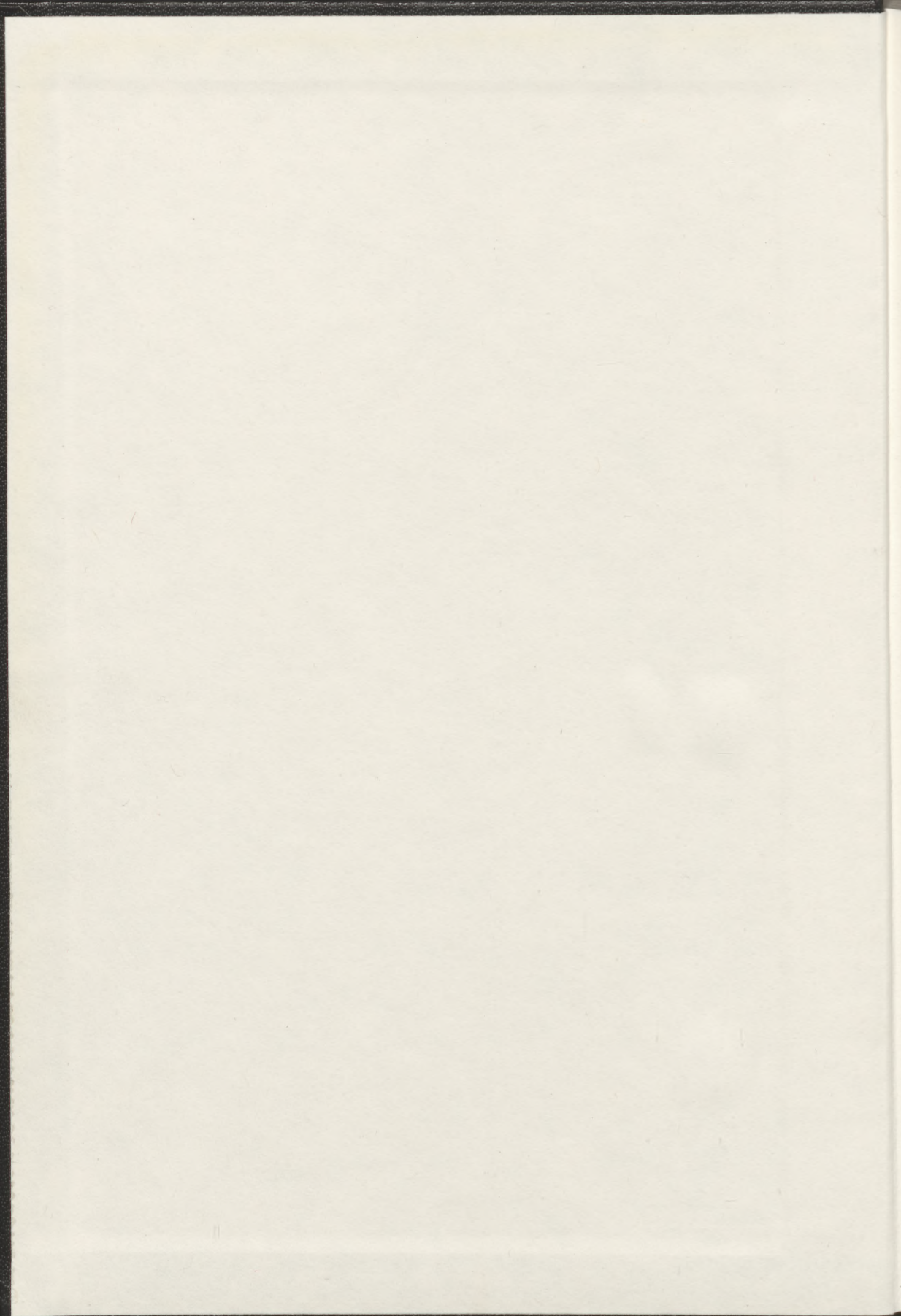
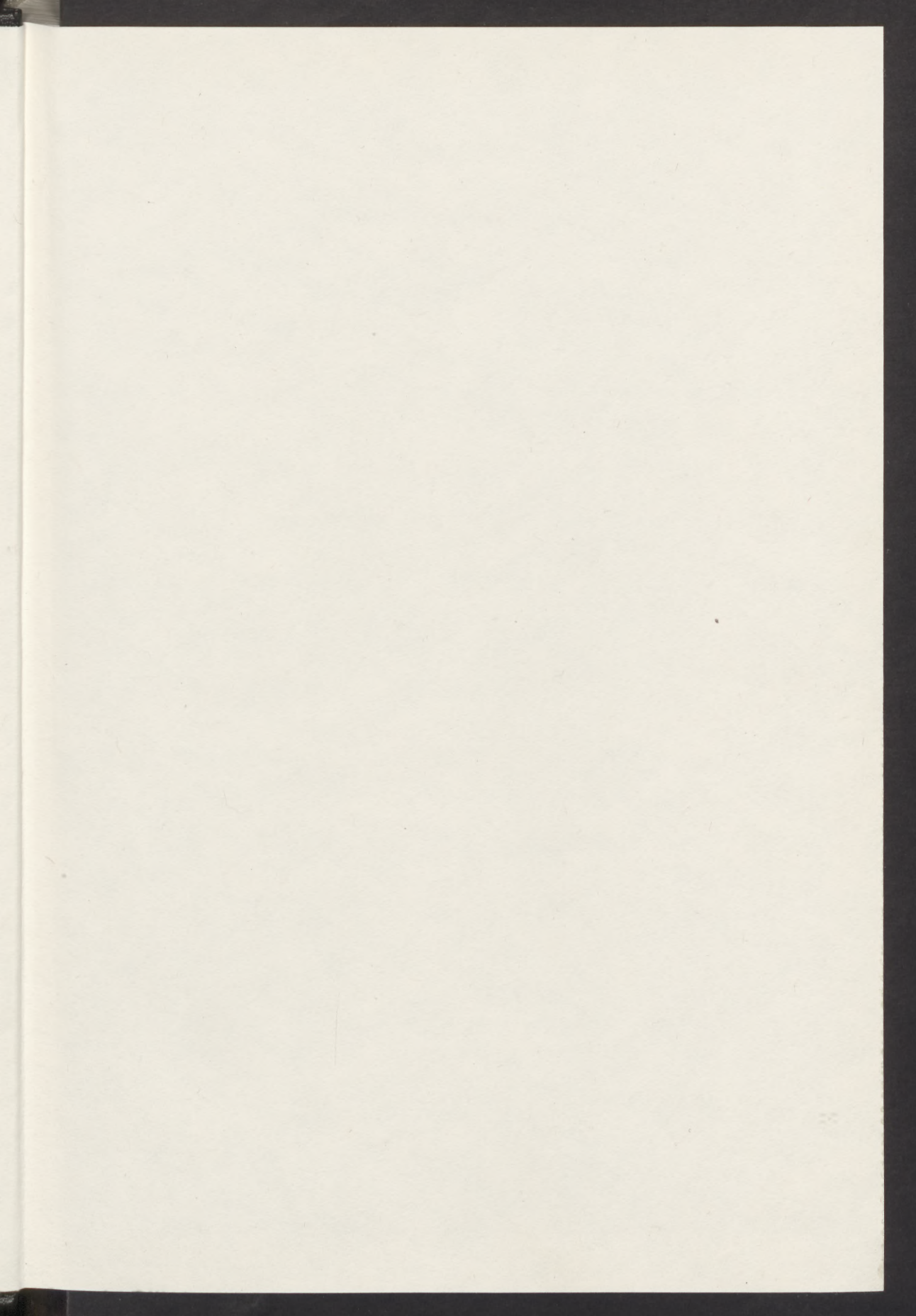
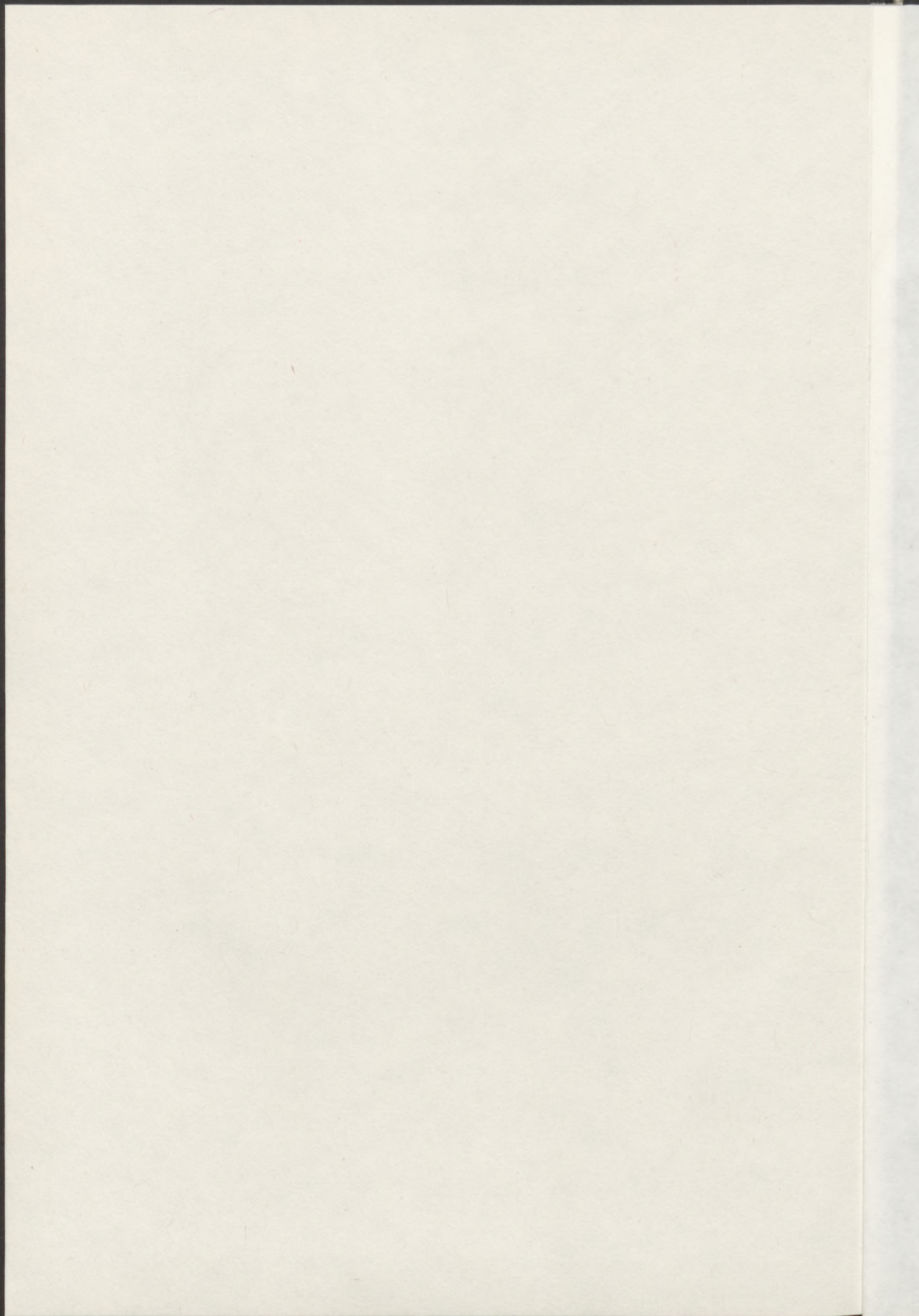

MC
110.943

BANKJOG
A GYAKORLATBAN

BANKJOG
A GYAKORLATBAN

Szerkesztette:
dr. Petrik Ferenc

Szerzők:
dr. Bártfai Béla (VII. fejt. 1–5. p.)
dr. Gadó Gábor (VII. fejt. 6–8. p.)
dr. Gárdos István (II. fejt.)
dr. Glatz Olivér (VI. fejt.)
dr. Rusznák Tamás (III. fejt. 5. p. és V. fejt.)
dr. Szentiványi Iván (I., IX. és X. fejt.)
dr. Villányi Imre (VIII. fejt.)
dr. Villányi Tivadar (III. fejt. az 5. p. kivételével és IV. fejt.)

Lezárva:
1990. április 2.

MC MO.943

1990

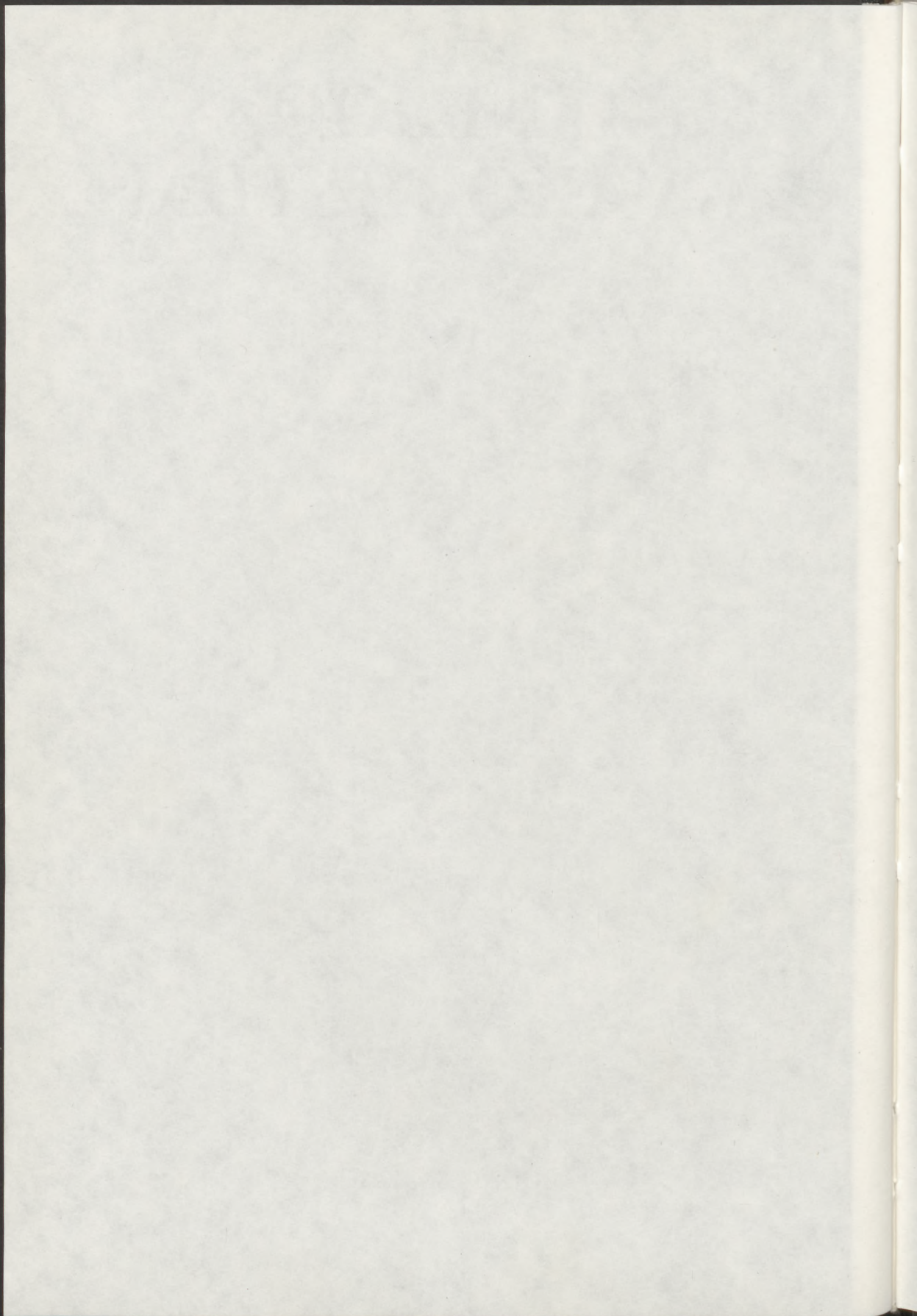
ISBN 963 02 8589 4

Kiadja az ECONOMIX Közgazdász Egyetem RT.
1093 Budapest, Fővám tér 8.
Felelős kiadó: Dr. Kovács István elnök vezérigazgató

Egyetemi Nyomda 90.1262 Budapest, 1990
Felelős vezető: Sümeghi Zoltán igazgató

BANKJOG A GYAKORLATBAN

BUDAPEST, 1990

Tartalom

Rövidítések	8
I. fejezet	Bankügyletek
	1. A bankügyletek fogalma 9
	2. A bankügyleti formák 20
II. fejezet	Bankhitelezés- és kölcsönszerződés 25
	1. A hitel helye a modern gazdaságban 25
	2. A hitelezési rendszer 28
	3. A hitelműveletek 30
	4. A hitelszerződés tartalma és formája 36
	5. A bankkölcsön 40
	6. A kölcsön felmondása 58
III. fejezet	Bankszámlaszerződés 67
	1. A pénzforgalmi számlák 67
	2. A bankszámlaszerződés tartalma 73
	3. A bankszámlák közötti elszámolások85
	4. A betétszerződés 101
	5. A folyószámla-szerződés 105
IV. fejezet	Devizaszámlák 107
	1. A devizaszámla fogalma, sajátosságai 107
	2. Lakossági devizaszámla 109
	3. Vegyesvállalatok devizaszámlái 116
	4. Gazdálkodó szervezetek devizafizetései 117
V. fejezet	A pénzforgalom szabályai 123
	1. A pénzforgalom fogalma 123
	2. Felelősség a pénzforgalomért 123
	3. Pénzforgalmi szabályozás (jelzőszámok, jelölőadatok) 125
	4. Pénzforgalmi nyomtatványok 133
	5. A fizetési módok bonyolítási szabályai 134
	6. Készpénzforgalom 136
	7. Készpénzellátás 143
	8. A telepek pénzellátása és pénzforgalmának lebonyolítása 156
	9. Készpénzkímélő fizetések 157
VI. fejezet	A bankügyleteket biztosító mellékkötelezettségek 157
	1. Kezesség 157
	2. Bankgarancia 165
	3. A zálogjog 177
	4. A bankhitelt biztosító zálogjog 180
	5. Zálogjog követelésen vagy jogon 184
	6. Az óvadék 187
	7. Az engedményezés 190
	8. A fedezetigazolás 195
VII. fejezet	Csekk számlaszerződés 199
	1. A csekk jelentősége, fogalma 199
	2. A csekk kiállítása és alakja 204
	3. Csekk számlaszerződés 213

4. A csekk átruházása 214
5. A csekk-kezesség 220
6. Bemutatás és fizetés 221
7. Megtérítési igények 232
8. Csekk törvények ütközése 242

VIII. fejezet

A váltójog szabályai 247

1. Bevezetés a váltójogba 247
2. A váltó fogalma 251
3. Váltóadás, váltóátruházás, bemutatás és elfogadás 256
4. A váltókezesség 267
5. A váltó esedékessége 269
6. A fizetés 271
7. Megtérítési igény, óvás 275
8. A váltóbemutatás (óvás) elháríthatatlan akadály 282
9. Közbenjárás 283
10. Váltó több példányban, váltómásolat 288
11. Megváltoztatás, elévülés, határidők 290
12. A saját váltó különös szabályai 293
13. Váltó törvények ütközése 294
14. Leszámítolás, viszontleszámítolás 296
15. A váltóval kapcsolatos egyéb rendelkezések 297

IX. fejezet

Kötvény, kincstárjegy 301

1. A kötvény típusú értékpapír 301
2. A kötvény fogalma, típusai 306
3. Kötvény kibocsátás 307
4. A kötvénnyel kapcsolatos pénzügyi feladatok 312
5. A kincstárjegy 313

X. fejezet

Takarékbetét-szerződés 317

1. Takarékbetét-szerződés általában 317
2. A takarékbetét 321
3. A takarékbetétszerű szerződések 327
4. Takarékbetétszerű értékpapírok 341

Iratmintatár

1. Bankszámlaszerződés jogi személyek, vállalatok részére 345
2. Betéti keretszerződés 348
3. Betéti szerződés 349
4. Elszámolási számlaszerződés 350
5. Devizaszámla-szerződés 352
6. Folyószámla-hitelszerződés 354
7. Hitelszerződés 355
8. Rövid lejáratú kölcsönszerződés 356
9. Hosszú lejáratú kölcsönszerződés 357
10. Beruházási kölcsönszerződés 358
11. Általános üzleti feltételek hitelviszonyokra 360
12. Takarékcsekk-szerződés 366
13. Váltóleszámítolási keretszerződés 369
14. Megtekintésre fizetendő váltó, kamatkikötéssel 370
15. Saját váltó 371

16. Címzett saját váltó 372
17. Bankra telepített váltó 373
18. Saját rendeletre szóló (idegen) váltó 374
19. Avalváltó (kezességgel megerősített váltó) 375
20. Rektaváltó (nem forgatható váltó) 376
21. Váltó, megtekintés utáni meghatározott időre 377
22. Váltó, az elfogadás korlátozásával 378
23. Váltó, felmentés az óvatolási kötelezettség alól 379
24. Váltóóvás 380
25. A váltóóvás általános mintája 381

Tárgy- és számmutató 383

Jogszabálymutató 390

Rövidítések

A közölt rövidítéseken kívül csak a Magyar Tudományos Akadémia helyesírási szabályzatában foglalt rövidítéseket használtuk (ui., vö. stb.). A rövidítés a jogszabály módosított, jelenleg hatályos szövegét jelenti.

Ápt.	az állami pénzügyekről szóló 1979: II. tv.
Ápvh.	az Ápt. végrehajtásáról szóló 23/1979. (VI. 28.) MT r.
Bankjog	Szentiványi Iván: Bankjog. KJK, 1988
Bfr.	az állami bankfelügyeletről szóló 106/1989. (X. 29.) MT r.
BH	Bírósági Határozatok
BK	412/1987. (PK 17.) MNB közlemény a REK végrehajtására
Csr.	a csekkjogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 2/1965. (I. 24.) IM r.
Föv. B.	Fővárosi Bíróság
Dsz.	a belföldiek devizaszámlájáról szóló 99/1989. (IX. 18.) MT r.
Gt.	a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. tv.
It.	az illetékekről szóló 1986. évi I. törvény
KJK	Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó
Köt.	a kötvényről szóló 1982: 28. tvr.
MK	Magyar Közlöny
MNBt.	a Magyar Nemzeti Bankról szóló 1967: 36. tvr.
MT	Minisztertanács
Mt.	a Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi H. tv.
Mt. h.	Minisztertanácsi határozat
Mt. V.	A Munka Törvénykönyvéről szóló 1967. évi II. törvény végrehajtásáról szóló 48/1979. (XII. 1.) MT rendelet
Nmjt.	a nemzetközi magánjogról szóló 1979. évi 13. számú törvényerejű rendelet
PEd	Polgári elvi döntés
Pf.	Polgári perben fellebbezés folytán hozott határozat
PEH	Polgári Elvi Határozatok, Budapest, 1986
PJD	Polgári Jogi Döntvénytár I–X. kötet, KJK, Budapest
Pk.	Nemperes eljárásban hozott határozat
PK	Polgári Kollégium
PKT	Polgári Kollégium tanácselnöki értekezlete
Pp.	a Polgári perrendtartásról szóló és többször módosított 1952. évi III. törvény
Ptk.	a Magyar Köztársaság Polgári Törvénykönyvéről szóló 1959. évi IV. törvény
Ptk. magyarázat	Polgári Törvénykönyv magyarázata I–III. KJK, Budapest, 1981
Pr.	a pénzforgalomról és bankhitelről szóló 39/1984. (XI. 5.) MT r.
REK	a pénzforgalomról szóló 4/1986. (XII. 28.) MNB sz. rendelkezés
Tt.	a takarékbetétről szóló 1989. évi 2. tvr.
Vár.	a váltójogi szabályok szövegének közzétételéről szóló 1/1965. (I. 24.) IM r.
Vht.	a bírósági végrehajtásról szóló 1979. évi 18. számú törvényerejű rendelet
Vhté.	a bírósági végrehajtásról szóló 1979. évi 18. számú törvényerejű rendelet végrehajtásáról szóló 14/1979. (IX. 17.) IM számú rendelet

Bankügyletek

1. A bankügyletek fogalma

A bankügyletek fogalmának meghatározása előtt arról kell szólni, hogy mit ért az elmélet „bankjog” fogalmán, mi a bankjog és a bankügyletek közötti összefüggés, illetőleg különbség.

Bankjog

A bankjog: a bankrendszer és az ahhoz tartozó banki szervezetek működésével kapcsolatos anyagi (vagyoni) – ezen belül – a végleges elosztási viszonyokétól teljesen eltérő és elkülönülő – ideiglenes elosztási viszonyokat szabályoz – a monetáris érdekek szerint –, amelyek közvetett, de intenzív módon befolyásolják a termelési viszonyokat és ugyan áttételesen, de jelentős ráhatással érintik a végleges elosztási (fogyasztási, felhalmozási) viszonyokat.

A „bankjog” tárgya:

- a) a bankrendszerre, mint a bankok és a szakosított pénzüintézetek összességét jelentő szervezeti rendszerre, s úgy is, mint a banki körbe tartozó pénzalapok sajátos összefüggő rendszerére, feladataira, funkcióira, működésére, működésének és kapcsolatrendszerének alapelveire;
- b) a bankokra – függetlenül típusától, szervezeti formájától stb. – mint a bankrendszerbe tartozó konkrét szervezetekre, továbbá ezek:
- c) vertikális kapcsolatrendszerére, különösen létesítésére, átszervezésére, megszüntetésére, felügyeletére, különféle típusú irányítására;
- d) jogositványaira, hatáskörére, tevékenységi körére, feladataira, jogállására;
- e) piaci, verseny- és kooperációs viszonyaira;
- f) vezetésük – sajátos, más szervezetektől eltérő – belső mechanizmusára;
- g) horizontális kapcsolatrendszerére, valamint
- h) bankok által létesítendő ügyletek típusainak meghatározására és ezen ügyletek alapvető szabályozására vonatkozó jogszabályok összessége.

A „Bankjog a gyakorlatban” című kézikönyvünk nem tűzte feladatául a bankjog tárgykörébe tartozó valamennyi kérdésnek vizsgálatát, illetve ismertetését, hanem ezek közül csupán azt, amelyik a bankokkal kapcsolatba kerülő ügyfelek számára a legfontosabb, illetőleg gyakorlati jelentőséggel bír.

Kézikönyvünk nem kíván a bankok mindenre kiterjedő kapcsolat-

**Bankügylet
fogalma**

rendszerével, működésének elveivel, szabályozásával, a monetáris irányító szervek és a bankok kapcsolatrendszerével foglalkozni, hanem csupán azokkal a bankügyletekkel, amelyek a bankok és a bank ügyfelei között kötődnek, illetve köthetnek meg. Megállapítható ebből az is, hogy a „bankjog” széles körű fogalmát, gyakorlati szempontok által vezérelve kisajátítottuk és lényegileg a bankjogon belül a bankügyletek alapvető szabályozására és a különféle bankügyletek bemutatására koncentráltunk és e könyv szempontjából a „bankjog”-nak csupán ezt a szeletét nevezzük „bankjog”-nak.

Némileg leegyszerűsítetten a bankügyletek fogalmát akként is meg lehetne határozni, hogy bankügyletnek a bank és az ügyfelei között létrejövő olyan szerződés számít, amelynek tárgya tipikus banki feladat ellátása. A közgazdasági és a jogi irodalom általában tipikus banki feladatnak szokta minősíteni a hitel- és kölcsönnyújtást, a betéti, letéti szerződések kötését, a számlaszerződéseket, a bankszámlákon lebonyolódó fizetési műveleteket, a bankgaranciát és a bankkezességet, a váltóval kapcsolatos, elsősorban leszámítolási és visszleszámítolási feladatok ellátását, a csekket, az inkasszóval, az akkreditívvel, a valutákkal és az értékpapírokkal kapcsolatos banki feladatok ellátását stb. Következik ebből, hogy az ilyen megközelítés alapján a rendszer nem lehet zárt, az adott időszakban mindig változik a tipikusnak számító bankfeladati körbe tartozó bankügylet.

Lényegileg hasonló megközelítés alapján juthatott el dr. Meznerics Iván arra a megállapításra, hogy: „a bankügylet gyűjtőfogalom, gyűjtő elnevezés több olyan ügyletnek a megjelölésére, amelyeknek a száma és jelentősége — az állandóan fejlődő gazdasági helyzet követelményeinek megfelelően — változásoknak van alávetve” (dr. Meznerics Iván: Bankügyletek a szocialista gazdálkodásban, KJK, 1963, 21. oldal).

A gyakorlati célokra figyelemmel az eddig kifejtettekkel lényegileg akár be is fejezhetnénk a fogalommeghatározást szolgáló elvi bevezető részt, mégis célszerűnek tartottuk — éppen a gyakorlati problémák felmerülésének elkerülése érdekében — a bankügyletek fogalmát valamivel pontosabban, körültekintőbben, más szempontból is megközelítve meghatározni. Ennek lényegét a következőkben fejtjük ki.

**Bankügyletek
helye
a jogrendszerben**

A bankügylet fogalmának megalapozása szempontjából nem az a meghatározó, hogy a jogforrás, illetőleg a „szabályozó” jogforrás milyen jogágba tartozik, hanem az, hogy a bank és az ügyfelek között létrejövő szerződéses viszony, a jogviszony polgári jogi jogviszony-e vagy sem.

Előbbi megállapításnak világossá tételét talán egyetlen példa is szolgálhatja. Nevezetesen a következő: Az állami pénzügyekről szóló törvény (a továbbiakban Ápt.), amely alapvetően a pénzügyi jog legfontosabb jogalkotása, a vállalati gazdálkodó szervezetek tekintetében például akként rendelkezik (Apt. 43. § [4] bekezdés), hogy pénzeszközeiket — a készpénzben teljesíthető fizetések céljára szol-

gáló pénzeszközök kivételével – pénzügyintézetnél vezetett számlán kötelesek tartani; fizetéseiket a pénzügyintézeti számlák közötti elszámolások rendszerében, vagy a Magyar Nemzeti Bank által meghatározott keretek között készpénzben teljesítik. Ebből a rendelkezésből következően a kivételeket leszámítva a vállalati gazdálkodó szervezetek számára (de sok más gazdálkodó számára is) kötelező a pénzeszközök számlán tartása, a számlaszerződés megkötése, illetőleg a számlaszerződések megkötését követően a pénzügyi elszámolások sajátos rendszerben való lebonyolítása. E kötelezettségből adódóan a norma, amely az érintettek magatartását e vonatkozásban meghatározza, nem a polgári jogra jellemző elvekre épül, hanem a pénzügyi jogban uralkodó parancselőírásokra, amely egyértelművé teszi, hogy a magatartást megállapító jogszabály sem polgári jogi, hanem pénzügyi jogi normának tekinthető. E jogszabályi kötelezettség ellenére a szóban forgó szervezetek pénzeszközeinek pénzügyintézetnél történő számlán való elhelyezése a Polgári Törvénykönyv (a továbbiakban Ptk.) 529. §-ában szabályozott bankszámlaszerződés intézményével, szerződési típusának felhasználásával történik, mégpedig oly módon, hogy a pénzügyintézet és a pénz elhelyezésére kötelezett vállalati gazdálkodó szervezet között a jogviszony szerződéssel, az ún. bankszámlaszerződéssel jön létre. Ez a bankszámlaszerződéssel történő jogviszonyt, mégpedig konkrét jogviszonyt keletkeztető elem teszi a pénz elhelyezésére kötelezett gazdálkodó szervezet és a pénz elfogadására értelemszerűen ugyancsak kötelezett pénzügyintézet közötti jogviszonyt polgári jogi jogviszonnyá.

Ily módon a felemlített példa is minden bizonnyal elegendő lehet annak az alátámasztására, hogy a jogviszonyt tekintjük ebből a szempontból meghatározónak és nem azt a jogi normát, amely ezzel összefüggően a jogalanyok magatartását rendezi. A tisztánlátás érdekében azonban célszerűnek tartjuk ezt a témakört valamivel részletesebben is kifejteni. Döntően azért, mert a bankügyletek szabályozása nemcsak sajátos, hanem különleges helyet is foglal el jogrendszerünkben. Ez alatt nem egyszerűen azt kell érteni, hogy a szabályozás komplex jellegű, hanem azt is, hogy több különféle jogágazatba tartozó norma együttesen kap szerepet. Ez egyébként jogrendszerünkben egyre gyakrabban fordul elő, így ebből a szempontból már nem is tekinthető különlegesnek. A bankügyletek esetében azonban arról van szó, hogy a szabályozás alapjait – a ma hivatalosan elismert jogági kategóriákat alapul véve – főként a pénzügyi jog, kisebb részben pedig az államigazgatási jog teremti meg, s vagy azt ismétli meg a polgári jogi norma, vagy azokat hajtja végre, polgári jogiasítja. Az ilyen módon szabályozott bankügylettípusok tekintetében létrejövő konkrét jogviszonyok pedig már – éppen a polgári jogiasítás, a szerződéses útra terelés következtében válnak polgári jogviszonyokká.

Ezzel összefüggően arról is indokolt említést tenni, hogy a szóban forgó polgári jogviszonyok között – a szabályozás alapjainak megfelelően és azoktól függően – egyeseknél határozottabban kimutat-

A
bankszámlaszer-
ződés jellege

ható a nem polgári jogviszonyokra jellemző hatalmi elemekkel átszőtt szerződés, másoknál tisztább és egyértelműbb az előbb említett „polgári jogiasítás” a polgári jogiság. Ez az eltérés egyébként leginkább a két legfontosabb bankügyleti forma; a bankszámlaszerződés és a bankkölcsön (hitel) esetében nyilvánul meg. A bankszámlaszerződés (hitel) intézményesítése már úgyszólván a pénzügyi, az állami-gazgatási normákkal megtörténik. (Lényegileg erről szoltunk az előbbieken a leegyszerűsített példával való alátámasztás kapcsán.) Ezek a jogszabályok a példában foglaltakat tehát általánosítottan is megismételve – arra kötelezik ugyanis a gazdálkodó szervezeteket, beleértve a költségvetési szerveket, valamint az összes belföldi jogi személyt, sőt a magánszemélyek egy adott csoportját is, hogy pénzeszközeiket tartsák bankszámlán, pénzforgalmukat bankszámlán bonyolítsák le és ennek érdekében kössenek olyan bankszámlaszerződést, amelyet már a Ptk. szabályoz. Valójában tehát a kötelezeteknek korántsem szabad akaratából jön létre a bankszámlaszerződéses jogviszonya és az nem is tetszésük szerinti, hanem az a típus, amelyet az említett kógens jogszabályok – a Ptk. 529. § (1) bekezdésére való konkrét utalással – alkalmazni rendeltek. A bankügyletek bankszámlaszerződési formáját tehát a sokirányú kötelezettség, a hatalmi elemek meghatározó jellege jellemezheti.

A
bankkölcsön-
szerződés jellege

Ezzel szemben a bankügyletek közül a bankkölcsön (hitel) esetében a polgári jogi elemek a tisztábban kimutathatók. Ezeknél ugyanis szerződéskötési kötelezettség nincsen, általában a szerződő feleken – az ügyfélen és a bankon – múlik, hogy létrehozna-e egymással konkrét bankkölcsön- (hitel-) jogviszonyokat vagy sem. Ugyanakkor még e bankügyleti formák esetében is előfordul a hatalmi elemek jelenléte (ellenőrzés, egyoldalú szankcionálás stb.), még akkor is, ha ennek a gyakorlat szintén szerződéses kereteket biztosít. A lényeg természetesen az, hogy a kölcsönt nyújtó bank általában köteles az említett hatalmi elemek szerződésbe bevitelére, illetőleg gyakorlására.

Jellemző továbbá az is, hogy még ezt a leginkább polgári joginak minősülő bankügyleti formát is áttételesen meghatározza, meghatározhatja a más jogágba tartozó kógens szabályozás. Gondolni lehet mindenekelőtt a pénzügyi jogi norma által teremtett és ma még teljességében figyelmen kívül nem hagyható különféle kölcsönkonstrukciókra, amelyek értelemszerűen kötik a szerződő feleket, amelyekről eltérően érvényes polgári jogi szerződéseket sem hozhatnak létre. Arról nem is szólva, hogy a kölcsönformán belül egyes változatok (például az állami kölcsön) konkrét jogviszonyai szintén úgyszólván kötelezően jönnek létre, egyesek emiatt ezeket úgynevezett „közgazgatási szerződések”-nek is tekintik.

E téma kapcsán pedig a gyakorlati eligazodás érdekében ezúttal is rögzíteni kívánjuk, hogy a „Bankjog a gyakorlatban” című könyvünkben értelemszerűen a bankügyletek polgári jogi szabályozásával fogunk elsősorban foglalkozni.

A bankügyletek fogalma meghatározásának következő eleme az, hogy a bankügyletek fogalmát e könyvben csak akkor kívánjuk alkalmazni, ha a bank és ügyfele jogviszonyáról van szó.

A „bank és ügyfél kapcsolata” kitétel majdhogynem önmaga helyett beszél, az egyértelműség kedvéért azonban ehhez is indokolt némi magyarázatot fűzni. Egyfelől negatív megközelítésűt, mégpedig annak rögzítését, hogy értelemszerűen nem tekintjük idetartozónak mindazokat a változatokat, amikor a bank maga is ügyfélként köt szerződést. Értelemszerűen nem tekintjük idetartozónak az olyan típusú változatokat, amikor bank polgári jogviszonyt hoz ugyan létre akár ügyfélként, de a polgári jogviszony tárgya független a banki feladatoktól és tárgya egészen más természetű. Talán egyszerű példával megvilágítható, hogy e vonatkozásban mire gondolunk. A bank ügyfélként jelenik meg egy adott szolgáltató vállalatnál, amikor olyan szolgáltatást rendel meg, amely nem banki feladatának ellátásával függ össze, hanem megrendeli a szolgáltatótól a dolgozói célját szolgáló sportpályájának rendszeres karbantartását. Csupán a rend kedvéért említjük meg, hogy a bank banki feladatkör ellátásával összefüggően is lehet ügyfél, leggyakrabban abban az esetben, amikor egy másik bankkal, az annak a banknak a feladatkörébe tartozó banki tevékenység ellátása érdekében köt szerződést. Ilyenről van szó többek között akkor, amikor a bank a jegybankhoz fordul refinanszírozási kölcsönért, vagy amikor pénzeszközeit más banknál helyezi el betétként stb.

Másfelől pedig célszerű az ügyfélviszony megközelítése pozitív oldalról is. E vonatkozásban annak rögzítését tartjuk lényegesnek, hogy a bank és ügyfelek között akkor jöhet számításba a bankügyleti tárgyban kötendő ügyfélviszony létesítése, ha a bank banki feladatot lát el. Az pedig, hogy a bank mikor lát el banki feladatot, már nem egyszerűen tetszés szerinti meghatározás lehet. E vonatkozásban ugyanis az Ápt. végrehajtásáról szóló jogszabály (az Ápvh.) 41. §-a határozza meg azt, hogy mit lehet banki (a jogszabály terminológiája szerint: pénzügyi) tevékenységnek minősíteni. Ebből kiindulva a következők minősülhetnek pénzügyi tevékenységnek:

- betét- és takarékbetét-gyűjtés;
- jogi személyek és magánszemélyek és magánszemélyek részére bankszámla vezetése és a pénzforgalom lebonyolítása;
- jogi személyekkel és magánszemélyekkel hitelszerződés, kölcsönszerződés kötése és részükre kölcsön üzletszerű nyújtása;
- külön jogszabályban meghatározott értékpapír kibocsátása, értékpapír-letétkezelői, értékpapír-kezelői tevékenység;
- jogi személyek és magánszemélyek részére történő kezességvállalás (bankkezesség), amennyiben a vállalt kötelezettség pénzben teljesíthető, valamint bankgarancia vállalása;
- áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelés vásárlása és eladása;
- külföldi fizetőeszközök vétele és eladása;

- külgazdasági tevékenységgel kapcsolatos bankműveletek végzése;
- biztosítási tevékenység;
- pénzügyi lebonyolítói és vagyonkezelő szolgáltatás;
- csekk és hitelkártya kibocsátása;
- megtakarítások megbízás alapján történő befektetése, kivéve az értékpapír-forgalmazási tevékenységet;
- részletügylek finanszírozása;
- pénz-, hitel-, értékpapír-, valamint biztosítási ügyletek közvetítése (ügynöki tevékenység).

A pénzügyi tevékenységek előbbiekre szerinti felsorolása még annyi kiegészítésre szorul, hogy a konkrétan nevesített tevékenységi körbe tartozókon kívül egyéb feladatokat is elláthatnak a bankok, amennyiben ezt külön jogszabály állapítja meg, vagy az állami bankfelügyeletet ellátó szerv engedélyezi. Ez utóbbiaknak kimerítő felsorolása értelemszerűen meghaladná e kézikönyv kereteit, így attól eltekintünk, már csak azért is, mert a bankügylet fogalmi meghatározása szempontjából elegendőnek tűnik annak a tisztázása, hogy bankügyleti ügyfélkapcsolatnak csupán az számíthat, ami megengedett és pénzügyi tevékenységnek minősített, vagy pénzügyi tevékenységnek nyilvánított feladatok ellátásával kapcsolatos.

Ami pedig könyvünk tárgykörét illeti, szükségesnek tartjuk megemlíteni, hogy még a jogszabályilag pénzügyi tevékenységnek kinyilvánított tevékenységi kör mindegyikével sem foglalkozunk, így például egyáltalán nem érintjük a biztosítási tevékenységet és nem fordítunk figyelmet egyes, a felsoroltak között található pénzügyi tevékenységek kifejtésére sem. Utóbbi tekintetében talán elegendő magyarázatul szolgálhat az, hogy különösebb kifejtésre nem szorulhat a külföldi fizetőeszközök vételével és eladásával kapcsolatos bankügyletek körülírása, a biztosítási tevékenységet pedig a magunk részéről bankügyleti körbe tartozónak sem tekintjük. A hivatkozott jogszabály is pénzügyi tevékenységről tesz említést, mi pedig a banki tevékenységekkel kapcsolatos bankügyletekkel, azok közül is a gyakrabban előforduló, tipikusnak tekinthető ügyletekkel kívánunk csak foglalkozni. A biztosítási tevékenység egyébként azért minősül az Ápt. rendszerében pénzügyi tevékenységnek, mert a biztosító szervezetek a pénzügyi rendszernek a tagjai. A bankrendszer azonban nem vág teljesen egybe a pénzügyi rendszerrel, a pénzügyi rendszer fogalma szélesebb körű, tehát már az előbbiekből is következően abba a biztosító intézetek is beleférnek. A bankrendszerbe azonban csak a banki szervezetek, amelyek a jelenlegi jogi szabályozás közepette lehetnek bankok, szakosított pénzügyi intézetek, de idetartozónak számít a központi jegybank is, a Magyar Nemzeti Bank, amely általában nem áll közvetlen kapcsolatban a bankon kívüli ügyfelekkel, de a bankok bankjának minősül a banki tevékenységek ellátása szempontjából. A Magyar Nemzeti Bank és a többi bank ügyféli, polgári jogi jogviszonyt keletkeztető kapcsolata tehát, mint bankügylet, már e tárgykörbe sorolandó.

A bankügylet fogalmi megközelítésének harmadik elemeként azt tartjuk meghatározónak, hogy kizárólag akkor állunk szemben a bankügylettel, amikor az eddigiekben rögzített ügyfél jellegű polgári jogi jogviszonynak legalább az egyik alanya bank. Ezzel a megközelítésű meghatározással összefüggően azonban az vár eldöntésre, hogy bankügyletnek minősíthető-e minden olyan bankügylet, amelyben legalább az egyik fél bank, vagy az is feltétele az e fogalomkörbe tartozásnak, hogy a banki részvétel félként szükségszerű eleme-e a jogviszonynak, azaz az adott jogviszonyon belüli alanyi pozícióban a bankon kívül más nem is vehetne részt.

Miről van szó e vonatkozásban?

A pénzügyi tevékenységek felsorolása során többek között találkoztunk az áruszállításból és szolgáltatásokból származó követelés vásárlásának és eladásának pénzügyi tevékenységi változatával. Más szóval az ún. factoring típusú ügylettel. Az egyéb, nem a kifejezetten a bankokra vonatkozó jogi szabályokból azonban egyértelműen megállapítható, hogy factoring típusú szerződéseket nemcsak bankok, hanem mások is köthetnek és a gyakorlat is azt bizonyítja, hogy gazdálkodó szervezetek viszonylag gyakran kötnek egymás között ilyen szerződéseket. Még inkább igaz ez a lízing típusú szerződésre, amely egyre inkább jellemző a gazdálkodó szervezetek közötti kapcsolatokra, sőt az is megállapítható, hogy egyes, messzemenően nem banki körbe tartozó gazdálkodó szervezetek kifejezetten lízing ügyletek lebonyolítására profilírozódnak.

Ugyanakkor a pénzügyi tevékenységek jogszabályi felsorolása között olyan banktevékenységi típusokkal is találkoztunk, amelyeknek ellátására kizárólag a banki szervezeteknek van jogosultságuk. Ilyenek többek között a betét- és takarékbetét-gyűjtési, a bankszámlavezetési, a pénzforgalom-lebonyolítási feladatok.

E most felvetett kérdésnek az eldöntésénél részben abból indulunk ki, hogy a pénzügyi tevékenységek körének magas szintű jogi szabályozása sem abból indul ki, hogy csak az számíthat pénzügyi tevékenységnek, amely kizárólag bankok (pénzügyi intézetek) által végezhető el. Ezért már ezen az alapon is arra a következtetésre kellett jutni, hogy a bankügyletek fogalmának meghatározása szempontjából sem lehet döntő fontosságúnak tekinteni a kizárólagos banki jogosultságot, vagyis ez – kissé elméleti megközelítéssel – azt támaszthatja alá, hogy bankügyleti körbe tartozónak tekinthető mindaz, amit a bankok jogosultsági körüket alapul véve ügyfélkapcsolat létesítése során elláthatnak.

Még inkább ezt támasztotta azonban alá a gyakorlati megközelítés, hisz az az alapvető célkitűzés, hogy az olvasók megismerjék mindazokat az ügylettípusokat, amelyeket a bankok ellátnak és a bankokkal létesítendő szerződéses kapcsolataikat megelőzően ez irányú jogaikkal és kötelezettségeikkel teljes körűen tisztában legyenek.

A bankügyletek fogalmával foglalkozó bevezetést szolgáló álláspontunk kifejtésének végén említést kell tenni – a könyv tárgy körét

illetően – arról is, hogy – miként ez a tartalomjegyzékből is rögtön kiderül –, külön fejezetként foglalkozunk a csekk és váltó jogszabályaival, valamint néhány értékpapír kibocsátásának témájával. Ezt azért tekintjük idetartozónak, mert fontos és szoros banki összefüggései is vannak az e tárgykörbe tartozó jogviszonyoknak is, jóllehet az alapjogviszony nem vagy nem feltétlenül a bank és ügyfele között jön létre.

Az értékpapírok kibocsátásával kapcsolatban pedig azt kívánjuk kiemelni, hogy a témát elsősorban azért tartottuk ide sorolandónak, mivel a kibocsátással összefüggően olyan feladatok is megjelennek, amelyeket csak pénzügyesek láthatnak el. Az összefüggés tehát mindenképpen szorosnak tekinthető a banki tevékenységekkel. Arról nem szólva, hogy a bank maga is kibocsáthat értékpapírokat, valamint elláthat egyéb értékpapír-kiegészítő feladatokat, vagyis a fogalommeghatározás kapcsán kifejtettekből következően ez már önmagában is alkalmas ezt a tevékenységi típust is bankügyleti körbe tartozóvá tenni.

A bankügyletek alapvető jogforrásai

A bankügyletek fogalmának kérdésével foglalkozó jelen pont végén röviden indokoltan tartjuk a bankügyletek jogforrásaival való foglalkozást is, nemcsak a jobb eligazodás, hanem azon összefüggés okából is, amelyet a bankügyletek szabályozásának sajátossága kapcsán a bankügyletek és a jogforrások közötti összefüggésként említettünk. Együttal a kifejtettekből következően jogforrásként nem csak azokat a jogszabályokat soroljuk fel, amelyek kifejezetten a bankügyletek polgári jogi normáit jelentik, hanem mindazokat a jogalkotásokat, amelyek közvetve vagy közvetlenül meghatározzák vagy legalábbis befolyásolják a bankügyleteket jelentő polgári jogi bank és ügyfelek közötti jogviszonyokat.

A felsorolás tekintetében annak előrebocsátásával, hogy nem a fontossági sorrendet, hanem a jogforrások hierarchikus rendszerét tekintjük sorolási szempontnak, megemlítjük, hogy e bevezető résznél a teljességre nem törekszünk, alapvetően csak azokat a normákat emeljük ki, amelyek általánosabb jellegűek, illetőleg azokra korlátozódunk, amelyek valóban meghatározói lehetnek az adott jogviszonyoknak. A kizárólag konkrét jogügyletekre vonatkozó jogszabályokat természetesen szintén az olvasók rendelkezésére bocsátjuk, pontosabban közreadjuk a jogszabályok címét és számát, de a konkrét és a későbbiekben tárgyalásra kerülő szerződésekkel foglalkozó résznél. Példaként említjük, hogy a csakis a kincstárjegyre vonatkozó konkrét jogszabály, mint nem a bankügyleteket általánosságban is érintő szabályozást, a kincstárjegyekkel foglalkozó fejezetnél hozzuk.

Itt említjük meg, hogy a könyv gyakorlati célokat szolgáló megszerkesztéséből adódóan a jogforrások felsorolásával összefüggően nem térünk ki a bankügyletek szabályozási problémáira, mindenekelőtt azokra a szabályozási hiányokra, amelyek kétségtelenül akadályozzák a megfelelő szerződéskötési gyakorlat kialakítását, mégpedig annak következtében, hogy elmarad az egyre inkább komoly

gyakorlati jelentőséggel bíró szerződési változatok jogszabályi tipizálása vagy intézményesítése. E szabályozási hiányok, valamint a hatályos szabályozások korszerűtlenségére azonban ezúttal is fel kívánjuk hívni olvasóink figyelmét.

Ezek után a legfontosabb jogforrásokat soroljuk fel, a már említett hierarchikus rendszerben.

- a módosított Alkotmány kifejezetten bankügyleteket érintő kérdésekkel nem foglalkozik, a bankokat érintően is csak rendkívül szűkszavúan és inkább egy-két kiemelt szervezeti, illetőleg hatásköri kérdéssel. Mégsem lehet teljesen említés nélkül hagyni az Alkotmányt, minthogy annak 10. § (2) bekezdése érintheti a bankügyletek kérdéskörét is. A hivatkozott jogszabályhely ugyanis a következőképpen rendelkezik: „Az állam kizárólagos tulajdonának, valamint kizárólagos gazdasági tevékenységének körét alkotmányerejű törvény határozza meg.” Ez az utalás ugyanis nemcsak a banki, hanem a bankügyleti témakört is érintheti, azonban hogy valóban érinti-e majd, azt ma még nem lehet megállapítani, minthogy ennek megalkotása még a hátralévő feladatok közé tartozik.

Egyébként az alkotmányerejű törvény megalkotására vonatkozó alkotmányi előírás két vonatkozásban is érintheti a banki témakört. Egyfelől abból a szempontból, hogy feloldásra kerül-e az a korábbi alkotmányban megfogalmazott kööttség, hogy a bank csak az állam kizárólagos tulajdonában lehet, ennek persze a bankügyletek szempontjából kisebb a jelentősége. A másik vonatkozás azonban már konkrétan is érintheti a bankügyleteket, amennyiben a gazdasági tevékenység körének megfogalmazása során olyan típust is megfogalmazna az alkotmányerejű törvény, amelyet állami bank láthatna el csak kizárólagos gazdasági tevékenységként.

- Kiemelkedő fontosságú, a bankügyletek polgári jogi jogviszonyait is meghatározó módon befolyásoló jogforrás az állami pénzügyekről szóló 1979. évi II. törvény. Ennek a törvénynek azonban jóllehet önálló fejezetét képezi a pénzügyi rendszerrel foglalkozó rész, az V. fejezet, a bankügyletekre gyakorolt befolyásoló hatása nem szűkül az ebben a fejezetben szabályozottakra. Jelentősnek kell tekinteni ebből a szempontból a monetáris viszonyokat szabályozó I. fejezetet, a nemzetközi pénzügyekkel foglalkozó IV. fejezetet, az állami költségvetési szervek pénzgazdálkodását rendező VI. fejezetet, valamint a vállalkozók és egyéb szervezetek pénzügyi rendszerét érintő VII. fejezetet.
- A közvetlenül a bankügyleteket érintő legjelentősebb jogalkotás a Polgári Törvénykönyvről szóló 1959. évi IV. törvény.

A Polgári Törvénykönyvön belül elsősorban a XLIV. fejezet bank- és hitelviszonyok része bír jelentőséggel. Ez a szabályozás a pénzügyi intézetek szerepét domborítja ki, mégpedig az indokolás szerint annak következtében, hogy a bank és hitelviszonyok szabályozásánál nem az állampolgárok egymás közötti kölcsönviszonyait, hanem a gazdálkodó szervezetek bank- és hitelviszonyait veszi alapul. Egyébként ebből következik az is, hogy a „hitel- és kölcsönszerződés” alcímen belül nemcsak a bankviszonyok nyertek szabályozást, hanem a kölcsönszerződés típusánál az állampolgárok közötti ez irányú kapcsolatok is.

A Ptk. rendelkezéseiben belül azokat a szabályokat is ki kell emelni, amelyek konkrétan a bankkal, banktevékenységgel foglalkoznak, mégpedig nevesítetten, de anélkül, hogy ezeknek az elhelyezésére a Ptk. „bank- és hitelviszonyok” fejezetén belül került volna sor. E körbe tartozik mindenképp a bankgarancia, a bankhitelt biztosító zálogjog intézménye, valamint a bankletét szabályozása, amely a letét sajátos banki fajtájáról rendelkezik. Ide kell még sorolni – mégpedig a kezesség szabályozási körén belül – a bankkezesség intézményét is, amely

a kezesség általános szabályain belül lényegileg csak a sajátos feltételeket rögzíti arra az esetre, ha a kezességet a bank vállalja.

- A Ptk. ugyanakkor a nevesített banki szabályozásokon kívül – ugyancsak esetenként – olyan, a bankokat meg sem említő rendelkezéseket is tartalmaz, amelyek valóban vonatkoznak a bankügyletekre is, csupán nem kizárólag a bankügyletekre. Ilyenek többek között a kamatra, késedelmi kamatra, a fizetésre, a pénztartozás teljesítésére stb. vonatkozó szabályok. Ezeknek jelentősége általános érvényű, mégis a legkoncentráltabban a bankügyletek esetében jelentkeznek és gyakorlati fontosságuk is e vonatkozásban a legnagyobb.
- Elsősorban szervezeti, államigazgatási kérdéseket szabályoz a Magyar Nemzeti Bankról szóló 1967. évi 36. sz. tvr., mégis vannak olyan rendelkezései, amelyek a bankügyletekkel is összefüggenek, illetőleg amelyek a bankügyletek során kötendő szerződések jellegét vagy akár tartalmát is áttételesen meghatározzák. Ebben a körben az idevonatkozó szabályok mindenekelőtt a Magyar Nemzeti Bank és a bankok közötti ügyfélkapcsolatok tekintetében bírnak jelentőséggel.
 - A deviza vonatkozású bankügyleteket alapvetően határozza meg a tervszerű devizagazdálkodásról szóló 1974. évi 1. sz. tvr.
 - Az egyik legjelentősebb bankügylet típusának a takarékbetét-szerződésnek az alapjait határozza meg a takarékbetétről szóló 1989. évi 2. tvr.
 - Ugyancsak törvényerejű rendeletek szabályozzák a csekkjogi, váltójogi, a kötvénykibocsátási, a kincstárjegy-kibocsátási jogviszonyokat szabályozó kérdéseket, ezek azonban speciális szabályok, így ezekről értelemszerűen az adott téma kapcsán lesz majd szó.
 - Nem közvetlenül a bankügyleteket szabályozza, mégis talán az egyik legjelentősebb idetartozó jogalkotás a 106/1989. (X. 29.) MT rendelet, amely a banktevékenység folytatásának bankfelügyeleti feltételeiről és az Állami Bankfelügyeletről rendelkezik. Ez a jogszabály nemcsak a bankok számára bír jelentőséggel, a banktevékenység szempontjából, konkrétan a vonatkozásban, hogy a bankfelügyelet engedélye szükséges ahhoz, hogy bank az adott banktevékenységet egyáltalán elláthassa, hanem az ügyfelek számára is, minthogy a jogszabály legfőbb célkitűzése annak biztosítása, hogy a bankok teljesítik-e a banki kötelezettségeiket és megteremtik-e a betétesek és a hitelezők biztonságát. Ezért a bankokkal kapcsolatba kerülő ügyfelek számára bír a legnagyobb jelentőséggel az ezzel összefüggő szabályozás.
 - A bankok hitelezési és betétgyűjtési tevékenységét is számottevően befolyásolja a Minisztertanács 1115/1988. (XII. 24.) MT határozata, amely a pénz- és hitelpolitikai irányelvekről szól. Ez a jogszabály mindenekelőtt a mindenkori banki hitelezési gyakorlati tevékenységnek az alapja. A bank az ebben foglalt előírások keretei között alakíthat csak ki ügyfélkapcsolatokat, hozhat létre bankügyletnek minősülő különféle szerződéseket.
 - A pénzforgalom és a bankhitel legfontosabb és a szerződések egyes elemeit a legnagyobb mértékben meghatározás a 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet, amely a pénzforgalomról és a bankhitelről szól. Tulajdonképpen ez a jogszabály sok tekintetben pénzügyi jogi eszközökkel hajtja végre a Polgári Törvénykönyvnek idevonatkozó alapvető szabályait a bankrendszer hitel- és pénzforgalmi kapcsolatait illetően.
 - Ugyancsak a kiemelkedő jelentőségű jogalkotások között kell említést tenni az állami pénzügyekről szóló törvény végrehajtásáról rendelkező 23/1979. (VI. 28.) MT rendeletről. Ezek körében kiemelkedő jelentősége van annak a rendelkezésnek – amelyről már részletesen is szó esett –, amely a pénzügyi tevékenységek körét határozza meg, illetőleg amely irányadó abból a szempontból, hogy egyáltalán milyen bankügyletek jöhetnek létre bank és ügyfelei között.

- A bírósági végrehajtásról szóló 1979. évi 18. tvr. végrehajtása tárgyában kiadott 14/1979. (IX. 17.) IM rendelet általános vonatkozásban érinti a pénzüntézetek hitel- és kölcsönügyleteivel, illetőleg más pénzüntézeti tevékenységből származó követelésére vonatkozó privilégiumokat, amely alapvetően azt a célt szolgálja, hogy a tömegmértékben előforduló pénzüntézeti követelések egyszerűbben és gyorsabban legyenek behajthatók, ezáltal hasonló célra mielőbb újabb pénzeszközök álljanak a pénzüntézetek rendelkezésére.
- A bankügyleteket áttételesen ugyancsak befolyásolják azok a rendelkezések, amelyeket a jegybanki ellenőrzésről szóló 1/1987. (VII. 28.) MNB rendelkezés tartalmaz. Ez a jogszabály túlmenően azon, hogy a jegybank ellenőrzési feladatait rögzíti, jegybanki ellenőrzési kötelezettséget rögzít a tekintetben, hogy a pénzüntézetek megtartják-e a hitelnyújtási tilalmakat és korlátozásokat, érvényesítik-e a hitel- és kölcsönszerződéseikben azokat a jogszabályi előírásokat, amelyek a kamatlábakkal és a lejárat határidőkkel kapcsolatosak.
- Fontos, ugyancsak a bankügyleteket áttételesen befolyásoló jogi szabályozás a Magyar Nemzeti Bank 4/1987. (XII. 28.) MNB számú rendelkezése a hitelpolitikai irányelvek végrehajtásáról. Ez a jogszabály a minisztertanácsi szabályozás adta keretek között elsősorban a hitelezési feltételeket határozza meg a bankok és ezáltal közvetve a velük kapcsolatba kerülő ügyfelek számára is. Egyes bankügyletek tekintetében a kamat mértékét is rögzítik, ami egyébként a hitelezési – az aktív és a passzív hitelezési tevékenységet is ideértendően – azt jelenti, hogy amennyiben a kamatok mértékéről külön jogszabály nem rendelkezik és az MNB elnökének rendelkezése sem tartalmaz e vonatkozásban kamatszabályozást, úgy a kamatok mértékének megállapítása a pénzüntézetek hatáskörébe tartozik, illetőleg olyan kamatot rögzíthetnek a szerződéseikben, amelyeket az ügyfelek szerződési úton hajlandóak tudomásul venni. Már e jogszabály kapcsán kell említést tenni arról, hogy a belföldi magánszemélyek betéteinek és pénzüntézeti kölcsöneinek kamatfeltételeiről ugyancsak a Magyar Nemzeti Bank elnöke rendelkezik jogszabályi úton. E vonatkozásban tehát – legalábbis lakossági viszonylatban – meghatározó jelentősége van az MNB elnöke által kibocsátott jogszabályokban rögzített kamatoknak. Ami a takarékbetétek kamatát illeti, az a már a magasabb szintű jogszabályok között említett, a takarékbetétről szóló 1989. évi 2. tvr.-nek a sajátos végrehajtását jelenti, amely jogszabálynak 2. § (2) bekezdése ad felhatalmazást a Magyar Nemzeti Bank elnökének arra, hogy a takarékbetétek kamatának mértékére a lekötési idő tartamához igazodó felső határokat megállapítsa. E vonatkozásban tehát a Magyar Nemzeti Bank elnökének nem a kamatok konkrét megállapítására, hanem csak a kamat mértékének felső határa megállapítására van jogosultsága, amely határon belül szabad kezdet ad a pénzüntézeteknek az egyes konstrukciókhoz igazodó kamatmértékek megállapítására. Hasonló helyzet áll fenn a belföldi magánszemélyek kölcsöneinek kamatfeltételei tekintetében, amelyre azonban nem az említett takarékbetétről szóló jogszabály ad a Magyar Nemzeti Bank elnökének felhatalmazást, hanem a hitelpolitikai irányelvekről szóló már ugyancsak hivatkozott minisztertanácsi szintű szabályozás. Ezeknek részleteit, a kamatmegállapítással kapcsolatos rendelkezések lényegét természetesen az egyes fejezeteken belül az adott bankügyleti formához igazodóan fogjuk ismertetni. Egyébként az MNB elnöke rendelkezése 7/1988. (XII. 31.) szám alatt jelent meg.
- A Magyar Nemzeti Bank elnökének rendelkezései közül, minthogy a pénzforgalom kérdéséről általános vonatkozásban rendelkezik végrehajtó jogszabályként, szükséges kiemelten említeni a 4/1986. (XII. 28.) MNB sz. rendelkezést.

- Általános vonatkozásai következtében végezetül az 1/1970. (XI. 18.) MNB rendelkezés szorul kiemelésre, amely a gazdálkodó szervek egymás közti fizetéseinek biztosítékairól rendelkezik. Ez a jogszabály kiemelten foglalkozik a választható fizetési biztosítékokkal, nevezetesen a bankgaranciával, a fedezetigazolással és a gazdálkodó szervek egymásért történő kezességvállalásával. A jogszabály elsődlegesen a gazdálkodó szervezetek egymás közötti szerződéseikhez tapadó szabályokat tartalmaz, de gyakorlati jelentősége mégis főként a bankügyletek tekintetében jelentkezik, minthogy többnyire a bank által nyújtott szolgáltatásokkal van összefüggésben és többnyire a szerződéseknek ugyancsak alanyává válik a gazdálkodó szerveken kívül az adott bank is.

2. A bankügyleti formák

Bankügyletek típusai

A bankügyleti „forma” mint meghatározás az eddigi jogirodalomban nemigen fordult elő, illetőleg osztályozási szempontból nem került előtérbe. Ez ideig főként a típus és a konstrukció fogalma jelent meg. Célszerűnek látszik ezért – a „forma” meghatározása előtt – a típus és a konstrukció fogalmát is tisztázni, pontosabban azt rögzíteni, hogy az irányadó jogirodalom mit értett ennek fogalmán.

- A típus fogalmán egyrészt azt kell érteni, hogy az adott bankügyleti változatot maga a jogszabály „tipizálja”. Ennek jó példájául szolgálhat az ún. gépkocsinyeremény-betétkönyv szerződési változata. Ennél a változatnál egy konkrét, csakis erre a takarékbetéti módozatra vonatkozóan külön jogszabály rendelkezett, nevezetesen a gépkocsinyeremény-takarékbetétről szóló 5/1961. (III. 10.) PM sz. rendelet. Ez a jogszabály nemcsak a kibocsátás feltételeit, hanem az azzal kapcsolatos összes lényeges körülményt, még a sorsolás rendszerét is részletesen maga állapította meg. A jogszabályi rendelkezés a szerződésre is egyértelműen kiható módon megállapította a betétkönyvek névértékét, azaz az olyan névértékeket, amelyekre egyáltalán gépkocsinyeremény-takarékbetét-szerződést lehet kötni. Ugyanez a jogszabály rendezte, hogy milyen módon kell a nyereményrendszert kialakítani, a pénzintézetnek milyen rendszerben kell a kamatot kiszámítania annak érdekében, hogy a kamat fizetése helyett a betétesek között nyereményként gépkocsikat sorsolhasson.

Mindezek a jogszabályi kötöttségek és jogszabály által történt meghatározottság tette egyértelművé azt, hogy e vonatkozásban egy sajátos típus jött létre, az általános, a Ptk.-ban szabályozott takarékbetét-szerződési megoldások keretei között, azon belül.

- Másrészt bankügyleti típusról akkor lehet beszélni, ha a szerződési fajtát és nem konkrétan egy adott jellegű szerződést

intézményesít a jogszabály, közelebbről a Ptk., mégpedig oly módon, hogy nevesített szerződési típust hoz létre. Erről van szó többek között, – s csupán példaként említjük ezt – a Ptk. 531. § szerinti folyószámla-szerződés esetében, vagy a Ptk. 522 – 528. §-aiban szabályozott bankhitel- és bankkölcsön-szerződések esetében. Ennél a változatnál a „típus” kitétel a szó klasszikusabb értelmében kerül előtérbe, mert e Ptk. által intézményesített szerződési változat a különféle ezen belüli szerződéseknek a megkonstruálását is lehetővé teszi, így például annak sem lehet akadálya, hogy a bankhitel- és bankkölcsön-szerződés átfogó jellegű típusán belül kialakulhassanak olyan szerződési változatok, mint pl. a refinanszírozási hitel, amely az egyedi sajátosságain túlmenően magán kell hogy viselje a bankhitel- és bankkölcsön-szerződés Ptk.-ban szabályozott és nevesített szerződési típusajátosságokat. Gyakorlati előnye egyébként némi pontatlansággal talán akként közelíthető meg legjobban, ha azt állítjuk, hogy a típusba tartozás megkönnyíti a szerződést kötő feladatát, mert amennyiben olyan kérdések tekintetében a konkrét szerződéskötés során nem rendelkeznek, amelyről egyébként rendelkezik a Ptk.-ban tipizált szerződési változat, akkor külön kikötés nélkül is értelemszerűen ezeket a rendelkezéseket kell irányadónak tekinteni.

Az elsőként említett gépkocsinyeremény-takarékbetétkönyv és a hasonlók esetében a tipizálás egészen konkrét formában jelenik meg, azon belül további változat kialakítási lehetősége a szerződő feleknek nincs, tehát a típus nagyon is egyedi és kizárólagos, míg a másodikként tárgyalt típus tekintetében adott a típuson belüli egyediesítés és ebben a szerződéskötés során a szerződő feleknek szinte teljes a szabadságuk. A gépkocsinyeremény-betét jellegű jogszabályi tipizálás esetében olyannyira adottak a jogszabályi megkötések, hogy még olyan eltérésekre sem biztosít a jogszabály lehetőséget, amely a jogszabály mögött meghúzódó gazdasági-politikai érdekekkel nemcsak hogy nem ellentétes, hanem annak akár mindenben meg is felelhetne. Gondolni kell e vonatkozásban arra, hogy akkor, amikor a szóban forgó jogszabály azt is rögzíti, hogy 5 és 10 000, – Ft-os névértékűek a jogszabállyal tipizált gépkocsinyeremény-betéti változatok, akkor még a szerződő feleknek kölcsönösen egybehangzó akarattal sincs lehetőségük arra, hogy ne két 10 000, – Ft-os névértékű gépkocsinyeremény-takarékbetétre hozzanak létre szerződést, hanem egy, húszezer forintos névértékre szóló gépkocsinyeremény-betétre.

A *konstrukció* fogalmát tulajdonképpen a „típuson” belül az elsőként említett változat keretein belül lehet elhelyezni, vagyis akkor jön számításba a konstrukció, amikor a jogszabály az adott szerződési típust teljes pontossággal körülírva, tehát már eleve normatív úton határozza meg. Mégis szükségesnek tartjuk az eddig kifejtetteket azzal a kiegészítő, talán csak „színező” értelmezéssel megol-

**Ügyleti
konstrukció**

dani, hogy a „konstrukció” esetében sokkal inkább a jogszabályi kötelezettség, mint maga a jogszabályi tipizálás kerül előtérbe, illetőleg kap hangsúlyt. Ezt olyan széles körben kell értelmezni, hogy a jogszabály tipizálta konstrukció valójában az egyik fél, adott esetben a bank szerződést létrehozó akaratát is helyettesíti, mert a konstrukció fogalmi körébe az is beletartozik, hogy ez egyúttal a bank fölött álló gazdaságirányító szervezet részéről feladatellátási kötelezettség megfogalmazását is jelenti. Más szóval: ha a gazdaságirányító, adott esetben az előbb említett részletességgel körülírt konstrukciót jogszabályi úton teremt meg, ha e konstrukció feltételeivel megegyezően a bank ügyfele egyoldalúan szerződésletrehozási akaratát kinyilvánítja, akkor ehhez a bank kötve van és jogszabályból következő egyértelmű kötelezettsége, hogy a konkrét, egyedi szerződést létrehozza.

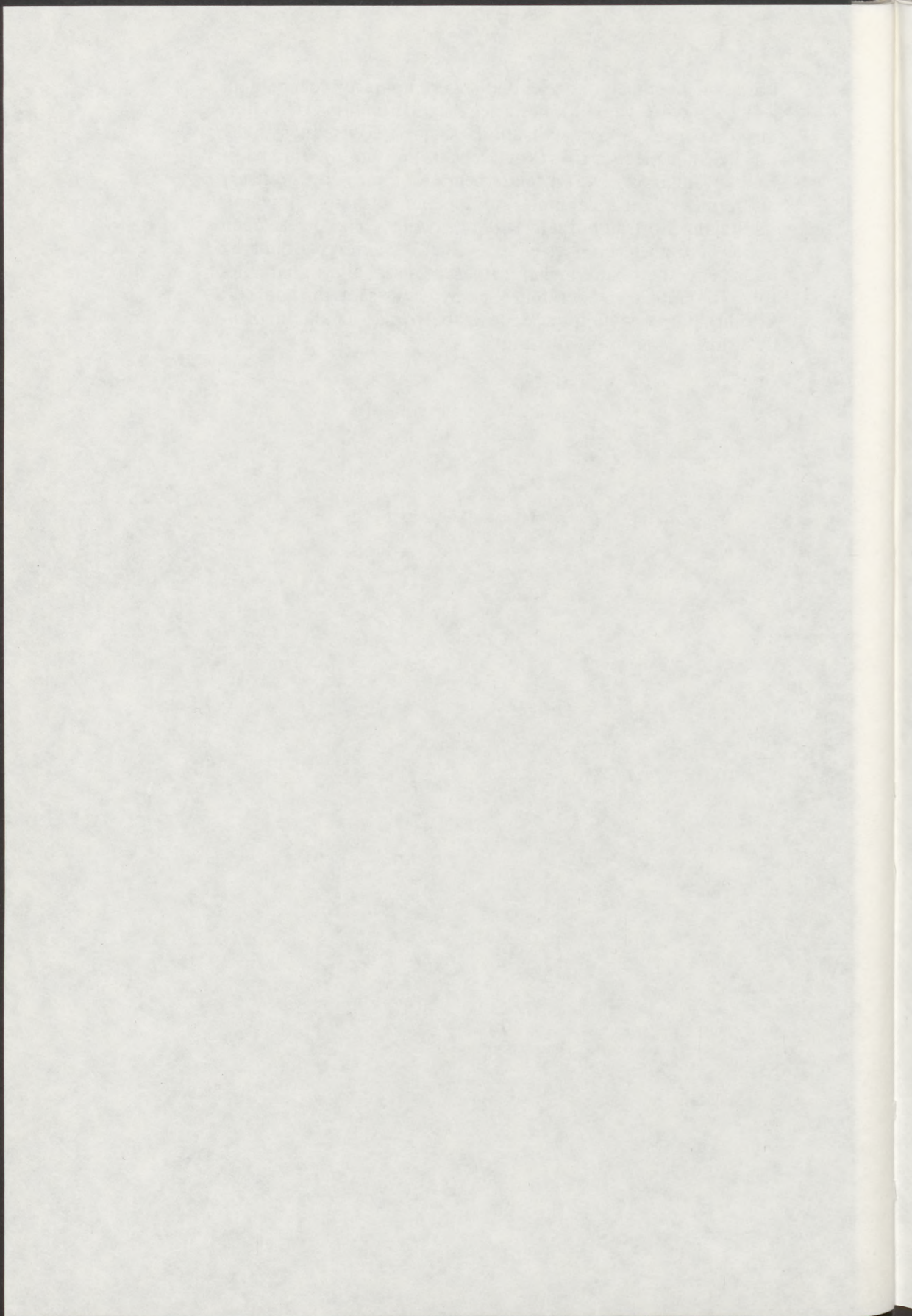
A konstrukciókkal kapcsolatban ugyanakkor azt is látni kell, hogy a tendencia az, hogy az ilyen jellegű ügylettipizálás szűnjön meg és a felek – értve alatta a bankot és ügyfeleit – szabadon állapíthassák meg a szerződésük konkrét feltételeit. Ily módon egyre kisebb a száma a konstrukcionális jellegű szabályozásnak, mint ahogy a példaként kiemelt gépkocsinyeremény-takarékbetét konstrukcióját is hatályon kívül helyezte a takarékbetétről szóló 1989. évi 2. sz. tvr. Ebből az a következtetés is levonható, hogy a konstrukciók szerepe háttérbe szorul, gyakorlatilag ma már nagyjából elhanyagolható, már csak azért is, mert – mint utaltunk rá – végső soron amúgy is a jogszabályi tipizáláson belül jelenik meg. Így a magunk részéről a konstrukciót az említett változatában elhanyagolhatónak tartjuk és az is elegendőnek tűnik, ha a továbbiakban a „formával” csak a „típust” állítjuk szembe.

A bankügylet formája

Ezek után tehát rátérhetünk a bankügyleti „forma” kérdésére. Először is leszögezve azt, hogy nem alapvető, nem áthidalhatatlan a különbség a forma és a típus között: a forma szélesebb a típus fogalmánál, mert abba beletartoznak a típusok is és egyéb, a következőkben felsorolásra kerülő változatok is. Így mindenekelőtt

- a bankügylet típusokon belüli, önállósult változatok. (Például a takarékbetét Ptk.-beli típusán belül a takaréklevél, vagy akár ugyanezen körbe tartozóan a gépkocsinyeremény-betét, amely az ezt a konstrukciót bevezető jogszabály hatályon kívül helyezése folytán már nem is konstrukcióként él tovább az előbbieken részletezett fogalom szerint, hanem oly módon, mint amiben a szerződő felek, tehát a bank és az ügyfele a szerződést létrehozni kívánó elhatározásukból indítva köthetik meg az erre irányuló szerződéseket. Az más, nem szorosán idetartozó kérdés, hogy a bank például egy nyeremény típusú ügylet tekintetében nem volna képes minden egyes ügyféllel teljesen egyedi jellegű szerződést kötni, mert ebben az esetben a lényeg, a nyeremény nem volna megfelelő módon biztosítható.)
- A típusok kombinációi. (Példaként emelhetjük ki a nem a Ptk. 531. §-a szerinti ún. folyószámlahitel-szerződést – ami csak elnevezésében hasonlít a Ptk. szabályozta típusra – és a bankhitelszerződés és a bankszámlaszerződés ötvözetszerű alkalmazását jelenti.)
- A Ptk. nevesített szerződési típusaitól függetlenül a bankok által intézményesített változatok. (Példaként szolgálhat az ún. pénztárjegy, amely – bár hasonlít a Ptk.-ban tipizált takarékbetét-szerződési változathoz, de mégsem számít az abba a

körbe tartozónak – közelebb áll az értékpapírokhoz, például a letéti jegyhez vagy a kincstárjegyhez, de nem is értékpapír, mivel az értékpapírrá nyilvánítás szigorú követelményeinek sem felelhet meg. Erről részletesebben később, az értékpapírokkal foglalkozó IX. sz. fejezetben.) Az intézményesítettséghez természetesen valamiféle, csupán nem normatívnak számító általánosíttóság hozzátartozik, ez pedig a bankok esetében akkor képzelhető el – és ez is az elvárás –, hogy a bank az intézményesített bankügyleti formák üzletszabályzatában, illetőleg általános szerződési feltételek nyilvánosságra hozatalával körülírja, azaz egyfajta módon „szabályozza” az alkalmazandó, formát is jelentő változatot.

II. FEJEZET

Bankhitelezés és kölcsönszerződés

1. A hitel helye a modern gazdaságban

A bankrendszer reformja – amely csupán egy része a központi tervek végrehajtásán alapuló gazdasági rendszer elvetésének és a piacgazdaság kiépítésének – alapvetően megváltoztatta a hitelezés helyét a gazdaságban. Jelenleg a hitelezéshez kapcsolódó fogalmak és intézmények átértékelődési folyamatának első fázisában vagyunk. Az új bankjog, és ezen belül a bankhitel joga még távolról sem alakult ki. Talán elég csupán arra rámutatni, hogy míg korábban a bankhitelezés joga az államigazgatási jellegű pénzügyi jognak képezte a részét (a polgári jogi jelleg emlegetése nem sok valószínű alappal rendelkezett), mára a felek egymással szembeni viszonya és az ügylet tárgya alapján is egyértelműen *civil jogi természetű*. Ha ehhez még hozzátesszük, hogy a szélesebb értelemben vett hitelezés – tehát amikor a hitelező nem bank, hanem más vállalkozó – a korábbi tiltott pozícióból a gazdasági üzleti kapcsolatok nagyon lényeges, gyakran nélkülözhetetlen elemévé lépett elő, akkor talán nem túlzás, ha azt mondjuk, hogy a *hiteljog* a jelenlegi mostoha helyzetéből – az értékpapírokra és a kialakuló pénzpiac intézményeire vonatkozó joganyaggal együtt – egy majdani kereskedelmi tárgyú civil jognak egyik súlyponti területévé lép elő.

A jelenleg élő anyagi jogszabályok azonban nagyrészt még az elmúlt időszak termékei, és a banki gyakorlat is kiforratlan, sok tekintetben még maguk a bankárok sem emésztették meg a végbe ment fordulatot. A bankrendszer korszerűsítése – a még mindig nem teljesen végigvitt szervezeti reformmal – csupán megkezdődött, a bankok technikai, szakmai, ügyviteli stb. modernizálása a legtöbb helyen még csupán előkészítés alatt áll. Talán az lehet reális, ha azt mondjuk, hogy az új bankrendszer, az ehhez kapcsolódó jogrendszerrel együtt, az évtized közepére alakul ki. A hiteljogviszony egy-egy elemének vizsgálatakor nem lehet figyelmen kívül hagyni azt az igen kellemetlen körülményt sem, hogy jelenleg a pénzpiacon olyan mértékű a hiány, amely lehetetlenné teszi, hogy egy konszolidált hitelgazdálkodási rendszer kialakuljon. Mindez meghatározza a jelenlegi munka célját, amely esetleg a könyv más fejezeteitől eltérően nem tud gyakorlati útmutatóként szolgálni, csupán arra vállalkozhat, hogy bankhitelek és kölcsönök főbb intézmé-

Átmeneti
helyzetben
a bankjog

nyeivel kapcsolatban néhány gondolatot felvessen, elsősorban a továbbgondolás számára. Úgy gondolom, hogy sok kérdést kell tisztázni ahhoz, hogy a banktörvény esetleges anyagi jogi szabályai vagy az új Ptk. hiteljogi rendelkezései megalapozottak legyenek.

**A hitel
jelentősége**

A hitelezésen belül a bankhitelezésnek különös jelentősége van, amióta – összefüggésben azzal, hogy a pénzforgalom túlnyomó része a bankokon keresztül, bankszámlák között elszámolások útján bonyolódik le – a gazdaság pénze hitelpénz. A modern gazdaság pénzét bankok teremtik hitelnyújtás révén, és az a hitel törlesztésével szűnik meg. A bankhitel révén olyan, bankkal szembeni követelés keletkezik, amely igen széles körben, jegybanki hitel esetén pedig – a gazdaság normális állapotában – teljes körűen elégíti ki a pénzzel szembeni követelményeket. A modern gazdaságban lévő pénz – amelynek döntő része bankszámlapénzként jelenik meg – mennyisége megegyezik a bankok által a gazdálkodóknak, a lakosságnak, valamint az állami költségvetésnek nyújtott hitelek összegével.

Bankszámlapénz

Párhuzamosan, egymásra épülve bontakozott ki a banki hitelezés a gazdálkodók közötti kereskedelmi hitelezéssel. A vételárnak az eladó általi meghitelezése a gazdasági tevékenység folyamatosságának (az időben eltérő gazdasági ciklusok áthidalásának) és kibővítésének alapvető forrása. Eszköze a kereskedelmi váltó, amely absztrakttá és könnyen átruházhatóvá tette a követelést. A váltó önmagában azonban nem pótolhatta a hitelezés egyik alapfeltételét: a bizalmat; ezért a váltó csak igen szűk körben, az egymást jól ismerő kereskedők körében volt forgalomképes. Ezt a korlátot oldja fel a széles ügyfélkörrel, ismertséggel és bizalommal rendelkező bankok belépése. A fizetési forgalomnak a bankokhoz való koncentrációja és az ennek megfelelő banktechnika kialakulása új pénzt is teremtett, a bankszámlapénzt, amely nem más, mint a bankkal szembeni követelés. (Abban a kérdésben, hogy ez a bankpasszíva jogi értelemben is pénz-e, ma még nem alakult ki általánosan elfogadott álláspont. Itt a hitelről és a pénzről közgazdasági értelemben beszélünk, jogi értelemben való meghatározásának kérdésére a bankkölcson fogalma kapcsán még visszatérünk. Annyi mindenesetre világos, hogy amikor pl. a pénz büntetőjogi védelméről beszélünk, csak a bankjegy és az érme tekintendő pénznek. Amikor azonban azt vizsgáljuk, hogy a kereskedelmi forgalomban mi az az eszköz, amellyel a pénztartozások teljesíthetők, azt látjuk, hogy a bankszámlapénz teljes értékű pénz. A gazdálkodók közötti fizetési kötelezettségek külön kikötés nélkül – kifejezett eltérő megállapodás hiányában – teljesíthetők bankszámlák közötti elszámolás útján.) Ez a pénz minden eddiginél tökéletesebben elégíti ki a pénzzel mint fizetőeszközzel szembeni követelményeket: biztonságosan, egyszerűen, gyorsan „szállítható”, és tetszőlegesen egységekre osztható. Ezeknek az előnyöknek az érvényesülésének azonban alapvető feltétele a bankok biztonságos gazdálkodása. A pénzteremtésre képes – széles körű fizetési forgalmat saját berkeiben lebonyolító – kereskedelmi bankok számára a hitelnyújtásnak technikailag igen tágak a lehetőségei,

e csábításnak engedve könnyen veszélybe kerülhet a fizetőképességük, amelynek fenntartása pedig feltétlenül szükséges. Ezért összegazdasági szempontból fontos a hitelezési tevékenység szigorú szabályozása és korlátozása. A banktechnika, illetve általában az információs technika fejlődésének eredményeként ma már a bankszámlapénznél is egyetemesebb pénzről, az *elektronikus pénz*ről beszélhetünk, amely elsősorban a pénzpiacok pénze. A pénzpiacok elsősorban a hosszabb lejáratú finanszírozási igények kielégítésére, a kötvények forgalmának elősegítésére jöttek létre, a pénzügyi technikák és a műszaki infrastruktúra fejlődése révén ma már a rövid távú finanszírozási, illetve befektetési lehetőségek terén is alternatívát jelentenek a bankokkal szemben.

Ezzel körülbelül áttekintettük a hitelezési, finanszírozási lehetőségek három fő csoportját:

- a gazdálkodók közötti kereskedelmi hitelezést,
- a bankhitelezést és
- a pénzpiaci adásvételeket.

A továbbiakban a bankhitelezésről lesz szó, azonban nem szabad figyelmen kívül hagyni a következőket:

A bankhitelek abban különböznek a kereskedelmi hitelektől, hogy a bank a hitelnyújtást üzletszerűen, sőt üzemszerűen végzi, és biztonságos folytatásához összegazdasági érdekek fűződnek; mindezek miatt a banküzem folytatását speciális előírások is szabályozzák, amelyek közül a hitelezésre vonatkozó legfontosabbakkal a következőkben megismerkedhet az olvasó. A hitelnyújtás polgári jogi szabályaiban, az egyes kölcsönszerződésekben már kevésbé jelentkeznek a különbségek; ellenkezőleg, inkább azt mondhatjuk, hogy a kölcsönszerződések alapvető szabályait nem befolyásolja, hogy a kölcsönnyújtó pénzintézet vagy egyéb vállalat.

A pénzpiacokon kialakuló új technikák és eljárások hatással lesznek a banki hitelezési tevékenységre is. Mint majd látni fogjuk, a váltóleszámítolás megítélésében évszázados vita van akörül, hogy az vajon értékpapír-adásvétel vagy hitelnyújtás értékpapír fedezete mellett, esetleg valami harmadik. Bankárok számára a vitát mindig eldöntötte vagy legalábbis akadémikussá tette az a tény, hogy a váltóleszámítolás a bank hitelezési tevékenységébe illeszkedett, a hitelezésnek volt egyik – de a bankszámlapénz kialakulásával folyamatosan csökkenő jelentőségű – alapvető technikai formája. Ezzel szemben ma már, a pénzpiacokon elérhető finanszírozási lehetőségekből és technikákból kiindulva, magát a hitelezést is lehet a különböző időpontbeli pénzek cseréjének, adásvételének minősíteni. (Amint ezt Száz János teszi *Hitel, pénz, tőke* című könyvében, Közgazdasági és Jogi Könyvkiadó, Budapest, 1989.)

A szűkebb értelemben vett hitelszerződés gazdasági jelentősége igen nagy: *áthidalja az egymással üzleti kapcsolatba kerülő gazdálkodók közötti szakadékot*, amely a kétpólusú jogügylet ellentétes oldalon álló szereplői között szükségképpen tátong. Harmadik személy közbejötté nélkül nehéz megteremteni az előre teljesítő fél számára

A hitelezési formák

Bankhitel sajátosságai

Bankhitel funkciója

a feltétlenül szükséges biztonságot a tekintetben, hogy szolgáltatásának ellenértékét a kellő időpontban megkapja. A hitelével bizalmat és biztonságot teremtő bank nélkül összehasonlíthatatlanul nehezebben és költségesebben alakulnának a gazdasági kapcsolatok. Akár egy sok szereplős beruházásra gondolunk, ahol a beruházó, a beruházás lebonyolítója, a fővállalkozó, az alvállalkozók és a beszállítók széles hada között kell a szolgáltatások és ellenszolgáltatások teljesítését a beruházás időhorizontjában megfelelően összehangolni, akár egy normál kereskedelmi ügyletre, ahol a végső fogyasztóig a termelőktől kiindulva szintén sok lépcsőn át vezet az út, azt látjuk, hogy ezt az utat a hitelkapcsolatok tömege, végső soron pedig a bankhitel teszi járhatóvá.

A bankhitel ismérvei

A bankhitelszerződésben a bank különféle hitelműveletek végzését, igen gyakran fizetés teljesítését helyezi kilátásba; legjellemzőbb sajátossága, hogy *a bank számára bizonytalan, hogy az által elvállalt kötelezettség teljesítésére egy-egy adott esetben sor kerül-e*. A hitel kedvezményezettjei azonban biztosan számíthatnak arra, hogy ha bekövetkeznek a megállapodott feltételek, a bank teljesíteni fog. Ezáltal a bizonytalanság és az abból eredő kockázat az üzleti partnerek egymás közötti kapcsolatát nem terheli tovább, hanem átszáll a bank és üzletfele közötti viszonyra. Általában ez a viszony szorosabb, tartósabb, mint az alapjogviszony, a bank mélyebb ismeretekkel rendelkezik a hitelkérő cégről.

2. A hitelezési rendszer

Kétszintű bankrendszer

Az 1987. január 1-jén kialakított kétszintű bankrendszerben a hitelezési tevékenység a következőképpen épül fel:

1987 előtt a Magyar Nemzeti Bank volt az állam bankja, a bankok bankja és a gazdálkodók bankja. A bankrendszer átalakítása első sorban a jegybanknak, ez utóbbi funkcióját érintette oly módon, hogy lényegében megszűntek a jegybanknak a gazdálkodó szervezetekkel kapcsolatos közvetlen funkciói; továbbra is megmaradt a központi állami költségvetés fő finanszírozójának, valamint a bankok bankjaként kizárólagos joggal vezeti a bankok számláit és meghatározó szerepet tölt be a bankok refinanszírozásában. Kétségtelen, hogy a fejlődés *erős jegybank* megteremtése felé halad, amelynek egyik feltétele, hogy megszabaduljon a nem jegybanki jellegű pénzügyi tevékenységektől. A jegybank tevékenységének fő célja, hogy hozzájáruljon a pénz vásárlóerejének megóvásához. Ennek érdekében – a banki hitelezési tevékenységhez kapcsolódóan – egyrészt szabályozza, másrészt hitelezési, refinanszírozási tevékenységével közvetlenül befolyásolja a bankok hitelezési tevékenységét. *A szabályozás* a kötelező jegybanki tartalék és egyes kamatlábak mértékének meghatározására terjed ki, a banki *refinanszírozási tevékenység* révén pedig közvetlenül képes meghatározni, hogy milyen kölcsöntípusokat alkalmazzanak a pénzügyi intézetek, milyen tevékeny-

ségeket, vállalkozásokat stb. részesítsenek előnyben, és végül alapvetően meghatározza a bankok számára rendelkezésre álló összes hitelezési lehetőség mértékét. Az MNB hitelezési tevékenysége jegybanki funkciójának szolgálatában áll, ennek révén szabályozza, alakítja, befolyásolja a forgalomban levő pénz mennyiségét, felhasználásának irányait és feltételeit. Ennek megfelelően a *jegybanki ellenőrzés* átfogja a hitelezéssel kapcsolatos jogszabályokban és a refinanszírozási szerződésekben meghatározott előírásoknak a teljesítését.

Egyébként az új bankrendszerben mind a magánszemélyek, mind pedig a gazdálkodó szervezetek és az egyéb jogi személyek szabadon választják meg, melyik pénzügyintézetől vesznek fel bankkölcsönt. Ennek során természetes korlátként kell figyelembe venniük, hogy melyik pénzügyintézet milyen fajta kölcsönöknek milyen ügyfelek részére való nyújtásával foglalkozik. A pénzügyintézeteket korlátozzák egyrészt felhatalmazásuk esetleges keretei, másrészt pedig felkészültségük és üzletpolitikájuk. *Pénzügyintézet létesítéséhez* és tevékenységi körének meghatározásához – a Magyar Nemzeti Bankkal egyetértésben – az Állami Bankfelügyelet engedélye szükséges. A Bankfelügyelet az engedély kiadásakor azt vizsgálja, hogy a banktevékenység biztonságos végzéséhez szükséges tárgyi, személyi és szakmai feltételek rendelkezésre állnak-e. Az egyik alapvető anyagi feltétele pénzügyintézeti alapításának a megfelelő nagyságú alaptőke, amely el kell, hogy érje bank esetében az egymilliárd, szakosított pénzügyintézet esetében a félmilliárd forintot. A banktevékenység biztonságos végzését szolgáló legfontosabb hitelezést érintő ún. *bankfelügyeleti szabályok*, amelyeket a Minisztertanács az Ápt.-ben kapott felhatalmazás alapján a 106/1989. (X. 29.) MT rendeletben állapított meg, a következők:

- Az összes hitelek együttes összege nem haladhatja meg az alaptőkének bank esetén a hússzorosát, szakosított pénzügyintézet esetében a tizenötszörösét.
- Az egy adósnak nyújtott forgóeszköz-finanszírozási hitelek összege nem haladhatja meg a bank saját tőkéjének 30 százalékát, a fejlesztési hitelek összege pedig az adós saját tőkéjének a kétszeresét.
- A bank igazgatóságának jóváhagyása szükséges a hitelnyújtáshoz olyan esetben, amikor az egy adósnak nyújtott összes hitel (beleértve a bankgaranciát és a kezességet, de bele nem értve a más bank vagy az állam által garantált hiteleket) összege meghaladja a bank saját vagyonának 15 százalékát. Az ilyen ún. nagy hitelek együttes összege nem haladhatja meg a bank alaptőkéjének háromszorosát.
- A pénzügyintézeteknél általában kötelező részvénytársasági formával összefüggő speciális szabály, hogy csak a bank igazgatóságának jóváhagyásával nyújtható hitel olyan ügyfélnek, aki egyúttal a bank részvényeinek több mint egy százalékát birtokolja, valamint olyan ügyfélnek, aki egyúttal a bank igazgatóságának a tagja.

Szabad
bankválasztás

Bankfelügyeleti
szabályok

- Alapvető követelmény, amelyet a jogszabály is megerősít, hogy a bank köteles biztosítani kihelyezéseinek és forrásainak lejárat-összhangját. Ez azt jelenti, hogy a banknak olyan pénzgazdálkodást kell folytatnia, hogy az esedékes fizetési kötelezettségek teljesítéséhez mindig álljanak rendelkezésre megfelelő likvid eszközök. Valamennyi gazdálkodó számára alapvető működési feltétel a likviditás, azaz a folyamatos fizetőképesség biztosítása, bank esetében azonban ennek fokozott jelentőséget ad az a körülmény, hogy a bank tevékenységének nem csupán eszköze a pénzügyek rendbentartása, hanem éppen ez maga a tevékenység lényege. Ha esetleg a bank fizetéseképtelen lenne, az megbénítaná a számlatulajdonosok pénzforgalmát. A bankfelügyeleti előírások fő célja éppen egy ilyen helyzet elkerülése, a betétesek biztonságának védelme.

3. A hitelműveletek

Ptk. 522. § (1) Bankhitelszerződéssel a pénzintézet arra vállal kötelezettséget, hogy jutalék ellenében meghatározott hitelkeretet tart a másik szerződő fél rendelkezésére, és a keret terhére – a szerződésben meghatározott feltételek megléte esetén – kölcsönszerződést köt, vagy egyéb hitelműveletet végez.

Ptk. 526. § (1) A határozatlan időre kötött kölcsönszerződés tizenöt napi felmondással szüntethető meg.

(2) A hitelezőnek a kölcsönösszegre vonatkozó visszakövetelési joga a szerződésben meghatározott lejárat, illetve lejáratok szerint, felmondás esetén pedig a felmondási idő elteltével nyílik meg.

A hitelműveletek csoportjai

Ahhoz, hogy a hitelszerződés sajátosságait az eddigi általánosságokon túl tényleg megértsük, meg kell ismerkedni azokkal a hitelműveletekkel, amelyeknek végzésére a bank kötelezettséget vállal. Ugyanakkor mindvégig szem előtt kell tartani azt a körülményt, hogy a hitelszerződés alapján végzett egyes hitelműveletek magával a hitelszerződéssel szemben viszonylagos önállósággal rendelkeznek, a hitelszerződés keretei között is megtartják sajátos szabályaikat.

A Ptk. e hitelműveleteket két csoportra osztja: bankkölcsönre és az egyéb hitelműveletekre.

A bankkölcsönről általában

A bankkölcsönről részletesebben később lesz szó, itt csupán mint a hitelszerződés egyik tartalmi elemét vizsgáljuk. Valóban a kölcsön az egyik legjellemzőbb bankhitelművelet, és elméletileg a legtöbb kérdés is azzal a hitelszerződéssel kapcsolatban merül fel, amelyben *a bank kölcsönnyújtásra vállal kötelezettséget*. Elsősorban az a kérdés, hogy a bankkölcsönre vonatkozó hitelszerződés miben különbözik magától a kölcsönszerződéstől, másodsorban pedig az, hogy mi szükség van arra, hogy a kölcsönszerződést megelőzően a felek hitelszerződést is kössenek.

A fogalmi elhatárolással kapcsolatban mindig meghatározó volt, hogy mit tartottak a kölcsönszerződésről. Hosszú időn át uralkodott

az a felfogás, hogy a kölcsönszerződés reálszerződés, amely csupán a kölcsön nyújtásával jön létre, és amelynél minden kötelezettség kizárólag a kölcsönnyújtásból fakad. Ez a felfogás a hitelszerződésben kölcsönre vonatkozó *előszerződést* látott; olyan előszerződést, amelyből alig megfogható jogosultság keletkezik a kölcsön nyújtásának, illetve a kölcsön igénybevételének követelésére. Mai felfogásunk szerint már természetes, hogy mind a hitelszerződés, mind pedig a kölcsönszerződés konszenzuál szerződés, és önmagában a felek ígéretéből erednek a kötelezettségek. A kölcsön konszenzuális jellegének hívei viszont a hitelszerződésben nem láttak egyebet, mint olyan *kölcsönszerződést*, amelyet még nem teljesítettek, azaz, amelyiknél a bank a kölcsönt még nem folyósította. Talán Cottely volt az első a magyar irodalomban, aki nagy jelentőséget tulajdonított a hitelművelet és az alapjául szolgáló hitelszerződés, így többek között a bankhitel és a bankkölcsön megkülönböztetésének. (Cottely István: A bankügyletek joga, TÉBE Könyvtár, 109. szám.) Gyakorlati bankszakember lévén, világos volt számára, hogy a bankhitel (vagy ahogyan ő nevezte a hitelnyitás) *önálló szolgáltatás*, amelynek funkciója, gazdasági szerepe elkülönül a bankkölcsönétől. Aki a jogi értelemben vett hitelt kéri, az biztonságot kíván vásárolni magának, az biztosítani akarja hitelét, az bizonyosságot akar a tekintetben, hogy bankja, ha szüksége lesz rá, fog számára kölcsönt folyósítani. Aki hitelt kér, az nem azt mondja, hogy ekkora összegű pénzre van szüksége, hanem azt a biztonságot igényli, hogy ha szüksége lesz bizonyos összegű pénzre, megkapja azt kölcsönként a banktól. Nem vállalja azt a kötelezettséget, hogy igénybe veszi, elfogadja a számára folyósított kölcsönt. A hiteligénylő sokféle kötelezettséget vállal, a kölcsön igénybevételére azonban nem kötelezi magát. Csupán jogosultságot kíván szerezni a kölcsön igénybevételére. Jogi szempontból tehát bankhitelen egyrészt azt a *lehetőséget* értjük, hogy az egyik fél a másiktól (a banktól) valamely hitelművelet végzését követelhesse a maga számára; a *hitelszerződés tárgya* tehát a *hitel*, amely kötelezettség, illetve jogosultság jövőbeli hitelügyletre. (Meg kell jegyezni, hogy a hétköznapi szóhasználatban és a gazdasági szakemberek szóhasználatában egyaránt a bankhitel általában a bankkölcsön szinonímájaként jelenik meg, és ez annyira beivódott a nyelvünkbe, hogy még e könyvben is néhol a hitel kifejezés magában foglalja a bankkölcsönt is.)

Ezt az egyértelmű megkülönböztetést a hitel mint egyoldalú lehetőség és a kölcsön mint kétoldalú (a nyújtásra és az igénybevételre egyaránt vonatkozó) kötelezettség között a további fejlemények erősen megkérdőjelezték. Amint ezt látni fogjuk, jelenlegi jogunk nem nagyon ismeri a kölcsön igénybevételének kötelezettségét, így az elméletileg tiszta elhatárolás nem igazán állja meg a tények próbáját. Mégis, melyek akkor azok az esetek, amelyekben a hitelszerződés önállóan szerephez juthat? A hitelszerződés mint új szerződéstípus az „új gazdasági mechanizmus” 1968-as bevezetésekor került jogszabályba (a Pr. elődjébe, a 37/1967. [X. 12.] Korm. rendeletbe),

A hitel és kölcsön
elhatárolása

mint a polgári jogi alapon szerveződő tartós hitelkapcsolatok kiépítésének eszköze, majd tíz évvel később a Ptk. átfogó módosítása a hitelszerződés „eddig alacsonyabb szintű jogszabályban foglalt és bevált szabályait a törvényi szabályozás körébe vonta” (indokolás).

A „bevált” kifejezést ténylegesen úgy kell érteni, hogy jogi szempontból nem vetett fel problémát, a gyakorlatban pedig nem sok vizet zavart, mivel a ténylegesen hitelszerződés megkötésére csak nagyon kivételesen került sor. A hitelszerződések gyakorisága tekintetében ma sem lényegesen más a helyzet. Pedig hasznosan alkalmazható lett volna, illetve ma is alkalmazható lenne. Ezek után rátérünk az egyéb hitelműveletek bemutatására:

Folyószámlahitel

a) *A folyószámlahitel.* A folyószámlahitel-szerződés a hitelszerződéseknek abba a csoportjába tartozik, amelyeknél a bank arra vállal kötelezettséget, hogy ügyfele részére, az annak rendelkezésére bocsátott hitelkeret erejéig bankkölcsönt folyósít. A különlegesség a kölcsönszerződés létrejöttének és a kölcsön folyósításának a módjában van. Az ilyen hitelszerződés kötésének előfeltétele, hogy a hiteligénylő a hitelnyújtó banknál pénzforgalmának lebonyolítására szolgáló bankszámlával rendelkezzen. Ebben az esetben a hitelkeret az ügyfél bankszámlája fedezetének részét képezi, és a bank az ügyfél külön rendelkezése nélkül, automatikusan, a fizetési megbízások teljesítése útján folyósítja a kölcsönt, ha egyébként a bankszámlán nem állna rendelkezésre a fizetések teljesítéséhez szükséges fedezet. Ily módon tehát a bankszámla mínuszba mehet, azaz a számlatulajdonos fizetéseit a bank a hitelkeret terhére teljesíti. A nyújtott bankkölcsön törlesztése a folyósításhoz hasonlóan automatikusan történik a bankszámlán jóváírt összegekből, annyiban, amennyiben azok meghaladják az ugyanakkor teljesítendő fizetések összegét. A bankkölcsön törlesztése általában egyúttal az ügyfél rendelkezésére álló hitelkeret automatikus újbóli feltöltését is jelenti. A felek külön kölcsönszerződést nem kötnek, a létrejött szerződés talán leginkább *kombinált hitel- és kölcsönszerződésnek* minősíthető (l. szerződés-minta).

1987-ben, a kétszintű bankrendszer kialakulásakor, a legtöbb bank bevezette vagy megkísérelte bevezetni a folyószámlahitelt, azonban hamarosan, a hitelkínálat szűkülésével, le kellett, hogy mondjanak erről. De ezt megelőzően, az optimista korszakban további kísérletek is voltak a hitelhez jutás rugalmassá tétele érdekében. Mintegy a folyószámlahitel „továbbfejlesztett” változataként, illetve megfélemléseként egyes bankokban bevezettek olyan rendszert, amelyben az ügyfél fizetési megbízásait kifejezett folyószámlahitel-szerződés nélkül is akkor is teljesíti a bank, ha a számlán nem áll rendelkezésre a szükséges fedezet, mindaddig, ameddig annak megtérülését biztosítva látja. Az üzletfél a bankszámlaszerződés megkötésekor elfogadott általános üzleti feltételek értelmében vállalja, hogy pótolja a bank által a fizetés teljesítése érdekében megőlegetett fedezetet, amelyet a bank jogosult a tartozás törlesztésére fordítani. E konstrukció gyakorlati alkalmazására azonban csak igen szűk körben és igen rövid ideig kerülhetett sor, szélesebb körű elterjedéséhez kiegyensúlyozott pénzügyi helyzet szükséges; ilyen ideális állapotban viszont csak kivételesen fordul elő, hogy a számlatulajdonos nem rendelkezik a fizetési megbízás teljesítéséhez szükséges

pénzügyi fedezettel. Így ez a hitelfajta, éppen kiegészítő jellegénél fogva, soha sem érhet el nagy mértéket, viszont konszolidált pénzügyi körülmények között az apróbb fizetési elakadásokon való átszűrés rugalmas eszköze lehet.

Váltóleszámitolás

b) *A váltóleszámitolás.* A váltóleszámitolás jogi természetére vonatkozóan nem alakult ki egységes felfogás, ezt az ügyletet sem (mint váltóügyletet) a váltótörvény, sem pedig (mint hitelügyletet) egyéb jogszabály nem határozza meg.

A váltóleszámitolási szerződésnek kétségtelenül részét képezi a váltóátruházás, és e tekintetben teljes mértékben a váltótörvény előírásai az irányadóak. A kérdés az, hogy a váltóátruházásnak a leszámítolási ügyleten belül mekkora jelentőséget tulajdonítunk. Az egyik szélsőséges nézet szerint a váltóleszámitolási ügylet megegyezik a váltóátruházással, ily módon nem más mint *értékpapír-adásvétel*. A másik oldalon álló nézőpont szerint viszont a leszámítolás valójában *kölcsönnyújtás*, és a váltó nem más, mint a bankkölcsön fedezete. Ha a dolog közgazdasági oldalát nézzük, akkor is eltérő megközelítések lehetségesek. Az egyik megközelítés szerint a hitelgénylő, ugyanúgy, mint minden „normális” bankkölcsön esetében, azért fordul a bankhoz, mert pénzre van szüksége; pontosabban előbb van pénzre szüksége, mint az a gazdálkodásának normális menetében számára rendelkezésre áll; még pontosabban arra az átmeneti időre igényli a pénzt, amely alatt a vevőivel és egyéb adósaival szembeni követelések (amelyeknek egy része váltóban foglalt követelés) megtérülnek. A másik nézet ezzel szemben elkülöníti a váltóleszámitolást mint értékpapírügyletet a bankkölcsönöktől. A harmadik nézet ismét egy kalap alá vonja a váltóleszámitolást a bankkölcsönökkel, csak éppen az előző felfogáshoz képest ellenkező irányból közelítve a kérdéshez: Eszerint váltóleszámitoláskor egyszerűen a vállalati eszközállomány bizonyos része, a (váltóban foglalt) követelések egy csoportja kicserélődik pénzre. E felfogás szerint a bank hitelezési tevékenysége egyébként sem más, mint pénzügyi eszközök (készpénz, illetve pénzre szóló követelések) adásvétele, illetve cseréje. A bankkölcsön nem más, mint *jelenlegi pénz cseréje jövőbeni pénzre való követelésre*. A váltó gazdasági jelentősége és alapvető funkciója az, hogy segíti a kétoldalú, eredetileg meghatározott szerződő felekhez és ügyletekhez kötődő követelések mobilizálhatóságát, azáltal, hogy a kötelmi jellegű ügyletet dologiasítja. Az ilyen dologiasult formában megjelenő *pénzügyi eszköz* egyrészt absztraktsága, másrészt jogilag egyszerű és biztonságos átruházhatósága folytán sokkal előnyösebb eszköz, mint a közönséges követelések.

Természetesen a váltóleszámitolás tényleges minősítését a gyakorlat végzi el. A jelenlegi gyakorlat, megítélésünk szerint a váltóleszámitolásnak inkább a hitel, mint az adásvétel jellegét erősíti. A leszámítolásra vonatkozó (hitel-) szerződésben meghatározzák a *váltóleszámitolás előfeltételeit*. Ezek az általános feltételeken túl elsősorban a váltóval kapcsolatos kritériumokat tartalmazzák. Ezek figyelembevételével a hitel kedvezményezettje jogosult a váltókat leszámító-

lás végett a bankhoz benyújtani, a bank pedig – hacsak nem áll fenn olyan körülmény, amely felmenti őt e kötelezettség alól – köteles a feltételeknek megfelelő váltókat leszámítolni. (A leszámítolással még a VIII. fejr. 14. p.-ban foglalkozunk.)

Milyen jogi mozzanatokat foglal magában a leszámítolás:

– A leszámítoltató a váltót a bank tulajdonába adja. Természetesen, ha a leszámítolást kölcsönügyletnek tekintjük, akkor a váltó a kölcsön biztosítéka, ha adásvételnek, akkor az adásvétel tárgya.

– A váltó átruházásával szemben a bank fizet. A bank által fizetett összeg kevesebb a váltó összegénél, a bank leszámítolást végez. A leszámítolás a bank által meghirdetett kamat- (és esetleg jutalék-) mértékek alapulvételével, a leszámítoltató tudomásával történik. Megintcsak megítélés kérdése, hogy a bank által adott pénzüsszeget a kamat összegével előre csökkentett előlegnek, kölcsönnek vagy vételárnak tekintjük.

– A bank figyelemmel kíséri a váltó esedékességét, és megkísérli a váltó behajtását. Akár mint a váltó teljes jogú tulajdonosát, akár mint biztosítéki tulajdonosát vagy őrzőjét, terheli az a minimális gondosság, hogy a váltótörvény váltóbirtokosra vonatkozó előírásainak megfelelően eljárjon annak érdekében, hogy a követelés érvényesítését segítő váltójogi szabályok ne veszítsék érvényességüket. Ennek a kötelezettségnek a része az is, hogy értesíti a váltó leszámítoltóját arról, hogy a címzett, illetve kiállító a fizetést megtagadta.

– A váltóleszámítolási szerződéseknek a nagyon régóta érvényesülő általános szabálya, hogy a váltó leszámítoltója köteles megfizetni a váltó összegét az esedékességtől számított késedelmi kamattal, valamint az esetleg felmerült költségekkel együtt a banknak, ha a váltó címzettje, illetve kiállítója nem fizet. A bank ezzel az összeggel jogosult haladéktalanul megterhelni az ügyfele számláját. Úgy érezzük, ez az a mozzanat, amikor kibújik az ügylet valódi természete a váltóátruházás burkából. A váltóleszámítolás hitelügylet, a hiteligenylő köteles haladéktalanul megfizetni a bank által megelőlegezett összeget, ha a váltón megjelölt főkötelezett esedékességkor, első felszólításra nem fizet. Sőt ezen felül az is gyakorlat, hogy a bankok kikötik a váltó visszaterhelésének jogát még annak esedékességét megelőzően, ha a váltó alapján fizetésre kötelezett fél pénzügyi helyzete kétségessé válik. Ez a jogosultság hasonlít a hitelezőnek a bankkölcsön felmondására vonatkozó jogához.

– Természetesen, a fizetés megtörténtekor a bank köteles a nyugtával ellátott váltót ügyfelének kiadni. (A nyugtát általában a fizetést tartalmazó bankszámlakivonat pótolja.) (L. szerződésmintát!)

Factoring

c) *A factoring.* A factoring nagyon közel áll a váltóleszámítoláshoz. Valójában itt is leszámítolásról van szó, a *leszámítolás tárgya* azonban nem váltó, hanem olyan követelés, amely értékpapírban *nem* testesül meg. A követelések leszámítolásával kapcsolatban ugyanazok az elvi megfontolások és gyakorlati megállapítások tehetők, mint a váltóleszámítolással kapcsolatban. Ami eltérés mutatkozik, az mind abból a tényből adódik, hogy az értékpapírban meg nem testesülő követeléseknél *a tulajdonátruházás dologi jogi szabályai csak igen korlátozottan tudnak érvényesülni*, ehelyett a kötelmi jellegű követelések átruházásának, az engedményezésnek a szabályait kell alkalmazni.

A factoring-ügyleteken belül világosan elkülöníthető két fő fajta. Más az ügylet jellege azokban az esetekben, amikor az engedményező „jó” követeléseket ruház át, mint azokban, amikor eleve bizonytalan, esetleg már lejárt követelések képezik az ügylet tárgyát. Az első esetben a bank ügyfele, az engedményező a

kezességnél szigorúbb kötelezettséget vállal: azt, hogy amennyiben a kötelezett esedékességkor nem teljesít, helyette – a fizetés megtagadásának okától függetlenül – megfizeti a tartozás teljes összegét. Annak ellenére így van ez, hogy a tartozás összege magasabb, mint a bank által fizetett összeg. A banktól kapott pénzösszeg és az átruházott követelés összegének a különbözete a *factoring díja*. A factoring díjának kalkulálása az ügylet jellegétől függően kétféleképpen történhet. Olyan esetekben, amikor a követelés megfelelően alá van támasztva, dokumentumok igazolják annak fennállását és nem vitatottságát, továbbá nem merül fel komoly kétség a kötelezett teljesítésével szemben, akkor alapvetően a váltóleszámtóláshoz hasonlóan, leszámítolási kamatláb segítségével határozzák meg a díj mértékét. Eltérés pusztán annyi, hogy a factoring munkaiigényesebb, az átruházott követelés korlátozottan forgalomképes, ezért refinanszírozása nehezebben oldható meg, ezenfelül több kockázatot rejt magában mint a váltó, így ez a bank és az ügyfél számára egyaránt költségesebb szolgáltatás. Ez a tény megjelenhet akár külön költségterítési tételként, akár magasabb leszámítolási kamatláb alkalmazásában, vagy esetleg mindkettőben. Más az eset az eleve bizonytalan megtérüléssű követeléseknél. Ilyenkor az *engedményező felelőssége korlátozott*, csak arra terjed ki, ha a követelés érvényesítése neki felróható vagy általa előre ismert okból hiúsult meg. Egyébként a pénzügyet a kötelezett fizetőképességével kapcsolatos kockázatokat átvállalja. Ezek megvásárlása a bankok vagy szakosított pénzügyetkek speciális tevékenysége és szűkebb értelemben ez az, amit factoringnak nevezünk. Itt nem jöhet szóba kamatláb alkalmazása, ehelyett a két fél, alapvetően a megtérülés kockázatának mértéke, a követelés érvényesítésének becsült idő- és költségigénye alapján megállapodnak a követelés vételárában.

A factoring e két típusának világosan elkülönül a gazdasági célja, és mint látjuk, ez meghatározza a kötendő szerződések tartalmát is. Az első esetben előfinanszírozásról van szó, a bank megelőlegezi a később esedékes követelést. A finanszírozás technikája pedig a követelés megvásárlása. Világosan mutatja az ügylet átmeneti finanszírozást szolgáló voltát az, hogy azonnal feltámad az engedményező fizetési kötelezettsége a kötelezett mulasztása esetén, akár csak ha közönséges bankkölcsönt kapott volna. Valóban, gazdaságilag nagyon hasonló értékű lenne ebben az esetben az a megoldás, hogy a bank rövid lejáratú bankkölcsönt nyújt, ugyanezeknek a követeléseknek biztosítékul való lekötése mellett. Ezzel szemben a második esetben a bank azontúl, hogy azonnali pénzhez juttatja ügyfelét, átvállalja a követelés további kockázatát és az érvényesítéséhez szükséges fáradozást és költségeket. Ez utóbbi kettő az ügyletnek legalább olyan fontos eleme, mint a finanszírozási mozzanat, sőt, ezek jelenléte az, ami átbillenti az ügy jogi megítélését. Míg ezek nélkül az elemek nélkül az engedményezés egy kölcsön jellegű ügylet megvalósításának eszköze, ezeknek az elemeknek a jelenléte a factoringot a követelés megvásárlásának ügyletévé minősíti. Itt érdemes visszautalni a váltóleszámtólás jogi minősítésével kapcsolatos meditatiókra, és levonni azt a következtetést, hogy mivel a váltóleszámtólás jelenlegi gyakorlata nem tartalmazza azokat az elemeket, amelyek annak elvileg lehetséges adásvétel jellegét erősítenék, ezért hiteügyletnek minősül.

A factoring ügyletekkel kapcsolatban gyakran felmerülő kérdés, hogy *mely követelések ruházhatók át*. E tekintetben az általános szabály az, hogy a követelések átruházhatóak. Kivételt képeznek az

A factoring típusai

át nem ruházható követelések. Ezek: 1. a jogosult személyéhez kötött követelések, 2. azok a követelések, amelyeknek átruházását jogszabály kizárja.

d) *Az elfogadványhitel.* Ez a hitel szintén váltóhoz kapcsolódik, és e szerződésben a bank arra vállal kötelezettséget, hogy elfogadói nyilatkozattal látja el a hiteligénylő által a bankra címzetten kibocsátott váltókat.

A hitelszerződésben a *hitelkeret nagysága* az elfogadott váltótartozások összegét határozza meg (nettó vagy bruttó módon, azaz a már kifizetett, rendezett tételek figyelembevételével vagy figyelmen kívül hagyásával); a *hitel időtartama* azt az időtartamot, amelyen belül a bank elfogadó nyilatkozatot tesz, illetve amelyen belül az utolsó váltókötelezettségnek esedékessé kell válnia. Ezenkívül a hitelszerződés meghatározhatja, hogy az egyes váltóknak milyen feltételeknek kell megfelelniük: maximális összeg, maximális futamidő, a lehetséges kedvezményezettek köre stb. Lehetséges továbbá az is, hogy a szerződés meghatározza, hogy mely tevékenységgel kapcsolatos fizetésekre állítható ki a váltó. Igen lényeges tartalmi eleme e hitelszerződésnek a *fizetés fedezetének biztosítása*. E váltókötelezettségeket ugyanis a bank nem saját forrásai terhére vállalja. A váltót a hiteligénylő annyi időre állítja ki, amennyi idő alatt ki tudja azt fizetni. A lejáratot megelőzően a fedezetet a bank rendelkezésére bocsátja és a bank ebből fizet a váltó bemutatójának. Természetesen a banknak akkor is fizetnie kell, ha a fedezetet ügyfele nem bocsátotta időben a rendelkezésére, hiszen az általa vállalt fizetési kötelezettség feltétlen. Valójában itt *rejtett bankkezelésről van szó*, ez a megoldás azonban a váltó kedvezményezettjei számára egyértelműbb, egyszerűbb helyzetet teremt, a váltó kibocsátója számára pedig azért vonzó, mert nem merül fel a nevével kapcsolatban, hogy kezesre volt szüksége. A váltó kibocsátója és címzettje közötti jogviszony tartalma ugyanis ismeretlen a harmadik felek számára.

4. A hitelszerződés tartalma és formája

A hitelszerződés a bank részéről valamely hitelügyletre vonatkozó kötelezettségvállalás. Miután áttekintettük a leginkább szóba jöhető hitelügyleteket, a hitelszerződések legfőbb tartalmi elemeit és tárgyát, visszatérhetünk az ezeknek az ügyleteknek a keretét adó hitelszerződésre. A bankügyletek jellemzője az üzemszerűség, a bankok a hitelezési szolgáltatásaikat az ügyfelek széles köre számára nyújtják, és e szolgáltatások legtöbb eleme szabványosított és automatizált. Ezért a szerződések tartalmi elemei közül csupán néhány (összeg, lejárat, kamat) változhat; az állandó elemeket a bankok általános üzleti feltételekben rögzítik.

- A hitelszerződés meghatározza
- a hitelművelet végzésének feltételeit,
 - a hiteligénylő kötelezettségeit.

A hitelműveleteknek vannak általános és speciális jellegű feltételei, amelyek a hitelező kötelezettségei szempontjából jelentősek. A speciális feltételek (mint pl. a hitel igénybevételének konkrét módja) az egyes hitelműveletek természetéhez kötődnek, ezért azokra itt nem térünk ki, hanem az általános feltételeket tekintjük röviden át. Két olyan általános feltétel van, amelyet valamennyi hitelszerződésnek tartalmaznia kell: a hiteligénylő rendelkezésére bocsátott hitelkeret nagysága és a hitelkeret rendelkezésre tartásának időtartama.

A *hitelkeret nagyságát* pénzegységben, összegszerűen kell meghatározni. A meghatározásnak két fő módja van: Meghatározható a hitelkeret terhére végzendő hitelműveletek összegének felső határa (tehát pl. hogy hány forint bankkölcsön nyújtható összesen, mennyi váltó számítható le, mekkora összegű bankgarancia vállalható stb.), ebben az esetben nem befolyásolja a hitelkeret rendelkezésre álló részének nagyságát a már lebonyolódott ügyek mennyisége (azaz az, hogy a nyújtott bankkölcsönökből mennyit törlesztettek, a leszámított váltókból mennyit fizettek már meg, mennyi bankgarancia járt le anélkül, hogy fizetni kellett volna stb.). Gyakori az a megoldás is, hogy a már kifutott ügyek összegével megegyező mértékű hitelkeret igénybevételének lehetősége ismét megnyílik az ügyfél számára. A két eljárás közötti különbség nem csupán módszerbeli, hanem általában tükrözi azt is, hogy a hitel-igénybevevő milyen tág hitellel rendelkezik a banknál. Az ügyfél rövid pórázon tartása lehet a hitelképességére vonatkozó megítélés eredménye, de származhat attól teljesen független okból is. Az adott bank üzletpolitikája, amögött pedig a számára nyitva álló lehetőségek meghatározzák ügyfeleik hitelhez jutásának lehetőségét is.

Minden hitelszerződésben meghatározandó a *hitelkeret rendelkezésre tartásának időtartama*. Ez az időtartam lehet határozott vagy határozatlan, szólhat egy vagy több hitelügylet végzésére. A tipikus az, hogy a hitelkeret határozott időre szól, és ezen az időtartamon, valamint a hitelkeret összeghatárán belül több hitelművelet végzését (több váltó leszámítolását, több követelés faktorálását, több garancia kibocsátását stb.) igényelheti a hitelkérő.

A hitelkérő kötelezettségei is több csoportba oszthatók:

- vannak olyan általános kötelezettségek, amelyeknek a teljesítése a szélesebb értelemben vett hitelviszony fenntartásához szükséges;
- vannak az adott hitelszerződésből fakadó különös kötelezettségek;
- és végül a hitelszerződésben rögzített hitelművelet végzésének speciális feltételei.

Itt most az első két csoportba tartozó kötelezettségeket tárgyaljuk.

A bankműködés alapja az, hogy a bank betéteseivel vagy a bankkölcsönt felvevőkkel (akiknek a köre egyébként nagyon nagy mértékben fedi egymást) szembeni fizetési kötelezettségeinek mindig pontosan eleget tudjon tenni. Ennek egyik alapfeltétele, hogy javára szóló fizetések (amelyek többségükben bankkölcsönökből vagy egyéb

A hitelművelet
végzésének
feltételei

Hitelkérő
kötelezettsége

A hitelképesség
vizsgálata

hitelműveletekből eredő tartozások törlesztései is) tervszerűen, a megállapodásoknak megfelelően történjenek. A bank hitelezői munkájában egyik fő szempont e cél elérése. Ennek két fő eszköze van. Az egyik eszköz a hitelígénylő – illetve igénybevevő partner *hitelképességének* és ennek alakulásának folyamatos figyelemmel kísérése és lehetőségeihez mérten kedvező irányú befolyásolása. Az a bank stabil, amelynek erősek és megbízhatóak a partnerei. Ezenfelül azonban – mivel nem csupán a százszázalékosan biztos cégeket kell hitelezni, hanem fontos a fejlődés előtt állók támogatása is, sőt bizonyos esetekben a megrendült hitelképességű vállalatoknál is érdemes egy ígéretes átalakítási, szanalási program számára hitelt biztosítani; valamint mivel a hitelkérelem elbírálásakor stabilnak látszó cég pénzügyi, gazdálkodási helyzete is megrendülhet – szükséges olyan *biztosítékok* megteremtése, amely a cég helyzetétől, fizetőképességétől függetlenül képes a kihelyezett hitel (aláírt váltó, kibocsátott bankgarancia stb.) megtérülését.

A vállalat hitelképességének vizsgálata népgazdasági adatok, piaci értékelések, de elsősorban magától a vállalattól kapott információk elemzésén alapul. Ezért a hitelszerződések *tájékoztatási, adatszolgáltatási kötelezettséget* írnak elő, sőt mára szerződés megkötésének feltétele, hogy a hitelkérelem megfelelően alá legyen támasztva a vállalat gazdálkodására vonatkozó adatokkal. Ez az adatszolgáltatási kötelezettség elsősorban a vállalat mérlegeire és üzleti beszámolóira vonatkozik, de ezentúl kiterjedhet a vállalat vagyonát, készletállományát, az általa alkalmazott technológiát, a piaci kapcsolatait, a megkötött szerződéseit, valamint a vezetőit, kulcsfontosságú szakembereit bemutató részletes tájékoztatásra is. A bank pedig általában jogosult az adatok helyességét a helyszínen ellenőrizni, ennek során a vállalat üzleti könyveibe betekinteni, illetve e célból szakértőt igénybe venni. Köteles továbbra a vállalat tájékoztatni a bankot ezeknek az adatoknak minden lényeges megváltoztatásáról. A tájékoztatási kötelezettség részét képezi annak bemutatása, hogy milyen *gazdasági cél* elérése érdekében igényli a hitelt. A bank a gazdasági célt, annak a vállalat jövőjére gyakorolt hatását értékeli, és amennyiben a hitelt a vállalat rendelkezésére bocsátja, a vállalat kötelezettségét is vállal a cél megvalósítására. E célt a megkötött szerződés is rögzíti, és a szerződésen felül a Pr. is előírja, hogy a hitelt csak a szerződésben meghatározott célra szabad felhasználni. A vállalat vagyoni állapota, gazdasági folyamatai és a kitűzött cél megvalósítása képezik a hitelnek az ugyane jogszabály által kötelezően előírt *anyagi fedezetét*.

Biztosítéknyújtás
kötelezettsége

A *hiteljogi biztosítékainak* kérdéskörét e könyv VI. fejezete tárgyalja, ezért erre itt csak annyiban térünk ki, amennyiben az a hitelszerződés tartalmát alkotja. Maga a jogi biztosíték a hitelszerződéshez kapcsolódó, de különálló szerződés. *A hitelszerződés tartalmát alkotja* azonban a biztosítéknyújtás kötelezettsége, a nyújtott biztosíték részleges vagy teljes értékvesztése esetén a biztosíték kiegészítése és pótlása, a biztosítékul szolgáló vagyontárgy kár elleni

biztosításának kötelezettsége és általában a biztosíték megfelelő kezelése. Természetesen a bankot terheli – de az ügyfél költségére – azoknak a biztosítékul szolgáló vagyontárgyaknak a kezelésére vonatkozó kötelezettség, amelyek a bank birtokába kerültek. Ebben a körben elsősorban óvadékul lekötött értékpapírokról lehet szó. Kötelessége továbbá a banknak hozzájárulni a biztosítékok feloldásához, amikor azokra már nincs többé szükség. Mind a banki információszerezés, mind a hitel biztosítékai, valamint üzleti szempontból is nagy jelentősége van a hitel igénybevevők bankszámlái, különösen a gazdálkodásukhoz szükséges *pénzforgalmat lebonyolító bankszámlák* vezetésének. Ezért a hitelező bankok meg szokták követelni, és így közvetve vagy közvetlenül, de a hitelszerződés tartalmává válik a hitelkérő kötelezettségeként, hogy a fizetési forgalmukat a hitelnyújtó banknál koncentrálják.

Ezekután rátérhetünk a hitelszerződéshez konkrétan kapcsolódó kötelezettségekre. Az ügyfél egyetlen kötelezettsége, hogy a rendelkezésre tartott hitelösszeg után jutalékot fizessen. *A hitel igénybevétele*, azaz a hitelművelet kezdeményezésére *nem köteles*. Tehát pl. folyószámlahitel esetén nem követ el mulasztást, ha a bankszámláján a hitelkeret igénybevétele nélkül is mindig van elegendő fedezet, vagy ha a rendelkezésre álló hitelkeret ellenére sem nyújt be leszámítolásra váltót. Ez a lehetőség számára – legalábbis pénzügyi szempontból jobb időkben – szolgálhat csupán biztonsági tartalékként. Ahol jelentősége van a fizetések pontos teljesítésének, ott hasznos szolgáltatás az ilyen pénzügyi biztonszágot nyújtó háttér.

A jutalék mértéke természetesen elenyésző a kamathoz képest. Az is természetes azonban, hogy az ügyfél arra az időre is köteles ellenértéket fizetni, amely alatt nem veszi igénybe a hitelt, hiszen egyrészt mint kifejtettük, a hitellehetőség biztosítása önmagában értékkel bíró szolgáltatás a számára, másrészt pedig a bank számára költséggel jár az, hogy rendelkezésre tartja a hitelkeretet, és készen áll a hitelművelet végzésére. A jutalékot is, a kamathoz hasonlóan, időarányosan, a lekötött tőke alapulvételével számítják. A jutalék számításának kezdő időpontja a hitelkeret megnyitása, záró időpontja pedig a hitel igénybevétele, illetve ennek hiányában a lejárat.

Ptk. 522. § (2) A bankhitelszerződés érvényességéhez a szerződés írásba foglalása szükséges.

A törvény előírása szerint a hitelszerződés csak akkor érvényes, ha írásba foglalták. Ez egyrészt természetes, mivel a jelenlegi gyakorlatban a bankügyletek terén amúgy is uralkodik az írásbeliség, továbbá mivel az ilyen szerződések hosszabb lejáratúak, kicsit keret jellegűek is, és sokszor alapvető jelentőségű kérdéseket szabályoznak, ezért fontos a tartalom pontos rögzítése, tehát általában mindkét félnek érdeke az írásbeliség. A kölcsönös érdeken túl azonban semmi nem szól amellet, hogy eltérést nem engedő törvény rögzítse ezt az alaki feltételt, amely nem is igazán értelmezhető vagy érvényesíthető azokban a kivételes esetekben, amikor mégis, pl. szóbeli

Jutalékfizetési kötelezettség

A hitelszerződés formája

megállapodás alapján a felek kölcsönösen a megállapodásnak megfelelően járnak el (4. sz. szerződésminta).

5. A bankkölcsön

Ptk. 523. § (1) Kölcsönszerződés alapján a pénzüintézet vagy más hitelező köteles meghatározott pénzüösszeget az adós rendelkezésére bocsátani, az adós pedig köteles a kölcsön összegét a szerződés szerint visszafizetni.

(2) Ha a hitelező pénzüintézet – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – az adós kamat fizetésére köteles (bankkölcsön).

A bankkölcsönről
általában

Kétségtelenül a bankkölcsön – amely nyújtható hitelszerződés keretében vagy akár azon kívül, önálló kölcsönszerződés alapján is – a legtipikusabb hitelművelet. A Magyar Nemzeti Bank 1988. évre kiadott jelentése szerint az év végén a vállalatok és szövetkezetek forgóeszközhitel-tartozásának állománya meghaladta a 250 milliárd forintot, az üzleti bankok 1988-ban 445 beruházásra kötöttek kölcsönszerződést, a beruházási hitelek állománya meghaladta a 133 milliárd forintot, a lakosság részére nyújtott hitelek állománya pedig közel 310 milliárd forint volt. Az MNB jelentésében szereplő hitelek jogi értelemben *bankkölcsönök*. A hétköznapi szóhasználatban kölcsönnek nevezett ügyletet a jogi nyelv bérletnek, haszonbérletnek vagy haszonkölcsönnek minősíti. A jogi értelemben vett kölcsön megkülönböztető sajátossága, hogy *tárgya helyettesíthető dolog*, tipikusan pénz. A bankkölcsön mindig pénzkölcsönt jelent. A pénznek éppen az abszolút helyettesíthetőség a legjellemzőbb sajátossága. Az egyes pénzdaraboknak ugyanis, ha azokat pénzként, tehát fizetőeszközként tekintjük, semmilyen mértékben nincs egyediségük. A pénzt pénzzé nem elsősorban a természeti tulajdonsága, hanem azok a forgalmi és jogi sajátosságok teszik, amelynek eredményeként az a dolog az adott helyen és az adott időben fizetőeszközként funkcionál. A pénznek ebből a sajátosságából fakad az a letétnél is és a kölcsönnél is érvényesülő különös szabály, hogy a letéteményes, illesönnä kölcsönvevő nem ugyanazt köteles visszaadni amit kapott, hanem ugyanannyit, azaz ugyanolyan összegű pénzt, míg a közben-ső időben a pénz tulajdonjoga átszáll a letéteményesre, illetve kölcsön esetében az adósra. A pénz tulajdonjogának az átruházása egyúttal a kölcsönszerződés alapján a hitelező fő kötelezettsége. Éppen ez lehet a *pénzkölcsön* fogalma: a pénz tulajdonjogának időleges átruházása, amely által a pénzüösszeg átvevője adóssá válik, akit törlesztési kötelezettség terhel, amely alapján lejáratkor köteles a kapottal megegyező összegű pénzt a hitelező tulajdonába bocsátani. Ez a meghatározás a *bankkölcsön* esetében is megállja a helyét, csupán az üzlet- és üzemszerűség követelményei miatt a kölcsönszerződés tartalma, a kölcsönnyújtás feltételei kiegészülnek néhány sajátossággal.

A törvény szerint a hitelező a kölcsönszerződés alapján köteles meghatározott pénzüsszeget az adós rendelkezésére bocsátani. Vajon mit takar a törvény szóhasználatában az „adós rendelkezésére bocsátani” kifejezés? A törvény indokolása szerint attól az általánosan elfogadott polgári jogi alapelvtől („a kölcsönadó a kölcsön tárgyat a kölcsönvevő tulajdonába adja”) való „eltérő megfogalmazásra főként azért volt szükség, mert a kölcsönzés gyakran pusztán egyszerű számla megnyitásával történik”. Zoltán Ödön a Ptk. magyarázatában ezt „nem túlságosan meggyőző indokolás”-nak tartja, és kijelenti, hogy „valójában kölcsön esetében mindig a kölcsönösszeg ... tulajdonba adásáról van szó”. Lényegében egyetértünk ezzel a minősítéssel: *a pénz tulajdonjogának átszállása a kölcsön fogalmi eleme*. Nem olyan értelemben elválaszthatatlan a tulajdonátszállás a kölcsöntől, mint például az adásvétel esetében, ahol feltétel, hogy a felek szándéka kiterjedjen a tulajdonátruházásra, és az ügylet teljesülésének feltétele, hogy a tulajdonátszálláshoz szükséges cselekményeket a felek elvégezzék. A kölcsön esetében *az ügylet tárgyának természetesen teszi szükségesszerűvé a tulajdonátszállás*, mint az egyedi – de egymással teljes mértékben helyettesíthető – darabok elidegenítése által.

A Ptk. 119. §-a a pénz e természetéből kiindulva mondja azt, hogy *akire pénzt ruháztak át, az tulajdonossá lesz* („akkor is, ha az átruházó nem volt tulajdonos”). A pénz természetéből éppen az következik, hogy a pénz annak a tulajdonává válik, aki felette rendelkezik. Mindenki tulajdonosává válik, aki bármilyen módon, tehát akár jogtalanul, akár nem tulajdonátruházási szándékkal (mint pl. a kölcsön vagy a letét esetében) pénzt szerez, mert a pénz használata kizárólag tulajdonkénti használat lehet.

Ezzel ellentétesen foglal állást Petrik Ferenc (Ptk. magyarázat 551. o.). Álláspontja szerint a törvényben megfogalmazott kivételt szűken kell értelmezni, azaz az kizárólag az átruházó tulajdonosi mivoltára vonatkozó követelmény alól ad felmentést, így ha az átruházás érvénytelen szerződésen alapul, ő is hangsúlyozza azonban, hogy „az eredeti tulajdonos kötelmi igényét a tulajdonjog megszerzése nem érinti”.

Véleményünk szerint, ha az átruházás jogcímével van probléma, a pénz megszerzője ilyenkor is szükségképpen tulajdonjogot szerez, a korábbi tulajdonost pedig kötelmi igény illeti meg a tulajdonából kikerült pénz összege iránt. (*A szerkesztő megjegyzése*: Szerző figyelemre méltó érvei a kölcsön vonatkozásában megszívlelendőek, de általános érvényűen vitathatóak. A pénz „megszerzőjét” a Ptk. 119. § nem teszi tulajdonossá, ha pl. erőszakkal, vagy éppen megbízásból jutott a pénz birtokába.)

Mi is lehetett valójában az a probléma, amelyet a törvény szerkesztői e megfogalmazással kíséreltek meg áthidalni. Nyilvánvaló, hogy a *kölcsön folyósítása* körül kell a megoldást keresni. A bankkölcsön folyósítása jellemzően két módon: *készpénzkifizetés* vagy *bankszámlajóváírás* útján történik. Nincs semmi gond azoknál a bankkölcsönöknél, ahol a kölcsön folyósítása a pénzüsszegnek a kölcsönvevő kezeibe való leszámolásával történik. E két alapeset között számos

átmeneti forma lehetséges, hogy csak az egyik legismertebbet említsük: ilyen az, amikor az OTP olyan igazolást ad ki, amely alapján a tartós fogyasztási cikkeket árusító kereskedők fizetés nélkül, „hitelben” adják el áruikat. Ilyenkor a hitel valójában a bank nyújtja, és a vételárat azonnal megtéríti a kereskedőnek, az adós a banknak lett adósa, a kölcsön folyósítása azonban egy harmadik személy, a kereskedő cselekedete révén történt meg, azzal, hogy az árut kiadta. A bank és az adós (a vásárló) közötti kölcsönviszonyt nem érinti az, hogy a bank és a kereskedő közötti elszámolás milyen módon történik.

Előfordul a kölcsön készpénzben való folyósítása gazdálkodó szervezetekkel is, amikor pl. a kölcsönt azért veszik fel, hogy abból a dolgozóiknak munkabért fizessenek. A tipikus azonban nem ez. Bankszámlával rendelkező vállalkozók, gazdálkodó szervezetek esetén a bankkölcsön folyósításának leggyakoribb módja, hogy a bank a kölcsönvevő bankszámláján jóváírja a kölcsön összegét. Mondhatjuk-e erre azt, hogy a bank a pénzüsszeget a kölcsönvevő tulajdonába bocsátotta?

Tulajdonszerzés és kölcsön

Történik-e tehát tulajdonszerzés a pénznek a kölcsönvevő bankszámláján való jóváírásakor? A Ptk. 529. §-a szerint bankszámlán lévő pénz a számlatulajdonos rendelkezésére áll (feltehetőleg ide vezethető vissza az 523. §-ban a „rendelkezésre bocsátani” kifejezés), az előzőek szerint pedig pénz esetében azt kell tulajdonosnak tekinteni, aki rendelkezni képes felette. A tulajdonátruházás általános szabályai szerint is elegendő az átadáshoz a dolog feletti rendelkezési lehetőség biztosítása. A Ptk. 117. §-a szerint a tulajdonátruházáshoz a dolog átadása szükséges, ami megtörténhet bármely módon, amely kétségtelenné teszi, hogy a dolog a tulajdonjog megszerzőjének hatalmába került. Márpedig a kölcsönösszegnek a kölcsönvevő bankszámláján való jóváírása – feltéve, hogy nem valamilyen speciális bankszámláról van szó, amely felett való rendelkezés korlátozva van – kétségtelenül rendelkezési jogot biztosít számára.

Elhamarkodottan ítélné azonban, aki ezek alapján azt mondja, hogy egyértelmű: a pénzüsszegnek a bankszámlán való jóváírásával, a pénz „rendelkezésre bocsátásával” megtörtént a pénz tulajdonba adása. Ha a bankszámlán levő pénz tulajdonjogának kérdését vizsgáljuk, figyelembe kell venni a Ptk. 529. §-ának a bankszámlaszerződésre vonatkozó szabályait is. Eszerint a pénzüsszeget a számlára befolyó pénzeszközöket használhatja. Tehát a pénzt a pénzüsszeget tulajdonát képezi a kölcsön folyósítása után is (ami egyébként következik a pénzüsszeget szabályiából is), mindaddig, ameddig az adós ténylegesen nem rendelkezik felette.

Tovább nehezíti a kérdés megválaszolását, ha továbbgondoljuk a kölcsönadott pénz útját. Tekintettel arra, hogy a gazdálkodó szervezetek pénzüsszeget döntő mértékben bankszámlákon tartják, és fizetéseiket a bankszámlák közötti elszámolások útján teljesítik, a kölcsön összege a felhasználása során sem hagyja el a bankszámlák tartományát. Mindez azt jelenti-e vajon, hogy a pénz még a kölcsön felhasználásának időtartama alatt is mindvégig a bank tulajdonában van? Igen, azt kell, hogy jelentse. (Az Országos Takarékpénztár viszonylag sokkal több készpénzzel dolgozik, mint a nagy kereskedelmi bankok, ez azonban kiterjedt fiókhálózatának és a főleg magánszemélyekből összetevődő ügyfélkörnek tulajdonítható.) Ezek szerint nem található a bankok általkölcsönözött pénz? Nincsen sem a kölcsönvevőnél, sem azoknál, akiknek fizetett vele, sem pedig a banknál? Akárhogyan is keressük, azt a pénzt, amit a mai napig a jogi irodalom pénznek ismer el, nem találjuk. Ha belegondolunk abba a közismert ténybe, hogy a fizetési forgalomnak csupán kisebbik része bonyolódik le bankjegyek és érmék segítségével, akkor már nem is olyan különös, hogy nem találjuk azt a „pénzt”, amit a bankok kölcsönöznek.

Vajon miért nem tekintjük pénznek a fizetési forgalom lebonyolítására szolgáló bankszámlán kimutatott bankkal szembeni látra szóló követelést, a *bankszámlapénzt*. A közgazdaságtudományban ma már általánosan elfogadott a következő két tétel: A modern gazdaságok pénze hitelpénz, hitelnyújtás révén keletkezik és a hitel törlesztésével megszűnik, és a pénzek keletkezésének és megszűnésének állandó folyamatának eredményeként alakul ki a forgalomban lévő pénz mennyisége. Éppen ezért van összgazdasági jelentősége a hitelezésnek: a hitelezés minősége, vagyis a hitelezés által fenntartott gazdaság minősége határozza meg a pénz minőségét. Ha olyan tevékenységet finanszíroznak a bankok, amelyből a dolgok normális rendje szerint nem termelődik meg a törlesztés fedezete, akkor rossz, inflációs pénz van forgalomban. A másik alapvető megállapítás a pénzzel kapcsolatban, hogy a forgalomban lévő pénz egy bizonyos (egyre nagyobb) része nem bankjegy és érme, hanem bankszámlakövetelés formájában áll fenn. A közgazdaság egyértelműen pénznek tekinti az ún. bankszámlapénzt. A jogtudomány ezzel szemben a bankszámlapénzt nem pénznek, csupán pénzre szóló követelésnek tekinti; ez alatt azt értve, hogy a számlatulajdonos jogosult – fennálló bankszámlakövetelése erejéig – pénzt, azaz bankjegyet és érmét igényelni a banktól, a bank pedig köteles e pénzt kiszolgáltatni. A számlatulajdonosok ilyen értelemben csupán nagyon kis részét használják fel a lehetőségeiknek. Más formában azonban nagyon is kihasználják a rendelkezésükre álló lehetőségeket. Hiszen a bankszámlakövetelés nem csupán arra jogosít, hogy a bank pénztáránál bankjegyeket és érmét vegyenek fel a számlatulajdonosok, hanem arra is, hogy pl. átutalási megbízást adjanak a banknak, amelynek alapján a bank a megbízó számlakövetelése terhére és a címzett javára köteles végrehajtani a bankkönyvelési műveletet.

A gyakorlatban az élet egyes területein (mégpedig elsősorban a kiskereskedelemben és a magánszemélyek egyéb fizetéseinél) a bankjegy és az érme, míg az élet más területein (elsősorban a gazdálkodók fizetéseinél) a bankszámlapénz a használatos. Sem az egyik, sem pedig a másik nem minősíthető fontosabbnak, egyenrangú fizetési eszközökről van szó, amelyek a saját területükön nélkülözhetetlenül és helyettesíthetetlenül töltik be a pénz fizetési eszköz-funkcióját. Miért ne tekintsük tehát a látra szóló bankszámlakövetelést – különösen, ha az pénzforgalom lebonyolítására szolgáló bankszámlán áll fenn – pénznek?!

Nézzük meg, mi lenne a következménye, legalábbis a bankkölcsönök szempontjából annak, ha a bankszámlapénzt jogi értelemben is pénznek tekintenénk. A bankkölcsön folyósításakor a bankkölcsön összege bankszámlakövetelés formájában megjelenik a kölcsönvevő pénzforgalmi bankszámláján. Ez a követelés a kölcsönvevő tulajdona, így teljesült az az elvárásunk, hogy a kölcsönadó köteles a kölcsön összegét a kölcsönvevő tulajdonába adni. De vajon a bankszámlapénz is olyan pénz-e, amelynek a természetéből következik, hogy birtoklása, illetve használata kizárólag tulajdonlása, illetve tulajdonának átruházása révén lehetséges?

Véleményünk szerint igen, éppen ez támasztja alá pénz jellegét, hogy egyedisége teljesen figyelmen kívül hagyható, lényege kizárólag

A kölcsönvevő
tulajdona

az, hogy meghatározott funkciók, a pénz funkcióinak ellátására alkalmas.

Természetesen nem kívánjuk a pénz mindenre kiterjedő általános jogi fogalma helyett újat alkotni, csupán azt javasoljuk, hogy a polgári jogban, legalábbis annak a fizetéseket és a hiteleket tárgyaló területein, tekintsük pénznek az így funkcionáló bankszámlakövetelést is. (Nem kétséges persze pl. az sem, hogy ha egy végrendeletben az szerepel, hogy „Minden pénzemet a fiamra hagyom”, akkor ezt a rendelkezést, ha csak valami kifejezetten ellene nem szól, érteni kell az OTP átutalási betétszámla-követelésre is.)

A kölcsönösszeg „rendelkezésre bocsátása” körüli terminológiai vitát érdekesen oldja fel a Ptk. következő paragrafusa, amely már gond nélkül alkalmazza az átadás és az átvétel fogalmakat.

Kölcsönátadás
megtagadása

Ptk. 524. § (1) A kölcsönösszeg átadását a hitelező megtagadhatja, ha bizonyítja, hogy a szerződés megkötése után akár az ő, akár az adós körülményeiben olyan lényeges változás állott be, amely miatt a szerződés teljesítése többé el nem várható, továbbá a szerződés megkötése után olyan körülmények következtek be, amelyek miatt azonnali hatályú felmondásnak (525. §) van helye.

A kölcsönösszeg átadásának kötelezettsége a kölcsönszerződés konszenzuális jellegéből következik. Ugyanakkor a törvény rendkívül széles körben határozza meg azokat a feltételeket, amelyeknek a fennállása felmenti a hitelezőt a kölcsönösszeg átadásának kötelezettsége alól. A Ptk. 524. §-ának (1) bekezdése két átfogóan meghatározott körülményt jelöl meg, amelyek a hitelezőt a kölcsönösszeg átadásának megtagadására jogosítják, a kettő azonban, legalábbis a bankkölcsönök esetében, jelentős mértékben átfedi egymást, ezért általánosságban azt mondhatjuk, hogy mindazon esetben, amelyben a hitelező jogosult a kölcsönt felmondani, jogosult a kölcsönösszeg átadását is megtagadni, feltéve persze, hogy a kölcsön folyósítására még nem, vagy legalábbis nem teljes mértékben került sor. E jogintézmény egyértelműen a hitelező érdekeit, elsősorban a biztonságát szolgálja.

A kölcsönösszeg átadása megtagadásának okaként szóba jöhet a hitelező oldalán fennálló körülményeknek a megváltozása is. E tekintetben ez az intézmény az előszerződés kötelme alól való szabadulásnak a Ptk. 208. § (5) bekezdésében szabályozott eseteihez hasonlít, hiszen ott is bármely fél oldalán álló körülmény tekintetében bekövetkezhet olyan változás, amely feljogosítja valamelyik felet a szerződéskötés megtagadására. A törvény indokolása szerint a *clausula rebus sic stantibus* alkalmazására elsősorban a magánszemélyek közötti kölcsönöknél kerülhet sor.

A bank
körülményeinek
megváltozása

Érdekes kérdés tehát továbbra is, hogy *megilleti-e a bankkölcsönök nyújtásával üzletszerűen foglalkozó pénzügyintézetet az a jog, hogy a kölcsönszerződésben kikötött kölcsönösszeg átadását megtagadja azon a címen, hogy a körülményeiben olyan lényeges fordulat állott be, amely miatt a szerződés teljesítése többé tőle el nem várható.* A törvény szövege alapján a válasz egyértelműen: igen, hiszen a törvény külön kiemeli, hogy a körülmények változása bármelyik szerződő félnél bekövetkezhet és nem különböztet aszerint sem, hogy a köl-

csönnyújtó pénzintézet-e vagy sem. A kérdés tehát úgy módosul, hogy vajon melyek azok a saját oldalán felmerülő körülmények, amelyeknek a megváltozása következtében már nem várható el a pénzintézettől a kölcsön folyósítása. E tekintetben már minden bizonytalanság az elvárhatóság mértéke egy bank és egy magánszemély esetében. Anélkül, hogy a részletekbe belemennénk, véleményünk szerint, egészen szélsőséges, már-már katasztrofális helyzetet leszámítva, *gyakorlatilag nem fordulhat elő olyan eset, amikor a pénzintézettől az oldalán beállott körülmények megváltozása miatt nem várható el a szerződés teljesítése.*

Nagyon élesen vetődött fel ez a kérdés az elmúlt egy-két évben, amikor a hirtelen szigorúbbá vált pénzügyi politika következtében az üzleti bankok jegybanki refinanszírozási lehetőségei (amely lehetőség jelenleg meghatározóan befolyásolja hitelezési tevékenységük lehetséges terjedelmét) drasztikusan szűkültek. Azt megelőzően a bankok meglehetősen tág kötelezettségeket vállaltak a vállalatokkal szemben, és szinte egyik pillanatról a másikra kellett e kötelezettségeikből jelentős mértékben kivonulniuk. E hitelvisszavonás alkalmával az általános megítélés szerint számos esetben történt szerződésszegés, azonban a felek nem fordultak bírósághoz ennek megállapítása végett. Ez azt mutatja, hogy egyrészt a közvélemény nem ítéli meg jogszerűnek a szerződés ilyen nem teljesítését. Másrészt viszont a bankok ügyfelei jogilag védtelennek érezték magukat, nem reméltek segítséget az igazságszolgáltatástól a kormányzattól eredő intézkedéssel szemben. A bankok éppen ezért tényleg kivételesen alkalmazták ezt az eszközt, és az említett esetben is *sok bank inkább a törvényhely második fordulatában meghatározott okok valamelyikére hivatkozott, mert azok mindig egyéniesíthetőek.* Ezekre az esetekre később, a felmondás tárgyalása kapcsán térünk ki részletesebben.

A mai gyakorlatban – a szűkös és bizonytalan pénzügyi helyzet sajnálatos következményeként – nagyon ritka az olyan szerződés, amelyben a szerződés megkötése és a kölcsön folyósítása között hosszabb idő telne el, ezért ritkán merül fel az az eset is, hogy megkötött szerződés alapján a pénzintézet megtagadja a teljesítést.

A hitelező bank további kötelezettsége, hogy a kölcsönzött pénzeszeget a kölcsön lejáratáig a kölcsönvevőnél hagyja. A bank nem jogosult a kölcsön összegét annak lejáratá előtt visszakövetelni. Éppen ez a kötelezettség teszi jelentőssé a hitelező felmondási jogát, amelynek gyakorlásával a kölcsönt egyoldalúan lejárttá teheti, miáltal megnyílik a joga a kölcsönösszeg visszakövetelésére.

Ptk. 524. § (2) Az adós a kölcsönösszeg átvételére nem köteles, ebben az esetben azonban a hitelezőnek a szerződés megkötéséből eredő kárát meg kell térítenie. Ha a hitelező pénzintézet, kártérítés nem illeti meg, arra az időre azonban, amely alatt a kölcsönösszeget – akár hitelszerződés alapján, akár anélkül – az adós rendelkezésére tartja, az adós jutalék fizetésére köteles.

A gazdasági életben a felek a bankkölcsönszerződést általában azzal a szándékkal kötik, hogy abból *kölcsönös kötelezettségek* szá-

A kölcsön
fenntartása

A kölcsönvevő
kötelezettségei

mazzanak. A kölcsönnevő számít arra, hogy a bank a kölcsön összegét a szerződésnek megfelelően a rendelkezésére tartja, és módjában lesz a kölcsönt igénybe venni és felhasználni. A pénzügyintézet pedig számít arra, hogy partnere a kölcsönt tényleg igénybe fogja venni. A pénzügyintézetek magatartásában és gazdasági érdekeiben a bankrendszer átszervezése lényeges változást eredményezett. A két-szintű bankrendszerben létrehozott, üzleti alapon működő pénzügyintézetek egy része csupán korlátozottan képes a pénzügyteremtésre (ezek az ún. kereskedelmi bankok és az általuk nyújtott kölcsönök egy részét a gazdasági irodalom pénzügyteremtő hitelnek nevezi), a másik része pedig (ebbe a csoportba a pénzügyraelosztó hitelek nyújtó szakosított pénzügyintézetek tartoznak), szinte egyáltalán nem képes pénzt teremteni, azaz több bankkölcsönt nyújtani, mint amennyi forrással a kölcsönnyújtás előtt rendelkezett. (Ebből a szempontból is érdekes a hitelügyletek megkülönböztetése a bankkölcsöntől, mert az előbbire vonatkozó szerződést – figyelembe véve azt a szabályszerűséget, hogy a vállalt kötelezettségeknek jelentős része után soha nem kell fizetést teljesíteni – a pénzügyintézetek a rendelkezésükre álló forrásokat meghaladó mértékben is képesek kötni.) E források megteremtése pedig a pénzügyintézetek részéről fáradozást és költségeket igényel, amelyek csak akkor térülnek meg, ha a pénzügyintézet rendelkezésének megfelelően, kamatozóan hasznosítja e forrásokat. Különösen igaz ez azokban az országokban, amelyekben kiegyensúlyozott pénzügyi viszonyok között, éles versenykörülmények között működnek a bankok. Ezért a nemzetközi gyakorlatban részletesen szabályozzák a különböző esetekben felmerülő *finanszírozási költségek megtérítését*. Nálunk azonban jelenleg olyan mértékben felborult a pénz iránti kereslet és a kínálat egyensúlya, hogy egyrészt nem fordul elő, hogy valaki ne vegyen igénybe már megszerzett és rendelkezésre álló hitellehetőséget, másrészt pedig a bankok örömmel vennék az ilyen esetleges lemondásokat, mert az növelné mozgásképességüket, és feltehetőleg számos, a már megkötött szerződésnél előnyösebb kihelyezési lehetőség áll sorba kedvező döntésért. Nyilvánvaló azonban, hogy a tartós szabályozásnak nem az olyan extrém viszonyokra kell épülnie, amelyekre *az infláció és a pénzügyhiány egyidejűleg jellemző*.

A kölcsön
átvételének
kötelezettsége

A Ptk. kimondja: „Az adós a kölcsönösszeg átvételére nem köteles”. Az e szabályhoz fűzött miniszteri indoklás szerint „Semmi nyomós ok nem szól ugyanis amellett, hogy az adóst jogszabály kötelezze a kölcsön összegének átvételére akkor, ha arra neki bármilyen okból már nincsen szüksége.” Úgy érezzük, hogy ezen a helyen megbomlik a törvény logikája. Nem szükséges, hogy az adóst „jogszabály kötelezze a kölcsön összegének átvételére”, de szükségesnek tartanánk annak megállapítását, hogy aki érvényes kölcsönszerződés ellenére a kölcsön összegének átvételét megtagadja, az nem a szerződésnek megfelelően járt el, tehát szerződést segett. Jelenleg azonban *a törvény felmenti szerződő felet a szerződésszegésnek a ténye alól* azáltal, hogy deklarálja, hogy a szerződés alapján nem áll fenn semmiféle kötelezettség a kölcsönösszeg átvételére. (Csupán az

nem világos, milyen „adós” az, aki semmilyen összeget át nem vett, és ennek következtében semmiféle törlesztési kötelezettség nem terheli.)

A Ptk. 277. §-ához fűzött Indokolás a felek együttműködési kötelezettségéről szólva leszögezi, hogy szemben a burzsoá jogszemlélettel, amelyben a jogosult „tetszésétől függött, hogy a teljesítést elfogadja-e vagy egyéb jogkövetkezményeket választ”, „a népi demokratikus viszonyok között... a szerződészerűen felajánlott szolgáltatás elfogadása pedig – ... – rendszerint ugyanolyan kötelezettség mint a szolgáltatás teljesítése”. Ezzel összhangban van pl. az adásvétel szabályozása, amely „a szerződő felek elvi egyenlőségének követelményéből” következően a vevőt jogilag kötelezi a dolog átvételére. A vállalkozási szerződéssel a Ptk. 395. §-a már korlátlan elállási jogot biztosít a megrendelőnek, az elállással okozott kár teljes megítélése mellett. A bérlet esetében már nem említi a törvény a használatbavétel kötelezettségét. Ez a kötelezettség azonban levezethető az általános szabályokból, és az általános szabályok érvényesülésének megerősítésére következtethetünk a bérlet megszűnésére vonatkozó rendelkezésekből is. Azokból kiderül, hogy a bérlet megszüntetése a bérlő részéről is csupán a felmondásra vonatkozó szabályok szerint történhet.

A Ptk. egyes szerződésekre vonatkozó része – az általános szabályok ellenére – átcúszik abba a logikába, amely szerint az egyik félnek kötelessége szolgáltatni, a másik fél pedig jogosult a szolgáltatást igénybe venni, és, ha igénybe veszi, akkor köteles annak ellenértékét megfizetni. A kétségtelenül fennálló piaci egyensúlytalanság azonban véleményünk szerint nem teszi indokolttá a szabályozás logikáján ezt a törést. A helyes az lenne, ha a szerződött szolgáltatás nyújtására és szerződés szerinti igénybevételére egyaránt fennállana az elvi kötelezettség, azzal, hogy a szolgáltatás igénybevételének elmulasztása esetén materiális teljesítést nem igényelhetne, de a szerződés megszegéséből eredő teljes kárának megtérítésére jogosult lehetne. A piaci egyensúly hiányának e második szakaszban lenne jelentősége, hiszen, ha igaz az, hogy az adott szolgáltatás iránt a kereslet lényegesen meghaladja a kínálatot, akkor valószínűleg kisebb kár éri a szolgáltatás nyújtóját, mint ha fordított lenne a helyzet. Speciális szabályozást e kérdés csupán azokban az esetekben indokolhat, amelyekben a gyakorlat kialakított sajátos megoldásokat. A bankkölcsönök esetén szokásos storno-díj éppen ilyen megoldás, amely alkalmazásának megtiltását semmi sem indokolja. Általában is megállapítható, hogy ha a szabályozás korlátozza valamely ténylegesen létező kár-, kockázat-, költségelem érvényesítését, akkor az szükségképpen megjelenik valamilyen más jogcím alatt. A bankkölcsönök esetében ez azt jelentheti, hogy ez az elem beleépül az általános kamatmértékbe vagy valamely kamaton kívül díj-, illetve költségként. Ez természetesen azt is jelenti, hogy nem az fizeti meg, aki miatt ez a kár ténylegesen felmerül, hanem az adott szolgáltatást igénybevevők teljes köre. Ez a fajta kártérítés azonban teljesen indokolatlan, és ellentétes a gazdasági tisztánlátáshoz, a károk és költségek forrásának pontos meghatározásához fűződő jelentős érdekekkel.

Az ügy sajátosságaira tekintettel a szerződésszegés következményeit lehetne szabványosítani és egyúttal korlátozni is, tekintettel arra, hogy elég jól meghatározható az a kár, amely a pénzintézetet a nála felmerült költségek és az elmaradt (illetve később vagy csökkentett mértékben jelentkező) kamatbevétel egyenlegeként felmerül, de e következményektől teljes mértékben eltekinteni véleményünk szerint nem helyes.

Úgy gondoljuk, a Ptk.-nak a szállítási és a vállalkozási szerződésnél szereplő szabályai legalább annyival jobbakként a bankkölcsönszerződésnél alkalmazott szabálynál, hogy egyértelműen meghatározza a jogi helyzetet azzal, hogy a megrendelő egyrészt köteles a szerződés alapján a dolgot átvenni, másrészt azonban, kártérítési kötelezettség mellett, jogosult a szerződéstől bármikor elállni. A kölcsönszerződésre vonatkozó szabályozásban az sem logikus, hogy ha a szerződés

alapján nem áll fenn kötelezettség a pénz átvételére vonatkozóan, akkor miből ered az ugyanennek a mondatnak a második felében szereplő kártérítési kötelezettség. „Szerencsére” ezzel a problémával nekünk nem kell foglalkoznunk, a bankkölcsönök esetében ugyanis nincs ilyen logikai törés, e tekintetben a törvény egyértelmű: a pénzügyintézetet nem illeti meg kártérítés.

Pr. 8. § (1) Bankkölcsönny csak a szerződésben meghatározott célra szabad felhasználni.

(2) A bankkölcsönnek anyagi értékkel fedezve kell lennie.

A Pr. szerint az adós köteles a kölcsön összegét a kölcsönszerződésben meghatározott célra felhasználni. Mit jelent ez a gyakorlatban? A *kölcsön célját* lehet szűkebben és tágabban meghatározni. A legszűkebb értelemben akkor beszélünk a kölcsön céljáról, amikor a bank a kölcsönt valamely teljesen konkrétan meghatározott fizetés teljesítése adja. Ebben az esetkörben előfordul az is, hogy az adós technikailag sem tudja a kölcsönt más célra felhasználni. Közismert példa erre a magánszemélyeknek nyújtott *lakásvásárlási kölcsönnek* az a fajtája, amikor a kölcsönvevő úgymond nem is látja a pénzt, „csupán” tulajdonába kerül a lakás, mert a bank helyette teljesítette a fizetést. (Ebből a szempontból semmi jelentősége nincsen, hogy az OTP egyúttal a lakásoknak az eladója is; a kölcsönnyújtásnak ez a rendszere működhetne akkor is, ha a lakások értékesítését harmadik szervezet végezné.) Gazdálkodó szervezetek kölcsönfelvételekor is előfordul olyan megoldás, amikor a kölcsön összege el van különítve a vállalat egyéb pénzeitől és kizárólag a szerződésben meghatározott fizetésre használható fel. Korábban a beruházások lebonyolítását kötelező volt elkülönítetten végezni, és a bank ellenőrizte az egyes beruházási fizetéseket. Ehhez hasonlóan szigorú ellenőrzés mellett folyik a *világbanki hitelek* igénybevételével megvalósuló beruházásokhoz tartozó bankkölcsönök folyósítása és felhasználása. A világbanki hitelek jóváhagyását a beruházási cél mélyreható elemzése előzi meg, és az egyes kölcsönök igénybevételének előfeltétele a beruházási vállalkozóknak a világbanki követelményeknek megfelelő elvek szerint és a Világbank kontrollja mellett, általában versenytárgyalás eredményeként való kiválasztása. A kölcsön folyósításának az a módja, hogy a Világbank közvetlenül teljesíti a fizetést a vállalkozó részére, és egyidejűleg megterheli a kölcsön összegével a kölcsönvevő hitelszámláját. Ez az eljárás a kölcsön célja megvalósulását igen hatékonyan segíti elő.

Egészen más jellegű példát mutatnak a meghatározott célú kölcsönökre az *ún. munkabérhitelek*, amelyek átmenetileg vagy tartósan fizetéseképtelen vállalatok részére teszik lehetővé, hogy egyik legfontosabb fizetési kötelezettségüket, a munkabérfizetést teljesíthessék. Ezekben az esetekben a vállalatok bankszámláján fedezethiány miatt sorban állnak a fizetési megbízások, ezért a konkrétan meghatározott fizetés teljesítésére nyújtott kölcsönt elkülönítve kell kezelni. Az adós a kölcsön összegét az elkülönített számláról kizárólag készpénzben, munkabérfizetés céljára veheti fel.

Az esetek jelentős részében nincsenek olyan pontosan meghatározva a kölcsönből teljesítendő fizetések, mint az előző példákban, az adós a kölcsönkérelmében ennél általánosabban jelöli meg az általa megvalósítani kívánt gazdasági célt: készletvásárlás, technika-korszerűsítés, építés, felújítás stb. Kiegyensúlyozottan gazdálkodó, jó hitelképességű vállalatok esetében elegendő a gazdasági szituáció és elérendő gazdasági cél, a hozzá vezető út ismertetése, valamint a jó piaci helyzet valószínűsítése, ezek következtében a beruházás, illetve a hitel megtérülésének bemutatása. Ilyen esetben a bank az így megjelölt gazdasági cél megvalósításához nyújtotta a kölcsönt, az adós köteles azt arra a célra fordítani. A kölcsön folyósítása az adós pénzforgalmi bankszámláján való jóváírással történik, és a bank nem ellenőrzi az egyes fizetéseket, tehát technikailag nem valósul meg az, hogy pontosan a kölcsönből történjenek a meghatározott célhoz kapcsolódó fizetések, azonban ennek semmi jelentősége nincs, éppen a pénz teljes egyneműsége miatt; a fontos csak az, hogy a kölcsön összege teszi lehetővé az adós számára a vállalkozás megvalósítását, és az adós köteles is a célt megvalósítani. Ha megvalósítja, akkor mondhatjuk, hogy a kölcsönt a szerződésben meghatározott célra használta. Közgazdasági értelemben ez a cél, illetve annak megvalósulása képezi a kölcsön anyagi fedezetét, amelynek megléte szintén a Pr.-ben előírt jogszabályi követelmény. Az adós és a bank viszonyában a kölcsön célja a kapcsolat nagyon fontos eleme: elsősorban erre vonatkozik az adós adatszolgáltatási kötelezettsége és a bank ellenőrzési joga, ha pedig a cél nem valósul meg, vagy módosítása szükséges, akkor ismét tárgyalniuk kell a feleknek a kölcsön fenntartásának feltételeiről. *A cél megghiúsulása* különböző gazdasági helyzeteknek lehet a jelzése, de mindenesetre kritikus a vállalat szempontjából, hiszen, ha súlyosabb baj nincs, akkor is minimum azt jelenti, hogy a vezetők várákozásai, elképzelései nem állták ki az idők próbáját. Lehetséges az is, hogy a már elvégzett ráfordítások teljesen használhatatlanok és ezért veszteséget kell elszámolni, vagy más esetekben az is elképzelhető, hogy a cél megjelölése csupán elleplezésre szolgált más jellegű, eredményt nem hozó, esetleg csak a túlélést szolgáló kiadásoknak. Tehát nem önmagában véve fontos egyik vagy másik cél megvalósulása, hanem elsősorban annak tágabb környezete miatt: a jól kiválasztott és megvalósított cél jó előrelátást, megbízhatóságot, végeredményként hitelképességet sugall.

A cél
megghiúsulása

Ugyanílyen értelemben fontos a bankkölcsön céljának meghatározása és megvalósítása olyan esetekben is, amikor nem valamilyen fejlesztés vagy új vállalkozás indítása teszi szükségessé a kölcsön igénybevételét, hanem egyszerűen a gazdálkodás folytatásához vagy fenntartásához hosszabb-rövidebb időre külső forrás igénybevétele szükséges. Ez a szükséglet abból fakad, hogy felbomlott a pénzáramlás normális rendje: kevesebb pénz érkezik a vállalathoz, mint amennyi az esedékes fizetések teljesítéséhez szükséges. Ennek számos oka lehet, jelezheti egy dinamikus fejlődés megindulását, vagy éppen

ellenkezőleg, lehet az eddig rejtve maradt gazdálkodási hiányosságok felszínre kerülésének is a jele. Mindenképpen szükséges a kölcsönről való döntés meghozatala előtt megvizsgálni, hogy milyen körülmények okozták a vállalatnál a pénzhiányt, mi a folyamat iránya, mennyi idő alatt és milyen eszközökkel állítható helyre a pénzgazdálkodás normális állapota. Mindennek keretében szükséges, hogy a bank és a kölcsönt kérő vállalat megegyezésre jussanak a jövőendő gazdálkodási irányról, a bankkölcsön szerepéről a vállalat gazdálkodásában. Ilyen esetekben a bankkölcsön célja a közösen megfogalmazott gazdasági célok és az azok megvalósításához szükséges eszközök és eljárások alkalmazásának segítése. A vállalat tehát köteles gazdálkodását, üzleti tevékenységét a közösen meghatározott irányba fejleszteni.

A kölcsön fedezete

Itt kell kitérnünk a *kölcsön fedezetének* kérdésére. Az imént is már utaltunk rá, hogy a kölcsön fedezetét elsősorban az adós rendes, a megállapodással összhangban álló eredményes gazdasági tevékenysége, valamint ennek a tevékenységnek – részben éppen a bankkölcsönből megvásárolt – dologi eszközei képezik, amelynek révén megtermelődik nála az a bevétel, jó esetben pozitív gazdasági eredmény, amely adósi kötelezettségei teljesítésének normális forrása. Amint látszik, a *fedezet* összetett közgazdasági kategória. Ez a közgazdasági kategória azonban jogi jelentőséget kapott azáltal, hogy a Pr. fenntartotta a bankkölcsön fedezettségének jogszabályi követelményét, és azzal, hogy a Ptk. a fedezetelvonást felmondási okként

A fedezet fogalma

jelölte meg. A probléma az, hogy a fedezet, mint jogi kategória, nem nagyon értelmezhető, különösen, ha meg akarjuk különböztetni más, a hitelezéshez kapcsolódó kategóriáktól (biztosíték, hitelcél, hitelképesség, vagyoni helyzet stb.). Természetesen az az elv, hogy a bankkölcsönnek anyagi értékkel fedezve kell lennie, nem vitatható, a bankoknak a hitelezés során gyakorolt minden óvintézkedése éppen ennek biztosítására irányul. A kérdés csupán az, hogy jogszabályi előírásként ez értelmes és értelmezhető-e. Emellett a fedezet fogalmának, azaz a fedezetként figyelembe vehető anyagi értékek körének egy-egy adott esetben való meghatározása éppen a hitelező egyik legnehezebb feladata, és egyúttal a hiteldöntés alapja. Egy-egy meglévő vagyoni eszköz értékének a meghatározása sem egyszerű, hanem a gazdasági környezet vizsgálatát követeli, még nehezebb és bizonytalanabb egy megrendelés, potenciális üzleti lehetőség, piaci pozíció vagy egy jó ötlet fedezetként való értékelése. Végül is a *hitel fedezettségének követelménye* nem más, mint egy elvont gazdaság- (vagy pénz-) elméleti követelmény: belső értékkel nem bíró, hitelnyújtás útján keletkező és a törlesztések révén megszűnő pénz esetén e pénz értékállóságának egyetlen garanciája, ha azt értékes, méghozzá piaci értelemben értékes, azaz értékesíthető, a keresletet kielégítő termelés finanszírozására fordítják. Míg az aranypénz fedezete a benne megtestesülő arany értéke, az aranyra átváltható pénz fedezete a mögötte meglévő és a tényleges átválthatóságot garantáló aranytartalék, addig a modern pénz fedezete a mögötte lévő munka értéke,

amely lehetővé teszi azt, hogy a pénztulajdonosok a pénzben megteszülő, az áruvilág egészére szóló követeléseiket érvényesíthessék. Ennek az általános elvnek az egy-egy bankra vagy egy-egy konkrét bankkölcsönre való alkalmazása nem egyszerű. Talán leginkább abban az általános törekvésben ragadható meg, hogy a bankok arra törekcsenek, hogy valamely bankkölcsön megtérülését ne csupán jogi eszközökkel (zálogjog, kezesség) biztosítsák, hanem a döntés előtt elsősorban azt vizsgálják, az adós gazdálkodása során általában, vagy a finanszírozandó üzleti vállalkozásból speciálisan keletkezik-e annyi jövedelem, amennyi szükséges ahhoz, hogy a vállalat saját szükségletein felül a törlesztési és a kamatfizetési kötelezettségének is eleget tudjon tenni. Véleményünk szerint ez a jogszabály arra példa, amikor valamilyen általános közgazdasági elvet egy az egyben jogi normaként fogalmazzák meg; ebből erednek alkalmazásának, egyáltalán értelmezésének nehézségei.

Pr. 7. § (3) A Pénzintézet az általa alkalmazott kamatmértéket saját maga állapítja meg. Jogszabály a pénzintézet által alkalmazandó kamatmértékre nézve előírást adhat.

Kamatfizetési
kötelezettség

A bankkölcsön után a tartozás tőkeösszegének + törlesztésén felül az adós kamat fizetésére is köteles. A kamat a kölcsön díja, amelynek révén az adós és a bank megosztóznak a kölcsönadott pénz használatából keletkező jövedelmen, a *kamat a kölcsön ellenszolgáltatása*, amelynek fedeznie kell a hitelezéssel járó költségeket, a pénz használatáról való lemondást és kockázatot. Ezenfelül a kamat szolgál a kölcsön időtartama alatt a pénz értékcsökkenéséből bekövetkező veszteség fedezésére. Ez az az elem, a pénz értékének változása, amelynek talán a legjelentősebb hatása van a kamatmérték változására. Kétségtelen, hogy a kamat egy része csupán arra szolgál, hogy a törlesztendő tőkeösszeget ezzel megnövelve a bank ténylegesen, nem csupán névértékben, annyi pénzt (tehát ugyanakkora vásárlóerőt képviselő pénzt) kapjon vissza, mint amennyit kölcsönadott.

Valójában a kamatfizetési és a tőketörlesztési kötelezettség egységes egészet alkot, mind az adós, mind pedig a hitelező részéről a kalkuláció alapja az, hogy a ma kihelyezett, illetve igénybe vett mondjuk egymillió forint fejében két év alatt, meghatározott részletekben és időpontokban másfél millió forintot kell fizetni. A kamat megállapítása csupán egyfajta technikai meghatározása annak a mértéknek, amellyel növelve kell a kölcsönt megfizetni. Nagyon érzékletesen mutatja ezt a leszámítolás. Leszámítolás esetén arról van szó, hogy technikailag másként történik a kamat meghatározása, mint a kölcsönöknél, mert leszámítolásnál a kiindulópont az adós által a lejáratkor fizetendő összeg, és meghatározandó a folyósításra kerülő összeg nagysága. A kérdés úgy vetődik fel, hogy mennyi az az összeg, amelynek – az adott lejárat és egyéb feltételek figyelembevételével – az ellenértéke megegyezik a váltóban foglalt összeggel. Lényegében ugyanez történik a kölcsönnyújtásnál, csupán a banküzem működése és az ügyfelek tájékoztatása érdekében szük-

A kamat
meghatározása

séges, hogy a kölcsönösszeg és az adóst ennek ellenében terhelő összeg aránya általánosított, a konkrét összegektől független, absztrakt formában ismert legyen.

A kamat, mint
bevétel

A kamat és a tőke szétválaszthatatlanságát mutatja az a nemzetközi gyakorlatban általánosan alkalmazott banki számviteli szabály, amely szerint kamatot bevételként csak akkor szabad elszámolni, ha az alapjául szolgáló kölcsön szerződés szerinti megtérülése is biztosított. Ha valamilyen jel azt mutatja, hogy a kölcsön megtérülése késedelmet szenved, vagy bizonytalanná válik, akkor a befolyó kamatokból kockázati tartalékot kell képezni, annak érdekében, hogy az esetleg bekövetkező hitelezési veszteségnek mindenesetre biztosítva legyen a fedezete.

A kamat
funkciója

Szólni kell még a kamat funkciójának kérdéséről. Korábban az általános álláspont az volt, hogy „Csak egyik – korántsem elsődleges – szerepe a kamatnak a pénzügyi fenntartási költségeinek fedezése”. Nyilvánvaló, hogy a kamatnak, ugyanúgy mint pl. az árak, meghatározható az általános gazdasági funkciója és az üzemgazdasági funkciója. A kamat legáltalánosabb gazdasági funkciója az, hogy hozzájárul a kereslet – kínálat egyensúlyának kialakulásához. Azonban az egyes pénzügyi intézetek nem ezért kötnek ki kamatot, hanem azért, hogy kintlevőségeik értékállóságát biztosítsák, gazdasági, fejlesztési célkitűzéseiket megvalósítsák, dolgozóiknak munkabért fizethessenek, és megteremtsék egyéb költségeik fedezetét. A korábbi szocialista gazdasági, politikai elképzeléseket éppen az jellemezte, hogy azt feltételezték, hogy az általános közvetlenül megragadható, ezért az a magasabbrendű, és ennek következtében a mindennapi gyakorlatban, illetve annak az ideológiájában elsőbbséget élvezett a „korántsem elsődleges” üzemgazdasági, vállalati, egyéni érdekekkel és megfontolásokkal szemben. Az e felfogáson alapuló gyakorlat kudarca alapján fogalmazódott meg – többek között – a bankrendszer reformjának igénye. Ennek egyik fő gondolata, hogy a bankrendszer alapját olyan egymással versenyhelyzetben lévő pénzügyi intézetek kell, hogy alkossák, amelyek számára a mindenekfelett álló, legfontosabb érdek, hogy megtalálják a minél nagyobb nyereséget és gyarapodást lehetővé tevő aktivitás és a maguk biztonságát szolgáló óvatosság közötti előrevivő utat, és amelyek számára biztosított a jogi és gazdasági önállóságot biztosító környezet. Ezek között az új feltételek között egyértelmű, hogy az üzleti bankok számára a kamat egyrészt a forrásaikhoz kapcsolódó költség, másrészt pedig a kihelyezéseikből származó bevétel, amely meg kell, hogy haladja a kiadásokat, annak érdekében, hogy a szükséges biztonsági tartalékok képzésének és fejlesztések megvalósításának rendelkezésre álljon a fedezete.

A jegybank által alkalmazott kamatokkal kapcsolatban továbbra is elmondható – összhangban azzal, hogy tevékenysége nem üzleti, hanem gazdaságpolitikai célok elérésére irányul –, hogy annak elsődleges funkciója, hogy a jegybank gazdaságpolitikai céljai meg-

valósításának, elsősorban a forint értéke megőrzésének az eszköze legyen.

A bankkölcsön kamatára a Ptk.-nak a pénztartozások utáni kamatára vonatkozó általános szabályok az irányadóak. E kamat mértéke jogszabályban általában nincsen meghatározva, az MNB az Ápt.-ben kapott felhatalmazása alapján, a Pr. rendelkezésével összhangban jogszabályban, a jegybanki szabályozás részeként, néhány speciális bankkölcsön kamatát határozza meg. A jogszabályi szabályozás hiánya ellenére sem lenne helyes azt mondani, hogy a kamat mértékében a felek szabadon állapodnak meg. A valóság az, hogy az ügyfél csupán aközött választhat, hogy igénybe veszi-e az adott kamatfeltételekkel a kölcsönt, vagy nem. Ezzel van összhangban a Pr. 7. §-ának (3) bekezdése is, amely szerint a pénzügyintézet az általa alkalmazott kamatmértéket saját maga állapítja meg. Ez a szabály egyrészt kifejezi azt, hogy e téren általában nincs hatósági előírás, továbbá e szabály – legalábbis a kialakult általános gyakorlat szerint – a Ptk. 232. §-ában megfogalmazott kamatmaximum alól is felmentést ad. A bankkölcsönnek szabott ára van. A szabott ár nem azt jelenti, hogy minden kölcsön kamata egyforma, a pénzügyintézetek különböző kamatmértékeket alkalmaznak, egyrészt a bankkölcsön fajtájáról, másrészt pedig az adóstól függően. Nem szükséges részletezni a bankkölcsönök csoportosításának különböző lehetséges módjait. A kamatok mértéke szempontjából három dolognak van különös jelentősége: milyen (kamatú vagy költségű) forrás finanszírozza az adott (típusú) kölcsönt, a bank az üzletpolitikája és a pénzügyi viszonyok figyelembevételével melyik típust részesíti előnyben, és végül, hogy a kölcsön objektíven milyen mértékű kockázatot foglal magában. Emellett a bankok az adósokat gazdasági teljesítményeik, piaci helyzetük, perspektívájuk, fizetőképességük és -készségük alapján minősítik. A minősítésnek egyebek mellett az a következménye, hogy az alacsonyabb minőségi osztályba sorolt adósok magasabb kamat mellett kapnak kölcsönt, mivel a gyengébb minősítés a bank szempontjából azt jelenti, hogy az oda kihelyezett hitelek megtérülése kockázatosabb, mint a jobb minőségű adósokhoz kihelyezetteké. Ezért a bankok arra törekszenek, hogy kölcsönöket első soron a jó adósoknak nyújtsanak. E törekvés megvalósításának egyik eszköze a magasabb kamat, amely egyúttal a nagyobb kockázat miatt a bankot nagyobb mértékben fenyegető veszteség fedezetének is a forrása. A kamat nem foglalja magában feltétlenül a kölcsön teljes árát. Ezenkívül különféle *díjak és jutalékok* kapcsolódhatnak hozzá, úgymint folyósítási jutalék, szervezési díj, esetleges költségtérítés stb. Jelenleg a magyar bankok nincsenek túlságos mértékben rászorítva a felszámítandó díjak jogcímeinek variálására, hiszen sem jogszabályi korlátja nincs a kamatmérték megállapításának, sem pedig a verseny nem szorítja rá a bankokat arra, hogy a kamatokat alacsonyan tartsák. Ezenfelül a bankkölcsönhöz kapcsolódik a *rendelkezésretartási jutalék*, amely a bankkölcsön igénybevételi lehetőségének kezdő időpontja és a tényleges igénybevétel, azaz

Bankkölcsön
kamata

Díjak és
jutalékok

a kölcsön folyósítása közötti időtartamra, a bankkölcsön még igénybe nem vett összege után illeti meg a bankot. Funkciója és szabályai ugyanazok, mint a hitelszerződésnél említett rendelkezésretartási jutaléké.

Fix vagy mozgó
kamat

A kamat lehet fix vagy mozgó. A hazai bankgyakorlatban hosszú időn át fix kamatot alkalmaztak a bankok mind a lakossági, mind a gazdálkodói hitelezés terén. Ez azt jelentette, hogy a szerződés egy konkrét kamatmértéket tartalmazott, amely a bankkölcsön futamideje alatt nem változott. Az infláció kezdetével, illetve nyílttá válásával azonban át kellett térni a változó kamatok rendszerére. A kamatok változása kétféle módon történhet. Az egyik esetben automatikusan, a felek közreműködése nélkül változik a kölcsön kamatának mértéke, a másik esetben a kölcsönnyújtó változtatja a kamatokat. A kölcsön kamatlába automatikusan változik, ha a kölcsönszerződésben a kamat mértékét, valamely, a felek hatáskörén kívül eső, általuk irányadónak elfogadott kamathoz kötik. Ilyenkor az irányadó kamat változásával együtt változik a bankkölcsön kamata is. Irányadó kamat szinte bármi lehet, a lényeg az, hogy a felek részéről figyelemmel kísérhető, kontrollálható, de befolyásolhatatlan legyen. A magyar gyakorlatban a nagy bankok és ügyfelek számára gondot okoz, hogy nehéz irányadó kamatot találni. A magyar forint el van vágva a nemzetközi pénzpiactól, az ottani kamatmozgások nem irányadóak a belföldi kölcsönöknél, ugyanakkor Magyarországon fejletlen a pénzpiac, kevés bank működik, még nem funkcionál az értéktőzsde, és a jegybank iránt sem alakult ki olyan bizalom, amely kellene ahhoz, hogy az általa alkalmazott kamatokat irányadó kamatnak elfogadják a bankok. Tulajdonképpen ezért vált általánossá az a megoldás – amely a mozgó kamat másik lehetséges módja –, hogy a kölcsönnyújtó bank egyoldalú jogosultsággal rendelkezik arra, hogy a kamatlábakat időről időre változtassa. Természetesen ez jogilag kifogásolható megoldás, hiszen azt jelenti, hogy a szerződés nem tartalmazza az egyik legfontosabb tartalmi elem, az ellenszolgáltatás meghatározását, illetve annak csupán az induló, a szerződéskötéskor érvényes mértékét írja elő. A gyakorlatban létezik a két módszer kombinálása is, amikor a kamat megváltoztatása valamely külső kamat változásához van feltételként kötve, a kamatváltozás konkrét mérték tekintetében azonban – esetenként meghatározott korlátok között – döntési joguk van a bankoknak. Ilyen körülmények között különös jelentősége van az értesítési kötelezettségnek, amelyet a szerződések előzetes vagy a változtatással egyidejű értesítés formájában elő is írnak a bankok számára.

Egyoldalú
kamatváltoztatás

Speciális jogszabály létezik a bankkölcsönre késedelmes visszafizetése esetén járó kamat mértékére vonatkozóan. A 39/1984. (XI. 5.) MT sz. rendelet 12. §-a szerint az esedékességkor vissza nem fizetett kölcsön után az adós a szerződésben kikötött kamaton felül az esedékességtől további évi 6 százalékos késedelmi kamatot köteles fizetni.

A kamatfizetésnek két fő módja van:

A kamatfizetés történhet a törlesztésektől függetlenül vagy pedig azokkal összekapcsolva. Az első esetben fennálló kölcsön összege után, a szerződésben meghatározott időpontokban megfizeti az adós az eltelt, általában negyedéves időszakra járó kamatot. A törlesztéses kölcsönök esetében összevontan van megállapítva az adós teljes tőke- és kamattartozása, valamint a törlesztés időpontjai és összegei.

Kamatfizetési
módok

Ptk. 523. § (1) Kölcsönszerződés alapján a pénzüintézet vagy más hitelező köteles meghatározott pénzösszeget az adós rendelkezésére bocsátani, az adós pedig köteles a kölcsön összegét a szerződés szerint visszafizetni.

A kölcsön
visszafizetése

Az adós alapvető kötelezettsége, hogy a kölcsön összegét a szerződésben meghatározott ütemezésben, azaz az ott meghatározott esedékességi időpontokban és összegekben visszafizesse. A törvényben a „*kölcsön összegét*” kifejezés utal arra, hogy az adósnak nem kötelezettsége, hogy ugyanazt a pénzt adja vissza, mint amit kapott, a kötelezettsége abban áll, hogy *ugyanannyi pénzt* fizessen vissza a banknak.

A törlesztés
módjai

Ugyanúgy, mint a kölcsön folyósítása, a kölcsön törlesztése is kétféle módon történhet. Az egyik, elsősorban a lakossági kölcsönöknél alkalmazott mód, hogy az adós a kölcsön összegével meg egyező készpénzt *ténylegesen befizet* a banknál, vagy a bank címére a postánál, illetve egy másik banknál. A másik alapvető mód, amely elsősorban a gazdálkodó szervezetek bankkölcsöneinél a gyakorlat, hogy az adós, a hitelező banknál fennálló *számlakövetelése terhére* egyenlíti ki kölcsöntartozását. Ilyen esetben egyidejűleg és azonos mértékben csökken az adós bankszámlakövetelése és kölcsöntartozása. Természetesen a banknál fel sem merül, hogy ne fogadná el fizetesként, tehát pénzként az adósnak ezt a bankszámlakövetelését. A törlesztés két alapvető technikája között számos átmeneti forma létezik, ezek közül egyet említünk, amikor a magánszemély adós munkáltatója részére ad olyan állandó megbízást, hogy munkabérének egy meghatározott részét utalja át a bankhoz, átutalási betétszámlája javára, a számlavezető banknak pedig olyan megbízást ad, hogy a számlája terhére rendszeresen teljesítse – az általában ugyanazzal a bankkal szemben fennálló – törlesztési kötelezettségét. Ebben az esetben, ahelyett, hogy a magánszemély felvette volna készpénzben a munkabérének, annak terhére rendelkezett; így a magánszemély munkáltatója sem vette fel – az egyébként a bérfizetés teljesítéséhez szükséges – készpénzt, hanem ehelyett átutalta az összeget a megjelölt bankhoz, és így az adós törlesztési kötelezettsége teljesedett.

A törlesztés ideje

A törlesztés időpontjára nézve a Ptk. 526. § (2) bekezdésének a *pénztartozás teljesítésére* vonatkozó 292. §-nak és a *teljesítés idejére* vonatkozó általános rendelkezéseket megállapító 282. §-nak a szabályai az irányadóak. Ezek alapján a következők állapíthatók meg:

Fő szabály szerint az adós a törlesztési kötelezettségének a szerződésben megállapított lejáratok szerint köteles eleget tenni. A bank-

kölcsönszerződésekben általában naptári dátum szerint pontosan meg van határozva az az időpont, illetve azok az időpontok, amikor a törlesztési kötelezettség esedékes, tehát a bankkölcsönszerződésekben a teljesítés ideje határnap megjelölésével van meghatározva.

Bár a Ptk. 526. §-ának (1) bekezdése ismer határozatlan idejű kölcsönszerződést is, és erre tizenöt napos felmondási időt állapít meg, a bankkölcsönök körében szinte kizárólag határozott időtartamú bankkölcsönök fordulnak elő. Ez a határozott időtartam azonban eltérő jellegű az adós és a bank számára.

A szerződés, illetve a Ptk. felhatalmazása alapján a hitelezőt felmondási jog is megilleti, ami által a szerződésben kikötött határnap előtt is egyoldalúan jogosult esedékessé tenni az adós törlesztési kötelezettségét. A felmondás révén a szerződés megszűnik, ennek következtében az adós köteles a kölcsönt visszafizetni. Természetesen, ha a felmondás részleges, a kölcsönt csupán e részében kell törleszteni.

Előtörlesztés

A kölcsön visszafizetésének lehetséges harmadik esete az ún. előtörlesztés, amikor az adós törlesztési kötelezettségét már a lejárat előtt teljesíti. Ezzel kapcsolatban két kérdés merül fel: Jogosult-e az adós előre teljesíteni, és tartozik-e valamilyen kártérítéssel vagy azt helyettesítő díjfizetéssel a hitelezőnek? E kérdések megválaszolásakor figyelembe kell venni, hogy pénztartozásról van szó, amelynél nem érvényesül az az általános szabály, amely szerint a kötelezett a határnapot megelőzően csak a jogosult beleegyezésével teljesíthet (Ptk. 282. § [2] bekezdés). Éppen ellenkezőleg, a jogosult a határnapot megelőzően felajánlott teljesítést is köteles elfogadni (Ptk. 292. § [2] bekezdés), és a teljesítés, valamint a szerződésben kikötött lejáratú időre nem jár sem kamat, sem kártalanítás (sem kártérítés), az erre vonatkozó esetleges megállapodás pedig semmis. A törvény egyértelmű, csupán egyetlen kérdésre nem kaptunk választ, nevezetesen: díjfizetés kiköthető-e az előtörlesztés esetére? Ez is csak látszólagos hiány, mert az Indokolásból világosan kiderül, hogy az ún. sztornódíj a kártalanítás fogalma alá tartozik, így arra is kiterjed a törvényi tilalom.

Az Indokolás szerint a hitelező számára a határnapot megelőző szolgáltatás elfogadásának feltétlen kötelezettsége „semmiféle hátránnyal nem jár”. Ebből és a kamatnak abból az elvi alapjából, hogy az a pénz használatáért jár, a használat megszűnése után tehát nem jár, következik az a kogens szabály, hogy a tényleges teljesítés és a kölcsönszerződésben megállapított teljesítési határnap közötti időre (amely ily módon, függetlenül a szerződés megfogalmazásától, tartalmilag nem határnap, hanem határidő) sem kamat, sem pedig bármiféle kártalanítás (beleértve az ún. storno díjat is) nem jár. A kölcsönvevőnek a kölcsönösszeg átvételére vonatkozó kötelezettségével kapcsolatban már kitértünk arra, hogy az üzleti alapon működő pénzüintézetek számára komoly jelentősége van annak, hogy a kölcsönvevő a szerződésben foglaltak szerint vegye igénybe a köl-

csönt. Ez természetesen érvényes a kölcsön visszafizetésével kapcsolatban is.

Különösen olyan esetekben, amikor a pénzpiacon viszonylagos bőség van a kínálat terén, komoly anyagi hátrányt okozhat a pénzintézet számára az adósnak biztosított korlátlan előtörlesztési jog. A jelenlegi jogszabályok keretei között úgy lehet a kockázatot korlátozni, hogy a pénzintézet *előzetes értesítési kötelezettséget ír elő az adós számára* arra az esetre, ha a szerződéses törlesztési időponttól eltérően, korábban kíván fizetni. E kötelezettség megszegésének következménye kétséges: biztos, hogy nem szünteti meg az adós előtörlesztési jogát, hiszen ezt a törvény biztosítja számára, esetleg kártérítési igényt alapoz meg a hitelező számára. Indokolt lenne azonban a törvény olyan módosítása, amely nem zárja ki a nemzetközi gyakorlatban is használatos storno díj kikötését. Sajnos e jogszabálymódosításnak nincs égető aktualitása, hiszen a jelenlegi inflációs körülmények között, és amikor a pénzpiacon hatalmas túlkereslet jelentkezik, valóban igaz, amit az Indokolás – egészen más megfontolásokból – feltételez, hogy a pénzintézetek számára nem okoz hátrányt a kölcsönök idő előtti visszafizetése, de nem is fordul ilyen elő.

A törlesztés bármelyik módja esetére igaz a Ptk. 292. §-ának (1) bekezdésében foglalt az az általános szabály, amely szerint a pénztartozás, így a bankkölcsön törlesztésének is a helye a jogosult székhelye. A Pr. 6. §-a ugyanakkor meghatározza, hogy a bankszámlák közötti elszámolás útján, illetve a készpénzben történt fizetést mikor kell teljesítettnek tekinteni. Eszerint, ha csak a felek másként nem állapodnak meg, a bankszámlák közötti elszámolás útján, azaz bankszámlapénzzel teljesített fizetést *akkor* kell megtörténtnek tekinteni, amikor a bank a fizetésre kötelezett számláját megterheli. Ebben a körben tehát, az általános szabálytól eltérően, *a teljesítés helye az adós bankja!*

Ez a jogszabály abból az időből származik, amikor a gazdálkodó szervezeteknek lényegében egyetlen számlavezető bankjuk volt. Ma is, elsősorban azokban az esetekben érvényesül, amikor az számláját is a kölcsönnyújtó bank vezeti. Ilyen esetekben a dolog természetéből következik, hogy a bankszámla megterhelésével a fizetést megtörténtnek kell tekinteni, hiszen az már teljes mértékben a hitelezőre tartozik, és az adós hatókörén kívül esik, hogy a megterhelt összeget mikor és hol írja jóvá. Azokban az esetekben viszont, amikor a bankkölcsön törlesztése más banknál vezetett számláról történik, inkább az természetes, hogy az adós felel a saját bankjának magatartásáért, és ilyenkor gyakran előfordul, hogy kikötik a kölcsönszerződésben, hogy a *törlesztés időpontja az a nap, amelyiken az adós által megfizetett összeg megérkezik* a hitelező banknál – az általában a Magyar Nemzeti Banknál – vezetett bankszámlára. Ehhez hasonló eltérő megállapodásra nincs azonban lehetőség azokban az esetekben, amelyekben a kölcsön törlesztése készpénzben, a bank vagy a posta pénztáránál való befizetéssel történik. Ez a szabály is az egységes, állami pénzforgalmi rendszer szemléletét tükrözi, amely szerint, ha ebbe a rendszerbe bekerül a pénz, akkor lényegében már rendben is van a dolog, úgy lehet tekinteni, hogy a teljesítés megtörtént, függetlenül attól, hogy a hitelező tényleg megkapta-e a pénzt. E szabály fenntartásának indokoltságához azonban hozzátartozik az a körülmény is, hogy az ily

Az előtörlesztés korlátai

A teljesítés helye

módon fizetést teljesítők többnyire a lakosság köréből kerülnek ki, akike nem lehet felelőssé tenni ezeknek a fizetéseknek a meglehetősen hosszú és bizonytalan teljesítési idejéért (amikor ők a jogosultjai valamilyen pénztartozásnak, akkor amúgy is súlytja őket e teher.)

A bank részére a szerződésben meghatározott lejárat szerint nyílik meg a kölcsönösszeg visszakövetelésének a joga. Ez tehát azt jelenti, hogy az adós jogosult az esedékességet megelőzően is törleszteni, a bank azonban ezt kizárólag az esedékességkor jogosult követelni.

6. A kölcsön felmondása

Ptk. 525. § (1) A hitelező azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha

a) a kölcsönnek a szerződésben meghatározott célra fordítása lehetetlen;

b) az adós a kölcsönösszeget a szerződésben meghatározott céljától eltérően használja;

c) a kölcsönre nyújtott biztosíték értéke jelentősen csökkent, és azt az adós a hitelező felszólítására nemegészíti ki;

d) az adós vagyoni helyzetének romlása vagy a fedezet elvonására irányuló magatartása veszélyezteti a kölcsön visszafizetésének lehetőségét;

e) az adós más súlyos szerződésszegést követett el.

Felmondási okok

A Ptk. lehetőséget biztosít a pénzügyi intézet számára a határozott időtartamú kölcsönök felmondására is. E felmondási jog gyakorlásának azonban – szemben az adós korlátlan előtörlesztési jogával – az a feltétele, hogy a törvényben, illetve a szerződésben meghatározott *felmondási okok* bekövetkezzenek.

A Ptk. 525. §-a nyolc felmondási okot jelöl meg, amelyből az (1) bekezdésben felsorolt öt általános, tehát nem csupán a bankkölcsönökre, hanem minden kölcsönre hatályos, függetlenül attól, hogy a hitelező bank, más gazdálkodó szervezet vagy pedig magánszemély, míg a (2) bekezdésben meghatározott felmondási okok – amelyeket a Ptk. 1977. évi módosítása iktatott be minden tartalmi indokolás nélkül – kizárólag azokra az esetekre vonatkoznak, ha a hitelező pénzügyi intézet.

Az eredeti felmondási okokat az Indokolás három csoportba osztja:

- A szerződés gazdasági rendeltetését már nem töltheti be.
- A hitelező érdekeinek, biztonságának méltányos megóvása teszi szükségessé a szerződés megszüntetését.
- Az adós elítélendő magatartása szolgáltat arra elegendő alapot.

Gazdasági
rendeltetés

Az első kategóriába az 525. § (1) bekezdésének a) és b) pontja sorolható, amelyek abban az esetben biztosítanak a hitelező számára felmondási jogot, ha a kölcsönnek a szerződésben meghatározott célra fordítása lehetetlen, illetve ha az adós a kölcsönt e céltól

eltérően használta. Ma már a korábbiakban a kölcsön célhoz kötöttsége jelentőségével kapcsolatban elmondottak szerint e felmondási okokat sem valami általában vett rendeltetés megghiúsulásával magyarázzuk, hanem egyértelműen a hitelező biztonságát, az adós hitelképességét lényegesen érintő feltétel megváltozásáról van elsősorban szó. Ettől eltérő az indok azokban az esetekben, amikor valamely speciális, előnyös feltételekkel, kifejezetten meghatározott célok támogatására szolgáló kölcsönről van szó (mint pl. az ún. újrakezdési kölcsönök esetében). Az ilyen kölcsönök folyósításánál a bank állami megbízás alapján közösségi jellegű feladatokat is ellát, amikor a kölcsönökkel kapcsolatban nem pusztán az üzleti szempontból lényeges körülményeket vizsgálja.

Az 525. § (1) bekezdésének c) – d) pontjaiban meghatározott okok az indokolás szerint is abba a kategóriába tartoznak, amelyek a hitelező jogos érdekeinek védelmére tekintettel biztosítják a kölcsön felmondásának a jogát. Az a) pontban az az eset van meghatározva, amikor az adós valamilyen jogi biztosítékot (zálogjog, kezesség stb.) nyújtott a hitelezőnek és a későbbiekben e jogi biztosíték értéke jelentősen csökken. A biztosíték értéke csökkenésének a biztosíték jellegétől függően különféle formái lehetnek. A biztosítékok a szokásos felosztás szerint személyiek vagy dologiak. Ez utóbbiak esetében egyszerűbb a biztosíték értékét megállapítani, mint a személyi biztosítékokét, a gyakorlatban azonban még ez is számos problémát okozhat. Legtöbb esetben a kiindulópont sem egyértelmű, ugyanis a felek ritkán rögzítik a vagyontárgy értékét, ezért annak változása is nehezen mérhető. Természetesen viszonylag egyértelműbb az az eset, ha a biztosítékul szolgáló dolog valami baleset következtében elpusztul vagy jelentősen károsodik. Ilyenkor is vitára adhat okot az, hogy milyen értékű vagyontárggyal köteles az adós pótolni, illetve helyettesíteni a kieső, illetve csökkent értékű vagyontárgyakat. A fizikai károsodáson felül a gazdasági körülmények megváltozása is jelentősen kihathat a biztosíték értékére; ilyen eset pl. ha a biztosíték meghatározott termék előállítására alkalmas gépi berendezés, és a termék iránt a piacon jelentősen visszaesik a kereslet, hiszen e körülmény következtében a biztosíték érvényesítése csak korlátozottan lehetséges, a vagyontárgy értékesítésére sokkal alacsonyabb áron kerülhet sor, mint ha az azon előállítandó termék keresett lenne. Ez a helyzet gyakran előfordul, hiszen a biztosíték érvényesítésére éppen azért kerül sor, mert a kölcsön felhasználásával kapcsolatos gazdasági elképzelések nem valósultak meg. Ezekben az esetekben igen nehéz megállapítani a biztosíték értékét, éppen ezért előkerülhet a következő felmondási ok. A Ptk. 525. § (1) bekezdésének d) pontja azt a helyzetet fogalmazza meg, amikor objektíven veszélyben van a kölcsön visszafizetése. A kölcsön visszafizetése azáltal kerülhet veszélybe, hogy romlik az adós vagyoni helyzete, vagy pedig olyan magatartást tanúsít, amely a kölcsön fedezetének elvonására irányul. Ez az esetkör elvileg független a biztosíték értékcsökkenésének kérdésétől, a gyakorlatban azonban, mivel az adós általában saját

Hitelező
érdekeinek
védelme

Fedezetelvonás

Zálogjog esetén
fedezetelvonás

vagyonát kínálja fel biztosítéku, a biztosíték értékének csökkenése és az adós vagyona értékének csökkenése általában egyazon esemény, illetve folyamat. Gyakori pl. gazdálkodó szervezetek esetén, hogy éves gazdálkodásuk negatív eredménnyel zárul. Ez, különösen, ha hosszabb ideig tart, egészen biztosan vagyónvesztést eredményez, hiszen a veszteséges gazdálkodás azt jelenti, hogy a vállalat nagyobb a felmerült költségek, mint az elért bevételek összege, amelynek következménye fizetési képtelenség, vagy pedig – ennek elkerülése érdekében – a vállalati vagyon felélése, értékesítése. A folyamatnak ebben a fázisában az adós magatartása már fedezetelvonásnak minősülhet, amelyet a törvény – amennyiben az a kölcsön visszafizetésének lehetőségét veszélyezteti – szintén felmondási okként jelöl meg. A bankkölcsön fedezettségének kérdésére és e kérdéskör néhány problémájára az adós kötelezettségei kapcsán már kitértünk, itt most azt kellene meghatározni, hogy fedezetelvonás alatt mit értünk. Szélesebb értelemben fedezetelvonás, ha az adós nem olyan gazdasági tevékenységet folytat, amely a törlesztési és kamatfizetési kötelezettségei teljesítéséhez szükséges jövedelmek keletkezését szolgáltatná, ha eszközeit nem e tevékenységre használja. Szűkebb értelemben pedig, ha a biztosítéku lekötött eszközöket elvonja a bank elől. Ehhez tudni kell, hogy a banki gyakorlatban biztosítéku nem csupán a klasszikus zálogjog (kézi zálogjog és jelzálogjog) szolgál, hanem ún. bankhitelt biztosító zálogjoggal terhelhetők azok az ingó (tehát a telekkönyvi nyilvántartásban nem, – de általában egyéb közhitelű nyilvántartásban sem – szereplő) vagyontárgyak, amelyek az adós gazdasági tevékenységéhez szükségesek (tehát a hitelezőnek át nem adható), pl. alkatrészek, készletek. A bankhitelt biztosító zálogjoggal terhelt tárgyak tehát nincsenek a jogosult közvetlen ellenőrzése, illetve uralma alatt, azokat az adós gazdálkodásában használja, sőt értékesíti is. Ilyenkor fedezetelvonásnak minősül, ha nem tesz eleget az elhasznált vagy értékesített vagyontárgyak pótlására vonatkozó kötelezettségének. Szintén fedezetelvonás, ha biztosítéku a jövőben teljesítendő szolgáltatásnak a hitelezőre engedményezett ellenértéke szolgál, és az adós nem tesz eleget szolgáltatási kötelezettségének. Olyan szerződéses gyakorlat is kialakult, amely szerint fedezetelvonásnak minősül a hitelező bankkal kötött bankszámlaszerződés felmondása, a pénzforgalom más bankhoz való áttelése, valamint a hitelező hozzájárulása nélkül további bankkölcsönök felvétele. Az a jog mindenesetre megilleti a feleket, hogy szerződésben bizonyos magatartásokat fedezetelvonásnak minősítsenek; ez csupán felmondási ok szerződéses létesítését jelenti, ami amúgy is megilleti a feleket. Vitások azok az esetek lehetnek, amikor a szerződés kifejezetten nem szól sem a fedezetről, sem pedig a fedezetelvonásnak minősülő magatartásokról. Természetesen szerződés nélkül is megállapítható valamely magatartásról, hogy az fedezetelvonásra irányul, abban az esetben, ha megállapítható, hogy annak a magatartásnak az eredménye rontja a hitelező esélyeit követelése megtérülésére.

Napjainkban a gazdasági szerkezetváltás folyamatában vagyunk, amelynek leggyakoribb, és a legkönnyebben megvalósítható, igaz önmagában csupán felszíni formája a gazdálkodók szervezeti átalakulása. Kérdés, hogy fedezetelvonásnak minősül-e, ha az adós bizonyos termelő eszközeit, egységeit, tevékenységeit leválasztja, önállósítja, beviszi gazdasági társaságba. Ilyen eset körülményeit gondosan kell vizsgálni, hiszen lehetséges, hogy az ügylet eredményeként megnő a banki követelés megtérülésének biztonsága, de lehetséges éppen az ellenkezője is, hogy a bankot teljesen reménytelen helyzetbe hozza. Mindenesetre az a jó, ha ilyen, az adós gazdasági és jogi helyzete szempontjából jelentős változás nem történik a bank tudta, sőt egyetértése nélkül.

Ez a kérdés azonban már elvezet a következő felmondási okhoz. Az 525. § (1) bekezdésének e) pontja általában az adós „más súlyos szerződésszegése” esetén biztosít a hitelező számára felmondási lehetőséget. Azt azonban, hogy mi a súlyos szerződésszegés, azt nem határozza meg, az Indokolás az „adós elítélendő magatartásáról” szól. Mi minősül súlyos szerződésszegésnek? Az összes eddigi tárgyalta felmondási ok súlyos szerződésszegés; ezért szerepel ehelyütt a törvényben a „más” névszó, amely utal arra, hogy itt az eddigieken felül, de még mindig súlyosnak minősülő szerződésszegésekről van szó. A helyzetet könnyítheti, ha a felek a szerződésben eleve súlyos szerződésszegésnek minősítenek valamilyen magatartást. Ennek semmi akadálya nincs, a szerződés tartalmának szabad alakítására vonatkozó elvek figyelembe vételével ezt megtehetik a felek, és ebben az esetben csupán az vizsgálendő, hogy az adott magatartás megfelel-e a szerződésben meghatározott tényállásnak. Ha megfelel, akkor a hitelező számára nyitva áll a felmondási jog. Ha nem felel meg a szóban forgó magatartás a szerződésben meghatározott felmondási oknak, vagy a szerződés egyáltalán nem határoz meg felmondási okot, akkor értékelni kell, hogy a megvalósult szerződésszegés olyan súlyos-e, amely felmondási jog alapjául szolgál. Ez alól egy kivétel képzelhető el, ha a szerződés szerint az ott meghatározott eseteken felül más jogcímen egyáltalán nem illeti meg a hitelezőt felmondási jog. Ez a megoldás nem gyakori, pedig tisztább helyzetet teremt, és meg is valósítható, hiszen – amint láttuk – már az eddigi felmondási okok is meglehetősen átfogóan vannak meghatározva, és előre meghatározhatók azok az esetek, amelyek ezen felül még súlyos szerződésszegésnek minősülhetnek. Melyek ezek? A Ptk. magyarázatában írtakkal egyetértve, első helyen említjük azt az esetet, ha az adós a szerződésben vállalt kötelezettségét megszegve, nem nyújtja a kikötött biztosítékot (nem adja át az óvadékot, nem jegyezteti be a zálogjogot, illetve nem szolgáltatja az ehhez esetleg szükséges adatokat, okmányokat, nem köt biztosítási szerződést, illetve nem fizeti annak a díját stb.).

Hasonlóan súlyos szerződésszegésnek minősülhet – bár valószínű, hogy valamely korábban tárgyalt felmondási ok is fennforog – ,

ha az adós nem tesz eleget valamely törlesztő, jutalékfizetési kötelezettségének.

Végül megemlítjük azt a szerződésszegést, ami a vállalt adatszolgáltatás, tájékoztatás vagy egyéb együttműködés elmulasztása esetén következik be. A banknak elemi érdeke, hogy az adós vagyoni helyzetéről, gazdálkodásáról pontos és naprakész információkkal rendelkezzen. Ezért az adós kötelezettséget kell, hogy vállaljon meghatározott adatok rendszeres szolgáltatására, és a bankot általában megilleti az a jog, hogy ezeket az adatokat a helyszínen – az adós üzleti könyveibe és nyilvántartásaiba való betekintés útján – ellenőrizze. Ennek a kötelezettségnek az elmulasztása, illetve nem valós adatok révén való hibás teljesítése vagy esetleg a banki ellenőrzés megakadályozása feltétlenül olyan súlyos szerződésszegés, amely a hitelező számára felmondási jogot biztosít.

Pénzintézet
felmondási joga

Ptk. 525. § (2) Ha a hitelező pénzintézet az (1) bekezdésben meghatározott eseteken kívül azonnali hatállyal felmondhatja a kölcsönt, ha

a) az adós hitelképtelenné válik;

b) az adós a pénzintézetet a kölcsön összegének megállapításánál valótlan tények közlésével, adatok eltitkolásával vagy más módon megtévesztette, amennyiben ez a kölcsön összegének a megállapítását befolyásolta;

c) az adós a kölcsön fedezetével, biztosítékával vagy céljának megvalósulásával kapcsolatos vizsgálatot – figyelmeztetés ellenére – akadályozza, ideértve azt az esetet is, ha a szerződésben vállalt vagy jogszabályban előírt adatszolgáltatási kötelezettségét megszegi.

Az 525. § (2) bekezdésében megfogalmazott felmondási okok *kizárólag abban az esetben hatályosak, ha a hitelező pénzintézet*. Ehhez azonban egy módosítást kell tenni: a hitelezőt, ha nem pénzintézet, akkor is megilleti a felmondási jog a következőkben írt esetekben, ha azokat felmondási okként felvették a kölcsönszerződésbe, vagy ha azok egyébként súlyos szerződésszegésnek minősülnek.

Adós
hitelképtelensége

A törvény elsőként abban az esetben jogosítja fel a pénzintézetet a kölcsön felmondására, ha *az adós hitelképtelenné válik*. Ezzel a tényállással megint nehéz helyzetben vagyunk, több okból is. Egyrészt mert ez ismét egy közgazdasági fogalom, amelynek tartalmában azonban a közgazdászok sem tudnak teljes egyetértésre jutni. Ezen túlmenően nehézséget okoz, ha meg akarjuk határozni, hogy mennyivelmond többet vagy mást a hitelképtelenség az eddig használt fogalmakhoz (a biztosíték értéke csökken, a kölcsön visszafizetése veszélyeztetve van, mert az adós vagyoni helyzete romlik vagy mert a fedezetet elvonja stb.) képest.

Adós megtévesztő
magatartása

A következő eset *az adós megtévesztő magatartása*. Itt megint elegendő utalni az előzőekben az információszerzési kötelezettséggel kapcsolatban elmondottakra, azzal a kiegészítéssel, hogy ebben az esetben a valótlan tények közlése vagy az adatok eltitkolása a kölcsönnyújtás előtt történt. Félreérthető lehet az a törvényi feltétel, amely a megtévesztéshez még hozzáfűzi, hogy „amennyiben ez

a kölcsön összegének a megállapítását befolyásolta.” Ehhez két dolgot kell hozzáfűzni: Az egyik az, hogy természetesen ez a megtévesztés azt is jelentheti, hogy enélkül a bank egyáltalán nem adott volna kölcsönt, tehát nem csupán a kölcsön összegét, hanem a kölcsönnyújtás tényét is befolyásolhatja. A másik megjegyezni való pedig az, hogy a megbízható információszolgáltatás a hitelviszony-
nak olyan lényeges eleme, hogy ha az esetleg eltitkolt vagy meghamisított adatok és a kölcsön összege között nem is mutatható ki közvetlen összefüggés, a megtévesztés lehet olyan súlyos szerződésszegés, amely önmagában is megalapozza a kölcsön felmondását. A Ptk.-nak ez a szabálya összhangban áll a Pr. korábban hatályos (37/1967. [X. 12.] Korm. r.) rendelkezésével, amely szerint *bankkölcsönt kizárólag az adós saját forrásai kiegészítéseként lehetett adni*. Ennek a követelménynek van ma is érvényes racionális magja, hiszen a hitelező kockázatát csökkenti, minél nagyobb valamely vállalkozásban az adós saját pénzének az aránya. E szabály lényege azonban nem ez volt, hanem a központi tervezésnek ahhoz a koncepciójához kapcsolódott, amely a forgalomba hozható pénz mennyiségét is, egészen a vállalati szintre lebontva, megtervezte, és a fő probléma a tervtől való eltérés lett volna akkor, ha az adósnál „szabad” pénzeszközök maradnak. Ebben az esetben indokolt a kölcsön részbeni felmondása, amennyiben ezt az adósnál meglévő, de eltitkolt pénzeszközök bevonása lehetségessé teszik. Ez a szabályozás mutatja a korábbi és a mai hitelrendszer eltérő sajátosságait. A korábban a hitel kegy volt, amelyhez a más leírásokból jól ismert tervalku útján lehetett hozzájutni, ma pedig a gazdálkodásnak olyan eszközeként tekintjük, amelynek a megszerzése elvileg két fél gazdasági mérlegelésen alapuló megegyezésének az eredménye. Az adós a törlesztés és a kamatfizetés nem jelentéktelen terheit mérlegeli, a hitelező pedig a hitelnyújtás hozamát és kockázatát. Azért kell mindehhez hozzátenni, hogy elvileg van így, mert valóban mindenki egyetért e felfogással, ez volt az egyik alapgondolata a bankrendszer reformjának, a tényleges helyzet azonban az, hogy oly mértékű hiány van a pénzpiacon, amely olyan mértékben deformálja a bankok és az adósok, illetve hitelgénylők magatartását, hogy alig ismerhetők fel a hitelrendszer eredetileg meghirdetett alapelvei.

A harmadik, kifejezetten a pénzüintézetek számára biztosított felmondási ok ismét a *bank ellenőrzési jogának* megsértéséhez, illetve az adott *adatszolgáltatási kötelezettségének* a megszegéséhez kapcsolódik, és amely nem különbözik attól, amit az imént a súlyos szerződésszegéssel kapcsolatban elmondtunk.

Az 525. § (2) bekezdésében rögzített három speciális felmondási okot áttekintve, az a véleményünk, hogy azok nem tartalmazznak olyan elemet, amely ne szerepelt volna az előzőekben, vagy pedig ne lenne indokolt általános felmondási okként való meghatározásuk.

Az 525. §-ban meghatározott felmondási okok sajátossága, hogy azok bekövetkeztekor a hitelezőt azonnali hatályú felmondási jog illeti meg, ami azt jelenti, hogy az adós törlesztési kötelezettsége a

**Bankellenőrzés
akadályozása**

A felmondási idő

felmondó nyilatkozat megérkezésekor azonnal esedékessé válik. Ezt indokoltta teszi az, hogy ezekben az esetekben olyan súlyos szerződésszegés történt, amely a hitelező anyagi érdekeire súlyosan kihat, biztonságát veszélyezteti, ezért ennek az állapotnak a megszüntetése számára rendkívül sürgős. Világosan látszik, hogy ezek a szabályok a hitelező érdekeit helyezik előtérbe. Ennek nem csupán az az oka, hogy az adós részéről történt szerződésszegés, illetve az adós oldalán következett be a körülmények kedvezőtlen megváltozása, hanem a hitelezői igények érvényesíthetősége az egész hitelrendszer alapeleme. Ha a jogrendszer nem teszi lehetővé a hitelezői követelések megfelelő biztosítását, az nagymértékben visszavetné a hitelnyújtást, amely pedig a gazdaság egészséges, bővülő működéséhez nélkülözhetetlen. A bankok esetében pedig ezenfelül nemzetgazdasági szempontból is fontos a bankok stabilitásának védelme. Ezt elsősorban a szigorú belső gazdálkodási szabályok szolgálják, de hozzájárulnak még a kihelyezések biztonságát erősítő külső szabályok is. A hitelezés jogi biztosítékai mellett a felmondási jog az, amely leginkább erősíti a hitelező pozícióját, azáltal, hogy veszélyhelyzetben lehetővé teszi számára a kölcsönviszonyból való azonnali kivonulást – legalábbis jogilag. A valóságban a helyzet persze nehezebb, hiszen a legtöbb esetben, amikor e felmondási okok fennforgását észleli a bank, az adós már nincs abban a helyzetben, hogy vissza tudná fizetni a kölcsönt. Így a felmondás eredményeként a banknak egy olyan lejárt követelése keletkezik, amelynek megtérülése legalábbis kétséges. Ezt a kellemetlen lépést azonban általában mégis szükséges megtenni, mert valószínűsíthető, hogy a késlekedés csak növeli a veszteséget, hiszen az idő múlásával feltehetően nő az adóssal szembeni hitelezői követelések összege, és csökken az azok kielégítésére fordítható vagyon értéke.

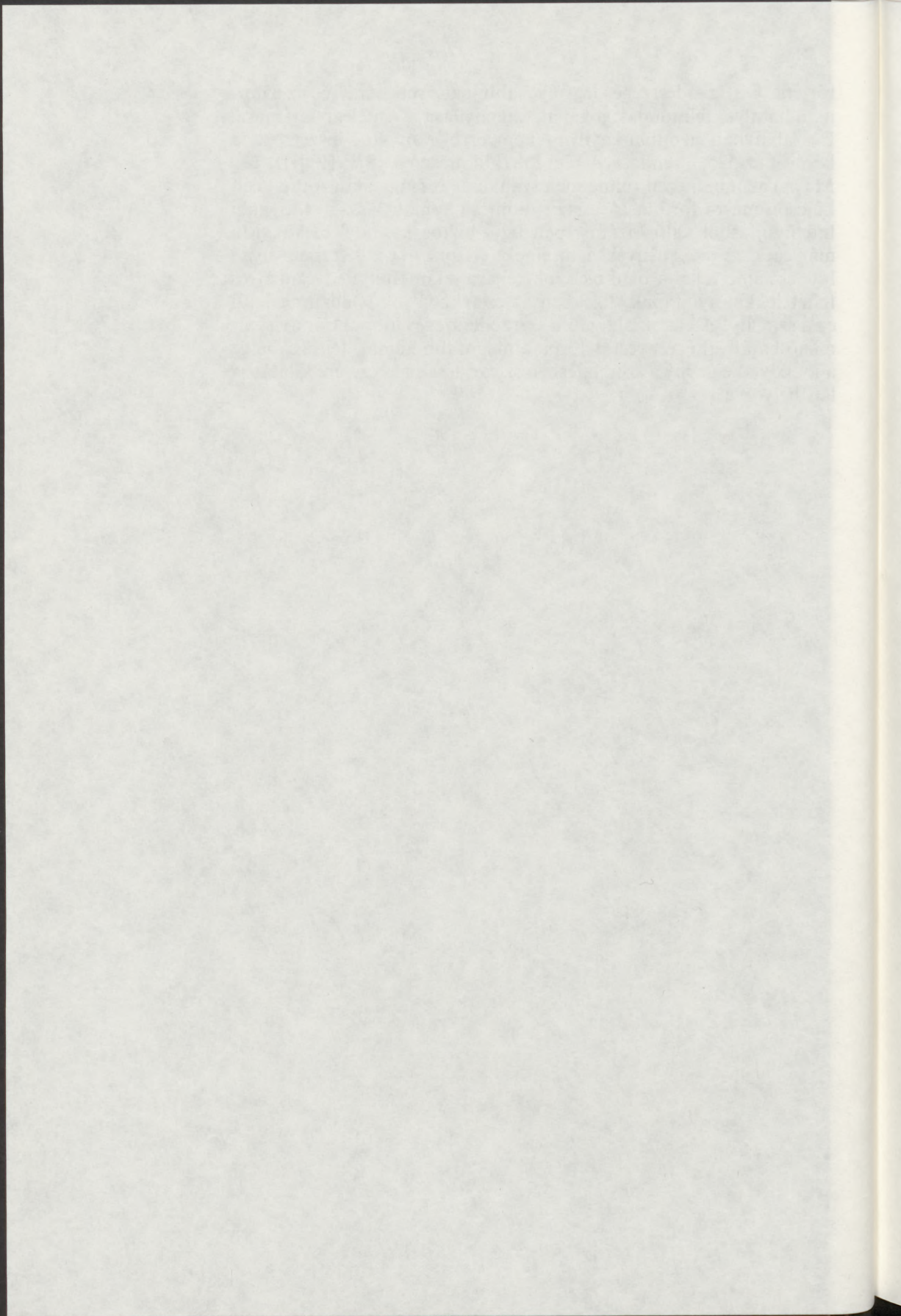
Magától értetődő, hogy az azonnali hatályú felmondás joga megadja a hitelező részére a kölcsön határidővel való felmondásának a jogát is. Ezt indokolja az a megfontolás, hogy rendelkezésére álljon az adósnak az az idő (szokásosan 8 vagy 15 nap), amely normális körülmények között technikailag szükséges a fizetés teljesítéséhez: a források biztosításához, a fizetési rendelkezéshez stb. Lehet a felmondás határidőhöz és feltételhez kötött, amikor a hitelező biztosít az adósnak egy bizonyos időt arra, hogy rendezze a dolgokat, ilyen esetben a felmondás akkor lép hatályba, ha a határidő eredménytelenül eltelik.

Jogkövetkezmények beállta

Ptk. 527. § (1) Ha az adós a kölcsönösszeget neki felróható módon a szerződésben meghatározott céltól eltérően használja, a szerződés megszegéséből eredő jogkövetkezmények e felhasználás időpontjától kezdődően állanak be.

Itt meg kell említeni a Ptk. 527. § (1) bekezdésének hatályos, de a gyakorlatban ma már ritkán alkalmazott szabályát. Eszerint a kölcsön céltól eltérő módon való felhasználásának jogkövetkezményei a szerződésszegés, azaz a felhasználás időpontjától következnek be, feltéve, hogy a szerződésszegés az adósnak felróható módon

történt. E szerződésszegés legsúlyosabb jogkövetkezménye az azonnali hatályú felmondás jogának megnyílása a hitelező számára. E szabályban azonban nyilván nem erről van szó, hiszen ezt a kérdést az 525. § rendezi. A régi Pr. (különösen a 19/1952. [III. 13.] MT r.) azonban ezen túlmenően szankciókat is tartalmazott a „célkölcsön másra fordítása” esetén: büntető kamat, bírság, a további hitelnújtásból való kizárás, pénzügyi biztos kirendelése stb. Ma már ezek az intézmények nem élnek, viszont ma is léteznek olyan hitelek, amelyeket a bankok azok céljára tekintettel, kedvezményes feltételekkel nyújtanak. Ezekben az esetekben ma is alkalmazható ez a szabály, és annak alapján a szerződésszegés időpontjára visszamenő hatállyal érvényesíthető pl. a magasabb kamat, feltéve, ha ez a jogkövetkezmény a szerződésben szerződésszegés esetére kilátásba lett helyezve.

III. FEJEZET

Bankszámlaszerződés

1. A pénzforgalmi számlák

PtK. 529. § (1) Bankszámlaszerződéssel a pénzüintézet kötelezettséget vállal arra, hogy a vele szerződő fél (számlatulajdonos) rendelkezésére álló pénzeszközöket kezeli és nyilvántartja, azok terhére a szabályszerű kifizetési és átutalási megbízásokat teljesíti, a számlatulajdonost a számla javára és terhére írt összegekről, valamint a számla egyenlegéről értesíti.

(2) A pénzüintézet a számlára befolyó pénzeszközöket használhatja.

(3) A számlakövetelés kimerülése a bankszámlaszerződést nem szünteti meg.

A számla, illetve a bankszámla a kiadások és bevételek nyilvántartására szolgál, elsősorban számviteli fogalom, nem pedig jogi. Legtágabb értelemben a bankszámla körébe tartozik a banknál vezetett valamennyi számla, így különösen kölcsön számlák, letéti vagy más zárolt számlák. Ezek közül a következőkben a pénzforgalom lebonyolítására szolgáló, forintban vezetett bankszámlákkal foglalkozunk.

Bankszámla alatt a továbbiakban elnevezéstől függetlenül mindazokat a pénzforgalmi jellegű számlákat értjük, amelyeken a számlatulajdonosok pénzforgalma történik. Használatos elnevezések a bankszámlán kívül még az egyszámla, főszámla, elszámolási számla, elszámolási betétszámla, pénzforgalmi számla, csekkszámla és a folyószámla is. Az eltérő elnevezésnek az is az oka, hogy alapvetően két eltérő könyvelési szisztéma szerint dolgoztak a számlavezető pénzüintézetek. Az eltérés oka a bankrendszer reformját megelőző időből öröklött könyvelési rendszerek, amelyeket MNB-rendszerűnek, illetve OTP-rendszerűnek nevezhetünk. Ezenkívül még azonos számlavezető pénzüintézet ügyintézői is eltérően mondják e kifejezéseket, bár megegyezik ez a számla, amellyel kapcsolatban használják. A továbbiakban e fejezetben kizárólag a bankszámla kifejezést használjuk a pénzforgalom lebonyolítására szolgáló számla elnevezésére.

A bankszámla a számlatulajdonos pénzforgalmi kapcsolatainak fontos eszköze: a számlatulajdonos követelése ide folynak be, tartozásait innen fizeti meg. A bankszámla azonban nem jelent feltétlenül egyetlen számlát.

A számlatulajdonos kérésére a számlavezető pénzüintézet *elkülönített számlákat* is nyithat. Ezeket a számlákat a könyvelési rendszertől

Bankszámla fogalma

A bankszámla fajtái

Elkülönített számla

függően többféleképpen – így pl. alszámlának vagy részletező számlának – is nevezik. Általában azért kerülnek megnyitásra, mert a számlatulajdonos a különböző tevékenységekkel kapcsolatos pénzforgalmát elkülönítve szeretné látni, nem csak otthoni könyvelésében, hanem a számlavezető pénzügyintézeténél is. Tipikusan ilyen igény, ha például szakcsoport részére vagy bizományosi tevékenység folytatására kérnek elkülönített számlát, de a példákat hosszasan lehetne sorolni, hiszen megállapodás kérdése a számlatulajdonos és számlavezetője között, hogy mennyi elkülönített számla nyitását vállalja a számlavezető.

Telepi számla

Bankszámla a *telepi számla* is, amely kisegítő megoldásként került alkalmazásra még abban az időben, amikor a gazdálkodó szervezetek pénzforgalmukat egyetlen bankszámlán bonyolíthatták. Telepi számlát a gazdálkodó szervezet székhelyével nem azonos helységben, de valamely számlavezetőhely székhelyén működő telepe, gyáregysége pénzforgalmának lebonyolítására nyitottak, léte szorosan kapcsolódott a gazdálkodó szervezet bankszámlájához, így pl. annak fedezetlensége esetén a fizetési megbízások teljesítése érdekében igénybe vették az itt található összeget. Ma már a bankszámlát és a telepi számlákat nem feltétlenül ugyanaz a számlavezető pénzügyintézet vezeti, és a telepi számlák között, vagy a telepi számla és a bankszámla között semmiféle összekapcsolódás nincs. Külön szerződés alapján, a banktechnikai lehetőségekre figyelemmel azonban ettől eltérő megoldás is lehetséges.

Több bankszámla

A Pr. 1989. január 1-jén hatályba lépett módosítása értelmében ma már csak a költségvetési szervek kötelesek pénzforgalmukat *egyetlen bankszámlán* bonyolítani. Ennek következtében kialakulóban van az a gyakorlat, hogy azonos számlatulajdonos *több különálló bankszámlát* vezetett, akár különböző számlavezető pénzügyintézetknél is. Mindezek oka véleményünk szerint nem csak abban keresendő, hogy a számlatulajdonos pénzügyi nyilvántartását megkönnyítheti az igényei szerint megnyitott számos bankszámla, valamint az, hogy valamennyi szervezeti egysége a telephelyéhez közel eső számlavezetőhellyel állhat napi kapcsolatban, hanem az is nyomós indok lehet, hogy pénzeszközeit felparcellázva megnehezítheti – vagy akár lehetetlenné teheti – hitelezőinek a fedezet felkutatását a követelések beszedési megbízással történő beszedésének esetében, vagy akár a bankszámlája ellen vezetett, jogerős bírósági határozaton alapuló végrehajtás teljesítését is sikeresen késleltetheti, hiszen a végrehajtás annak a bankszámlának a terhére történik, amelyet a csatolt határozatban megjelöltek. Ha ez fedezetlen, akkor a pénzügyintézet a teljesítéshez szükséges fedezet beérkezéséig függőben tartja a megbízást, nem feladata – és erre lehetősége sem lenne – a fedezet felkutatása és a határozatban megjelölt számlára juttatása.

A bankszámlákat ismertetve nem hagyhatjuk ki a felsorolásból az *átutalási betétszámlát* sem, amely a magánszemélyek készpénzkimélő pénzforgalmának pénzügyintézetben keresztül történő elősegítése érdekében működik – esetleg egy csekk- vagy hitelkártyarendszerrel

összefüggésben —, de nem egyedi ügyletek vagy nagyszámú fizetési kötelezettség rendezése a cél, hanem általában a számlatulajdonost terhelő, rendszeresen ismétlődő fizetési kötelezettségek korszerű, készpénz nélküli elintézése érdekében használják.

A bankszámlaszerződés a pénzügyintézet és a számlatulajdonos között jön létre. A pénzügyintézet fogalma alatt az Ápt. V. fejezete alapján a Magyar Nemzeti Bankot, a bankokat, a takarékszövetkezeteket, a szakosított pénzügyintézeteket és a biztosító intézeteket kell érteni, itt a továbbiakban a számlavezetéssel foglalkozó pénzügyintézetekre használjuk a kifejezést. Nem feltétlenül minden pénzügyintézet foglalkozik bankszámlavezetéssel, de az utóbbi néhány évben az tapasztalható, hogy egyre gyarapodik ezek száma. Ennek oka egyrészt akorábbi szakosított pénzügyintézetek megjelenése ezen a téren, másrészt nem elhanyagolható az újonnan alapításra kerülő pénzügyintézetek ez irányú tevékenysége sem.

Pr. 2. § (1) A belföldi jogi személyek, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok — ha a jogszabály kivételt nem tesz — kötelesek pénzeszközeiket, a készpénzben teljesíthető fizetések céljára szolgáló pénzeszközök kivételével, a bankszámlán tartani, pénzforgalmukat bankszámlán lebonyolítani, s ennek érdekében bankszámlaszerződést (Ptk. 529. § [1] bekezdés) kötni.

(2) Az (1) bekezdés rendelkezéseit alkalmazni kell az üzletszerű gazdasági tevékenységüket 1989. január 1. napja után folytató polgári jogi társaságokra, valamint — a gazdasági tevékenységükkel kapcsolatos pénzeszközök tekintetében — az általános forgalmi adó fizetésére kötelezett magánszemélyekre is.

(3) A költségvetési szervek (Ápt. 38. §) pénzforgalmukat — jogszabály eltérő rendelkezése hiányában — egyetlen pénzforgalmi jellegű bankszámlán kötelesek lebonyolítani.

(4) A pénzforgalmi jellegű bankszámla vezetésére felhatalmazott pénzügyintézetet bankszámlaszerződés-kötési kötelezettség terheli.

Pr. 2/A. § (1) A bírósági cégnyilvántartás, illetve a törzskönyvi nyilvántartás hatálya alá tartozó jogi személy, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság részére pénzforgalmi jellegű bankszámlát a pénzügyintézet csak akkor nyithat, ha a cégbíróság, ha pedig a jogi személy létrejöttéhez a cégjegyzékbe való bejegyzés nem szükséges, az illetékes törzskönyvi hatóság a jogi személyt, vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaságot nyilvántartásba vette, az egységes statisztikai számjelét a Központi Statisztikai Hivatal közölte, és ezekről a pénzügyintézetet értesítette.

(2) Bankszámlával való rendelkezéshez a cégjegyzékbe, illetve a törzskönyvbe bejegyzett teljes név betű szerinti használata szükséges.

(3) A pénzforgalmi jellegű bankszámlát vezető pénzügyintézet a bankszámla megnyitásától számított 8 napon belül köteles a pénzforgalmi jelzőszámot — a számlatulajdonoson kívül — a törzskönyvi hatósággal, az Adó- és Pénzügyi Ellenőrzési Hivatallal és a Központi Statisztikai Hivatallal közölni.

A
bankszámlaszer-
ződés alanyai

Bankszámlaszer-
ződés-kötési
kötelezettség

**Bankszámla
megnyitása és
megszüntetése**

BK 1. A pénzüintézet pénzforgalmi jellegű bankszámlát (a továbbiakban: elszámolási számla), kérelemre

a) gazdálkodó szervezet részére akkor nyit, ha az a jogszabályokban előírt feltételek szerint létrejött, és az illetékes hatóság nyilvántartásba vette,

b) gazdálkodó szervezetnek nem minősülő jogi személy részére akkor nyit, ha az a megalakulását hitelt érdemlő módon igazolja,

c) magánszemélyek és azok társaságai részére a kisüzemi vállalkozások bank-számláiról és pénzforgalmáról szóló 411/1984. (PK 6.) MNB-OTP számú együttes közlemény 5. pontjában foglaltak szerint nyit.

BK 2. Az elszámolási számlák megnyitására vonatkozó kérelmet ahhoz a pénzüintézethez kell eljuttatni, ahol a számlatulajdonos az elszámolási számláját vezetgetni kívánja. A bankszámla megnyitásáról a pénzüintézet a számlatulajdo-nost értesíti.

BK 3. Az elszámolási számla az azon mutatkozó egyenleg rendezése után szüntethető meg.

BK 4. A jogi személy vezetője – a pénzüintézet által rendszeresített, a jogi személy pontos elnevezését is tartalmazó aláírásnyilvántartó lapon – jelenti be a pénzüintézetnek, hogy az elszámolási számla felett kik jogosultak rendelkezni.

BK 5. A számlatulajdonos szervezet vezetőjének kinevezését (megválasztását) és aláírását hitelt érdemlő módon kell igazolni.

a) A jogi személy vezetőjének a 4. pontban említett bejelentését a pénzüintézet akkor fogadja el, ha a vezető kinevezését a kinevezésre és felmentésre jogosult szerv vezetője a kinevezési okirat eredeti aláírással és bélyegzőlenyomattal ellátott másodpéldányának megküldésével a pénzüintézethez bejelentette és ahhoz csatolta a kinevezett vezető hitelesített aláírását is.

b) Azoknál a jogi személyeknél, amelyeknél a vezető nem kinevezés, hanem választás útján kapja megbízását, a vezető megválasztásának igazolását és aláírásának hitelesítését az állami törvényességi felügyeletet gyakorló szerv látja el és küldi meg az ezzel kapcsolatos értesítést a számlavezető pénzüintézetnek. A vezető megválasztásának igazolását és aláírásának hitelesítését a közjegyző, illetve a cégbíróóság is végezheti.

Ha jogi személy betéti társulás, kft. vagy rt. formájában alakul, a megalakulás feltétele az illetékes bíróságnál vezetett cégjegyzékbe történő bejegyzés. Ilyen esetekben a jogi személy igazgatójának (vezetőjének) személyére és aláírására vonatkozólag a pénzüintézet elfogadja a közjegyző vagy a cégbíróóság igazolását is.

c) A pénzüintézet a társadalmi szervezetek és az egyesületek számláira vonatkozó aláírásbejelentést akkor fogadja el, ha azt az illetékes felügyelő, illetve felügyeleti szerv az aláírásnyilvántartó lapon előzetesen jóváhagyja (igazolja).

d) A közös képviselő jogi személy nevében gazdasági társaság részére nyitott elkülönített számla felett ugyanazok a személyek rendelkeznek, mint a képviselő bankszámlái felett. A képviselő azonban bejelenthet olyan személyeket is, akik csak az elkülönített számla felett rendelkezhetnek.

BK 6. A vezető ideiglenes jelleggel, vagy meghatározott időre is bejelenthető a pénzüintézethez.

BK 7. A számlatulajdonos rendelkezését (megbízását) a pénzüintézet a 4. pont szerint bejelentett elnevezésével megegyező cégszöveggel (bélyegzőlenyomattal) ellátva fogadja el. Egyes – a jelen közlemény mellékletében meghatározott – fizetési módok esetében a cégszöveg toldalékos formában is feltüntethető.

BK 8. Ha a vezető megbízását visszavonják, a régi vezető által bejelentett aláírók rendelkezését a pénzüintézet mindaddig érvényesnek tekinti, amíg az új vezető másképp nem rendelkezik. Az új vezetőnek a 4. pont szerinti bejelentése alkalmával – ha a korábban bejelentett rendelkezők személyében nincs változás – nem kell az összes aláíróról új bejelentést tennie.

BK 9. Ha a felszámolási eljárás közzétételéről a bíróság értesíti az elszámolási számlát vezető pénzüintézetet, a pénzüintézet a számla elnevezését „f. a.” toldattal látja el. A számla felett a felszámolók által bejelentett aláírók a számlatulajdo-

**Bankszámla
felett rendelkezők
bejelentése**

nosnak „felszámolás alatt” toldattal ellátott neve megjelölésével rendelkezhetnek.

BK 10. A pénzügyintézet a számlatulajdonosokat az elszámolási számlán történt könyvelésről írásban bankszámlakivonattal értesíti.

Szerződéskötési
kötelezettség

A pénzügyintézet az őt terhelő *bankszámlaszerződés-kötési kötelezettség* elől nem térhet ki. Amennyiben felhatalmazása van bankszámlavezetésre, a nála jelentkező leendő számlatulajdonossal meg kell kötnie a bankszámlaszerződést. Nem válogathatja meg szerződési partnerét, a szerződéskötésre irányuló kérést nem utasíthatja el. Nem jelenti ez a szerződéskötés azonban azt, hogy a számlavezetéssel kapcsolatos kötelezettségeken kívül egyéb feladata is lenne, így például pusztán a bankszámlaszerződés megléte nem jogosítja fel a számlatulajdonost arra, hogy ettől a pénzügyintézettől követelje finanszírozási gondjainak megoldását. A számlatulajdonosok körülbelül egyharmada egyébként a számlavezetésnél többre nem is tart igényt: gazdálkodásukat önállóan, hitelek felvétele nélkül oldják meg, kapcsolatok a pénzügyintézettel csak a számlavezetésre korlátozódnak.

A pénzügyintézeteknek is *érdekük*, hogy számlavezetési körük bővüljön. Likviditásukat kedvezően befolyásolja, ha a pénzügymozgások a saját rendszerükön belül megnyitott számlák között történnek és nem más pénzügyintézetnél vezetett számlák javára kell tőlük a pénz átutalni, továbbá a számlavezetés miatt nagyobb áttekintéssel rendelkeznek a gazdasági folyamatokról. Ezért a bankszámlaszerződés-kötési kötelezettség előnyöket is rejt magában a számukra. Más kérdés, hogy milyen színvonalon lennének képesek kielégíteni számlatulajdonosuk igényét, ha akár a számlatulajdonosok számának, akár a feldolgozandó fizetési megbízások számának a főleg az utóbbi egy-két évben tapasztalható robbanásszerű növekedése miatt nem tudnának lépést tartani az igényekkel, hiszen a szerződéskötési kötelezettség miatt nem áll módjukban megtagadni az újabb számlák megnyitását a megfelelő feltételek megteremtéséig. (Elsősorban a szakképzett dolgozók iránti kereslet növekedésére, a számítástechnikai háttér viszonylagos lemaradására és általában az infrastruktúrális hiányosságokra gondolunk.)

A számlatulajdonosok megszerzéséért és megtartásáért egyre *élesedő versenyre* lehet számítani, hiszen egyre többen foglalkoznak számlavezetéssel és nyilván minden számlavezető pénzügyintézetnek érdeke már megszerzett pozícióinak megtartása. Véleményünk szerint újragondolásra és megváltoztatásra szorul a Ptk. szerződéskötési kötelezettséget előíró szakasza. A szerződéskötési kötelezettség további fenntartása szükségtelen. A szabályozás jelenleg is ellentmondással terhes, hiszen a bankszámlaszerződés felmondható, mégpedig mindkét fél részéről. A felmondásra kizárólag a bankszámlaszerződés erre vonatkozó rendelkezése az irányadó. Tudomásunk szerint viszonylag ritkán kerül erre sor még a számlatulajdonosok abban a ma már viszonylag szélesnek mondható körében is, akik szabadon választhatják meg számlavezető pénzügyintézetüket – az elmúlt két év során a számlavezető pénzügyintézetet megváltoztató

számlatulajdonosok aránya csak néhány százalékot ért el –, a pénzügyintézetek részére nincs is adat felmondásra a gazdálkodó szervezetek köréből.

A számlatulajdonosok *többsége* ma már *szabadon választhat* a számlavezető pénzügyintézetek között, bizonyos régebbi *korlátozások* azonban még élnek:

Pr. 3. § (1) Az állami költségvetésben önálló fejezetet alkotó központi szervek, továbbá – ha a Magyar Nemzeti Bank más pénzügyintézetet nem bíz meg, illetőleg nem hatalmaz fel – ezek önálló költségvetési szervei, valamint a bankok, szakosított pénzügyintézetek és a biztosító intézetek részére a Magyar Nemzeti Bank vezet bankszámlát. A Magyar Nemzeti Bank előírhatja, hogy a pénzügyintézeti tevékenységet is végző más jogi személyek, illetve az ilyen tevékenységet ellátó pénzalapok bankszámláját a Magyar Nemzeti Banknál kell vezetni.

(2) Az (1) bekezdésben nem említett jogi személyek részére a pénzügyintézet (Ápt. 28. § [1] bekezdés) a felhatalmazása keretei között vezet bankszámlát.

(3) A magánszemélyek részére az Országos Takarékpénztár, a takarékszövetkezetek és az erre felhatalmazott más pénzügyintézetek vezetnek bankszámlát.

(4) Ha a jogszabály másként nem rendelkezik, a jogi személyek és a magánszemélyek szabadon választhatják meg, melyik erre felhatalmazott pénzügyintézettel kötnek bankszámlaszerződést.

A Magyar Nemzeti Banknak az „állam bankja” és a „bankok bankja” funkcióiból eredő feladatait rögzíti a Pr. 3. §-ának (1) bekezdése akkor, amikor előírja, hogy a központi költségvetési szervnek, valamint a pénzügyintézetek részére az MNB vezet pénzforgalmi bankszámlát. Az MNB részére megfogalmazott feladat természetesen kétoldalú kötelezettséget is jelent a bankszámlaszerződés alanyai részére. Az Ápvh. rendelkezései szerint pénzügyintézeti tevékenységet az Állami Bankfelügyelet engedélye alapján, nem a pénzügyintézeti rendszerbe tartozó jogi személyek is elláthatnak. E pénzügyintézeti rendszerbe nem tartozó, pénzügyintézeti tevékenységet is végző jogi személyek, illetve az ilyen tevékenységet ellátó pénzalapok részére az MNB kötelezően előírhatja, hogy bankszámláikat az MNB-nél vezettessék.

Egyes esetekben külön jogszabály tartalmaz rendelkezést a bankszámlaszerződés alanyára. Ezeknek a jogszabályoknak a száma csökkenő tendenciát mutat, ilyen például a többszörösen is módosított 19/1980. (IX. 27.) PM r. 62. §-a:

(1) A fővárosi és a megyei tanácsokat megillető állami támogatást – az éves állami költségvetésről szóló törvényben megállapított összegben – a Pénzügyminisztérium utalja ki a fővárosi, megyei tanácsok állami támogatás elosztási számlájára, amelyet az Országos Takarékpénztár kezel.

(4) A tanácsi pénzeszközök kezelését az Országos Takarékpénztár fiókhálózata a tanácsok és intézményeik részére megnyitott bankszámlákon látja el.

(5) A bankszámla megnyitásával egy időben a tanácsi költségvetési szervnek meg kell kötnie a bankszámlaszerződést. A bankszámlák pénzforgalmáról a pénzügyintézet információt küld a számlatulajdonosnak és a megyei, fővárosi tanácsnak.

A rendelet (5) bekezdése egyébként arra is például szolgál, hogy a bankszámla megnyitása megelőzheti a bankszámlaszerződés megkötését.

Az 1990. évi VI. tv. 41. § (1) bekezdése *feljogosítja* az értékpapírok forgalmazóját, hogy bankszámláját a Magyar Nemzeti Banknál vezettesse. Ez az előírás már csak a Magyar Nemzeti Bank részére jelent kötelezettséget, annyiban, hogy a számlanyitási kérelmet nem utasíthatja el, bankszámlaszerződést kell kötnie. A törvényalkotó tehát nem tulajdonított fontosságot annak, hogy az értékpapírok forgalmazói melyik számlavezető pénzügyintézetnél vezetetik bankszámlájukat. Ez a jogszabály véleményünk szerint ékes példája annak, hogy semmi sem indokolja a Magyar Nemzeti Bank jelenleg még széles körű bankszámlavezetési jogosultságát, és a számlavezetésének jelenlegi mértékek eltúlzott. A jegybank feladata véleményünk szerint – többek között – az ország pénzforgalmának zökkenőmentes szabályozása, és nem pedig a napi számlavezetés intézése.

2. A bankszámlaszerződés tartalma

A bankszámlaszerződésben *pénzügyi és polgári jogi elemek keverednek*. A bankszámlaszerződésben meghatározott könyvelési és értesítési kötelezettség tartalmát pénzügyi normák – elsősorban MNB-közelmények, az MNB elnökének rendelkezései – írják elő. A bankszámla vezetése elsődlegesen pénzkezelési tevékenység, bár effektíve pénz nem is jelenik meg. Ennek a pénzügyi normákban rögzített pénzkezelési kötelezettségnek a megszegése polgári jogi következményekkel jár. A bankszámlaszerződés kerete azoknak a tipikusan polgári jogi megbízási szerződéseknek, amelyekben a megbízó a pénzügyintézetet meghatározott reálcselekmények elvégzésével bízza meg. Fel is merül rögtön a kérdés, hogy a bankszámlaszerződés magába olvasztja-e a megbízási szerződést, vagy elválik egymástól a kettő. A bankszámlaszerződés véleményünk szerint a megbízási szerződés egy sajátos esete, teljesen lefedi azt, a konkrét, fizetéssel kapcsolatos megbízás teljesítése csak egy, a bankszámlaszerződésből a pénzügyintézetre háruló kötelezettségek közül. Ennek a kérdésnek abból a szempontból lenne jelentősége, hogy a pénzügyintézet perelhető-e a bankszámlaszerződés megszegése és a megbízási szerződés megszegése miatt, illetve csak a megbízási vagy csak a bankszámlaszerződés megszegése miatt. A bankszámlaszerződés egyébként a megbízási szerződésen kívül a letéti szerződéssel, illetve a betétszerződéssel is rokonságot mutat.

Pénzügyi és polgári jogi elemek

A bankszámlaszerződésben meg kell határozni a bankszámla

Számlanyitás

megnyitásának idejét. A számlatulajdonos érdeke természetesen az, hogy ez minél előbb megtörténjen. Az azonnali megnyitásnak azonban többféle akadálya is lehet.

A pénzügyintézet a számlanyitáshoz szükséges *adatok igazolását kérheti* és ezek nem mindig állnak azonnal rendelkezésre. Ezek az adatok vagy okiratok lehetnek, különösen az adószám, KSH-szám, a cégbíróság bejegyző végzése vagy a bejegyzéshez szükséges okiratok átvételét tanúsító igazolása, illetve a vállalkozói igazolvány. A számlatulajdonosok elsősorban a különféle jogi személyiségekből eredően más-más okiratok benyújtásával egyidejűleg kérhetik a számlanyitást, ezekről a kellékekről célszerű érdeklődni közvetlenül a számlavezetésre felkért pénzügyintézet ügyintézőinél.

Technikai nehézségek is adódhatnak, amelyek miatt napokig is elhúzódhat a számla tényleges megnyílása. Ennek gyakran a ma még nem kellő színvonalon álló számítástechnikai háttér az indoka, amely miatt vagy a bankszámlaszám megadása, vagy a számla tényleges megnyílása rövidebb-hosszabb időbe telik.

Pr. 2/A. § (1) A bírósági cégnyilvántartás, illetve a törzskönyvi nyilvántartás hatálya alá tartozó jogi személy, jogi személyiség nélküli gazdasági társaság részére pénzforgalmi jellegű bankszámlát a pénzügyintézet csak akkor nyithat, ha a cégbíróság, ha pedig a jogi személy létrejöttéhez a cégjegyzékbe történő bejegyzés nem szükséges, az illetékes törzskönyvi hatóság a jogi személyt, vagy jogi személyiség nélküli gazdasági társaságot nyilvántartásba vette, az egységes statisztikai számjelét a Központi Statisztikai Hivatal közölte, és ezekről a pénzügyintézetet értesítette.

A Pr. e szakasza 1989. január 1-jén, a Gt.-vel egy időpontban lépett hatályba és azonnal a szakmai támadások keresztüzébe került. Ennek indoka, hogy ez a minisztertanácsi rendelet a pénzforgalmi számla megnyitásának feltételül a – cégbírósági – nyilvántartásba vételt szabta. A Gt. alapján a gazdasági társaságok a társasági szerződés megkötésével (az alapító okirat kibocsátásával, illetve az alapszabály elfogadásával) megkezdheti önálló létüket, a társaság megkezdheti tevékenységét. A tevékenység megkezdése viszont együtt jár azzal, hogy a társaságnak jogai és kötelezettségei keletkeznek, fizetési kötelezettségek terhelik és bevételek illetik már azelőtt, mielőtt a cégbírósági bejegyzése megtörténik. Véleményünk szerint a minisztertanácsi rendeletnek ez a része ellentétes a nála magasabb szintű Gt.-vel. A minisztertanácsi rendelet megtartása egyébként a Gt.-vel való szembenállása esetén sem ütközne különösebb nehézségbe, ha az újonnan alakuló gazdasági társaságok néhány nap alatt eljutnának a megalakulástól a cégbírósági bejegyzésig, mert egészen rövid ideig talán elviselhető a bankszámla hiánya. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy itt több hétről, esetleg hónapokról van szó, és ennyi időn keresztül az eredményes működés már elképzelhetetlen saját bankszámla nélkül. A Gt. szerint a társaság alapítását harminc napon belül kell bejelenteni a cégbíróságnak, de arra már nem ad eligazítást jogszabály, hogy a bejegyzésnek mennyi időn

belül kell megszületnie. Ez az idő társaságok számára a bankszámla nélkül hosszúnak tűnt, és már a cégbírósági bejegyzés előtt kérték a számlanyitást.

A számlavezető pénzüzetek gyorsanérzékelték ezt a gondot, és a saját eszközeikkel megpróbálták segíteni is. Ez vezetett az „*ideiglenes számla*” fogalmának megalkotásához. Ideiglenes számlát vezetnek jelenleg azoknak a számlatulajdonosoknak, akik a Gt. előírásai szerint megalakultak, de a cégjegyzékbe történt bejegyzésük még nem történt meg. Az ideiglenes számlára vonatkozó szabályozás pénzüzetenként eltérő, ez főleg a számlával kapcsolatos fizetési módok korlátozásában áll (pl. a számláról csak átutalás és készpénzfelvétel teljesíthető). Az is megoldható, hogy az ideiglenes számla bankszámlaszáma megegyezzen a cégbírósági bejegyzést követően nyitható pénzforgalmi bankszámláéval. Ez vitathatatlanul előnyt jelent a számlatulajdonos részére, mert gazdasági partnereit nem kell értesítenie a gazdasági forgalomba történő bekapcsolódása után rövid idővel bankszámlaszámának megváltozásáról.

Szükséges meghatározni a bankszámlaszerződésben a *bankszámlaszámot* is, amelyet pénzforgalmi jelzőszámnak is hívnak. A bankszámlaszám első számjegyei (általában az első három) adnak eligazítást arról, hogy az adott bankszámlát melyik bankfiók vezeti, mert az adott bankfióknál vezetett valamennyi bankszámla fiók-jelzőszáma azonos. A bankszámla mellett a későbbiek során megnyitásra kerülő számlák száma általában már nem kerül rögzítésre a szerződésben, megnyitásukra a számlatulajdonos kérésére kerül sor vagy banktechnikai okokból válik szükségessé. A pénzüzeti rendszer modernizálása esetenként azzal jár, hogy a számlatulajdonosok meghatározott csoportjainak számlaszáma megváltozik. Ezért a pénzüzet részéről célszerű kikötni azt, hogy a bankszámlaszerződésben rögzített bankszámlaszámot jogosult egyoldalúan megváltoztatni, ha erről a számlatulajdonost előzetesen, a szerződésben meghatározott idő megtartásával értesíti. A számlatulajdonosnak ugyanis értesítenie kell új bankszámlaszámáról üzleti partnereit, számláin, nyomtatványain gondoskodnia kell az új bankszámlaszám feltüntetéséről. Az új bankszámla indításakor pedig a számlavezetőnek meg kell oldania azt, hogy a régi bankszámla javára még beérkező pénzforgalmat zökkenőmentesen és a fizetések késedelme nélkül terelje át az új bankszámlára.

Rögzíteni kell a bankszámlaszerződésben a bankszámlát vezető *bankfiók és a számlatulajdonos címét*, illetve amennyiben ettől eltérő, levelezési címét. A levelezési cím megadása azért fontos, mert a bankszámlaszerződés teljesítése során nap mint nap szükség van a fizetések teljesítésével kapcsolatos bizonylatok továbbítására. A bankszámlaszerződésben kell megállapodni arról, hogy a pénzüzet a számlatulajdonosnak szóló értesítéseket, számlakivonatokat és ezek mellékleteit milyen gyakran küldje ki. Ezzel kapcsolatban két alapvető módszer alakult ki: a magánszemélyek számlavezetői általában utólag, havonta egyszer küldenek értesítést a számlán a tárgy-

Ideiglenes számla

Számlaszám

Számlatulajdonos
címe

hóban történt könyvelésekről (bár sok esetben igény lenne az ennél gyakoribb értesítésre), míg a többi számlatulajdonos minden olyan könyvelési napon megkapja az értesítést, amelyen bankszámlái érintve vannak. Nagyobb forgalmú számlatulajdonosoknak érdemes úgy megállapodni számlavezetőjükkel, hogy részükre ne küldjék ki postán bankanyagukat, hanem a bankfiókban található, kulccsal zárható rekeszbe tegyék, ahonnan saját kézbesítőjük hozhatja el. Célszerű azt is rögzíteni a bankszámlaszerződésben, hogy a számlatulajdonos meddig tehet észrevételt a hozzá érkezett anyagokkal kapcsolatban, hogy készletve legyen az esetleges hibák mielőbbi feltárására.

A bank fő kötelezettsége

A bankszámlaszerződés lényege, a *pénzintézet fő kötelezettsége* – a számlatulajdonos pénzeszközeinek nyilvántartása, kezelése, a számla javára érkező jóváírások fogadása, illetve a számlát terhelő fizetési megbízások teljesítése – jelenleg a legtöbb bankszámlaszerződésben nincs részletesen szabályozva. Ennek oka, hogy a pénzforgalomra vonatkozó szabályok viszonylag pontosan rögzítik mindkét fél teendőit. A magunk részéről ezekre a teendőkre e fejezet a bankszámlák közötti elszámolásokról szóló részében térünk ki.

Szükséges azonban azt is rögzíteni a bankszámlaszerződésben, hogy mindazokban az esetekben, amikor a pénzforgalomra vonatkozó szabályok *nem adnak eligazítást* arról, hogy mi a pénzintézet által követendő magatartás, pl. a megbízásokat mikor, hogyan kell eljuttatni hozzá, a tévesen vagy hiányosan kiállított megbízásokkal mi történik, vagy a szükséges mértékű fedezet hiányában mi az eljárás, meddig vonhatja vissza a fizetésselkapcsolatos megbízását a számlatulajdonos. Ezeknek a döntően technikai szabályoknak csak kis részét érdemes közvetlenül a bankszámlaszerződésbe beépíteni, többségüket – a szerződéshez kapcsolódó – tájékoztatóban érdemes közzétenni, de akkor is a szerződés tartalmát alkotják.

A bankszámlaszerződésben rögzíteni kell a számlatulajdonos *rendelkezési jogának* módját, illetve a számla feletti rendelkezési jog esetleges korlátozásait.

Számlatulajdonos rendelkezési joga

Pr. 4. § (1) A számlatulajdonos bankszámlája felett – a (2)–(4) bekezdésekben foglaltak kivételével – szabadon rendelkezik.

(2) A meghatározott célra lekötött, illetve elkülönítve kezelt olyan pénzeszközök, amelyek a számlatulajdonos szabad rendelkezése alól már kikerültek (például bankletét, kezességvállalással vagy fedezeti-gazolással kapcsolatos lekötés), a lekötöttség tartalma alatt csak a meghatározott célra használhatók fel.

(3) A számlatulajdonos rendelkezése nélkül vagy rendelkezése ellenére a pénzintézet csak pénzfizetésre szóló határozatok alapján, valamint a jogszabályban meghatározott más esetekben terheli meg a bankszámlát.

(4) A pénzintézet a számlatulajdonos rendelkezése nélkül is megterhelheti az adós nála vezetett számláját a pénzintézeti tevékenysége körében keletkezett esedékes követelésével. A pénzintézetet ez a jog a felszámolási eljárás közzétételéig illeti meg.

Pr. 5. § (1) Ha a számlatulajdonos másként nem rendelkezik, a pénzügyintézet a számlatulajdonos bankszámlájának megterhelésére vonatkozó rendelkezéseket (megbízásokat) az érkezés sorrendjében teljesíti. Az érkezés sorrendjére a pénzügyintézet nyilvántartása az irányadó.

(2) A megbízások közül az (1) bekezdésben meghatározott sorrendet megelőzően kell teljesíteni a bankszámlán történt bejegyzés helyesbítésére, a végrehajtható bírósági és államigazgatási határozatokon alapuló fizetésekre, a számlatulajdonos gazdálkodási köréhez nem tartozó vagyonkezelésből eredő követelésekre vonatkozó megbízásokat. E megbízások egymás közötti teljesítési sorrendjét ugyancsak az érkezés időpontja határozza meg. Ezt követően teljesíthetők – az érkezés sorrendjében – a Magyar Nemzeti Bank által meghatározott kisösszegű fizetésekre vonatkozó megbízások.

REK 20. § A pénzügyintézet a teljesítéshez szükséges fedezet biztosítását függőben tartja a pénzügyi fedezet hiánya miatt nem teljesíthető,

a) a bankszámlán történt bejegyzés helyesbítésére,

b) a végrehajtható bírósági és államigazgatási határozatokon alapuló fizetésekre,

c) a számlatulajdonos gazdálkodási köréhez nem tartozó vagyonkezelésből eredő követelésekre,

d) a kisösszegű fizetésekre

vonatkozó megbízásokat. A pénzügyi fedezet hiánya miatt nem teljesíthető egyéb megbízásokat a pénzügyintézet – ha a számlatulajdonossal másként nem állapodik meg – a benyújtó részére visszaküldi.

REK 21. § Az érkezés sorrendjét megelőzően teljesíthető kisösszegű megbízások összeghatára 10 000 forint (39/1984. [XI. 5.] MT rendelet 5. §-ának [2] bekezdése).

BK 116. Amennyiben a bankszámlán lévő pénzügyi fedezet valamennyi esedékes rendelkezés teljesítését nem teszi lehetővé, a pénzügyintézet – a 39/1984. (XI. 5.) MT sz. rendelet 5. §-ának (2) bekezdésében foglaltak kivételével az érkezés sorrendjét veszi figyelembe a megbízások teljesítésénél, ha a számlatulajdonos másként nem rendelkezik.

BK 117. A számlatulajdonos időrendtől eltérő teljesítésére vonatkozó rendelkezése nem érintheti a 39/1984. (XI. 5.) MT számú rendelet 5. §-ának (2) bekezdése szerinti idősorrendet megelőzően teljesítendő tételeket. Az idősorrendtől eltérő – írásban adott – rendelkezéseket lehetőleg már a megbízás benyújtásakor kell közölni. Az idősorrendtől eltérő rendelkezést – ha az nem magán a megbízáson, erre vonatkozó szöveggel történik – írásban, a pénzügyintézetnél bejelentett módon aláírva kell benyújtani a terhelendő bankszámlát vezető pénzügyintézeti szervnél.

BK 118. A bankszámlát terhelő rendelkezések teljesítése szempontjából érkezésen a megbízásnak a terhelendő bankszámlát vezető pénzügyintézeti szervhez érkezését kell érteni. A meghatározott határnapon teljesítendő és a számlavezető pénzügyintézeti szervhez a fizetési határnap előtt beérkező rendelkezéseket (pl. határidős beszedési megbízás, terv szerinti fizetési megbízás) a pénzügyintézet az adott fizetési határnapon beérkező és esedékes rendelkezések előtt érkezettnek tekinti. A megbízások közelebbi sorrendjére nézve a pénzügyintézet nyilvántartása az irányadó.

BK 128. E közlemény szempontjából munkanapoknak azok a napok tekintendők, amelyeken a pénzügyintézet bankműveletet végez.

**Fizetési
megbízások
fedezethiány
esetén**

A bankszámlaszereződésben a pénzüintézet kiköti a számlatulajdonos *bankszámlája megterhelésének jogát*, mégpedig úgy, hogy a bankszámla terhelése a számlatulajdonos külön rendelkezése nélkül megtörténhessen a számlatulajdonosnak a pénzüintézzel szemben fennálló kötelezettségei erejéig. A Pr. 4. § (4) bekezdésének értelmezésénél, valamint a szerződési kikötés alkalmazásának módjáról érdemes néhány szót ejteni, mert ezzel kapcsolatban két, egymástól különböző nézet van. Addig, amíg a számlatulajdonos pontosan eleget tesz fizetési kötelezettségeinek, mindezeknek csak elméleti és nem gyakorlati a jelentősége. De abban a pillanatban, amikor a számlatulajdonos bankszámlája kifizetéseihez nem nyújt elegendő fedezetet, és emiatt fizetési kötelezettségeit rangsorolni kell, sem a számlatulajdonosnak, sem fizetési partnereinek – hitelezőinek – nem közömbös, hogy az egyes követelések mikor lesznek kielégítve. A következőkben ismertetésre kerülő két megoldás eltérő eredményre vezet abból a szempontból, hogy a számlavezető pénzüintézet követeléséhez a többi hitelező között, vagy azok előtt jut.

Az első vélemény szerint a pénzüintézetnek e jog gyakorlása – a számlatulajdonos bankszámlájának megterhelése a pénzüintézet esedékes követelésével – során *tekintettel kell lennie* a Pr. 5. § (2) bekezdésére, és a pénzüintézet csak a jogszabály szerint előnyösen rangsorolandó fizetési megbízások teljesítését követően élhet e jogával. Ennek következtében ha újabb, előnyösen rangsorolandó tételek érkeznek, a pénzüintézet számlaterhelési jogának érvényesítése egyre hátrább szorul, és esetleg soha nem kerül abba a helyzetbe, hogy ténylegesen élhessen ezzel a jogosítványával.

Szükségesnek tartjuk elmondani, hogy véleményünk szerint Pr. 5. § (2) bekezdése alapos *felülvizsgálatra szorul*. E véleményünk alátámasztására – a teljesség igénye nélkül – a következőket hozzuk fel: teljesen feleslegesnek tartjuk a kisösszegű fizetésekre – jelenleg 10 000 Ft – vonatkozó szabályt. Abban az időben, amikor a teljesítéshez szükséges fedezet hiányakor a pénzüintézet köteles volt a fedezet beérkezéséig a megbízást nyilvántartásba venni és sorbaállítani, annak érdekében, hogy a sorbanálló tételeket nyilvántartó számítógép adattárolási problémáit kiküszöböljék, beépítették a jogi szabályozásba a kisösszegű fizetések konstrukcióját. A jogosultat azonban semmi sem tiltja el attól, hogy egyazon követelését több – kisösszegű – fizetési megbízásra felbontva érvényesítve. Ezáltal ez a technikai norma a tételek számának csökkenése helyett annak növekedésére ösztönöz, továbbá indokolatlan előnyt jelent alkalmazójának a számlatulajdonos többi hitelezőjének rovására. Hasonlóképpen megfoghatatlan a „számlatulajdonos gazdálkodási köréhez nem tartozó vagyongyezelés” is.

A pénzüintézet számlaterhelési jogával kapcsolatban az előbbieknél részletesebben fejtjük ki a másik véleményt, amellyel magunk is egyetértünk. A pénzüintézet számára a *legkézenfekvőbb biztosíték* az adósnak azok a vagyontárgyai, amelyek az üzleti kapcsolat során a pénzüintézet birtokába kerülnek.

A banküzlet alapját képező betét esetében a *zálogjogot* elvileg nehezen lehetne megkonstruálni, mert az általános szabályok szerint pénz vagy más helyettesíthető dolog kölcsönadása vagy letétbe helyezése esetén – ellenkező kikötés hiányában – a kölcsön, illetve a betét átkerül az adós, illetve a letéteményes tulajdonába, a hitelezőt, illetve letevőt csupán ugyanolyan dolog kiszolgáltatása iránti követelés illeti meg (de nem a tulajdonjog). A zálogjog általános szabálya szerint pedig – Ptk. 256. § (1) bek. – pedig a zálogjog megszűnik, ha a zálogjogosult a zálogtárgy tulajdonjogát megszerzi. Ugyanez a helyzet a bankszámlára befizetett pénzzel is, az átkerült a pénzüintézet tulajdonába, azzal jogilag teljesen szabadon rendelkezhet. A pénzeszközök szabad felhasználásának az szab korlátot, hogy a pénzüintézetnek látra szóló tartozása keletkezett, amelynek alapján köteles ugyanolyan pénznemből ugyanakkora összeget megfizetni partnerének.

**Zálogjog
lehetősége**

Szembenálló követelések esetén a hitelezői jogérvényesítés törvényes eszköze a *beszámítás*. A Ptk. 296. §-a szerint a kötelezett a jogosulttal szemben fennálló egyenmű és lejárt követelését – ha jogszabály kivételt nem tesz – a jogosulthoz intézett vagy a bírósági eljárás során tett nyilatkozatával tartozásába beszámíthatja. A beszámítás erejéig a kötelezettségek megszűnnek. A Ptk. 297. §-a szerint beszámításnak nincs helye olyan szolgáltatással szemben, amelyet megállapodás alapján meghatározott célra kell fordítani.

**Beszámítás
lehetősége**

Az a cselekedet, amikor a pénzüintézet követelésének kielégítése érdekében megterheli adósa bankszámláját, leginkább a beszámításhoz áll közel. Ilyenkor az történik, hogy a pénzüintézet egyoldalú nyilatkozattal saját követelése rejéig megszünteti adósának a követelését.

Az előzőekben kifejtettek alapján akár a zálogjogot, akár a beszámítási jogot vesszük a Pr. elméleti alapjának, nyilvánvaló, hogy célja nem más, mint hogy *olyan eszközt* adjon a számlavezető pénzüintézetek kezébe, amelyek segítségével megakadályozhatják, hogy számlatulajdonosuk elvonja azt a fedezetet, amely az esedékes követelés kielégítésének alapjául szolgálhat. Véleményünk szerint a pénzüintézet követelését a Pr. 4. § (4) bekezdésében foglaltak miatt érvényesítheti, és a követelésének *esedékessége pillanatában* megnyílik a pénzüintézet számára a bankszámla megterhelésének lehetősége. Ennek következtében élhet a bankszámla megterhelésének jogával, és nem kell azt figyelembe vennie, hogy a számlatulajdonos bankszámlája terhére épp milyen megbízások teljesítése következne, illetve ezek egymás közötti sorrendje hogyan alakul, úgy tartjuk azonban, hogy e jogosultság meglete nem jelenti azt, hogy a pénzüintézetek minden alkalommal élnek is vele, alkalmazása előtt a pénzüintézetnek meg kell fontolnia, hogy kihasználja-e ezt a lehetőséget, vagy pedig vár az őt megillető követelésre.

A bankszámlaszerződésben rendelkezni kell arról, hogy a számlatulajdonos *hogyan rendelkezhet* bankszámlájáról, azaz kik és milyen módon jogosultak a számlatulajdonos nevében rendelkezni. Ezeknek a személyeknek a felsorolása nem a bankszámlaszerződésben történik, szükséges adataikat a pénzüintézet által rendszeresített aláírásnnyilvántartó lapon kell bejelenteni. Ugyanezen a személyek közül kerülhetnek ki azok, akik a számlatulajdonos nevében aláírhatják a bankszámlaszerződést. Magánszemély esetében ennek megállapítása nem jelent gondot, egyébként pedig a számlatulajdonos vezetője, képviselője jelenti be az aláírásra jogosultak nevét és aláírásuk mintáját. A bejelentés során meghatározható, hogy ki kivel együtt jogosult aláírni, illetve a számlatulajdonos bármelyik, vagy csak egyes meghatározott bankszámlái tekintetében van az aláírónak rendelkezési joga. Más, elsősorban összeghatárhoz kötött korlátozásokat a pénzüintézetek általában nem fogadnak el.

**Rendelkezés
a bankszámlával**

A bankszámláról történő rendelkezés (és mint említettük, a bankszámlaszerződés megkötése is ide tartozik) során figyelemmel kell

lenni a Ptk. 29. § (3) bekezdésében található előírásra is, amely szerint jogi személyek esetében jogszabály eltérő rendelkezése hiányában a bankszámla felett való rendelkezéshez *minden esetben két* képviseleti joggal felruházott személy aláírása szükséges. A Ptk. e szakaszának maradéktalan alkalmazhatóságával főleg a Gt. hatályba lépése óta vannak gondok. A Gt. alapján létrejöhet olyan egyszemélyes kft., amely alapítója egyetlen magánszemély és a kft.-nek még alkalmazottja sincs, vagy pedig az alapítók közül csak egy magyar magánszemély van, a többiek külföldiek és nem is fognak az országban tartózkodni. Mindezeknél nyilvánvalóan képtelenség két aláíró megkövetelni. Azonban ha náluk elég egy aláírás is, akkor mi indokolja másoknál a két aláíró szükségességét. Mindezek alapján a Ptk. vonatkozó szakaszának módosítása lenne szükséges.

Banktitok

A bankszámlaszerződéssel kapcsolatban beszélnünk kell a *banktitokról* is. Kívánatos rögzíteni a bankszámlaszerződésben, hogy a pénzügyintézet a számlatulajdonossal való kapcsolata során a tudomására jutott tényeket és adatokat banktitokként kezeli. A banktitok körét és az esetleges kivételeket azért célszerű itt rögzíteni, mert jelenleg egyetlen jogszabály sem határozza meg a banktitok körét. Az Ápvh. szerint a pénzügyintézet alkalmazottai kötelesek a feladatuk ellátása során tudomásukra jutott banktitokot megőrizni. A titoktartási kötelezettség alól jogszabály vagy az a személy (szerv), akire (amelyre) a titok vonatkozik, felmentést adhat (Ápvh. 48. § [6] bek.).

Ez az egyetlen jogszabályhely, amely témánk szempontjából a banktitokkal kapcsolatos. Az ezután kidolgozandó banktv. szabályozási körébe tartozna a banktitokkal kapcsolatos előírások kidolgozása. Analógiaként jelenleg csupán a takarékbetétről szóló 1989. évi 2. tvr. 6. §-a kínálkozik, amely szerint a takarékbetét titkos. Adatairól (pl. a takarékbetétes nevééről, a takarékbetét összegéről) a takarékbetét tulajdonosának vagy törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül más részére felvilágosítást adni nem szabad. A pénzügyintézet azonban köteles tájékoztatást adni a bíróság (közjegyző) megkeresésére a vagyonekhozást kimondó vagy az állammal szembeni kártérítési kötelezettséget megállapító jogerős ítélet esetén, továbbá – a hagyatékkal kapcsolatos eljárásban – az örökhatározott takarékbetétjéről.

A külföldi banktv. törvényeket megvizsgálva megállapítható, hogy mindenütt *szigorú előírásokat* tartalmaznak a titoktartási kötelezettségről. A kivételek büntetőjogi eljárással összefüggésben vagy hagyatéki ügyek kapcsán találhatók, továbbá az általános bankszerű felvilágosítás megengedettségre vonatkoznak (utóbbi esetben, ha a számlatulajdonos a felvilágosítást kifejezetten nem ellenzi), illetve az egyébként banktitoknak minősülő információ nyilvánosságra hozatala lehetséges, ha arra a pénzügyintézet és ügyfele között jogi ügyek tisztázásához van szükség. Mindaddig, amíg a magyar tételes jogban a vonatkozó szabályozás hiányzik, véleményünk szerint akkor járunk el helyesen, ha a banktitok körét tágra határozzuk meg, és a kivételeket a bankszámlaszerződésben rögzítjük.

A bankszámlaszereződésben rendelkezni lehet arról, hogy a pénzüintézet a fizetési megbízások teljesítése érdekében *igénybe vehet közreműködőt* is. Ezzel kapcsolatban két nézet különböztethető meg!

Az első szerint az egyik pénzüintézetnek *teljesítési segédje*, közreműködője a másik pénzüintézet abban az esetben, ha a fizetési megbízás teljesítése olyan számlatulajdonosok bankszámláit érinti, amelyeknek nem azonos a számlavezető pénzüintézetük. Ezért jogviszonyukra a Ptk. 315. §-a a mérvadó, tehát felelős annak magatartásáért az, aki kötelezettségének teljesítéséhez mást vesz igénybe. Nem szükséges ehhez az, hogy a pénzüintézetek között külön szerződés legyen, a pénzforgalmi szabályok és a pénzüintézetek között kialakult szokások alapján történik a teljesítés.

A másik vélemény szerint a két pénzüintézet között semmiféle szerződéses viszony nincs, *nem minősíthetők* egymás teljesítési segédjeinek, egymás tevékenységét nem tudják befolyásolni, nem adhatnak egymásnak utasítást, nem ellenőrizhetik a megbízás teljesítését. A két pénzüintézet ebben az esetben külön-külön jár el, megbízói nevében.

A bankszámlaszereződésben célszerű rögzíteni, hogy a pénzüintézet hogyan felel a – mint láttuk, kényszerűségből igénybe vett – közreműködőért.

A bankszámlaszereződésben a pénzüintézetek gyakran kikötik *saját felelősségüknek korlátozását* is. (Pl. nem felel a pénzüintézet a nagymennyiségű megbízás feldolgozása során a tőle elvárható gondosság mellett is bekövetkező esetleges kisebb hibákért.) A magunk részéről a felelősség ilyesféle korlátozásával nem értünk egyet, mert az ehhez hasonló formulák alkalmazása pontosan azokban az esetekben, amikor a számlatulajdonos fizetési megbízásának teljesítése hibásan történt, kezelhetetlen. Sehol sincs rögzítve, hogy mi minősül kisebb vagy súlyos hibának, sőt ma az a legalapvetőbb információ sem áll a számlatulajdonos rendelkezésére, hogy a fizetésre kötelezett bankszámlatulajdonos bankszámlájának megterhelését követően pontosan mennyi idő múlva kerül jóváírásra az összeg a jogosult számlatulajdonos bankszámlája javára. (Fejlettebb banktechnikával rendelkező országoknál ez nem jelent problémát, mert mindkét könyvelés – a terhelés és a jóváírás is – gyakorlatilag egy időben megtörténik, még egymástól több ezer kilométerre vezetett számlák esetében is.)

A pénzüintézet felelősségével kapcsolatban látnunk kell, hogy egészen kis hibának is *súlyos következményei* lehetnek. Ezek a következmények a hiba felfedezését követően szerencsés esetben maradéktalanul korrigálhatóak, de gyakran megoldhatatlan helyzeteket teremtenek. Pl. az elkönyvelés egy olyan számlatulajdonos bankszámlája javára történik, aki még a bankhiba felfedezése előtt felhasználja (illetve automatikusan az addig fedezet hiányában sorbanálló megbízások teljesítésére fordítja a könyvelést végző számítógép) és ez a számlatulajdonos fizetéseképtelen, a felszámolás előtt áll. Ki viselje

A pénzüintézet
felelősségének
korlátozása

a téves könyvelés következményeit? Szükségszerűen ezt – a hibát elkövető – pénzügyintézetnek kell állnia, bár véleményünk szerint mindazoktól a számlatulajdonosoktól, akik a téves könyveléssel összefüggésben jutottak jóváíráshoz, bankhiba miatt azonnal visszakövetelhető az ilyen összeg, mégpedig a mielőbbi helyesbítés végett azon az úton, hogy a számlavezető pénzügyintézet megterheli a bank-számlát, ezáltal stornírozza a korábbi téves könyvelés következményeit. A pénzügyintézetek ezért kikötik a bankszámlaszerződésben maguknak azt a jogot, amely bankhiba esetén a számlatulajdonos rendelkezése nélkül is feljogosítja őket a könyvelés helyesbítésére.

Véleményünk szerint kifogásolható ebből a szempontból a Pr., ugyanis nem fogalmaz egyértelműen: az 5. § (2) bek. – többek között – a bankszámlán történt bejegyzés helyesbítésére vonatkozó megbízások sorrendet megelőző teljesítését írja elő. A téves könyvelés „hasznélvezőjének” nem mindig áll érdekében a könyvelés helyesbítése (az ellene támasztható kártérítési vagy késedelmi kamat igényekkel most nem foglalkozunk), és ezért tőle nem várható, hogy a könyvelés helyesbítésére megbízást ad. A Pr.-ben azt kellett volna kimondani, hogy a pénzügyintézet a téves könyvelést a számlatulajdonos hozzájárulása nélkül, a bank-számlát érintő minden más könyvelés előtt helyesbítheti (sőt: helyesbítenie kell).

Kamat

A bankszámlaszerződésben meg kell határozni, hogy a számlatulajdonos a bankszámlán tartott pénze után a pénzügyintézet *térít-e kamatot*. Megállapodás kérdése, hogy a kamattérítés jóváírása a bankszámlán milyen időközönként – havonta, negyedévente, évente – történik. Ezzel kapcsolatban szükségesnek tartjuk elmondani, hogy véleményünk szerint ma még a kamat mértéke döntően befolyásolhatja a számlatulajdonosokat számlevezető pénzügyintézetük megválasztásakor, ugyanakkor kevésbé veszik figyelembe a pénzügyintézetek esetlegesen eltérő szolgáltatásait. Ugyanakkor a pénzügyintézet is érdekelt abban, hogy minél több számlatulajdonos nála vezettesse bankszámláját, ugyanis a számlán lévő pénzt a pénzügyintézet használhatja, ez a forrása a pénzügyintézetnek a legolcsóbbak közé tartozik. A kifizethető kamatot alapvetően két tényező befolyásolja: egyrészt a kötelező tartalék jogszabályban meghatározott mértéke, amelyet a pénzügyintézetnek e forrása után is el kell helyeznie a jegybanknál (jelenleg e forrás 18%-a helyezendő el kamatmentesen a jegybanknál), másrészt jogszabályban maximálhatják a bankszámla után fizethető kamat mértékét is.

A bank díjazása

A bankszámlaszerződésben rendelkezni kell arról, hogy a pénzügyintézet a számlavezetésért milyen *díj illeti meg*, illetve hogyan történik a díj megfizetése és mi történik a *díjfizetés késedelme* esetén. Más a díjrendszer a magánszemélyek esetében és az egyéb számlatulajdonosok körében. A díjat minden pénzügyintézet maga határozza meg, ezért a konkrét mértékek helyett röviden a tipikusnak mondható díjakat ismertetjük.

Külföldön gyakori, nálunk nem alkalmazzák azt a lehetőséget, hogy a bankszámla vezetése díjmentes, de a számlán lévő összeg után a pénzügyintézet nem térít kamatot. A díjak mértéke attól is függ, hogy a *különböző költségek* (pl. postai költség) külön fizetendőek, vagy beépítésre kerülnek a bankköltségbe.

A magánszemélyek által fizetendő díjak alacsonyak, általában megbízásonként 5 – 10 Ft a díj. A magánszemélyek közül a vállalkozók ennél többet fizetnek, általában legalább havi 100 Ft-ot. Változó, hogy a számlanyitásért vagy különszámla vezetéséért a pénzügyintézet számítja-e fel díjat, illetve bizonyos megbízások teljesítéséért (pl. készpénzfelvétel, távirati úton történő átutalás, a fedezetlen megbízások sorbaállítása vagy teljesítési sorrendjének megváltoztatása) kell-e külön fizetni. A tipikus a forgalmi jutalék felszámítása, amelynek mértéke a számlatulajdonos terhére könyvelésre került megbízások forintösszegének 1,15 ezreléke körül van meghatározva.

A bankköltség *felszámítása* vagy rögtön felmerüléskor történik, vagy meghatározott időszakonként – havonta, negyedévente – utólag kell megfizetni. Megfizetése mindig úgy történik, hogy összegevel a pénzügyintézet megterheli a számlatulajdonos bankszámláját.

A bankszámlaszerződésben azt is rögzíteni kell, hogy a bankköltség késedelmes megfizetése esetén milyen mértékű *késedelmi kamatot* jogosult a pénzügyintézet felszámítani. A késedelmi kamat mértékének megállapításánál a vonatkozó jogszabály előírásai az irányadóak, ennek alapján gazdálkodó szervezetek viszonyában a késedelmes kamat mértékében a felek szabadon állapodnak meg.

A bankszámlaszerződésben célszerű rögzíteni, hogy a *szerződés módosítása* hogyan történik. A bankszámlaszerződés megkötése és a módosítása során is arra a speciális helyzetre kell tekintettel lenni, hogy a pénzügyintézet képtelen valamennyi számlatulajdonosával egyedi, eltérő megállapodásokat kötni, mert ez veszélyeztetné a banküzem működésének biztonságát. Ha valamelyik szerződési kikötésen változtatni kell, ez többnyire azt jelenti, hogy sok ezer számlatulajdonost kell értesíteni. Technikailag képtelenség, hogy valamennyi számlatulajdonos a szerződésmódosítás tervezett hatálybalépéséig visszaigazolja annak elfogadását. Ezért célszerű egy olyan eljárási módot kialakítani, amikor a visszaigazolás bevárására nincs szükség. Erre a bankszámlaszerződésbe felvett következő formula adhat lehetőséget: a szerződő felek jogosultak úgy tekinteni, hogy a másik fél tudomásul vette és elfogadta az értesítésben foglaltakat, ha arra 30 napon belül nem érkezett észrevétel vagy kifogás. Mindezt az teszi lehetővé, hogy a bankszámlaszerződés megkötése nincs írásbeli alakhoz kötve. A módosításnál inkább az a speciális, hogy azt általában egyoldalúan végzi a pénzügyintézet, a számlatulajdonos csak eltűri.

A bankszámlaszerződésben rendelkezni kell arról, hogy az *határozott vagy határozatlan időre* jön létre. Meg kell állapodni abban, hogy a szerződő felek milyen határidővel jogosultak felmondásra. A felmondási idő minimumát a pénzügyintézet részéről az határozza meg, hogy technikailag milyen gyorsan képes megszüntetni egy bankszámlát. Mostanára ez a kérdés már elvesztette igazi jelentőségét, mert amikor a számlatulajdonosok többségének tetszőleges számú bankszámlája lehet több számlavezető pénzügyintézetnél is, a számlatulajdonost nem éri hátrány abból, hogy ez azonnal nem lehetséges: ennek a bankszámlának a megléte nem befolyásolja a többit,

Késedelmi kamat

Bankszámlaszerződés módosítása

A szerződés időtartama

pénzét átutalhatja a másik bankszámlára, ezért gyakorlatilag nincs jelentősége, hogy a szerződésben milyen határidőben állapotodnak meg.

**Bíróság
illetékessége**

A bankszámlaszerződés rendelkezhet arról is, hogy a felek a szerződés teljesítésével kapcsolatos *vitás ügyeket* milyen módon rendezik. Ezzel kapcsolatban arra kell figyelemmel lenni, hogy a Pp. a gazdálkodó szervezetek egymás közötti pereire vonatkozó XXV. fejezetének 367. §-a a Fővárosi Bíróság *kizárólagos illetékességét* írja elő a bank- és hitelviszonyokkal kapcsolatos perekben, ha az egyik fél állami bank. A Pp. e rendelkezése alkalmazása során az okozhat nehézséget, hogy az „állami bank” fogalma főleg a vegyes tulajdonú pénzügyintézetek esetében értelmezhetetlen. Egyébként a számlatulajdonos és a pénzügyintézetek közötti vitás ügyek peren kívüli megoldását tartjuk kívánatosnak. A bíróság igénybevitelére csak akkor lenne szükség, ha egy-egy konkrét ügyben a felek eltérően értékelik a tényállást, és szakmai szempontból szükséges a helyes magatartás kialakítása. A további hasonló ügyekben már a bíróság véleményének ismeretében lehet eljárni.

Üzletszabályzat

A bankszámlaszerződésről eddig elmondottakat ki kell egészítenünk azzal, hogy az eddigi szempontok alapján összeállításra kerülő bankszámlaszerződés eléggé terjedelmes lenne még akkor is, ha a számlavezetésre vonatkozó előírások zömét pénzügyi normák szabályozzák és ezért azokat nem kell a szerződésben rögzíteni. Továbbá sok olyan kikötést is láthatunk, amely a pénzügyintézet és a számlatulajdonos között általában fennálló egyéb szerződésekben (betétszerződés, kölcsönszerződés, letéti szerződés stb.) is megtalálható. A számlatulajdonosok nagy száma, a banküzem működése is azt teszi szükségessé, hogy a pénzügyintézetek e feltételeket ne egyedileg alakítsák ki, hanem előre elkészített blankettákkal várják az ügyfeleket. Ez a felismerés vezetett arra, hogy a pénzügyintézetek *üzletszabályzatot* (általános szerződési feltételeket, általános üzleti feltételeket) állítsanak össze és adjanak ki. Mindez lehetővé teszi a szerződések lerövidítését, hiszen az ügyletre vonatkozó kikötések többségét az üzletszabályzat tartalmazhatja. A konkrét szerződésben elegendő arra utalni, hogy a szerződésben nem rendezett kérdésekben az üzletszabályzat előírásait kell alkalmazni. Természetesen lehetővé kell tenni, hogy az üzletszabályzatot még a szerződéskötés előtt a másik fél is megismerhesse, szövegét a szerződéshez kell csatolni. Ezzel elérhető, hogy a bankszámlaszerződés csak azokat az adatokat tartalmazza, amelyek számlatulajdonosként eltérőek: a számlatulajdonos elnevezése, levelezési címe, a megnyitásra kerülő bankszámlának a száma, a szerződés kelte, illetve az esetleges külön kikötések.

3. Bankszámlák közötti elszámolás útján teljesített fizetés

Pr. 6. § (1) Ha felek másként nem állapodtak meg, a bankszámlák közötti elszámolás útján teljesített fizetést akkor kell megtörténnnek tekinteni, amikor a pénzüintézet a fizetésre kötelezett bankszámláját megterheli.

(2) A bankszámlára készpénzben teljesített fizetést akkor kell megtörténnnek tekinteni, amikor a készpénzt a pénzüintézet pénztáránál vagy a postán befizetik.

REK 3. § (1) Ha jogszabály a pénztartozás teljesítésének módját (a továbbiakban: fizetési mód) kötelezően nem írja elő, a felek a fizetési módban szabadon állapodhatnak meg.

(2) Az alkalmazható fizetési módok a következők:

- a) átutalás,
- b) beszedési megbízás (határidős vagy azonnali),
- c) terv szerinti fizetés,
- d) elszámolási utalvány,
- e) csekk,
- f) készpénzfizetés,
- g) készpénzkímélő fizetés.

(4) Ha a számlatulajdonosok a bankszámlák közötti fizetés módjában nem állapodtak meg, a fizetést átutalással kell teljesíteni.

REK 4. § (1) Az átutalási megbízással a kötelezett megbízza a pénzüintézetet, hogy bankszámlája terhére meghatározott összeget számoljon el a jogosult bankszámlája javára.

(2) Amennyiben a kötelezett határidőre átutalással nem egyenlíti ki tartozását, a jogosult – a határidő lejártá után – „Fizető átutalása helyett” jelzéssel ellátott határidős beszedési megbízást nyújthat be.

Fizetési módok

Átutalással való fizetés

BK 11. Az átutalási megbízást a kötelezett (átutaló) az elszámolási számláját vezető pénzüintézethez nyújtja be.

BK 12. Ha a pénzüintézet elfogadja, a számlatulajdonosok úgy is adhatnak a pénzüintézetnek átutalási megbízást, hogy a pénzüintézet azt távirati úton továbbítsa a jogosult számlavezető helyére (távirati átutalási megbízás).

BK 13. Átutalási megbízás értékhatárra tekintet nélkül benyújtható. Kivétel a távirati átutalási megbízás, amelynek alsó értékhatára ezer forint.

BK 14. Ha a kötelezett az esedékességig (fizetési határidőig) fizetési kötelezettségének átutalással nem tesz eleget, a jogosult legkorábban az esedékességet követő negyedik munkanapon a fizető elmaradt átutalása helyett, a kötelezett ellen – erre utaló jelzéssel ellátott – határidős beszedési megbízást nyújthat be a 24. pontban foglaltak szerint. Ez a szabály nem vonatkozik azokra az esetekre, amikor jogszabály, üzletszabályzat vagy a Bank rendelkezése eltérően szabályozza az átutalási kötelezettség elmulasztása esetén alkalmazható eljárást (pl. adóbefizetés).

BK 221. A P. 1 – T sz. átutalási megbízást a számlatulajdonosoknak a következők szerint kell kiállítaniuk:

a) Az erre a célra rendszeresített rovatban kell feltüntetni a terhelendő és elismerendő elszámolási számla tulajdonosának nevét és székhelyét, valamint a számlajelrendszer kódszámait (az elszámolási számlák számait és az átutalás jogcímét is meghatározó – jelölő adatokat).

Átutalási megbízás kiállítása

Az OTP-nél, illetve valamely takarékszövetkezetnél vezetett számlák javára történő átutalások esetében a megbízáson az elismerendő számla megjelölésére szolgáló rovatban annak a (takaré-) pénzügyi szervnek az elnevezését és a Banknál vezetett számlájának a számát kell feltüntetni, amely a kérdéses elszámolási számlát vezeti. A számla tulajdonosának elnevezését és számlaszámát a megbízás Közlemény rovatába kell írni.

Amennyiben az átutalás az OTP-nél, illetve valamely takarékszövetkezetnél vezetett számláról történik, terhelendő bankszámlaként (a takaré-) pénzügyi szervnek az adatait kell feltüntetni, míg a számla tulajdonosának adatai ugyancsak a Közlemény rovatban jelölhetők meg. (OTP-átutalási megbízás száma Budapesten OTP I. 91 – 106, hálózatban OTP I. 91 – 116.)

b) Az átutalandó összeget csak számokkal kell leírni.

c) Az átutalási megbízást az átutalónak minden esetben a pénzügyi szervhez tett aláírásejelentések meghatározott módon kell aláírnia a következők szerint:

ca) Az aláírás és a cégszöveg (bélyegzőlenyomat) legalább a megbízás első példányán szerepel, ha az elismerendő bankszámla tulajdonosa gazdálkodó szervezet.

cb) A bélyegzőlenyomatot (cégszöveget) a megbízás valamennyi példányán fel kell tüntetni és a megbízást az 1. sz. példányon úgy kell aláírni, hogy az aláírások a többi példányokon (indígyós) átirással szerepeljenek, ha az átutalás az esetenkénti átutalások gyűjtőszámlára, továbbá ha az átutalás bankszámlával nem rendelkező magánszemély javára történik.

cc) A számlatulajdonosok olyan átutalási nyomtatványt is használhatnak, amelyen cégszövegüket bélyegzőlenyomat helyett nyomdai úton vagy írógéppel tüntetik fel.

d) A teljesítési nap rovatában a szállítás vagy szolgáltatás napja tüntethető fel. Ellátmány-átutalásnál ezt a rovatot nem kell kitölteni.

e) A terhelendő bankszámlát vezető számlavezetőhely székhelyét a keltezésre szolgáló rovat alatt kell feltüntetni.

f) A P. 1 – T számú átutalási megbízás 4 példányos nyomtatvány:

fa) az 1. sz. példány a kötelezett számlatulajdonosnak a pénzügyi szerve részére adott megbízása, egyben a pénzügyi szerv irattári (terhelési) példánya,

fb) a 2. sz. példány a megbízó számlatulajdonosnak (kötelezettnek) szóló terhelési értesítés,

fc) a 3. sz. példány a jogosult számláját vezető pénzügyi szervnél maradó irattári (jóváírási) példány,

fd) a 4. példány a jogosultnak (kedvezményezettnek) szóló jóváírási értesítés, amelyet a számláját vezető pénzügyi szerv küld meg a részére.

A megbízás valamennyi példányát be kell nyújtani a pénzügyi szervhez.

BK 222. A P. 1/b – T átutalási megbízás kitöltési szabályai azonosak a P. 1 – T átutalási megbízással kapcsolatban a 221. pontban leírtakkal, azzal a különbséggel, hogy a sorszám feltüntetésére szolgáló rovatot minden esetben ki kell tölteni.

A P. 1/b – T számú átutalási megbízás 3 példányos nyomtatvány:

a) az 1. és 2. sz. példányt kell a pénzügyi szervhez benyújtani, az 1. példányt (ez a pénzügyi szerv irattári példánya) a bejelentett rendelkezési módnak megfelelően cégszöveggel és aláírásokkal kell ellátni,

b) a 3. sz. példányt a benyújtónak (kötelezettnek) saját részére le kell választania a pénzügyi számlakivonatban szereplő terhelési tétel azonosítása érdekében.

A megbízás 2. példányával a kötelezett számláját vezető pénzügyi szerv értesíti a kedvezményezettet (jogosultat), hogy javára a szóbanforgó átutalást nyújtotta be a fizető (kötelezett).

A kedvezményezett így szerez tudomást arról, hogy az átutalási megbízás benyújtása megtörtént, tehát nem kell átutalási fizetési módban történt megállapodás esetén „Fizető átutalása helyett” jelzésű határidős beszédési megbízást benyújtania.

Ha a jogosult számláját is a központi számlavezetőhelyek valamelyike vezeti, az átutalásról a pénzügyi szervtől kapott előzetes értesítést kell majd a számlakivo-

nat szerint pénzügyi jövőrassal azonosítani. A többi számlatulajdonos esetében a jövőrassokról szóló bankszámlakivonathoz a pénzügyi a 12. pontban leírt összesítő bizonylatot csatolja. Ez szolgál az előzetesen megküldött értesítési példány azonosítására.

BK 223. A P. 20 – T. számú távirati átutalási megbízás 6 példányos nyomtatvány:

a) az 1. sz. példány a megbízó számlatulajdonosnak a pénzügyi részére adott megbízása, egyben a pénzügyi irattári (terhelési) példánya,

b) a 2. sz. példány a megbízó számlatulajdonosnak (kötelezettnek) szóló terhelési értesítés,

c) a 3. sz. példány a megbízó számláját vezető pénzügyi távirati feladási példánya;

d) a 4. sz. példány a pénzügyinél maradó példány a távirati költségek elszámolására;

e) az 5. sz. példány a pénzügyinél maradó – táviratfeladás megtörténtét igazoló – példány;

f) a 6. sz. példány a jogosult (kedvezményezett) számláját vezető pénzügyi részére szóló megerősítő levél.

A megbízás kitöltési szabályai – értelemszerűen azonosak a P. 1 – T átutalási megbízással kapcsolatban a 221. pontban leírtakkal. A távirat szövegét az e célra szolgáló rovatban kell közölni.

Az *átutalással* történő fizetés gyakoriságát tekintve a legtipikusabb fizetési mód. Az utóbbi másfél évtizedben fokozatosan megkezdte a beszédési megbízás útján történő fizetés kiszorítását. A fizetésre kötelezett számlatulajdonos részére a legvonzóbb megoldás: a számlatulajdonos pontosan tisztában van vele, hogy milyen fizetési kötelezettségek terhelik, továbbá tudja azt is, hogy bankszámláján mekkora fedezet található ezek teljesítéséhez. Addig, amíg kötelezettségeinek teljesítéséhez kellő fedezettel rendelkezik, a fizetési megbízások teljesítésének gondját megoldotta, ha a kellően kiállított megbízásokat eljuttatta számlavezetőjéhez. Akkor kerülhet bajba, ha a bankszámláján található összeg nem nyújt fedezetet valamennyi fizetési kötelezettségének teljesítéséhez. Erre rajta kívül álló okok miatt is sor kerülhet, hiszen elegendő hozzá, hogy az adósától esedékes követelés nem érkezik meg a kellő időben, és éppen nem áll a rendelkezésére hitel. A számlatulajdonosnak ekkor döntenie kell arról, hogy mely fizetések a számára a legfontosabbak, és melyeket halaszthat későbbre. Egy ilyen döntés meghozatala után a fontosnak tartott fizetések átutalással könnyen lebonyolíthatóak. A számlatulajdonosnak azonban figyelembe kell vennie a bankszámlája ellen más fizetési móddal kapcsolatosan benyújtott egyéb megbízásokat is. Ezek között van olyan, amelynek teljesítését meggátolhatja, de többre nincs befolyása és pontos információval sem rendelkezik arról, hogy mikor nyújtják be bankszámlája ellen. Azok a fizetések, amelyeket nem tart fontosnak, de semmit sem tehet ellenük, felboríthatják elképzeléseit, ezért az a véleményünk, hogy a fizetési módok közül az átutalást kellene előnyben részesíteni, és a szabályozás eszközeivel is vissza kell szorítani a beszédési megbízás típusú fizetéseket, amelyek amúgy is a szállítók gazdasági erőfölényének maradványai, illetve annak a ma már túlhaladott elképzelésnek a következ-

**Az átutalás
jelentősége**

ményei, hogy a jogosult által kezdeményezett fizetés egyben fizetési biztosítékot is jelent.

Beszédési
megbízás

REK 5. § A beszédési megbízással a jogosult megbízza a pénzügyintézetet, hogy bankszámlája javára, a kötelezett bankszámlája terhére meghatározott összeget számoljon el.

REK 6. § (1) Határidős beszédési megbízáson a jogosultnak a kötelezett számára a fizetés teljesítése elleni kifogás megtételére határidőt (a továbbiakban: kifogásolási határidő) kell megjelölnie. A kifogásolási határidő utolsó napjának legkorábbi időpontja a megbízás benyújtását követő nyolcadik munkanap lehet.

(2) A határidős beszédési megbízás benyújtásáról – annak teljesítése előtt – a pénzügyintézet a kötelezettet előzetesen értesíti és a megbízást a kötelezett rendelkezése szerint teljesíti. Ebből a szempontból rendelkezésnek minősül az is, ha a kötelezett a kifogásolási határidőn belül nem él kifogásolási jogával.

REK 7. § (1) Azonnali beszédési megbízásnak van helye, ha

a) jogszabály írja elő az azonnali beszédési megbízás alkalmazását, b) a felek szerződésben vagy a fizetésre kötelezett által elfogadott üzletszabályzatban a fizetés ilyen módjában állapodtak meg.

(2) Az azonnali beszédési megbízás benyújtásáról – annak teljesítése előtt – a pénzügyintézet nem értesíti előzetesen a kötelezettet és annak rendelkezése (hozzájárulása) nélkül terheli meg a bankszámláját.

(3) Azonnali beszédési megbízás alkalmazható akkor is, ha a váltót a váltójogi előírások szerint fizetés végett bemutatják. A váltókövetelés teljesítésre vonatkozó megbízást a pénzügyintézet nem teljesíti, ha a kötelezett (az idegen váltó elfogadója, a saját váltó kiállítója) a fizetés teljesítését letiltja.

REK 8. § A határidős beszédési megbízás alsó értékhatára 5000 forint, az azonnali beszédési megbízás alsó értékhatára 2000 forint. Nem vonatkoznak ezek az értékhatárok a jogszabály vagy üzletszabályzat alapján, valamint a váltón alapuló követelések érdekében benyújtott beszédési megbízásokra.

Beszédési
megbízás
lebonyolítása

BK 15. A beszédési megbízást a jogosultnak az elszámolási számláját vezető pénzügyintézethez kell eljuttatnia.

BK 16. Ha a felek beszédési megbízással történő fizetésben állapodnak meg, abban is meg kell állapodniuk, hogy a fizetés határidős vagy azonnali beszédési megbízással történik-e.

BK 17. A beszédési megbízásoknak a Rendelet 8. §-ában meghatározott alsó értékhatára lehetővé teszi, hogy a számlatulajdonosok az ugyanazon ügyféllel szemben fennálló, értékhatáron aluli követeléseket gyűjtve, egy megbízással nyújtsák be. E követelések gyűjtéséről – a gyűjtési időszakot megjelölve – a kötelezettet értesíteni kell.

Ha a követelések összege a gyűjtési határidőn belül nem éri el az alsó értékhatárt, e követeléseket átutalással célszerű rendezni.

Az alsó értékhatár alkalmazása alól korábban kiadott felmentések továbbra is érvényesek.

Határidős
beszédési
megbízás

BK 18. Határidős beszédési megbízás alkalmazásakor a felek olyan fizetési határidőben állapodjanak meg, hogy a kötelezett – figyelemmel a beszédési eljárásához szükséges technikai műveletek időtartamára is – még a határidőn belül rendelkezhesen a fizetés iránt.

BK 19. A határidős beszédési megbízás benyújtásáról a jogosultnak a megbízás erre kijelölt példányával értesítenie kell a kötelezettet. Az értesítésnek tartalmaznia kell a fizetési (kifogásolási) határidő utolsó napját, valamint a beszédési megbízással való azonosításhoz szükséges adatokat és ahhoz csatolni kell a határidős beszédési megbízás alapjául szolgáló okmányokat is. A határidős beszédési megbízás benyújtásáról a pénzügyintézet is küld előzetes értesítést a kötelezett részére.

BK 20. Annak érdekében, hogy a kötelezett számára az esetleges kifogás megtételére kellő idő álljon rendelkezésre, a jogosult a határidős beszédési megbízást legkésőbb a fizetési határidő utolsó napját megelőző 8. munkanapig nyújthatja be a pénzügyintézethez. Ha a jogosultnak – a fizetési határidőt megelőzően – ennyi idő nem áll rendelkezésre, a kifogásolás megtételére vonatkozó legkorábbi határnapként (a kifogásolási határidő utolsó napjaként) a benyújtást követő 8. munkanapot jelölheti meg.

A pénzügyintézet a beszédési megbízás benyújtásakor a kifogásolás lehetőségének biztosítása érdekében azt vizsgálja, hogy a határidős beszédési megbízással való fizetés lebonyolításához nyolc munkanap álljon rendelkezésre.

BK 21. A kötelezett a határidős beszédési megbízás teljesítése ellen az elszámolási számláját vezető pénzügyintézetnél (amelytől a beszédési megbízás benyújtásáról szóló értesítést kapta), a pénzügyintézetnél bejelentett módon aláírt, erre a célra szolgáló nyomtatvány felhasználásával, legkésőbb a fizetési (kifogásolás) határidő utolsó napját megelőző munkanapon 9 óráig (illetve a számlavezető pénzügyintézet engedélye esetén 10 óráig), a kifogás szövegének (okának) közlésével részben vagy egészben kifogást tehet. Ha a kötelezett a beszédési megbízás teljesítésével kapcsolatban nem emel kifogást, vagy a kifogás a fizetési (kifogásolási) határidőt megelőző munkanapon 9 óráig nem érkezik meg, a pénzügyintézet a megbízást teljesíti.

BK 22. A kifogás jogosságát a pénzügyintézet nem vizsgálja.

BK 23. A határidős beszédési megbízás kifogásolása esetén a pénzügyintézet a kifogásolásban foglaltak szerint jár el.

A kifogásolásból eredő vitákat a felek egymás között rendezhetik.

BK 24. A fizető átutalásának elmulasztása miatt benyújtott határidős beszédési megbízást a megbízás bal felső sarkában „FIZETŐ ÁTUTALÁSA HELYETT” jelzéssel kell ellátni. A kifogásolási határidő megjelölésére a 14. pontban foglaltak az irányadók, a „Közlemény” rovatban pedig hivatkozni kell azokra az adatokra, amelyek az elmulasztott átutalással kapcsolatos követelés azonosításához szükségesek. A fizető átutalásának elmulasztása miatt benyújtott beszédési megbízásokra nem vonatkoznak az alsó értékhatárok, mivel az átutalási megbízás értékhatárra való tekintet nélkül nyújtható be.

BK 25. A pénzügyintézet az azonnali beszédési megbízást abban az esetben teljesíti, ha

a) egy esetre szóló megállapodás esetén a jogosult csatolja az azonnali beszédési megbízáshoz a megállapodás eredeti példányát,

b) meghatározott vagy határozatlan időre szóló megállapodás(ok) esetén a kötelezett

ba) vagy a megállapodás(oka)t küldi meg az elszámolási számláját vezető pénzügyintézetnek,

bb) vagy levélben közli az elszámolási számláját vezető pénzügyintézetrel azon számlatulajdonos(ok) megnevezését, amely(ek) (aki[k]) jogosult(ak) elszámolási számlája terhére azonnali beszédési megbízást benyújtani,

c) jogszabály vagy tömeges forgalmat lebonyolító szervezet üzletszabályzata alapján benyújtott azonnali beszédési megbízáson a jogosult feltünteti a jogszabály vagy az üzletszabályzat számát, illetve megjelölését.

BK 26. Ha a jogosult váltókövetelés beszédésére ad megbízást, akkor az azonnali beszédési megbízáshoz csatolnia kell a váltót, és a megbízáson „váltó-beszédés” szöveget kell feltüntetnie.

A váltókövetelés beszédésére benyújtott beszédési megbízást a pénzügyintézet nem teljesíti, ha a váltó címzettje a fizetés teljesítését letiltja.

**Kifogás
a határidős
megbízás ellen**

**Azonnali
beszédési
megbízás**

**A pénzfizetésre
szóló határozatok
végrehajtása**

BK 27. Az azonnali beszédési megbízással történő fizetésre kötött megállapodás(oka)t, illetve az erről szóló bejelentést a kötelezettnek a pénztintézetnél bejelentett módon kell aláírnia.

BK 28. A 25/bb. pont alapján benyújtott azonnali beszédési megbízást a pénztintézet addig fogadja be, ameddig az erre vonatkozó értesítést (felhatalmazást) a kötelezett számlatulajdonos írásban vissza nem vonja.

BK 29. Ha az azonnali beszédési megbízás benyújtását lehetővé tevő megállapodást nem nyújtották, illetve nem jelentették be a pénztintézethez, vagy a megbízáson nem tüntették fel a jogszabály (Üzletszabályzat) számát, a pénztintézet a megbízást teljesítés nélkül visszaküldi a benyújtónak.

BK 30. A jogosultnak az azonnali beszédési megbízás benyújtásáról – a megbízás adatainak közlésével – értesítenie kell a kötelezettet és az értesítéshez kell csatolnia a megbízás benyújtásának alapjául szolgáló okmányokat is.

BK 124. A bankszámlatulajdonosoknak a pénzfizetésre szóló határozatokon alapuló követeléseik érvényesítésére benyújtott azonnali beszédési megbízást „Végrehajtás” jelzéssel kell ellátniuk és csatolniuk kell hozzá a végrehajtható határozat hiteles kiadmányát. A másodfokú határozaton kívül az első fokú határozatot is mellékelni kell a megbízáshoz, ha a másodfokú határozat nem tartalmazza a marasztalás összegét (hanem pl. csak helyben hagyja az első fokú határozatot).

BK 125. A jogosított visszakérheti a pénzfizetésre szóló határozat hiteles kiadmányát, ha a határozatot valamilyen okból több ízben kell végrehajtásra felhasználni. Ilyen kérelmet a pénztintézet akkor teljesít, ha a jogosított a megbízáshoz a határozat hiteles kiadmányán kívül, annak rendelkező részéről készített egyszerű másolatát (kivonatát) is csatolja.

BK 126. Ha a „Végrehajtás” jelzésű azonnali beszédési megbízás teljesítésére a fizetésre kötelezett elszámolási számláján nincs fedezet, és a megbízáshoz mellékelte határozat szerint a késedelmi kamat a fizetés napjáig jár, a jogosított számlatulajdonost a fedezethiány időtartamára megillető – a beszédési megbízással érvényesíteni kívánt késedelmi kamaton felül járó – száz forint értékhatárt elérő kamatkülönbözetet a kötelezett elszámolási számláját vezető pénztintézeti szerv, a jogosított újabb kérelme nélkül, hivatalból számolja el a kötelezett elszámolási számlája terhére és a jogosított elszámolási számlája javára.

BK 127. A száz forint összeghatár alatti kamatkülönbözetről a jogosított állíthat ki és nyújthat be a pénztintézethez „Végrehajtás” jelzésű azonnali beszédési megbízást. A megbízáson a késedelmesen teljesített megbízás és az ehhez csatolt pénzfizetésre szóló határozat (fizetési meghagyás) adataira – az azonnali beszédési megbízás sorszáma, összegére, a határozat keltére, száma és a határozatot hozó szerv nevére – kell hivatkozni.

A Vht. szerint a gazdálkodó szervezet elleni *végrehajtás* az adós bankszámlájának megterhelése útján történik, és ennek eredménytelensége esetén van helye gazdálkodó szervezet ellen is az általános szabályok szerint ingóra, illetve ingatlanra irányuló végrehajtásnak. Addig, amíg az adósnak csak egy bankszámlája lehetett, és a felszámolási eljárás megindítása sem volt gyakori, a jogosult általában türelmesen várt, mert előbb-utóbb az adós bankszámláján az ő megbízása került sorra. Most viszont sürget az idő: nem érdemes sokáig várni, a kinnlevőségek lehetetlenné tehetik a saját gazdálkodást is. Fel kell ezért kutatni a fedezetet, amely most már több bankszámlán is lehet, akár több számlavezető pénztintézet különböző bankfiókjánál. Arról, hogy a bankszámlán lenne-e fedezet a végrehajtható határozat teljesítéséhez, a banktitok és a technikai korlátok miatt lehetetlen pontos adatot szerezni. Az egyetlen hiteles kiadmánnyal nem lehet esetleg több tucat, különböző helyen vezetett

bankszámla ellen végrehajtást vezetni, hiszen mindenütt az eredeti határozatot kéri, sőt általában azt is, hogy a végrehajtható határozat tartalmazza az adós bankszámlaszámot is.

Véleményünk szerint jelenleg az adóst semmi sem készletti tartozásának megfizetésére, az azonnali beszédési megbízás útján történő végrehajtás az adós passzivitását erősíti. Ritka kivételnek számít és csak a közelmúltban talákoztunk először olyan jogosulttal, aki az adós pénzügyétől igazolást kért a bankszámlára vezetett végrehajtás eredménytelenségéről, és megindította a végrehajtást az adós gazdálkodó szervezet ingó- és ingatlan vagyonaára. Más kérdés, hogy a bírósági végrehajtási apparátus hogyan lesz képes eleget tenni ennek – az esetleg tömegesen jelentkező – feladatnak, amelyet a gazdálkodó szervezetek elleni végrehajtások gyors és szakszerű lebonyolítása jelent. Mindez azt jelenti, hogy a gazdálkodó szervezetek elleni végrehajtás jelenlegi szabályait újra át kell gondolni.

BK 224. A beszédési megbízás céljára – a hálózati számlavezetőhelyeken vezetett számlák ellen – általánosan használt nyomtatványok a következők:

- a P. 18 – T határidős beszédési megbízás és
- a P. 18/a – T azonnali beszédési megbízás.

A határidős beszédési megbízás 6, az azonnali beszédési megbízás 5 példányból áll, amelyek rendeltetése a következő:

a) Az 1. sz. példány a jogosultnak a pénzügyete részére adott megbízása, egyben a pénzügyetnél maradó (jóváírási) irattári példány.

b) A 2. sz. példány a jogosultnak szóló jóváírási értesítés.

c) A 3. sz. példány a kötelezett számláját vezető pénzügyetnél maradó (terhelési) irattári példány.

d) A 4. sz. példány a kötelezettnek szóló terhelési értesítés.

e) A határidős megbízás 5. sz. példányával a – kötelezett számláját vezető – pénzügyet értesíti a kötelezettet a beszédési megbízás benyújtásáról.

f) Az azonnali beszédési megbízás 5., a határidős beszédési megbízás 6. sz. példányához csatolva küldi el a jogosult az okmányokat a kötelezethez, ezzel a példánnyal értesíti a jogosult a kötelezettet a megbízás benyújtásáról és határidős beszédési megbízás esetén ezen közli a jogosult a kötelezettet a fizetési határidő utolsó napját.

Az Országos Takarékpénztár budapesti és Pest megyei egységeinél (amelyek fiókjelzőszáma 217, 218, illetve 219) vezetett számlák terhére kiállított beszédési megbízásokat kettővel több példányban kell benyújtani. A beszédési megbízás nyomtatványgarnitúrák további két példánnyal való kiegészítésére – a nyomtatvánnyal azonos méretű – jól olvashatóan kitöltött sima papírlap is felhasználható.

Ezeken a kedvezményezett nevét és az elszámolási számlája számát akkor is fel kell tüntetni, ha ezek az adatok a beszédési megbízásokon nyomdailag már előnyomottak. A másolatokat aláírni és bélyegző lenyomattal ellátni nem kell.

BK 225. A jogosultnak a megbízás valamennyi példányát és rovatát egy munkamenetben (indigóval) kell kitöltenie a következők szem előtt tartásával:

a) A beszédési megbízás sorszámozása évenként 1-gyel kezdődik és folyamatosan emelkedik. A telepek, gyáregységek stb. által a központjuk bankszámlája javára benyújtott beszédési megbízások sorszámozására megkülönböztető sorszámozás alkalmazható.

b) A keltezés céljára szolgáló rovatba a megbízás kiállításának a helyét és napját kell beírni. A megbízás utolsó példányát (a jogosult által a kötelezettnek küldendő értesítést) külön kell keltezni.

c) A keltezés alatt annak a számlavezetőhelynek a székhelyét kell feltüntetni, amelyhez a megbízást benyújtják.

**Beszédési
megbízás
nyomtatványai-
nak kitöltése**

d) Az erre a célra rendszeresített rovatokban fel kell tüntetni a terhelendő és az elismerendő számla tulajdonosának nevét és székhelyét, valamint a számjelrendszer kódszámait (a számlák számait és – a fizetés jogcímét is meghatározó – jelölő adatokat).

Az OTP-nél, illetve valamely takarékszövetkezetenél vezetett számlák terhére, illetve javára benyújtott beszerzési megbízások kitöltésével kapcsolatban az átutalási megbízásokra vonatkozó 221/a. pontban foglaltaknak megfelelően kell eljárni.

e) A teljesítés napját, vagy ha ez nem ismeretes, a feladás napját általában meghatározott napban, folyamatos szállításnál vagy szolgáltatásnál (pl. áramszolgáltatásnál) a szolgáltatási időszak megjelölésével lehet közölni, ha pedig ilyen nap vagy időszak nem jelölhető meg, ezt a rovatot üresen lehet hagyni.

f) A határidős beszedési megbízás „Fizetési (kifogásolási) határidő utolsó napja” rovatának kitöltésénél a Közlemény 20. pontjában foglaltakat kell figyelembe venni.

BK 226. A beszedési megbízás 1. sz. példányát a jogosultnak bélyegzőlenyomattal és legalább egy aláírással kell ellátnia úgy, hogy a bélyegzőlenyomat és az aláírás csak a megbízás 1. sz. példányán szerepeljen. A bélyegzőlenyomat a cégszövegen kívül toldatot (pl. „Pénzügyi osztály”, vagy a „3. sz. kirendeltség” stb.) is tartalmazhat és a bélyegzőlenyomat helyett annak szövege nyomdai úton is feltüntethető. Az aláíró pedig olyan személy is lehet, akinek az aláírása a pénzügyintézetnél nincs bejelentve.

A határidős beszedési megbízás 1 – 5. példányait, az azonnali beszedési megbízás 1 – 4. példányait egybefüggően kell benyújtani a pénzügyintézethez.

A határidős beszedési megbízás 6. sz., az azonnali beszedési megbízás 5. sz. példányát a jogosultnak keltezéssel kell ellátnia és alá kell írnia. A jogosultnak az okmányokat ehhez az értesítéshez csatolva kell a kötelezett által kívánt címre elküldenie.

BK 227. A P. 16 – T határidős beszedési megbízás négypéldányos nyomtatvány. Kitöltésére és aláírására a 225 – 226. pontokban, míg a kifogásolási eljárásra a 228. pontban előírtak vonatkoznak.

A P. 16 – T határidős beszedési megbízást valamennyi számlatulajdonosnak a központi számlavezetőhelyeknél vezetett számlák ellen – a 213. pontban felsorolt esetek kivételével – a következők szerint kell benyújtania, illetve használnia:

a) az 1. és 2. sz. példányt kell a jogosultnak az elszámolási számláját vezető pénzügyintézethez benyújtania. Az 1. sz. példányt – ez a pénzügyintézet irattári példánya – az idevonatkozó szabályoknak megfelelően kell bélyegzővel és aláírással ellátni. A 2. sz. példány a kötelezett számláját vezető pénzügyintézet előzetes értesítése a kötelezett részére;

b) a 3. sz. példányt a benyújtónak saját részére kell választania és azt a pénzügyintézeti számlakivonat jóváírási tételével vagy a kivonathoz csatolt összesítő jegyzék megfelelő tételével lehet azonosítani;

c) a 4. sz. példányt a megbízáson megjelölt kötelezethez kell továbbítani, a számlákkal vagy egyéb okmányokkal együtt; ez informálja a kötelezettet a beszedés folyamatba tételéről, egyben a bankszámlakivonatban szereplő terhelés azonosítására is szolgál.

BK 228. A határidős beszedési megbízás (P. 16 – T, P. 18 – T) ellen benyújtható kifogás céljára a P. 19 – T számú nyomtatvány szolgál. A nyomtatványon a kifogásolt megbízásra vonatkozó fizetési, illetve kifogásolási határidő utolsó napját, a megbízás sorszámát és összegét is fel kell tüntetni és részletezni kell a kifogás indokait. A pénzügyintézethez a nyomtatvány 1. és 2. számú példányát kell benyújtani.

BK 229. A P. 16/a – T számú azonnali beszedési megbízás hárompéldányos nyomtatvány. Kitöltésére és aláírására a 225 – 226. pontokban foglaltak vonatkoznak.

A P. 16/a – T azonnali beszedési megbízást valamennyi erre jogosult számlatulajdonosnak a központi számlavezetőhelyeknél vezetett számlák ellen – a 213.

pontban felsorolt esetek kivételével – a következők szerint kell benyújtania, illetve használnia:

a) Az 1. sz. példányt – ez a pénzügyi irattári példánya – kell a jogosultnak az elszámolási számláját vezető pénzügyi vezetőhöz az idevonatkozó szabályoknak megfelelően, bélyegzővel és aláírással ellátva benyújtania. Ha az azonnali beszédési megbízás fizetési módra eseti megállapodás alapján kerül sor, csatolni kell az 1. sz. példányhoz az eseti megállapodás eredeti példányát; jogerős bírósági, illetve államigazgatási határozat végrehajtása esetén pedig e példányhoz kell csatolni a határozat hiteles kiadványát.

b) A 2. sz. példányt a jogosultnak saját részére le kell választania. E példány alapján lehet azonosítani a bankszámlakivonatban, illetve az ahhoz csatolt összeítő jegyzékben szereplő jóváírást.

c) A 3. sz. példányt a megbízáson megjelölt kötelezethez kell minden esetben továbbítani a számlákkal vagy egyéb okmányokkal együtt, illetve azok nélkül; ez informálja a kötelezettet a benyújtás folyamatba vételéről, s egyben a bankszámlakivonatban szereplő terhelés azonosítására is szolgál.

Zavaró, ahogy a fizetési és a kifogásolási határidőt a szabályozás egybekapcsolja, pedig két különböző időpontról van szó. A gyakorlati alkalmazás során az is vitára adhat okot, hogy a nyolcnapos határidőt mikortól kell számítani: attól a naptól, amikor a jogosult számlavezetőhelyén benyújtja a megbízást, vagy amikor a megbízás a fizető számlavezetőhelyéhez kerül. A határidőbe a benyújtás napját egyébként nem számítják be. A BK. előírásai szerint minden számlatulajdonosnak a saját számlavezetőhelyén kell benyújtani fizetési megbízásait, ezért véleményünk szerint ennek kell vizsgálnia a 8 napos határidő meglétét. A 8 napos határidő célja nem a fizető részére gondolkodási idő biztosítása, tehát hogy akarja-e a teljesítést – annál is inkább, mert a fizetéssel kapcsolatos okmányokkal együtt a beszédési megbízás egy értesítési példányát is már meg kellett kapnia –, hanem ez az idő csupán arra szolgál, hogy a megbízás eljusson a fizető számlavezetőjéhez és az értesíthesse számlatulajdonosát úgy, hogy annak kifogása még időben megkérkezhesen.

A határidős beszédési megbízással kapcsolatos gyakori viták és visszaélési lehetőségek miatt jelenlegi formájában nem tartjuk megfelelőnek ezt a fizetési módot. Leginkább teljes megszüntetésével értenénk egyet, de legalábbis reformálásra szorulna abban a lényeges vonatkozásban, hogy a számlatulajdonos elfogadó nyilatkozata nélkül a könyvelésre ne kerülhessen sor. Amennyiben a fizető elmaradt átutalása miatt nyújtották be a beszédési megbízást, ez is áthidalható a fizetőhöz intézett, a fizetésre (átutalásra) felszólító ajánlott levéllel, hiszen a fizető átutalása helyett benyújtásra kerülő beszédési megbízást is különösebb indoklás nélkül kifogásolhatják, ha nem akarnak fizetni.

A számlatulajdonosok körében makacsul tartja magát az a nézet, amely szerint adósuk fizetéséhez megfelelő biztosítékot jelent az adós bankszámlája ellen benyújtható azonnali beszédési megbízás, hiszen adósuk bankszámlájáról egyszerűen leemeltetik a tartozást. Ezért arra törekednek, hogy adósuk hozzájáruljon bankszámlájának azonnali inkasszóval történő megterheléséhez. A valóságban a hely-

Határidők

Az azonnali
beszédési
megbízás
jelentősége

zet azonban más: ha adósuk bankszámláján nincs meg a teljesítéshez szükséges fedezet, vagy az adós törli őket a pénzügyintézet részére átadott, az azonnali beszédési megbízás benyújtására jogosultak listájáról, követelésükhöz nem juthatnak hozzá. Ezért hangsúlyozzuk, hogy az azonnali beszédési megbízás útján történő fizetésben való megállapodás nem fizetési biztosíték, hanem pusztán egy megállapodás *nem fizetési biztosíték*, hanem pusztán egy fizetési mód.

Eseti megbízás

Egy esetre szóló azonnali beszédési megbízás megállapodás esetén a jogosultnak a megállapodás eredeti példányát kell csatolnia. A jogosult azonban nem szívesen adják ki kezükből az eredeti példányt, és gyakran – esetleg hitelesített – másolattal próbálkoznak. A pénzügyintézetek azonban ragaszkodnak a megállapodás eredeti példányához, mert másolatok korlátlanul lennének előállíthatóak, és fennállna a veszélye annak, hogy bár egy fizetéssel kapcsolatban járultak hozzá a bankszámla ily módon történő megterheléséhez, többször is lehívhatnak pénzt a bankszámláról.

Listás megbízás

Határozott vagy határozatlan időre szóló megállapodás esetén a fizetésre kötelezett vagy a fizetési megállapodást küldi meg számlavezetőhelyének, vagy azoknak a számlatulajdonosoknak *a listáját*, akiket feljogosított azonnali beszédési megbízás benyújtására. A jogosult által a megküldött megállapodást véleményünk szerint a pénzügyintézetnek vissza kell küldenie. A fizetésre kötelezett számlatulajdonosnak kell arról gondoskodnia, hogy értesítse számlavezetőjét, és ha elmulasztja a bejelentést, nem teszi lehetővé a fizetésnek ezt a módját, őt terheli a felelősség.

Véleményünk szerint szükségtelen a pénzügyintézetnek a szerződést megküldeni, mert a számlatulajdonos szerződésai hitelkapcsolat hiányában nem is tartoznak a pénzügyintézetre, és a pénzügyintézetek a szerződés megküldése esetében amúgy is azonnal kijelentik, hogy a szerződésben foglalt feltételek megvalósulásának ellenőrzését nem vállalják, a szerződésben megadott jogosulttól a kötelezett számlatulajdonos terhére érkező minden azonnali beszédési megbízást elfogadnak teljesítésre. Az esetleg terjedelmes szerződéseknek amúgy is csak egy mondata foglalja az azonnali beszédési megbízás benyújtásához való joggal, ezért a listás megoldás választását javasoljuk könnyen kezelhetősége miatt.

Jogszályon alapuló megbízás

A jogszályra történő hivatkozással benyújtásra kerülő azonnali beszédési megbízások köre véleményünk szerint túlzott, radikális csökkentésükre lenne szükség, sőt akár valamennyi vonatkozó § hatályon kívül helyezése lenne a célszerű. A jogszályoknak kifejezetten ki kell mondaniuk, hogy a követelés beszédése azonnali inkasszó útján történik.

Az alábbiakban felsoroljuk a jogszályokat (lehetséges, hogy valamely időközbeni módosításukra is történik hivatkozás a benyújtásra kerülő bizonylaton, mi az alapjogszályt adjuk meg):

- 1964. évi II. tv. alapján kiadott postai és távközlési szabályzatok
- 17/1975. (VI. 24.) MZ sz. r. 238. és 250. §-ai és a 3/1975. (VI. 14.) SZOT Szabályzat 194. § (társ. bizt.)
- 8/1976. (IV. 27.) MT sz. r. 14. § (2) bek. (mérésügyi díj)

- 129/1989. (XII. 20.) MT sz. r. (adó)
- 4/1971. (VI. 5.) NIM sz. r. 16. § (áramszolgáltatás)
- 29/1974. (XII. 27.) PM sz. r. 1. § (közüzemi díjak)
- 35/1980. (XI. 5.) PM sz. r. 9. § (szesz)
- 44/1989. (XII. 20.) PM sz. r. (adó)
- 3/1970. (XII. 18.) OVH – ÁH sz. rek. 9. § (vízdíjpótlék)
- 10/1971. (PK 11.) PM – OVH – MTTH együttes ut. 6. § (vízdíjak)
- 17/1960. (IV. 13.) Korm. sz. r. 37. § a) pontjában kapott felhatalmazás alapján kiadott Vasúti Árufuvarozási Szabályzat
- 22/1965. (XI. 4.) Korm. sz. r. alapján kiadott MALÉV fuvarozási feltételek
- 1/1957. (IV. 20.) KPM sz. r. vagy 1036/1957. (IV. 6.) Korm. hat. alapján kiadott Hajózási Árufuvarozási Szabályzat
- 10/1977. (XII. 21.) KPM sz. r. 7. § (tengelytúlsúlyos járműdij)
- 1977. évi 28. sz. tvr. 41/1977. (XI. 3.) MT sz. r. 10. §, valamint a 4/1978. (XII. 12.) OVH sz. r. 19. § (vízgazdálkodási társulatok érdekeltségi hozzájárulása).

Az üzletszabályzat alapján benyújtásra kerülő azonnali beszedési megbízások jelenlegi szabályozása nem megoldott. A BK ui. azt sugallja, hogy elegendő az üzletszabályzat számát feltüntetni a megbízáson, és a megbízást teljesíteni kell. A fizetés e módjára akkor van lehetőség, ha a fizetésre kötelezett elfogadta az üzletszabályzatnak ezt a kikötését. A fizető számlavezetőhelyének viszont nincs arról semmiféle információja, hogy számlatulajdonosa ténylegesen elfogadta-e ezt a kikötést. Ezért véleményünk szerint a pénzügyintézet akkor jár el helyesen, ha arra kéri számlatulajdonosát, jelentse be nála az általa elfogadott üzletszabályzatokat. Ha az üzletszabályzatra történő hivatkozással benyújtott azonnali beszedési megbízás jogosultja szerepel a listán, a megbízást el kell fogadni teljesítésre, ellenkező esetben teljesítés nélkül vissza kell küldeni. Elképzelhető egy olyan megoldás is, hogy a jegybank – ui. az üzletszabályzatba felvett, fizetési módot érintő kikötéshez az MNB elnökének jóváhagyása szükséges – rendszeresen közzéteszi az ilyen üzletszabályzatokat hivatalos lapban, és ezeknél a pénzügyintézet adottnak veszi a számlatulajdonos beleegyezését a teljesítéshez, ebben az esetben viszont a számlatulajdonos részére azt a lehetőséget kell megadni, hogy a hivatalos lapban megjelentek közül megjelölhesse azt az üzletszabályzatot, amelyet ő – az adott céggel szerződve – nem fogadott el, vagy nem is áll vele szerződéses kapcsolatban.

Az azonnali beszedési megbízással történő fizetésnél nincs a pénzügyintézetnek előzetes értesítési kötelezettsége, illetve nincs kifogásolási joga a számlatulajdonosnak, mint a határidős változat esetében. Részben kivétel ez alól a váltókövetelés beszedése, mert ennek az azonnali beszedési megbízásnak a teljesítését a váltó címzettje letilthatja. Megtérítési igény esetében azonban a váltóbeszedés azonnali beszedési megbízás benyújtásával kapcsolatos szabályait nem lehet alkalmazni, tehát nincs helye azonnali beszedési megbízás benyújtásának.

REK 9. § (1) A számlatulajdonosok rövid időközökben, rendszeresen ismétlődő, azonos vagy hasonló fajtájú áruszállítás (szolgáltatás) ellenértékének kiegyenlítésére köthetnek terv szerinti fizetési megállá-

**Üzletszabályza-
ton alapuló
megbízás**

**Értesítési
kötelezettség,
kifogásolási jog**

**Terv szerinti
fizetés**

podást. A felek a fizetésre kötelezett által elfogadott üzletszabályzat alapján is megállapodhatnak a fizetés ilyen módjában.

(2) A megállapodás alapján a jogosult vagy a kötelezett azzal bízza meg a pénzügyintézetet, hogy a szállítások vagy a szolgáltatások előre felbecsült ellenértékének a szállítás tervezett üteme szerinti részösszegeit számolja el a bankszámlák között.

(3) Az elszámolási időszak — ha jogszabály vagy a felek számláját vezető pénzügyintézet kivételt nem tesz — 90 napnál hosszabb nem lehet. A felek az elszámolási különbözetet az elszámolási időszak után a terv szerinti fizetési megállapodásban meghatározott fizetési mód alkalmazásával, az ugyanott meghatározott határidőn belül egyenlítik ki.

BK 31. *Terv szerinti fizetés alkalmazható, ha*

a) a teljesítendő fizetés azonos vagy hasonló fajtájú szállítások ellenértéke,
b) az azonos vagy hasonló mennyiségű szállítások néhány napos időközben ismétlődnek és

c) az eladó (jogosult) és a vevő (kötelezett) a tervezett szállítások értékének és ütemének megfelelő fizetésre, valamint a teljesített fizetések és szállítások ellenértéke között fennálló különbözet elszámolására terv szerinti fizetési megállapodást kötött.

BK 32. *A megállapodás tartalmi kellékei a következők:*

a) a felek megnevezése,
b) a szállítandó áru vagy teljesítendő szolgáltatás megnevezése és forintértéke,
c) a terv szerinti fizetések milyen időközökben és esetenként milyen összegben történnek, továbbá az első fizetés az elszámolási időszak melyik (hányadik) napján történik,

d) a fizetés módja (átutalás vagy azonnali beszedési megbízás),

e) milyen időközökben és módon történik a tényleges szállítások értéke és a teljesített fizetések összege között fennálló különbözet elszámolása, továbbá az elszámolási időszak végét követően hány napon belül kell az eladónak az elszámolást elküldenie és meddig kell az elszámolási különbözet pénzügyi rendezésének megtörténnie,

f) a megállapodás lejáratának időpontja.

Ha a felek szükségesnek tartják, a megállapodásban kiköthetik az elszámolási időszakon belül keletkező jelentős összegű különbözeteit — elszámolási időszakon belüli — rendezését is.

BK 33. A megállapodást a feleknek a pénzügyintézetnél bejelentett módon kell aláírniuk.

A megállapodás egy példányát a kötelezett számláját vezető pénzügyintézeti szervhez kell eljuttatni.

BK 34. Változó havi keresetösszeg esetén a felek úgy is megállapodhatnak, hogy a havi keretösszegnek az alsó és felső határát határozzák meg a megállapodásban. Ilyen esetben a terv szerinti fizetési megbízások összege — a két összeghatár között — a következő elszámolási időszakban várható szállítások mérvének megfelelő összegben határozható meg.

BK 35. Az egy elszámolási időszakra vonatkozó terv szerinti fizetési megbízásokat egyszerre kell a pénzügyintézethez benyújtani olyan időpontban, hogy a kötelezett számláját vezető pénzügyintézet a megbízások összegével a kötelezett elszámolási számláját az esedékesség napján megterhelhesse.

BK 36. Az eladó az elszámolási időszak után elszámolást készít, amelyben szembeállítja az elszámolási időszakban teljesített szállítások értékét az ugyanezen időszakra benyújtott valamennyi terv szerinti fizetés (ideértve a vevő elszámolási számlájának pénzügyi fedezethiánya miatt még nem teljesített terv szerinti fizetési megbízásokat is), valamint az esetleges renkdívuili rendezések összegével és megállapítja, hogy az elszámolás szerint melyik fél javára mutatkozik követelet, illetve tartozás. Az eladó az elszámolást közvetlenül a vevő részére küldi el.

A feleknek az elszámolási különbözetet a terv szerinti fizetési megállapodásban meghatározott fizetési mód igénybevételével és az ugyanott meghatározott határidőn belül kell kiegyenlíteniük. Az elszámolási különbözet kiegyenlítésére benyújtott megbízáson „Terv szerinti elszámolási különbözet” jelzést kell feltüntetni.

BK 37. A vevő kikötheti a megállapodásban, hogy ha az eladó a megállapodásban meghatározott időpontig nem küldi el részére az időszakos elszámolást, ő készíthesse el az elszámolást a rendelkezésre álló adatok alapján és kezdeményezze a fizetést a megállapodásban foglalt módon. Ilyenkor a vevő küldi el az elszámolás eredeti példányát az eladónak.

BK 38. Ha a terv szerinti fizetési megbízások egy része a vevő elszámolási számláján fennálló időleges pénzügyi fedezethiány miatt még nem került teljesítésre, akkor az eladó csak az összes elmaradt terv szerinti fizetési megbízás teljesítése után egyenlítheti ki a vevő javára mutató elszámolási különbözetet.

BK 39. Ha a szállítások és a fizetések különbözete az elszámolási időszakon belül eléri vagy meghaladja a megállapodásban meghatározott mértékét, azt a megállapodásban kikötött fizetési mód igénybevételével kell rendezni (rendkívüli rendezés). Rendkívüli rendezés esetén a pénzügyintézethez benyújtandó megbízáson „Terv szerinti rendkívüli különbözet” jelzést kell feltüntetni.

BK 230. A terv szerinti fizetésre vonatkozó megbízásokat – a megállapodásban foglaltaknak megfelelően – vagy – a fizető (kötelezett) számlatulajdonos átutalási megbízás (P. 1 – T, illetve P. 1/b – T) nyomtatványon, vagy – a kedvezményezett (jogosult) számlatulajdonos azonnali beszedési megbízási (P. 16/a – T, illetve P. 18/a – T) nyomtatványon nyújthatja be. (A nyomtatványok használatánál a 211 – 212. pontokban foglaltak szerint kell eljárni.) E nyomtatványok terv szerinti fizetési rendszerben történő fizetésre való felhasználása esetén a fizetés esedékességének napját a megbízások jobb alsó részén az e célra szolgáló rovatban kell feltüntetni.

A terv szerinti fizetési megbízásokat a 215. pontban foglaltak szerint kell sorszámmal ellátni. Ha a terv szerinti fizetési megbízásokat a telep, gyáregység stb. a központjának a számlája terhére vagy javára nyújtja be, megkülönböztető sorszámozást célszerű alkalmazni.

Az elszámolási különbözet kiegyenlítése

A terv szerinti fizetésre vonatkozó szabályokról az a véleményünk, hogy azok annyira zárt rendszert alkotnak, továbbá annyira részletesen vannak kidolgozva az előírások, hogy ahhoz hozzátenni már nem lehet. Ez a fizetési mód mostanára több évtizedes múltra tekinthet vissza, és az 1987 őszén megjelent BK. sem változtatott sokat a régi szabályokon. Vannak azonban a szabályozásnak olyan részei, amelyek mára már *elvesztették jelentőségüket*, így pl. a REK 9. § (3) bek. a felek számláját vezető pénzügyintézetekre ruházza azt a jogot, hogy a 90 napnál hosszabb elszámolási időszakot engedélyezzék. Miután a felek két különböző pénzügyintézetnél vezethetik bankszámlájukat, nem tisztázott, hogy ezek közül melyik adhat engedélyt. Véleményünk szerint engedélyre egyébként sincs már szükség (a gazdálkodó szervezetek már évek óta nyújthatnak egymásnak kereskedelmi hitelt).

A pénzügyintézetek ma már nem vizsgálják felül a terv szerinti fizetési megállapodásokat, nem szólítják fel a feleket az esetleges szerződési előírások megszegése esetén a szerződés megfelelő tartalommal történő módosítására, bár a megállapodásokat ma is el kell juttatni a fizetésre kötelezett számlavezetőjéhez. Célszerűbb lenne a megállapodás megküldése helyett – az azonnali beszedési megbízás benyúj-

A terv szerinti fizetés jelentősége

tására jogosultak listájához hasonlóan —, csak a benyújtásra jogosultak bejelentését előírni a fizetésre kötelezett részére.

Véleményünk szerint terv szerinti fizetési megbízás benyújtása esetén a pénzüintézet ellenőrzésének csak arra kell kiterjednie, hogy a felek között létrejött megállapodás a pénzüintézet birtokában van-e, és ha igen, a megállapodásra hivatkozással benyújtott megbízásokat el kell fogadni annak aprólékos vizsgálata nélkül, hogy az megfelelő megállapodásnak. A fizetésre kötelezett számlatulajdonos — akár az azonnali beszedési megbízás benyújtására feljogosító megállapodás esetében — meg kell hogy bízson üzleti partnerében. Kísérje figyelemmel a fizetésre kötelezett, hogy szerződés partnere a megállapodás szerint jár-e el, és ha nem, akkor intézkedésére számlavezetőhelye a további megbízásokat már nem teljesíti.

Idejétmúlt előírás a BK 38. pontja is, amely az elszámolási különbözetek rendezése során tiltja a beszámítás alkalmazását.

Elszámolási
utalvány

REK 10. § (1) Az elszámolási utalvánnyal az azt kibocsátó kötelezett megbízza a pénzüintézetet, hogy az utalvány összegét az utalványon megnevezett számlatulajdonos bankszámláján írja jóvá.

(2) Az elszámolási utalvány nem ruházható át; annak ellenében készpénz nem fizethető ki.

(3) A kötelezett megjelölheti az elszámolási utalványon azt a legnagyobb összeget, amelynek erejéig az elszámolási utalvány elfogadható.

(4) Áru (szolgáltatás) közvetlen átvételekor elszámolási utalvány ellenében a jogosult az utalványt átadó személy részére csak akkor adhat ki árut, illetve teljesíthet szolgáltatást, ha az utalványt az előírásoknak megfelelően állították ki és ha az utalványt átadó személy személyi igazolvánnyal (megbízólevéllel) igazolja, hogy a kötelezett dolgozója (szövetkezet tagja).

Az elszámolási
utalvány
jelentősége

Elszámolási utalvány segítségével a számlatulajdonosok egyszerűen tehetnek eleget fizetési kötelezettségüknek, ezért a fizetések gyakran használt módja. Jogszabály nem határozza meg azt a legkisebb összeget, amely kiegyenlítésére szolgálhat, de a kereskedők a kisösszegű fizetéseknél a készpénzhez ragaszkodnak, és belső utasításra hivatkozva általában legalább 500 forint, vagy 1-2 ezer forint fölötti fizetésnél fogadják el.

Annak a tapasztalatnak a birtokában, hogy a számlatulajdonosok fizetőképessége az utóbbi időben megrendült, egyes kereskedők ragaszkodnak a készpénzzel történő fizetéshez. Ezen segíthet az a kisvállalkozói körben kipróbált megoldás, hogy a pénzüintézet az elszámolási utalvány keretösszegét kitölti, és egy olyan záradékkal látja el, amely szerint a keretösszeg erejéig garantálja az utalvány beváltását.

Az elszámolási utalvánnyal kapcsolatban a legtöbb nehézség az elvesztésből és a jogosulatlan felhasználásból adódhat. Ez a veszély csökkenthető, ha a felhasználáskor a személyazonosságot ellenőrzik. Annak eldöntése, hogy az elvesztés miatt letiltott elszámolási utalvány felhasználása esetén az eladó vagy az utalvány kibocsátója viselje a kárt — amennyiben nem az illetéktelen felhasználó téríti

meg – általában attól függ, hogy az előírásokat mennyire tartották meg. Elvesztés esetén a kötelezett számlatulajdonosnak a közjegyző előtt az elvesztett elszámolási utalvány megsemmisítése miatt eljárás kell indítania. A pénzüintézetek a lehetőség szerint figyelemmel kísérik az ilyen utalványokat, hogy megakadályozzák beváltásukat, de az esetleges beváltásból eredő kárért kizárják a felelősségüket.

BK 40. Az elszámolási utalvány értékhatára nem esik korlátozás alá. Javított elszámolási utalványt a pénzüintézet nem fogad el.

Bk 41. A felek megállapodhatnak az elszámolási utalvány átadásának módjában és időpontjában. A kötelezett az elszámolási utalványt a termék (szolgáltatás) átvételekor, vagy az átvételt követő időpontban adhatja át, vagy postán is elküldheti.

BK 42. Az elszámolási utalványt – a megállapodástól függően – a kötelezettnek olyan időpontban kell kiállítania és a jogosultnak átadnia (eljuttatnia), hogy azt a jogosult úgy nyújthassa be az elszámolási számláját vezető pénzüintézethez, hogy annak összegével a fizetési határidőn belül a kötelezett elszámolási számlája megterhelhető legyen.

BK 43. Áru (szolgáltatás) közvetlen átvételekor elszámolási utalvány ellenében a jogosult az utalványt átadó személy részére csak akkor adhat ki árut, illetve teljesíthet szolgáltatást, ha az utalványt az előírásoknak megfelelően állították ki és ha az utalványt átadó személy személyi igazolvánnyal (megbízólevéllel) igazolja, hogy a kötelezett dolgozója, illetve szövetkezeti tagja (Rendelkezés 10. § [4] bekezdés). A fegyveres testületek megbízottai személyi igazolvány helyett katonai igazolvánnyal igazolják magukat.

Az igazolás megtörténtét a jogosult (megbízottja) az utalvány terhelésiértésítés-szelvényének hátoldalán a rovatok kitöltésével, bélyegzőlenyomata alkalmazásával, valamint aláírásával igazolja.

BK 44. Amennyiben akötelezett a megállapodás alapján az elszámolási utalványt a teljesítést követő időpontban adja át vagy küldi meg postán a jogosultnak, a kötelezett a személyi igazolásra szóló rovatban bélyegzőlenyomatával és aláírással igazolja a teljesítés megtörténtét. A jogosult ilyenkor az átadó személy nevének és személyi igazolványának igazolására szolgáló rovatokat nem tölti ki.

BK 45. Az elszámolási utalványt beváltási megbízáshoz csatolva nyújthatja be a jogosult az elszámolási számláját vezető pénzüintézethez. A telepi számlával rendelkező számlatulajdonosok (telepek, fiókok stb.) az elszámolási utalványi telepi számlájuk javára, a telepi számlájukat vezető pénzüintézethez nyújthatják be. A telepi számlával nem rendelkező telepek, fiókok stb. a kötelezettől átvett elszámolási utalványokat központjuk elszámolási számlája javára nyújtják be.

BK 231. Az elszámolási utalvány három részből áll:

- a) az utalványnak a kötelezettnél visszamaradó tőszelvényéből,
- b) a kötelezett értesítésére szolgáló terhelésiértésítés-szelvényből.

Az utalvány és a terhelési értesítés átlós irányú „Csak elszámolásra” jelzésű felülnyomatot tartalmaz.

BK 232. Az utalványlapok (P. 103 – T) sorszámmal vannak ellátva és azokat 25 lapot tartalmazó füzetekbe fűzve szolgáltatja ki a pénzüintézet az igénylők részére. (OTP számlatulajdonosok részére igényelhető: OTP – I. 141 – 3., OTP – I. 141 – 29.)

BK 233. A számlatulajdonosok az utalványfüzeteket a pénzüintézethez bejelentett módon aláírt P. 6 – T nyomtatványrendelési megbízáson igényelhetik a számlájukat vezető pénzüintézettől. A nyomtatványon kell megnevezni az utalványfüzetek átvételére jogosult dolgozójukat. Postai kiküldetés esetén a pénzüintézet ajánlott küldeményként adja fel az utalványfüzetet. A pénzüintézettől átvett utalványfüzeteket a számlatulajdonosoknál szigorú számadású nyomtatványként kell kezelni.

BK 234. Az elszámolási utalványt a pénzüintézet által rendszeresített utalványlapon, tintával (golyóstollal) vagy írógéppel kell kiállítani. Az utalványon fel kell tüntetni a jogosult nevét, az utalvány összegét számmal és betűvel, a keltezés, a szállítás, illetve szolgáltatás esetén a teljesítés napját és az esetleges vásárlási keretösszeget. Az erre a célra rendszeresített rovatokban fel kell tüntetni az elszámolási számla-számokat, valamint a jelölő adatokat.

BK 235. Az elszámolási utalványt a kötelezettnek (telepének, kirendeltségének stb.) az elnevezését feltüntető bélyegzőlenyomattal és a pénzüintézethez bejelentett két aláírással kell ellátnia és tintával (golyóstollal) kell aláírnia.

Ha a számlatulajdonos bejelenti, hogy az elszámolási utalványok aláírására a terhelendő bankszámlát vezető pénzüintézetnél be nem jelentett személyeket is felhatalmazott, akkor e bejelentésben tudomásul kell vennie, hogy az ebből eredő károkért a pénzüintézetet nem terheli felelősség. A bejelentést a számlatulajdonosnak a pénzüintézetnél bejelentett módon kell aláírnia.

BK 236. A benyújtáshoz a P. 5 – T számú „Elszámolási utalvány beváltási megbízás”-t két példányban kell kiállítani, az elszámolási utalvány adatainak megfelelően. Az 1. sz. példány az utalvány összegének beszedésére vonatkozó eredeti megbízás a pénzüintézet részére, a 2. sz. példány pedig jóváírási értesítés a megbízást benyújtó számlatulajdonos részére.

A jogosult a megbízásnak csak az 1. sz. példányát írja alá és látja el bélyegzővel. A megbízást a jogosult által erre felhatalmazott személy (ügymintázó) is aláírhatja.

A nyomtatvány mindkét példányát – kivéve a 237. pontban foglaltakat – be kell nyújtani a pénzüintézethez, csatolva az elszámolási utalványt (az utalványt és a terhelési értesítést egybefüggően).

BK 237. A központi számlavezetőhelyeknél vezetett számlák számlatulajdonosai által kibocsátott elszámolási utalványok kitöltésére, kezelésére, benyújtására a 231 – 236. pontokban foglaltakat a következő eltéréssel kell alkalmazni:

Valamennyi számlatulajdonosnak a központi számlavezetőhelyeknél vezetett számlák számlatulajdonosai által kibocsátott elszámolási utalványok beváltásakor – a 213. pontban felsorolt esetek kivételével – a P. 5 – T számú nyomtatványt egy példányban kell benyújtania és az elszámolási utalványt szelvényvel együtt kell a megbízáshoz csatolnia. A P. 5 – T nyomtatvány sorszámként az elszámolási utalvány előnyomott sorszámát kell feltüntetni. Az elszámolási utalvány terhelési értesítésére szolgáló szelvényét a pénzüintézet előzetes értesítésként a kötelezethez továbbítja; ez a bankszámlakivonat vonatkozó terhelési tételének azonosítására szolgál.

Ilyen esetekben a benyújtónak a P. 5 – T beváltási megbízás

– 1. sz. példányát – az előírt módon bélyegzővel és aláírással ellátva – az elszámolási utalvánnyal együtt kell a pénzüintézethez megfelelően összefűzve benyújtania.

– 2. sz. példányát saját részére le kell választania. E példány alapján lehet azonosítani a bankszámlakivonatban, illetve az ahhoz csatolt összesítő jegyzékben szereplő jóváírást.

BK 238. Az Országos Takarékpénztár budapesti és Pest megyei egységeinél számlával rendelkező bank számlatulajdonosok által kibocsátott elszámolási utalvány a kedvezményezett bankszámla-tulajdonosoknak saját központi, illetve hálózati számlavezetőhelyükönél 4 példányos átutalási megbízással (P. 1 – T), az Országos Takarékpénztár további vidéki egységeinél számlával rendelkező számlatulajdonosok által kibocsátott elszámolási utalványt pedig 2 példányos elszámolási utalvány beváltási megbízással (P. 5 – T) kell benyújtaniuk, az elszámolási utalványokra vonatkozó jelölőadatok feltüntetésével.

c) az összegnek belföldi postautalvánnyal vagy átutalási postautalvánnyal a jogosult részére való továbbításával,

d) az összegnek a jogosult részére pénzügyi postautalvánnyal történő kiutalásával,

e) az összegnek készpénzfelvételi utalvány útján történő kifizetésével,

f) postai küldemény utánvételével.

(2) Bankszámlára készpénzt a számlavezető pénzügyi intézet pénztáránál, illetőleg átutalási postautalvány vagy belföldi postautalvány felhasználásával postahivataloknál lehet befizetni. Bankszámlára készpénzbefizetést nemcsak a számlavezető, hanem más pénzügyi intézet is elfogadhat.

REK 12. § A számlatulajdonos pénzügyi postautalvány kiállításával megbízza a pénzügyi intézetet, hogy bankszámlájára terhére meghatározott összeget posta útján fizessen ki a címzettnek.

REK 13. § A bankszámláról készpénzkifizetés távirati utalvánnyal is teljesíthető.

REK 23. § (1) A készpénzzel történő fizetésekkel kapcsolatos adatszolgáltatási kötelezettséget külön rendelkezés állapítja meg.

4. A betétszerződés

Ptk. 530. § Betétszerződés alapján a pénzügyi intézet köteles a szerződő fél által lekötött pénzeszközök után kamatot fizetni és a betét összegét a szerződés szerint visszafizetni. Ha a szerződő fél gazdálkodó szervezet, jogszabály eltérően rendelkezhet.

A betétszerződés önálló ügyleti típus. Keverednek benne a kölcsönszerződés, a letéti szerződés és a bankszámlaszerződés elemei. Kérdéses azonban, hogy a Ptk. 533. és azt követő §-aiban szabályozott takarékbetét-szerződéstől mennyire szükséges elhatárolni. A döntő különbséget a visszafizetésért vállalt állami garanciában kell látnunk. Ugyanis a takarékbetét visszafizetéséért az állam helytáll. A takarékbetét összegének visszafizetésére és a kamat, továbbá a nyereség kifizetésére vonatkozó követelés nem évül el. (Ptk. 533. § [4] bek.). A Ptk. 535. § (2) bekezdése szerint pedig a magánszemélyek által bankszámlaszerződés keretében elhelyezett pénzeszközökre a takarékbetétszerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

A jelenlegi szabályozás tehát betéti szerződés kötése esetén kizárólag a magánszemélyeket kívánja a visszafizetésért vállalt állami garancia előnyeiben részesíteni. Azonban a takarékbetétekről szóló 1989. évi 2. tvr. szerint takarékbetétet minden jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság és magánszemély elhelyezhet. Ez arra ösztönöz, hogy ne betétszerződést kössenek a felek, hanem takarékbetét-szerződést, hiszen így a betéttulajdonos rendkívül kedvező garanciához jut. A betétszerződés és a takarékbetét-szerződés véleményünk szerint tartalmában megegyezik, mindkettő tárgya pénzeszköz lekötése kamat – vagy egyéb hozadék –

Betétszerződés fogalma

Elhatárolás a takarékbetét-szerződéstől

kikötése ellenében. A gyakorlatban kialakult formák csupán technikai különbségekre vezethetőek vissza, de a két intézmény elkülönülése szempontjából nincs jelentősége, hogy pl. betétszámla megnyitására van szükség, vagy betétkönyvet kell kiállítani.

**A betétszerződés
alanyai**

A betétszerződés *alanyai* a betéttulajdonos részéről jogi személyek, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaságok vagy magánszemélyek lehetnek, ebből a szempontból nincs korlátozás. A betéttulajdonosok meghatározott körére azonban jelenleg még előírásokat tartalmaz a jogszabály abból a szempontból, hogy szabad pénzeszközeiket melyik pénzügyintézetnél helyezhetik el. Ilyen pl. a módosított 19/1980. (IX. 27.) PM r., amely szerint az önálló költségvetési szerv szabad pénzeszközét a számlavezető pénzügyintézetnél tartós betétként elhelyezheti, továbbá kizárólag kincstárjegyet és a külön jogszabályban meghatározott feltételek szerint kötvényt vásárolhat (21. § [3] bek.).

A jogszabályban található korlátozásokat az elmúlt években általában megszüntették, ebben a körben az előbbi esetben maradt meg széles körű korlátozás. Betétszerződést korábban a pénzügyintézetnél bankszámlaszerződéssel rendelkezők kötöttek, azonban mára ez a helyzet megváltozott: egyrészt betéttulajdonosként találkozhatunk olyan magánszemélyekkel, akiknek egyébként nincs bankszámlájuk, másrészt a bankszámla-tulajdonosok sem feltétlenül a bankszámlájukat vezető pénzügyintézetnél helyeznek el betétet. Betétszerződést olyan pénzügyintézet is köthet, amelyik számlavezetéssel nem foglalkozik, ezért a hozzá forduló betéttulajdonossal nem is lehet bankszámlaszerződése.

**Betéti
keretszerződés**

Azokkal a betéttulajdonosokkal, amelyeknek bankszámláját is vezeti a pénzügyintézet, illetve gyakran helyeznek el betétet, célszerű *betéti keretszerződést* kötni. Ezzel elkerülhető a gyakori, azonos tartalommal történő szerződés-kötés, hiszen csak az elhelyezés időtartama és a betét összege változik az egyes szerződésekben. Az egyes lekötési időkhöz tartozó kamatmértékeket a pénzügyintézet amúgy is meghirdeti, a betéti szerződésre vonatkozó általános szabályok pedig megtalálhatóak az üzletszabályzatban. Természetesen keretszerződés alkalmazása esetén is lehet egyedi szerződést kötni, illetve az egyedi szerződésekben el lehet térni az üzletszabályzattól.

A betét összege

A betétszerződésben meg kell határozni a betét *összegét*: Ezzel kapcsolatban az a gyakorlat alakult ki, hogy általában csak ezer forintra kerekített összegű elhelyezést fogadnak el, egyes esetekben a pénzügyintézet meghatározza a minimálisan elhelyezhető összeget is.

Elhelyezési mód

Célszerű megállapodni az *elhelyezés módjáról* is, rögzíteni kell azt, hogy az elhelyezés kinek a feladata. Mindkét esetre van lehetőség: a betéttulajdonos is elvégezheti az elhelyezéshez szükséges technikai lebonyolítást, de a bankszámláját is vezető pénzügyintézettel megállapodhat arról, hogy a szerződés szerinti napon a pénzügyintézet vezesse át a betét összegét a betétszámlára. A betéttulajdonos által történő elhelyezés esetében a pénzügyintézet számára közömbös, hogy a betét a pénztárba történő befizetéssel, a betéttulajdonos bankszámlájáról

történő átutalással, vagy akár a betéttulajdonos adósának valamilyen formában közvetlenül a betétszámlára történő fizetése útján történik. Csak az lényeges, hogy a szerződésben meghatározott napon a betét összege a pénzügyintézet rendelkezésére álljon. A szerződést lehet úgy is kötni, hogy az elhelyezésnek nem meghatározott napon, hanem meghatározott időszakon belül kell megtörténnie, ebben az esetben abban is meg kell állapodni, hogy a betét lejáratát az elhelyezés időpontja mennyiben befolyásolja, tehát a később kezdődő elhelyezéstől számított meghatározott nap elteltével, vagy a szerződésben rögzített naptári napon jár le a betét.

A betétként történő elhelyezés történhet *látra szólóan* vagy a pénz meghatározott időre való *lekötésével*. A látra szóló betét esetében nem látunk különbséget abból a szempontból, hogy a pénz a pénzforgalmi bankszámlán marad, vagy átkerül a betétszámlára, hiszen a betéttulajdonos tetszése szerint szabadon felhasználhatja, hiányzik a lekötés. Ennek következménye, hogy a kamatmérték megegyezik a pénzforgalmi bankszámla után térítendő kamattal. Mindezek miatt látra szóló betéttel nem találkozunk, az elhelyezések meghatározott időre történnek. Pénzügyintézetenként változó, hogy alkalmaznak-e minimális lekötési időt. A lekötési idő szempontjából jelenleg annak van jelentősége, hogy eléri vagy sem az egy évet, ugyanis az éven túli lekötésű betétek tartós forrásnak minősülnek. A pénzügyintézetnek összhangot kell teremtenie forrásainak és kihelyezéseinek lejáratá között: a tartós kihelyezéseket – amelyek általában beruházásokhoz kapcsolódnak – tartós forrásokkal kell fedezni, és ebből a szempontból jelenleg a választóvonal az egyéves lekötés.

Rendezni kell a betéti szerződésben azt, hogy a betéttulajdonos milyen határidővel *mondhatja fel*. A pénzügyintézet felmondási jogára a szerződések nem térnek ki, hiszen a forrásszükében lévő hazai pénzügyintézeteket nem fenyegeti az a veszély, hogy náluk elhelyezett betéteket nem tudják megfelelően kihelyezni. A betéttulajdonos azonnali hatállyal, vagy a szerződés szerinti felmondási idővel mondhatja fel a betétet. Az azonnali hatályú felmondásnak általában az a következménye, hogy a betéttulajdonos egyáltalán nem kap kamatot (esetleg még a látra szóló kamatot sem), a felmondási idő megtartása esetén a szerződés szerinti mértékben – általában a lekötés kezdetétől már eltelt idő figyelembevételével – az eredetileg kikötöttnél kevesebb kamathoz hozzá lehet jutni, ez azonban pénzügyintézetenként változó, annak függvényében, hogy ki-ki hogyan alakítja ki üzletpolitikáját. A felmondási idő általában 15–30 nap között van megállapítva. Ez a mérték jóval rövidebb a nyugati bankok által alkalmazott felmondási időnél. Elképzelhető olyan kikötés alkalmazása, mely szerint a betét nem mondható fel. Ez a pénzügyintézet számára „szupertartós” forrás, amelyre teljes biztonsággal számíthat, elismerése magasabb kamattal – kamatprémiummal – történhet. A betét felmondása előtt célszerű a betéttulajdonosnak azt kiszámítania, hogy rövid idejű likviditási gondját érdemesebb-e inkább hitel felvételével megoldania, mert ennek a kamata – rövid

A betét lekötése

Betétszerződés
felmondása

időre – kisebb, mint amennyi kamatveszteség érne a betét felmondása miatt.

Betétszerződés
lejáratára

Meg kell határozni a szerződésben a *lejáratot* is, valamint azt, hogy a lejáratkor mi történik. Több lehetőség van ugyanis, attól függően, hogy a betéttulajdonosnak szüksége van-e pénzére, vagy meghosszabbítani kívánja az elhelyezést, illetve a lejárat miatt esedékes teendők a szerződés szerint a pénzügyintézet vagy a betéttulajdonos feladatát képezik. Lejáratkor a pénzügyintézet a szerződés szerint, továbbá a betéttulajdonos rendelkezése szerint jár el. Ennek alapján a szerződésben meghatározottmódon a betétet megszüntetheti és a betéttulajdonos javára átutalhatja, ugyanolyan időre lekötöttnek tekintheti a betétet, mint amennyi az eredeti elhelyezés volt, illetve nem tesz semmit a betéttel, és a továbbiakban látra szólóan kezeli.

Kamat a betét
után

A *kamat* mértéke és megfizetésének módja fontos része a szerződésnek. Két alapvető megoldással találkozunk, attól függően, hogy kamatra tart igényt a betéttulajdonos, vagy a biztos kamatról lemond, és a bizonytalan, de magasabb mértékű nyeresémet választja, amelynek mértékét, számítási módját meg kell határozni. A kamat meghatározásánál figyelemmel kell lenni arra, hogy a Magyar Nemzeti Bank elnöke a lekötési időhöz igazodó kamatmaximumokat állapíthat meg. Ezek a kamatmértékek egy év alatt három alkalommal is emelkedtek, ezért a pontos mérték megállapításánál az éppen hatályos jogszabályt kell elővonnunk. A betétesek megszerzéséért folytatott verseny következtében a szerződésekben a kamatmértékek a lehetséges maximum körül kerülnek megállapításra. Magánszemélyek esetében a jövedelemadó a jövedelemadó miatt figyelemmel kell arra is lenni, hogy a szerződésben a bruttó vagy a nettó kamatmértéket tüntették fel. Abban az esetben, ha a szerződés erről külön nem rendelkezik, a bruttó kamatnak kell tekinteni a szerződésben feltüntetett kamatmértéket, amelyből a kifizetés előtt a pénzügyintézet levonja az adót.

A kamat mértékének megváltoztatásáról a szerződések általában nem rendelkeznek. A jelenlegi gyakorlat az, hogy különösen a hosszabb lekötési idejű betételhelyezés alatt a kamatmértékek emelkednek. A pénzügyintézetek többsége ilyenkor a már elhelyezett betétek kamatát is megemeli, vagy kamatprémiumot fizet.

Meg kell azt is határozni, hogy a kamat mikor esedékes. Hosszabb lekötési időnél általában az év végén jóváírják és tőkésítik a kamatot, illetve nem a betéthez írják hozzá, hanem a betéttulajdonos pénzforgalmi bankszámlájának a javára könyvelik, mindez megállapodás kérdése. Rövidebblekötés esetében a lejáratkor szokás a kamatot téríteni. A már kifizetett kamat is visszajárhat azonban, ha a betéttulajdonos a lejárat előtt felmondja a betétet. A kamatozás általában a lekötést követő napon kezdődik, és a lejárat előtti napon végződik.

Rendelkezési jog
a betétről

Magánszemély betéttulajdonos esetében lehet annak jelentősége, hogy a betétről rajta kívül *ki rendelkezhet*, illetve halála esetén kinek kell a betétet visszafizetni. A betéttulajdonos e rendelkezéseit rögzí-

teni kell a szerződésben. Célszerű abban is megállapodni, hogy a betéttulajdonos hogyan rendelkezhet betétjéről: személyesen, a személyazonosság igazolása után, illetve írásban, de ebben az esetben aláírásának meg kell egyeznie azzal a móddal, ahogy nevét a szerződésen aláírta, vagy aláírásbejelentést kell tennie. Ha a betéttulajdonos nem magánszemély, a betéttel kapcsolatos rendelkezéseket a bankszámlája felett rendelkezni jogosult személyektől fogadja el a pénzügyintézet, ha egyben bankszámlát is vezet a betéttulajdonos részére. Abban az esetben, ha a betétet kezelő pénzügyintézet nem egyezik meg a bankszámlát vezető pénzügyintézettel, a betétszámlát érintő rendelkezéseken gyakran a számlavezető pénzügyintézet igazolását kérik az aláírások helyességéről. Ezzel az eljárással nem értünk egyet, mert véleményünk szerint minden pénzügyintézetnek magának kell még a kellő időben beszereznie a szerződés teljesítésével kapcsolatos dokumentumokat – így a szerződő partnere képviselőre jogosult személyeinek aláírásmintáját is – és az efféle aláírásigazolás megkövetelése sérti a banktitok érvényesülését.

5. A folyószámla-szerződés

Ptk. 531. § (1) Folyószámla-szerződéssel a felek meghatározott jogviszonyból származó kölcsönös pénzköveteléseiknek egységes számlán való elszámolására vállalnak kötelezettséget.

(2) A felek folyószámlán levő egyes követeléseikkel nem rendelkezhetnek; rendelkezési joguk a folyószámla egyenlegére nézve áll fenn. Végrehajtás alá vonni csak a folyószámlának a végrehajtás foganatosításakor fennálló egyenleget lehet.

(3) A folyószámlára kerülő egyes követelések elévülése az egyenleg elévülésének kezdő időpontjával veszi kezdetét.

Ptk. 532. § (1) Az egyenleget, illetőleg az annak alapjául szolgáló tartozásokat és követeléseket a felek a közléstől számított tizenöt napon belül írásban kifogásolhatják.

(2) Ha a felek az egyenleget nem kifogásolták, illetőleg a kifogásolt tételekben megegyeztek, vagy a kifogás tárgyában a bíróság határozatot hozott, az egyes követelések megszűnnek, és helyükbe a folyószámla-egyenleg lép.

A számlaszerződések egyik alaptípusa a folyószámla-szerződés, amely végső soron ugyancsak a bankszámlaszerződésnek képezi egy egészen eltérő, speciális változatát. Az ilyen szerződéssel a pénzügyintézet ügyfelei vagy leendő ügyfelei, döntően egymás között kötött szerződésükkel arra vállalnak kötelezettséget, hogy meghatározott jogviszonyból származó kölcsönös pénzköveteléseiket egységes számlán számolják el.

A folyószámlaviszony egyúttal – a kölcsönös elszámolásig – a fizetések elhalasztását is jelenti, ezért némiképpen hitelviszonyt is képez. A folyószámlaviszony a felek között egy másik, mégpedig alapjogviszonyt is feltételez, amelyből eredő fizetések-elszámolások

Folyószámla-
szerződés
fogalma

tárgya egyúttal a folyószámla-szerződés tárgya is. Ez az alapviszony többnyire tartós jogviszonyt jelent, hisz főként akkor érdemes folyószámla-szerződést kötni.

Elvileg az alanyi kör nem korlátozott, a gyakorlatban mégiscsak a gazdálkodó szervezetek egymás közti jogviszonya jön számításba. Bizonyos korlátozások (elszámolási stb.) egyes jogi személyek esetében szinte kizáróak, az állampolgárok pedig ilyen lakossági konstrukció hiányában nem veszik igénybe ezt a számlaszerződés-kötési lehetőséget.

A folyószámla – jogokkal-kötelezettségekkel kapcsolatos – lényege abban fogalmazható meg, hogy a szerződő felek a folyószámlán lévő egyes követelésekkel nem rendelkeznek, rendelkezési joguk csak a folyószámla egyenlegére állhat fenn.

Ennek az egyenlegnek megállapítása tulajdonképpen a követelések és ellenkövetelések kölcsönös beszámítását és a tartozás jogcímének megváltoztatását foglalja magában.

Az egyenleget a szerződő felek csak a közléstől számított 15 napon belül kifogásolhatják. Ha ezt nem teszik (illetve ha a kifogásolt tételekben megegyeznek), a követelések meg is szűnnek, s helyükbe kizárólag a folyószámlán megjelenő egyenleg lép.

Mind az előzőekből kitűnik, a folyószámla-szerződés gyakorlatilag egy klíring szerződés, amely két vagy több fél kölcsönös tartozásainak, illetve követeléseinek elszámolására szolgál oly módon, hogy a szerződő felek a szemben álló követeléseiket kölcsönösen beszámítják és csak a különbözetet fizetik ki, illetve kapják meg.

IV. FEJEZET

Devizaszámlák

1. A devizaszámla fogalma, sajátosságai

Még mielőtt a devizaszámlával foglalkoznánk, rövid kitérőt kell tennünk az elmúlt évtizedekben meghonosodott gyakorlatra, amely szerint a gazdálkodó szervezeteknek sürgősen a saját devizaszámla, elegendő, ha a *forintfedezet* rendelkezésre áll, mert arra tekintettel a felhatalmazott pénzügyintézet gondoskodik a fizetés devizában történő lebonyolításáról, illetve a külföldről érkező összegek sem kerülhettek devizaszámlára, csak ellenértéküket utalták át a forintszámlára.

Deviza helyett
forintfedezet

A külföldre irányuló fizetések nagy része ma is így történik, csak a felhatalmazott pénzügyintézetek köre gyarapodott. Jelenleg is devizahatósági engedéllyel szab ad külföldi részére fizetést teljesíteni, illetve olyan szerződést kötni, amelyből külföldivel szemben tartozás keletkezik.

A tevékenységi körbe tartozó szerződések teljesítéséhez — amennyiben ehhez devizafizetés szükséges — devizahatósági *engedély szükséges*. Az engedélyt az MNB Devizaengedélyezési és Ellenőrzési Főosztályától kell megkérni. Az engedély lehet egy esetre szóló, vagy általános. Az általános engedélyen nem azt kell érteni, hogy a felhatalmazottja univerzális, mindenre kiterjedő devizajogosítványt kapott, hanem azt, hogy az engedélyezett ügyletet tetszőleges alkalommal megismételheti. Az általános devizahatósági engedélyről az MNB tájékoztatja az engedélyt kérő gazdálkodó szervezet pénzügyi bankszámláját vezető pénzügyintézetet. Az engedély birtokában a *számlatulajdonos feladata* lényegében a következő:

Devizaengedély

- a szükséges nyomtatványokat kiállítva benyújtja azokat számlavezetőhelyénél,
- a fizetési megbízásnak teljesítéséhez szükséges forintellenértékről kell gondoskodnia, úgy, hogy az erre a célra megnyitásra kerülő devizafedezeti számlán rendelkezésre álljon.

Minden másról a számlavezetőhelye gondoskodik. A 8002/1989. (PK. 11.) MNB tájékoztatóban tették közzé a külkereskedelmi tevékenység körén kívül konvertibilis elszámolású fizetőeszközökben lebonyolódó devizafizetések rendjének banktechnikai feltételeit. A külkereskedelmi szerződésekkel kapcsolatos devizafizetésekre vonatkozó szabályozást a későbbiek során részletezzük. Nehézséget okoz, hogy a szabályozásban időnként szoros kapcsolat van a forintfedezet ellenében történő, illetve a közvetlenül a devizaszámláról történő fizetések között, ez főleg a külföldiek befektetéseiről szóló törvényben érhető tetten.

További nehézséget jelent az egyes devizahatósági engedélyek felkutatásának és nyilvántartásának megoldása, hiszen nagyszámú, tartalmában eltérő felhatalmazással találkozhatunk.

Ezután már áttérhetünk a devizaszámlára. Előre kell bocsátanunk azt, hogy ezzel kapcsolatban a legtöbb mozzanat devizahatósági engedélyekhez kötött, annak keretén belül lehet a számlán forgalmazni. Maga a devizaszámla megnyitható engedély nélkül is, de a számla megnyitása nem jelenti egyben azt is, hogy ott pénzmozgás is történhet. Az engedély meghatározza a számlán lehetséges jóváírások és terhelések jogcímeit is. A pénzügyintézet csak felhatalmazása keretei között vezethet devizaszámlát, és lehet, hogy a különféle pénzügyintézeteknek eltérő a felhatalmazása, illetve az egyes számlatulajdonosainak eltérőek a lehetőségeik.

Devizaszámlák:
nostro és loro
számlák

Legelőször azokat a devizaszámlákat kell számba vennünk, amellyel a számlatulajdonosok nem is találkoznak: ezek azok a számlák, amelyeket a bankok egymásnak vezetnek. A nemzetközi gyakorlat szerint ugyanis a bankok egymás közötti fizetéseiket készpénz nélkül bonyolítják le, ezek a devizaszámlák külföldi pénznemben tartalmazzák az egyes tartozásokat és követeléseket. Ezeket a számlákat „nostro” és „loro” számlának nevezik. „Nostro számlának” nevezzük a külföldi bank által a saját, belföldi bankunk részére vezetett számlát, a loro számla viszont a saját belföldi bankunk által a külföldi banknak (és az összes saját számlatulajdonosnak) vezetett számla. A nostro számla egyenlege erejéig teljesíti saját bankunk megbízásait a külföldi bank. Ezekre a számlákra és a külföldi bankokra azért van szükség, mert külföldre irányuló megbízásunk teljesítését csak megfelelő bankkapcsolat rendelkezésre állásakor tudja teljesíteni saját bankunk, amelynek természetesen mindegyik külföldi bankkal nem lehet saját kapcsolata, de több közvetítő bankon keresztül a világ bármelyik sarkán található kis bankhoz is megtalálhatja az utat.

A nostro számlán történő könyvelésekről bankunk a tényleges könyvelés idejénél csak később szerez tudomást, hiszen meghatározott időre van szükség, amíg a külföldön történt könyvelésekről a bizonylatokat megkapja. Éppen ezért a nostro számla forgalmának megfelelően itthon is elvégzik a várható könyveléseket az ún. „tükör-számlán”, hogy a nostro számla könyvelését követni tudják, és időről időre összehasonlítják az itthoni és a külföldi könyvelési adatokat. Azok a fizetési megbízások, amelyek itthonról lesznek indítva a kinti számla terhére, azoknak a várható könyvelése kiszámítható, a jóváírásokról azonban csak később értesülhetünk. Mindez megköveteli, hogy a könyvelést rendszeresen, gondosan egyeztessék. Az ezzel kapcsolatos minden feladat a bankoké, és módját megállapodásban rendezik egymás között.

Szerződési
sajátosságok

A devizaszámla vezetése – ugyanúgy akár a forintbankszámla vezetése – a számlatulajdonos és a bank által kötött megállapodás alapján történik. A devizaszámla vezetésének alapjául szolgáló szer-

zódásban mindazokra a szempontokra tekintettel kell lenni, amelyeket a forintbankszámláknál figyelemmel kísértünk, de ezek kibővülnek még az alábbiakkal:

A legfontosabb a számlavezetés devizájáról való döntés. Lehetséges csak egy meghatározott devizanemben megállapodni, arra is lehetőség van, hogy több devizanemben vezessenek számlát, illetve abban is meg lehet állapodni, hogy a számlát a mindenkori befizetés devizanemében vezessék.

Célszerű abban is megállapodni, hogy a számlatulajdonosnak az esedékesség előtt mennyi idővel kell a fizetési megbízást benyújtania. A fizetési megbízások teljesítése során — főleg a magánszemélyek esetében — kevésbé érvényesül az alakiság, a nyomtatványkényszer: gyakran kötetlen levél alapján is elfogadja a pénzügyintézet számlatulajdonosának a devizaszámláról történő rendelkezését, ha a levél minden szükséges adatot és a bejelentett aláírást is tartalmazza.

A számlatulajdonosok köréből először a belföldi magánszemélyekre és a vegyesvállalatokra vonatkozó szabályozást tekintjük át. Nem térünk ki külön a külföldi magánszemélyek vagy cégek, vagy a nálunk működő külképviseletek devizaszámláinak esetlegesen eltérő előírásaira.

2. Lakossági devizaszámla

Dsz 1. § (1) A devizajogszabályok alkalmazása szempontjából belföldinek tekintendő természetes személyek a devizajogszabályokban meghatározott jogcímenek vételre felajánlás alól mentes külföldi fizetőeszközben jelentkező bevételeiket a Magyar Nemzeti Bank által felhatalmazott pénzügyintézetknél (a továbbiakban: pénzügyintézet) nyitott devizaszámlájukra befizethetik, jogszabályban meghatározott esetben igazolás nélkül.

(2) A devizaszámlára — a devizajogszabályok figyelembevételével — a Ptk. bankszámlaszerződésre vonatkozó 529. § (1)–(2) bekezdésének rendelkezéseit kell alkalmazni.

Dsz 2. § (1) A devizaszámla névre szólóan, a számlatulajdonos döntésétől függően lekötési idő meghatározása nélkül vagy előre meghatározott lekötési időre szólóan nyitható.

(2) A számlavezető pénzügyintézet a devizaszámla-szerződés általános feltételeit üzletszabályzatban állapítja meg; az üzletszabályzattól az egyes szerződésekben el lehet térni.

(3) A szerződéskötéssel — eltérő megállapodás hiányában — a pénzügyintézet által közzétett általános szerződési feltételek a szerződés részévé válnak.

Dsz 3. § (1) A pénzügyintézet a devizaszámlán fennálló követelés után az általa közzétett kamatfeltételek alapján a szerződésben meghatározott kamatot fizet.

(2) A devizaszámla a számlakövetelés pénzmemében kamatozik.

(3) A devizaszámla kezelésével kapcsolatos, devizában felmerülő

költség felszámítása devizában, a jutalék és a forintban felmerülő költség felszámítása a szerződésben meghatározott pénznemben történik.

Dsz 4. § A devizaszámlán lévő követelés visszafizetéséért az állam helytáll, a követelés visszafizetésére és a kamat kifizetésére vonatkozó követelés nem évül el.

Dsz 5. § A devizakövetelést polgári jogi tartozás kiegyenlítése vagy biztosítása érdekében lefoglalni, valamint arra zálogjogot szerezni nem lehet.

Dsz 6. § (1) A devizaszámla titkos. Adatairól tulajdonosának, vagy törvényes képviselőjének hozzájárulása nélkül más részére felvilágosítást adni nem szabad.

(2) A pénzintézet köteles tájékoztatást adni a devizaszámláról a bíróság (közjegyző) megkeresésére a vagyonelkobzást kimondó, vagy az állammal szemben kártérítési kötelezettséget megállapító jogerős ítélet esetén, továbbá – a hagyatékkal kapcsolatos eljárásban – az örökchagyó devizaszámlájáról.

Dsz 7. § (1) A devizaszámla kamatozása – ha a szerződés másként nem rendelkezik – a befizetést követő napon kezdődik és a kifizetést megelőző napon végződik.

(2) A fel nem vett kamatot az esedékességkor a devizaszámlán lévő követelés összegéhez hozzá kell adni (tőkésítés).

Dsz 8. § A pénzintézet köteles a devizaszámlára vonatkozó jogszabályokban, valamint az üzletszabályzatában foglalt rendelkezéseket, az általános szerződési feltételeket és a kamatmértékeket a pénztártermekben kifüggeszteni.

A belföldiek devizaszámláira (1/1974. [I. 17.] PM rendelet 15. §-a) vonatkozó részletes szabályok a következők:

I. Devizaszámlát a Magyar Nemzeti Bank (a továbbiakban: MNB) által felhatalmazott pénzintézetek vezetnek.

II. Devizaszámla

1. A rubelelszámolású országok fizetőeszközeiben jelentkező bevétel esetén a számlatulajdonos kívánsága szerint

a) bármely rubelelszámolású ország törvényes pénznemében vagy

b) e pénznemekre átváltható forintban,

2. konvertibilis – az MNB által kiadott valutaárfolyamlaapon felsorolt – fizetőeszközben jelentkező bevétel esetén a számlatulajdonos kívánsága szerint

a) bármely konvertibilis devizában vagy

b) konvertibilis devizára átváltható forintban nyitható és vezethető.

III. A devizaszámla-tulajdonosok a számlájukon lévő II/1. pontban, illetőleg a II/2. pontban említett pénznemben fennálló követeléseiket az ugyanabban a pontban megjelölt pénznemre bármikor átválthatják. A külföldi fizetőeszköz átszámítása forintra vagy más külföldi fizetőeszközre az MNB által jegyzett mindenkori hivatalos átfolyamon történik.

IV. A konvertibilis devizabevételek

a) a VI. pontban felsorolt valamennyi jogcímen jóváírhatók a devizaszámlán,
b) a VI. 1., 2., 3., 4., 6., 16., 17., 19., 20., 21/a és 22. pontban felsorolt jogcímeken igazolás nélkül jóváírhatók a devizaszámlán

– a valuta, csekk, nemzetközi postautalvány befizetés, valamint

– a kedvezményezett javára történő devizaátutalás esetén, ha

– a devizaátutalásból az átutalt összeg jogcíme megállapítható vagy

A devizaszámla
fajai

Konvertibilis
deviza jóváírása

– az átutalt, illetve befizetett valuta (deviza) összeg jogcímeire vonatkozóan a kedvezményezett írásbeli vagy szóbeli nyilatkozatot tesz.

Egyéb esetben a devizaszámlán történő jóváíráshoz igazolás szükséges.

c) A devizaszámlán történő jóváírás mértékét a VI. pont tartalmazza.

V. A rubelelszámolású devizabevételek

a) a VI. pontban felsorolt 1–17. jogcímen írhatók jóvá a devizaszámlán,

b) a jóváíráshoz igazolás szükséges,

c) a jóváírás mértéke 100%.

VI. A devizaszámlán történő jóváíráshoz igazolást – amennyiben az szükséges – az MNB által felhatalmazott szerv, illetve felhatalmazás hiányában az MNB ad ki. Az igazolás a kiállítás keltétől számított 30 napig érvényes. A devizaszámlán történő jóváírás jogcímei, a befizetés alapját képező devizaösszeg, vagy a visszavásárlás alapját képező forintösszeg, annak mértéke és az igazoló szervek a következők:

1. Jogcím: belföldi szerv által folyósított napidíj, illetmény és ösztöndíj, mérték: a megtakarítás, igazoló: a napidíjat, illetményt folyósító, az MNB által felhatalmazott szerv, illetve az Országos ösztöndíj Tanács.

2. Jogcím: külföldi szerv által folyósított napidíj, illetmény és ösztöndíj,

mérték: a) napidíj esetén a megtakarítás,

b) illetmény és ösztöndíj esetén a Minisztertanácsnak a külföldi munkavállalásról és a művelődési miniszternek az ösztöndíjas tanulmányutakról szóló rendeletében előírt kötelezettségek leróvása után fennmaradó összegből a megtakarítás,

igazoló: az utazást, illetve a munkavállalást engedélyező, az MNB által felhatalmazott szerv.

3. Jogcím: előadóművészek külföldi szereplésével kapcsolatos díjak,

mérték: a művelődési miniszternek az előadóművészek külföldi szerepléséről és az ezzel kapcsolatos művészközvetítésről szóló rendelete szerint,

a) az elszámolt tiszteletdíjból a kötelezettségek leróvása után fennmaradó összeg 100%-a,

b) a napidíjként elszámolt összegből a megtakarítás,

igazoló: a művészközvetítésre jogosult, az MNB által felhatalmazott szerv.

4. Jogcím: honorárium (előadás, fordítás, játékvezetői, lektorálási és tolmácsolási díj, eseti szakértői és tanácsadói díj, felügyelőbizottsági és igazgatósági díj),

mérték: a honorárium 100%-a,

igazoló: az MNB, játékvezetői díj esetén az Országos Sporthivatal.

5. Jogcím: ügyvédi, jogtanácsosi és jogi oktatói munkaközösség tagjának munkadíja,

mérték: az elszámolt munkadíj 50%-ának mint alapnak a 100%-a,

igazoló: az MNB által felhatalmazott ügyvédi, jogtanácsosi, illetve jogi oktatói munkaközösség.

6. Jogcím: verseny- és pályadíj,

mérték: a) egyéni sportoló esetén a szövetség által a versenyző részére meghatározott és az Országos Sporthivatal által jóváhagyott összeg 100%-a,

b) csapat-sportág esetén a csapattagot megillető devizarészesedés 100%-a,

c) az egyéb verseny és pályadíj 100%-a,

igazoló: az Országos Sporthivatal, a Nemzetközi Koncertigazgatóság, a Magyar Köztársaság (az eredeti szövegben még minden alkalommal: Népköztársaság) Művészeti Alapja és az MNB.

7. Jogcím: szellemi termék után járó díj,

a) találmány (szabadalom), know-how, ipari minta és védjegy külföldi értékesítése,

b) az a) pontban említett szellemi termék felhasználásával előállított áru külföldi értékesítése,

mérték: az a) pont esetén: a külföldi eladásból, illetőleg hasznosításból a feltalálót megillető vételár, illetőleg licencdíj 100%-a,

**Rubelelszámolású
deviza jóváírása**

**A jóváírás
jogcíme szerinti
mérték és az
igazoló**

a b) pont esetén: a belföldivel, mint hasznosítóval a szellemi termék hasznosítására kötött szerződés alapján a licencdíj (szolgálati találmány esetén a munkálattal kötött díjazási szerződés alapján a találmányi díj, valamint közreműködési díj), illetőleg szerződés hiányában a szellemi termék igazságügyi szakértő által megállapított eszmei díjhányadának 100%-a,

igazoló: az a) pont esetén: LICENCIA Találmányokat értékesítő vállalat, NOVEX, NIKEX, TRANSELEKTRO, MEDICOR, BIOGAL, EGIS, CHINOIN, Kőbányai Gyógyszerárugyár, MOGÜRT – GARÁZSKER Rt., KADIMPEX, CYCLOLAB, INNOFINANCE, REALCO, TUNGSRAM Rt., Tiszai Vegyi Kombinát, MNB,

a b) pont esetén: CHINOIN, BIOGAL, Kőbányai Gyógyszerárugyár, EGIS, CYCLOLAB, INNOFINANCÉ, TUNGSRAM Rt., Tiszai Vegyi Kombinát, MOGÜRT – GARÁZSKER Rt., MNB.

8. Jogcím: szerzői jogdíj,

a) zeneművek (ideértve: az ún. kis és nagy jogdíjat a filmekhez felhasznált műveket), irodalmi művek (ideértve: a műfordításokat és a filmekhez felhasznált műveket is), tudományos művek (ideértve: a cikk honoráriumokat is) és színpadi művek jogdíjai,

b) softwarek,

c) képző-, ipar- és fotóművészeti alkotások, valamint ipari tervezőművészeti alkotások jogdíjai,

d) filmjogdíj (kizárólag tv-film esetén),

e) építészeti, műszaki terv,

mérték: az a), b), c), e) pont esetén: a jogdíj 100%-a,

a d) pont esetén: a felosztott jogdíjból (amely a befolyt összeg 10%-a) az alkotókat megillető összeg 100%-a,

igazoló: az a) pont esetén: Szerzői Jogvédő Hivatal,

a b) pont esetén: Szerzői Jogvédő Hivatal, NOVOTRADE Rt., iINTERAG Rt., METRIMPEX, SZÁMALK, TRADE-COOP, COMPORGAN, SG-2., Számítástechnikai Kutató és Innovációs Központ, ASK Kft., ELEKTROMODUL, Műszertechnika, REALCO, R-SOFT,

a c) pont esetén: a Magyar Köztársaság Művészeti Alapja és Szerzői Jogvédő Hivatal,

a d) pont esetén: Szerzői Jogvédő Hivatal,

az e) pont esetén: Szerzői Jogvédő Hivatal.

9. Jogcím: filmértékesítés (ideértve: minden audiovizuális alkotást, a tv-filmek kivételével),

mérték: a) az 1988. június 30-ig megkötött szerződések esetén a nettó export árbevétel 25%-a, a rendező, az operatőr, az író között 50 – 30 – 20%-os arányban megosztva (rajz- és animációs filmek esetében a rendező és a tervezők között 70 – 30%-os arányban megosztva),

b) az 1988. július 1-je után megkötött szerződések esetén a nettó export árbevételéből – a film gyártója és az alkotók (szerzők) között létrejött szerződés feltételeitől függően – az alkotókat (szerzőket) a devizabevételhez fűződő anyagi érdekelttség alapján megillető összeg 100%-a,

igazoló: a) hHUNGAROFILM Vállalat,

b) a filmgyártó vállalatok.

10. Jogcím: könyv- és zenemű-értékesítés,

mérték: a) az 1988. december 31-ig megkötött szerződések esetén a befolyt devizaösszegeből művenként 25 000 Ft-ig az összeg 100%-ának, e felett 5%-ának az egyes szerzőkre (ideértve a fordítókat és az illusztrátorokat is) jutó hányada,

b) az 1989. január 1-je után megkötött szerződések esetén a nettó export árbevételből – a kiadók és a szerzők között létrejött szerződés feltételeitől függően – a szerzőket a devizabevételhez fűződő anyagi érdekelttség alapján megillető összeg 100%-a,

igazoló: Corvina Kiadó, Akadémiai Kiadó és Nyomda, Zeneműkiadó Vállalat.

11. Jogcím: képző-, ipar- és fotóművészeti termék értékesítés,

mérték: az alkotót megillető alkotói díj 100%-a,
igazoló: ARTEX, KULTÚRA, ARTUNION, Képcsarnok Vállalat, IDEA Iparművészeti Vállalat, FOLKART, NOVOTRANS, HUNGEXPO, GENERALIMPEX, INTERPRESS, Kisipari Termeltető Vállalat, GOBELIN, MOGÜRT – GARÁZSKER Kft., HUNGAROCOOP, HUNGAROTEX, INTERVIDEO, KONKOORD, Műgyűjtők Galériája Kft., NOVOTRADE Rt., NOVALK, OFOTÉRT, REALCO, továbbá az önálló exportjoggal rendelkező művészek által értékesített alkotások esetén a deviza-ellenértéket fogadó bank, fotóművészeti termék esetén az MNB.

12. Jogcím: műgyűjtő tulajdonát képező, elhunyt művész alkotásának külföldi értékesítése,

mérték: a nettó devizaárbevétel 100%-a, limitáras értékesítés esetén a tulajdonost megillető árbevétel 100%-a,

igazoló: ARTEX, ARTUNION, MAGYAR MÉDIA, PRISS-ART Kft., Műgyűjtők Galériája Kft., Széchenyi Kiadó Kft.

13. Jogcím: hanglemez, hangszalag, műsoros kazetta értékesítés

mérték: a szerzőt és a közreműködőket a szerződés alapján megillető összeg 10%-a,

igazoló: HUNGAROTON.

14. Jogcím: Kisipari árunak külkereskedelmi tevékenységre jogosult vállalaton keresztül történő értékesítése,

mérték: a nettó devizaárbevétel 10%-a,

igazoló: az exportot lebonyolító külkereskedelmi vállalat, a devizáért értékesítő üzletet üzemeltető vállalat.

15. Jogcím: a) külkereskedelmi tevékenységre jogosult magánszemély saját előállítású termékének, illetve szolgáltatásának külföldi értékesítése,

b) magánfuvarozónak külföldi megbízásból végzett nemzetközi áru fuvarozása,

mérték: az a) pont esetén: a nettó devizaárbevétel 10%-a,

a b) pont esetén: a konvertibilis devizában kiegyenlített és a devizahatóság engedélye alapján kiutalt ellátmányból elszámolt devizaköltséggel csökkentett fuvardíj (nettó devizaárbevétel) 10%-a,

igazoló: az a) pont esetén: az értékesítés devizaellenértékét fogadó bank,

a b) pont esetén az ellátmányt folyósító szerv.

16. Jogcím: hazatért, letelepedett személyek által vételre felajánlott devizaérték,

mérték: a devizaösszeg 100%-a,

igazoló: Pénzügyi Központ.

17. Jogcím: Külföldi által folyósított nyugdíj, járadék, tartásdíj, kártérítés, kártalanítás, külföldi ingatlan bérjövödelme, vételára, külföldi örökség,

mérték: a devizaösszeg 100%-a,

igazoló: Pénzügyi Központ, az MNB által felhatalmazott belföldi biztosító intézet.

18. Jogcím: oktatói díj,

mérték: a művelődési miniszter által meghatározott körben a képzésben részt vevő oktatók részére évenként és személyenként a külföldiek oktatásáért kapott forintdíjazás összegének megfelelő konvertibilis valuta legfeljebb 500-USD az intézmény részére megállapított keret erejéig,

igazoló: az MNB által felhatalmazott intézmény.

19. Jogcím: engedéllyel belföldön rendezett szerencsejáték devizában kifizetett nyeresége,

mérték: a nettó nyereség 100%-a,

igazoló: a szerencsejáték lebonyolítására felhatalmazott szerv.

20. Jogcím: külföldi többletértékadó visszatérítés,

mérték: a befolyt összeg 100%-a,

igazoló: 1/1974. (I. 17.) PM rendelet 2. számú melléklete szerinti intézet.

21. Jogcím: ajándékként,

a) a külföldön magyar hatósági engedéllyel munkát vállaló vagy ösztöndíjas-

**A deviza
felhasználása**

ként tartózkodó, tanulmányokat folytató, vagy tartós külföldi szolgálatot teljesítő belföldi által közeli hozzátartozójának [Ptk. 685. § b) pont], szülője testvérének és annak gyermekének, valamint külföldi által Magyarországra utalt összeg (fizetőeszköz).

Ha az átutalásból az ajándék jelleg nem állapítható meg, az átutalás ajándék jellegéről a kedvezményezett írásbeli vagy szóbeli nyilatkozata szükséges,

mérték: a belföldi bankhoz befolyt összeg 100%-a,

igazoló: a számlavezető pénzintézet,

b) az a) pontban meghatározott személy által a valutáért árusításra felhatalmazott szervekhez gépjárművásárlásra átutalt vagy a belföldön tartózkodó külföldi által oda befizetett, majd ezektől átutalt összeg,

mérték: a tovább utalt összeg 100%-a,

igazoló: a valutáért árusításra felhatalmazott szerv.

22. Jogcím: külfölditől ajándékba kapott külföldi fizetőeszköz,

mérték: az ajándék 100%-a.

A befizetőnek a befizetéskor az ajándék jogcíméről választása szerint írásbeli vagy szóbeli nyilatkozatot kell tennie.

VII. A külföldi fizetőeszközben jelentkező bevételnek a VI. pont alapján devizaszámlára be nem fizethető, illetve be nem fizetett része a devizajogszabályok szerint vételre felajánlási kötelezettség alá esik.

VIII. A VI. 1., 2., 3., 4., 6., 7., 8., 11., 19. és 20. alatti jogcímenek a devizaszámlára befizethető összeget a devizaszámla-tulajdonos (vagy a devizaszámla nyitására jogosult) – ha követelését vagy anna kegy részét külföldön devizában kapta meg – e mellékletben megállapított mérték erejéig külföldön, előzetes devizahozzájárulási engedély nélkül felhasználhatja.

IX. A devizaszámlán fennálló követelés az alábbiak szerint használható fel:

1. rubelelszámolású országok fizetőeszközeiben és e pénznemekre váltható forintban fennálló követelés a rubelelszámolású országokban:

a) utazási költségre és az utazással kapcsolatban külföldön felmerülő kiadások fedezetére,

b) áru külföldön történő beszerzésére,

c) belföldi alapítványra és közérdekű kötelezettség vállalásra,

d) belföldi társadalmi szervezetnek, költségvetési szervnek, egyháznak, vallási felekezetnek történő ajándékozására.

2. A konvertibilis fizetőeszközökben és e pénznemekre átváltható forintban fennálló követelés:

a) utazási költségre és az utazással kapcsolatban külföldön felmerülő kiadások fedezésére (beleértve a külföldi idegenforgalmi szolgáltatások és menetjegyek előzetes biztosításának fedezésére belföldre vagy külföldre teljesített átutalásokat is),

b) (hatályát veszítette),

c) a valutáért árusító turista üzletekben áru beszerzésére,

d) Konsumex Ajándékautó Szolgálatnál történő vásárlásra, illetőleg a valutáért árusításra feljogosított szervekhez az ott történő gépjárművásárlásra,

e) áru külföldről történő beszerzésére,

f) nemzetközi szervezet tagsági díjának fizetésére, ha egyébként az egyéni tagsághoz szükséges engedély rendelkezésre áll,

g) belföldi alapítványra és közérdekű kötelezettség vállalásra,

h) belföldi társadalmi szervezetnek, költségvetési szervnek, egyháznak, vallási felekezetnek történő ajándékozására,

i) vizsgadíj, nyelvtanfolyami díj, kiállítások, kongresszusok részvételi díja, klubtagsági díj, közvetítői díj és egyéb hasonló jellegű fizetési kötelezettségek teljesítésére (kivétel: hirdetési és reklámköltségek), ha a kedvezményezett külföldi.

3. Ha a számlatulajdonos a külön jogszabálynak megfelelően véglegesen elhagyja Magyarországot, a devizaszámláján lévő összeget külföldre kiveheti, illetőleg átutalhatja.

X. A devizaszámla-követelést devizában a számlatulajdonos vagy örököse – viszonyosság esetén ideértve a külföldi örökös is –, illetve a számlatulajdonos engedélyével közvetlen hozzátartozója [Ptk. 685. § b) pont], szülőjének testvére és annak gyermeke használhatják fel. Az említett számlakövetelés forintellenértékét a számlatulajdonoson kívül bármely meghatalmazottja részére kifizetheti a pénztintézet.

XI. A devizaszámlán az örökös részére történő jóváíráshoz szükséges igazolást a VI. pontban említett szervek adnak ki, az egyes alpontokban meghatározott mérték 100%-ára.

XII. A devizaszámlán fennálló követelés időbeli korlátozás nélkül bármikor felhasználható. A devizaszámláról felvett összeg külföldön fel nem használt részét – a jogszabály alapján birtokban tartható külföldi fizetőeszköz kivételével – a kiviteli engedély egyidejű benyújtása mellett a számlára 8 napon belül vissza kell fizetni, vagy vételre fel kell ajánlani.

XIII. A devizaszámla a számlakövetelés pénznemében kamatozik. A devizaszámla kezelésével kapcsolatos, devizában felmerülő költség – ide értve a konverzióért felszámított költséget is – felszámítása devizában, a jutalék és a forintban felmerülő költség felszámítása a számlaszerződésben meghatározott pénznemben történik.

A felhasználók köre

A fenti jogszabályok alkalmazása előtt célszerű meggyőződni arról, hogy időközben nem módosították-e őket, mert az eddigi tapasztalatok szerint erre akár évente többször is sor kerülhet. A *lakossági devizaszámla* korábban több elnevezéssel is fellelhető volt, az elnevezések tükrözték a felhasználási lehetőségeket. Ez a kérdés mára már elvesztette a jelentőségét. Most bármelyik erre felhatalmazott pénztintézetnél akár több devizaszámlát is nyithat a lakosság, azonban – bár meghatározott körben meghatalmazás adható a számla feletti rendelkezésre a hozzátartozóknak – közös néven, vagy elnevezés nélkül, illetve jeligével devizaszámla nem nyitható. A számla feletti meghatalmazás egy alkalomra is szólhat, ekkor azt a pénztintézet a fizetési megbízás elfogadásakor bevonja. A meghatalmazást szükségtelen tanúkkal aláíratni, hiszen a pénztintézetnél rendelkezésre álló aláírásmintából megállapítható a meghatalmazó aláírásának azonossága.

Egységes devizaszámla

Ügyleti biztosítékként sem lehet lekötni és megszerezni a devizaszámlán található követelést. Amennyiben a számlatulajdonos a hitelfelvétel során más biztosítékot nem tud felajánlani a pénztintézetnek, legfeljebb a számlakövetelés forint ellenértékét ajánlhatja fel, tehát amennyiben az esedékességkor nem tud eleget tenni tartozása megfizetésének, devizaszámlájáról a szükséges összeget forintra köteles beváltani, hogy abból a tartozását rendezze.

Ügyleti biztosíték

A devizaszámlán lévő követelés után fizetett *kamat* mértéke gyakran változhat. Ennek indoka, hogy a külföldi irányadó bankok szokásos átlagkamatának mértéke, illetve az ezekből képzett átlag is ingadozik, és a hazai pénztintézetek is ehhez igazítják mértékeiket. A kamatláb mértéke az egyes devizanemenként más és más. A gyakran változó kamatmértékek miatt a szerződésben gyakorlatilag lehetetlen a kamatláb megadása, illetve megoldhatatlan a devizaszámlatulajdonosok gyakori értesítése.

Kamat

Lehetséges a devizaszámlán lévő összeg *lekötése* is, erre külön

Lekötése

megállapodás alapján van lehetőség. Itt is figyelemmel kell arra lenni, hogy a kamat mértékét a devizanem és a lekötési idő együttesen határozza meg. Érdeemes arra odafigyelni, hogy a lekötési idővel nincs olyan arányban a kamat mértéke, ahogy azt a forintbetéteknél tapasztaljuk. Ennek oka az árfolyam ingadozásának hosszú időre előre történő kiszámíthatatlansága, amely miatt a pénzügyi piac kockázata megugrik. Ezért lehetséges, hogy ugyanannak az összegnek az egymást követő rövidebb időszakokra történő lekötésével nagyobb hozamot tudunk elérni, mint ha egyszer kötjük le hosszabb időre.

Bankköltség

Némileg speciális a *bankköltségek* felszámítása: a megállapodástól függően a bankköltség felszámítható a devizaszámla devizanemében is, nem csak forintban. A költségek megfizetése általában nem utólag, hanem a megbízás teljesítésével egyidejűleg esedékes, ezért a devizaszámlának a fizetési megbízás teljesítésére szolgáló fedezeten kívül a költségekre is fedezetet kell nyújtania.

Állami garancia

Biztonságot jelent a számlatulajdonos részére a devizaszámlakövetelés visszafizetéséért vállalt *állami garancia*, amellyel a látra szóló forintszámláknál nem találkozunk, csak a takarékbetéteknél. Az állami garancia a lekötött vezetett devizaszámlákra – devizabetétekre – is kiterjed.

Titoktartás

A jogszabályban szabályozást nyertek azok az esetek, amikor a pénzügyi intézmény nem köti a *titoktartás*: a pénzügyi intézménynek a bíróság (közjegyző) megkeresésére a vagyonekhozást kimondó, vagy az állammal szembeni kártérítési kötelezettséget megállapító jogerős ítélet esetén, továbbá a hagyatékkal kapcsolatos eljárásban az örök-hagyó devizaszámlájáról kell tájékoztatást adni. Ezek az esetek lényegében megegyeznek a takarékbetéttel kapcsolatos titokvédelem előírásaival, talán azt érdemes hangsúlyozni, hogy jelenleg még a folyamatban lévő büntetőeljáráshoz sem szerezhetőek be adatok a pénzügyintézetektől, bár a tapasztalatok szerint többnyire érkeznek ilyen kérések a pénzügyintézetekhez.

3. Vegyesvállalatok devizaszámlái

A külföldiek Magyarországon történő befektetéseiről szóló 1988. évi XXIV. tv. (továbbiakban: Bet) tartalmaz rendelkezést a vegyesvállalatok devizaszámláival kapcsolatban.

Bet 31. § (3) A társaság külföldi tagjának konvertibilis valutában szolgáltatott pénzbeli hozzájárulását a társaság a befizetés pénznemében saját számlán tarthatja, és azt a működéshez szükséges termelőeszközök, alkatrészek és tartós használatra szolgáló eszközök beszerzésére szabadon felhasználhatja. Az e számla terhére beszerzett ilyen termelőeszközök vámmentesen hozhatók be az országba.

Bet 32. § (1) A társaság nyereségéből a külföldit megillető rész, továbbá a társaság megszűnése vagy a külföldi tulajdoni hányad részben vagy egészben történő elidegenítése esetében a külföldit megillető

összeg, amennyiben a társaságnak a pénzfedezet rendelkezésére áll, a külföldi megbízása alapján, a befektetés pénznemében külföldre szabadon átutalható.

Bet 33. § A külföldi vezető tisztségviselők, üzletvezetéssel megbízott tagok, felügyelő bizottsági tagok és a külföldi alkalmazottak a társaságtól élvezett adózott jövedelmüknek a társaság számlavezető bankjához befizetett ötven százalékát az állandó lakhelyük szerinti ország pénznemében külföldre szabadon átutalhatják.

Ezek a jogszabályhelyek keverten tartalmaznak rendelkezést a devizaszámlára és a forintbankszámlára. A gazdasági társaság külföldi tagjának pénzbeli hozzájárulását a gazdasági társaság devizaszámláján tarthatja. Az erről a számláról történő felhasználáshoz nem szükséges, hogy a gazdasági társaság bejegyzése a cégjegyzékbe megtörténjen, a kifizetések – akár a forintbankszámla esetében – már a cégbejegyzési eljárás alatt teljesíthetők.

4. Gazdálkodó szervezetek devizafizetései

Az 52/1990. [III. 21.] MT rendelet a külkereskedelmi szerződésekkel kapcsolatos devizafizetések lebonyolításának rendjéről (továbbiakban: Kár)

Kár 1. § (1) E rendelet hatálya kiterjed a külkereskedelmi tevékenység folytatására jogosult jogi személyekre, jogi személyiségek nélküli gazdasági társaságokra és természetes személyekre (a továbbiakban együtt: külkereskedelmi joggal rendelkező személy), továbbá a devizaműveletek végzésére felhatalmazott pénzintézetekre (a továbbiakban: felhatalmazott pénzintézet).

(2) A felhatalmazott pénzintézetek jegyzékét a Magyar Nemzeti Bank (a továbbiakban: Bank) a Pénzügyi Közlönyben teszi közzé.

Kár 2. § (1) Ha meghatározott ország viszonylatában a külkereskedelmi szerződésekkel kapcsolatos elszámolások pénznemét államközi (kormányközi) megállapodás megállapítja, külkereskedelmi szerződést kötni, számlát kiállítani, fizetési kötelezettséget vállalni vagy teljesíteni, illetőleg fizetést elfogadni csak ebben a pénznemben szabad. Az említett államközi (kormányközi) megállapodások és pénznemek felsorolását a Bank a Pénzügyi Közlönyben teszi közzé.

(2) Ha a külkereskedelmi szerződésekkel kapcsolatos elszámolások pénznemét államközi (kormányközi) megállapodás nem állapítja meg, külkereskedelmi szerződést kötni, számlát kiállítani, fizetési kötelezettséget vállalni vagy teljesíteni, illetőleg fizetést elfogadni csak azokban a konvertibilis elszámolású pénznemekben szabad, amelyeket a Bank hivatalos devizaárfolyamok cím alatt közlétesz.

(3) Az (1) bekezdésben foglaltaktól való eltérésre a Kereskedelmi Minisztérium, a (2) bekezdésben foglaltaktól eltérésre pedig a Bank engedélyt adhat.

Kár 3. § (1) A külkereskedelmi szerződésekben alkalmazott biztosítékszerű fizetési módok okiratait (pl. okmányos meghitelezés), a kül-

földi felek értékpapír formájában adott fizetési ígéreteit (pl. váltó, csekk), valamint a szerződés más fizetési biztosítékait (pl. kezesség, garancia) a felhatalmazott pénzüintézetek kezelik. A kedvezményezett (rendelvényes) külkereskedelmi joggal rendelkező személy a közvetlenül hozzá érkező ilyen okiratokat nyilvántartásba vétel és továbbá kezelés céljából köteles haladéktalanul átadni az általa megbízott felhatalmazott pénzüintézetnek.

(2) Ha a külkereskedelmi joggal rendelkező személyt a külkereskedelmi szerződésben előírt fizetési mód vagy a bankbiztosíték szabályai szerint okmánybenyújtási kötelezettség terheli, ezt csak az általa megbízott felhatalmazott pénzüintézet útján teljesítheti.

Kár 4. § (1) A külkereskedelmi joggal rendelkező személy – feltéve, hogy államközi (kormányközi) megállapodás vagy jogszabály másként nem rendelkezik – a konvertibilis elszámolású pénznemben kötött külkereskedelmi importszerződésben a külföldi féllel szabadon állapodhat meg a fizetés módjában (váltó, csekk, átutalás, beszédési megbízás, okmányos meghitelezés stb.).

(2) Ha a konvertibilis elszámolású külkereskedelmi importszerződés értéke – forintra átszámítva – a 2 000 000 Ft-ot meghaladja, fizetési módként budapesti kifizetésű okmányos meghitelezést kell kikötni. Ez a rendelkezés nem vonatkozik arra az esetre, ha a külkereskedelmi importszerződésben meghatározott devizaérték kiegyenlítése a Nemzetközi Újjáépítési és Fejlesztési Bank (a továbbiakban: Világbank) által nyújtott hitel terhére történik.

(3) Előleget fizetni előlegvisszafizetési bankgarancia és elismervény ellenében szabad.

(4) A (2) bekezdésben említett értékhatár alkalmazása szempontjából a külkereskedelmi importszerződés teljes devizaösszegének a szerződéskötéskor érvényes – a Bank által közzétett – hivatalos devizaeladási árfolyamon átszámított forintellenértéke az irányadó akkor is, ha a szerződés részszállítást tesz lehetővé, illetve ír elő.

(5) A (2)–(3) bekezdésben való foglaltakról eltérésre a Bank engedélyt adhat.

(6) A (2) bekezdésben foglaltak megszegéséről a felhatalmazott pénzüintézet köteles a Bankot tájékoztatni és az import kiegyenlítéséhez szükséges devizaérték rendelkezésre bocsátását – hacsak a Bank finanszírozási többletköltség felszámításának előírása mellett, vagy anélkül ehhez később hozzá nem járul – megtagadni.

Kár 5. § (1) Ha a konvertibilis elszámolású pénznemben kötött külkereskedelmi exportszerződés értéke a 2 000 000 forintot meghaladja, a külkereskedelmi joggal rendelkező személy köteles az ellenérték beszédésére felhatalmazott pénzüintézetnek megbízást adni (kötelező bankinkasszó), kivéve ha a fizetés módja okmányos meghitelezés, vagy a fizetés teljesítését bankkezesség, vagy bankgarancia biztosítja.

(2) Az (1) bekezdésben említett értékhatár szempontjából a külkereskedelmi exportszerződés teljes devizaösszegének a szerződéskötéskor érvényes – a Bank által közzétett – hivatalos devizavételi árfo-

lyamon átszámított forintellenértéke az irányadó akkor is, ha a szerződés részszállítást tesz lehetővé, illetve ír elő.

(3) Az (1) bekezdésben foglaltaktól való eltérésre a Banke engedélyt adhat.

Kár 6. § (1) A külkereskedelmi joggal rendelkező személy a beruházási jellegű termékek (gépek, berendezések), szolgáltatások, licencek és know-how-k importjára vonatkozó konvertibilis elszámolási pénznemben kötendő szerződését köteles – a szerződéskötés előtt felhatalmazott bank útján – bejelenteni a Banknak. Ha a Bank külföldi banknál államilag garantált exporthitelkerettel rendelkezik, a gazdálkodó szervezet számára e hitelkeret igénybevételét kötelezően előírhatja. Ilyen esetben a külkereskedelmi joggal rendelkező személy a külkereskedelmi szerződés feltételeiben a Bank által kívánt lebonyolítási előírásokat érvényesíteni, a felhatalmazott pénzintézet pedig azok megtartását ellenőrizni köteles.

(2) Az (1) bekezdésben foglaltak megszegése esetén az az import kiegyenlítéséhez szükséges devizaérték rendelkezésre bocsátását – hacsak a Bank finanszírozási többletköltség felszámításának előírása mellett, vagy anélkül ehhez később hozzá nem járul – a felhatalmazott pénzintézetnek meg kell tagadnia.

(3) Az (1) bekezdésben foglaltak nem alkalmazandók, ha a külkereskedelmi importszerződésben meghatározott devizaérték kiegyenlítése a világbank által nyújtott kölcsön terhére történik.

Kár 7. § Gépek, termelőberendezések bérletére (lízings) vonatkozó konvertibilis elszámolási pénznemben kötendő külkereskedelmi importszerződés fizetési feltételeit a Bankkal egyetértésben kell meghatározni.

Kár 8. § (1) A külkereskedelmi tevékenységből származó konvertibilis elszámolási devizaértéket a külkereskedelmi joggal rendelkező személy a felhatalmazott bank útján köteles vételre felajánlani és a devizaérték beszedése, valamint annak vételre való felajánlása tekintetében a felhatalmazott bankkal köteles együttműködni.

(2) Ha a külkereskedelmi joggal rendelkező személy a külkereskedelmi tevékenységből keletkező követelése, vagy elszámolási kötelezettsége alá eső devizaértékre vonatkozó vételre felajánlási, illetve elszámolási kötelezettségének nem képes eleget tenni, a Banktól köteles a kötelezettség teljesítése alól felmentést kérni.

(3) A felhatalmazott pénzintézet a külkereskedelmi joggal rendelkező személy útján birtokába (rendelkezése alá) került devizaértéket a Banknak köteles rendelkezésére bocsátani. A Bank a felhatalmazott pénzintézetet – a Bank által meghatározott összeg (mérték) erejéig – a rendelkezésre bocsátási kötelezettség alól mentesítheti.

Kár 9. § (1) Ha a külkereskedelmi szerződés feltételei szerint az ellenérték kiegyenlítése a Nemzetközi Beruházási Bank által nyújtott hitel terhére történik, a szerződés fizetési feltételeit a Bankkal egyetértésben kell meghatározni.

(2) A Világbank és a Nemzetközi Fejlesztési Társulás (IDA) által finanszírozott beruházásokhoz történő külföldi szállításokra vonatko-

zó külkereskedelmi exportszerződéseket a külkereskedelmi joggal rendelkező személynek be kell jelentenie a Banknak.

(3) A Világbank által finanszírozás esetén a külkereskedelmi joggal rendelkező személy köteles minden egyes esetben megküldeni a Banknak még az import versenytárgyalás kiírása előtt a tenderdokumentációnak, külföldi szakértő (konzultáns) igénybevételére vonatkozó külkereskedelmi szerződések esetén a szerződéstervezetnek, valamint – az előbbiektől függetlenül – a külkereskedelmi joggal rendelkező személy által megkötött külkereskedelmi importszerződésnek egy példányát.

Kár 10. § (1) A külkereskedelmi joggal rendelkező személy a külkereskedelmi szerződésből eredő devizafizetésre vonatkozó kötelezettségeinek teljesítéséhez szükséges konvertibilis elszámolású devizaértéket a megbízása alapján eljáró felhatalmazott pénzügyintézetől vásárolja meg. A Bank a nem konvertibilis elszámolású devizaértéket a külkereskedelmi joggal rendelkező személy megbízása alapján eljáró felhatalmazott pénzügyintézet útján bocsátja rendelkezésre (adja el).

(2) Felhatalmazott pénzügyintézet a Banktól – forintellenérték ellenében – a konvertibilis elszámolású devizaértéket az (1) bekezdésben említett célra vásárolhatja meg. A Bank e devizaértéket az annak megvételére vonatkozó, hozzá benyújtott igény teljesítésének napját megelőző második munkanapon érvényes devizaeladási árfolyamon bocsátja rendelkezésre.

(3) Ha a felhatalmazott pénzügyintézet olyan konvertibilis elszámolású devizafizetési kötelezettséget vállal a külkereskedelmi joggal rendelkező személy megbízása alapján külföldivel szemben, amely későbbi időpontban áll be, köteles legkésőbb a kötelezettség elvállalásának időpontjáig a Banknál elkülönítetten vezetett számlára a kifizetni vállalt devizaértéknek a devizaigénylés naptári hónapjának első munkanapján érvényes devizaeladási árfolyam alkalmazásával meghatározott forint ellenértéket elhelyezni. Az elkülönítetten vezetett számlára befizetett összegekre a Bank a felhatalmazott pénzügyintézet részére a saját elhatározása alapján három hónapra lekötött betétei után mindenkor fizetendő kamatot térít. Ha a devizaigénylés naptári hónapjának első munkanapján érvényes devizaeladási árfolyamon és a (2) bekezdésben megállapított árfolyamon számított forintösszegek között eltérés van, illetve a külföldivel szemben fennálló devizafizetési kötelezettség megszűnik, a Bank a felhatalmazott pénzügyintézetrel elszámol.

(4) A (3) bekezdésben előírt kötelezettség nem terheli a felhatalmazott pénzügyintézetet

a) a Világbank, a Nemzetközi Pénzügyi Társaság (IFC) és a Nemzetközi Beruházási Bank által finanszírozott importbeszerzések;

b) az 1986. év óta az exportfejlesztő pályázati rendszerben részt vevő jogi személyek (minaddig, amíg az általa kötött megállapodás hatályban van) anyag- és alkatrészimportjának;

c) a 250 M USD összegű idegenforgalmi konstrukció megvalósítását célzó import;

d) a központi döntésű beruházásokhoz kapcsolódó konvertibilis gépipport;

e) a Bank által mentesített egyéb importbeszerzések esetében. E feltételek fennállásáról a felhatalmazott pénzügyintézetnek a külkereskedelmi joggal rendelkező személy megbízásának elfogadását megelőzően meg kell győződnie.

A Kár 1990. április 2-án lépett hatályba.

E rendelet hatályba lépésének napjától a külkereskedelmi tevékenység hitelezéséről és a gazdálkodó szervezetek deviza- (valuta-) fizetési megbízásaihoz szükséges forint-fedezet biztosításáról szóló 5/1983. (PK 20.) MNB körlevél és az export – importügyletek devizalebonyolításának szabályairól szóló 3/1987. (PK 24.) MNB-körlevél nem alkalmazható.

A gazdálkodó szervezetek devizaszámláiról tehát nem találunk részletes szabályozást. E számlatulajdonosok közül azoknak, amelyek saját devizaszámlával rendelkeznek, a *devizahatósági engedély* pontosan meghatározza a befizetések és a kifizetések jogcímeit, a többieknek a devizafizetéseik lebonyolítását a forintfedezet biztosításával számlavezető pénzügyintézetükön keresztül kell megoldaniuk. Ez nem jelent különösebb nehézséget, hiszen a forintbankszámlájukat vezető számlavezetőhelyen beadhatják a szükséges formanyomtatványon a fizetési megbízást, csatolva hozzá a szükséges mellékleteket, okiratokat. Ha a fizetési megbízás teljesítéséhez szükséges fedezetet is átvezetik a devizafedezeti számlájukra, a többi teendőt már elvégzi a fizetést lebonyolító pénzügyintézet.

A Kár szabályai a *külkereskedelemmel kapcsolatos* fizetéseket rendezik. Szorosan véve nem a számlatulajdonos devizaszámlájáról történnek a kifizetések, hanem a számlatulajdonos által rendelkezésre bocsátott forint fedezetből vásárolt devizát utalja át a pénzügyintézet, de a devizahatóság által meghatározott célra engedélyezett számlák száma gyarapodik, és várhatóan – hosszabb idő elteltével – ezekre terelődik át a fizetési forgalom a nemzetközi fizetésekkel kapcsolatban. A *nemzetközi fizetések* gyakorlatának ismerete szükséges a fizetések lebonyolításához, akár úgy történik a fizetés, hogy csak a forintfedezetet kell rendelkezésre bocsátani, akár úgy, hogy a számlatulajdonos a devizahatóság engedélye alapján rendelkezik devizaszámlával. Az ezzel kapcsolatos ismeretanyag azonban annyira széles körű, hogy itt történő ismertetése meghaladja lehetőségeinket, ezért javasoljuk a külön szakirodalommal történő megismerkedést.

Hatálybalépés

A gazdálkodó szervezet devizafizetése

Külkereskedelmi fizetések

V. FEJEZET

A pénzforgalom szabályai

1. A pénzforgalom fogalma

A pénzforgalom fogalmát a hatályos jogszabályok nem definiálják, ezért csak a közgazdasági meghatározásból lehet kiindulni. A pénz egyik funkciója, hogy a gazdaságban, mint az áruforgalom közvetítője, forgalmi eszközként működik. A gazdasági cserefolyamatban az árut, mint használati értéket, eljuttatja a tulajdonosok azon körétől (a termelőktől) – akik számára nem használati érték – oda, ahol mint használati érték kerül felhasználásra vagy fogyasztásra.

A pénz funkciója

A pénzforgalmon a pénztulajdonosok közötti pénzmozgások összességét értjük, vagyis a pénz forgalmi eszközként történő funkcionálását. A pénz, forgalmi eszközként, az áruk, a társadalmi össztermék mozgásához kapcsolódik, és így tükrözi is azt. Az állam gazdaságsszervező funkciójánál fogva szabályozza a pénzforgalom lebonyolítását, megszabja az igénybe vehető fizetési formákat és a forgalomban lévő pénzmennyiség nyilvántartásának rendszerét is.

Pénzforgalom

A pénzforgalom a fizetés módját tekintve készpénzforgalomra és készpénz nélküli pénzforgalomra tagozódik. A készpénzforgalom a készpénz (bankjegy, váltó) átadása, a készpénz nélküli forgalom a bankszámlák közti átírás alakjában bonyolódik le. A pénzforgalom túlnyomóan nagy része készpénz nélküli forgalom.

A piacgazdaságban az állam a bank és a hitelrendszer mechanizmusa révén igyekszik központilag szabályozni a pénzforgalmat. A készpénzforgalom befolyásolásának legfontosabb eszközei a nyíltpiaci műveletek és a rediszkontláb politika; a bankszámlapénz mennyiségét főleg a kötelező tartalékráta rendszere révén szabályozzák (Közgazdasági Kislexikon: 1987. 402. old.)

2. Felelősség a pénzforgalomért

Ápt. 29. § (2) A Magyar Nemzeti Bank mint jegybank:

- a) kizárólag jogosult a bankjegy- és érmekibocsátásra;
- b) felelős a jóváhagyott népgazdasági tervvel összhangban kialakított pénz-, illetve hitelpolitika megvalósításáért, ennek alapján a pénzmennyiség szabályozásával, valamint más pénz- és hitelpolitikai eszközökkel érvényesíti a pénz vásárlóerejének a megóvásához fűződő népgazdasági érdeket;

Magyar Nemzeti Bank

c) a hitelpolitikai irányelvek végrehajtása keretében szabályozza a pénzüintézetek hitelezési tevékenységét, a kötelező jegybanki tartalék és egyes alkalmazandó kamatlábak mértékét; ellátja a bankoknak és a szakosított pénzüintézeteknek, valamint a biztosító intézetek, más jogi személyek, illetve pénzalapok banktevékenységének jegybanki irányítását és ellenőrzését; részt vesz az értékpapír-forgalom szabályozásában;

d) hitel- és betétkapcsolatot tart a többi pénzüintézettel, valamint értékpapír-műveleteket végez;

e) kialakítja az országos fizetési és elszámolási rendszert, meghatározza a pénzforgalom szabályait.

MNBt. 1. § (1) A Magyar Nemzeti Bank (a továbbiakban: Bank) a Magyar Köztársaság jegybankja, a népgazdaság központi bankja, a szocialista hitelrendszer és devizagazdálkodás központi szerve, általános hatáskörű devizahatóság.

(2) Jegybanki feladatkörében a Bank:

a) a pénzmennyiség szabályozásával és más jegybanki eszközökkel előmozdítja a népgazdasági egyensúly megvalósulását és a forint vásárlóerejének megóvásához fűződő érdekek érvényesülését;

b) részt vesz a népgazdasági tervek kialakításában és végrehajtásában, valamint a gazdaságirányítással kapcsolatos döntések, jogszabályok előkészítésében;

c) kidolgozza hosszabb távra is a pénz- és hitelpolitikai elgondolásokat, gondoskodik a Minisztertanács által megállapított pénz- és hitelpolitika végrehajtásáról;

d) az előbbi feladataival összefüggésben kötelező jegybanki előírásokat ad a bankoknak, a szakosított pénzüintézeteknek, valamint a biztosító intézetek, más jogi személyek, illetve pénzalapok részére az általuk végzett banktevékenységgel kapcsolatban, és jogosult ezek ellenőrzésére;

e) kialakítja az országos fizetési és elszámolási rendszert, meghatározza a pénzforgalom szabályait;

f) vezeti az állam, s ha más pénzüintézetet nem hatalmaz fel, a bankok, a szakosított pénzüintézetek és a biztosító intézetek bankszámláit;

g) aranyból és devizából készleteket gyűjt;

h) a Minisztertanácstól kapott felhatalmazás keretei között megállapítja és közzéteszi a forint hivatalos devizaárfolyamait;

i) ellátja a nemzetközi pénzügyi szervezetekben való tagsággal kapcsolatban reá háruló feladatokat, továbbá a köztársasági elnök, illetve a Minisztertanács által meghatározott egyéb feladatokat.

A Magyar Nemzeti Bank feladatait és felelősségét megállapító két törvényi szintű szabályozás, az Ápt. és az MNBt. azonos megfogalmazásban teszi a Jegybank feladatává az országos fizetési és elszámolási rendszer kialakítását, valamint a pénzforgalom szabályainak meghatározását.

Mint látjuk, az MNB-nek – feleslegesen kettőzött – törvényi felhatalmazása van a pénzforgalom szabályainak meghatározására. Ugyanakkor e terület egy részét, a készpénz nélküli pénzforgalom egyes elemeit minisztertanácsi rendelet, a számos alkalommal módosított, a pénzforgalomról és a bankhitelről szóló 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet is szabályozza. A további, teljeskörű szabályozás a pénzforgalomról szóló 4/1986. (XII. 28.) MNB rendelkezésben (a továbbiakban: REK) és az e rendelkezés végrehajtására, illetőleg a bankszámlát vezető pénzügyintézetek pénzforgalommal kapcsolatos eljárásának szabályozására kiadott 412/1987 (PK 17.) MNB-közleményben (a továbbiakban: BK) található.

3. Pénzforgalmi szabályozás (jelzőszámok, jelölőadatok)

A számlatulajdonosok bankszámlájára vagy bankszámlájáról történő fizetésre a pénzügyintézet vagy a Posta részére adott megbízásokon közölni kell – a kötelezett és jogosult elnevezésén kívül – ezek pénzforgalmi jelzőszámát, valamint a pénzforgalmi jelölőadatot. (A pénzforgalmi jelölőadatokat a REK 2. számú melléklete tartalmazza.)

A pénzforgalom lebonyolításának rendjét szolgálja, hogy csak a Magyar Nemzeti Bank általa jóváhagyott nyomtatványok használhatók. A nyomtatvány jóváhagyásának megszervezése a számlavezető pénzügyintézet feladata. A Magyar Nemzeti Bank a posta útján lebonyolódó pénzforgalmat érintő nyomtatványok esetén a Magyar Posta véleményét előzetesen kikéri.

REK 2. sz. melléklet

A PÉNZFORGALMI JELÖLŐADATOK SZÁMJELRENDSZERE

A számlatulajdonosok által a pénzügyintézethez benyújtott pénzforgalmi megbízásokon közölni kell a számjelrendszer keretébe tartozó pénzforgalmi jelölőadatot is. A jelölőadatok a megbízás tartamára, jellegére és a bankszámlával kapcsolatos bankműveletek adatainak rendszerezésére utaló jelölőkódok.

A jelölőadatok négy jelből álló számjelcsoportjának felépítése a következő:

- a) 1. számjel: fizetési mód,
- b) 2–3. számjel: jogcímkód,
- c) 4. számjel: jellegkód (eredeti vagy helyesbítés).

A pénzforgalmi jelölőadatok számjelei a következők:

- a) Fizetési mód kódjelei

Kód Tartalmi megjelölés

1	Bankpénztári tételek
2	Postán keresztül lebonyolított megbízások
3	Egyéb „készpénz jellegű” megbízások
4	Átutalási megbízások
5	Határidős beszédési megbízások
6	Azonnali beszédési megbízások
7	Terv szerinti fizetési megbízások
8	Elszámolási utalvány (elszámolási csekk)
9	Egyéb készpénz nélküli és készpénzkímélő megbízások

**Pénzforgalmi
számjelek**

b) Jogcímkódok

Kód Tartalmi megjelölés

00 Bankpénztári művelet (technikai kód, kizárólag a pénzüintézetek használják)

A KÉSZPÉNZFORGALOM JOGCÍMEI

Kifizetési jogcímek

I. Munka (tagsági) viszonyhoz kapcsolódó kifizetések

- 01 Adóköteles személyi jövedelem
- 11 Személyi jövedelemadó alá nem eső egyéb kifizetések

II. Társadalombiztosítási és szociális kifizetések

- 12 Nyugdíj
- 13 Egyéb társadalombiztosítási kifizetések
- 15 Szociális kifizetések

III. Kifizetés kis- és magánvállalkozóknak

- 21 Felvásárlás kifizetése készpénzben
- 22 Kifizetés kis- és magánvállalkozóknak

IV. Egyéb kifizetések lakosságnak

- 26 Értékpapírokkal kapcsolatos kifizetések
- 27 Értékpapírok hozadékával kapcsolatos kifizetések
- 43 Valuta- és devizavásárlás
- 44 Egyéb kifizetések magánszemélyeknek
- 45 Felvásárlás kifizetése megbízásból

V. Közületi készpénzforgalom

- 24 Kifizetés gazdálkodó szervezeteknek

Befizetési jogcímek

- 31 Kereskedelem és vendéglátás
- 34 Szolgáltatás
- 35 Értékpapírokkal kapcsolatos befizetések
- 36 Pénzügyi jellegű befizetések
- 47 Valuta- és devizaeladás
- 48 Egyéb befizetések
- 49 Megbízásos felvásárlással kapcsolatos bevételek

AZ ELSZÁMOLÁSGFORGALOM JOGCÍMEI

I. Áruforgalom, szolgáltatás

- 50 Szolgáltatás
- 51 Belföldi áruforgalom
- 52 Felvásárlás kifizetése elszámolásforgalomban
- 60 Saját számlás export még nem ismert viszonylatban
- 61 Rubelelszámolású export
- 62 Nem rubelelszámolású export
- 65 Rubelelszámolású import
- 66 Nem rubelelszámolású import
- 69 Átutalás kis- és magánvállalkozók bankszámlájára
- 74 Belföldi lízing
- 86 Pénzüintézetek által közvetített kereskedelmi pénzforgalom
- 87 Pénzüintézetek által közvetített szolgáltatási pénzforgalom

II. Beruházás

- 54 Építési beruházás
- 55 Belföldi gépberuházás
- 56 Rubelelszámolású import gépberuházás
- 57 Nem rubelelszámolású import gépberuházás
- 58 Egyéb beruházási kifizetés
- 59 Üzemgazdasági beruházás

III. Elszámolás az állami költségvetéssel

- 71 Elszámolás az állami költségvetéssel

IV. Értékpapír-forgalom, tőkeáramlás

- 78 Értékpapír-forgalom
- 80 Alapok pénzeszközeinek átadása-átvétele

V. Egyéb pénzügyi kapcsolatok

- 79 Valuta-deviza
- 81 Egyéb pénzügyi kapcsolatok
- 84 Jövedelem jellegű fizetések és egyéb térítések
- 85 Pénzintézetek által közvetített pénzforgalom
- 88 Átutalás munkabérből
- 89 Egyéb átutalás pénzintézetekhez magánszemélyeknek

VI. Hitelforgalom

- 90 Váltóleszámtolás, viszontleszámtolás
- 91 Hitelforgalom

VII. Technikai forgalom

- 92 Technikai forgalom
- 96 Továbbfinanszírozás

c) Jellegkódok

Kód	Tartalmi megjelölés	Használja
0	A jegybank zálogjogának érvényesítése	kizárólag az MNB
1	Könyvelés helyesbítése (tartozik)	kizárólag az MNB és a pénzintézetek
2	Könyvelés helyesbítése (követel)	kizárólag az MNB és a pénzintézetek
3	Érkezési sorrendet megelőzően teljesítendő eredeti tétel	MNB, pénzintézetek, számlatulajdonosok
4	Érkezési sorrendet megelőzően teljesítendő helyesbítő tétel	MNB, pénzintézetek, számlatulajdonosok
5	Érkezési sorrendben teljesítendő eredeti tétel	MNB, pénzintézetek, számlatulajdonosok
6	Érkezési sorrendben teljesítendő helyesbítő tétel	MNB, pénzintézetek, számlatulajdonosok
7	Forgalmi jutalék számítás alól mentesített eredeti tétel	MNB, pénzintézetek, számlatulajdonosok
8	Könyvelés helyesbítése a számlatulajdonos saját bankszámlái között (tartozik)	kizárólag a számlatulajdonosok
9	Könyvelés helyesbítése a számlatulajdonos saját bankszámlái között (követel)	kizárólag a számlatulajdonosok

A PÉNZFORGALMI JELÖLŐADATOK TARTALMÁNAK ISMERTETÉSE

a) A FIZETÉSI MÓD KÓDJELEINEK MAGYARÁZATA (első pozíció)

„1” *Bankpénztári tételek*: Ide tartoznak a pénzintézetek pénztárainál történő összes ki- és befizetések, beleértve a számlatulajdonosok részére a számlavezető pénzintézet megbízásából teljesített fizetéseket, a készpénzfizetésre szóló csekket, valamint a pénzintézetek által beváltott felvásárlási készpénzutasványokat.

„2” *Postán keresztül lebonyolított megbízások*: Ide tartoznak az átutalási postautalványon történő befizetések, pénzintézeti postautalványon történő kiutalások, telepített postautalványon, postai beváltás esetén a felvásárlási készpénzutasványokon stb. teljesített megbízások.

„3” *Egyéb „készpénz jellegű” megbízások*: Ezt a jelölést kell alkalmazni az esetenkénti gyűjtőszámlák javára szóló átutalásokon és visszautalásokon.

„4” *Átutalási megbízások*: Valamennyi átutalás (távirati átutalás is) az esetenkénti gyűjtőszámlák javára szóló átutalásokon és visszautalásokon.

„5” *Határidős beszédési megbízások*

„6” *Azonnali beszédési megbízások*

„7” *Terv szerinti fizetési megbízások*: Ezt a megjelölést kell alkalmazni a terv szerinti fizetési rendszerben az egyes fizetések és időszakos elszámolások céljára benyújtott megbízásokon, függetlenül attól, hogy a megbízás átutalási, vagy azonnali megbízási nyomtatványon történik.

„8” *Elszámolási utalványok (elszámolási csekk)*

„9” *Egyéb készpénz nélküli és készpénzkímélő megbízások*: Ezzel a kóddal kell jelölni azokat a készpénz nélküli vagy készpénzkímélő megbízásokat, amelyek nem tartoznak az előző kódszámok csoportjaiba (pl. átvezetési megbízások, devizavásárlás elszámolása, belső ügykezelési nyomtatvánnyal történő zárlati és egyéb elszámolások, könyvelépsi helyesbítések, hitelkártya alkalmazása stb.).

b) JOGCÍMKÓDOK MAGYARÁZATA (második, harmadik pozíció)

„00” *Bankpénztári művelete*: Ezzel a jogcímmel kell jelölni a pénzintézetnek az MNB-nél vezetett bankszámlájáról történt készpénz felvételét, illetve készpénz befizetését. A készpénzforgalom lebonyolítása során jelentkeznek olyan bankműveletek, amikor a megbízások készpénzforgalmi nyilvántartásba vétele nem a bankpénztári műveletet végző pénzintézetnél történik, vagy a pénztári műveletet – jellegénél fogva – nem kell készpénzforgalmi nyilvántartásba venni (pl. postai beszolgáltatás). Ezekben az esetekben a pénztári műveletre vonatkozó megbízásokon „00” jogcímkódot kell feltüntetni.

ba) A KÉSZPÉNZFORGALOM JOGCÍMEI

„01” *Adóköteles személyi jövedelem*: A munka- (tagsági) viszonyból származó, munkáltató által készpénzben kifizetett mindazon összegek, amelyek személyi jövedelemadó alá esnek. Pl. munkabér, prémium, jutalom, év végi részesedés, újtási díjak, jubileumi jutalmak, átképzési támogatás. E jogcímhöz tartoznak azok az adóköteles társadalombiztosítási ellátások is, amelyek betegség, vagy egyéb ok miatt kiesett munkabér, munkadíj pótlását szolgálják (táppénz, gyermekgondozási díj, terhességi-gyermekágyi segély, mezőgazdasági termelőszovetkezeteknél a szülési és betegségi segély). Ezzel a jogcímmel kell megjelölni továbbá a szakcsoporthoz, a szerződéses, illetve általányszámoló részlegek által a vállalkozásban részt vevő (tagok, alkalmazottak) számára kifizetett készpénzösszegeket, valamint a szerződéses üzletek, részlegek vezetőinek bérköltségként nyilvántartott munkabérét.

„11” *Személyi jövedelemadó alá nem eső egyéb kifizetések*: A munka- (tagsági) viszonyból származó mindazon munkáltató által teljesített készpénzkifizetések, amelyek nem esnek személyi jövedelemadó alá (pl. ösztöndíj, napidíj stb.).

„12” *Nyugdíj*: Nyugellátások, baleseti nyugellátások, valamint ezeknek a foygasztói áremelkedésekhez kapcsolódó – külön jogszabály alapján történő – kiegészítése, illetve a lakbérhozzájárulás kifizetése.

„13” *Egyéb társadalombiztosítási kifizetések*: Mindazok a társadalombiztosítás által folyósított kifizetések, amelyek az előző „01”, illetve „12” jogcímkódok egyikébe sem tartoznak (pl. családi pótlék, segélyek stb.).

„15” *Szociális kifizetések*: Mindazok a szociális jellegű kifizetések, amelyeket nem a társadalombiztosítás folyósít (pl. a tanácsok által folyósított rendszeres és eseti segélyek, munkanélküli segély stb.).

„21” *Felvásárlás kifizetése készpénzben*: A gazdálkodó szervezetek által a lakosságtól készpénzért vásárolt mezőgazdasági termékek ellenértéke. Ide értendők e termékek termeltetéséhez folyósított pénzösszegek (pl. előleg, támogatás stb.) is. Kivétel: ha a gazdálkodó szervezet a felvásárlás ellenértékének kifizetését megbízásból végzi; ebben az esetben a jogcímkód „45”.

„22” *Kifizetés kis- és magánvállalkozóknak*: A belső érdekeltségi formaként működő kisvállalkozásoknak (a szerződéses, az átalányelszámolásos részlegek, a szakcsoportok, a jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösségek, a jövedelemérdekeltségű, a költségtérítéses rendszerben üzemelő részlegek) történt kifizetések. A nem jogi személyiségű gazdasági társaságok (közkereseti, betéti társaság), a gazdasági tevékenység folytatására jogosult – cégjegyzékbe bejegyzett – magánszemélyek és a magánvállalkozók részére készpénzben vagy pénzügyi postautalványon teljesített kifizetések.

„24” *Kifizetés gazdálkodó szervezeteknek*: A gazdálkodó szervezetek részére készpénzben vagy pénzügyi postautalványon teljesített kifizetések (készpénzért vásárolt áruk, szolgáltatások stb.). Ezzel a jogcímmel kell megjelölni az ellátmányos jogcímközlést folytató gazdálkodó szervezetek első ellátmányfelvételét, kiutalását és az ellátmánykeret emelése esetén az ellátmány kiegészítését.

„26” *Értékpapírok hozadékával kapcsolatos kifizetések*: Állampolgárok által megvásárolt értékpapírok (pl. kötvény, kincstárjegy, vagyonjegy, letéti jegy stb.) után fizetett kamat, osztalék. Ebbe a jogcímbe tartozik a szövetkezeti tagok által jegyzett részjegy, célrészjegy és vagyoni hozzájárulás utáni részesedés is.

„31” *Kereskedelem és vendéglátás*: A gazdálkodó szervezetek áruértékesítéséből és vendéglátásból (üzemi vendéglátásból) származó készpénzbevételei. (Megjegyezzük a KSH által elrendelt áruforgalmi statisztikai jelentés szerinti kereskedelmi tevékenységből eredő bevétel készpénzes részével.)

„34” *Szolgáltatás*: A gazdálkodó szervezetek szolgáltató tevékenységből származó készpénzbevételei. Szolgáltatásnak a KSH Szolgáltatási Tevékenységek Jegyzéke (SZTJ) szerinti tevékenységek minősülnek.

„35” *Értékpapírokkal kapcsolatos befizetések*: Állampolgárok értékpapírvásárlása, továbbá a szövetkezeti tagok részjegy-, célrészjegyvásárlása és vagyoni hozzájárulása készpénzben.

„36” *Pénzügyi jellegű befizetések*: A lakosság által készpénzben teljesített mindenféle adó- és illetékbecfizetések, illetve vámbefizetések.

„43” *Valuta- és devizavásárlás*: Valuta, deviza, utazási csekk vásárlásával kapcsolatos készpénzkifizetések, IKKA-utalványok beváltása.

„44” *Egyéb kifizetések magánszemélyeknek*: Ezzel a jogcímmel kell jelölni mindazokat a kifizetéseket, amelyek más kifizetési jogcímekek egyikébe sem sorolhatók.

„45” *Felvásárlás kifizetése megbízásból*: Ha a gazdálkodó szervezet (ide értve a pénzügyi intézeteket is) valamely felvásárló szervezet megbízásából végzi a felvásárlás ellenértékének kiegyenlítését, akkor a kistermelőknek történő készpénzfizetéseit ezzel a jogcímmel kell megjelölni.

„47” *Valuta- és devizaeladás*: Valuta és deviza, valamint utazási csekk, üzemaanyagjegy eladásából származó készpénzbevételek.

„48” *Egyéb befizetések*: Ezzel a jogcímmel kell jelölni mindazokat a befizetéseket, amelyek más befizetési jogcímekek egyikébe sem sorolhatók.

„49” *Megbízás felvásárlással kapcsolatos bevételek*: Ezt a jogcímet a kistermelői felvásárlás kifizetését megbízásból végző gazdálkodó szervezetek (ide értve

a pénzintézeteket is) alkalmazzák. Ebben az esetben a megbízást teljesítő szervezet ezzel a jogcímmel vételezi be a házipénztárába a megbízást adó szervezettől készpénzben (pénzintézeti postautalvány, felvásárlási készpénzautalvány, illetve készpénz átadásával) érkezett összegeket.

bb) AZ ELSZÁMOLÁSFORGALOM JOGCÍMEINEK MAGYARÁZATA

Az elszámolásforgalmi jogcímeiket a pénzmozgásban kifejeződő tényleges gazdasági esemény alapján kell megállapítani. Minthogy ez a fizető és a kedvezményezett közötti gazdasági kapcsolat tartalmát jelenti, bármelyik fél ad megbízást a fizetés teljesítésére, a jogcím ugyanaz.

„50” *Szolgáltatás*: A KSH Szolgáltatási Tevékenységek Jegyzéke (SZTJ) szerinti szolgáltatás (igénybevétele-nyújtása) miatti fizetések, kivéve: a külön kódszámokkal jelölt kölcsönbérletet.

„51” *Belföldi áruforgalom*: Az áruszállítás (beszerzés-értékesítés) miatti kifizetések, kivéve:

- a külkereskedelem „60–66” jogcímű és
- a beruházás „54–59” jogcímű

fizetéseket.

„52” *Felvásárlás kifizetése elszámolásforgalomban*: Azokat a fizetési megbízásokat kell ezzel a jogcímmel jelölni, amelyekkel a felvásárló szervezet a kistermelőktől történt felvásárlás ellenértékét elszámolásforgalomban (átutalás, beszédési megbízás stb.) egyenlíti ki.

„54–59” *Beruházási jogcímek*: A beruházásnak minősülő áruszállítással, szolgáltatással kapcsolatos fizetések a beruházó és a kivitelező, illetve (a belföldi vagy külföldi) szállító közötti elszámolások. Ha a beruházó fővállalkozóval számol el, azt a beruházási jogcím kódszámával kell jelölni, de a fővállalkozó és alvállalkozó közötti elszámolás jogcíme nem beruházás, hanem áruszállítás vagy szolgáltatás.

„60–66” *Külkereskedelem*: Az export–import forgalommal kapcsolatos fizetések; kivéve a beruházó import gép-beruházás miatti fizetéseit, amelyeket beruházási („56” vagy „57”) jogcímmel kell jelölni. Külkereskedelmi jogcímű forgalomnak minősül az export–import tevékenység függetlenül attól, hogy a lebonyolítás, illetve az elszámolás a külföldi féllel közvetlenül vagy közvetve (hazai külkereskedelmi vállalat, vagy más, önálló külkereskedelmi joggal rendelkező gazdálkodó útján) történik. A külkereskedelmi forgalom jogcímeit kell alkalmazni:

- a külföldi fél és a hazai külkereskedelmi vállalat, vagy önálló külkereskedelmi joggal rendelkező gazdálkodó közötti elszámolásnál (a beruházó részére történő import gépbeszerzés esetén is, mert a beruházás jogcím csak a beruházó fizetésénél alkalmazható);

- a hazai külkereskedelmi vállalatnak, vagy önálló külkereskedelmi joggal rendelkező gazdálkodónak a külkereskedelmi közvetítő tevékenységgel kapcsolatos elszámolásainál a belföldi gazdálkodóval (import eredetű, illetve export rendeltetésű belföldi áruforgalom);

- külföldi fuvar- és egyéb mellékköltségek külfölddel történő elszámolásánál; a fuvarozók (MÁV, MÁLÉV, MAHART stb.) elszámolásai a külföldi féllel.

„69” *Átutalás kis- és magánvállalkozók bankszámlájára*: A belső érdekeltégi formaként működő kisvállalkozások (a szerződéses, az átalányelszámolásos részlegek, a szakcsoportok, a jogi személy felelősségvállalásával működő gazdasági munkaközösségek, a jövedelemérdekeltsgű, a költségtérítéses rendszerben üzemelő részlegek), valamint a nem jogi személyiségű gazdasági társaságok (közkezeseti, betéti társaság), a gazdasági tevékenység folytatására jogosult – cégjegyzékbe bejegyzett – magánszemélyek és a magánvállalkozók bankszámlájára átutalt, illetve egyéb készpénz nélküli módon fizetett összegek.

„71” *Elszámolás az állami költségvetéssel*: Az állammal szembeni fizetési kötelezettségek teljesítése és a költségvetési juttatások igénybevétele. Ezek tételes részletezését a költségvetési befizetési kötelezettségekre és a juttatásokra vonatkozó előírások tartalmazzák.

„74” *Belföldi lízing*: Belföldi kölcsönbérlet miatti fizetések.

„75” *Import lízing*: Külföldi kölcsönbérleti szerződésekkel kapcsolatos fizetések.

„78” *Értékpapír-forgalom*: Az értékpapír-kibocsátással, forgalmazással (adás-vétel) és törlesztéssel kapcsolatos elszámolások. Kivétel a váltó, amelyet beszedéskor a gazdasági tartalmának megfelelően áruszállítás vagy szolgáltatás jogcímkóddal, a leszámítolást (vizontleszámitolást) pedig az erre vonatkozó „90”-es kódszámmal kell jelölni. Ugyancsak nem tartozik ide az értékpapírokkal kapcsolatos osztalék, járadék, kamat stb. fizetése sem, ezt „84”-es kóddal kell jelölni.

„79” *Valuta-deviza*: Valuta, deviza, utazási csekk vételével és eladásával kapcsolatosan átutalással, illetve egyéb készpénz nélküli módon fizetett összegek.

„80” *Alapok pénzeszközeinek átadása-átvétele*: Az alapok pénzeszközeinek ideiglenes vagy végleges átadása és az ezzel kapcsolatos elszámolások.

„81” *Egyéb pénzügyi kapcsolatok*: Ebbe a jogcímcsoportba a bankszámlatulajdonosok közötti olyan fizetések tartoznak, amelyek más jogcímek egyikébe sem sorolhatók be.

„84” *Jövedelem jellegű fizetések és egyéb térítések*:

Ide tartozik:

– a banktevékenységgel kapcsolatos kamat, jutalék, költség, díj stb. fizetése-térítése;

– az értékpapírokkal kapcsolatos osztalék, járadék, kamat fizetése;

– a bankszámlatulajdonosok egymás közötti forgalmában késedelmi kamat, kötbér, kártérítés, bírság, bizományosi díj stb.

„85” *Pénzintézetek által közvetített pénzforgalom*: Ide tartoznak a pénzintézetek bankszámláira vonatkozó azok a megbízások, amelyek a pénzintézetek számlatulajdonosainak pénzforgalmát közvetítik és nem „86”-os vagy „87”-es kódszámúak.

„86” *Pénzintézetek által közvetített kereskedelmi pénzforgalom*: A pénzintézeteknek a kereskedelem és vendéglátás ágazatba tartozó, illetve ilyen tevékenységet folytató gazdálkodó szervezetek számlái javára a lakosság megbízása alapján történő fizetése. (Takarékcsekk beváltása, átutalási betétszámláról átutalt közüzemi díjak, áruvásárlási hitelből a gazdálkodó szervezetek számlái javára történő fizetések.)

„87” *Pénzintézet által közvetített szolgáltatási pénzforgalom*: A pénzintézetnek a szolgáltató gazdálkodó szervezetek számlái javára a lakosság megbízása alapján történő fizetési (takarékcsekk beváltása, átutalási betétszámláról átutalt postai szolgáltatási, biztosítási díjak, szolgáltatási hitelből a gazdálkodó szervezetek számlái javára történő fizetések stb.).

„88” *Átutalás munkabérből*: Munkabérből dolgozó által a munkáltató részére adott tartós megbízás alapján – a pénzintézeteknél vezetett átutalási betétszámlára átutalt összeg. Ezzel a jogcímmel kell megjelölni továbbá a KST-betétek miatti átutalást pénzintézethez, a munkabérlevonás (letiltás, tartásdíj stb.) átutalását.

„89” *Egyéb átutalás pénzintézethez a magánszemélyeknek*: Ezzel a jogcímmel kell megjelölni a magánszemélyeknek és a magánszemélyek – nem rendszeres gazdasági tevékenységet folytató – társulásainak (legeltetési bizottság, vízgazdálkodási társulatok, lakásépítő szövetkezetek stb.) átutalással, vagy egyéb készpénz nélküli módon teljesített mindazon kifizetéseket, amelyek más jogcímek egyikébe sem sorolhatók.

„90” *Váltóleszámitolás, vizontleszámitolás*: Ezzel a jogcímkóddal kell jelölni a váltóleszámitolást, vagy vizontleszámitolást.

„91” *Hitelforgalom*: E jogcímkóddal kell jelölni a bankszámlatulajdonos

– hitelszámlájáról a betétszámlája (hitelfolyósítás), vagy

– betétszámlájáról a hitelszámlája (hiteltörlesztés) történő tényleges hitelfolyósítást, illetve hiteltörlesztést jelentő – átvezetéseket.

Nem tartoznak ide:

– azok a hitelfolyósítások, illetve törlesztések, amelyek egyben fizetést is

jelentenek (közvetlen hitelszámláról vagy hitelszámlára történő fizetés); ezeken a megbízásokon a fizetés gazdasági tartalmának megfelelő jogcím kód számát kell feltüntetni;

– a bankszámlatulajdonos saját hitelszámlái közötti átvezetések, amelyek 92-es jogcímű tételek.

„92” *Technikai forgalom*: A bankszámlatulajdonos különböző

– betétszámlái (betétszámláról betétszámlára) vagy

– hitelszámlái (hitelszámláról hitelszámlára)

közötti átvezetések; ezek forgalma végeredményben a számlatulajdonos bankszámlabetéteinek vagy bankhiteltartozásainak együttes összegét nem változtatja meg.

„96” *Továbbfinanszírozás*: Ezzel a jogcímmel az önálló költségvetési szervek és a bankszámlával rendelkező, részben önálló költségvetési szervezetek közötti továbbfinanszírozás (pénzellátás) címén jelentkező pénzforgalmat kell jelölni.

c) JELLE GKÓDOK MAGYARÁZATA

ca) A jelölőadat 4. pozíciója, a „jelleg” kód utal a könyvelési tétel

– tartalmának „eredeti” vagy helyesbítő (storno) jellegére,

– minősíti a tételt a számlafedezet vizsgálatkor figyelembe veendő rangsorolás szempontjából,

– meghatározza, hogy a tétel – a könyvviteli forgalomban való lekönyvelés mellett – tiszta forgalomként kimutatandó-e,

– minősíti a tételt a forgalmijutalék-alap képzésénél való figyelembevétel szempontjából.

cb) A magyarázatban alkalmazott fogalmak értelmezése:

– „Eredeti” tétel valamely gazdasági esemény elsődleges pénzügyi rendezésére vonatkozó tétel. Kódjai 0, 3, 5, 7.

– „Helyesbítő” tétel egy korábban elkönyvelt tétel összegszerű csökkenését vagy teljes törlését, illetve egy korábban helytelen számlán könyvelt tételnek a helyes számlára való átkönyvelését jelenti. Kódjai 4, 6, illetve 1, 2, 8, 9.

A 0, 1, 2 jellegkódot kizárólag a pénzügyintézet használja.

„0” *A jegybank zálogjogának érvényesítése*: Ezt a jellegkódot alkalmazza a Magyar Nemzeti Bank abban az esetben, ha törvényes zálogjogával élve hajtja be jegybanki követeléseit.

„1” *Könyvelés helyesbítése (eredetileg helytelen tartozik könyvelés miatt)*: A pénzügyintézet által eredetileg helytelen tartozik számlán könyvelt tétel helyes számlára való átkönyvelésére vonatkozó tételen alkalmazandó kód.

„2” *Könyvelés helyesbítése (eredetileg helytelen követel könyvelés miatt)*: A pénzügyintézet által eredetileg helytelen követel számlán könyvelt tétel helyes számlára való átkönyvelésére vonatkozó tételen alkalmazandó kód.

„3” *Érkezési sorrendet megelőzően teljesítendő eredeti tétel*: Azoknak a megbízásoknak a jellegkódja, amelyektől eljésítése – fedezethiány esetén az érvényes előírásoknak megfelelően – az érkezés sorrendjében teljesítendő megbízásokat megelőzően kell teljesíteni.

„4” *Érkezési sorrendet megelőzően teljesítendő helyesbítő tétel*: Ezt a jellegkódot kell alkalmazni olyan esetekben, amikor egy már korábban könyvelt tétel összegszerű csökkentését vagy teljes összegű törlését – fedezethiány esetén az érvényes előírásoknak megfelelően – az érkezés sorrendjében teljesítendő megbízásokat megelőzően kell teljesíteni.

Speciális bankhiba javító kódjaként alkalmazza a pénzügyintézet eredetileg magasabb összegben teljesített könyvelések helyesbítésére. Ebben az esetben a tétel jelölőadatának első pozíciója (fizetési mód kódjele) „0”.

„5” *Érkezési sorrendben teljesítendő eredeti tétel*: A kód a különleges eljárást nem igénylő, forgalmi jutalékköteles tételek jelölésére szolgál.

„6” *Érkezési sorrendben teljesítendő helyesbítő tétel*: Ezt a kódot kell alkalmazni egy már korábban elszámolt tétel összegszerű csökkentésére, vagy teljes összegű törlésére vonatkozó megbízáson.

„7” *Forgalmijutalék-számítás alól mentesített eredeti tétel*: Ez a kód az érvényes előírások szerint forgalmi jutalék felszámítása alól mentesített tételek jelzésére szolgál. Abban az esetben alkalmazható, ha a megbízáson feltüntetett közleményből, a jogcimből vagy a számlakapcsolatból világosan kitűnik, hogy a tétel – a vonatkozó előírásoknak megfelelően – jutalékmentesnek minősül. A forgalmi jutalék alól mentes bankműveleteket (tárgyi és személyi mentesség) a pénzügyintézet meghirdeti oly módon, hogy az a számlatulajdonosok tudomására jusson.

„8” *Könyvelés helyesbítése a számlatulajdonos saját bankszámlái között (eredetileg helytelen követel könyvelés helyesbítése)*: Ezt a kódot a számlatulajdonos használja az általa kiállított helyesbítő bizonylaton.

cc) A „helyesbítő” jellegkódok (1, 2, 4, 6, 8, 9) alkalmazása esetén a megbízáson mindig az eredeti tétel jogcímkódját kell feltüntetni. Abban az esetben azonban, ha az eredeti tétel készpénz, illetve készpénz jellegű volt és a helyesbítés az elszámolási forgalomban történik, vagy az eredeti elszámolásforgalmi tétel készpénz, illetve készpénz jellegű tétellel került helyesbítésre, a helyesbítő tételt eredeti tételként („egyéb” jogcím feltüntetésével) kell kezelni. A „helyesbítő” jellegkódok előző évi tételekre vonatkozóan nem alkalmazhatóak.

4. Pénzforgalmi nyomtatványok

A pénzügyintézetnél elszámolási számlával rendelkező számlatulajdonosok pénzforgalommal kapcsolatos megbízásait csak a Bank által rendszeresített, illetve jóváhagyott nyomtatványon közölhetik.

BK 21. A pénzforgalmi nyomtatványok ismertetése

Az itt leírtak a Bank által jelenleg rendszeresített (jóváhagyott) pénzforgalmi nyomtatványok ismertetését tartalmazzák.

A számlavezető pénzügyintézetek által később kidolgozásra kerülő és – a Bank jóváhagyásával – bevezetendő új pénzforgalmi nyomtatványok esetében az előírások módosítása folyamatosan történik.

A számlavezető pénzügyintézetek és a számlatulajdonos között megkötött külön szerződések alapján egyes pénzforgalmi megbízások (jelenleg: átutalási, illetve azonnali beszedési megbízások) meghatározott körben mágneses adathordozón is benyújthatók.

A pénzforgalmi nyomtatványokat P. 6 – T jelű nyomtatványrendelési megbízással kell a számlatulajdonosoknak a számlájukat vezető számlavezetőhelynél igényelniük.

A nyomtatványok használata során a következő szabályokat kell figyelembe venni:

BK 211. A központi számlavezetőhelyekhez tartozó számlatulajdonosok terhére benyújtott megbízások esetében valamennyi számlatulajdonosnak – kivéve a 213. pontban foglalt eseteket –

- a P. 1/b – T átutalási,
- a P. 16 – T határidős beszedési és
- a P. 16/a – T azonnali beszedési

megbízásokat kell használnia, ideértve a terv szerinti fizetési megbízásokat is.

BK 212. A hálózati számlavezetőhelyekhez tartozó számlatulajdonosok terhére benyújtott megbízások esetében valamennyi számlatulajdonosnak

- a P. 1 – T átutalási,
- a P. 18 – T határidős beszedési és
- a P. 18/a – T azonnali beszedési

megbízásokat kell használnia, ideértve a terv szerinti fizetési megbízásokat is.

BK 213. Valamennyi számlavezetőhelyhez tartozó számlatulajdonosnak a 212. pont szerint kell a nyomtatványt használnia, ha

- a terhelendő vagy az elismerendő számla beruházási (alcímű) bankszámla,
- a terhelendő vagy az elismerendő számla tulajdonosa pénztintézet,
- az egyik fél elszámolási számláját nem a Bank, illetve valamely kereskedelmi bank, hanem az Országos Takarékpénztár, illetve valamely takarékszövetkezet vezeti.

BK 214. A megszűnt Állami Fejlesztési Banktól a kereskedelmi bankokhoz áthelyezett beruházási bankszámlákkal, valamint az Állami Fejlesztési Intézetnél vezetett központi nagyberuházások bankszámláival kapcsolatban benyújtott megbízások esetében valamennyi számlavezetőhelyhez tartozó számlatulajdonosnak az Állami Fejlesztési Bank által korábban rendszeresített pénzforgalmi nyomtatványokat kell használnia.

BK 215. A központi számlavezetőhelyeknél vezetett számlák terhére benyújtandó megbízásokat a számlatulajdonosoknak az erre a célra megjelölt helyen – saját adminisztrációjuknak megfelelően – sorszámmal kell ellátniuk, kivéve, ha a sorszámot a pénztintézet már nyomdai úton feltüntette a megbízáson (pl. a készpénzfelvételi utalványokon). A sorszám legfeljebb 6 helyiértékű lehet. Ha a számlatulajdonos a pénztintézet által valamilyen ok (pl. hiányos kiállítás) miatt visszaküldött megbízást újra benyújtja a pénztintézethez, azon a megbízás eredeti sorszámát kell feltüntetnie, illetve meghagynia. A sorszám a megbízás terhelési, illetve jóváírási példányának a bankszámlakivonaton szereplő tételekkel való azonosítására szolgál. Az elszámolási utalvány és elszámolási csekk benyújtásakor a P. 5–T számú beváltási megbízás sorszámaként az utalványon, illetve a csekken előnyomott sorszámot kell feltüntetni.

**Fedezetigazolás
nyújtása**

BK 511. Fedezetigazolás céljára a P. 3–T számú négy példányos nyomtatvány szolgál. A vevő a nyomtatvány 4. sz. példányán a pénztintézethez bejelentett aláírással kéri a pénztintézettől a fedezetigazolás részére történő kiadását, vagy a szállító részére történő elküldését. A kérelemben a pénztintézettel a vevő közli a fedezetigazolás kiállításához szükséges adatokat (szállító neve, címe stb.).

BK 512. A P. 3–T sz. nyomtatvány 1. sz. példányát, a tulajdonképpeni fedezetigazolást a pénztintézet a vevő rendelkezésétől függően a vevő vagy a szállító részére küldi meg, a 2. sz. példánnyal pedig a vevőt rendelkezésének végrehajtásáról értesíti.

BK 513. Ha a vevő a pénzügyi biztosítékot elszámolási számláról (telepi számla) nyújtja, a kérelemhez csatolandó átvezetési megbízáson terhelendő bankszámlaként az említett számlákat, elismerendő számlaként a fedezetbiztosítási számlát kell feltüntetni.

BK 130 A pénzforgalom lebonyolításával kapcsolatos nyomtatványok ismeretetés és kitöltésének módját a közlemény melléklete tartalmazza.

BK 131. A hiányosan vagy hibásan kiállított megbízásokat a pénztintézetek – teljesítés nélkül – visszaküldhetik a benyújtónak.

5. A fizetési módok bonyolítási szabályai

A pénztartozás teljesítése módjának és a pénzforgalomnak részletes lebonyolítási szabályait a Magyar Nemzeti Bank határozza meg. E szabályokat a Bank közleménnyel teszi közzé.

BK 1. A fizetések általános szabályai

**Általános
bonyolítási
szabályok**

A bankszámlákon történt könyvelésről értesítő bankszámlakivonathoz a számlavezető pénztintézeti szerv a terhelések és jóváírások bizonylatait a következők szerint mellékeli.

BK 11. A 419/1980. (PK 17.) MNB közleménnyel bevezetett korszerűsített bankszámlakönyvelést alkalmazó pénztintézeti szervek (a továbbiakban: köz-

ponti számlavezetőhelyek), amelyek jelzőszámai jelenleg 201 – 220, 380; az ott vezetett elszámolási számlák terhére és javára benyújtott megbízások teljesítéséről adattartalmában kibővített bankszámlakivonattal értesítik az érdekelt számlatulajdonosokat. Ezek a bankszámlakivonatok – az a) és b) pontban foglalt részletezés szerint – tartalmazzák mindazokat az adatokat, amelyek a számlatulajdonosok által saját részükre visszatartott, az ügyfelek vagy a pénzügyintézet által előzetesen megküldött megbízás-példányokkal való azonosításhoz szükségesek.

a) A központi számlavezetőhelyek a bankszámlakivonatokon közlik a számlatulajdonosokkal

- a kivonat keltét és sorszámát,
- az igénybe vehető egyenleget (betétszámláknál a zárolásokkal csökkentett követelés, hitelszámláknál a szabad keret), továbbá tételesen

- a teljesített terhelések esetén az elismert, illetve jóváírások esetén a terhelte számla rövidített megnevezését, pénzforgalmi jelzőszámát,

- a megbízás sorszámát,
- a fizetési mód kódszámát,
- a tételek pénzügyintézeti belső azonosítására szolgáló kötegszámot és az adatfelvételezés keltét (ezek az utóbbi adatok a felszólamlások elintézéséhez szükségesek),

- a megbízás összegét a terhelésre vagy jóváírásra utaló jelzéssel, végül
- a bankszámla napi kezdő- és záróegyenlegét.

Az ilyen (tételes adatokat tartalmazó) bankszámlakivonathoz a pénzügyintézet bizonylatokat (terhelési, illetve jóváírási értesítéseket) csak a b) pontban meghatározott esetekben mellékel.

b) A megbízások sorszáma nem szerepel a központi számlavezetőhelyek által vezetett bankszámlák számlakivonatain, ha annak mellékletét képezi a teljesített megbízási terhelési, illetve jóváírási értesítés példánya. Ezeknek a megbízásoknak, illetve eseteknek a felsorolását a melléklet 2. pontja (és alpontjai) tartalmazzák. A központi számlavezetőhelyek ezenkívül csatolják még a bankszámlakivonathoz

- a pénzügyintézet által kiállított bizonylatokat és
- a végrehajtható bírósági vagy államigazgatási határozat alapján történt terhelések esetében a teljesítés (részteljesítéseke setén az utolsó részteljesítéskor annak) alapjául szolgáló határozatpéldányt.

BK 12. A hagyományos bankszámlakönyvelést alkalmazó pénzügyintézeti szervezetek (a továbbiakban: hálózati számlavezetőhelyek), amelyek jelzőszámai jelenleg: 221 – 379, 381 – 499; a számlatulajdonosaikat az elszámolási számlákon történt terhelések és jóváírások összegéről és a számla egyenlegéről értesítik. Ezekhez a bankszámlakivonatokhoz a hálózati számlavezetőhelyek csatolják a megfelelő bizonylatokat. A központi számlavezetőhelyek az általuk a hálózati számlavezetőhelyeknél vezetett elszámolási számlákra továbbított jóváírásokról és terhelésekről gépi úton összesítő bizonylatot készítenek, amelynek egy példányát a kedvezményezett elszámolási számláját vezető számlavezetőhely a bankszámlakivonathoz mellékelve küld meg a számlatulajdonosnak. Az összesítő bizonylatok – adattartalmuk alapján – a számlatulajdonosok által a beszédesi megbízások visszatartott jóváírási, valamint az átutalási megbízásoknak a pénzügyintézettől kapott előzetes értesítési példányával, illetve a sorszám nélküli tételek esetén a megbízások csatolt értesítési példányaival tételesen egyeztetethetők.

A központi számlavezetőhelyeknél vezetett elszámolási számlákról az állami költségvetési számlák javára határidős kötelezettségek teljesítésére átutalt összegeknél a teljesítés napja az összesítő jegyzék kelte alapján ellenőrizhető.

BK 13. A központi számlavezetőhelyek a fedezetihiány miatt nyilvántartásba vett megbízásokról esetenként jegyzéket küldenek a terhelendő elszámolási számla tulajdonosának. A jegyzék tartalmazza a nyilvántartásba vett megbízás minden lényeges adatát. Az ilyen megbízások esetleges visszavonásánál a rendelkezésre álló – szükség esetén a terhelendő számla tulajdonosától kért – adatokra kell hivatkozni. Az esedékesség napját (a kifogásolási határidő utolsó napját) minden esetben közölni kell.

BK 14. A számlatulajdonosoknak a bankszámlakönyveléssel kapcsolatos fel-szólamlásaiknál hivatkozniuk kell a kézhez kapott bankszámlakivonat keltére, és minden, a 11/a. pontban felsorolt, illetve a 12. pontban ismertetett összesítő bizonylat esetében az azon szereplő és az azonosításhoz szükséges adatra (a terhelés vagy jóváírás összegére, a megterhelt vagy az elismert elszámolási számla pénzforgalmi jelzőszámára, a megbízás sorszámára, a tétel pénzügyi belső azonosítására szolgáló kötegszámra és az adatfelvételezés keltére).

Ha a számlatulajdonosok által egymásnak közvetlenül továbbítandó értesítés-sel kapcsolatban merült fel észrevétel, azt a felek egymás között rendezzék.

6. Készpénzforgalom

Házipénztár

BK 53. A számlatulajdonos – a házipénztári pénzkezelésre vonatkozó jogszabályok rendelkezéseinek figyelembevételével – házipénztárt létesíthet készpénzfizetéseinek teljesítésére és az ehhez szükséges készpénzösszegek, valamint a közvetlenül befolyó készpénzbevételeinek kezelésére.

BK 54. A számlatulajdonosok házipénztáruk pénzszükségletét elszámolási számlájukról felvett (kiutalt) készpénzzel, a házipénztárba befolyó készpénzbevételekből és a helyi postahivatalnál vezetett pénzforgalmi betétkönyvben elhelyezett – elszámolási számláról kiutalt – ellátmány felvétele útján biztosíthatják.

Házipénztári
pénzkészlet

BK 55. Ha a házipénztári készpénzkészlet a napi pénztárzárlat után – a jelen közlemény mellékletében foglalt ajánlásokat figyelembe véve – meghaladná a házi pénztári keretet, a többletet a számlatulajdonosnak még ugyanazon a napon az elszámolási számlájára kell befizetnie. A pénzforgalmi betétkönyvből felvett, de fel nem használt összeget – az elszámolási számlára való befizetés helyett – a pénzforgalmi betétkönyvbe újból elhelyezhetők.

Készpénzbevéte-
lek kezelése

BK 56. A számlatulajdonos a készpénzben befolyó bevételeit – a házipénztárban tartható összegek kivételével – a bevételezés helyén rendelkezésre álló pénzügyi és postai befizetési lehetőségek felhasználásával befizetheti elszámolási számlájára. Ha a befizetési lehetőségek hiánya vagy korlátozott volta miatt egyes helyeken a készpénzbevételek a bevételezés napján nem fizethetők be teljes összegükben a bankszámlára, gondoskodni kell a visszamaradó összegeknek a házipénztárba való biztonságos elhelyezéséről. A készpénzbevételek befizetése – a pénzügyi adminisztráció csökkentése érdekében – lehetőleg 100 forintos kerekítéssel történjék. Az emiatt visszamaradó kis összegek a házipénztárban kezelhetők a legközelebbi befizetésig.

A számlatulajdonos a készpénzben befolyó bevételeiből – az elszámolási számlára történő befizetést mellőzve – közvetlenül is teljesíthet kifizetést.

Készpénzben
teljesíthető
kifizetések

BK 57. A számlatulajdonosok egymás részére fizetéseiket általában a bankszámlák közötti elszámolások útján bonyolítják le. Készpénzben is történhet közöttük a tartozás kiegyenlítése, ha az adott esetben az mind a két fél részére célszerű, illetve gazdaságos és a fizetésben

érdekelt számlatulajdonosok – a jogszabály keretei között – a kiegyenlítés e módjában állapodtak meg.

BK 58. Munkabért, ideértve a részfizetést is, a jogszabályban meghatározott bérfizetési napon kell kifizetni. Az ehhez szükséges készpénzösszegnek az elszámolási számla, illetve az esetenkénti átutalás terhére való felvétele, vagy MNB-postautalványon (távirati postautalványon) való kiutalása alkalmával a számlavezető pénzüintézet a bérfizetési nap megtartását figyelemmel kíséri. A jogszabályi előírásoknak meg nem felelő időpontban folyósítani kívánt munkabérre vonatkozó, valamint a munkabér kifizetésénél közlendő adatokat (állománycsoport stb.) nem tartalmazó megbízást a pénzüintézet nem teljesítheti.

Ha a bérfizetés napja munkaszünet előtti napra esik, a több műszakban dolgozó számlatulajdonosok a második műszakban foglalkoztatott dolgozók részére a munkabért a munkaszünet előtti második munkanapon a műszak befejezése után kifizethetik.

BK 59. Ha a munkavállalók nagy száma, a kifizetendő összeg nagysága vagy egyéb körülmények indokolják a bérkifizetések előkészítését (borítékolását), az ehhez szükséges készpénzösszeg a számlavezető pénzüintézettől, illetve az esetenkénti átutalási forgalomban rendelkezésre bocsátott összeget kezelő pénzüintézettől a kifizetés időpontját (pl. a bérfizetési napot) megelőző munkanapon már felvehető.

BK 60. Ha – téves bérszámfejtés vagy más ok miatt – a bérfizetésekre a pénzfelvétel a szükségesnél nagyobb összegben történt, a ki nem fizetett összeget (stornó jellegkód megjelöléssel) az elszámolási számlára vissza kell fizetni. Ugyanígy kell az elszámolási számlára visszafizetni a fel nem vett munkabéreket is.

BK 61. Elszámolási számlára készpénz a számlavezető pénzüintézet pénztárainál és a postahivataloknál fizethető be.

A számlavezető pénzüintézeten kívül más pénzüintézet is elfogadhat készpénzbefizetéseket.

BK 62. A pénzüintézet bármely erre kijelölt pénztáránál lehet a pénzüintézeteknél vezetett elszámolási számlákra pénzüintézeti befizetési lappal készpénzbefizetéseket teljesíteni.

Az Országos Takarékpénztár pénztárainál a más egységei által vezetett számlák javára általános használatú átutalási postautalványval lehet készpénzt befizetni.

Az elszámolási számlára pénzüintézeti pénztáraknál teljesített befizetésekre vonatkozó felszólamlással a befizetést elfogadó pénzüintézethez, vagy az elszámolási számlát vezető pénzüintézethez lehet fordulni.

BK 63. A postahivataloknál az elszámolási számlák javára a következő módon teljesíthetők készpénzbefizetések:

- átutalási postautalványval,
- belföldi postautalványval.

BK 64. A postahivatal a nála befizetett és bevételezett átutalási postautalványokat közvetlenül, vagy a Posta Csekkelszámoló Hivatal útján juttatja el az elszámolási számlát vezető pénzüintézethez, ahol az összegeknek a jóváírása általában a pénzüintézethez történő beérkezést követő munkanapon megtörténik.

Készpénzbefizetési módok

Befizetés pénzüintézeti pénztáránál

Befizetés postahivataloknál

BK 65. Belföldi postautalvánnyal bármely postahivatalnál lehet a számlavezető pénzügyintézetnél vezetett számlákra befizetni.

A belföldi postautalványokat, ha azon csak a címzett neve és telephelye (esetleg a fizetés jogcíme) szerepel, a Magyar Posta a címzettnek bemutatja, és az tünteti fel az elszámolási számla számát az utalványon. Ha a belföldi postautalvány címzésében a számlatulajdonos neve mellett elszámolási számlájának száma is szerepel, akkor a Magyar Posta a bizonylatot a címzettnek történő bemutatás nélkül – a Posta Csekkelszámoló Hivatal útján – juttatja el a számlavezető pénzügyintézethez jóváírás céljából.

Utalványok
telepítése
a bankszámlára

BK 66. A számlatulajdonos a részére szóló belföldi postautalványok, illetve utánvételes postai szállítólevelek kézbesítésekor – az utalványokat telepítési rendelkezéssel ellátva – kívánhatja azok összegének elszámolási számláján való jóváírását.

A telepítési rendelkezést az utalványlap (nem a szelvény) hátoldalán kell feltüntetni, a következő szöveggel: „Átutalandó ... (a pénzügyintézet jele) ... pénzügyintézetnél vezetett ... (ez elszámolási számla száma) ... sz. elszámolási számlákra!”, majd a rendelkezést keltezéssel és bélyegzőlenomattal kell ellátni és alá kell írni. Az utalványok összegének a megjelölt elszámolási számlán való jóváírását a postai szervek kezdeményezik.

A közvetlenül elszámolási számlára címzett belföldi postautalványokat záradékoltatni nem kell.

Felszólamlás
a postai
befizetésekre

BK 67. Az elszámolási számlán jóvá nem írt postai befizetésekre vonatkozó felszólamlásával (tudakozódással) a befizetőnek – az elismervény, illetve a feladóvenvény bemutatásával, vagy a befizetés lényeges adatainak közlésével – a Postaszabályzatban meghatározott módon és időben, a felvevő postahivatalhoz vagy a Posta Csekkelszámoló Hivatalhoz kell fordulnia. Az elszámolási számlán már jóváírt befizetésre vonatkozóan azonban a felszólamlással már a számlavezető pénzügyintézethez kell fordulnia.

BK 41. Ajánlások a házipénztár napi záróállománya tartalmának meghatározására:

A házipénztár
napi
záróállománya

BK 411. Annak érdekében, hogy a számlatulajdonosok a házipénztár napi záró készpénzállományának tartalmát – a házipénztári keret megtartása szempontjából – egységesen állapítsák meg, a Bank a következő irányelvek figyelembevételét ajánlja.

A házipénztár napi záró készpénzállományába nem indokolt beleszámítani:

BK 4111. A gazdálkodó szervezeteknél – az alábbi 4112. pontban felsorolt szervek kivételével –

– a csoportosan számfejtett munkabér, társadalombiztosítási juttatások és a dolgozók szélesebb körét érintő egyéb személyi jövedelem (prémium, jutalom, nyereségrészesedés stb.) kifizetések előkészítésére (az ún. borítékolásra) a bérfizetési, illetve esedékességi napot megelőzően felvett, továbbá ezeken a címen a kifizetés napján felvett összeget, illetve mindezekből a dolgozók részére ki nem fizetett összeget, a kifizetés napját követő második munkanapig bezárólag;

– a mezőgazdasági terményeket és termékeket felvásárló gazdálkodó szervezeteknél felvásárlási célokra felvett, de a pénzfelvétel napján fel nem használt készpénzből a másnap előreláthatólag lebonyolódó áruátvételhez szükséges összeget;

– a napi készpénzbevételekből a helyi befizetési lehetőségek korlátozott volta miatt a bevétel napján az elszámolási számlára be nem fizethető és emiatt a pénztárakban – a következő befizetésig – visszamaradó összeget;

– a postahivatalnál vezetett pénzforgalmi betétkönyvben kezelt összeget.

BK 4112. A mezőgazdasági (halászati) termelőszövetkezeteknél, a termelőszövetkezeti önálló közös vállalkozásoknál, szövetkezeti közös vállalatoknál, szövetkezeti vállalatoknál és a mezőgazdasági szakszövetkezetek közös gazdaságainál

– a tsz munkadíj, munkabér és év végi részesedés, továbbá a munkabér jellegű juttatások kifizetése végett az esedékességet megelőzően és az esedékesség napján felvett összeget, illetve a mindezekből ki nem fizetett összeget, az esedékesség napját követő második munkanapig bezárólag;

– a piaci beszerzésekre az esedékességet megelőzően felvett összeget;

– a postahivatalnál vezetett pénzforgalmi betétkönyvben kezelt összeget.

BK 42. Befizetési lapok a bankszámla javára teljesítendő készpénzbefizetések céljaira.

BK 421. Átutalási postautalvány (P. 12 – T, P. 13 – T).

Az átutalási postautalvány három részből (szerelvényből) áll, mégpedig

a) átutalási postautalványból (ellenőrző szerelvényből); amely banki és postai ellenőrzési célokra szolgál,

b) értesítésből; a számlatulajdonos ebből a szerelvényből értesül a részére teljesített befizetésről és az összegnek a bankszámlán való jóváírásáról (a Posta számítógépes feldolgozása – ún. piros csíkos – átutalási postautalványok esetében az „értesítés” szelvényrész helyett számítógépes kiírási termékeket és külön meg egyezés esetén másodlagos adathordozót ad át), és a

c) feladóvevényből; ezt a befizető visszakapja az általa teljesített befizetés nyugtájaként.

Az egyes pénzüintézetek (jelenleg: OTP, Állami Biztosító, Hungária Biztosító) által rendszeresített ún. OCR-es rendszerű átutalási postautalvány kétrészes nyomtatvány (átutalási postautalvány és feladóvevény). Befizetésre a postahivataloknál (erre vonatkozó előzetes megállapodás alapján) és a kibocsátó pénzüintézet pénztárainál használható fel.

Az átutalási postautalvány a számlatulajdonos nevével és bankszámlaszámával, valamint P. 13 – T jelű nyomtatvány esetén a jóváírásra illetékes pénzüintézeti számlavezetőhely székhelyén működő ún. rendeltetési postahivatal jelölésével nyomdai úton előzetesen ellátott befizetési lap.

A befizetési lap értesítés szelvényének előoldalán a fejrovatban és a – nem piros csíkos, illetve OCR-rendszerű – befizetési lap hátoldalán a befizető díjmentesen feljegyezheti a befizetésével kapcsolatos közléseit (az összeg rendeltetésére vonatkozó adatok, hivatkozási szám stb.).

BK 422. Befizetési lappal ellátott postai nyomtatvány (P. 9 – T).

Ha a számlatulajdonos rendszeresen igénybe veszi a Posta szolgáltatait a küldemények ún. utánvételes szállítására, az összegnek a számlája javára való postai

elszámolását megkönnyíti és meggyorsítja az átutalás postautalvánnyal ellátott utánvételes postai szállítólevél használata.

BK 423. Pénzintézeti befizetési lap (P. 8 – T).

A pénzintézeti befizetési lap négy szelvényből áll. Ezek: „Elismervény, Befizetési szelvény, Jóváírási értesítés” és „Iráttári szelvény”. Ez a lap a bankszámlát vezető pénzintézetek pénztárainál teljesíthető befizetés céljaira szolgál. A postahivataloknál befizetésre nem használható fel.

BK 424. A befizetési nyomtatványok kiállításának általános előírásai

A befizetési lapok, illetve utalványok valamennyi szelvényét egybehangzóan tintával (golyós- vagy filctollal), írógéppel (nyomtatóval) kell kitölteni. Nagytömegű, azonos összegű befizetésekhez az összegrovatokat – előzetesen – nyomdai úton is ki lehet tölteni. Hiányosan, vagy helytelenül kitöltött lapokat, továbbá azokat, amelyeken törlés, javítás van, valamint a szakadt és bepiszkolódott lapokat sem a pénzintézeti pénztárak, sem a postahivatalok nem fogadják el. Nem teljesíthetők befizetések olyan lapokkal sem, amelyeken a számlatulajdonos nyomtatással feltüntetett elnevezését és számlaszámát kézírással vagy írógéppel módosították.

BK 425. A befizetési nyomtatványok megrendelése

A számlatulajdonosnak a saját bankszámlájára vonatkozó befizetési lapokat fajtánként külön-külön P. 6 – T sz. nyomtatványon a számláját vezető pénzintézetnél kell megrendelnie. P. 13 – T jelű nyomtatványt első esetben csak a pénzintézet – a Magyar Postával egyetértésben kiadott – előzetes engedélye alapján lehet megrendelni. Az előnyomott befizetési lapokat a pénzintézet csak a számlatulajdonos részére szolgáltatja ki. Takarékpénztári számlatulajdonosoknak a befizetési lapok megrendeléséhez az OTP. I – 141 – 14. sz. nyomtatványt kell használniuk.

BK 43. A készpénzfelvételi utalvány megrendelése és kezelése; az utalvány kiállítása és aláírása

BK 431. Készpénzfelvételi utalvány-füzet megrendelése és kezelése

A készpénzfelvételi utalvány-füzet (nyomtatványszám: P. 101 – T) a P. 6 – T sz. nyomtatványon rendelhető meg a számlatulajdonos számláját vezető pénzintézetnél.

A megrendelt füzetet átvételi elismervényre csak a számlatulajdonos igazolt megbízottjának szolgáltatják ki. A postán megküldött készpénzfelvételi utalvány-füzet átvételéről szóló elismervényt a pénzintézetnél bejelentett módon, aláírva postafordultával vissza kell küldeni a számlavezetőhelynek.

A készpénzfelvételi utalvány-füzet 50 db utalványt tartalmaz. Az utalványlapok sorszámmal vannak megjelölve.

Takarékpénztári számlatulajdonosok mind a készpénzfelvételi, mind az elszámolási utalvány céljára az OTP I. 141 – 1. (20 lapos), vagy az OTP I. 141 – 2, illetve OTP I. 163 – 1. (40 lapos) utalványfüzetet használják.

A készpénzfelvételi utalvány-füzet szigorú számadású nyomtatvány. Megrendelésénél, kezelésénél és az egyes utalványlapoknak készpénzfelvételre való felhasználásánál – az elkövethető visszaélések lehető megakadályozása végett – a legnagyobb gondossággal kell eljárni. Míndazok a hátrányok, amelyek az utalványlapok elvesztéséből vagy jogosulatlan személy birtokába jutásából származhatnak, a számlatulajdonost terhelik.

BK 432. A készpénzfelvételi utalvány kiállítása és aláírása

A készpénzfelvételi utalványlap három részből áll, mégpedig:

- a) a tőszelvényből, amely a kiállított pénzfelvételi utalványnak és a hozzá tartozó terhelési értesítésnek a füzetből való kiemelése után a füzetben visszamarad és a számlatulajdonosnál nyilvántartási, ellenőrzési célokra szolgál;
- b) a tulajdonképpeni utalványból és
- c) a terhelési értesítésből.

A két utóbbi részt – kivéve a 433–434. pontokban foglaltakat – egymással egybefüggően kell az utalvány beváltása végett benyújtani. A terhelési értesítést a számlavezetőhely – az utalvány beváltásának igazolásául – bélyegzőjének lenyomatával látja el és a bankszámla megterheléséről szóló számlakivonattal együtt megküldi az utalványt kibocsátó számlatulajdonosnak.

Az utalványlapot (a készpénzfelvételi utalványt és a hozzá tartozó terhelési értesítést) a rovatoknak, illetve az előnyomott szövegnek megfelelően olvashatóan kell kiállítani úgy, hogy az utólagos betoldás vagy egyéb módosítás, illetve hamisítás lehetősége kizárt legyen. Az utalványokat írógéppel, tintával vagy golyóstollal lehet kiállítani. Az utalványlapon a kelet rovatba a kiállítás helyét és idejét (év, hó és nap) kell bejegyezni, a hónapot mindig betűkkel megjelölve.

A készpénzfelvételi utalványt a pénzügyintézetnél bejelentett módon kell aláírni. Az aláírás törthet tintával, filctollal vagy golyóstollal.

Írónnal, tintaceruzával, másolásra alkalmas vegytintával kiállított vagy aláírt készpénzfelvételi utalványt a pénzügyintézet nem vált be. Nem teljesít a pénzügyintézet kifizetést a kelet nélküli vagy előre keltezett és olyan utalványra sem, amelyet hibásan vagy érthetetlenül állítottak ki, javítottak, az elszámolási számla számát nem megfelelően tüntették fel, előnyomott szövegében betoldást alkalmaztak, vagy amelyen az összeget eltérően tüntették fel betűkkel és számokkal, illetve az összeg az utalványon és a terhelési értesítésen eltérően szerepel.

A kiállítás, az aláírás közben vagy más módon elrontott, bepiszkolódott, elszakadt utalványlapokat (mind a három részét) két vastag vonallal, a két átló irányában át kell húzni. „Rontott” szóval át kell írni és a számlatulajdonosoknál időnként meg kell semmisíteni.

A készpénzfelvételi utalvány-füzeteket és ezeken belül az egyes lapokat a sorszámok emelkedő rendjében kell használatba venni.

BK 433. A központi számlavezetőhelyeknél vezetett számlák számlatulajdonosainak készpénzfelvételi utalványaikat – a 213. pontban felsorolt esetek kivételével – „Terhelési értesítés” szelvény nélkül kell benyújtaniuk. Az utalvány szelvényét a beváltás előtt a számlatulajdonosnak le kell választania. E példányt kell azonosítani a pénzügyintézeti számlakivonatban szereplő terheléssel.

BK 434. Az OTP-fiókoknál a más pénzügyintézethez tartozó számlatulajdonos részére teljesített kifizetésekhez a központi számlavezetőhelyeknél vezetett számlák számlatulajdonosainak, készpénzfelvételi utalványaikat értesítési szelvény nélkül kell benyújtaniuk. Az utalvány szelvényét a beváltás előtt a számlatulajdonosoknak le kell választaniuk. E példányt kell azonosítani a pénzügyintézeti számlakivonatban szereplő terheléssel.

10/1988. (XII. 31.) MNB rendelkezés a készpénzforgalommal kapcsolatos adatszolgáltatásról

A jogi személyek készpénzforgalmával kapcsolatos adatközlés körét és módját a pénzforgalomról és a bankhitelről szóló 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet 13. §-ában kapott felhatalmazás alapján – a Központi Statisztikai Hivatal elnökével egyetértésben – a következőképpen szabályozom.

1. § (1) E rendelkezés hatálya kiterjed a jogi személyekre.

(2) Nem terjed ki e rendelkezés hatálya

- a) a lakásépítő, a lakásfenntartó, a garázsépítő, a garázsfenntartó, az üdülőfenntartó és a műhelyszövetkezetekre, a vízgazdálkodási társulatokra,
- b) az éves szinten 25 millió forint összegű pénzforgalmat el nem érő jogi személyekre, valamint
- c) a fegyveres erőkre, a fegyveres testületekre és a rendészeti szervekre.

(3) A pénzüintézeteknek a készpénzforgalommal kapcsolatos adatszolgáltatására a 7–11. §-ok vonatkoznak.

(4) A (2) bekezdés b) pontjának alkalmazásában pénzforgalom alatt a pénzbevételek és -kiadások együttes összegét kell érteni.

2. § (1) A jogi személy köteles készpénzforgalmáról adatokat szolgáltatni a pénzforgalmi jellegű bankszámláját (a továbbiakban: bankszámla) vezető pénzüintézetnek.

(2) Ha a jogi személy több pénzüintézetnél nyit bankszámlát, köteles az egyik számlavezető pénzüintézet részére nyilatkozatot adni arról, hogy az előírt készpénzforgalmi adatszolgáltatásait e számlavezető pénzüintézet részére nyújtja be.

3. § (1) A jogi személynek

a) a házipénztárba közvetlenül befolyó készpénzbevételek és az ebből közvetlenül teljesített kifizetések készpénzforgalmi jogcímét a melléklet 1/a. pontjában megjelölt nyomtatványokon,

b) a házipénztár zárlati készpénzállományát a melléklet 1/b. pontjában megjelölt nyomtatványokon

kell közölnie a 2. §-ban említett pénzüintézettel.

(2) Az (1) bekezdés a)–b) pontjaiban felsorolt bejelentéseknek – összesítve – tartalmazniuk kell azoknak a szervezeti egységeknek (gyáregység, telep, fiók, kirendeltség stb.) az adatait is, amelyek pénzellátásáról a jogi személy gondoskodik.

4. § Ha a jogi személy a bankszámlájáról előzetes jogcímközléssel felvett (kiutalt) összeget más célra használja fel, legkésőbb a tárgyhót követő hó 6. munkanapjáig írásban kell közölnie a számlavezető pénzüintézettel a más jogcímen kifizetett összeg tényleges jogcímét.

5. § (1) Ha a jogi személy készpénzellátmányból kíván gazdálkodni, akkor ezt írásban – az ellátmánykeret felső határának feltüntetésével – be kell jelentenie a számlavezető pénzüintézetnek. Be kell jelenteni a számlavezető pénzüintézethez az ellátmánykeret módosítását (felmentését vagy csökkenését) is.

(2) Az ellátmány felvétele első alkalommal vagy az ellátmánykeret módosítása a „24 Kifizetés gazdálkodó szervezeteknek” jogcím megjelöléssel történik.

(3) A jogi személynek a következő ellátmány (kiegészítés) felvételére vagy kiutalására benyújtott megbízáson kell közölnie a számlavezető pénzüintézettel, jogcím és összeg szerinti megbontásban, milyen célokra használta fel az előzőleg felvett ellátmányt.

6. § (1) Az ipari (építőipari) termelő, illetőleg szolgáltató szakcsoportok, a mezőgazdasági szakcsoportok, az átalányelszámolásos rendszerben üzemeltetett részlegek (a továbbiakban szakcsoportok és átalányelszámolásos részlegek) készpénzforgalmára vonatkozóan a 3. §-ban foglalt adatszolgáltatást az ott említett nyomtatványokon a vállalkozást működtető jogi személynek – a saját készpénzforgalmára vonatkozó adatszolgáltatástól elkülönítetten – kell közölnie. Ha a jogi személy keretében több azonos típusú szakcsoport és átalányelszámolásos részleg működik, ezekről az adatszolgáltatást összevontan kell teljesíteni.

(2) Az üzleteit, illetve részlegeit szerződéses rendszerben üzemeltető jogi személynek ezekre az üzletekre, illetve részlegekre vonatkozó adatokat a melléklet 1/c. pontjában megjelölt nyomtatványon kell havonta közölnie a 2. §-ban említett pénzüintézettel. Több üzlet, illetve részleg üzemeltetése esetén az adatszolgáltatást összevontan kell teljesíteni.

7. § A pénzüintézeteknek a Magyar Nemzeti Bank (a továbbiakban: bank) részére

a) a bankszámlatulajdonosok készpénzforgalmáról,

b) a belső gazdálkodásukkal kapcsolatos készpénzforgalomról, valamint

c) a megbízásos alapon végzett készpénzforgalomról
kell adatszolgáltatást teljesíteniük.

8. § (1) A pénzüintézetek feladata a 3–4. §-ban, az 5. § (3) bekezdésében, valamint a 6. §-ban említett, a jogi személyek által benyújtott adatszolgáltatások feldolgozása a melléklet 2. pontjában meghatározott módon.

(2) A pénzüintézet feladata az 5. § szerinti ellátmányból gazdálkodó számlatulajdonosok ellátmánykeretének nyilvántartása is.

9. § A pénzüintézetek a magánszemélyek, a jogi személyiség nélküli gazdasági társaságok, valamint az 1. §-a (2) bekezdésének a)–b) pontja alapján adatszolgáltatásra nem kötelezett jogi személyek részére végzett pénzügyi szolgáltatásaikkal kapcsolatos készpénzforgalmi adatokat a melléklet 3/b. pontjában megjelölt nyomtatványon adják meg.

10. § A pénzüintézetek a melléklet 3/c. pontjában megjelölt nyomtatványok felhasználásával egyedi adatszolgáltatás formájában közlik a jegybankkal

a) a pénztári állományukkal, valamint

b) a működésükkel és belső gazdálkodásukkal

kapcsolatos készpénzforgalmukra vonatkozó adatokat.

11. § Ha a pénzüintézet a jogi személyek és a magánszemélyek közötti készpénzforgalom lebonyolítását megbízás alapján végzi, erről a melléklet 3/d. pontjában megjelölt nyomtatványon kell adatot szolgáltatnia.

12. § E rendelkezésben előírt adatszolgáltatások teljesítésének határidejét és feldolgozásának rendjét, illetve az azok összeállítására vonatkozó nyomtatványok jelölését a melléklet tartalmazza.

13. § (1) Ez a rendelkezés 1989. január 1. napján lép hatályba.

(2) E rendelkezés hatálybalépésének napjától a készpénzforgalommal kapcsolatos információk szolgáltatásáról szóló 2/1982. (PK 8.) MNB körlevél, valamint az azt módosító 4/1982. (PK 20.) MNB, 4/1984. (PK 17.) MNB és 1/1986. (PK 2.) MNB körlevél nem alkalmazható.

(3) A 2/1982. (PK 8.) MNB körlevélben meghatározott, forgalomban levő nyomtatványok – a szükség szerinti módosításokkal – a továbbiakban is felhasználhatók.

7. Készpénzellátás

REK 14. § (1) A számlatulajdonos a jogcím előzetes megjelölése mellett vagy a jogcím utólagos közlésének kötelezettségével igényelhet bankszámlájáról készpénzt.

(2) A számlatulajdonos a bankszámlája terhére kiállított készpénzfelvételi utalvánnyal vehet fel a saját részére készpénzt a számlavezető, valamint – megállapodás alapján – más pénzüintézet és a Magyar Posta erre kijelölt pénztárainál, illetve postahivatalainál.

(3) A készpénzfelvétel szabályait az 1. számú melléklet tartalmazza.

REK 15. § (1) A mezőgazdasági termények, termékek stb. felvásárlására jogosított számlatulajdonos telepei és megbízott dolgozói a felvásárlás helyén működő pénzüintézeti szervnél vagy postahivatalnál benyújtott felvásárlási készpénzutasvány beváltásával vehetnek fel készpénzellátmányt, amelynek a fedezetét a számlatulajdonosnak a pénzüintézet által megkívánt módon előre biztosítania kell.

(2) Felvásárlási készpénzutasványt a felvásárlónak erre felhatalmazott dolgozói állíthatnak ki, ha aláírásukat a pénzüintézet hitelesítette.

(3) A pénzüintézet az utalványok beváltására kifizetett összeggel a felvásárló szerv bankszámláját utólag terheli meg.

REK 16. § A számlatulajdonos a székhelyével (központjával) nem azonos helységben, de valamely pénzüintézeti szerv székhelyén működő telepe, gyáregysége stb. pénzellátására az ottani pénzüintézeti szervhez esetenkénti átutalással juttathat el pénzt. Az átutalt összeg az azt rendelkezésre tartó pénzüintézeti szervnél készpénzben vehető fel.

REK 17. § (1) Ha a számlatulajdonos székhelyén nem működik

pénzintézet (pénzintézeti szerv), valamint Budapesten és a nagyobb kiterjedésű helyiségekben, a pénzintézettől távol eső számlatulajdonos a helyi, illetve a telephelyéhez közel eső postahivatalra kiállított pénzforgalmi betétkönyv útján is ellátható készpénzzel.

(2) Ha a számlatulajdonos a pénzforgalmi betétkönyvet rendeltetésétől eltérően használja fel, a pénzintézet a pénzforgalmi betétkönyvet visszavonhatja.

REK 18. § A házipénztár pénzszükséglete bankszámláról felvett készpénzzel, a házipénztárba befolyt készpénzbevételből és a postahivatalnál vezetett pénzforgalmi betétkönyvben elhelyezett ellátmány felvétele útján biztosítható.

1. számú melléklet a 4/1986. (XII. 28.) MNB rendelkezéshez

Készpénzfelvétel

A készpénzfelvétel szabályai

1. Ha a számlatulajdonos a bankszámlájáról meghatározott célra kíván készpénzt felvenni vagy kiutalni, a készpénzkifizetés jogcímét a bankszámla terhére benyújtott megbízáson (készpénzfelvételi utalványon, pénzintézeti postautalványon stb.) kell feltüntetni.

2. Az előzetes jogcímközlési módot a számlatulajdonos akár kizárólagos jelleggel, akár az utólagos jogcímközlés 4. pontban jelzett egyik módjával együttesen alkalmazhatja.

3. Ha a számlatulajdonos a bankszámlájáról előzetes jogcímközléssel felvett (kiutalt) összeget nem használja fel teljes egészében, akkor azt – utólagos adatszolgáltatási kötelezettség teljesítésének terhe mellett – más célokra felhasználhatja a tárgyhoz végéig. Az ily módon sem felhasznált összeget azonban a bankszámlára vissza kell utalni az eredetileg közölt jogcímre, a helyesbítésre vonatkozó kód feltüntetése mellett.

4. A készpénzfelhasználás jogcímét a számlatulajdonos utólag közölheti

a) a házipénztárba ellátmányként való készpénzfelvétel (kiutalás), vagy

b) a házipénztárba befolyó bevételek készpénzkiadásokra való közvetlen felhasználása

esetén. Az utólagos jogcímközlési módok közül a számlatulajdonos csak az egyiket alkalmazhatja.

5. A készpénzforgalmát ellátmányos rendszerben lebonyolító számlatulajdonosnak az első ellátmány felvételét követően, a következő ellátmány (kiegészítés) felvételére vagy kiutalására benyújtott megbízáson közölnie kell a számlavezető pénzintézettel – jogcím és összeg szerinti megbontásban –, milyen célokra használta fel az előzőleg felvett ellátmányt.

Készpénzfizetési és készpénzellátási módok

BK 68. A számlatulajdonos az elszámolási számlája terhére kiállított készpénzfelvételi utalvánnyal készpénzt vehet fel a saját részére a számlavezető pénzintézet pénztáránál, és az erre kijelölt postahivataloknál. Más pénzintézet pénztáránál csak a pénzintézetek megállapodása alapján vehető fel készpénz. A számlavezető pénzintézet csak az általa a számlatulajdonos részére kiszolgáltató utalványfüzetből származó, az előírásoknak megfelelően kiállított, lebélyegzett és aláírt készpénzfelvételi utalvány alapján teljesít készpénzkifizetést.

Készpénzfelvételi utalvány

BK 69. A számlatulajdonos a készpénzfelvételi utalványt, a pénzügyi adminisztráció csökkentése érdekében, lehetőleg mindig 100 Ft-os kerekítéssel megállapított összegről állítsa ki.

BK 70. A készpénzfelvételi utalványt – az elhúzó utalványbevál-

tások megelőzése érdekében – tíz (naptári) napon belül kell bemutatni a pénzüintézet pénztáránál készpénzben való kifizetés végett. Az ezt követően benyújtott készpénzfelvételi utalványra a pénzüintézet kifizetését nem teljesít. Az említett határidőt attól a naptól kell számítani, amely az utalványom mint kiállítási nap szerepel. A határidőbe a kiállítási napot nem kell beleszámítani. Ha a határidő utolsó napja a pénzüintézetnél munkaszüneti nap, a határidő a következő első munkanap.

BK 71. A készpénzfelvételi utalvány előlapján a kibocsátó számlatulajdonos megnevezheti a készpénzfelvétellel megbízott személyt. Ilyenkor a pénzüintézeti pénztár az utalvány összegét csak a megnevezett személynek fizeti ki.

Ha a készpénzfelvételi utalvány előlapján a kibocsátó számlatulajdonos nem nevez meg készpénzfelvétellel megbízott személyt, a pénzüintézet az utalvány összegét a bemutató személynek fizeti ki.

BK 72. Ha az utalványon megnevezett, illetve az azt bemutató személy a kibocsátó számlatulajdonosnak nem dolgozója vagy szövetkezeti tagja, szükséges, hogy a számlatulajdonos által külön kiállított meghatalmazással igazolja, hogy az utalvány összegének felvételével megbízták. A meghatalmazásban a pénzfelvétellel megbízott személyt (név és személyi igazolvány, illetve személyi szám) és a beváltandó készpénzfelvételi utalványt (sorszama, kiállítás napja és az összeg) pontosan meg kell jelölni és a meghatalmazást a pénzüintézetnél bejelentett módon kell aláírni.

BK 73. A készpénzfelvételi utalvány beváltásánál az utalványt benyújtó személy a személyazonosságát személyi igazolványával igazolni köteles. Ha az utalvány beváltásával a kibocsátó számlatulajdonos nem a saját dolgozóját, illetve tagját bízta meg, a pénzüintézet a megbízotti minőségét igazoló meghatalmazást a megbízott személytől bevonja.

BK 74. A pénzüintézet pénztára a készpénzfelvételi utalvány igazolt benyújtójával az utalvány hátlapját – az összeg átvételének elismeréseként – aláírhatja és részére pénztári hívószámot szolgáltat ki.

BK 75. Az utalvány összegét a pénzüintézet a hívószám bevonása mellett fizeti ki. A hívószámmal elkövetett visszaélésekért a pénzüintézet nem felelős.

BK 76. A beváltott készpénzfelvételi utalvány alapján a számlavezető pénzüintézet a kifizetett összeggel a kibocsátó számlatulajdonos elszámolási számláját megterheli.

BK 77. Ha a kellő időben bemutatott készpénzfelvételi utalvány összegének kifizetéséhez szükséges pénzügyi fedezet a számlatulajdonos elszámolási számláján egyáltalán nem áll rendelkezésre, a pénzüintézet az utalványt a benyújtó részére – a hátlapon szereplő pénzátvételi igazolást törölve – teljesítetlenül visszaadja.

BK 78. A készpénzfelvételi utalvány(ok) elvesztése, ellopása vagy megsemmisülése esetén a számlatulajdonosnak ezt a körülményt haladéktalanul be kell jelentenie a számlavezető pénzüintézetnél. Ha az utalvány más pénzüintézet kijelölt pénztáránál is beváltható, a bejelen-

Elvesztett készpénzfelvételi utalvány bejelentése

tést egyidejűleg ott is meg kell tenni. A nem írásban tett bejelentést a pénzügyintézet csak ideiglenesen veszi figyelembe. A bejelentésben megjelölt utalványok benyújtását a pénzügyintézet a lehetőségek szerint figyelemmel kíséri, de az esetleges kifizetésekért felelősséget nem vállal.

BK 79. A számlatulajdonosok bankszámlája megszűnése esetén a birtokában lévő felhasználatlanul maradt készpénzfelvételi utalványfüzeteket (utalványlapokat) a pénzügyintézethez vissza kell juttatnia.

BK 82. A mezőgazdasági termények, termékek, állatok és állati termékek (a továbbiakban: termények) felvásárlására, begyűjtésére, termeltetésére stb. jogosított számlatulajdonos, annak telepe, megbízott dolgozója (a továbbiakban: felvásárló szerv) a termények átvételéhez és a felvásárlással összefüggő (pl. terményértékesítési szerződésben meghatározott) előlegfizetéshez szükséges készpénzt felveheti az elszámolási, illetve e célra elkülönített számlája terhére:

a) a számláját vezető pénzügyintézeti szervnél készpénzfelvételi utalvánnyal,

b) a számlavezető pénzügyintézet egyéb szerveinél, más pénzügyintézet szervénél, valamint a postahivataloknál felvásárlási készpénzutasalvánnyal.

BK 83. A felvásárlási készpénzutasalvány kibocsátója arra vonatkozóan rendelkezik, hogy az utalványon feltüntetett összeget – bankszámlája terhére – a megnevezett pénzügyintézet vagy postahivatal a benyújtó részére készpénzben fizesse ki. Az utalvány összege nem haladhatja meg az utalványlapon nyomdai úton feltüntetett kiállítási (beváltási) felső értékhatárt.

BK 84. A beváltott utalványok összegének könyvelése a felvásárló szerv számláján a kifizetést követően történik, az előre biztosított fedezet terhére.

Pénzügyi fedezet
előzetes
biztosítása

BK 85. A felvásárlási készpénzutasalványfüzeteket a pénzügyintézet csak akkor szolgáltatja ki, ha a számlatulajdonos a füzetekben levő lapokkal, a kiállítási felső értékhatárok figyelembevételével összesen felvehető készpénzellátmánynak megfelelő hitelkeretet leköt, vagy ilyen összeget saját pénzeszközeiből erre a célra elkülönít. Ez utóbbi esetben a pénzügyintézet a megfelelő összeget – a felvásárlónak az utalványfüzetek igénylésével egyidejűleg benyújtott átvezetési megbízása alapján – átkönyveli az elszámolási számláról az erre a célra megnyitott felvásárlási ellátmány-számlára.

Az elkülönített (lekötött) hitelkeret, illetve pénzeszközök kizárólag a felvásárlási készpénzutasalványok fedezetéül szolgálnak és az e célra való felhasználásuk nincs határidőhöz kötve.

A felvásárlási
készpénzutasalvány
beváltása

BK 86. A felvásárlási készpénzutasalványt csak az a pénzügyintézet (vagy postahivatal) váltja be, amelyet az utalványon megneveztek. Az utalványt az utalványfüzetbe foglalva kell beváltás végett benyújtani (az utalványt a füzetből nem szabad előzetesen kiemelni).

Az összeg kifizetése előtt az utalvány bemutatójának igazolnia kell személyazonosságát, valamint azt, hogy a felvásárló szerv dolgozója (alkalmazottja, tagja), továbbá külön felhatalmazás felmutatásával igazolnia kell, hogy a felvásárló szerv őt megbízta utalvány beváltására.

val. E felhatalmazás érvényességét a felvásárlónak — az erről szóló okmányban — határidőhöz kell kötnie.

BK 87. Az összeg átvételét az utalvány bemutatója az utalvány hátoldalán aláírásával elismeri. Az utalványon megnevezett pénzüintézet vagy postahivatal a beváltás megtörténtét a tőszelvény lebélyegzésével igazolja, az utalványt és a terhelési értesítést a tőszelvénytől elválasztva a füzetből kiemeli és az összeget kifizeti.

BK 88. A felvásárló szerv elszámolási vagy elkülönített számlájának a kifizetett összeggel való megterhelése alkalmával a számlavezető pénzüintézet hivatalból megfelelően rendezi — a beváltott utalvány kiállítási felső értékhatárának figyelembevételével — az elkülönített hitelkeretre, illetve pénzeszközökre vonatkozó nyilvántartását, majd a számlakivonat mellékleteként a felvásárló szervhez juttatja a beváltott utalvány terhelési értékesítését.

BK 89. Ha az utalvány beváltása postahivatalnál történik, szükséges, hogy a postahivatal előzetes tájékoztatást kapjon a szokásos kifizetési forgalmát jelentősen meghaladó készpénzigény időpontjáról, összegéről és címletek szerinti megoszlásáról. A pénzigénylést írásban és olyan időben kell a postahivatalhoz eljuttatni, hogy a szükséges készpénzmennyiséget a postahivatal a pénzellátást végző felettes postai szervtől beszerezhesse.

BK 90. A felvásárló szerv a már kiállított és aláírt utalvány(ok) elvesztését vagy szabálytalan felhasználásának veszélyét az utalványon megnevezett pénzüintézetnél, illetve postahivatalnál bejelentheti. A bejelentés alapján a pénzüintézet, illetve a postahivatal az utalvány benyújtását figyelemmel kíséri és beváltását lehetőleg megakadályozza ugyan, de az ennek ellenére történt kifizetésekért semmiféle felelősséget nem vállal.

BK 91. Felvásárlási készpénzutasalvánnyal csak a felvásárló szerv feladatkörébe tartozó terményátvételhez és a felvásárlással összefüggő előlegfizetéshez stb. szükséges készpénzösszegeket szabad felvenni.

A készpénzösszegnek a pénzfelvétel napján fel nem használt részéből a felvásárló szerv (telepe, fiókja, felvásárlással megbízott dolgozója) visszatarthatja a másnapi pénzfelvételig előreláthatóan lebonyolódó terményátvételhez szükséges összegeket. Az ezen felüli készpénzösszeget a felvásárlónak saját számlájára, stornó jellegű megjelöléssel vissza kell fizetnie. A visszatartás mértékét — az indokolt szükségletek figyelembevételével — a felvásárló szerv állapítja meg és megtartását ellenőrzi. A másnapi felvásárlásokra visszatartott készpénzellátmányok biztonságos kezeléséről megfelelően gondoskodni kell.

BK 92. A számlatulajdonos a pénzüintézeti postautalvány kiállításával és feladójegyzékbe foglalt benyújtásával megbízza a számláját vezető pénzüintézetet, hogy elszámolási számlája terhére meghatározott összeget postahivatal útján készpénzben fizessen ki az utalványon megnevezett címzettnek. Pénzüintézeti postautalvány kibocsátásával főként a következő esetekben teljesíthetők kiutalások:

a) készpénz kiutalása a számlatulajdonos saját (központja), valamint a székhelyével nem azonos helységben működő telepe, fiókja stb.

A pénzüintézeti
postautalvány

részére — amennyiben mindezek a helyeken pénzügyi intézet nem működik, vagy Budapesten és a nagyobb kiterjedésű helységeiben a telep a számlavezető pénzügyi intézettől távol esik — készpénzellátás céljából,

b) kiutalás a felsorolt szervek részére a helyi postahivatalnál vezetett pénzforgalmi betétkönyvbe való jóváírás végett,

c) készpénz kiutalása jogi személyek, továbbá magánszemélyek részére, ha a velük szemben fennálló tartozás kiegyenlítésére jogszabály más kiegyenlítési módot nem ír elő.

BK 93. Ha a kiutaló elszámolási számláján a szükséges pénzügyi fedezet rendelkezésre áll, a pénzügyi intézet az előírásoknak megfelelő megbízás összegével az elszámolási számlát megterheli. Részbeni fedezet esetén a pénzügyi intézet a megbízást egy feladójegyzéken belül nem bontja meg. Részteljesítésre tehát csak akkor kerülhet sor, ha a megbízáshoz több feladójegyzék tartozik és az elszámolási számlán egy-egy jegyzék végösszegére megfelelő fedezet mutatkozik.

BK 94. Az elszámolási számla megterhelésével egyidejűleg a pénzügyi intézet az utalványokat átadja a székhelyén működő kijelölt postahivatalnak, postai érvényesítés és a címzettek szerint illetékes postahivatalhoz való továbbítás végett.

A pénzügyi intézeti postautalvány a postára adás napjától számított 15 napig érvényes. A kifizető postahivatal az utalványozott összeget a címzett részére — a hozzá beérkezett pénzügyi intézeti postautalvány alapján, az érvényes postai rendelkezések és a Postaszabályzat előírásainak megfelelően — egy összegben fizeti ki.

BK 95. Ha a postai úton kifizetésre kerülő összegre egy meghatározott napon van a címzetteknek szüksége (pl. munkabérkiutalásnál a bérfizetési vagy a borítékolási napon), az esetleges postai késedelmes kifizetések megelőzése érdekében a megbízást annak figyelembevételével kell a pénzügyi intézethez eljuttatni, hogy az utalványnak a kifizetésre helyére való postai továbbításához szükséges idő (általában két munkanap) az esedékességet megelőzően rendelkezésre álljon.

BK 96. A pénzügyi intézeti szerv a számlatulajdonosnak visszajuttatja a feladójegyzék egy példányát, amelyen az utalványokat — a pénzügyi intézettől továbbítás végett — átvevő postahivatal feltüntette a posta bevételezési adatokat. Ezek az adatok az esetleges későbbi felszólalások kezdeményezéséhez szükségesek.

BK 97. Azok a pénzügyi intézet székhelyén működő számlatulajdonosok, amelyek rendszeresen nagyobb tételszámban bocsátanak ki pénzügyi intézeti postautalványokat, megállapodhatnak a számlavezető pénzügyi intézettel, hogy az utalványokat közvetlenül, vagyis nem a pénzügyi intézet útján juttatják el az erre kijelölt helyi postahivatalhoz.

Az utalványokat közvetlenül átvevő postahivatalról a számlatulajdonosok részére a számlavezető pénzügyi intézet ad tájékoztatást. A pénzügyi intézeti postautalványok közvetlen postára adása a kiutalónál hatáson belső ellenőrzés működését teszi szükségessé, az e téren elkövethető esetleges visszaélések (pl. illetéktelen kiutalások, utalványcserék stb.) megakadályozása végett.

BK 98. A fedezeti összegnek a posta javára történő előzetes átutalá-

sát a pénzügyi postautalványok feladójegyzékének megfelelő példányával kell a pénzügyi intézetnél igényelni.

BK 99. Ha az utalványok közvetlen postára adása valamely oknál fogva nem történik meg, de a fedezetnek a Posta javára való átutalását a számlatulajdonos a pénzügyi intézetnél már igényelte, az erről szóló bizonylatot levél kíséretében kell a pénzügyi intézethez visszajuttatni, az összegnek az elszámolási számlára való visszakönyvelése végett.

BK 100. A kifizető postahivatalnál valamely okból nem kézbesíthető vagy ki nem fizethető pénzügyi postautalványt a postai szervek visszairányítják a számlavezető pénzügyi intézethez, a kiutaló számlatulajdonos elszámolási számláján való jóváírása céljából. Az utalvány „szelvény” részét a pénzügyi intézet a jóváírást tartalmazó számlakivonat-hoz csatolja. Ezen a bizonylaton a postahivatal feltünteti az utalvány visszaküldésének okát (pl. a cím elégtelen, címzett ismeretlen helyre távozott, elhunyt stb.).

BK 101. Az elszámolási számla terhére kibocsátott MNB postautalványokra vonatkozó mindennemű felszólamlással, ideértve az utalványok visszavonására (kifizetésük letiltására) vonatkozó kérelmeket is, a kiutaló számlatulajdonosnak az utalványokat felvevő postahivatalhoz kell fordulnia. A felszólalásban – a tudakolt utalvány összegének és címzettjének, valamint a feladás napjának megjelölése mellett – hivatkozni kell a feladójegyzéken a vonatkozó tételnél a felvevő postahivatal által bejegyzett bevételi számra is. A felszólamlás módjára és határidejére a Postaszabályzat rendelkezései az irányadók. Ha a felszólamlás alapján lefolytatott postai vizsgálat azt állapítja meg, hogy a tudakolt utalvány postai kezelés közben elveszett, az arra illetékes postai szervek az összegnek a feladó rendelkezése szerint történő kifizetése iránt intézkednek.

BK 102. Postahivatal útján teljesítendő kiutalásokra – az MNB postautalvány helyett – igénybe vehető a távirati postautalvány (utalványtávirat) is. A távirati postautalványokra – a következő eltérésekkel – a pénzügyi postautalvány-forgalomra vonatkozó előírások érvényesek.

A távirati úton kiutalható összeg – Postadíj-szabásban megállapított – alsó határa 1000 Ft. Magánszemély részére egy távirati postautalványon legfeljebb csak 50 000 Ft utalható ki. Nem korlátozza felső értékhatár a számlatulajdonos saját telepe, fiókja stb. részére szóló kiutalásokat. Ha ez utóbbi esetben a számlatulajdonos vagy valamelyik szervezeti egysége megnevezése mellett a címzésben az összeg átvételével megbízott dolgozó neve és beosztása (pl. telepvezető) is fel van tüntetve, a távirati postautalvány szintén összegkorlátozás nélkül adható fel. A cím szerint illetékes postahivatal a hozzá érkezett távirati postautalványokat az érvényes postai előírásoknak megfelelően a címzett részére készpénzben kifizeti, vagy – a feladó rendelkezésére – pénzforgalmi betétkönyvében jóváírja. A postahivatal – a címzett rendelkezése alapján – kifizetés (jóváírás) helyett az összeg elszámolási számlára történő telepítésére is intézkedhet.

A kiutalónak a távirati kiutalásaira vonatkozó minden felszólamlá-

Érvénytelenített
utalvány-felszólamlás

Kiutalás távirati
postautalvánnyal

sával – ideértve a már továbbított, de a címzett szerint illetékes postahivatalnál még ki nem fizetett postautalvány visszavonását is – a számlavezető pénzüintézethez kell fordulnia.

BK 103. A pénzforgalmi betétkönyv a postahivatal által vezetett különleges pénzüintézeti betétkönyv, amely a nem pénzüintézet székhelyén működő, valamint Budapesten és a nagyobb kiterjedésű helységekben a számlavezető pénzüintézettől távol eső számlatulajdonos vagy annak telepe, fiókja stb. folyamatos pénzellátására kiutalt készpénzellátmányok biztonságos elhelyezésére szolgál. A betétkönyvben való pénzelhelyezés mentesíti a számlatulajdonost vagy szervezeti egységet, hogy házipénztárában olyan nagyobb összegű ellátmányt őrizzen, amelyet részletekben, általában hosszabb idő alatt használ fel készpénzkifizetésekre.

BK 104. Rendeltetésellenes felhasználásnak minősül (Rendelkezés 17. § [2] bekezdés), ha a betétkönyv tulajdonosa a házipénztárba befolyó bevételt közvetlenül a pénzforgalmi betétkönyvbe fizet be.

BK 105. Nem minősül rendeltetésellenes felhasználásnak a pénzforgalmi betétkönyvből felvett, de a pénzfelvétel napján fel nem használt – a házipénztári keretösszeget meghaladó – maradványösszegnek vagy a pénzforgalmi betétkönyvbe, vagy az elszámolási számlára történő befizetése (az utóbbi esetben stornó jelleggel).

A pénzforgalmi betétkönyvvel kapcsolatos előző előírások az állami költségvetési szervek betétkönyveire csak a reájuk vonatkozó eltérésekkel alkalmazhatóak.

BK 106. A számlavezető pénzüintézet a számlatulajdonost kérelme alapján – az ezzel megbízott pénzüintézet útján – látja el pénzforgalmi betétkönyvvel. A kérelemben fel kell tüntetni – az indokoláson kívül – a számlatulajdonos pontos adatai mellett azt a szervezeti egységet (pontos címmel), amely részére a pénzforgalmi betétkönyvet igénylik, továbbá a betétkönyv kezelésére kijelölt postahivatal adatait is. (A kérelemhez csatolni kell nyomtatványrendelési megbízást is.)

A megbízott pénzüintézet a kérelem alapján a pénzforgalmi betétkönyvet a kezeléséhez megbízott postahivatal útján küldi meg.

BK 107. A betétkönyv tulajdonosa (a szerv vezetője) a postahivatalnál személyazonosságát és jogosultságát igazolva a betétkönyvet átadó postai dolgozó előtt sajátkezü aláírást alkalmaz. Egyidejűleg jelenti be a betétösszegek felett rendelkező további személy vagy személyek sajátkezü aláírását, a használandó bélyegző lenyomatát, a rendelkezés módját, valamint a rendelkezés módjára vonatkozó esetleges kikötést. A rendelkezők személyében, továbbá a rendelkezés módjában és a bélyegző használatában később beálló változásokat pótlólag kell a betétkönyvet kezelő postahivatalnál bejelenteni. A betétkönyvet értékésként kell őrizni.

BK 108. A betétkönyv tulajdonosa betéthelyezést vagy kifizetést az általa kiállított bizonylatok alapján kérhet a betétkönyvet kezelő (a betétkönyv borítólapján megnevezett) postahivaltól.

A bizonylatlapok a betétkönyvet kezelő postahivatalnál szerezhetőek be. A befizetés, illetve kifizetés alkalmával a postahivatal a bizonylat

„Igazoló szelvény”, illetve „Feladóvevény” részét aláírással és keletbélyegző lenyomattal ellátva a betétkönyvvel együtt a megbízottnak kiadja. Ezt a szelvényt a számlatulajdonos saját számadási rendjében igazoló okmányként használja fel. A betétösszegek után kamat nem jár.

BK 109. Az elszámolási számláról a betétkönyvre ellátmányösszegek MNB-postautalványon vagy távirati postautalványon utalhatók ki. Az utalványon a betétkönyvtulajdonos neve és címe mellett fel kell tüntetni a következő rendelkezést: „Jóváírandó a ... postahivatalnál vezetett ... számú pénzforgalmi betétkönyvben!”

A betétkönyvből felvett, de a pénzfelvétel napján fel nem használt maradványösszeget – ha annak visszatartása a házipénztárra megállapított keretösszeget meghaladná – a betétkönyvbe vissza kell fizetni.

BK 110. A számlatulajdonosnak (a betétkönyvvel a postahivatalban megjelenő megbízottjának) minden egyes be- és kifizetés alkalmával, közvetlenül a postai kezelést követően meg kell győződnie arról, hogy a betétkönyvben a bejegyzés a helyes adatokkal történt-e és az elvégzett műveletek során a postahivatal a betétkönyvben helyesen állapította-e meg a számlatulajdonos rendelkezésére álló betét összegét. Az esetleges téves betétkönyvi bejegyzés helyesbítésére a postahivatalt azonnal fel kell hívni.

BK 111. Ha a számlatulajdonosnak a betétkönyvben nyilvántartott követelést részben vagy teljes egészében vissza kell utalnia az elszámolási számlára, az összegről két bizonylatot kell kiállítania: egy visszafizetési bizonylatot a betétkövetelés terhére és átutalási postautalványt vagy belföldi postautalványt az elszámolási számla javára. A postahivatal az összeget a betétkönyvbe kifizetésként bejegyzi és egyidejűleg elszámolja az elszámolási számla javára történő befizetésként is.

BK 44. Megbízás esetenkénti átutalásra

BK 441. A megbízás kiállításra

Az esetenkénti átutalási megbízás céljára a P. 2–T számú, az Országos Takarékpénztár számlatulajdonosainak az OTP I. 91 – 106. sz. nyomtatvány szolgál. A megbízáson az elismerendő számla neve rovatban megjelölendő a kifizető számlavezetőhely székhelye. A „Közlemény” részére szolgáló helyen feltüntetendő a pénz felvételére jogosult személy(ek) neve és a személyi igazolvány vagy személyi szám is.

A megbízásnak a bejelentett módon való aláírására és bélyegzőlenyomattal való ellátására a melléklet 221/cb pontjában közöltek az irányadók.

BK 442. A pénzfelvételre jogosult személyek megnevezése

A pénzfelvételre jogosult személyt a számlatulajdonos az átutalási megbízáson megnevezi. A megbízáson szükség esetén ilyen célból vagylagosan több személy is megnevezhető. Pénzfelvételre csak a telep dolgozóit (alkalmazottait, szövetkezeti tagjait) lehet kijelölni. Más, ún. harmadik személy részére fizetést az esetenkénti átutalás terhére a pénzüintézet nem teljesít.

A számlatulajdonos, ha telepének zavartalan pénzellátása ezt indo-

Megbízás
esetenkénti
kiutalásra

kolja, megállapodhat a számlavezetőhellyel abban, hogy az esetenkénti átutalási megbízáson — a pénz felvételére jogosult személy helyett — kedvezményezettként a telepét (vagyis a kifizetés helyén működő szervezeti egységét) nevezi meg. Az így átutalt összegből pénzfelvétellel megbízott személyek nevét és személyi igazolvány-, illetve személyi számát jegyzékbe kell foglalni és ezt a jegyzéket — visszavonásig (esetleges módosításig) érvényes hatállyal — a számlatulajdonosnak a saját számlavezetőhelye útján kell a kifizető számlavezetőhelyhez eljuttatnia. A jegyzék a pénzfelvételre vonatkozóan az egyes személyekkel kapcsolatban értékhatár-megjelöléseket nem tartalmazhat.

Ha a számlatulajdonos több személyt bízott meg a pénzfelvétellel, a kifizető számlavezetőhely az átutalási megbízáson vagy a külön jegyzéken felsorolt bármelyik megbízott személy részére kifizeti — a személyazonossági megállapítása után — az átutalt ellátmányból az általa igényelt összeget.

BK 443. A pénzfelvétel az erre rendszeresített nyomtatványon adott elismervény alapján történik. Az elismervény „Kifizetési értesítés” szelvényét a számlavezetőhely a pénzfelvevőnek kiszolgáltatja. Ezen a szelvényen a számlavezetőhely feltünteti azt az összeget, amely az átutalásból a kifizetés után a telep részére még fennmaradt. A rendelkezésre álló pénzösszegre vonatkozóan más értesítést (elszámolást, kivonatot stb.) a számlavezetőhely a telep részére nem ad.

BK 45. A felvásárlási készpénzutasalványok kiállítása és aláírása

BK 451. Felvásárlási készpénzutasalványok kezelése és kiállítása

A felvásárlási készpénzutasalvány tőszelvényéből, a tulajdonképpeni utalványból és a terhelési értesítésből áll. Az utalványlap kiállításának módjára értelemszerűen vonatkoznak a készpénzfelvételi utalvánnyal kapcsolatos ilyen előírások (432. pont). A kiállított utalványt — az utalványfüzetben levő aláírásbejelentésnek megfelelően — bélyegzőlenyomattal és két aláírással kell ellátni.

Az utalvány kiállítható bármely számlavezetőhelyre (kivéve a felvásárló szerv számláját vezető számlavezetőhelyet), az erre kijelölt pénzüintézetre, továbbá bármely postahivatalra.

A felvásárlási készpénzutasalványok nagyszámú készpénzellátmányok felvételét teszi lehetővé, ezért azokat a felvásárló szervnek, mint szigorú számadású nyomtatványokat, értékként kell kezelnie és őriznie. A helytelen kezeléssel, az utalvány(ok) vagy az utalványfüzet elvesztéséből, illetéktelen személyek birtokába jutásából származó összes károkért a felvásárló felelős.

A rontott vagy egyébként felhasználatlanná vált felvásárlási készpénzutasalvány-lapok érvénytelenítve a számlavezetőhelyhez levél kíséretében visszajuttathatók, hogy a beváltási felső értékhatárunknak megfelelő összeggel az elkülönített hitelkeret vagy pénzeszközök felhasználhatók legyenek. Ilyen célból írásban bejelenthető a megsemmisült és az elvesztett utalványokra vonatkozó adatok is.

BK 452. A felvásárlási készpénzutasalványokra vonatkozó aláírás bejelentése.

Felvásárlási készpénzutasalványt a felvásárló szervnek azok a dolgo-

zói (alkalmazottai, szövetkezeti tagjai, megbízottai) állíthatnak ki, akiket a felvásárló szerv erre felhatalmazott és aláírásukat az utalványfüzet borítólapjának belső oldalán lévő aláírásbejelentésre felvette. Az utalványok kiállítására felhatalmazottak aláírásának valódiságát, az aláírás módjára vonatkozó esetleges kikötéseket és az utalványokon használandó bélyegző lenyomatát a felvásárló szerv a pénzügyintézetnél bejelentett módon aláírásával igazolja, majd az utalványfüzetet bemutatja a számlavezetőhelynél hitelesítési záradékkal való ellátás végett.

A számlavezetőhely hitelesítésének beszerzése után az utalványfüzet fedőlapján a bejelentett aláírók számát nem lehet növelni, mert az utólagos betoldások az aláírásbejelentést érvénytelenítik. Az egyes felhatalmazások visszavonását azonban az aláírásbejelentésben – a név és aláírás átruházásával – keresztül kell vezetni.

BK 453. Megrendelő felvásárlási készpénzutasalvány-füzetek

A felvásárló szervek a számlájukat vezető pénzügyintézetnél jelenleg a következő felvásárlási készpénzutasalvány-füzeteket igényelhetik a pénzügyi fedezet előzetes biztosítása mellett:

Nyomtatványszám	Egy utalvánnyal legfeljebb felvehető összeg	Egy füzetben levő lapok darabszáma	A füzetben levő utalványokkal összesen legfeljebb felvehető összeg
P. 104 – T	100 000 Ft	10 db	1 000 000 Ft
P. 106 – T	50 000 Ft	20 db	1 000 000 Ft
P. 115 – T	10 000 Ft	20 db	200 000 Ft
P. 116 – T	5 000 Ft	20 db	100 000 Ft

BK 46. A pénzügyintézeti postautalványon való kiutaláshoz szükséges nyomtatványok és azok kiállítása

BK 461. Az utalványlap

A pénzügyintézeti postautalvány két részből áll: a tulajdonképpeni utalványból és a „szelvény”-ből. Ez utóbbit a postahivatal az összeg kifizetésekor a címzettnek átadja. A pénzügyintézeti postautalvány az előnyomott rovatoknak megfelelően tintával, írógéppel (nyomtatóval) állítható ki. Az utalványt aláírni, vagy a lapon feltüntetett adatokat később átírni, törölni, módosítani nem szabad, mert az ilyen utalványt sem a pénzügyintézetek, sem a postahivatalok nem fogadják el.

Az utalványlapon a címzett nevét, címét és postai irányítószámát pontosan kell feltüntetni. Pontatlan címzés esetén a Magyar Posta az összeget nem fizeti ki és az erre vonatkozó postai szabályok szerint jár el. A pontatlan címzésből eredő kifizetés-elmaradásért sem a pénzügyintézetet, sem a Magyar Postát felelősség nem terheli.

Minden egyes utalványlapon csak egy kifizetési megbízás adható. Több tétel egyidejű kiutalása esetén a teljesítendő kifizetésekről külön-külön utalványt kell kiállítani.

BK 462. A feladójegyzék

A kiállított utalványok adatait a „pénzintézeti postautalványok feladójegyzéke” elnevezésű, ötpéldányos nyomtatványon kell felsorolni és összesíteni. A feladójegyzéket már egy tétel kiutalásánál is el kell készíteni. A feladójegyzéknek mind az öt példányát – másolópapír felhasználásával – egy munkamenetben egyezően kell az előnyomott rovatoknak megfelelően, lehetőleg írógéppel (nyomtatóval) kiállítani. A kitöltéssel egyidejűleg a megfelelő rovatban a Magyar Posta által megállapított érvényes díjat is fel kell tüntetni. Valamennyi példányon eredeti bélyegzőlenyomatnak és ez alatt az első példányon eredeti aláírásoknak, a többi példányokon pedig vagy eredeti aláírásoknak, vagy másolópapír segítségével átnyomódott aláírásoknak kell szerepelniük. A feladójegyzéket a pénzintézetnél bejelentett módon kell aláírni; az aláírás történhet tintával, golyóstollal vagy filctollal. A kifizetési jogcímekeket a feladójegyzéken (a jegyzék megfelelő részén) kell feltüntetni.

A feladójegyzékhez az utalványokat a tételszámozás sorrendjében kell csatolni. Tömeges kiutalások esetén előfordulhat, hogy egyidejűleg több feladójegyzék is készül. Ilyenkor a jegyzékeket meg kell számozni, tételszámukat és végösszegüket az utolsó feladójegyzéken, vagy egy külön jegyzéken főösszesítésbe kell foglalni. A főösszesítést is a pénzintézetnél bejelentett módon kell aláírni.

A számlatulajdonosoknak – a 463. pontban foglaltak kivételével – a feladójegyzék valamennyi példányát be kell nyújtaniuk a számlavezetőhelyükhöz.

BK 463. A központi számlavezetőhelyeknél vezetett számlák számlatulajdonosainak a pénzintézeti postautalványokat – a 213. pontban felsorolt esetek kivételével – négyé példányos összesítő jegyzékkel kell benyújtaniuk. Az összesítő jegyzék 5. példányát a benyújtónak le kell választania és azt a pénzintézeti számlakivonatban jelentkező terheléssel kell azonosítania.

BK 464. Pénzintézeti postautalványok közvetlen postára adása

BK 4641. Az utalványok közvetlen postára adásába bekapcsolt számlatulajdonosoknak a Posta javára kért fedezetátutalásaik igénylésénél – kivéve a 4642. pontban foglaltakat – a feladójegyzék 4. és 5. sz. példányát kell benyújtaniuk a számlavezetőhelyüknél. Az 5. sz. példányt a hálózati számlavezetőhely a bankszámlakivonathoz csatolva küldi vissza.

Ezeket a jegyzék-példányokat a felső szélükön „posta javára fedezet átutalásának igénylése” megjelöléssel kell ellátni. A jóváírási értesítés átvételét a kiutaló számlatulajdonos megbízottja a feladójegyzék pénzintézetnél maradó példányán elismeri.

BK 4642. A központi számlavezetőhelyeknél vezetett számlák e körbe bekapcsolt számlatulajdonosainak – a 213. pontban felsorolt esetek kivételével – a pénzintézeti postautalványok összesítő-jegyzékéből egy példányt (a 4. sz. példányt) kell benyújtaniuk a számlavezetőhelyüknél. Az 5. sz. példányt a pénzintézeti terhelés megtörténtekor a számlakivonaton szereplő tétellel kell azonosítani.

BK 4643. A pénzütemzeti postautalványokat a kijelölt postahivatalnál a feladójegyzék első három példányával és a jegyzék végösszegéről szóló, a számlavezető pénzütemzettől előzetesen beszerzett „jóváírási értesítés pénzütemzeti postautalványok fedezetéről” elnevezésű bizonylattal együtt kell átadni.

Az OTP-számlatulajdonosok a számlavezető OTP szerv által kibocsátott és a Banknál bejelentett módon aláírt, Bankra szóló „csak elszámolásra” felirattal ellátott készpénzfelvételi utalvánnyal egyenlíti ki pénzütemzeti postautalvány-feladásaikat.

Azok a számlatulajdonosok, amelyek a számlavezető pénzütemzete-nek tett bejelentésük alapján pénzütemforgalmi betétkönyvük terhére pénzütemzeti postautalványt is adhatnak fel, feladásaikat a betétkönyv terhére, az utalványozandó összeg és a feladási díj együttes összegéről kiállított pénzfelvételi bizonylattal egyenlíthetik ki. A feladást a postahivatal és pénzütemforgalmi betétkönyvben kifizetésként könyveli.

BK 4644. Az utalványokat közvetlenül átvevő postahivatal a feladójegyzék harmadik példányát – a postai bevételezési adatok feltüntetése után – feladóvévenyként visszaadja a kiutató számlatulajdonos megbízottjának, majd a délelőtt 11 óráig átvett utalványokat még ugyanezen a napon, az ezt követően feladott utalványokat pedig legkésőbb másnap útbá indítja a kifizető postahivatalhoz.

BK 465. A nyomtatványok beszerzése

A pénzütemzeti postautalvány-lapok és a feladójegyzékek postai forgalmazású pénzütemforgalmi nyomtatványok. Azokat – elszámolástól függetlenül – nemcsak a Bank, hanem a pénzütemzettek számlatulajdonosai is használják.

Számítógépes feldolgozásra alkalmas leporellós formátumú pénzütemzeti postautalványt és feladójegyzéket a Magyar Posta előzetes engedélye alapján a számlatulajdonos közvetlenül is előállíthat, ha előzőleg a számlavezető pénzütemzet bekapcsolta a pénzütemzeti postautalványok közvetlen postára adásába.

BK 471. A megbízás kiállítása

A kiutató számlatulajdonosnak a megbízás kiállításánál a következőkre kell figyelemmel lennie: A számlatulajdonos minden egyes kiutalásról „belföldi távirati postautalványlap” elnevezésű nyomtatványt állít ki, majd a kiutalási adatokat (egy kiutalás esetén is) a pénzütemzeti postautalványok feladójegyzékén sorolja fel, utalványonként külön sorban, a jegyzéket lezárja (a tételeket összesíti) és a pénzütemzetnél bejelentett módon aláírja. A feladójegyzék felső szélén „Távirati úton” megjelölést kell feltüntetni.

Kiutalás távirati postautalvánnyal

8. A telepek pénzütemllátása és pénzütemforgalmának lebonyolítása

REK 19. § (1) A számlatulajdonosok telepeik (gyáregységeik stb.) pénzütemllátását és pénzütemforgalmát

- a) telepi számla,
 - b) esetenkénti átutalás,
 - c) pénzütemforgalmi betétkönyv,
 - d) pénzütemzeti postautalvány vagy
 - e) távirati utalvány
- útján bonyolíthatják le.

(2) A telep részére központja határozza meg, hogy a telepi számlán a pénzforgalom milyen módon bonyolítható le.

Esetenkénti átutalás

BK 80. A számlatulajdonos központjával nem, de valamely pénzügyi szervvel azonos helységben működő szervezeti egysége (telepe, fiókja stb., a továbbiakban: telep) készpénzellátására az ottani pénzügyi szervhez ún. esetenkénti átutalással juttathat el pénzt, ha a telep pénzforgalma nem olyan jelentős, hogy indokolná a helyi pénzügyi szervnél részére telepi számla nyitását.

Az esetenkénti átutalási forgalomban a helyi pénzügyi szervhez a telep részére a készpénzkifizetésekhez szükséges összeg utalható át. Az átutalt összeget a pénzügyi szerv gyűjtőszámlán kezeli. Minden egyes átutalás – a pénzfelhasználás szempontjából – külön egységnek tekintendő. A telep részére a helyi pénzügyi szervnél tehát ugyanazon időben több ilyen átutalás is rendelkezésre állhat, amelyekből a pénzfelvétel külön elismervények alapján történik. Az egyes átutalások felhasználási ideje nincs korlátozva.

Pénzfelvétel az átutalt összegből

BK 81. Az átutalást kezelő pénzügyi szerv az összeget a pénzfelvételre jogosult személy részére egy összegben vagy – kívánságra – részletekben fizeti ki. A pénzügyi szervnél az átutalt összeg csak készpénzben vehető fel.

A telepet, illetve a pénzfelvétellel megbízott személyt (személyeket) a részükre teljesített esetenkénti átutalásról a számlatulajdonosnak kell értesítenie.

Az átutalt összegből felvett, de fel nem használt összeg – amennyiben a telep házipénztárában való kezelésére nincs meg a lehetőség – csak a számlatulajdonos elszámolási számlájára fizethető vissza, stornó, illetve az eredeti felvételi jogcím feltüntetésével.

Telepi számla

BK 119. A telepi számla az elszámolási számlával azonos jellegű számla, amely a pénzforgalmat rendszeresen lebonyolító telepek pénzeszközeinek elhelyezésére és pénzforgalmuk lebonyolítására szolgál.

Telepi számlát nemcsak az elszámolási számlát kezelő pénzügyi szerv vezethet.

BK 120. A pénzügyi szerv a telepi számlával kapcsolatban mindennemű megbízást befogad és a megbízások teljesítésénél nem vizsgálja a számlatulajdonos központjának a telepi számla igénybevételére vonatkozó esetleges korlátozó rendelkezéseit.

BK 121. A számlatulajdonossal azonos helységben működő telepek pénzforgalma, ha részükre a pénzügyi szerv külön telepi számlát nem vezet, csak a központ elszámolási számláján keresztül bonyolítható le.

BK 122. Ha valamely telep saját házipénztárral rendelkezik, a kiadások fedezetére, illetve a telepi házipénztár részére szükséges készpénzellátmányt a számlatulajdonos házipénztárából kell biztosítani.

BK 123. A számlavezető pénzügyi szervtől helyileg távol működő számlatulajdonosok elszámolási számlájukról a szükséges készpénzösszegeket – a pénzügyi szerv postautalvány szabályai szerint – pénzügyi postautalvány útján is felvehetik.

9. Készpénzkímélő fizetések

REK 18/A. § Készpénzkímélő fizetési módot, illetve rendszert (pl. hitelkártya) bevezetni a Magyar Nemzeti Bank engedélyével lehet.

VI. FEJEZET

A bankügyleteket biztosító mellékkötelezettségek

1. Kezesség

Ptk. 272. § (1) Kezességi szerződéssel a kezes arra vállal kötelezettséget, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni.

Kezességi
szerződés

(2) Kezességet csak írásban lehet érvényesen vállalni.

A kezesség viszonylag gyakran fordul elő a magánszemélyek szerződéses kapcsolatában, de komoly jelentősége van a gazdálkodó szervezetek egymás közötti viszonyában is.

a) A kezesség személyi biztosíték. A kezességi szerződés a kezes kötelezettségvállalását tartalmazza arra vonatkozóan, hogy amennyiben a kötelezett nem teljesít, maga fog helyette a jogosultnak teljesíteni.

A kezesség folytán tehát megnövekszik a kötelezettség teljesítéséért felelős személyek száma, ami a jogosult követelése vagyoni fedezetének megnövekedésével jár együtt. Éppen ebben nyilvánul meg a kezesség biztosítéki szerepe.

A Ptk. nem állapít meg korlátozást a kezességgel biztosítható követelések tekintetében. Ebből az is következik, hogy feltételes és jövőbeli követelés is biztosítható kezességgel.

b) A kezességi szerződés alanyai: a követelés jogosultja és a kezes.

A kezességre irányuló megállapodás a kezes és a jogosult között jön létre, ezért, ha a kötelezett állapodik meg valakivel arra nézve, hogy kezességet vállal a tartozásáért, ezzel még kezesség nem jön létre (P. törv. IV. 21 262/1964.).

A követelés kötelezettje is köthet ugyan mással szerződést arra vonatkozóan, hogy ez utóbbi „kezességet” vállal a tartozásáért, ez azonban nem kezesség, ilyenkor nincs jogviszony a jogosult és a teljesítést vállaló személy között. Ha az ilyen megállapodás nem is kezesség, mégis származhat belőle kötelezettség: vagy az, hogy a teljesítést vállaló személy a jogosulttal kötendő szerződésben vállaljon szabályszerű kezességet, vagy pedig az, hogy a kötelezett helyett teljesítsen, amikor ennek a kötelezettsége esedékessé válik. Az eset körülményeinek és valóságos tartalmának gondos vizsgálatával dönthető csak el, hogy milyen igény érvényesíthető a szerződés alapján a teljesítést vállaló személlyel szemben.

c) A bankkölcsön visszafizetése – egyebek mellett – kezességgel is biztosítható (Pr. 9. § [1] bek.).

A gazdálkodó szervezetek szerződéses kapcsolataiban keletkező fizetési kötelezettségek időben történő teljesítésének előmozdítása érdekében a gazdálkodó szervezetnek a bankszámlájáról történő fizetése biztosítható más gazdálkodó szervezet kezességvállalásával (Ptk. 272 – 276. §) is.

A kezesség
vállalásának
alakoszerűsége

A szóbeli kezességvállaló nyilatkozatok valóságos tartalma körüli viták megelőzése érdekében rendelkezik a Ptk. akként, hogy kezességet csak írásban lehet érvényesen vállalni.

A bíróság az egyik perben hozott határozatában azt állapította meg, hogy a kezességvállalás szempontjából nem lehet érvényes okiratnak tekinteni azt, amikor valaki egy olyan papírlapot ír alá, amelyen csak a „kötelezvény” szó van feltüntetve (P. törv. IV. 21 262/1964.).

Ahhoz, hogy érvényes kezességvállalás történjék, nem szükséges a „kezesség” szó használata, csak az a lényeges, hogy a nyilatkozat a tartalma szerint valóban kezességnek minősüljön. Kezességvállalásról van szó pl. olyan esetben is, amikor az írásbeli megállapodás szerint a teljesítést felajánló személy „jótáll” a kötelezett tartozásának kiegyenlítéséért, vagy egyébként is bármilyen szóhasználattal ígéri a kötelezett helyett történő fizetést.

A gyakorlatban felmerült az a kérdés, hogy olyan esetben, amikor valaki valamely tartozásról (pl. kölcsönről) kiállított okiratot (elismervényt, kötelezvényt) annak feltüntetése nélkül ír alá, hogy milyen minőségben történt az aláírás, az aláíróat minek kell tekinteni (kezesnek-e vagy másnak). Egy konkrét esetben a bíróság azt állapította meg, hogy a kölcsönről kiállított okiratot minden megjelölés nélkül aláíró személy a jogosulttal szemben – az ellenkező bizonyításáig – az okirat tartalma szerint kölcsönszerződést megkötő félként felel.

Jogszabályon
alapuló kezesség

Vannak olyan esetek, amikor a kezesség jogszabály kifejezett rendelkezésén alapul. E rendelkezések általában más személy kötelezettségéért való mögöttes felelősséget állapítanak meg a kezesség intézményének alkalmazásáról. Ilyen pl. hogy az engedményező az engedményessel szemben a kötelezett szolgáltatásáért – az engedményezés fejében kapott ellenérték erejéig – meghatározott kivételekkel kezesként felel.

Ptk. 273. § (1) A kezes kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt; érvényesítheti azokat a kifogásokat, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben.

(2) A kezes kötelezettsége nem válhat terhesebbé, mint amilyen elvállalásakor volt; kiterjed azonban a kezesség elvállalása után esedékesé váló mellékszolgáltatásokra. A kezes a perköltségekért és a végrehajtási költségekért csak akkor felel, ha a keresetindítás előtt őt a teljesítésre felszólították.

(3) Bírósági úton nem érvényesíthető követelés kezesével szemben a követelést bírósági úton nem lehet érvényesíteni.

A kezesség
járulékos jellege

A járulékosság a kezesség legjellemzőbb sajátossága. Ez a követelőkben nyilvánul meg:

a) A kezes kötelezettsége ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelyért kezességet vállalt. Ez azt is jelenti, hogy a kezesség mindig főkötelezettséget tételez fel.

A kezes kötelezettsége nem lehet súlyosabb annál, mint amilyen a kötelezetté volt a kezesség elvállalásakor, s nem is válhat később sem terhesebbé. Ha a kötelezett a kezességvállalást követően újabb kötelezettséget vállal, ezt a kezesség már nem biztosítja, hacsak a kezes erre vonatkozóan is nem vállal kezességet. Az ilyen utólagos kötelezettségvállalásnál a kötelezettség ilyen utólagos megnövekedésével a kezesnek nem kell számolnia.

Kiterjed viszont a kezes kötelezettsége a kezesség elvállalása után esedékessé váló mellékszolgáltatásokra, mert ezekkel a kezesnek számolnia kell. Nem terjed ki azonban a kezesség elvállalásakor már lejárt mellékszolgáltatásokra, mert ezek a lejáratukkal önálló kötelezettséggé váltak.

A főadós ellen indított perrel kapcsolatos perköltségekért és a végrehajtási költségekért a kezes csak akkor felel, ha a keresetindítás előtt őt a teljesítésre felszólították. Ilyen esetben ugyanis a kezesnek módjában áll a kötelezett helyett teljesítenie, s ezzel a költségeket elhárítania.

Általánosan érvényesülő szempont, hogy a kezes felel azért, amivel a kezességvállaláskor előre kell számolnia, ami a szerződészegéshez szükségszerűen kapcsolódik. Ezért felel a késedelmi kamattért, mert az a késedelmes teljesítésben megnyilvánuló szerződészegés előre látható következménye. Ez következik abból, hogy a kezes a kötelezettség szerződés szerinti teljesítéséért vállalja a helytállást, s egyébként is módjában áll elhárítania a szerződészegés következményeit azzal, hogy a főkötelezett helyett időben teljesít.

Kérdéses lehet, vajon a kezes helytállási kötelezettsége kiterjeszhető-e odáig, hogy a kezesnek a szerződészegéssel okozott kárt (pl. elmaradt hasznot) is meg kell fizetnie. Ha pl. a kezes a kölcsönvevő kölcsöntartozásáért vállal kezességet, és a kölcsönvevő a kölcsön visszafizetésével késedelembe esik, köteles-e a kezes megtéríteni a késedelmi kamatot meghaladó azt az összegű kárt, amely a kölcsönadót annak folytán érte, hogy a kölcsönösszeget nem tudta a tervezett célra fordítással hasznosítani. Úgy tűnik, hogy a kezes helytállási kötelezettségének ilyen kiterjesztése nem volna helyénvaló, mert az ilyen igénnyel a kezesnek nem kellett számolnia a kezesség elvállalásakor, s mert a felek szerződési akarata nem irányult az ilyen jellegű jogkövetkezményekért való kezesi helytállási kötelezettségre.

A kezes kötelezettségének a főkötelezettséghez igazodásából folyik, hogy a főkötelezettség csökkenésével megfelelően csökken a kezes helytállási kötelezettsége is, a főkötelezettség megszűnésével pedig a kezes helytállási kötelezettsége is megszűnik. A kötelezettség azonban különféle okokból szűnhet meg, így olyan okból is, amelyért a kezes felelős. Ilyen esetben a kezes helytállási kötelezettsége nem szűnik meg, a felróható magatartásából a kezes nem húzhat előnyt. A kezesnek valójában a felróható magatartásáért való felelőssége fordul át ilyenkor a kezeskenti helytállási kötelezettséggé.

b) A kezes érvényesítheti mindazokat a kifogásokat, amelyeket a kötelezett érvényesíthet a jogosulttal szemben. A tartozás megfizetésére a jogosult részére halasztás adása vagy a tartozás elengedése a

kezesnek is javára szolgál. Ha viszont a jogosult a kezest menti fel a kezesi kötelezettsége alól vagy halasztást ad neki, ez nem szolgál a főkötelezett javára.

Természetesen a kezes megteheti az őt saját személyében megillető kifogásokat is. A kötelezett kifogásai tekintetében fennálló érvényesítés joga nem szűnik meg azzal, hogy a jogosult a kezesség elvállalását követően lemondott a kifogásokról. Ez irányadó a kötelezettnek és a kezesnek a jogosulttal szemben fennálló beszámítás jogára is. E vonatkozásban tehát nem érvényesül a járulékoság.

A jogosult nem teheti meg azt, hogy a kötelezettet mentesíti a kötelezettsége alól, s ezzel csak a kezest hagyja bent a kötelezettségben. A kezes mint harmadik – az alapjogviszonyon kívül álló – személy rovására tehát a jogosult nem gyakorolhat kíméletet a kötelezettel szemben. A jogosult nem tarthat igényt a kezes mint harmadik személy által nyújtott biztosítékra a kötelezett mentesítése esetén. Ez is következik a kezesség járulékos jellegéből, de jogpolitikai megfontolásokból is.

c) A járulékosággal kapcsolatban felmerülő kérdés az is, hogy mi a sorsa a kezességnek engedményezés (Ptk. 328. §), tartozásátvállalás (Ptk. 332. §), a kötelezett halála és a szerződés módosítása (Ptk. 240. §) esetén.

ca) A kezes arra vállal kötelezettséget, hogy ő fog teljesíteni a kötelezett helyett annyiban, amennyiben ez nem teljesít. A kezesség tehát a kötelezettért való felelősségvállalás. Ha a jogosult a követelést másra engedményezi, ez a kezes szempontjából nem jelenti a helytállási kötelezettségének a megnehezülését. Ezért ilyen engedményezésnek helye lehet, hacsak nincs ezzel ellentétes szerződési kikötés.

cb) Más a helyzet tartozásátvállalás esetén. Ha ugyanis a kötelezett tartozását más személy magára vállalja, ez már súlyosan sértheti a kezes jogos érdekeit. A kezest különféle szempontok, megfontolások befolyásolják akkor, amikor más kötelezettségéért kezességet vállal. Ennek lehetnek személyi okai, de fontos szerepet tölthet be annak tudata is, hogy a kötelezett anyagi helyzete (keresete, jövedelme, vagyona) a kezességvállalással járó kockázatot kiküszöböli vagy minimálisra csökkenti. A kezes tehát a tartozásátvállalás folytán méltánytalan, a korábbinál hátrányosabb helyzetbe kerülhet. Mindebből következik, hogy a kezesség megszűnik akkor, ha a kötelezettől a tartozást más személy vállalja át. A kezesség fennmaradásához a kezes hozzájáruló nyilatkozatára van szükség (Ptk. 332. § [3] bek.).

cc) Nem szűnik meg a kezesség akkor, ha a kötelezett meghal és a kötelezettség az örökösre átszáll (Ptk. 323. § [1] bek.). Ha ilyen esetben megszűnnék a kezesség, ez súlyosan méltánytalan volna a jogosultra nézve, mert elvesztené a követelése biztosítékát.

Az örökösök a hagyaték erejéig felelnek a hagyatéki tartozásért, ezért adott esetben a felelősségük kisebb is lehet a meghalt jogosultnál. Ez azonban nem csökkenti a kezes helytállási kötelezettségét.

cd) A szerződés módosítása esetén a tartalmában vagy jogcímében

megváltoztatott szerződésnek a módosítással nem érintett része változatlan marad. A kötelezettség biztosítására szolgáló zálogjog és kezesség fennmarad, de a zálogkötelezett és a kezes helyzete hozzájárulásuk nélkül nem válhat súlyosabbá és a módosítást megelőzően keletkezett kifogásaik is fennmaradnak (Ptk. 240. § [2] bek.).

d) A kezesség nem járhat azzal a következménnyel, hogy a bírósági úton nem érvényesíthető követelés a kezesség révén bírósági úton érvényesíthetővé válik. Ezért rendelkezik a Ptk. akként, hogy bírósági úton nem érvényesíthető követelés kezésével szemben a követelést nem lehet bírósági úton érvényesíteni. Ez a kezesség járulékos jellegének nyilvánvaló következménye.

A Ptk. — ha jogszabály másként nem rendelkezik — a követelés jogcímétől függetlenül, továbbá a követelés önálló vagy járulékos jellegétől is függetlenül állapítja meg a követelések elévülési idejét. A Ptk.-nak a készfizető kezességre vonatkozó rendelkezései a követelésnek a készfizető kezessel szemben való érvényesítésére külön elévülési időt nem állapítanak meg, az ilyen követelésre tehát az általános elévülési szabályok az irányadók (P. törv. IV. 20 033/1967.).

Ha a kötelezettség érvénytelen, az ilyen kötelezettségért vállalt kezesség is érvénytelen.

Ptk. 274. § (1) A kezes mindaddig megtagadhatja a teljesítést, amíg a követelés a kötelezettől és az olyan kezesektől, akik őt megelőzően, reá tekintet nélkül vállaltak kezességet, behajtható. Ez a szabály a kötelezett és a kezesek együttes perlését nem gátolja.

(2) A kezes nem követelheti, hogy a jogosult a követelést először a kötelezettől hajtsa be (készfizető kezesség), ha

- a) a felek így állapodtak meg,
- b) a kezességet kár megtérítéséért vállalták,
- c) a kezességet bank vállalta.

A kezesség körében nemcsak a jogosult érdekei érdemelnek védelmet, hanem a kezes érdekei is, tekintettel arra, hogy a kezességvállalás a magánszemélyek között általában szívességi jellegű.

A jogosult és a kezes viszonyának szabályozásánál erre van figyelemmel a Ptk., amikor elsősorban az ún. egyszerű kezességet tartja szem előtt. A kezesség kétség esetében egyszerű kezesség. Ennek lényege pedig az, hogy a kezes mindaddig megtagadhatja a teljesítést, amíg a követelés a kötelezettől és az olyan kezesektől, akik őt megelőzően, reá tekintettel vállaltak kezességet, behajtható.

A kezes tehát ún. sortartási kifogást emelhet mindaddig, amíg a jogosult nem igazolja a követelésnek a kötelezettől való behajtása lehetetlenségét. A kötelezettsége tehát másodlagos.

A valóságos tényállás felderítésének megkönnyítését a számbajövő érdekek védelmét, valamint a felesleges perindítások megelőzését szolgálja a Ptk.-nak az a rendelkezése, amely lehetővé teszi a kötelezett és a kezesek együttes perlését.

Ilyenkor a bíróságnak a kezest feltételelesen, attól függően kell

Egyszeri kezesség

marasztalnia, hogy a jogosult igazolja a kötelezettel szemben megkísérelt behajtás sikertelenségét.

A teljesítés megtagadásának joga nemcsak addig illeti meg a kezes, amíg a kötelezettől behajtható a követelés. A kezes akkor sem köteles teljesíteni, ha az őt megelőzően, reá tekintet nélkül kezességet vállalt személyeknél megvan a lehetősége a követelés behajthatóságának.

Ha a kötelezett ismeretlen helyre távozik, a jogosult közvetlenül fordulhat a kezes ellen.

Behajthatatlan-
ság.
Részletfizetés
engedélyezése

A Legfelsőbb Bíróság Polgári Kollégiuma tanácselnöki értekezletén kialakult álláspont szerint (1967. El. II. D. 22/35. sz.) a kezes teljesítési kötelezettsége szempontjából behajthatatlannak kell tekinteni azt a követelést, amelyhez a jogosult nem juthat hozzá olyan feltételek mellett, amelyeket a felek a szerződés megkötésekor szem előtt tartottak. A behajthatatlanság abban az esetben is megállapítható, ha a tényleges behajtás üteme mellett a jogosult csak az érdekei súlyos sérelmével juthatna kielégítéshez. Részletekben való teljesítés engedélyezése esetében a bíróság akkor jár el helyesen, ha a határozatában atekintetben is rendelkezik, hogy a kötelezett részére adott kedvezmény érinti-e, illetőleg mennyiben érinti az ugyancsak perben álló kezes helytállási kötelezettségét.

Nincs akadályja annak, hogy a bíróság — ha a Pp. 217. §-ának (3) bekezdésében meghatározott feltételek megvannak — a kezes részére is engedélyezze a részletekben való teljesítést. Ilyen esetben annak sincs akadályja, hogy a bíróság rendelkezéséhez képest a kötelezett és a kezes — a bíróság által meghatározott módon — egyidejűleg tegyenek eleget a teljesítési kötelezettségüknek.

Készfizető
kezesség

Az egyszerű kezesség mint általános szabály mellett rendelkezik a Ptk. a készfizető kezességről is, amelynél a kezeset nem illeti meg a sortartás kifogása. Készfizető kezesség esetében a kezes nem követelheti, hogy a jogosult a követelésének először a jogosulttól való behajtását kísérelje meg. A kezesség azonban csak akkor készfizető kezesség, ha

- a) a felek így állapotok meg,
- b) a kezességet kár megtérítéséért vállalták,
- c) a kezességet bank vállalta.

Ezekben az esetekben a jogosult akár a kötelezett, akár a kezes, akár pedig egyszerre mindkettőjük ellen fordulhat. Ilyenkor a kötelezett és a kezes egyetemleges marasztalásának van helye, ami a mindkettőjükkel szembeni végrehajtás lehetőségét adja meg.

A fentiekből az is kitűnik, hogy a kezesség akkor is készfizető kezesség, ha a felek erre vonatkozóan nem állapotok meg, azonban a kezességet kár megtérítéséért vállalták vagy pedig a kezességet bank vállalta.

Ha a kezességet kártérítési kötelezettségért vállalják (pl. a bűncselekménnyel kárt okozó személy hozzátartozói kezességet vállalnak a kár megtérítésére), biztosítani kell a kezessel szembeni közvetlen fellépés lehetőségét. Ezt kívánja meg az ésszerűség is.

Az említett lehetőséget — már csak a nemzetközi forgalom szempontjaira is figyelemmel — biztosítani kell olyan esetre is, amikor a kezességet bank vállalja. Ha tehát bank vállal kezességet ügyfelének harmadik személlyel szemben fennálló kötelezettségéért (bankkezes-ség), akkor ezt minden külön kikötés nélkül is készfizető kezességnek kell tekinteni. Míg tehát a bankkezesesség (bank által vállalt kezesség) általános szabály szerint készfizető kezesség, addig a bank mint kölcsönadó javára más személy (nem bank) által vállalt kezesség általános szabály szerint egyszerű kezesség (csak akkor készfizető kezesség, ha ezt külön kikötik.)

Ptk. 275. § Ha ugyanazért a kötelezettségért egyidejűleg vagy egymásra tekintettel többen vállalnak kezességet, a kezesek kétség esetében egyetemlegesen felelnek.

Nincs akadálya annak, hogy ugyanazért a kötelezettségért többen vállaljanak kezességet. Ez háromféleképpen történik:

- a) egymást követően egymástól függetlenül,
- b) egymást követően egymásra tekintettel,
- c) egy időben.

Az a) pont esetében a kezesek a jogosult irányában a kötelezett-ségvállalás sorrendjében felelnek a teljesítésért.

A b) és c) pontra vonatkozóan pedig a Ptk. akként rendelkezik, hogy ha ugyanazért a kötelezettségért egyidejűleg vagy egymásra tekintettel többen vállalnak kezességet, a kezesek kétség esetében egyetemlegesen felelnek. Ez esetben tehát a jogosult bármelyik ke-zestől követelheti a teljesítést, vagy pedig valamennyiük ellen fordul egyidejűleg. Az egyetemlegesség azonban csak kétség esetében áll fenn. Több személynek ugyanazért a kötelezettségért egyidejűleg vagy egymásra tekintettel történő kezességvállalása esetében is lehet a helyzet egyértelmű atekintetben, hogy nem áll fenn a kezesek egyetemleges felelőssége.

Ha a kezesek felelőssége egyetemleges, a kezesek egymás közötti viszonyukban kétség esetén egyenlő arányban viselik a kezesség terhét, és ha a kezestársak egyike az egész tartozást kifizette, őt — amennyiben jogviszonyukból más nem következik — a többiek ellen aránylagos kielégítési jog illeti meg.

Ptk. 276. § (1) Amennyiben a kezes a jogosultat kielégíti, a követelés az azt biztosító és a kezességvállalást megelőzően keletkezett jogokkal, valamint a végrehajtási joggal együtt reá száll.

(2) A kezes felszabadul, amennyiben a jogosult lemond a követelést biztosító olyan jogról, amelynek alapján a kezes a reá átszálló követelésre kielégítést kaphatott volna, vagy amennyiben a követelés a jogosult hibájából egyébként behajthatatlanná vált.

A kötelezett és a kezes az egymás közti viszonyukat megállapodás-sal rendezhetik. Megteheti a kötelezett helyett fizető kezes, hogy a kötelezett helyett kifizetett összegre nem tart igényt, azt a kötelezett-nek ajándékozza. Létesíthetnek más tartalmú megállapodást is. Ilyen rendezés hiányában érvényesül az az általános szabály, hogy a kezes megtérítést követelhet a kötelezettől, ha helyette fizetett.

Kezesek
egyetemleges
felelőssége

A fizető kezes
jogai

A Ptk. megteremti e megtérítési igény biztosítékait is. Kimondja ugyanis, hogy amennyiben a kezes a jogosultat kielégíti, annyiban reá száll

- a) a követelés,
- b) a követelést biztosító és a kezességvállalást megelőzően keletkezett jogok,
- c) a végrehajtási jog.

A kezes a reá átszálló jogokat csak azokkal szemben érvényesítheti, akik őt megelőzően nyújtottak biztosítékot, nem érvényesítheti viszont a későbbi biztosítéknyújtókkal (kezesekkel, zálogkötelezettekkel stb.) szemben. Az említett jogok a keletkezett megtérítési igények erejéig szállnak át a kötelezett helyett teljesítő kezesre.

A kezes
szabadulása
a kötelezettség
alól

A kezességgel kapcsolatban általánosan érvényesülő tétel, hogy a kezes helyzete nem válhat rosszabbá annál, mint amilyen a kezesség elvállalásakor volt. Ezzel áll összefüggésben az, hogy a kezes felszabadul annyiban, amennyiben

- a) a jogosult lemond a követelést biztosító olyan jogról, amelynek alapján a kezes a reá átszálló követelésre kielégítést kaphatott volna,
- b) a követelés a jogosult hibájából egyébként behajthatatlanná vált.

A kezes törvényes érdekeit a jogosultnak is szem előtt kell tartania. A kezesnek pedig törvényes érdeke fűződik ahhoz, hogy abban az esetben, ha a kötelezett helyett teljesít, a kötelezettel szemben a megtérítési igényét sikerrel érvényesíthesse. A jogosult ezért nem nehezítheti a kezes helyzetét azzal, hogy lemond olyan biztosítékokról, amelyek különben a kezes megtérítési igényének eredményes érvényesítését segítették volna elő. Ha ez mégis megtörténik, ennek a következménye az, hogy az elvesztett biztosítékok értéke rejéig a kezes szabadul a kötelezettsége alól a jogosulttal szemben is. Ha pl. a jogosult lemond a követelését biztosító zálogjogról, a kezes felszabadul annyiban, amennyiben a kötelezett elleni megtérítési joga a zálogtárgyból kielégítést nyerhetett volna.

Mindebből az is következik, hogy olyan esetben, amikor a kezes a kötelezett helyett teljesít, megfelelő módon gondoskodni kell az érdekei védelméről. E célból át kell adni a kezesnek a kielégített követelést biztosító zálogtárgyat, meg kell tenni az intézkedéseket a jelzálogjog átszállása érdekében, értesíteni kell a többi kezest a jogosultságban bekövetkezett változásról stb.

Egyszerű kezesség esetében fordulhat elő, hogy a követelés a jogosult hibájából egyébként behajthatatlanná válik. Erről van szó pl. olyankor, amikor a követelés a kötelezettől kellő időben és kellő módon megtett intézkedésekkel behajtható lett volna, a jogosult azonban elmulasztja ezeknek az intézkedéseknek a megtételét. Hanyagsága nem eshet a kezes hátrányára. Amennyiben tehát a követelés a jogosult hibájából válik behajthatatlanná, annyiban a kezes szabadul a helytállási kötelezettsége alól.

2. Bankgarancia

Ptk. 249. § A bank kötelezettséget vállalhat arra, hogy meghatározott feltételek – így különösen bizonyos esemény beállta vagy elmaradása, illetőleg okmányok benyújtása – esetében határidőn belül a kedvezményezettnek a megállapított összeghatárig fizetést fog teljesíteni.

Bankgarancia esetében nem a bank javára szolgáló garanciáról, tehát nem a bank követelésének biztosításáról van szó, hanem a bank által más javára történő biztosítéknyújtásról (garanciáról).

Komoly érdekek fűződnek ahhoz, hogy a szerződéses kapcsolatokban keletkező fizetési kötelezettségeket kellő időben teljesítsék. A fizetések biztosításának több módja van, amelyek közül a felek választhatnak. Az egyik ilyen választható biztosítási mód a bankgarancia (pl. a fedezetigazolás és a gazdálkodó szervezetek egymásért való kezességvállalása mellett). A bankgarancia mint fizetési biztosíték rendeltetése tehát annak elősegítése, hogy az egymás közötti elszámolásokban a jogosulttal a követeléseiket érvényesíthessék, illetőleg a kötelezettek a tartozásaikat időben megfizessék.

A bankgarancia fizetési kötelezettség elvállalása a bank által. A Ptk. kifejezetten feljogosítja a bankot ilyen kötelezettség elvállalására: a banktól függ, hogy vállal-e garanciát vagy sem.

A bank arra kötelezi magát, hogy meghatározott feltételek esetében és határidőn belül teljesít fizetést a kedvezményezettnek, mégpedig meghatározott összeghatárig. Azok a feltételek, amelyeknek a beállta esetén a bank fizetési kötelezettsége beáll, különfélek lehetnek. A Ptk. ilyen feltételként említi bizonyos esemény beálltát vagy elmaradását, okmányok benyújtását. Ez azonban nem textatív felsorolás, hanem csak azt jelzi, hogy a gyakorlatban különösen az említett feltételekhez kötik a bankgaranciát.

A bank a garanciavállalásnál a – pénzfizetésre kötelezett kérésére – meghatározott időig érvényes nyilatkozattal kötelezi magát a pénzkövetelés jogosultjával szemben arra, hogy a jogosult felhívására a garancialevélben meghatározott feltételek szerint fizet a kötelezett helyett, amennyiben ez a fizetési kötelezettségét időben nem teljesíti.

A bankgarancia vállalója – már az elnevezéséből is következően – mindig bank (pénzintézet). Azt, hogy ki lehet, aki helyett a bank fizet, továbbá az, akinek a részére fizet (kedvezményezett), a Ptk. nem határozza meg. Ebből következik, hogy az említettek köre nem szűkül le a gazdálkodó szervezetekre. A gyakorlatban azonban a bankgarancia intézménye általában a gazdálkodó szervezetek szerződéses kapcsolataiban funkcionál.

Bankgarancia ugyanannak a kötelezettnek ugyanazzal a jogosulttal szemben fennálló több fizetési kötelezettségét magában foglaló keretösszegre is kérhető.

A bankgarancia elvállalása általában a banknál kapható minta szerinti megbízással kérhető.

A bankgarancia célja és jelentősége

A bankgarancia fogalma

A bank által
történő fizetés
feltételei

A kötelezett kérheti a bankgarancia lejáratának meghosszabbítását, a jogosult pedig a garancián alapuló jogáról írásban lemondhat.

A felek a megállapodásukban rendezhetik azt a kérdést, hogy a bank az esedékességet követően – garancia alapján – milyen módon, illetőleg milyen esetekben fizethet a kötelezett helyett. A bank fizethet minden további feltétel nélkül, vagy csak abban az esetben, ha a jogosult a garancialevélnek megfelelő okmányokat benyújtja, vagy pedig ha a kötelezett meghatározott időn belül nem emel kifogást a fizetés ellen.

A megbízás fontos kelléke az okmányok egyenkénti szabatos megjelölése és azok megkíván tartalmának pontos meghatározása. Így pl. nem elégséges általában teljesítést igazoló okmányt vagy minőségi bizonyítványt feltüntetni, hanem, konkrétan átvételi elismervénytől, feladást igazoló okmányról, MERT minőségi bizonyítványról kell rendelkezni. Minőségi bizonyítványnál szükséges lehet annak meghatározása is, hogy a bizonyítvánnyal milyen minőséget kell igazolni. A pénzügyintézet nem vállal olyan okmányellenőrzést, amely meghaladja a bankszerű ellenőrzés kereteit (pl. árkalkuláció ellenőrzését), továbbá nem vállal felelősséget az okmányok valódiságáért.

Fizetés a bank
által

A fizetés esedékességét követően a jogosult a kötelezett számláját vezető – a garancialevélben megnevezett – pénzügyintézetet írásban hívhatja fel a fizetésre annak közlése mellett, hogy a kötelezett nem teljesítette a fizetési kötelezettségét. Az értesítés vétele után a pénzügyintézet – a kötelezett bevonásával – tisztázza, hogy a kötelezett fizetett-e vagy sem.

A kötelezettnek a már megtörtént fizetésről értesítenie kell a pénzügyintézetet a fizetett összegnek, a megterhelt bankszámla számának, a terhelés napjának és az alkalmazott fizetési módnak a megjelölése mellett.

A pénzügyintézet a 3. pontban említettek szerint fizet a kötelezett helyett, ha ez nem fizetett. Az olyan garancia esetén, amelynél a pénzügyintézet a felek megállapodása szerint akkor fizethet, ha a kötelezett meghatározott időn belül nem emel kifogást a fizetés ellen, a pénzügyintézet – megfelelő határidő tűzésével – megkérdezi a kötelezettől, hogy ha ő maga nem is fizetett, nem emel-e kifogást a pénzügyintézet részéről való fizetés ellen. Ha a kötelezett a kitűzött határidőn belül nem nyilatkozik, ezt a pénzügyintézet úgy tekinti, hogy a kötelezett nem fizetett, illetve nem emel kifogást a pénzügyintézet részéről való fizetés ellen.

Olyan esetben, amikor a kötelezett rendelkezett a fizetés iránt, de megbízása pénzügyi fedezet hiánya miatt nem volt teljesíthető és a pénzügyintézet a kötelezett helyett fizetett, a fedezetlen megbízást tárgyalatlannak kell tekinteni.

A pénzügyintézet – ha a kötelezett helyett fizet – haladéktalanul intézkedik a kötelezettel szemben keletkezett követelése behajtása iránt.

Az a fél, aki a szerződés (ún. „alapszerződés”) értelmében akár pénz fizetésére, akár a legtagabb értelemben vett bármilyen szolgáltatásra van kötelezve (ideértve az áru szállításától kezdve a szakember rendelkezésre bocsátásáig a szolgáltatások legtagabb körét), megtízást ad a bankjának, hogy a jogosulttal szemben vállaljon felelősséget érte, illetőleg azért, hogy ő ezt a kötelezettségét („főkötelezettség”) teljesíteni fogja.

A banknak kezesség, illetőleg garancia vállalására megbízást adhat (a bank megbízója lehet):

- a vevő (importőr) elsősorban a vételár megfizetésére,
- az eladó (exportőr) különböző fizetési (báratpénz, előlegviszafizetési, kötbér) kötelezettségének, illetőleg a szerződési kötelezettségeinek egyéb megszegése esetén vele szemben keletkező igények biztosítására.

Viszont a kezesség/garancia kedvezményezettje lehet:

- az eladó (exportőr) főként vételárkezességeknél,
- a vevő (importőr) főleg az adott előleg, a szerződésben az eladóra rótt kötelezettségek megszegése esetében megnyíló igényei (kötbér, árengedmény, költségek, kártérítés stb.) tekintetében.

Ha tehát „megbízót” vagy főkötelezettet említünk, az az esettől függően lehet vagy a vevő (importőr) vagy az eladó (exportőr), de esetleg más személy is; ugyanígy a „kedvezményezett” bizonyos kezesség/garancia típusoknál az eladó, másoknál a vevő vagy éppen harmadik személy.

A „főkötelezettség” lehet

- a szerződésen alapuló fizetési kötelezettség: vételártartozás, báratpénz, előlegviszafizetés, kötbér,
- a szerződésben előírt egyéb kötelezettség (elsősorban előírt minőségű áru szállítása, szolgáltatás nyújtása, illetőleg bizonyos teljesítmény), amelynek a megszegése, illetőleg elmaradása akár magán a szerződésen, akár törvényen alapuló igényeket hoz létre a kedvezményezett számára.

Végül a bank által vállalt kötelezettség lehet kezesség („bankkezesesség”) vagy garancia („bankgarancia”), maga a bank pedig „kezes”, illetőleg „garáns” attól függően, hogy az említett bankkötelezettség tartalmában, feltételeiben a biztosított „főkötelezettség”-hez igazodik-e, vagy pedig a maga szabta feltételek szerint vehető igénybe, és így tartalmában a főkötelezettségtől függetlenné válik, önállóul.

Mind a kezesség, mind a garancia által az egyik fél, a kedvezményezett egyoldalúan válik jogosulttá. Mindazok az előírások, amelyek a kedvezményezettre „kötelezettséget” rónak, csak a kezes, illetőleg a garáns terheinek ésszerű korlátozását és a megbízó elleni megtérítési igényének érvényesíthetőségét szolgálják.

Mivel a gyakorlatban mind a kezesség, mind a garancia tekintetében a kedvezményezett részéről kifejezett elfogadói nyilatkozat meglehetősen ritkán – vagy inkább: kevés ország viszonylatában –

fordul elő, felmerül a kérdés, hogy a kezesség, illetőleg garancia esetében szerződésről vagy egyoldalú jogügyletről van-e szó.

A Ptk. szerint a hallgatás csak abban az esetben tekintendő az ajánlat elfogadásának, ha az ráutaló magatartás (Ptk. 216. §).

Marad az az érv, hogy a kedvezményezett az igénybevétel, mint ráutaló magatartás által fogadja el a kezességet, illetőleg garanciát. Ez ellentmond – magyar viszonylatban – a Ptk. 211. § (2) bekezdésében írt szabálynak, hogy az ajánlati kötöttség megszűnik annak az időnek az elteltével, amelyen belül az ajánlattevő – a szolgáltatás jellegére és az ajánlat elküldésének módjára tekintettel – a válasz megérkezését várhatta; továbbá a Ptk. 213. § (1) bekezdésében írt annak a szabálynak, hogy a szerződés akkor jön létre, amikor az elfogadó nyilatkozat az ajánlattevőhöz megérkezik.

Ami a kezességet illeti, a magyar tételes jog (Ptk. 272. §) kifejezetten szerződésnek nevezi. Ugyanakkor a bankgarancia esetében (Ptk. 249. §) a jogszabály szövege alapján kellő alap van olyan következtetés levonására, hogy az egyoldalú jogügylet.

Mindenesetre a bankok az általuk tett kezességi, illetőleg garancianyilatkozatokat nem csak szerződési ajánlatnak, hanem őket egyoldalúan kötelező nyilatkozatoknak tekintik. Kiviláglik a bankoknak ez az álláspontja abból, hogy a nyilatkozat elküldése után rendszerint már nem fogadnak el a megbízó részéről olyan utasítást, hogy a kötelezettségvállalásuk feltételeit módosítsák, hacsak a módosítás a kedvezményezettre nézve egyértelműen nem előnyös. A bankok ugyanis úgy tekintik, hogy az elküldött nyilatkozat őket már köti, és ha addig nem is kaptak semmilyen választ a kedvezményezettől, egyoldalúan mégsem módosíthatják, különösen akkor, ha kötelezettségvállalásukat „visszavonhatatlanul” tették.

Ugyanakkor adott esetben a bíróság is marasztalja a bankot nyilatkozata alapján függetlenül attól, hogy a nyilatkozat elfogadása kifejezetten vagy hallgatólag megtörtént-e vagy sem.

Jogviszonyok
a kezességgel és
a garanciával
kapcsolatban

A kezességnél és a garanciánál – hasonlóan az okmányos meghitelezéshez (akkreditívhez) – általában három jogviszony és jogviszonyonként két-két, összesen azonban szintén csak három szereplő van. Az alapjogviszony egyik szerződő fele a bank megbízójával azonos, ő a „főadós”, a másik a nyilatkozat kedvezményezettjével azonos, ő a hitelező. Ebben a jogviszonyban a bank nem szerepel. Az alapjogviszony a leggyakrabban adásvételi (külkereskedelmi), vagy vállalkozási szerződés, de nem ritka a fuvarozási, szállítmányozási stb. szerződés sem, elvben pedig bármi lehet. A megbízó, illetőleg a kedvezményezett is kikerülhet az említett szerződéstípusok bármelyik oldaláról, lehet eladó vagy vevő, exportőr vagy importőr, vállalkozó vagy megrendelő stb.

A másik jogviszony, a megbízási jogviszony a bank ügyfele és a bank között arra irányul, hogy a bank adja ki a kötelezettségvállaló nyilatkozatot. A megbízó rendszerint a szerződésben elvállalt kötelezettségét teljesíti a megbízás megadásával. A megbízás tartalmának tehát egyeznie kell az alapszerződés idevonatkozó előírásaival. A bank azonban csak az ügyfélszolgálat keretein belül vizsgálja – ha erre módja van – a szerződés tartalmát. A bank nem lévén

részese az alapszerződésnek, reá a szerződés rendelkezései nem vonatkoznak, hanem a kapott megbízás az irányadó. Az említett ügyfélszolgálat keretében elképzelhető, hogy a bank – szakszerűtlenséget észelve a megbízásban – esetleg bekéri ügyfelétől az alapszerződést, de erre általában nem köteles. Ha megteszi és eltérést észlel, az esetek többségében fel kell hívnia erre megbízója figyelmét (Ptk. 476. §). Ezt rendszerint csak akkor mellőzheti, ha vagy a rendkívüli sürgősség vagy az eltérés jelentéktelensége vagy a szakértelmén teljeseen kívül eső adat miatt nem várható el tőle.

A harmadik jogviszony a kezes, illetőleg garáns bank és a kedvezményezett közötti jogviszony. Mint említettük, az alapjogviszonybeli adósnak szerződési kötelezettsége, hogy olyan nyilatkozat kiadására adjon a banknak megbízást, amely megfelel a szerződés rendelkezéseinek; a második jogviszony alapján viszont a banknak az a kötelezettsége megbízójával szemben, hogy olyan tartalmú nyilatkozatot tegyen, amilyenre a megbízás szólt. Ha mindez rendben történik, akkor a bank nyilatkozatának meg kell egyeznie az alapjogviszonybeli szerződés előírásaival. A bankra azonban a kedvezményezettrel szemben, tehát a harmadik jogviszonyban csak a saját nyilatkozata kötelező. Vele szemben a kedvezményezett nem hivatkozhat sem arra, hogy a közte (kedvezményezett) és a megbízó között fennálló szerződés szerint más nyilatkozatot kellett volna tenni, sem arra, hogy a megbízás mire szólt (ha erről egyáltalában tud, például azért, mert a megbízó közölte a kedvezményezettrel, hogy milyen nyilatkozat kiadására utasította a bankját). A banknyilatkozatnak az alapszerződéssel való összhangba hozatalát a kedvezményezett csak „kerülő” úton, vagyis a saját szerződő partnere közreműködésével tudja elérni. Ez a megállapítás vonatkozik a kezesség esetére is, amely egyébként járulékos, vagyis tartalmában a főkötelezettséghez igazodik.

Kivételten bár, de előfordul, hogy a kezesség, illetőleg garancia elvállalására nem az adós ad a banknak megbízást, hanem a hitelező kéri fel erre a bankot. Ebben az esetben csak két szerződő fél van, mert az a fél, akiért a kezességet, illetőleg akivel kötött szerződés biztosítékként a garanciát vállalták, esetleg nem is tud a bank által érte vállalt kötelezettségről.

Szintén kettőre csökken a szereplők és a jogviszonyok száma a garanciának abban a fajtájában, amit kártalanítási ígéretnek is nevezünk.

A szereplők száma azonban nem csupán kevesebb lehet háromnál, hanem több is. Ilyen pl. az az eset, ha az adós a saját hazai bankja útján külföldi bank – a kedvezményezett hazai bankja – kezességet, illetve garanciáját kívánja kiadatni.

A kezesség és a garancia közötti különbséget úgy szokták meghatározni, hogy a kezes más kötelezettségét teljesíti, a garáns a sajátját. Ez nem szabatos állítás. Az igaz, hogy a kezes kötelezettségét az váltja ki, hogy a főadós nem teljesít, de az ajánlati, előlegvisszafizetési vagy teljesítési garancia is tárgyaltanná válik, ha az alapjogvi-

A kezesség és a garancia eltérő jogi természetű

szonybeli kötelezett megköti a szerződést, szállít, illetőleg hibátlanul teljesít. Másrészt pedig a kezes ígérete ugyanúgy a saját helyállásra vonatkozik, mint a garánsé. A különbség az, hogy a kezesség esetében a kötelezettség tartalma a főadóséhoz igazodik, garancia esetében viszont a maga szabta feltételekhez. Ezért nevezik a kezességet járulékosnak, a garanciát viszont önálló kötelezettségvállalásnak.

A kezesség járulékoságából azonban nem következik, hogy terjedelme teljesen megegyezik a főadóséval. A kezes kötelezettsége korlátozottabb lehet, elsősorban összegszerűleg. A bankok rendszerint meghatározzák kötelezettségük felső összeghatárát. Szokásos külkereskedelmi szerződések kapcsán a vételárnak az előleggel és az akkreditívvel nem fedezett, hitelezett hányadára vállalni kezességet.

Ami a garancia fentiekben már említett „önállóságát” illeti, ez gyakran vezet olyan megállapításokra, hogy a garancia „absztrakt” kötelezettségvállalás. Természetesen az „absztrakt” jelzőn sokmindenfélét lehet érteni, mi azonban úgy véljük, hogy a garanciában foglalt fizetési ígéretnek éppen van valamiféle „causája”: a versenytárgyalási „bánatpénz”, a folyósított előleg, a kifizetett teljes vételár (ti. a vételár utolsó 5–10%-ának vissza nem tartása) az oka a garanciának.

Közeljár az igazsághoz az a megállapítás, hogy a kezesség, egy szerződési kötelezettség teljesítését biztosítja, a garancia viszont az eredményt.

Milyen módokon szokták kifejezni a garancia önálló jognyilatkozat jellegét?

Ezt a célt szolgálja mindenekelőtt az a szokásos kijelentés, hogy a nyilatkozattevő a jogosult első felszólítására fog fizetni. Amellett a logikai értelmezés mellett, hogy a nyilatkozattevő az „első felszólításra” kitételrel csupán a késedelem nélküli fizetését ígéri annak, ami jár, meg kell állapítani, hogy a felek ezzel a kitételrel többnyire valóban a feltétlen fizetési kötelezettséget kívánják kifejezni.

Ebből a szempontból a legtisztább eset az, ha „a felek közötti jogviszony vizsgálatától független” fizetésre szól az ígéret. Ezt ki lehet fejezni úgy is, hogy „lemondva az alapviszonyból származó kifogásokból”.

A fentebb említett „első felszólításra” fizetést ígérő nyilatkozatnál egyértelműbbnek tűnik a kedvezményezett „egyszerű felszólítására” tett fizetési ígéret. Ez azt jelenti ugyanis, hogy a jogosult egyszerű igénybevételi nyilatkozatát tekintik a fizetési kötelezettséget kiváltó feltételnek. Ez a nyilatkozat ilyenkor – implicite – azt is jelenti, hogy a kedvezményezett a garanciaeset beálltát is állítja.

Garanciajellegre utal az is, ha a fizetés ugyan nem a kedvezményezett egyoldali nyilatkozatától, de okmányok bemutatásától (és csak attól) van függővé téve. Azt már korábban említettük, hogy az okmánykikötés egymagában nem változtatja garanciává a kezességet.

A garancia elhatárolása más jogintézményektől

A garancia köznyelvi értelmével rokon a polgári jogi szerződések körében a szolgáltatás minőségéért való felelősség körében használt garancia kifejezés. Nyilvánvaló, hogy az a garancia kötelezettség, amelyet a gyártómű vállal – vagy amely a gyártóművet jogszabály alapján terheli – a termék minőségéért („műszaki”, „technikai” garancia) lényegesen különbözik attól a kötelezettségtől, amit a bank vállal el. Ez utóbbi mindig a kötelezettségvállaló hatókörén kívül eső esemény bekövetkezése vagy elmaradása esetére szól, és minden esetben pénz fizetésére korlátozódik.

Meg kell vizsgálnunk azt is, hogy miben áll a garanciakötelezettség és az egyetemlegesség különbsége. A hasonlóság elsősorban abban mutatkozik, hogy az egyetemleges adóstársak önállóan kötelezettek, a garánsról pedig szintén azt szoktuk mondani, hogy a kötelezettsége a főadóstól független, önálló. Csakhogy az egyetemleges adóstársak ugyanabból a szerződésből, ugyanazzal a szolgáltatással tartoznak. Ha az adóstársukat megillető kifogások érvényesítésében korlátozva vannak is, de az alapjogviszonyra valamennyien egyformán hivatkozhatnak. A garáns éppen ezt nem teheti. Ebben a vonatkozásban a garáns kötelezettsége szigorúbb, mint az egyetemleges adóstársé. A sortartás terén azonban már nem olyan világos a garánsnak a főadóssal egy sorban állása, mint az egyetemleges adóstársak között. Így pl. előleg-visszafizetési garanciánál szokásos az az előírás, hogy a kedvezményezettnek előbb fel kell szólítania az eladót az előleg visszafizetésére (illetőleg igénybejelentésében nyilatkoznia kell arról, hogy ez a felszólítás eredménytelenül megtörtént). Természetesen behajtási eljárást nem kell folytatnia és azt sem kell bizonyítania, hogy az előleg visszakövetelésére jogosult. A teljesítési garanciánál a helyzet némileg különbözik. Ha az alapszerződés valamely teljesítményt írt elő, és ennek elmaradása esetére vagy a szállítás késedelme esetére szerződéses kötbér van előírva és a garancia ennek a megfizetését biztosítja, akkor itt is szokásos a kedvezményezettet előbb a főadóshoz utasítani, és ennek eredménytelensége esetére ígérni a további feltételektől független fizetést. Lehet azonban a teljesítési garanciának merőben óvadéki letétjellege: kötbérikötés hiányában a lehívható garancia azt a célt szolgálja, hogy a vevő (megrendelő) a felmerülő kijavítási és egyéb költségei, kárai fedezetére megfelelő pénzüsszeg birtokába jusson, amelynek felhasználásáról legfeljebb utólag fog az eladónak (szállítónak) elszámolni. Ilyen esetben a főadós előzetes felszólítása nem feltétele a garancia igénybevételenek. A versenytárgyalási „bánapénz”-garancia esetében szintén letétpótló jellegű garanciával találkozunk.

Közkeletű a bankgarancia és a biztosítás összehasonlítása. Gazdasági rendeltetésüket tekintve valóban van hasonlóság a két jogintézmény között: valamely esemény beállta vagy elmaradása esetére mindkettő fizetést ígér és ennyiben „biztosítja” a kedvezményezettet (biztosítottat). A biztosítási szerződés azonban (nem számítva az ide nem vágó életbiztosítást és járadékbiztosítást) csak arra az esetre és annyiban ígér fizetést, ha a biztosítási esetből a biztosítottnak kára származik. Akik a garancia és a biztosítás hasonlóságát hangoztatják, valószínűleg csak a „kártalanítási ígéret” típusú garanciát tartják szem előtt. A garancia többi esetében (előleg-visszafizetési, ajánlati, teljesítési garancia) azonban a kárt nemcsak bizonyítani, de állítani sem kell, sőt a kártérítés mint jogcím fel sem merül.

A második különbség a biztosítással szemben, hogy a garáns bank a kötelezettség vállalásáért nem a kedvezményezettől, hanem a megbízójától kap ellenértéket. A kedvezményezettrel való viszonylatban a garancia ellenérték nélküli.

**Bankgarancia és
biztosítás**

**Garancia és
akkreditív**

A harmadik különbség az, hogy az ellenérték, mint a garáns bank kap: jutalék és nem az a célja, hogy abból biztosítási alapot képezzenek.

Különösen sok a hasonlóság a garancia és az okmányos meghitelezés (akkreditív) között. Mindkettő beleilleszkedik egy három szerződésből álló rendszerbe, s mindkettő megőrzi e rendszeren belül függetlenségét. Sem az egyik, sem a másik esetben nem lehet hivatkozni az alapjogviszonyra, sem pedig a megbízó és a bank jogviszonyára. A bankra mindkét esetben csak a saját nyilatkozata kötelező, az viszont feltétel nélkül, és az e jogviszonyokon kívül álló körülményekből kifogást nem támaszthat. A hasonlóság alkalmassá teszi a meghitelezést arra is, hogy szükség esetén ellássa a garancia funkcióját.

Mindemellett a meghitelezés és a garancia között a különbség lényeges. Az akkreditív elsősorban fizetési mód, a garancia biztosíték. Ha a felek szerződésükben akkreditívban való fizetést írtak elő, az eladó (vagy más akkreditív-kedvezményezett) az adóstól nem is követelhet az akkreditívban kívül fizetést mindaddig, amíg a hitelező az akkreditívet igénybe veheti. Garancia esetében viszont előtérben marad a főadós, a garáns szerepe csak akkor kezdődik, amikor a főadós nem teljesít. Ebből a különbségből következik az a fentebb már tárgyalt vonása a garanciának, hogy bizonyos esetekben csak a főadós eredménytelen felszólítása után lehet igénybe venni. De ha ez a felszólítás nincs is előírva, a kedvezményezett igénybevételi joga csak a főadós mulasztása esetében nyílik meg.

**Az importőrért
vállalt
bankkezeségek
és bankgaranciák**

Az importőrért az exportőr javára vállalt bankkezesések, illetve bankgaranciák.

a) *Vételárkezeség, vételár-garancia*

A bank akkreditívra emlékeztető okmányok határidőre történő benyújtása esetében kezeskedik az okmányokból kitűnő áruellenérték vagy az áruellenérték meghatározott hányadának megfizetéséért, illetve garantálja azt.

Az ilyen bankkezeségeket/garanciákat a bankok tehát az importőr mint a pénztartozás kötelezettje megbízásából az exportőrrel, mint a pénztartozás jogosultjával szemben vállalják.

Gyakori, hogy az áru vételára (előleg-) készpénz- és hitelhányadra oszlik. Ilyen esetekben a vételárkezeség (garancia) csak a hitelezett vételár megfizetésének biztosítékaként szerepel.

Csak olyan bank(vételár)kezesések, illetve -garanciák szokásosak, amelyekkel kapcsolatban a jogosított félnek (az exportőrnek) okmányokkal kell bizonyítania, hogy az ügylet tárgyát képező áruküldeményt elszállította. Általában számlát és fuvarokmányt írnak elő az importőrök, de az eset körülményei szerint tekintetbe jöhetnek egyéb okmányok is, pl. kosznáció, súlyjegyzék, csomagolási jegyzék, származási bizonyítvány, minőségi igazolások, biztosítási kötvény stb.

Ezek a vételárkezesések és -garanciák a gyakorlatban egy-egy konkrét ügylet fizetési instrumentumai is, hasonlóan az akkreditív-

hez. Egyéb bankkezesések és -garanciák esetében jobban kidomborodnak a biztosíték jelleg.

b) *Váltóbeváltásért* nyújtott bankkezeség.

A vételár biztosítékként egyes importőröknek a szerződés értelmében váltókat kell az eladó részére szolgáltatniuk. Az importőr azzal, ha – azon kívül, hogy váltóadás lesz – a váltóbeváltási garanciát is vállalja bankjával, fizetőképességét támaszthatja alá.

c) *Akkreditív nyitását* ígérő garancia.

A bank az importőr megbízásából kötelező nyilatkozatot tesz, egyelőre csak akkreditív nyitására, az exportőr pedig ennek a biztosítéknak a birtokában megkezdheti a gyártást.

d) *Kompenzációs ügyletekkel* összefüggő garanciák/kezesések.

Kompenzációs ügyletnek az olyan ügyletet nevezzük, amikor külföldre irányuló pénzmozgás nélkül árut áru ellenében cserélnek, azaz egy (vagy több) importáru ellenértékét ellenszállítással (export) egyenlítik ki. Itt egy vagy több importőr áll szemben egy vagy több exportőrrel. Az egymással szembeállított áruk értékben kiegyenlítik egymást.

Az importőrök azonban nem tényleges szállítójuknak fizetnek, tehát nem devizában történik a fizetés, hanem fizetési kötelezettségüknek azzal tesznek eleget, hogy hazai valutában, a saját országukbeli exportőrök kezeihez teljesítenek fizetést.

A problémát az szokta okozni, hogy az egymás ellenértékéért kompenzált import- és exportügyletben a tényleges szállítások a legkülönbözőbb okokból időben nem esnek egybe.

A bank az előszállítást teljesítő exportőrrel szemben az utószállítást teljesítő ellenpartner megbízásából garantálja, hogy amennyiben az utószállításra kötelezett ügyfele a kompenzációs ellentétel szolgáltatásra nézve fennálló szállítási kötelezettségének határidőre nem tenne eleget, úgy az előszállítást teljesítő kedvezményezett követelését a garancialevélben (kezeségben) meghatározott devizaösszeg átutalásával fogja kiegyenlíteni.

e) *Vételár-átutalások folyamatos teljesítését* vagy beszedvények folyamatos beváltását biztosító keretgaranciák.

A bank azt garantálja, hogy amennyiben a folyamatos szállítások keretében bármelyik küldemény ellenértéke a felek által előirányzott módon, azaz pl. bankinkasszóval az okmányok bemutatásakor azonnal, utólagos átutalás esetén pedig a megszabott időn belül nem kerülne kiegyenlítésre, úgy a bank az exportőr felszólítására pl. egy számlapéldány benyújtása esetében fog fizetést teljesíteni.

Míg az egyedi vételárkezeség/garancia a konkrét ügylet lebonyolításával igénybevételezésre kerül, amiben az akkreditívre hasonlít, addig a keretgarancia, éppen a biztosíték jellegénél fogva az esetek túlnyomó többségében érintetlen marad, miközben az importőr a folyamatos fizetéseket okmányos inkasszók egyenkénti beváltásával, illetve átutalással teljesíti. A biztosítékot tehát csak valamelyik tétel nem fizetése esetén kell igénybe venni.

f) *Importbizományi raktárállomány fedezetére* adott bankkezesések/bankgaranciák.

Az exportőr az importőr telephelyén meghatározott mennyiségi és pénzürték határok között valamely vállalat őrizetében felállítja és állandóan újra feltölti a bizományi raktárat. Ennek árukészlete tehát kikerül az exportőr őrizetéből, miért is az valamilyen bankszerű biztosítékot igényelhet.

Itt a garancia/kezeségvállalás lényege az, hogy a bank a bizományos megbízásából vállalja az exportőrrel szemben, hogy a bizományi raktárba szállított árutételk vételárát megtéríti neki, amennyiben a fizetést a bizományos/importőr elmulasztaná, holott eladás (kiszolgáltatás) történt, illetve, hogy az esetleges eladatlanul visszamaradt áruk előírászerű visszaszállításának elmaradása esetén ezeknek árát is megtéríti.

g) *Aktív bér munkaügyletekkel kapcsolatos garanciák.*

Aktív bér munkáról akkor beszélünk, ha valamely cég terméket megmunkálásra hoz be az országba, hogy azután a megmunkált árut, ennek megfelelően növelt értékben, újra kiszállítsa a megmunkáltatást végeztető külföldi cégnek, vagyutóbbinak rendelkezései szerint.

A megmunkáltató külföldi cég sorozatosan birtokon kívül kerül a megmunkálásra átadott árudarabok erejéig, érhető, a birtokon kívül kerülő megmunkáltató biztosítékot kér. A biztosíték arra szolgál, hogy a bér munkát végző a megmunkálásra behozott félkészgyártmányok értékét pénzben fogja megtéríteni abban az esetben, ha maga a megmunkálás vagy a megmunkált árudarabok visszaállítása határidőig nem történik meg.

h) *Transzfergarancia*

E bankbiztosíték célja a devizatranszfer lehetőségének előzetes garantálása az erre illetékes központi bank vagy más illetékes szerv részéről importügyletekkel kapcsolatban. A garancia arra szól, hogy az importőrnek, illetve az általa megbízott pénzürtézetnek a majdan későbbi időpontban beálló fizetési kötelezettsége teljesítéséhez szükséges meghatározott devizaösszeget – hazai valuta ellenében – a fizetés esedékességekor rendelkezésre bocsátják.

Az exportőrért vállalt bankkezesések, illetve bankgaranciák.

a) *Előleg-visszafizetési garanciák/kezeségek.*

A kereskedelmi életben régen kialakult szokás az, hogy nagyobb értékű javak vásárlásánál a vevő előleget fizet. Ez az előleg – tapasztalat szerint – a teljes számlaértéknek legalább 5%-a, szokásosabb azonban a 10, 15, esetleg 20% is.

Az előleget fizető fél az előlegfizetés aktusával az előlegfizetés erejéig birtokon kívül helyezi magát. Az előleg-visszafizetési kezeségben/garanciában a bank azt vállalja, hogy amennyiben ügyfele, tehát az exportőr nem tenne eleget szerződészerű kötelezettségének, az árut az előírányzott időpontig nem szállítaná le, és az exportőr a korábban kapott előleget nem fizetné vissza, úgy az importőr

Exportőrért
vállalt
bankgaranciák

helyett a bank fogja a megfelelő előlegösszeget az importőrnek megtéríteni.

b) Akkreditív, illetve kereskedelmi hitellel keretében *jogfenntartással kifizetett összeg* visszafizetéséért nyújtott bankgaranciák.

Az akkreditív ügyletbe bekapcsolódó bankok az okmányoknak a meghitelezés feltételeivel való egybevetése során gyakran eltéréseket állapítanak meg. Az exportőrnek azonban rendszerint sürgősen pénzre van szüksége és nem akarja megvárni, amíg az okmányokat birtokban tartó bank távirati úton fizetési felhatalmazást kér és kap a fizetésre az akkreditívet nyitó banktól a feltételekhez képest észlelt eltérések ellenére.

Amennyiben az okmányokat átvevő bank maga sem ítéli meg túl súlyosnak az okmányok és az akkreditívfeltételek között mutatkozó eltéréseket, úgy az exportőr kérésére hajlandó bankgarancia ellenében fizetést teljesíteni.

c) *Visszafizetési garancia* a vételár (vagy egy hányadának) visszakövetelése esetében a jogvita kimenetelétől függően.

Egyes külkereskedelmi ügyletek lebonyolítása során olykor óhatatlanul megtörténik az, hogy különböző – elsősorban műszaki jellegű – okokból az importőr, aki a maga részéről már teljesített előlegfizetést és további lényeges mértékű vételárfizetést (pl. szállítási okmányok ellenében), utóbb nagy horderejű hiányosságokat, hibákat állapít meg a vásárolt terméken, és ezeket úgy ítéli meg, hogy még a birtokában lévő pl. 10%-os minőségikötbér- vagy jó teljesítési (good performance) garancia nem nyújt elég fedezetet ahhoz, hogy kikényszerítse az eladó részéről a hibák kijavítását, a vásárolt gép, illetve berendezés teljesítményeinek a szerződés szerinti szintre való növelését.

Az így előálló alku-helyzetben az exportőr ugyan ragaszkodik az esedékes vételárhányadoknak a törlesztési terv szerinti fizetéséhez, azonban a maga részéről egy ellen-bankgarancia kibocsáttatását ajánlja fel az importőrnek, amelyben bizonyos összeg visszafizetését helyezi a garantáló bank kilátásba. Az ilyen garanciában a két fél, a vevő és az eladó képviselői által együttesen aláírt jegyzőkönyvet írják elő benyújtandó okmányként, vagy ha a jogvita választottbíró-ság vagy bíróság előtt dől el, a benyújtandó okmány a határozat vagy ítélet.

d) *Bánatpénzpótló garancia*

Ez a garanciatípus az ún. versenytárgyalásokkal kapcsolatos („tender garancia”).

A kötelezett fél a versenytárgyaláson részt vevő exportőr, aki a maga versenyajánlatának komolyságát kell, hogy alátámassza ezzel a bankgaranciával. A bánatpénz elvész, a bankgaranciára pedig fizetés iránti igényt jelent be a versenytárgyalást kiíró szerv, ha a kötelezett félnek (exportőr) ítélték oda a verseny ajánlatában vállalt szállítást, tervezést stb., és ezek után mégsem hajlandó magát a szerződést megkötni.

e) *Kötbérfizetés biztosításának fedezetére szolgáló garanciák.*

A vevő (importőr) minőségi kötbér iránti követelésének érvényesítéséhez általában az szükséges, hogy bizonyítani tudja a már átvett áru bizonyos fogyatékoságait.

Az eladót terhelő kötbérfizetési kötelezettség realizálására háromféle technikai megoldás kínálkozik:

- A kötbér levonható az okmányok ellenében történő fizetéskor,
- a kötbérfizetést a vételár szerződés szerűen visszatartott hányada fedezik,

- visszatartás hiányában: a kötbérrre külön bankgarancia-fedezetet nyújt az exportőr az importőrnek.

Ez utóbbi esetben az eladó rá tudja bírni a vevőt arra, hogy fizettesse ki a bank útján a benyújtandó szállítási okmányok ellenében a teljes, illetve az előlegben felüli teljes vételárat, hiszen a kötbérfizetés csak esetleges lehetőség, s elégedjék meg ennek a fedezetére bankgaranciával. Ha a vevő ebbe a feltételbe beleegyezik, akkor – legkésőbb a vételár (illetve az utolsó hányad) fizetésekor az egyéb okmányokkal (számla, fuvarokmány stb.) együtt ezt a kötbér fedeztetére szóló bankgaranciát is követelnie kell.

f) *Jó teljesítést biztosító garancia* (good performance).

Nagyobb berendezések, gépek, általában beruházási javak külkereskedelmében szokásos, hogy az ún. „good performance”-ért, azaz a szerződés szerűen jó teljesítésért bankgarancia-biztosítékot nyújt az exportőr az importőrnek.

A beruházási javak adásvétele esetén a dolog természetéből következik, hogy a teljesítés nem az áru leszállításával, hanem a vevő telephelyén való hibátlan működés felüli megbizonyosodással, szerződés szerű próbaüzemeléssel valósul meg. A szerződést kötő két félnek ugyan általában egyaránt érdeke az, hogy az ügylet lebonyolítást nyerjen, azonban bizonyos érdekkéntét mutatkozhat annyiban, hogy az eladó mihamarább a teljes vételár birtokába szeretne jutni és a berendezés, gép stb. jó funkcionálása körüli esetleges vitákban lehetőség szerint már birtokon belül szeretne a vevővel tárgyalni, a vevő ezzel szemben mindenáron arra fog törekedni, hogy a vételár bizonyos hányadát (pl. 10%-át) az ún. jó teljesítésről (good performance) való megnyugtató meggyőződéséig visszatarthassa.

Ilyenkor a bank a garancia adásával oly módon lép be a két fél közé, hogy az exportőr számára lehetővé válik a teljes vételár bevételezése, de az importőr sem marad birtokon kívül, mert a jó teljesítési garancia számára pl. a 10%-os vételár visszatartást hivatott pótolni.

A garancia igénybevételének szokásos feltétele olyan írásbeli nyilatkozat, amelyben az importőr – lehetőleg megfelelő indokolással – bejelenti igényét a garanciában meghatározott összegre, kijelentvén, hogy az exportőr nem szerződés szerűen teljesített, és hogy ez miben áll.

Az ilyen bankgarancia lejáratát legalább 15–30 nappal későbbi időpontra szokott esni, mint az exportőr különféle szerződés szerű kötelezettségeinek teljesítésére az alapszerződésben megszabott végső határnap.

A minőséggel kapcsolatos viták bonyolultságára utal az, hogy éppen ezeknél a jó teljesítés biztosítéka gyanánt nyújtott bankgaranciáknál kerül sor többször a lejárat meghosszabbítására.

3. A zálogjog

Ptk. 251. § (1) Zálogszerződés alapján a jogosult a követelésének biztosítására szolgáló zálogtárgyból kielégítést kereshet, ha a kötelezett nem teljesít. Bírósági úton nem érvényesíthető követelés zálogjoggal biztosítása semmis.

(2) Zálogjog jogszabály és bírósági határozat alapján is keletkezhet.

(3) A kielégítési jogot – ha a törvény másképpen nem rendelkezik – a zálogtárgyra az elzálogosítás után szerzett jogok nem érintik. Ha ugyanazt a zálogtárgyat több zálogjog terheli, eltérő jogszabály hiányában a kielégítés joga a zálogjogosultakat zálogjoguk keletkezésének sorrendjében illeti meg.

(4) A zálogtárggyal való felelősség terjedelme ahhoz a kötelezettséghez igazodik, amelynek biztosítására a zálogtárgy szolgál. Kiterjed a kamatokra, a követelés és a zálogjog érvényesítésének költségeire, továbbá a zálogtárgyra fordított szükséges költségekre is.

(5) A követelés átszállásával a zálogjog is átszáll az új jogosultra. A zálogjog önálló átruházása, továbbá a zálogjognak szerződéssel való elzálogosítása semmis.

Ha a jogosult a szerződésből eredő jogát – jogi akadály hiányában – nehézség nélkül érvényesíteni is tudja, még korántsem bizonyos, hogy a követeléséhez ténylegesen hozzájut. Ehhez az is szükséges, hogy a kötelezett a kötelezettsége teljesítéséhez szükséges vagyoni eszközökkel valóban rendelkezzen. A jogszerű követelések behajtását veszélyeztetheti más jogosultak követelései fennállása, de veszélyeztetheti a kötelezett anyagi helyzetének romlása is. E veszélyek elkerülését célozza a jogosultnak az a törekvése, hogy a követelésének behajtása érdekében már előre gondoskodik megfelelő fedezetről.

A követelés fedezetének biztosítása történhet meghatározott vagyontárgyaknak biztosítékul való lekötésével (dologi biztosíték), vagy pedig meghatározott személy által a követelés teljesítésének elvállalásával, s erre a célra e személy vagyonának lekötésével (személyi biztosíték).

A dologi biztosítékok közé tartozik a zálogjog és az óvadék, a személyi biztosíték a kezesség.

A zálogjog – mint dologi biztosíték – célja és jelentősége tehát abban áll, hogy meghatározott vagyontárgyak lekötése útján fedezetet biztosít a jogosult számára a követelése behajtásához.

Zálogszerződés alapján a jogosult arra biztosít jogot a maga számára, hogy abban az esetben, ha a kötelezett nem teljesít, a követelésének biztosítására szolgáló zálogtárgyból kielégítést kereshessen. A Ptk. – amint erre az indokolás is rámutat – a zálogjog

A zálogjog célja és jelentősége

A zálogszerződés fogalma és a zálogjog dologi hatálya

lényegét a jogosultnak a zálogtárgyból való kielégítési jogában jelöli meg, ha nem teljesítik azt a szolgáltatást, amelynek biztosítékaul szolgál.

A zálogszerződéssel biztosított zálogjog dologi hatályú és más jogosultakat megelőző kielégítési jogot keletkeztet. A dologi hatály azt jelenti, hogy a zálogjog mindenkivel szemben hatályos: mindenki – aki a zálogtárgyon az elzálogosítást követően szerzett valamilyen jogot – köteles tőrsni, hogy a jogosult a lekötött zálogtárgyból a követelését kielégítse. Így köteles tőrsni a kielégítést a zálogtárgy mindenkori tulajdonosa, továbbá a kötelmi jogosultak, a szolgáltatások jogosultjai és a későbbi zálogjogosultak egyaránt.

A fentiekből következik, hogy olyan esetben, amikor a követelés kielégítésére lekötött zálogtárgyat a tulajdonosa elidegeníti, az új tulajdonos lesz a zálogkötelezett mint dologi kötelezett, a zálogjoggal biztosított tartozás kötelezettje pedig továbbra is az eredeti kötelezett marad mint személyes kötelezett. Az is lehetséges, hogy harmadik személy köti le valamely vagyontárgyát más személy tartozásának fedezeteként. Ilyenkor az utóbbi – a tartozás kötelezettje – a személyes kötelezett, a harmadik személy pedig a dologi kötelezett. A zálogtárgy biztosíték-szerepét a tulajdonos személyében bekövetkezett változástól függetlenül betölti. Nem szükséges az sem, hogy a zálogtárgy tulajdonosa kötelezettje legyen a zálogjoggal biztosított tartozásnak.

A kifejtettekből következik az is, hogy a zálogjoggal biztosított szerződés kötelezettje és a zálogkötelezett különböző személyek is lehetnek, a zálogjoggal biztosított követelés jogosultja és a zálogjogosult csak ugyanaz a személy lehet. Lényeges különbség van a személyes kötelezett és a dologi kötelezett pozíciója és felelősségük terjedelme között:

A személyes kötelezettet akkor is terheli a követelés teljesítésének kötelezettsége, ha más személy a zálogkötelezett, továbbá a teljesítésért az egész vagyonával köteles helytállni.

A dologi kötelezettet semmiféle aktivitás nem terheli, hanem csupán tőrsni köteles a zálogtárgyból való kielégítést, ami azt is jelenti, hogy a helytállási kötelezettsége nem terjed túl a követelés biztosítására lekötött vagyontárgya (a zálogtárgy) értékén.

A Ptk. először a zálogszerződésről rendelkezik, ugyanakkor azonban megállapítja azt is, hogy zálogjog jogszabály és bírósági határozat alapján is keletkezhet. Az ilyen törvényes zálogjog lényegében csak a keletkezési alapját illetően tér el a szerződésen alapuló zálogjogtól, ezért a Ptk. erre külön szabályozást nem ad. Az esetleges sajátosságokat (kielégítési elsőbbség, a kielégítés módja) a törvényes zálogjogokat elrendelő jogszabályok határozzák meg.

A jogszabályon alapuló zálogjog egyes eseteit maga a Ptk. határozza meg. Ilyen zálogjog illeti meg a vállalkozót (377. § [2] bek.), az ingatlan vagy lakás bérbeadóját (429. § [1] és [2] bek.), a haszonbérbeadót (456. §), a letéteményest (465. § [4] bek.), a szállodát (470. §), a megbízottat (480. §), a fuvarozót (499. §

Jogszabályon és
bírósági
határozaton
alapuló zálogjog

[2]–[4] bek.), a bizományost (513. § [2] bek.) és a szállítmányozót (Ptk. 519. § [1]–[3] bek.).

A Magyar Nemzeti Bankot jegybanki feladatainak ellátásával összefüggésben keletkező – akár lejárt, akár le nem járt – követelése tekintetében, belföldi adósának bármilyen címen birtokába jutott vagyontárgyai felett törvényes zálogjog illeti meg. A Bank követelését törvényes zálogjoga alapján a zálogtárgyakból bírósági eljárás nélkül, a legalkalmasabbnak talált módon elégítheti ki. A Bankot követelése tekintetében adósának vagyonán – ha jogszabály másként nem rendelkezik – a köztartozásokat közvetlenül követő rangsorban illeti meg a kielégítési jog (MNBt. 6. § [1]–[2] bek.).

**Az MNB
zálogjoga**

Bírósági határozaton alapuló zálogjogról van szó akkor, ha a bíróság határozata alapján végrehajtásra kerül sor a kötelezett ellen, s ennek alapján a kötelezett ingó vagyontárgyait lefoglalják, illetőleg ingatlanára bejegyzik a végrehajtási jogot. Az ezzel kapcsolatos rendelkezéseket a Vht. tartalmazza.

A zálogjog tárgya (zálogtárgy) általában bármilyen vagyontárgy lehet, mégis e tekintetben bizonyos korlátozások érvényesülnek. Zálogtárgy lehet

**A zálogjog
tárgya**

– általában minden ingó vagy ingatlan dolog, kivéve mégis azokat, amelyek tekintetében elidegenítési és terhelési tilalom áll fenn, tehát forgalomképtelenek;

– általában minden követelés és jog, kivéve mégis azokat, amelyek, illetőleg amelyeknek a gyakorlása nem ruházható át.

A zálogtárggyal kapcsolatban felmerülhet az a kérdés, vajon a követelés biztosítására lekötött zálogtárgy értékének arányban kell-e állnia a biztosított követeléssel. Ilyen általános szabály nincs, s a dolog természetéből következően nem jöhet szóba a szolgáltatás és az ellenszolgáltatás feltűnő aránytalanságára alapított megtámadás (Ptk. 201. § [2] bek.) sem, hiszen akielégítés és járulékai erejéig történhet a zálogtárgyból, bármilyen nagy is ennek az értéke.

Egyes esetekben a felek közötti jogviszony sajátosságából következik, hogy a kötelezett vagyontárgyainak csak meghatározott szűkebb köre szolgál a jogosult követelésének biztosítékaul. Ilyen esetek pl. a jogszabályon alapuló zálogjog Ptk.-ban meghatározott, már említett esetei.

A Ptk. rendelkezéseiből következik, hogy a zálogjog járulékos jellegű. Ez kifejezésre jut az alábbiakban:

**A zálogjog
járulékos jellege**

a) A bírósági úton nem érvényesíthető követelés zálogjoggal biztosítása semmis. Ez összhangban áll azzal az általános szabállyal, hogy a bírósági úton nem érvényesíthető követelés biztosítására kötött szerződés semmis (Ptk. 204. § [2] bek.). Ezzel kapcsolatban említést érdemel, hogy míg pl. a bírósági úton nem érvényesíthető követelés kezesével szemben a követelést nem lehet bírósági úton érvényesíteni (Ptk. 273. § [3] bek.), addig a Ptk. a bírósági úton nem érvényesíthető követelés zálogjoggal biztosításához súlyosabb jogkövetkezményt fűz azzal, hogy ezt semmissé nyilvánítja. Ennek –

a Ptk. indokolásából kitűnően – az az indoka, hogy csupán a bírósági úton való érvényesíthetlenség kimondása nem mutatkozott volna elegendőnek. Ennek ugyanis az lett volna a következménye, hogy a zálogjogosult bírósági úton nem követelhetne ugyan kielégítést a zálogtárgyból, a tulajdonos azonban azt nem követelhetné vissza, sőt bizonyos esetekben a jogosult a zálogtárgyból közvetlenül elégíthetné ki magát.

b) A zálogtárggyal való felelősség terjedelmét az a kötelezettség szabja meg, amelynek biztosítására a zálogtárgy szolgál; kiterjed a követelés járulékaire is: a kamatokra, a követelés és a zálogjog érvényesítésének költségeire, továbbá a zálogtárgyra fordított szükséges költségekre is. Bármilyen nagy is tehát a zálogtárgy értéke, a felelősség mértéke a zálogtárggyal biztosított kötelezettség mértékéhez igazodik. Ennek keretébe nem csak a főkötelezettség tartozik, hanem a járulékok is. Ezek között szerepelnek a zálogtárgy megóvásával kapcsolatban felmerülő szükséges költségek is, minthogy ezek a tulajdonos érdekét is szolgálják.

c) A követelés átszállásával a zálogjog is átszáll az új jogosultra. A Ptk. azonban semmisnek nyilvánítja a zálogjog önálló átruházását, valamint a zálogjognak szerződéssel való elzálogosítását.

Ha tehát a zálogjoggal biztosított követelés másra száll, ez maga után vonja a zálogjog átszállását is; ezzel szemben a zálogjogosultság nem száll át annak a követelésnek az átszállása nélkül, amelyet a zálogjog biztosít.

d) A zálogjog valamely követelés biztosítására szolgál. Ebből következik, hogy a zálogjog is megszűnik, ha megszűnik maga a követelés vagy a zálogjog átruházása nélkül átszáll, kivéve ha a Ptk. értelmében a zálogjog a megtérítési követelés biztosítására fennmarad (256. §).

4. A bankhitelt biztosító zálogjog

Ptk. 262. § (1) A bankhitel biztosítására szolgáló zálogjog a bankhitel folyósítása által a zálogtárgy átadása nélkül is létrejön.

(2) A zálogjog kielégítési elsőbbséget biztosít.

(3) A bankhitelt biztosító zálogjog részletes szabályait külön jogszabály állapítja meg.

Pr. 8. § (2) A bankkölcsönnek anyagi értékkel fedezve kell lennie.

Pr. 9. § (1) A bankkölcsön visszafizetése vagyontárgyaknak a lekötésével (zálogjog), kezességgel, valamint óvadékkal, ezen kívül követelés és egyéb jog engedélyezésével is biztosítható.

(2) Ha a bankkölcsön biztosítékául lekötött zálogtárgy a pénzüintézet birtokába jut, a kölcsönnyújtásból eredő követelését a pénzüintézet a zálogtárgyból bírósági eljárás nélkül is kielégítheti.

(3) Az (1) bekezdés alapján állami tulajdonban levő ingatlan, valamint a szövetkezet tulajdonában álló vagy az állam által használatába adott ingatlan is megterhelhető.

Pr. 10. § (1) Ha az adós bankkölcsöntartozását az esedékességkor

nem egyenlíti ki, és a pénzüintézet a biztosítékul lekötött zálogtárgyból való kielégítés jogával kíván élni, a pénzüintézet írásbeli felhívására az adós köteles a zálogjoggal terhelt vagyontárgyat nyolc nap alatt a pénzüintézetnek átadni. Ha a felhívás nem vezet sikerre, a zálogtárgynak az abból való kielégítés céljából történő átadását – a zálogul lekötést igazoló okirat végrehajtási záradékkal való ellátásával – a közjegyző rendeli el.

(2) Ha a pénzüintézet nem él a 9. § (2) bekezdésében biztosított jogával, a zálogtárgyból bírósági végrehajtás útján elégítheti ki magát.

(3) A zálogtárgy bírósági végrehajtás útján vagy a 11. § alapján történő értékesítésének nem akadálya az, hogy a bankhitelt biztosító zálogjoggal terhelt vagyontárgy egyébként mentes a végrehajtás alól, vagy hogy a zálogtárgy tulajdona, illetve az azzal való rendelkezés joga nem a bankkölcsön adósát illeti meg.

Pr. 11. § (1) Ha a bankhitelt biztosító zálogjoggal terhelt, a pénzüintézet birtokába jutott vagyontárgyakat nem bírósági végrehajtás útján értékesítik, a lefoglalt zálogtárgyak értékesítésére a bírósági végrehajtás szabályai az irányadóak azzal, hogy a végrehajtóra bízott feladatkört a pénzüintézet látja el.

(2) Ha az (1) bekezdés szerint megkísérelt értékesítés sikertelen marad, a pénzüintézet a vagyontárgyat szabadkézből eladhatja.

A bankkölcsönökkel kapcsolatban érvényesülő általános szabály, hogy a bankkölcsönnek anyagi értékkel fedezve kell lennie. Fedezetül szolgálhat

a) anyag, befejezetlen vagy féltermék, késztermék, állatállomány, áru;

b) jövőbeli vagy még el nem választott termény (termés) vagy még kitermelésre váró készlet;

c) termékszállításból vagy szolgáltatásból keletkezett és érvényesítés alatt álló, valamint egyéb címen keletkezett követelés;

d) ingatlan vagy egyéb állóeszköz.

A bankhitel biztosítására szolgáló zálogjog a bankhitel folyósítása által a zálogtárgy átadása nélkül is létrejön. A kézizálogjoggal szemben, amelynek létrejöttéhez a zálogszerződésen felül a zálogtárgy átadása is szükséges (Ptk. 257. §), éppen ez a bankhitel biztosítására szolgáló zálogjog legfőbb jellemzője. Ezt a zálogjogot tehát nem a zálogtárgy átadása keletkezteti, hanem a bankhitel folyósítása. Olyan fedezetnyújtásról van szó, amelynek a fedezetül lekötött vagyontárgyak nem kerülnek ki a termelés és a szükségletkielégítés folyamatából, a funkciójukat e folyamatban változatlanul betölthetik. Ebből az is következik, hogy a zálogtárgyak cserélődhetnek a termelés és az értékesítés folyamatában. A pénzüintézet akkor sem szerzi meg a tulajdonjogot, ha fedezetül elhasználható dolog szolgál. Ez tehát kivételt jelent a rendhagyó zálogjogra vonatkozó szabályok alól.

A bankhitelt biztosító zálogjog – amint erre a Ptk. indokolása is rámutat – a zálogjog egyik különleges fajtája. Sajátosságát az adja meg, hogy bár vagyontárgyak lekötése útján történő fedezetnyújtás-

A bankhitelt
biztosító zálogjog
általában

A zálogtárgyból
való kielégítés
biztosítékai

ról van szó, a vagyontárgyak azonban változhatnak, tehát nem áll fenn meghatározott vagyontárgyak állandó jellegű lekööttsége.

A bankhitelt biztosító zálogjog keletkezéséhez — amint erről már említés történt — nem szükséges az, hogy a zálogtárgy a pénzüintézet birtokába kerüljön. A pénzüintézet szempontjából azonban nem érdektelen a fedezet sorsa. Megfelelő biztosítékra van szükség tehát ahhoz, hogy a fedezetül leköötött, de a kötelezett birtokában maradó vagyontárgyak a fedezeti szerepüket valóban be tudják tölteni. Ilyen biztosíték lehet:

a) A pénzüintézet a hitelszerződésben feltételül szabja, hogy a bankkölcsön biztosítékaül leköötött vagyontárgyat az adósnak a hitelszerződésben meghatározott módon kár esetére biztosítania kell.

b) A pénzüintézet meghatározott esetekben kiköti, hogy az adós csak a pénzüintézet hozzájárulásával rendelkezhet a fedezetül leköötött vagyontárgyakkal.

c) A pénzüintézetek általában biztosítják maguknak azt a jogot, hogy a bankkölcsön fedezetének meglétét a hitelszerződés hatályban léte alatt ellenőrizhessék (vö. Ptk. 525. § [2] bek. c) pontja).

Kielégítési
elsőbbség

Maga a Ptk. rendelkezik arról, hogy a bankhitelt biztosító zálogjog kielégítési elsőbbséget biztosít. A kielégítési elsőbbség tényleges érvényesülését a Pr. (9–11. §) több rendelkezése biztosítja.

A Magyar Nemzeti Bankot jegybanki feladatainak ellátásával összefüggésben keletkező — akár lejárt, akár le nem járt — követeléseinek tekintetében, belföldi adósnak bármilyen címen birtokába jutott vagyontárgyai felett törvényes zálogjog illeti meg. A Bank követelését törvényes zálogjog alapján a zálogtárgyakkól bírósági eljárás nélkül, a legalkalmasabbnak talált módon elégítheti ki. Az Bankot a követeléseinek tekintetében adósnak vagyonán — ha jogszabály másként nem rendelkezik — a köztartozásokat közvetlenül követő rangsorban illeti meg a kielégítési jog (MNbt. 9. § [1]–[2] bek.).

A pénzüintézetet követeléseinek tekintetében adósnak vagyonán — ha jogszabály másként nem rendelkezik — a köztartozásokat közvetlenül követő rangsorban kielégítési jog illeti meg. Ez a kielégítési jog — ugyanazzal az adóssal szemben — a követelések keletkezésének a sorrendjében áll fenn (Ápt. Vhr. 48. § [5] bek.).

A bankhitelt biztosító zálogjog a végrehajtási eljárás során akként érvényesül, hogy — a követeléseknek a Vht. 105. §-ában meghatározott sorrendjét is figyelembe véve — a zálogtárgy értékesítéséből befolyt összeget — az arányos kielégítés elvének megtörésével — elsősorban a zálogjoggal biztosított követelés kielégítésére kell fordítani (Vht. 107. § [2] bek.).

A bankhitelt biztosító zálogjog a felszámolási eljárás során két irányban is korlátozottan érvényesül. A zálogjoggal biztosított követelés — a zálogtárgy értékének erejéig — a többi egyébként nem privilégizált követeléssel szemben csak abban az esetben élvez előnyösebb kielégítési rangsort, ha a biztosítékot a felszámolási eljárás megindítása előtt legalább hat hónappal kikötötték (időbeli korlát). Emellett a bankhitelt biztosító zálogjog jogosultjának a követelését

az előnyösebb kielégítési rangsor alapján csak abban az esetben kell kielégíteni, ha a kötelezett a zálogtárgyhoz a jogosult által nyújtott kölcsönből jutott, azaz, ha a zálogtárgyat nem más pénzforrásból, hanem éppen a jogosult (a bank) által nyújtott kölcsönből vásárolta, illetőleg szerezte be (tárgyi korlát) – (1986. évi 11. tvr. 30. § [1] bek. d) pontja és [3] bek.).

Itt említünk meg még a pénzügyintézetet megillető két speciális jogosultságot:

a) A pénzügyintézet a számlatulajdonos rendelkezése nélkül is megterhelheti az adós nála vezetett számláját a pénzügyintézeti tevékenysége körében keletkezett esedékes követelésével (Pr. 4. § [4] bek.).

b) Ha a pénzügyintézet az állampolgár részére nyújtott, lejárt kölcsöntartozás megfizetésére az adóst előzetesen írásban felhívta, és a felhívás óta 30 nap eltelt, a pénzügyintézet a kölcsönkövetelés behajtására – a bírósági végrehajtási eljárás mellőzésével – közvetlen letiltást bocsáthat ki. Az adós munkáltatója, illetőleg a járandóságot, a munkából eredő díjazást, juttatást vagy egyéb követelés összegét folyósító szerv köteles a Vht. 5. §-a alapján a Vht. IV. fejezetében foglaltak szerint eleget tenni. Ha az adós a pénzügyintézet követelésének fennállását vagy összegét vitatja, a végrehajtás megszüntetése vagy korlátozása iránt a Vht. 44. §-a szerint a pénzügyintézet ellen pert indíthat (a pénzügyintézeti közvetlen letiltásról szóló 26/1985. [X. 21.] PM rendelet).

A zálogjog dologi hatályával kapcsolatban kézizálogjog és jelzálogjog esetében nehézség nem merül fel, mert a kézizálogjognál a zálogtárgy a zálog jogosult birtokában van, jelzálogjognál pedig a zálogjog léte az ingatlan nyilvántartásból kitűnik, tehát mindkét esetben felismerhető a zálogjog léte. Kérdéses azonban, hogy a zálogjog dologi hatályát illetően mi a helyzet a bankhitelt biztosító zálogjog esetében.

Dologi hatály

A bankhitelt biztosító zálogjog – mint ismeretes – a bankhitel folyósításával jön létre a zálogtárgynak a zálog kötelezett birtokából való kikerülése nélkül. A zálogkötelezett tehát az ilyen vagonytárgyat másnak elidegenítheti anélkül, hogy ez a vagonytárgynak a bankhitelt biztosító zálogjoggal terhelttségéről tudomást szerezhetne. Ha a bankhitelt biztosító zálogjog kötelezettje a zálogtárgyat harmadik személynek elidegeníti, ez utóbbi a tulajdonjogot megszerzi, s a zálogjogosult – kielégítési jogának gyakorlása céljából – nem követelheti tőle a vagonytárgy kiadását.

Van ugyan olyan szabály, amely szerint a zálogtárgy értékesítésének nem akadályozza, hogy a zálogtárgy tulajdona, illetőleg az azzal való rendelkezés joga nem a bankkölcsön adósát illeti meg (Pr. 10. § [3] bek.), ezt a rendelkezést azonban nyilván arra az esetre kell vonatkoztatni, amikor a pénzügyintézet megszerzi a zálogtárgy birtokát. Harmadik személy jóhiszemű szerzőnek a birtokba vett dolgon szerzett jogai nem szenvedhetnek sérelmet (Ptk. magyarázat II. 1269. o.).

A bankhitelt biztosító zálogjoggal terhelt vagyontárgyaknak a pénzüintézet számára való „biztosítását” segíti elő annak a régebbi gyakorlatnak a felújítása, hogy a zálogjoggal érintett vagyontárgyakat, pl. gépeket megkülönböztető jellel, jelzéssel látják el.

5. Zálogjog követelésen vagy joron

Ptk. 263. § (1) Zálogjogot átruházható követelésen vagy joron, valamint olyan joron lehet szerezni, amelynek gyakorlása átruházható. Zálogjog osztható követelés meghatározott részén is keletkezhet.

(2) Ingatlanon fennálló haszonélvezeti joron zálogjogot nem lehet alapítani.

(3) A zálogjog megszerzéséhez szükséges, hogy megalapítását a követelés vagy jog kötelezettjével közöljék, és ha az elzálogosított követelésről vagy jogról okiratot állítottak ki, ezt a zálogjogosultnak átadják.

Zálog szerzése
követelésen vagy
joron

Zálogjog tárgya lehet követelés vagy jog is. Ilyen esetben a kielégítés oly módon történik, hogy a követelést behajtják, illetőleg a jogot gyakorolják. A jogot az eredeti jogosult helyett a zálogjoga alapján a zálogjogosult gyakorolja, illetőleg a követelést ő hajtja be. Ebből az is következik, hogy a követelés elzálogosításának akkor lehet helye, ha a követelés átruházható, jog elzálogosításának pedig akkor, ha a jog vagy legalábbis annak a gyakorlása átruházható.

Ha a követelés oszthatatlan, csak az egész követelés elzálogosítása jöhet szóba. Ha viszont osztható, zálogjog keletkezhet a követelés meghatározott részén is. A legoszthatóbb követelés a pénzkövetelés, ezért ennek meghatározott részére is alapítható zálogjog.

Nem lehet zálogjogot alapítani ingatlanon fennálló haszonélvezeti joron. Semmis továbbá zálogjognak szerződéssel való elzálogosítása (Ptk. 251. § [4] bek.).

Sajátossága a szóban levő zálogjognak, hogy ilyenkor nem lehet szó a zálogtárgy külsőleg is felismerhető átadásáról. Ebből következően különbség van ennek a zálogjognak a keletkezése és az egyéb zálogjogok keletkezése között. A Ptk. e zálogjog keletkezésének feltételül szabja meg azt, hogy a zálogjog megalapítását a követelés vagy jog kötelezettjével közöljék és olyan esetben, amikor az együttesen szükséges a zálogjog keletkezéséhez. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a követelésről, illetőleg a jogról okiratot kell kiállítani olyankor is, amikor ezt jogszabály nem teszi kötelezővé.

A zálogjog megszerzésének feltételei tehát attól az esetlegességtől függően alakulnak, hogy a követelésről vagy jogról állítottak-e ki okiratot, ha nem, elegendő az értesítés, ha igen, az értesítésen felül az okirat átadása is szükséges.

Ha az elzálogosított követelésről vagy jogról okiratot nem állítottak ki, a zálogjog megszerzéséhez elegendő a követelés vagy jog kötelezettjével való közlése. A Ptk. azonban nem rendelkezik arról, kitől kell az értesítésnek származnia ahhoz, hogy a követelés vagy

jog kötelezettje megnyugvással teljesíthessen a zálogjogosult kezéhez. Ez arra enged következtetni, hogy a közlés származhat bármelyik féltől vagy akár harmadik személytől is. Kérdéses lehet azonban, vajon a zálogjoggal biztosítandó követelés jogosultjától származó közlés elegendő-e ahhoz, hogy az elzálogosított követelés kötelezettje minden veszély nélkül teljesíthessen az elzálogosított követelés jogosultja helyett a zálogjogosult kezéhez. Adott esetben célszerűnek mutatkozhat a bírósági letétbe helyezéssel történő teljesítés.

Olyan zálogjoggal, amelynek követelés a tárgy, biztosíthatók a bankügyletek is.

a) Bankkölcsön fedezete lehet követelés és egyéb jog (Pr. 9. § [1] bek.). A követelésen fennálló zálogjogra vonatkozó szabályokat (Ptk. 263 – 264. §) kell alkalmazni akkor is, ha a követelésen fennálló zálogjog bankkölcsönt biztosít, ha csak a jogszabálynak nincs valamilyen eltérő rendelkezése.

A bankhitelt biztosító zálogjog sajátosságából folyóan bizonyos problémák jelentkezhetnek olyan esetben, amikor a zálogjog tárgya valamilyen követelés. Az 1. pontban már szó volt arról, hogy a követelésen fennálló zálogjog megszerzéséhez szükséges a zálogjog megalapításának az elzálogosított követelés kötelezettjével való közlése, továbbá a követelésről kiállított okiratnak a zálogjogosult részére történő átadása (Ptk. 273. § [3] bek.). Leglényegesebb sajátossága viszont a bankhitelt biztosító zálogjognak – amint ez a Ptk. 262. §-ával kapcsolatban mondottakból kitűnik – az, hogy ez a zálogjog pusztán a bankhitel folyósítása által a zálogtárgy átadása nélkül is létrejön. E két rendelkezésnek egymással összefüggő értelmezése alapján az a megállapítás tehető, hogy a közlés és az okirat átadása abban az esetben is feltétele a követelésre vonatkozó zálogjog megszerzésének, ha a követelés elzálogosítása bankkölcsönt biztosít, tehát ha a bankhitelt biztosító zálogjogról van szó. (Meznerics: Bankügyletek a szocialista gazdálkodásban, Budapest, 1963. 91. o., Meznerics: A hitel biztosítékai, Jogtudományi Közlöny, 1969. évi 1. szám, 25. o., Ptk. magyarázat II. 1271. o.).

Nem elegendő tehát a bankkölcsön folyósítása ahhoz, hogy a pénzügyintézet megszerezze a követelésen a zálogjogot. Ez a követelésen fennálló zálogjog sajátos természetével áll összefüggésben. Nem a kötelezett birtokában levő és a jogosult által is könnyen ellenőrizhető vagyontárgyról van ugyanis szó, hanem olyanról, amelyet kívülálló harmadik személy köteles majd szolgáltatni. Nyilvánvaló, hogy a harmadik személynek tudomást kell szereznie a vele szemben fennálló követelés elzálogosításáról.

b) Sajátos változata a követelésen fennálló zálogjognak az, amely takarékbetétkönyv vagy kötvény zálogul lekötésével keletkezik. A követelést ilyenkor a betétkönyv, illetőleg a kötvény testesíti meg. Ezekre az esetekre a Ptk. indokolása is utal. Jogszabály adja meg a lehetőséget takarékbetétkönyv vagy kölcsönkötvény zálogul lekötésére.

Zálogjog
követelésen
bankügylet esetén

ba) A takarékbetétet – általános szabály szerint – nem lehet polgári jogi tartozás kiegyenlítése vagy biztosítása végett lefoglalni, arra zálogjogot vagy megtartási jogot szerezni. Ez a szabály azonban nem terjed ki az ügyleti biztosíték céljára szolgáló takarékbetételre (1989. évi 2. tvr. 5. § [1] bek.).

bb) A Köt. eredeti szövege szerint a magánszemély tulajdonában levő kötvényt köztartozás és polgári jogi tartozás biztosítására lefoglalni, arra zálog- vagy megtartási jogot szerezni nem lehetett, de az 1987. évi 22. tvr. (2. §) ezt a korlátozást az 1987. december 31. napjáig kibocsátott kötvényekre szűkítette le. A lefoglalás alóli mentesség az üzleti biztosíték céljára szolgáló kötvényre korábban sem terjedt ki.

Ptk. 264. § (1) A kötelezett az elzálogosított követelést csak a zálogjogosult és a követelés jogosultja kezéhez együttesen teljesítheti. Ha az elzálogosított követelés pénzkövetelés, bármelyik jogosult kívánhatja, hogy a kötelezett mindkettőjük javára bírósági letétbehelyezéssel teljesítsen. Ha az elzálogosított egyéb követelést teljesítik, a jogosult a teljesítés tárgyán kézizálogjogot szerez. A követelés vagy jog más okból való megszűntetése a zálogjogosulttal szemben nem hatályos.

(2) Ha a követelés esedékessége vagy a jog gyakorlása felmondástól függ, kielégítési jogának megnyílta után felmondással a zálogjogosult is élhet.

(3) A jogokon fennálló zálogjogra egyébként a kézizálogjog szabályait kell alkalmazni.

Az elzálogosított
követelés
teljesítése

A Ptk. 263. §-ával kapcsolatban említett aggályokat enyhíti az a rendelkezés, amely szerint a kötelezett az elzálogosított követelést csak a zálogjogosult és a követelés jogosultja kezéhez együttesen teljesítheti. Ha pedig az elzálogosított követelés pénzkövetelés, bármelyik jogosult (tehát mind a zálogjogosult, mind pedig a követelés jogosultja) kívánhatja, hogy a kötelezett mindkettőjük javára bírósági letétbe helyezéssel teljesítsen.

Mindez elsősorban a zálogjogosult érdekeit védi, mert bizonyos biztonságot nyújt az elzálogosított követelés jogosultjának és kötelezettjének az esetleges önkényes eljárásával szemben.

A zálogjogosult kiszolgáltatottsága ellen kíván védelmet nyújtani az a szabály is, amely szerint olyan esetben, amikor az elzálogosított követelés nem pénzkövetelés, hanem egyéb követelés, és e követelés kötelezettje teljesít, a jogosult a teljesítés tárgyán kézizálogjogot szerez. A Ptk. e tekintetben nem rendelkezik ugyan, e rendelkezésnek az előbb említett szabályokkal összefüggésben történő értelmezése alapján az állapítható meg, hogy itt olyan teljesítésről van szó, amely nem az elzálogosított követelés eredeti jogosultjának a kezéhez, hanem együttesen a zálogjogosult és az elzálogosított követelés jogosultja kezéhez történik. Ez áll összhangban azzal a rendelkezéssel is, hogy a kézizálogjog létrejöttéhez a zálogszerződésen felül a zálogtárgy átadása szükséges (Ptk. 257. §).

A zálogjogosult érdekeit védi, biztonságát szolgálja az a szabály

is, amely szerint a követelés vagy a jog más okból való megszüntetése a zálogjogosulttal szemben nem hatályos (relatív hatálytalanság).

Az elzálogosított követelés esedékessége vagy az elzálogosított jog gyakorlása sokszor felmondástól függ. A zálogjogosult a szerződő partnerének kiszolgáltatott helyzetben lenne, ha ez utóbbi a felmondási joga gyakorlásának elmulasztásával megakadályozhatná, hogy a zálogjogosult követelését kielégítse. Az elzálogosított követelés teljesítéséhez a zálogjogosultnak is közvetlen érdeke fűződik. Az elzálogosított követelés vagy jog jogosultja és kötelezettje közötti összjátás megakadályozása érdekében a Ptk. akként rendelkezik, hogy ha a követelés esedékessége vagy a jog gyakorlása felmondástól függ, a felmondás jogát a zálogjogosult is gyakorolhatja, de csak a kielégítési jogának megnyílta után.

Felmondási jog
gyakorlása

6. Az óvadék

Ptk. 270. § (1) Ha valamely kötelezettség biztosítására óvadékot nyújtanak, a jogosult a szerződés nemteljesítése vagy nem szerződés-szerű teljesítése esetén követelését az óvadékösszegeből közvetlenül kielégítheti.

(2) Óvadéku pénz, takarékbetétkönyv vagy értékpapír szolgálhat. Ha az óvadék tárgya más dolog, a zálogjog szabályait kell alkalmazni.

(3) Bírósági úton nem érvényesíthető követelés óvadékkal biztosítása semmis. Ezt a szabályt az elévült követelés biztosítására nyújtott óvadékokra nem lehet alkalmazni.

(4) A követelés elévülése az azt biztosító óvadékból való kielégítést nem akadályozza.

Ptké. I. 49. § Gazdálkodó szervezet a pénzben kapott óvadékot takarékbetétbe helyezéssel köteles őrizni.

Az óvadék (kaució) a dologi biztosíték egyik fajtája: rendeltetése az, hogy a kötelezett szerződésszegése esetére a jogosult számára fedezetet, kielégítési alapot nyújtson. Ha valamely kötelezettség biztosítására óvadékot adnak, ez lehetővé teszi azt, hogy a jogosult a szerződés nemteljesítése vagy nem szerződésszerű teljesítése esetén követelését az óvadékösszegeből közvetlenül kielégíthesse.

Az óvadék
fogalma és
rendeltetése

Óvadékot rendszerint tartós jogviszony alapján keletkező követelések zökkenőmentes és gyors kielégítésének lehetővé tétele céljából adnak. Különösen olyankor történik ilyen biztosítékadás, amikor a jogviszony természetéből folyóan alaposan lehet számolni az óvadékot kapó fél károsodásának – jogosult által el nem hárítható vagy csak nehezen elhárítható – veszélyével. Az óvadék tehát a jogosult biztonságát fokozza a követelésének kielégítése terén.

Az óvadéknyújtás alapulhat szerződésen, valamint jogszabály rendelkezésén is.

A Ptk. nem tartalmaz olyan szabályt, hogy a jogosult csak akkor elégítheti ki a követelését az óvadékból, ha megszűnik az óvadék nyújtásának alapjául szolgált jogviszony. A jogosult ezért valamely

részkötelezettség teljesítésének elmulasztása vagy egyéb szerződés-szegés esetében is kielégítheti követelését az óvadékból anélkül, hogy az óvadéknyújtás alapjául szolgáló jogviszony megszűnnék. Ilyenkor azonban a megcsorbult óvadék (az óvadék megmaradt része) esetleg nem nyújt már megfelelő fedezetet a jogosultnak az alapul szolgáló jogviszonyból a jövőben esetleg keletkező további követeléseire. Ezért az említett esetben a jogosult az óvadék pótlását, illetőleg kiegészítését követelheti.

Óvadék és
zálogjog
különbsége

Az óvadék és zálogjog egymáshoz közel álló jogintézmények. A közöttük fennálló különbségek az alábbiakban foglalhatók össze:

– az óvadék tárgya csak pénz, takarékbetétkönyv vagy értékpapír lehet, a zálogjogé általában éppen ezek nem lehetnek (tehát gyakorlatilag éppen fordított a helyzet);

– az óvadék nyújtására vonatkozó megállapodásban a felek általában nem határozzák meg a biztosított követelés mértékét, zálogjog esetében viszont a biztosított követelés mértéke általában meg van határozva, ez csak keretbiztosítéki jelzálogjog esetében határozatlan;

– óvadék esetében a fő szabály az óvadékból való közvetlen kielégítés, zálogjog esetében viszont a bírósági úton történő kielégítés.

Kielégítés az
óvadékból

Az óvadék nem kötbér jellegű biztosíték, tehát nem ment fel a kár mértékének bizonyítása alól (az óvadék nem kártérítési átalány). Az óvadék adójának módjában áll bizonyítania, hogy a jogosult kára kisebb az óvadék mértékénél, s ezért a jogviszony megszűnése esetén a különbözetet visszakövetelheti. Mindebből viszont az is következik, hogy a jogosult (az óvadékot kapó fél) követelheti az óvadékot meghaladó kárának megtérítését.

Az óvadék az alapul szolgáló jogviszonyt létesítő szerződés bármilyen megszegésének esetére biztosítékot nyújt a jogosult számára (késelem, hibás teljesítés, lehetetlenülés, teljesítés megtagadása), hasonlóképpen a jogviszony keretében a jogosult mindennemű megkárosítása esetére is (sikkasztás, rongálás stb.). Az óvadékkal biztosított kötelezettség megszegése esetében az óvadékot kapó fél a követelését közvetlenül kielégítheti, tehát az óvadékkal nyomban rendelkezhet. Éppen ebben van az óvadék nagy előnye.

Az óvadékból való kielégítés csak lehetőség, a jogosult nem köteles az óvadékot a követelésének fedezésére fordítani. Ha pl. kölcsönvevő ad óvadékot a hitelezőnek a kölcsönszerződésből eredő kötelezettségei biztosítására, a hitelező az óvadékból kielégítheti kölcsönkövetelését a kölcsönvevő fizetési késedelme esetén. A kölcsönvevő azonban – hacsak a felek másként nem állapodtak meg – nem követelheti, hogy a hitelező az óvadékot fordítsa a kölcsönkövetelése kielégítésére. A hitelező tehát megteheti azt, hogy az óvadék által nyújtott kielégítési lehetőség ellenére a kölcsön visszafizetésének elmulasztásának egyéb rendelkezésére álló jogkövetkezményeit alkalmazza.

Az óvadék tárgya

A Ptk. rendelkezése szerint óvadékul – amint erről már említés

történt – pénz, takarékbetétkönyv vagy értékpapír szolgálhat. Lehet más dolog is az óvadék tárgya, ez esetben azonban a zálogjog szabályait kell alkalmazni. Ilyenkor már nincs meg az óvadékra jellemző közvetlen kielégítés lehetősége, s az óvadékul adott vagyontárgy lényegében a zálogtárgy szerepét tölti be. Ilyen körülmények között pedig a zálogjog szabályainak alkalmazása indokolt.

Van olyan eset, amikor az óvadékot pénzben adják ugyan, az óvadékot kapó fél azonban azt nem tarthatja meg ebben az eredeti alakjában. Gazdálkodó szervezet ugyanis pénzben kapott óvadékot takarékbetétbe helyezéssel köteles megőrizni (Ptké. I. 49. §).

Az óvadék járulékos jellegű: sorsa általában annak a jogviszonynak a sorsától függ, amelyből eredő kötelezettségek biztosítására szolgál. Ez jut kifejezésre abban a szabályban, amely szerint bírósági úton nem érvényesíthető követelés óvadékkal biztosítása semmis.

Ez alól van azonban némi kivétel: az említett szabályt nem lehet alkalmazni az elévült követelés biztosítására nyújtott óvadékra. A jogosult tehát az óvadékból akkor is kielégítést kereshet, ha az óvadékkal biztosított követelés már elévült, annak ellenére, hogy az elévült követelést – általános szabály szerint – nem lehet bírósági úton érvényesíteni (Ptk. 325. § [1] bek.). Az óvadék a jogosultnál van, s közvetlen kielégítést tesz lehetővé. Nem volna ezért indokolt a követelés kellő időben történő érvényesítésének elmulasztásához az óvadékból való kielégítés lehetőségétől való megfosztás jogkövetkezményét fűzni.

Nem erősíthető meg óvadékkal az érvénytelen szerződés sem.

Ptk. 271. § (1) Az óvadékot csak a kielégítés céljára szabad felhasználni; az ezzel ellentétes megállapodás semmis.

(2) Az óvadék visszajár, ha az alapul szolgáló szerződés megszűnt, illetőleg a szavatossági vagy jótállási idő eltelt anélkül, hogy az óvadékból való kielégítésre jogalap volna.

Az óvadék fedezetnyújtási funkciójából következik, hogy az a fél, aki az óvadékot kapja, az óvadék tárgyát alvagyonként, tehát a többi vagyontárgyaitól elkülönítve köteles kezelni. Az óvadékot csak a kielégítés céljára szabad felhasználni, más célra nem, az ezzel ellentétes megállapodás semmis.

Ez azonban olyan esetben, amikor az óvadék tárgya pénz, nem jelenti, hogy a jogosult ugyanazokat a pénzürméket, bankjegyeket köteles őrizni, amelyeket kapott, hanem azt, hogy az óvadéknak megfelelő összeggel az óvadéknyújtás alapjául szolgáló jogviszony egész fennállása alatt rendelkeznie kell, hacsak – természetesen – azt vagy annak egy részét követelése kielégítése céljából nem vette jogszerűen igénybe. A jogosult azonban megteheti azt is, hogy az óvadékul kapott pénzürméket, bankjegyeket elkülönítve (pl. dobozban, borítékban, fiókban) őrzi. A felek erre vonatkozóan meg is állapodhatnak.

Előbb már volt szó arról, hogy gazdálkodó szervezet az óvadékul kapott pénzüsszeget takarékbetétbe helyezéssel köteles őrizni (Ptké.

Az óvadék
járulékos jellege

Az óvadék
felhasználása

I. 49. §). Ez azt is jelenti, hogy a gazdálkodó szervezet az óvadék címén kapott összeget nem használhatja.

Az óvadék járulékos természetével függ össze, hogy az óvadék visszajár akkor, ha megszűnik az óvadéknújtás alapjául szolgáló szerződés. Lehetséges azonban, hogy a jogosultnak a hibás teljesítésből eredően valamilyen jogszerű követelése keletkezik. Ezért a jogosult az ilyen jellegű követelésének fedezetéül az óvadékot a szavatossági, illetőleg jótállási idő elteltéig visszatarthatja. Az óvadék visszajár, ha a szavatossági vagy jótállási idő eltelt anélkül, hogy az óvadékból való kielégítésre jögalap volna.

Ha az óvadékot nem az alapul szolgáló jogviszony megszűnésekor kell a felek megállapodása szerint visszafizetni, hanem a jogviszony fennállása alatt részletekben, ez esetben valójában nem óvadékról van szó, hanem óvadékkal leplezett kölcsönről.

7. Az engedményezés

Ptk. 328. § (1) A jogosult követelését szerződéssel másra átruházza (engedményezés).

(2) Nem lehet engedményezni a jogosult személyéhez kötött, valamint azokat a követeléseket, amelyek engedményezését jogszabály kizárja.

(3) Az engedményezésről a kötelezettet értesíteni kell; a kötelezett az értesítésig jogosult az engedményezőnek teljesíteni.

(4) Ha a kötelezettet az engedményező értesíti, a kötelezett az értesítés után csak a jogosultnak (engedményes) teljesíthet; az engedményestől származó értesítés esetén a kötelezett követelheti az engedményezés megtörténtének igazolását. Ennek hiányában csak a saját veszélyére teljesíthet annak, aki engedményesként fellépett.

Az
engedményezés
fogalma

Az engedményezés olyan szerződés, amellyel a jogosult a követelését másra ruhazza át. Az átruházó, a korábbi jogosult az engedményező, a követelés megszerzője, az új jogosult az engedményes. Az engedményezéshez a kötelezett hozzájárulására nincs szükség, mert a jogosult személyében anélkül következik be változás, hogy ez a kötelezett helyzetét érintené, súlyosbítaná. Az engedményes ugyanis nem szerezhet az engedményezéssel több jogot, mint amennyi magát az engedményezőt megillette.

Az engedmény absztrakt, tehát jogcímétől független juttatás. Az engedményező és az engedményes közötti jogcímnak ezért csak az egymás közötti jogviszonyukban van jelentősége; a kötelezett erre a jogcímre való tekintet nélkül kerül az engedményessel jogviszonyba.

A Ptk. nem köti az engedményt alakszerűséghez, a 216. § (1) bekezdése értelmében tehát az erre irányuló szerződés akár szóban, akár írásban érvényesen létrejöhet, sőt elvileg az sem kizárt, hogy a felek az engedményezésre, illetőleg annak elfogadására irányuló akaratukat ráutaló magatartással fejezzék ki. A megállapodásban

határozottan és pontosan meg kell jelölni azt a követelést, amelyre az engedményezés vonatkozik, arra azonban nincs szükség, hogy a felek az engedményezés kifejezést használják. Elég, ha a szerződés tartalmából megállapítható, hogy engedményezés történt.

A Legfelsőbb Bíróság egyik határozatának indokolása szerint pl. nincs jelentősége annak sem, hogy az okirat elnevezése „felhatalmazás”, mert az okirat tartalmából kétségtelenül felismerhető a feleknek az a szándéka, amely szerint a szerződéssel a követelést a felperesekre kívánták ruházni. Igaz, hogy a felperesek az okiratot nem írták alá, erre azonban nem is volt szükség, mert a Ptk.-nak az engedményezésre vonatkozó rendelkezései nem írják elő az írásbeliséget (P. törv. I. 21 008/1964.).

A vagyoni követelések általában engedményezhetőek. Nem engedményezhetőek azonban azok a követelések, amelyeknek átruházását a szolgáltatás jellege, jogszabály vagy a felek megállapodása kizárja.

A felek megállapodhatnak abban, hogy valamely jogviszonyból keletkező követelés másra nem ruházható át, nem engedményezhető. Az ilyen követelés engedményezésével a jogosult szerződésszegést követne el a kötelezettel szemben, ezért az engedményezést nem lehet érvényesnek elismerni.

Engedményezni lehet visszterhes szerződésből származó követeléseket is. Ezáltal azonban nem szállnak át az engedményesre az engedményezőnek a szerződésből eredő kötelezettségei, hanem a jogviszony továbbra is az eredeti felek, az engedményező és a kötelezett között áll fenn, és ha az engedményező az ebből eredő kötelezettségét nem teljesíti, ezt a kötelezett az engedményessel szemben kifogásként felhozhatja. Az engedmény tárgya ugyanis nem maga a jogviszony, hanem az abból eredő meghatározott követelés.

Elvileg elévült követelés is engedményezhető, a kötelezett azonban az engedményes követelésével szemben az elévülésre ugyanúgy hivatkozhat, mint az engedményezővel szemben.

Engedményezhető a jövőben lejáró és a feltételhez kötött követelés is, de nincs akadálya valamely követelés részbeni engedményezésének sem. Engedményezni lehet például olyan kölcsönkövetelést, amelynek visszafizetése csak az engedményezést követő időben lesz esedékes, de engedményezni lehet az 50 000 forintos vételár követelésből például 5000 forintot. Ha a követelés felfüggesztő feltételhez kötött, az engedményes is csak akkor léphet fel a kötelezettel szemben, ha a feltétel bekövetkezett, a feltétel bekövetkeztének a meghiúsulása az engedményes jogait is megszünteti. Nem érvényes az engedményezés, ha az nem egy vagy több pontosan meghatározott követelésre, illetőleg követelésrészre vonatkozik, hanem általában az engedményezőnek az összes jövőben keletkező követelésére irányul.

Nem akadálya az engedményezésnek az sem, hogy az engedményező követelését már perrel érvényesítette.

A kötelezettet az engedményezésről értesíteni kell. Az értesítés származhat az engedményezőtől és az engedményestől egyaránt, de a két értesítés joghatálya nem azonos. Ha az eredeti jogosult, az

Az
engedményezés
feltételei

Értesítés

engedményező értesíti a kötelezettet az eredményről, a kötelezett joghatályosan csak az új jogosult, az engedményes kezéhez teljesíthet. Ha az értesítést követően mégis az engedményezőnek fizet, ezt saját kockázatára teszi, mert kiteszi magát a kétszeri fizetés veszélyének. Az engedményes ugyanis ennek ellenére felléphet vele szemben. Nem teljesíthet letétbe helyezéssel sem, mert az értesítést követően a jogosult személye nem bizonytalan, és így a letétbe helyezésnek a Ptk. 287. §-a (1) bekezdésében meghatározott feltételei nincsenek meg.

Ha az engedményes értesíti a kötelezettet az engedményről és nem tudja hiteltérdemlően igazolni, hogy a követelést engedményezéssel megszerezte, a kötelezett csak saját veszélyére teljesíthet az engedményes kezéhez, mert ugyanúgy kiteszi magát a kétszeri teljesítés veszélyének, mint amikor az engedményező értesítése után továbbra is az engedményező, az eredeti jogosult részére teljesít. Minthogy ilyen esetben a jogosult személye a kötelezett előtt bizonytalanná vált, mód van letétbe helyezéssel való teljesítésre is.

Az értesítés ugyanúgy nincs alakszerűséghez kötve, mint maga az engedményezés, tehát történhet szóval, írásban, személyesen vagy megbízott útján is; a döntő az, hogy az értesítés – bármilyen formában történjék is – hiteltérdemlő legyen.

A joghatályos értesítés után a kötelezett jogosan tekintheti az engedményest hitelezőjének. Ennek kettős hatása van: egyrészt már nem teljesíthet érvényesen az engedményező részére, másrészt pedig joga van arra, hogy most már az engedményesnek teljesítsen.

Ha a követelést az engedményezésről való értesítés után az engedményező elleni végrehajtási eljárásban lefoglalják, a kötelezett joghatályosan továbbra is csak az engedményes részére teljesíthet. Az engedményezéssel ugyanis a követelés már az engedményes követelése lesz, amiről a kötelezett szabályszerű értesítést kapott. Az engedményes pert indíthat a lefoglalás feloldása iránt, de a kötelezett helyzetén az sem változtat, ha igényper nem indul, mert a szabályszerű értesítés után ilyen per nélkül is már csak az engedményes részére teljesíthet. Szóba jöhet ilyen esetben is a letétbe helyezéssel való teljesítés.

Ptk. 329. § (1) Az engedményezéssel az engedményes a régi jogosult helyébe lép, és átszállnak rá a követelést biztosító zálogjogból és kezességből eredő jogok is.

(2) A kötelezettnek az engedményezésről való értesítése az elévülést megszakítja.

(3) A kötelezett az engedményezéssel szemben érvényesítheti azokat a kifogásokat és beszámíthatja azokat az ellenköveteléseket is, amelyek az engedményezővel szemben az értesítéskor már fennállt jogalapon keletkeztek.

Az
engedményezés
jogi
következménye

Érvényes engedményezéssel alanycsere következik be a jogosult személyében. Ennélfogva az engedményes, mint új jogosult megszerzi a követeléssel kapcsolatos mindazokat a jogokat, amelyek az engedményezőt megillették. Ha tehát a követelést a zálogjog bizto-

sítja, a zálogtárgyból ugyanolyan feltételek mellett kaphat kielégítést, mint az eredeti jogosult. Ugyanez vonatkozik a jelzálogjogra is. Kezesség esetén a kezes ellen is az erre vonatkozó jogszabályok szerint léphet fel.

Ha a követelést kézizálogjog biztosítja, az engedményes követelheti a zálogtárgy kiadását, ha pedig jelzálogjoggal biztosított követelést engedményeznek, a jelzálogjog fennmarad. Minthogy a jelzálogjog az engedményező javára van bejegyezve, a kötelezett a teljesítést ahhoz a feltételhez kötheti, hogy az engedményező a jelzálogjog törlésére vonatkozó engedélyt kiadja.

Ha az engedményezéskor az elévülési határidő még nem járt le, az engedményezés az elévülést megszakítja, mert a kötelezettnek az engedményről való értesítése a követelésről való rendelkezést fejezi ki. Az elévülési határidő tehát engedményezés esetén a kötelezett értesítésével újból kezdődik.

A kötelezett az engedményezéssel szemben is hivatkozhat mindazokra a kifogásokra, amelyekre az engedményezővel szemben is hivatkozott volna. Hivatkozhat például arra, hogy az a szerződés, amelyből az engedményezett követelés keletkezett, érvénytelen, vagy a követelés valamilyen okból nem jött létre, illetőleg megszűnt. Hivatkozhat arra is, hogy a követelés már az engedményezésről küldött, illetőleg közölt értesítés kézhezvétele előtt elévült, vagy hogy a követelés idő előtti, mert az engedményező a visszerhes szerződésen alapuló saját szolgáltatását még nem teljesítette. Védekezhet továbbá azzal is, hogy a követelést harmadik személy javára az engedményező tartozásának behajtására indult végrehajtási eljárásban még az engedményezésről való értesítés előtt lefoglalták.

Nem hivatkozhat a kötelezett eredményesen olyan kifogásokra, amely az engedményező és az engedményes jogviszonyára vonatkozik. Nem hivatkozhat például arra, hogy az engedményesnek az engedményezővel szemben fennálló az a követelése, amelynek fejében az engedményezés történt, elévült vagy más okból bírósági úton nem érvényesíthető. De nincs jelentősége a kötelezett és az engedményes jogviszonyában annak sem, hogy az engedményező és az engedményes között létrejött az a szerződés, amelyből az engedmény ellenértéke keletkezett, érvénytelen.

A kötelezett az engedménnyessel szemben csak olyan kifogásokat hozhat fel, amelynek jogalapja már megvolt akkor, amikor az engedményezésről értesítést kapott. Hivatkozhat például arra, hogy az engedményező az engedményezett tartozást az értesítést megelőzően már elengedte. Ez a védekezés akkor is eredményes lesz, ha az engedményezés az engedményező és az engedményes megállapodásával már korábban, a tartozás elengedése előtt megtörtént.

A kifogásokkal egy tekintet alá esik az is, ha a kötelezettnek az engedményezővel szemben olyan beszámítható ellenkövetelése van, amelynek jogalapja az értesítés idején már fennállott. Beszámítható tehát az ellenkövetelés akkor is, ha a jogalapja ez értesítéskor ugyan már megvolt, de a követelés csak ezt követően vált esedékessé. Ha

például a vevő, akinek a vételár tartozása, vagy a megrendelő, akinek vállalkozói díjtartozása van, ugyanebből vagy más jogviszonyból származó pénzkövetelését engedményezi harmadik személyre, az eladó, illetőleg a vállalkozó mint az engedményezett követelés kötelezettje, az engedményessel szemben is beszámíthatja az engedményezővel szemben fennálló vételár-, illetőleg vállalkozói díjkövetelését akkor is, ha ez a követelés csak az engedményezésről való értesítés után vált esedékessé, noha jogalapja – az adásvételi, illetőleg a vállalkozási szerződés – már az értesítés előtt létrejött. Az ellenkező megoldás ugyanis – amint a Ptk. indokolása is helyesen kiemeli – arra vezetne, hogy a kötelezett saját követelésének másra való átruházásával a tartozás beszámítását megghiúsítaná.

Ptk. 330. § (1) Az engedményező az engedményessel szemben a kötelezett szolgáltatásért – az engedményezés fejében kapott ellenérték erejéig – kezesként felel, kivéve ha

a) a követelést kifejezetten bizonytalan követelésként ruházta át az engedményesre;

b) felelősségét egyébként kizárta.

(2) Egyebekben az ellenérték fejében való engedményre az adásvétel, az ingyenes engedményre az ajándékozás szabályait kell alkalmazni.

Visszterhes és
ingyenes
engedmény

Az engedményezés lehet visszterhes és ingyenes, történhet ellenszolgáltatás fejében vagy minden ellenszolgáltatás nélkül. Az előbbi esetben az adásvétel, az utóbbi esetben pedig az ajándékozás szabályai az irányadók.

Ha az engedményezés visszterhes, az engedményező a kötelezett szolgáltatásáért kapott ellenérték erejéig kezesként felel. Ez azt jelenti, hogy ha az engedményezett követelés nem áll fenn, vagy ha az a kötelezettel szemben nem hajtható be, az engedményes az engedményező ellen fordulhat, aki azonban csak az engedményezésért kapott szolgáltatás erejéig felel. Az engedményező azonban ezt a felelősséget kifejezetten kizárhatja. Ezzel azonos értelmű az, ha az engedményező a követelést bizonytalan követelésként ruházza át, ami egyet jelent a követelés fennállásáért és behajthatóságáért való felelősség kizárásával. Az engedményező egyik esetben sem felel az engedményessel szemben a kötelezett teljesítéséért.

Felmerül a kérdés, hogy az engedményező felel-e a követelés érvényesítésével kapcsolatos költségekért az engedményessel szemben. Erre a Ptk. 273. §-a (2) bekezdésének az a rendelkezése ad választ, amely szerint a kezes felelőssége kiterjed a kezesség elvállalása után esedékes mellékszolgáltatásokra. A kezes a perköltségeként és a végrehajtási költségként azonban csak akkor felel, ha a keresetindítás előtt őt a teljesítésre felszólították. Ebből következik, hogy abban az esetben, ha a kötelezett nem teljesít, az engedményes köteles erről az engedményezőt értesíteni, mert ennek elmaradása esetén a per és a végrehajtási költségekért az engedményező nem felelős.

Ptk. 331. § Ha a követelés jogszabály vagy hatóság rendelkezése

folytán száll át másra, azok eltérő rendelkezése hiányában az engedményezés szabályait kell megfelelően alkalmazni. Ebben az esetben a korábbi jogosult kezesi felelőssége csak akkor marad fenn, ha ezt kifejezett rendelkezés előírja.

Az engedményezés szabályait kell alkalmazni akkor is, ha a követelés nem szerződés alapján, hanem jogszabály vagy hatósági rendelkezés folytán száll át másra (törvényi eredmény).

A törvényi engedmény fő eseteit a Ptk. szabályozza. Így pl.:

A Ptk. 255. §-ának (1) bekezdése értelmében, ha a zálogtárgy tulajdonosa és a követelés kötelezettje különböző személy, és a jogosult a zálogtárgyból nem a tulajdonostól kapott kielégítést, a követelés a kielégítés erejéig biztosítékaival együtt a tulajdonosra száll át. A zálogtárgy tulajdonosa ilyenkor az általa teljesített szolgáltatás erejéig a követelést az engedményezés szabályai szerint az eredeti kötelezettel, az egyenes adóssal szemben érvényesítheti.

Hasonló rendelkezést tartalmaz kezesség esetére a Ptk. 276. §-ának (1) bekezdése is, amely szerint amennyiben a kezes a jogosultat kielégíti, a követelés az azt biztosító és a kezességvállalást megelőzően keletkezett jogokkal, valamint a végrehajtási joggal együtt reá száll.

Egyetemleges kötelezettség esetében a Ptk. 338. §-ának (1) bekezdése értelmében a követelést kielégítő kötelezetre száll át a saját kötelezettsége mértékét meghaladó követelés. Ha tehát valamelyik kötelezett többet fizet, mint amennyi reá esne, a többlet behajtása végett a többi egyetemleges kötelezettel szemben az engedményezés szabályai szerint léphet fel.

Törvényi engedmény esetében a követelés fennállásáért és behajtathóságáért való felelősségnek a szerződésen alapuló engedményezésére vonatkozó szabályai csak akkor alkalmazhatók, ha a jogszabály kifejezetten így rendelkezik. Ennek az a magyarázata, hogy az említett felelősség alapja a visszerhes szerződés, törvényi eredmény esetében pedig a követelést nem a felek ilyen szerződése, hanem a jogszabály ruházza át másra.

Ugyanebből az okból nem vonatkoznak a törvényi engedményre a kötelezett értesítésével kapcsolatos rendelkezések. A törvényi engedmény ugyanis a kötelezettel szemben akkor válik hatályossá, amikor a követelés átszállásáról, illetőleg ennek törvényben meghatározott feltételei bekövetkezéséről tudomást szerez.

8. A fedezetigazolás

A pénzforgalomról szóló 412/1987. (PK 17.) MNB közlemény 114. pont: Fedezetigazolást a számlavezető pénzintézettől lehet kérni. A fedezetigazolás összegét a pénzintézet elkülönítetten kezeli.

A fedezetigazolást a pénzforgalomról szóló 412/1987. (PK 17.) MNB közlemény a fizetések különös szabálya között említi. A közleményből kitűnően a fedezetigazolás kiadása után az igazolt össze-

A törvényi
engedmény

A fedezetigazolás
fogalma

get a pénzügyi intézet elkülönítetten kezeli. Az elkülönített összegre vonatkozik a Pr. 4. §-ának (2) bekezdése, azaz a fedezetigazolással lekötött pénzeszközök a lekötöttség tartalma alatt csak a meghatározott célra használható fel.

A fedezetigazolás mibenlétét – mára is irányadóan, a mai bankgyakorlattal is alátámasztottan – az időközben az 1/1984. (XII. 28.) MNB rendelkezéssel hatályon kívül helyezett, a gazdálkodó szervek egymás közötti fizetéseinek biztosítékairól szóló 1/1970. (XI. 18.) MNB rendelkezés (6. §) akként fogalmazta meg, hogy a fedezetigazolással a bank a kötelezett kérésére azt igazolja, hogy a kötelezett bankszámla-követeléséből, esetleg más eszközből vagy szabad hitelkeretéből a fedezetigazolásban meghatározott összeget, az abban megjelölt időpontig a jogosult részére történő fizetés céljára elkülönítve (zárolva) rendelkezésre tartja.

A fedezetigazolás alapjául szolgáló elkülönített összeg terhére a bank a felek megállapodásának megfelelő következő vagylagos feltételek esetén fizet:

- a) ha a kötelezett előre hozzájárul – külön rendelkezés nélkül – a fizetéshez, vagy
- b) ha a jogosult az előre meghatározott okmányokat benyújtja a bankhoz, vagy
- c) ha a kötelezett a fizetési határidőn belül nem emel kifogást a fizetés ellen, vagy
- d) ha a kötelezett kifejezetten rendelkezik a fizetés iránt (7. § [1] bek.).

A kötelezett a fedezetigazolásra irányuló megbízásban a fizetés módját – a bank kívánságára – közölni köteles (7. § [2] bek.).

A fedezetigazolással a bank arra vállal kötelezettséget, hogy meghatározott összeget meghatározott időpontig a jogosult részére történő fizetés céljára rendelkezésre tart. A bank a fedezetigazolással nem fizetést ígér, hanem csupán rendelkezésre tartást. A fedezetigazolás önmagában véve nem a fizetés lebonyolításának módja, nem fizetési mód, erre utal az is, hogy a bank megkívánhatja, hogy a megbízásban külön jelöljék meg a fizetési módot.

A fedezetigazolás esetei

A fedezetigazolást szabályozó MNB rendelkezés – e részében – azért kerülhetett hatályon kívül, mert a 2/1982. (VII. 29.) OT – PM együttes rendelet – hatályon kívül helyezve a beruházások rendjéről szóló 34/1974. (VIII. 6.) MT rendeletet végrehajtó 3/1974. (VIII. 6.) OT – PM együttes rendelet 21. pénzügyi fedezet fedezetigazolással történő kötelező előzetes biztosítását.

Mindemellett a beruházási import beszerzések körében 1990 elejéig – meghatározott kivételekkel – kötelező volt a fedezetigazolás (a beruházási import lebonyolítási rendjének szabályozásáról szóló 54/1970. [XII. 29.] PM – KkM együttes rendelet; hatályon kívül helyezte a 2/1990. [I. 31.] PM rendelet).

A fedezetigazolás kérését, illetőleg adását a hatályos jog, mint lehetőséget – a felek megállapodására bízva – tartalmazza.

Nevezetesen a gazdálkodó szervezetek szállítási és vállalkozási

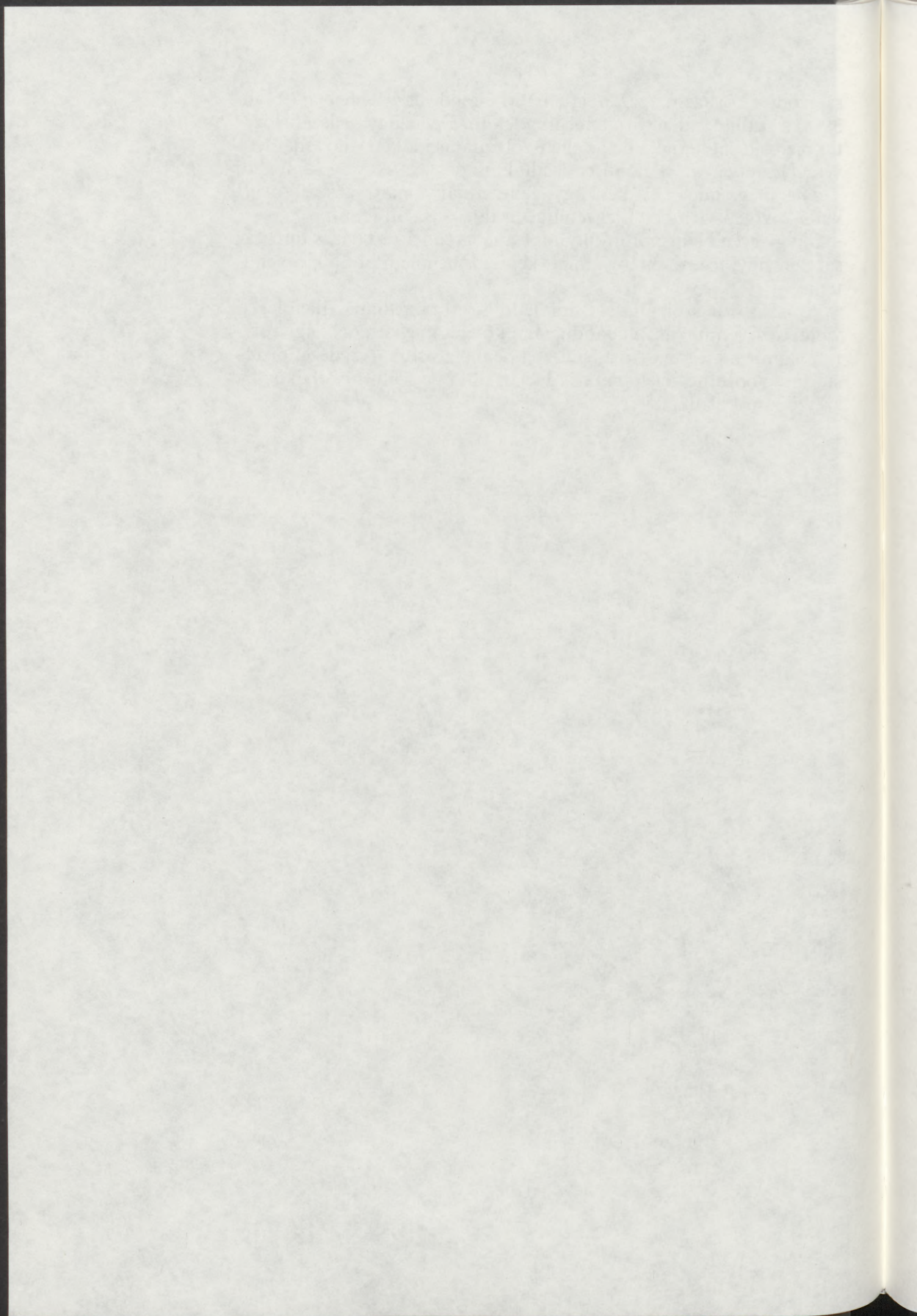
vo-
sal
tá-
k-
3.)
ek
3.)
a-
tt
el-
n
ö-
a
é-
-
a
a
]
s
-
l
-
a
t

szerveiről szóló 7/1978. (II. 1.) MT rendelet értelmében (9., ill. 39. §) a szállító/vállalkozó a megrendelőtől a pénzügyi fedezet előzetes biztosítását kérheti, ha az ellenszolgáltatás időben való teljesítése veszélyeztetve van, különösen azáltal, hogy

a) a megrendelőnek pénzügyi fedezethiány miatt a szállítóval/vállalkozóval szemben kiegyenlítetlen tartozása áll fenn,

b) egy éven belül előfordult, hogy a megrendelő esedékes tartozását pénzügyi fedezet hiánya miatt kellő időben nem tudta kiegyenlíteni.

A szállító a szolgáltatást mindaddig visszatárhhatja, illetőleg a vállalkozó a munkát mindaddig nem köteles megkezdeni vagy folytatni, amíg a megrendelő a fedezetet nem biztosítja. A fedezet biztosítására adott megfelelő határidő lejárta után a szállító/vállalkozó a szerződéstől elállhat.

VII. FEJEZET

A csekkszámlasszerződés

1. A csekk jelentősége, fogalma

„A csekk a pénzt nem teszi nélkülözhetővé; ennek egyik hivatását, az értékmérés szerepét betölteni egyáltalán nem képes; fizetési funkciójának becse pedig abban rejlik, hogy míg egyszerűen magát a fizetési teljesítményt egyszerűsíti, másrészt megszorítólag hatván a pénzszükségletre, növeli a gyümölcsözőbb felhasználásra diszponibilitássá vált tőkék mennyiségét.” (Dr. Halász Sándor: A csekkrendszer és fejlesztése Magyarországon, 1900. 10. oldal.)

A csekk – hasonlóan az e könyvben ismertetett egyéb bankjogi, pénzügytechnikai intézményekhez – igen régóta ismert fizetési eszköz. Ennek ellenére Magyarországon ma még kevésbé elterjedt, szabályai, előnyei sem annyira köztudottak.

A csekk történetiségét a pénzhez való kapcsolódása határozza meg, s a „pénzt feltalálása óta állandóan használták a Nyugat valamennyi civilizált népénél és a római birodalom megszakítás nélkül adta át az őt követő államoknak.” (Henry Pirenne, A középkori gazdaság és társadalom története, 1983. Gondolat, 171. o.) A pénz, a pénzgazdálkodás fejlődése során kialakuló különféle pénztechnikák valójában a múlt kódébe vesző emberi találmányok, amelyek széleskörű, s immáron maradandó újraalkalmazására a kereskedelem XII. századi újjászületésekor, illetve ezt követően került sor.

„Attól a pillanattól kezdve, hogy tudtak írni az emberek és csengő, teljes súlyú fémpénzekkel kellett ügyeiket intézniük, máris írással, levelekkel, ígéretekkel, rendelvényekkel helyettesítették őket. A keresztény időszámítás előtt 20 évszázaddal Babilonban a helyi kereskedők és bankárok között már papírpénzek és csekkek voltak forgalomban; Rómában ismerték a folyószámlát; s végül minden hiteleszközt – váltó, rendeletre szóló adóslevél, hitellel, bankjegy, csekk – ismerték az Iszlám-országainak muszlim vagy más hitű kereskedői is.” (Fernand Braudel: Anyagi kultúra, gazdaság és kapitalizmus XV – XVIII. század, a mindennapi élet struktúrái, Gondolat, 1985. 477. o.)

A csekk és az egyéb pénztechnikák is, akárcsak minden egyéb technika, az állandó, hosszú időn át ismétlődő igényre adott válaszok. Az áruforgalom, a kereskedelem középkori, s az újkor hajnalán való addig soha nem ismert mértékű kiterjedése, a világkereskedelem kialakulása, a pénz sokfélesége és mennyiségének a megnövekedése, a pénzzel való visszaélések, a pénz szállításának, őrzésének a gyakori háborúk miatti veszélyei, mind-mind szükségessé tették „új fizetési eszközök és új tartozás – kiegyenlítési módok alkalmazását, megteremtették a bankjegyet, létrehozták a pénzkímélés modern eszközeit, a bankár könyveiben való átírás (gíró) útján való fizetést, továbbá széles gazdasági körök kölcsönös követeléseinek egy központba terelését és ott leszámolás (scontrarió, clearing) útján való kiegyenlítését”. (Dr. Újlaki József: A csekk törvény magyarázata, Budapest, 1909, 2. o.)

A csekk második megszületésére a középkorban került sor, amikor a pénz iránti bizalmatlanság – amelyet a gyakori körülnyírások, vagy az arany-, ezüst-

A csekk története

tartalom csökkentése okoztak – és a közbiztonság állapota megnövelte a pénzletétek és a pénzletétekre való utalvány mennyiségét. A modern csekk bölcsője Angliában ringott, hiszen az itt kialakult mintát vették át más államok is, az angol csekk vált elterjedtebbé, s a legismertebbé. 1940 előtt igazi bankok nem működtek Angliában. Akik pénzüket nem őrizhették erős várakban, vagy más biztonságos helyen, azok a Towerben helyezték királyi védnökség alá. Amikor I. Károly 1640-ben pénzsűkében ezeket a pénzeket elkobozta, a pénztulajdonosok kezdték pénztőkájüket üzletileg erős, hitelezéssel már addig is foglalkozó magánszemélyeknél, társaságoknál elhelyezni. A letétről ezek elismervényt adtak, s ebben a bemutatónak azonnali fizetést ígértek. Ezeket az elismervényeket a tulajdonosok általában nem váltották be, hanem fizetésül átruházták. A XVIII. század közepe óta azonban ilyen elismervények, vagyis bankjegyek kiadása helyett a bankok utalványlapokat kezdtek a letevőknek kiszolgáltatni, amelyeket azok a szükséghez mért összeggel tölthettek ki. „A köznép kezdett tehát a bankokra váltót intézni. Mivel senki sem kötelezhető arra, hogy elfogadás nélkül beváltsa a reá intézett váltót, jogszokásképpen állapították meg, hogy a bankárnál lévő fedezet annyi, mint a bankár elfogadó aláírása. E nem elfogadásra, hanem kifizetésre szánt „váltó” neve: Cashnote, majd utóbb csak egyszerűen: csekk” (Újlaki, i. m. 7. o.).

A csekk szó származása egyebekben vitatott, hiszen egyesek szerint az angol exchequer-ből (kincstári) származik, amely viszont a chess (sakk) szóból ered, vélhetően utalva az egykor szokásban volt sakktáblaszerűen beosztott pénztári asztalokra. A franciák a szót a chesk (ellenőrizni-igazolni) kifejezésből származtatják. A vita eredménye az is, hogy sokáig a szó írásmódja sem volt egységes.

A csekk fogalma

„A csekk sajátos fizetési eszköz, amellyel a fizetési művelet akként nyer lebonyolítást, hogy a hitelező nem készpénzt, hanem értékpapírban megtestesített fizetési ígéretet kap, amelynek értelmében követelését a papír ellenében az utalványozott bank fizeti ki. A fizetési ígéret beváltásának két feltétlen biztosító van a kibocsátó szigorú felelőssége és az utalványozott beváltási kötelezettsége”. (Újlaki, i. m. 21. o.)

A csekk keletkezésének anyagi alapja a kibocsátójának egy banknál meglévő pénzletétje, amely a csekk fedezetét képezi. A csekk kibocsátásának további feltétele a kibocsátónak valamely bankkal való folyószámla-szerződése, amelynek alapján a bank őrzésre, kezelésre, haszonszerzésre átveszi a fél letétjét, s vállalja különféle követeléseinek a behajtását, nyilvántartását, illetve az eképpen kialakuló fedezetből eleget tesz a fél fizetési meghagyásainak, amelynek ügyleti formája lehet a csekk. A csekk kibocsátásának alapjául szolgáló letét állhat a számlatulajdonos befizetéseiből, de állhat a javára szóló csekkékből, váltókból és más értékekből is, amelyeket behajtás után szintén a javára írnak. E tényleges letétek mellett hitelleltét is megvalósulhat, hiszen a bank a fél részére engedélyezett hitelösszegeket a fél számlájára jóváírja, amelyek fölött azután ugyanúgy rendelkezési joga van, mintha készpénzletétről lenne szó. A csekk kibocsátásának alapfeltételét a pénzletét, az anyagi fedezet meglétének szükségességét szellemesen fejezi ki az a mondás, amely szerint: a csekk-könyv pótolja a pénzszekrényt, de nem pótolhatja az erszényt.

A csekk által közvetített minden egyes fizetési műveletnél három személy érdekelt; a csekk kibocsátója, a csekk vevője, s végül az, aki a csekket beváltja.

A csekk kibocsátója a fizetés ezen eszközét azért választja, mert pénzt nem kíván magánál tartani. Biztonsági, kényelmi, sőt üzleti szempontok bírhatják arra, hogy pénzt, követelését más, erre alkalmas, ilyen feladatra szakképzett szervezetre, a bankra bízva. Azáltal, hogy a kibocsátó a pénzt nem kénytelen őrizni, elkerüli ennek esetleges veszélyeit, és kockázatát. A fizetéskor nem kell a pénzt leolvasnia, amellyel nemcsak időmegtakarítást, de munkamegtakarítást is elér, hiszen összes munkája a csekk kiállításában áll.

A csekk vevője a csekk átvételével teljes kielégítést nem nyer. A garanciát, hogy követeléséhez, a készpénzhez azonnal hozzájusson a fedezet, valamint a kibocsátó és a bank között előzetesen létrejött megállapodás, a csekkszerződés jelentik számára, amelynek alapján a csekket a kijelölt helyen csupán be kell mutatnia, s ezt a banknak kötelessége beváltania. Tény – s talán ez is indokolja a csekk Magyarországon való kisebb elterjedtségét –, hogy a csekk vevőjének a pénzhez jutás érdekében még előbb egy harmadik személyhez, a bankhoz kell fordulnia. Ez bizonyos fáradozást igényel és idővesztést jelent, sőt a követelésének kiegyenlítése iránt táplált bizalmát adósán kívül a beváltóra is ki kell terjesztenie. A csekk elfogadójára nézve tehát a csekk-ügylet a forgalom ilyen elemi formájában nem jár különösebb előnnyel. A csekk-ügylet akkor járhat az egyén és a társadalom számára nagyobb gazdasági előnnyel, ha a csekk átvevőjének is van egy banknál számlája. Vagy ugyanannál, akihez csekkje szól, s ebben az esetben a csekket egyszerűen jóváírás végett átadhatja, vagy beküldheti a bankjához, vagy pedig egy másik banknál, s ennek viszont ő is átadhatja abból a célból, hogy helyette azt váltsa be.

Végül a harmadik félnek, a banknak, késznek és képesnek kell lennie a csekk beváltására. Készségét a kibocsátóval kötött előzetes szerződési megállapodása alapozza meg, s ebből ered az a kötelezettsége, hogy a félnek a nála lévő pénzből, annak utasításának megfelelően fizessen. Fizetőképessége már üzleti tevékenységének eredményességén múlik, s ezzel problémák – különösen nagy, sikeres üzleti múlttal rendelkező bankok esetén – nem szoktak előfordulni.

A forgalommeghatározásban is említett írásbeli meghagyásában – amely egy harmadik helyen meglévő fedezetből való kielégítésre, s így fizetés teljesítésére céloz – rejlik ma is a gazdasági lényege. A csekk:

- a pénztári teendőket a bankra hárítja,
- a fizetési ügylet tökéletesedik,
- takarékosra ösztönöz (hiszen mint említettük, alapfeltétele a banknál lévő, a kibocsátó nevére szóló pénzüsszeg),
- korlátozza a pénzküldés, pénztartás, kezelés költségeit és veszélyeit,
- közgazdasági előnye, hogy pénzkímélő, s a fedezetként szolgáló pénzbetétek miatt gazdaságosabb tőkekihasználást biztosít.

Mi következik e röviden megfogalmazott gazdasági előnyökből, mi módon képes a csekk ezt megvalósítani. Először is nem lehet célja

A csekk gazdasági jelentősége

a csekknek, hogy a kibocsátó a fizetesként való továbbadás helyett azt önmaga váltsa be. Azok az előnyök, amelyek éppen a pénzkezelésnek más, erre hivatott, szakképzett szervezetre való átruházásával járnak, az „önbeváltás” mellett veszendőbe mennének. Az is ellentétes lenne a csekk természetével, ha a csekk vevője olyan értéknek tekintené a csekket, amely hosszabb ideig forgalomban maradhat, s esetleg további fizetésekre is szolgálhat. A csekk, mivel mindig konkrét fizetési ügyletből ered, ezért többszöri fizetésre nem alkalmas. A csekk továbbadása esetén, a csekk harmadik vagy többedik vevője joggal igényelhetné, hogy az, aki a csekket neki további fizetés gyanánt átadta, lássa el forgatmánnyal. Ez pedig – gyakori ismétlődés esetén – megváltoztatná a csekk fizetési eszköz jellegét, s azt hitelpapírrá avatná, annak ellenére, hogy a csekknél – amelynek alapját mindig a banknál lévő kész fedezet képezi – hitelműveletről nem lehet szó.

A fedezet mellett a csekkforgalom biztonsági érdeke, hogy minél előbb beváltsák és ezért rövid határidőn belül be kell mutatni kifizetés végett. A gyors beváltás a csekk által közvetített fizetési forgalom mindhárom szereplőjének fontos érdeke. Hosszabb idő elteltével ugyanis fennáll az a veszély, hogy a fedezetben olyan változás áll elő, amelynek következtében a beváltás már nem biztosított. A csekk kibocsátójának is hasonló az érdeke, hiszen minél előbb beváltásra kerül a csekk, annál előbb mentesül a kiállító, a kibocsátás tényében rejlő felelősség és kötelezettség terhe alól.

Elhatárolás a váltótól

A közgazdasági előnyök között említettük a csekk pénzkímélő hatását. A fizetési forgalomban más egyéb fizetési eszközök is hasonló célt szolgálnak, így különösen a váltó. Ennek megfelelően rokon vonásaik miatt a csekk igen közel áll a látra szóló idegen váltóhoz. Összevetése ezzel az intézménnyel és elhatárolása attól szintén segítséget nyújthat a csekk megismerésében.

A csekk és a látra szóló idegen váltó is harmadik személy fizetését ígérő, forgalomra hivatott, absztrakt, szigorú jogi kötelezettséget megállapító, határozott pénzüsszegről szóló, feltételtől vagy ellenszolgáltatástól független értékpapír, amelynek tulajdonosa mindkét papírnál sok tekintetben azonos jogokkal rendelkezik. Azonosak a papírok alaki kellékei is. Gazdasági rendeltetésük azonban teljesen eltér egymástól, s ez eredményezi a két papír lényeges jogi különbségét és a résztvevők jogviszonyainak a különbségét is.

Anélkül, hogy ezt részletesebben kifejtjenék – hiszen ezt megteszi a könyv másik fejezete – megállapíthatjuk, hogy a váltó hitelpapír. A kibocsátó a váltónak az intézvényezett által való elfogadását és kifizetését ígéri. Hiteleszköz lévén kibocsátása és beváltása között rendszerint hosszabb idő telik el, kamatot hajt, szól a kibocsátó kötelezettségének összegéről, s a kibocsátó és az intézvényezett hitelén nyugszik. Ez utóbbi megerősítése érdekében szükség van az intézvényezett elfogadó nyilatkozatára is.

Ezzel szemben a csekk fizetési papír. A kibocsátó az utalványozottnak kizárólag (és feltétlen) fizetését ígéri, nem elfogadásra szánt

papír, sőt el sem fogadható. A csekk kiállítása és beváltása között csak annyi idő telik el, amennyit a helykülönbség a bemutatás érdekében megkövetel, kamatot nem hajt, szól a kiállító rendelkezésére tartott követelés összegéről. Ez utóbbinál fogva a csekk nem a kibocsátó hitelén nyugszik, hanem az utalványozottnál lévő, egyenesen csekkbeváltás céljára kijelölt fedezeten. A csekk célja nem jövőbeni követelés létesítése, hanem már esedékes követelés kifizetése.

A leggyakoribb eset szerint, amikor a bank kötelezettséget vállal az üzletfelével szemben a csekkjei beváltására, ezt azon az alapon cselekszi, hogy a kibocsátónak vele szemben követelése van, amely legegyszerűbben készpénzletét, bankletét útján keletkezik. Ez a *letétcsekk*. A másik gyakori eset, amikor a bank a kibocsátónak hitelt engedélyez, s az a hitelt csekk útján veszi igénybe. Ez a *hitelcsekk*.

A csekk vevőjére, a csekk-összeg felvevőjére tekintettel megkülönböztetünk *névre szóló, rendeletre szóló, vagy bemutatóra szóló* csekket.

A csekkokmány alakja szempontjából különbség tehető az *utalványcsekk* és a *nyugtacsekk* között. Az előbbi csekken kifejezett, egyenes fizetési meghagyás van, az utóbbi csekket az utalványozott javára nyugta alakjában állítják ki. (A nyugtacsekk már csak történelmi fajtája a csekknek, ma már nem használatos, hiszen a Genfben 1931. március 19-én megkötött csekkjogi egyezmény – elismerve azt, hogy az utalványforma jobban megfelel a csekk lényegének és annak szövege is megfelelőbben fejezi ki a csekk-kibocsátás következtében történendőket – a csekk alaki kellékeként előírja azt a meghagyást, hogy az utalványozott fizessen. Tehát kizárólag az utalványcsekket ismeri el.)

A bemutatásra megszabott határidő szerint a csekk lehet *helyi, országon belüli* csekk (8 nap), ha ugyanabban az országban fizetendő ki, ahol kiállították. Lehet a csekk *országközi is*, ha más országban fizetendő, mint ahol kibocsátották, s aszerint, hogy a fizetés helye ugyanazon a földrészen vagy különböző földrészeken van, a bemutatás határideje 20, illetve 70 nap.

A csekk készpénzben való kifizetése a kibocsátó által megtiltható, amelynek következtében a csekken feltüntetett összeg kizárólag az átvevő bankszámláján, folyószámláján való jóváírás útján egyenlíthető ki. Ezt nevezzük *elszámolási csekknek*, amelynek párja a közzismertebb *fizetési csekk*.

A csekket a kibocsátója jellemzően a saját számlája, a bankjánál meglévő fedezete terhére állítja ki. Ez a *saját számlára utalt csekk*, szemben a *bizományi csekkkel*. Ez utóbbi kiállításakor a kibocsátó (a bizományos) a saját számlájának a terhére utalja ugyan a csekk összegét, de egyben értesíti a bankját, hogy az utalványozás a megbízója terhére történik. Ebben az esetben a bank a csekk összegét a kibocsátó számlájáról leírja ugyan, de a kifizetett összeggel megterheli a megbízó számláját is és azt a bizományosán jóváírja.

Főként az Egyesült Államok bankgyakorlatában, s csekkforgalmában ismert a *láttaozott csekk*. A csekk, mint említettük, nem

A csekk fajtái

elfogadásra szánt papír, sőt elfogadásának nincs is helye, mégis a nagyobb biztonság érdekében ebben az országban kialakult a csekk bank általi láttamozásának a gyakorlata. A láttamozással a csekk kifizetőjeként megjelölt bank igazolja, hogy a csekk kibocsátójának aláírása eredeti, valódi, s a csekknek fedezete is van. A láttamozással azonban a csekk jellege nem változik meg, ugyanis a bank igazolása nem jelent elfogadást. Ha pl. a fedezetben utóbb, a csekk bemutatása előtt változás következik be, az igazolás nem jelent feltétlen kötelezettséget a kifizetésre.

A csekk sajátos és egyben legbiztonságosabb fajtája a *bankcsekk*, amely bank által bankhoz intézett csekk. A csekk e fajtájánál, különösen nagy bank kibocsátó esetén, a fedezet meglétéhez kétség nem férhet. A bankcsekk alfaja, változata az *utazási csekk*. A turizmus megnövekedése tette szükségessé, s talán a legnépszerűbbé a csekknek ezt a fajtáját, amely a külföldi utazásoknál a valutát helyettesíti. Az utazási csekknél szigorú előírás, hogy e csekk vevője azt kétszer írja alá, először az átvételkor, majd később a címzett banknál a csekk felvételekor.

Említettük, hogy a csekk kifizetéséhez feltétel nem fűzhető, hiszen a csekkel a kibocsátó a csekk beváltójának feltétlen fizetését ígéri. Mégis a gyakorlat által diktált szükséglet, a csekkforgalom előnyei miatti növekedése kialakította az *okmányos csekk* fajtáját. E csekk beváltására csak az alapjául szolgáló ügylet – amelynek fizetéseként adták – teljesítését (pl. az áru leszállítása) követően kerülhet sor, mivel a címzett bank a csekk kifizetéséhez megköveteli az ügylet teljesítését tanúsító okirat bemutatását.

2. A csekk kiállítása és alakja

Csr. 1. § (1) A csekk tartalmazza:

1. a csekk elnevezését az okirat szövegében, és pedig az okirat kiállításának nyelvén;
2. a határozott pénzüsszeg fizetésére szóló feltétlen meghagyást;
3. a fizetésre kötelezett nevét (címzett);
4. a fizetési hely megjelölését;
5. a csekk kiállítási napjának és helyének megjelölését;
6. a kibocsátó aláírását.

A csekk Magyarországon is alkalmazandó szabályait a Genfben 1931. március 19-én megkötött csekkjogi egyezmény állapítja meg, amelyet az 1965. évi 2. törvény hirdetett ki. E törvényerejű rendeletben kapott felhatalmazás alapján az igazságügyminiszter, a pénzügyminiszterrel egyetértésben a 2/1965. (I. 24.) IM rendeletben (a továbbiakban: Csr.) tette közzé az említett egyezmény alapján érvényes magyar csekkjogi szabályok szövegét.

A csekk tartalma

A csekket meghatározott pénzüsszeg kifizetése érdekében állítják ki, s e pénzüsszeg helyett adják át. E pénzt helyettesítő értékpapír

alakszerű kellékeit indokolt tehát részletesen meghatározni. Annál is inkább, mivel a pénzre szóló követelést a csekk testesíti meg, a követelést a csekk kiállítása keletkezteti és a beváltás szünteti meg. A csekk által keletkezett kötelem független attól a jogviszonytól, amelynek alapján a csekket kiállították és elfogadták. A csekkügyletben résztvevők jogai és kötelezettségei kizárólag a csekken, a csekklevél tartalmán alapulnak, s nyilvánvaló, hogy ilyen jogokat és kötelezettségeket csak törvényes alakban megfogalmazott, a csekk lényeges kellékeit tartalmazó okirat eredeztethet. A formai kellékek követelménye még a valóságnak megfelelést is megelőzi. Érvényes csekk lehet ugyanis az az okirat, amelyen minden lényeges kelléket feltüntettek, annak ellenére, hogy a csekknek nincs fedezete, a címzett neve valótlan, a kibocsátó aláírása hamis stb.

A csekk elnevezés, a csekkzáradék feltüntetése az okiraton egyrészről a csekk kiállítójának arra a szándékára utal, hogy az általa kiadott értékpapírt a csekk szabályai szerint és nem mint pl. utalványt kívánta forgalomba bocsátani, s a csekk szó feltüntetésével az átvevő is tisztában van az értékpapír jellegével. Bár túlzóan formálisnak tűnik ez a követelmény, a több évtizedes gyakorlatot rögzítő szabályozásnak megvan a maga indoka. A csekk fogalmát a Csr. nem határozza meg, s nem tették ezt meg az ezt megelőző, korábbi törvények sem. A csekk fogalma ugyan kialakult a tudományban, de az egyes törvények, s így a Csr. is – mindenki számára szólóan, közérthetően – a csekk formai kellékeivel határozzák meg e fogalmat. Mivel a csekk – mint említettük – sok tekintetben hasonló más értékpapírokhoz, nem lényegtelen, hogy a csekk kiállítója a szándékát a csekk elnevezés feltüntetésével egyértelműen rögzítse, s erről a csekk átvevője is kétséget kizáró módon tudomást szerezzen.

A félreértések elkerülése érdekében követeli meg a Csr. a csekk szó föltüntetését az okirat kiállításának a nyelvén. Utaltunk már arra, hogy a csekk írásmódja sokáig vitatott volt, s ma is előfordulhat az elfogadott szóhoz hasonló megjelölés. Az okiraton azonban a csekk elnevezés a lényeges, az írásmódja közömbös, mint ahogy annak sincs jelentősége, hogy a csekk kifejezés írva vagy nyomtatva van-e. Ez utóbbi egyébként minden „csekk-kellékre” vonatkozik, ahol bármelyike nyomtatva is megfelelő, kivéve azonban a kibocsátó aláírását, amelynek eredeti kézírásnak kell lennie. Egyébként annak érdekében, hogy a bank ügyfelei által kiállított csekkek valamennyi törvényes előírásnak megfeleljenek és emellett tartalmazzanak kereskedelmi, banktechnikai kellékeket is, amelyek a csekkek feldolgozásához szükségesek, a bankok előregyártott nyomtatványokat bocsátanak ki. Az ilyen nyomtatványok a bank sajátos igényeinek megfelelő egyéb adatokat is tartalmazhatnak, amelyek a csekkek feldolgozásához szükségesek, a bankok előregyártott nyomtatványokat bocsátanak ki. Az ilyen nyomtatványok a bank sajátos igényeinek megfelelő egyéb adatokat is tartalmazhatnak.

Ez az alaki kellék tulajdonképpen több követelményt foglal magában. A csekk a készpénznélküli fizetési forgalomban kiállított érték-

Fizetési
meghagyás

papír, ezért *meghatározott pénzüsszegr*e vonatkozik. Ez egyben megkülönbözteti az árucsekkteől is. A meghatározottság a pénzüsszeg számszerűségére vonatkozik, a pénznem megjelölése a csekknek nem érvényességi kelléke. Majd látni fogjuk a 36. §-nál, hogy a beváltó bank országának pénznemében is ki lehet fizetni a csekket, ha az a fizetés helyén nem használatos pénznemről szól. A Csr. arra vonatkozóan nem tartalmaz korlátozást, hogy az összeg csak kerek összeg lehet, s nem korlátozza az összeg felső határát sem. Lényeges tehát, hogy nincs jogi akadálya a csekk bármilyen összegre való kiállításának. Szokásos gyakorlat azonban az, hogy a pénzüintézetek a csekk kibocsátására vonatkozó külön szerződésben olyan megállapodásra törekednek, hogy a csekk kibocsátói egy meghatározott értékhatár alatti (Magyarországon ez 500 Ft) csekk kiállításáról lemondjanak. A felső határt is gyakorta korlátozzák a szerződésben akként, hogy a pénzüintézet – biztonsági szempontokra is tekintettel – bizonyos összeghatár felett (Magyarországon 5000 Ft) beváltási kötelezettséget csak a számlavezetőhelynél történő bemutatás esetén vállalnak.

A fizetésre szóló meghagyásnak *feltétlennek* kell lennie, azaz a meghagyás ellenszolgáltatástól, feltételtől nem tehető függővé, hiszen a csekket valamilyen – a kibocsátó és az átvevő között létrejött – ügylet ellenértékeként adják készpénz helyett. Aki csekket ad, az így fizet az átvett áruért, igénybevett szolgáltatásért stb. A csekk nem alkalmas a bizonytalan időpontú, kétséges összegű kifizetések teljesítésére, s mindezek vizsgálata a csekk beváltójától sem várható el. A csekket beváltó bankoknak határozott parancsot kell kapni a csekk kiállításától a pénzüsszeg kifizetésére, és a csekkforgalom jellegére tekintettel sem lehet feladata a csekk kibocsátásának alapjául szolgáló ügylet megítélése. A feltétlen meghagyásnak nem mond ellent az említett okmányos csekk gyakorlata. Az ilyen csekk mindössze azt a hétköznapi gyakorlatot követi, hogy készpénzzel is általában akkor fizetünk, ha az árut átvettük, a szolgáltatást igénybe vettük. Az okmányos csekk kiállításával a kibocsátó a fizetési szándékát kinyilvánítja, a csekk átvevője pedig az esetleges láttamozással a kibocsátó fizetőképességéről győződhet meg.

A Csr. a fizetésre szóló *meghagyás* előírásával a csekk említett fajáti közül az utalvány csekket ismeri el a csekkforgalomban alkalmazhatóként. A meghagyás kifejezést a Csr. nem írja körül, de a leggyakrabban alkalmazott forma: „fizessen-e csekk alapján” vagy „szíveskedjen fizetni”. A meghagyás mindig fizetésre vonatkozik. Ennek megfelelően nem minősíthető csekknek az olyan okirat, amelyen a meghagyás eredetileg sem fizetésre, hanem átíráásra, jóváírásra vonatkozik. Természetesen – mint majd látni fogjuk – a csekkre, ha eredetileg is fizetésre szólt, utóbb rávezethető az „elszámolásra” záradék, amelynek következtében a csekk összegét készpénzben nem lehet kifizetni.

A fizetésre
kötelezett neve

A csekk alapvető kelléke a csekk kifizetőjének megnevezése is. A csekk elfogadójának bizalmát is táplálhatja, s az elfogadást is segítheti egy jónevű bank címzettkénti megjelölése. A név feltünteté-

se nem okoz gondot a bank általkibocsátott formanyomtatványon, hiszen az ezt amúgy is tartalmazza. Ilyen nyomtatvány hiányában azonban a címzett neveként indokolt az üzleti életben használt, az egyértelmű azonosításra alkalmas nevet feltüntetni. Nem teszi érvénytelenné ugyanis a csekket, ha azon – ismeret hiányában – nem a cégbejegyzésben szereplő nevet tüntetik fel.

A csekk vevőjének alapvető érdeke, hogy értesüljön arról: a fizetésként kapott csekkjét hol fogják beváltani. A csekk átvételével már amúgy is egy lépéshátrányba kerül, hiszen a követeléséhez, a készpénzéhez még nem jut hozzá. Ezért nem lehet tőle elvárni még azt is, s ez nem szolgálná a csekkforgalom zavartalan bonyolítását sem, hogy derítse fel a csekk kifizetésének a helyét. A Csr. tehát szükséges kellékként állapítja meg a fizetési hely megjelölését, ami előrelépés a korábbi törvényekhez képest, hiszen azok főszabályként a címzett neve mellett előforduló helyet határozták meg a kifizetés helyeként.

A Csr. idézett rendelkezése a csekk kiállításának napjáról szól, amely értelemszerűen teljes dátumot: év, hónap, nap jelent. A kiállítás napjának és helyének megjelölése egyenként, önálló adatonként szükséges kelléke a csekknek. A kiállítás napjának fontosságát és feltüntetésének szükségességét alátámasztja az a történeti tény is, hogy egyes államok korábbi törvényei megkövetelték a kiállítás dátumának kézzel való írását, éspedig a csekk kiállítójának kézírásával.

A kiállítás dátumának egyértelműnek kell lennie. Ezért nem érvényes az a csekk, amelyen a kiállítás napját csak körülírják, illetve nem naptár szerint határozzák meg (pl. 1990. szőlőszüretkor, 1990. húsvétkor, 1990. Pál nevű fiam születésekor stb.). A dátumozás történhet a szokásos rövidítésekkel is, pl. 90. III. 1. vagy 03. 08. 1990, viszont a valótlan, nem létező dátum, pl. 1990. november 31., a csekket érvénytelenné teszi. Érdekességként említjük meg, hogy korábban elfogadták a kiállítás dátumaként mind az Ó-, mind a Gergely-naptár szerint feltüntetett időpontokat. Ma már ez vélhetően nem merülhet fel, bár jelenleg is találhatunk a világszerte elismert időszámítás mellett, attól eltérő, valláshoz vagy népcsoporthoz kapcsolódó időmeghatározásokat.

A kiállítás napjának és helyének a feltüntetését a csekk fizetési papír jellege teszi feltétlenül szükségessé. A kiállítás dátuma nélkül a csekk bármeddig forgalomban maradhatna, holott a csekknek éppen az a lényege, hogy minél előbb beváltsák. Mint említettük, a csekk beváltására különféle határidőket ír elő a Csr. E beváltási határidőket a kiállítás helye is meghatározza, hiszen pl. a Budapesten kiállított, de az Egyesült Államokban működő bankhoz címzett csekk bemutatási határideje 70. nap.

A csekk kiállításának dátumával és a helyének feltüntetésével kapcsolatos visszaélések – amelyeket a csekk kiállítójának, de vevőjének üzleti érdeke is diktálhat – megakadályozásának módjára (Csr. 28. §) a későbbiekben még visszatérünk.

A fizetési hely

A kiállítás napja
és helye

A kibocsátó
aláírása

A csekk kiállításával a csekk kibocsátója azt az akaratát nyilvánítja ki, hogy a csekk címzettje fizessen a bemutatónak meghatározott pénzüsszeget. Ezt az akaratnyilvánítást fejezi ki, illetve tanúsítja a kibocsátó aláírása, hasonlóképpen bármelyik más írásba foglalt okmányhoz, amelyeken szintén az aláírás hitelesíti a jognyilatkozatot. A csekk aláírása felelősségvállalás is arra az esetre, ha a csekk címzettje a beváltáskor nem fizetne. Az aláírás kézírást jelent, nem elegendő tehát a ma elterjedt és divatos bélyegzővel történő aláírás. Az aláírás szó tartalmából is következik – bár erről a Csr. rendelkezik –, hogy annak a szöveg végén valóban az akaratnyilvánítás alatt kell szerepelnie.

A csekket a kiállító képviselője is aláírhatja. A Csr. a képviselő aláírásáról nem rendelkezik, tehát a képviselő jogait és kötelezettségeit, a képviselőből eredő vitákat a Ptk. vonatkozó szabályai szerint, a jogi személy képviseléről szóló 29. §-a, illetve a képviselőről szóló XIX. Fejezete szerint kell elbírálni.

Gazdálkodó
szervezetek
csekkje

Csr. 1. § (2) A gazdálkodó szervezetek egymás közötti belföldi forgalmában használt különleges csekkre (így a készpénz csekkre és az átutalási csekkre – ideértve a postai fedezeti csekket is –) a csekk törvény rendelkezései annyiban alkalmazhatók, amennyiben nem ellentétesek a rájuk vonatkozó külön rendelkezésekkel.

A gazdálkodó szervezetek a fizetési forgalmukat lebonyolító egyetlen pénzforgalmi jellegű bankszámlájuk felett a pénzforgalomról szóló 4/1986. (XII. 28.) MNB rendelkezés, illetve az ennek végrehajtásaként, a bankszámlát vezető pénzüpvezeteknek a pénzforgalom lebonyolításával kapcsolatos eljárását szabályozó 412/1987. (PK 17.) MNB közlemény alapján, többek között csekkel is rendelkezhetnek. Ez utóbbi közlemény csak a csekkokról szóló részében említi alapjogszabályként a Csr.-t, amelyből következően a közleményben említett, a bankszámla feletti egyéb rendelkezési módokra (elszámolási utalvány, készpénzfelvételi utalvány) a Csr. szabályai nem vonatkoznak.

Pótolható alaki
kellékek

Csr. 2. § Az az okirat, amelyből az előbbi szakaszban megjelölt kellékek valamelyike hiányzik, nem csekk, kivéve a következő pontokban foglalt eseteket:

a) Külön megjelölés hiányában a címzett neve mellett feltüntetett helyet kell fizetési helynek tekinteni. Ha a címzett neve mellett több hely van megjelölve, a csekk az elsőnek megjelölt helyen fizetendő.

b) Ha ezek a megjelölések hiányoznak, és egyéb utalás nincs, a csekk ott fizetendő, ahol a címzett fő telepe van.

c) Ha a csekkben a kiállítás helye nincs megjelölve, a csekket úgy kell tekinteni, mintha a kibocsátó neve mellett megjelölt helyen állították volna ki.

A csekk kizárólag a Csr.-ben meghatározott törvényes alakban jöhet létre. Erre tekintettel csak az az okirat minősül csekknek, amely a Csr. 1. §-ának (1) bekezdésében említett valamennyi alaki kelléket a Csr. által megkövetelt formában tartalmazza. Az olyan irat, amelyből a Csr.-ben rögzített kellékek valamelyike hiányzik,

nem minősül csekknek. A csekkforgalom biztonsága érdekében megkövetelt alakszerűségi „vasszigort” a Csr. a 2. § a) – c) pontjaiban némiképpen enyhíti, de csak a fizetési hely, illetve a kiállítás helyének föltüntetésében. Az első esetben abból a vélelemből kiindulva, hogy a csekk kiállítója azt tekinti kifizetés helyének, amelyet a kifizetőként megjelölt pénzüintézet neve mellett feltüntetett, csekknek fogadja az ilyen adatot tartalmazó okiratot. Az előnyomtatott csekknekél egyebekben ez a probléma fel sem merül, mivel azok mindig tartalmazzák a címzett pénzüintézet szükséges helymegjelölő adatait. A címzett pénzüintézet neve mellett több helyet is megjelölhetnek. Ebben az esetben – a fizetési hely megjelölésének hiányában – a csekk az elsőnek megjelölt helyen fizetendő. Ha a csekk még az előbb említett adatokat sem tartalmazza, akkor a csekk fizetési helyének a címzett pénzüintézet főtelepének székhelyét kell tekinteni. Amennyiben a csekkben a kiállítás helyét nem tüntették fel, a kiállítás helyének a kibocsátó neve mellett megjelölt helyet kell tekinteni. E vélelmek felállításával a Csr. a csekkforgalmat segíti azáltal, hogy érvényessé teszi a kissé pontatlanul kiállított csekket is, s biztos támpontot ad egyéb csekkjogi intézmények – pl. a beváltási határidők – számításához.

Csr. 3. § A csekk címzettje olyan bank, amelynél a kibocsátónak követelése áll fenn (...)

A csekk
kifizetője

A Csr. rendelkezései szerint a csekk címzettje bank lehet. E kört bővíti a Csr. 54. §-a, amely szerint bankon olyan személyek és intézmények is értendők, amelyeket a törvény a bankokkal egy tekintet alá von. A Csr. még e tágabb meghatározással is zárt körben állapítja meg a csekk lehetséges címzettjeit. A Csr. a csekk címzettjének meghatározásakor a passzív csekk-képességgel rendelkezőkről szól. E kérdéshez szorosan hozzátartozik az aktív csekk-képesség ügye (ki állíthat ki csekket). Mindezekről a Csr. későbbi rendelkezései kapcsán teszünk említést.

Csr. 4. § Csekk tekintetében elfogadásnak nincs helye. A csekkben szereplő elfogadó nyilatkozat nem írottak tekintendő.

Az elfogadás
tilalma

A Csr. a csekk elfogadásának semmiféle jogi hatályt nem tulajdonít, s az elfogadás tilalmát – sajátos módon – akként is hangsúlyozza, hogy az elfogadást egyszerűen nem létezőnek tekinti. A Csr. e rendelkezésével is mereven elválasztja a csekket a váltótól. A váltó elfogadásával a címzett arra vállal kötelezettséget, hogy a váltót az esedékességkor kifizeti. A csekk azonban nem hitelpapír, hanem olyan fizetési eszköz, amely mögött a kibocsátó pénzüintézetnél elhelyezett fedezete áll. Amennyiben a csekk bemutatásakor a fedezet megvan, a címzettjének egyetlen kötelessége: a csekk beváltása. A csekk elfogadásának megengedésével lényegesen módosulna a csekkügyletben résztvevők jogviszonya. A csekkügylet ugyanis egy olyan sajátos fizetési ügylet, amelynek alapján egy fizetési kötelezettséget megállapító alapügylet fizetésre kötelezett résztvevőjének helyébe harmadik személy lép fizetőként. A harmadik személy, a bank, az alapügylet kötelezettjének csekkben adott fizetési meghagyása

következtében fizet. E meghagyás teljesítésére a kibocsátóval kötött csekkszerződés kötelezi. A csekk elfogadása esetén azonban a címzett fizetési kötelezettsége közvetlen lenne, azt nem a csekkszerződés alapozná meg, s ezáltal módosulnának pl. a megtérítési igény feltételei is.

A csekk vevője

Csr. 5. § (1) A csekk szólhat:

a) megnevezett személyére, kifejezett „rendeletére” záradékkal vagy anélkül, vagy

b) megnevezett személyre „nem rendeletre” vagy azzal azonos értelmű záradékkal, vagy

c) bemutatóra.

(2) A megnevezett személyre szóló csekket, ha rajta „vagy a bemutatónak” vagy ezzel azonos értelmű kifejezés szerepel, bemutatóra szóló csekknek kell tekinteni.

(3) Az olyan csekk, amelyen a kedvezményezett nincs megjelölve, bemutatóra szóló csekknek tekintendő.

A csekk rendeletre, névre vagy bemutatóra állítható ki. A csekk e típusainál ismételtlen a váltótól való elhatárolásnak van jelentősége. A váltón meg kell jelölni azt, akinek részére, vagy akinek rendelkezésére fizetni kell. Ezzel szemben a csekk bizonytalan személyre, vagyis bemutatóra is szólhat. A váltó rendeletre szóló papír és csak akkor nem forgatható, ha azt kifejezetten kizárták. A csekk elsődlegesen nem rendeleti papír és csak akkor forgatható, ha a névre vagy a rendeletre szól.

A rendeletre szóló csekken a kibocsátó a csekk vevőjének a nevéhez hozzáfűzi a rendeleti záradékot: „fizessen ... K. M. rendeletére.” A csekk a rendeleti záradék következtében lesz rendeleti papír. A Csr. azonban a forgatás, átruházás lehetőségét biztosítja akkor is, ha a csekk ilyen záradékot nem tartalmaz, de a megnevezett személyt feltüntetni.

A megnevezett személyre szóló „nem rendeletre” vagy azzal azonos értelmű záradékkal ellátott csekk olyan névre szóló csekk, amely kizárólag a megnevezett személy kezeihez fizethető ki. Ez a csekk nem forgatható, de természetesen a csekk vevője a csekkből származó igényeit a csekk átadása és engedmény útján a polgári jog szabályai szerint átruházhatja.

A bemutatóra szóló csekk esetében a mindenkori birtokost kell a csekkösszeg felvételére jogosultnak tekinteni. A bemutatónak nem kell igazolni, hogyan, milyen jogcímen jutott a csekk birtokához. A bemutatóra szóló csekknek három típusát említi a Csr.:

a) a tiszta bemutatási záradékot tartalmazó csekk (egyébként ez a leginkább elterjedtebb);

b) a vagylagos bemutatási záradékkal ellátott csekk („fizessen K. M.-nek vagy bemutatónak”);

c) a vélelmezett bemutatóra szóló csekk, vagyis az olyan csekk, amelyen a kedvezményezett nincs megjelölve.

Csr. 6. § (1) A csekk szólhat a kibocsátó saját rendeletére.

(2) A csekk harmadik személy számlájára is kibocsátható.

(3) Nem szólhat a csekk magára a kibocsátóra, kivéve ha a csekket a kibocsátó egyik telepe bocsátja ki a másik telepének a címére.

A csekk kiállítója a csekken feltüntetett összeg felvevőjeként önmagát is megnevezheti. Amint azt a csekk gazdasági jelentőségénél említettük, természetesen nem az az alapvető célja a csekkeknek, hogy a kiállítója azt önmaga váltsa be ahelyett, hogy fizetségként tovább adná. Ám gyakorlati szempontból célszerűtlen lenne kizárni a készpénzfelvételi lehetőséget, ha a számlatulajdonos maga szorul készpénzre. A Csr. szóhasználata: „saját rendeletére”, szigorú értelmezéssel arra engedne következtetni, hogy a kibocsátó önmagára csak névre szóló, s rendeleti záradékot is tartalmazó csekket állíthat ki. Ennek ellenére természetes, hogy pénzszükség esetén a kibocsátó a saját, és csak bemutatóra szóló csekkjét is beválthatja.

A harmadik személy számlájára kibocsátott csekk egyik közvetett formáját a csekk fajtáinak ismertetésénél, a bizományi csekknél említettük. Hazai gyakorlatunk a saját számlára utalt csekket ismeri elsődlegesen, hiszen pl. magánszemély csekk kibocsátására csak átutalási betétszámla tulajdona esetén jogosult. Semmi akadály nem lehet azonban annak, hogy a csekkszámlaszerződés keretében a számla tulajdonosa harmadik személy részére is engedélyezze, számlája terhére csekk kibocsátását.

A Csr. megtiltja, hogy a csekk kiállítója a csekket „önmagára” állítsa ki, azaz, hogy ugyanaz legyen a csekk kibocsátója és a csekk címzettje. Az ilyen „csekk” ugyanis nem más mint a saját váltó intézménye, s a fizetési eszközként szolgáló csekket bújtatottan hitelpapírrá alakítaná.

Csr. 7. § A csekken szereplő kamatkikötést nem írottak kell tekinteni.

A csekk, mint már említettük, nem hitelpapír, hanem azt konkrét, a csekk kibocsátása mögött meglevő ügylet kifizetéseképpen állítják ki. Ennek megfelelően a Csr. jogi hatályt a kamatkikötésnek nem tulajdonít, a csekken szereplő kamatkikötést nem létezőnek tekinti.

Csr. 8. § A csekk szólhat úgy is, hogy harmadik személynél fizetendő, mégpedig akár a címzett lakóhelyén, akár más helyen, feltéve, hogy ez a harmadik személy bank.

A csekk lényeges alaki kelléke — amint ezt már említettük — a fizetésre kötelezett (a címzett) nevének a feltüntetése. Ezen alaki kellékek megtartásával — tehát a címzett megjelölésével — a csekk szólhat úgy is, hogy azt ténylegesen nem a címzett fizeti ki, hanem egy harmadik személy, feltéve, ha az is bank. A csekk beváltásának feltétlen kötelezettségét ez a szabály nem enyhíti, de segíti a csekkforgalom bővülését. A gyakorlatban a fizetési hely megjelölése nem a csekk kiállítójának a feladata, hiszen az már szerepel a számláját vezető bankja által a részére átadott csekkúrlapokon. Az említett szabály lehetőséget teremt pl. arra, hogy a csekkúrlapot nyomtató bank tényleges fizetőként olyan bankot jelöljön meg, akivel szemben neki is van követelése.

A csekk nem kamatozik

A csekk kifizetése harmadik személynél

Csr. 9. § (1) Ha a csekken fizetendő összeg betűkkel és számokkal is szerepel, eltérés esetében a betűkkel kiírt összeg érvényes.

(2) Az olyan csekk, amelyen az összeg betűkkel vagy számokkal többször is szerepel, eltérés esetében a legkisebb összeg erejéig érvényes.

A csekk szigorúan körülhatárolt alaki kellékeket tartalmazó okirat. Alaki kellék többek között a meghatározott pénzüsszeg feltüntetése. Az alaki szigorúság „segédszabályaként”, s a félreértések, félreírások elkerülése érdekében rögzíti a Csr., hogy ha a könnyebben elírható számok mellett a kifizetendő összeg szövegírással is szerepel, úgy az tekintendő érvényesnek. Tehát a fizetendő összeg kétféle módon való feltüntetése nem alaki kelléke a csekknek, de az egyértelműség kedvéért indokolt.

A csekk fizetési papír, s annak gondos tanulmányozása a csekk átvevőjének is érdeke. A csekket készpénz helyett adják, s készpénzfizetés esetén is az átvételével kapcsolatos kifogást a „pénztártól való távozás után” nem fogadják el. Ehhez hasonlóan rögzíti a Csr., hogy a fizetendő összeg többszöri feltüntetésekor eltérés esetén a kisebb összeget kell figyelembe venni.

Nem létező
aláírás

Csr. 10. § Ha a csekken olyan személy aláírása szerepel, aki csekk-kötelezettséget nem vállalhat, vagy ha azon hamis aláírás, nem létező személy aláírása vagy olyan aláírás van, amely – bármely más okból – nem kötelezi az aláírókat vagy azt a személyt, akinek nevében a csekket aláírták, ez a többi aláíró kötelezettségét nem érinti.

Szokás, hogy a csekket, a csekk hitelének növelése érdekében, többen írják alá. Bármelyik aláírás érvénytelensége nem érinti a többi aláíró kötelezettségét, pl. velük szemben a csekkbirtokos a csekk ki nem fizetése esetén érvényesítheti a megtérítési igényét. A csekken szereplő több kibocsátói aláírás jogszabályban rögzített kötelezettség is lehet. A Ptk. a jogi személy bankszámlája feletti rendelkezéshez általában két képvisellel felruházott személy aláírását követeli meg. Ilyen esetben is – az egyik aláírás érvénytelensége esetén – a jogi személy, mint csekk-kibocsátó kötelezettsége fennmarad, más kérdés, hogy a jogi személy a belső viszonyában miként rendezi, illetve érvényesíti a csekk kibocsátásából eredő esetleges kárait.

Képviselő
aláírása

Csr. 11. § Ha valaki csekket ír alá olyan személy képviselőjeként, akinek képviseletére nem jogosult, a csekk alapján maga válik kötelezetté; ha fizet, ugyanazok a jogok illetik meg, mint amelyek az állítólagos képviseltet illették volna. Ugyanez áll az olyan képviselőre, aki a képviseleti jog határait túllépte.

A kibocsátói aláírás kapcsán említettük, hogy a csekket a kiállító képviselője is aláírhatja. A Csr.-nek ez a – képviseleti jogát túllépő vagy képviseletre nem jogosult személyre vonatkozó – rendelkezése is megerősíti a csekk sui generis fizetési papír jellegét: aki azt aláírja, az lesz a kötelezett. A kötelezettsége alapvetően a megtérítési igény nyel szembeni helytállásra vonatkozik, sőt a csekkbirtokos a megtérítési keresettel követelheti a csekk ki nem fizetett összegének a

bemutatástól számított 6%-os kamatát, az igényérvényesítéssel összefüggő költségeit.

Csr. 12. § A kibocsátó felelős a fizetésért. Minden olyan kikötést, amellyel a kibocsátó ezt a felelősséget kizárja, nem írotnak kell tekinteni.

A csekk kibocsátójának felelősége

A csekk kibocsátója (és átruházója) a csekk beváltásáért a csekkbirtokosnak felelős. A kibocsátó e felelőségének megállapítása a Csr. és a csekkjog egyik alapfeltétele. A csekket egy mögöttes alapügylet fizetéseként adják. A csekk kifizetéséért tehát alapvetően a csekk kibocsátója a felelős, mert bár a bank az alapügylet résztvevői mellé, az adós helyett fizetőként lép, fizetési kötelezettsége azonban nem az alapügyletből, hanem az adós és a közötté létrejövő megállapodásból, a csekkszerződésből származik. Csekkjogi alapon pedig közvetlenül a címzett pénzügyintézet ellen igényt érvényesíteni nem lehet, a csekk címzettje ugyanis csekkjogilag nem kötelezett.

Csr. 13. § Ha a csekk a kibocsátáskor hiányos volt, és a pótlás a létrejött megállapodástól eltér, a csekkbirtokossal szemben a megállapodás megszegésére csak abban az esetben lehet hivatkozni, ha a csekkbirtokos a csekket rosszhiszeműen szerezte, vagy a megszerzésével kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el.

Hiányos csekk

A csekk a kiállítását követően önálló életet kezd élni, önállóan testesíti meg a benne foglalt pénzüsszeget, s a csekkügyletben résztvevők jogai és kötelezettségei is kizárólag ezen az okiraton, annak tartalmán alapulnak. Mindezek feltétele, hogy a csekk érvényes legyen, azaz a Csr.-ben megkövetelt valamennyi alaki kelléket tartalmazza. A csekk érvényességét az sem érinti, ha kiállításának hiányosságát utólagos megállapodás alapján pótolják, sőt az sem, ha ez a pótlás a megállapodástól eltér. A csekken feltüntetett adatokat a csekkjog olyannyira véglegesnek és érvényesnek tekint, hogy a megállapodástól eltérő adat vitatását egyetlen esetben, a csekkbirtokos rosszhiszeműsége esetén engedi meg.

3. A csekkszámlasszerződés

Csr. 3. § ...a kibocsátás alapja olyan kifejezett vagy hallgatóságos megállapodás, amely szerint a kibocsátó jogosult a követeléssel csekk útján rendelkezni. Ha azonban a csekk ezeknek az előírásoknak nem felel meg, ez az okiratnak, mint csekknek, érvényességét nem érinti.

A kibocsátás alapja

A Csr. idézett rendelkezéséből is látható, hogy a csekk kibocsátásának egyik alapvető feltétele a csekk címzettjénél a csekk kibocsátójának meglévő követelése, amely a csekk fedezete. E „követelések” sajátos, a számlatulajdonosok személyétől (tevékenységétől) függő kettéválasztása következtében hazai gyakorlatunkban kétféle csekk ismeretes: a lakossági csekk és a gazdálkodók (jogi vagy természetes személyek) által kibocsátott csekk. A gazdálkodók csekkjeinek fedezetére a pénzforgalomról és bankhitelről szóló 39/1984. (XI. 5.) MT rendelet alapján kötött bankszámlaszerveződés szerint vezetett bank-

számlán lévő követelés szolgál. A 17/1980. (VII. 7.) PM rendelet szerint a lakossági csekk kibocsátására pedig azok a magánszemélyek jogosultak, akik átutalási betétszámlával rendelkeznek.

Az a körülmény azonban, hogy valakinek pénzügyintézzel szemben követelése van, még nem kötelezi a bankot arra, hogy az ügyfelének a csekkjeit beváltsa. A bankszámlaszerződés és az átutalási betétszámla alapján is – amint azt e könyv vonatkozó részei kifejtik – a pénzügyintézet arra vállalkozik, hogy a számlatulajdonos rendelkezésére álló pénzeszközöket nyilvántartja, teljesíti az azok terhére érkező fizetési meghagyásokat, jóváírja a számlatulajdonos javára érkező pénzeszközöket stb. „A követelés esedékes volta följjogosítja ugyan a hitelezőt arra, hogy a fizetést követelje, de nem szükségképpen arra is, hogy a *fizetést részletekben*, csekk ellenében követelje”. (Újlaki i. m. 78. o.) A pénzügyintézetnek azt a kötelezettségét, hogy egy csekkben adott fizetési meghagyás következtében fizessen a csekk számlaszerződés (12. számú iratminta) alapozza meg. E szerződés tehát a bankszámlaszerződést, az átutalási betétszámla-szerződést kiegészítő szerződés, amellyel a pénzügyintézet ügyfele az alapszerződés szerint vezetett számlája feletti lehetséges rendelkezési módok közül a csekket választja.

A bankszámlatulajdonossal kötendő csekk szerződést a pénzügyintézetek általában különösebb feltételekhez nem kötik, hiszen a bankszámlaszerződés kötésére kötelezettek jogszabály erejénél fogva kötelesek pénzeszközöiket, a készpénzben teljesíthető fizetések céljára szolgáló pénzeszközök kivételével, bankszámlán tartani. Tehát a pénzügyintézetnek a csekk beváltási kötelezettsége miatti kockázata – tekintettel arra, hogy a kibocsátó minden pénzét ő kezeli – kisebb. Ezzel szemben a lakossági cseknél a pénzügyintézetek szigorúbban vizsgálják ügyfeleik „csekk megbízhatóságát”, s a csekk számlaszerződés megkötését bizonyos feltételekhez kötik. A pénzügyintézetek általában akkor látnak garanciát a beváltási kötelezettségükből adódó kockázatuk mérséklésére, a csekk szerződésben rögzített feltételek betartására, ha ügyfelük egy kölcsönügylet esetén is megfelelő adósnak számítana, állandó munkahellyel rendelkezik, jövedelmi, vagyoni viszonyai rendezettek. A fedezet megteremtése érdekében az átutalási betétszámlán nagyobb összegű betét elhelyezését kérik, vagy a munkabérből való rendszeres, meghatározott összeg átutalását stb.

A csekk számlaszerződés a csekk kibocsátásának törvényi előfeltétele. A csekk számlaszerződés nélkül kibocsátott csekk lényegileg nem csekk, a Csr. rendelkezései nem vonatkoznak rá, de – s erre utal az idézett 3. § utolsó mondata – érvényes és szigorú jogi kötelezettséget, mint okirat, megállapíthat.

4. A csekk átruházása

Csr. 14. § (1) A megnevezett személyre szóló csekk, akár rajta van a kifejezett „rendeletére” záradék, akár nincs, csekkátruházás (forgatmány) útján átruházható.

(2) A megnevezett személyre szóló olyan csekk, amelyen a „nem rendeletre” vagy más azonos értelmű szavak szerepelnek, csak közönséges engedmény alakjában és hatályával ruházható át.

(3) A csekk átruházható a kibocsátóra is vagy bármely más kötelezetre. Ezek a személyek a csekket tovább átruházhatják.

Az a csekk, amely *rendeletre szól*, forgatmány útján átruházható. A Csr. névre szóló csekk forgatását akkor is lehetővé teszi, ha a kifejezett „rendeletére” záradékot nem tartalmaz. Átruházható továbbá a *bemutatóra szóló* csekk is. A Csr. az átruházáshoz e tekintetben további korlátot nem állapít meg, azaz pl. a korábbi szabályozással ellentétben átruházható a belföldön kiállított és belföldön fizetendő csekk is. A Csr. a csekk átruházását csak abban az esetben korlátozza, ha ez volt a kibocsátó csekken is feltüntetett akarata.

A csekk átruházhatóságának eképpen történő szabályozását a csekkforgalom növelésének gyakorlati szempontja indokolja. A csekk alapvetően nem rendeleti papír, szemben a váltóval, amely mint forgalmi eszköz a forgatást feltétlenül megkívánja. A csekk mint fizetési eszköz inkább a gyors beváltást kívánná meg. Mégis a Csr. megfordítva a korábbi szabályozások logikáját – amelyek a csekket forgathatónak csak a kibocsátó kifejezetten erre irányuló akarata esetén ismerték el – a csekk forgathatóságát csak a kibocsátó kifejezetten erre irányuló akarata esetén ismerték el – a csekk forgathatóságát csak a kibocsátó kifejezett nemleges nyilatkozata esetén zárja ki.

A forgatmánnyal át nem ruházható csekk kissé „értéktelenebb”, mint az egyéb csekk, hiszen ez a fizetési forgalomban ismételtelen nem vehet részt, de természetesen engedmény útján átruházható. Az ilyen csekk kibocsátását a kiállító és az átvevő közötti kapcsolat, a kiállítónak az a szándéka indokolhatja, hogy a kiállításkor megismert átvevőt a nevére kiállított csekkel elzárja az átruházás lehetőségétől.

A csekknek a kibocsátóra (vagy a korábbi forgatók valamelyikére) való átruházás nem jár együtt a jogosult és kötelezett egyesülése folytán bekövetkező kötelelemmszünetető (Ptk. 322. §) hatállyal. Az egyes csekkátruházási nyilatkozatok ugyanis egymástól függetlenek és minden egyes csekknyilatkozat a résztvevőket külön-külön jogosítja, illetve kötelezi.

Csr. 15. § (1) A csekkátruházás csak feltétlen lehet. A csekkátruházáshoz fűzött bármilyen feltételt nem írottak kell tekinteni.

(2) A részleges csekkátruházás semmis.

(3) A címzett részéről történő csekkátruházás ugyancsak semmis.

(4) A bemutatóra szóló csekkátruházás üres csekkátruházásként érvényes.

(5) A címzettre szóló csekkátruházás csupán mint nyugta érvényes, kivéve azt az esetet, amikor a címzettnek több telepe van és az átruházás nem annak a telepnek a javára történt, amelyre a csekk szól.

A csekk átruházásával a csekkből eredő minden jog, a továbbforgatás joga is – mint látni fogjuk a Csr. 17. §-a kapcsán – a csekk vevőjére száll át. A forgató és a kibocsátó egyformán felelnek a csekk

A csekk
átruházhatósága

Az átruházás
esetei

kifizetéséért, azaz a forgató maga is úgy felel, mintha ő is a csekk kibocsátója volna. A forgatással tehát tulajdonképpen egy másik csekk keletkezik. Ezen az „új” csekken az átruházás bármiféle korlátozás egyenlő lenne a csekk egyik alapvető kellékének, a határozott pénzüsszeg fizetésére szóló meghagyásnak a korlátozásával, holott annak – amint azt a Csr. 1. §-a kapcsán említettük – feltétlenül, korlátozás nélkülinek kell lennie.

A csekk önálló okirat, önmagában, s teljes egészében testesíti meg a benne foglalt pénzüsszeg követelésére való jogot. A részleges csekkátruházás hasonló lenne ahhoz, mintha félbevágott ezerforintosokkal kívánnánk fizetni, ezért a részleges csekkátruházás semmis, csakúgy mint a címzett részéről történő átruházás. Ez utóbbi tilalom hiányában a csekk értelmét vesztené. A csekk esetleges átruházásai során a címzett pénzüintézetnél véget kell érnie, hiszen a csekket minél előbb készpénzre kell váltani és a beváltás köteleztette a bank. A csekkjogi viszony a csekk bemutatásával megszűnik, hiszen a Csr. – bár az átruházásnak időbeli korlátot nem szab – a bemutatást követően már csak a megtérítési igény érvényesíthetőségéről rendelkezik. Ebből következően a csekk a bemutatás, vagy ha nem mutatják be, a bemutatási határidő lejáta után többé nem ruházható át.

A címzett pénzüintézetre szóló csekkátruházás pusztán nyugtaként való elismerését taktikai és jogi szempontok indokolják. Az első szempont: amennyiben a csekket birtokló személlyel szemben van követelése a csekken címzettként szereplő pénzüintézetnek, a követelés kielégítése történhetne e csekk átruházásával. Amennyiben a csekknek kellő fedezete van, az átruházásra voltaképpen nincs is szükség, hiszen a címzett pénzüintézet a csekket amúgyis beváltani köteles. Mivel azonban azt ebben az esetben tartozás ellenében adják, az ilyen „átruházást” életszerű is nyugtának tekinteni. Ha azonban a csekknek nincs fedezete és a csekket forgatmánnyal tekintենék megszerzettnek, s a pénzüintézet ezáltal, mint csekkbirtokos, megtérítési igénnyel fordulhatna a kibocsátó ellen, ez a csekket hitelpapírrá avatná, mert fedezet nélkül is kibocsáthatnának csekket számítva arra, hogy a pénzüintézetnek csak később a megtérítési igény alapján kell fizetni. A második szempont: amennyiben a pénzüintézet a reá forgatott csekket a forgatmány teljes csekkjogi hatályával szerezne meg, akkor megilletné a továbbforgatás joga is, holott a címzett pénzüintézetre szóló forgatással a Ptk. 322. §-a alapján megszűnik a kötelem, mivel ugyanaz a személy lesz a jogosult és a kötelezett.

Az átruházási
nyilatkozat

Csr. 16. § (1) A csekkátruházási nyilatkozatot a csekkre vagy az ahhoz csatolt lapra (toldatra) kell írni. Ezt a nyilatkozatot az átruházónak alá kell írnia.

(2) A csekkátruházásnak nem kell megjelölnie a kedvezményezettet, s az állhat az átruházó pusztá aláírásából is (üres átruházás). Az utóbbi esetben a csekkátruházás csak akkor érvényes, ha a csekk hátlapján vagy a toldaton szerepel.

A forgatmány első kelléke az átruházási nyilatkozat feltüntetése

a csekken. A forgatmány szövegét a Csr. nem határozza meg, az általában használt szöveg: „Fizessen helyettem KL-nek.” A forgatmányt általában a csekk hátlapjára írják (már csak azért is, mert az előrenyomtatott csekkeken a feltüntetett adatok a teljes előlapot elfoglalják), vagy a hátlap betelte esetén a csekkhez kapcsolt toldatra. A forgatmány másik alapvető kelléke a forgató aláírása.

A forgatásnak két esete ismeretes: *a kitöltött és az üres átruházás*. Az üres átruházás is kétféleképpen történhet: a forgatmány szövege nem tartalmazza a kedvezményezett nevét (Fizessen helyettem ...-nak. K. L.), vagy a forgató egyszerűen csak a nevét írja alá a csekken. A Csr. annak érdekében, hogy a kibocsátóval össze ne lehessen téveszteni a forgatót, ilyen esetben a forgató aláírását csak a csekk hátlapján (toldatán) fogadja el.

Csr. 17. § (1) A csekkátruházás átruházza a csekkből eredő valamennyi jogot.

A csekkbirtokos jogai

(2) Üres csekkátruházás esetén a csekkbirtokos:

1. az üres csekkátruházást kitöltheti akár a saját nevére, akár más személy nevére;

2. a csekket újra átruházhatja, akár üres csekkátruházással, akár más személy nevére;

3. a csekket harmadik személynek továbbadhatja anélkül, hogy az üres csekkátruházást kitöltené, és a csekket csekkátruházó nyilatkozáttal látná el.

A csekkátruházás a *csekkből eredő valamennyi jogot* ruházza át a kedvezményezettre, s nem az átruházónak a csekkből eredő jogait. Ebből következően az átruházó csekkből eredő jogainak bármiféle személyére tekintettelmeglévő korlátozása a kedvezményezett teljes jogszerzését nem befolyásolja. Az üres csekkátruházást tartalmazó csekk sokban hasonlít a bemutatóra szóló csekkhez, hiszen az ilyen csekk is harmadik személynek forgatás nélkül továbbadható. Lényeges különbség mégis a kettő között, hogy az átruházott csekk birtokosa a csekkhez való jogát az átruházások meg nem szakított láncolatával, vagy a csekken lévő üres forgatmány kitöltésével igazolja, míg a bemutatóra szóló csekknek a birtoklása is elegendő a beváltáshoz.

Csr. 18. § (1) A csekkátruházó ellenkező kikötés hiányában felelős a csekk kifizetéséért.

Az átruházó felelőssége

(2) A csekkátruházó megtilthatja a további csekkátruházást; ebben az esetben nem felelős azokkal a személyekkel szemben, akikre a csekket utóbb ruházták át.

A csekk kibocsátója a csekk kiállításával tesz kötelező ígéretet arra, hogy a csekken feltüntetett összeget a bemutatáskor kifizetik. Ígéretének teljesítéséért felelős, s mint a Csr. 12. §-a kapcsán láttuk, a felelősségét nem is korlátozhatja. A kibocsátó ígéretéhez kapcsolódik az átruházó, aki a csekk minden későbbi birtokosának tesz a kibocsátóéhoz hasonló ígéretet. Az átruházó azonban az ígéretével vállalt felelősségét — ellentétben a kibocsátóval — korlátozhatja. A felelősség kizárásának mindenkiel szemben az a hatálya, hogy az

átruházót a forgatmány alapján kötelezettség nem terheli, azaz kizárja a vele szemben támasztható visszkereseti igényt.

A csekkátruházó felelőssége korlátozásának enyhébb módja, amikor az átruházó megtiltja a csekk további forgatását. Ebben az esetben csak annak felelős, akire a csekket átruházta, de továbbforgatás esetén a többi átruházó vele szemben megtérítési igényt nem érvényesíthet.

Jogos
csekkbirtokos

Csr. 19. § Az átruházható csekk birtokosát jogos csekkbirtokosnak kell tekinteni, ha jogát a csekkátruházások meg nem szakított láncolatával igazolja, akkor is, ha az utolsó csekkátruházás üres. A törölt csekkátruházásokat ebből a szempontból nem írottak kell tekinteni. Ha az üres csekkátruházásra másik csekkátruházás következik, az utóbbi csekkátruházás aláíróját úgy kell tekinteni, mint aki a csekket üres csekkátruházás útján szerezte meg.

A bemutatóra szóló csekk tulajdonosi minőségét a csekk birtoka igazolja, hiszen az ilyen csekk átadása nem feltétlenül a csekkogilag kötött átruházással történik. Az átruházható csekk birtoklásának jogát viszont igazolni kell a csekk beváltásakor, de indokolt azt megkívánnia annak is, akire a csekket forgatják. A birtoklás jogoságát az átruházások meg nem szakított láncolata igazolja. A meg nem szakított láncolat a forgatók aláírásából és a kedvezményezettek (majd forgatók) nevéből ellenőrizhető. (Pl.: 1. Fizessen *ZK*-nak. Aláírás: *BM*; 2. Fizessen helyettem *LM*-nek. Aláírás: *ZK*; 3. Fizessen helyettem *KP*-nek. Aláírás: *LM*; 4. Fizessen ...-nak. Aláírás: *KP*, stb.)

Csr. 20. § A bemutatóra szóló csekkben szereplő csekkátruházó nyilatkozat alapján az átruházó a megtérítési igényre vonatkozó rendelkezések szerint kötelezetté válik, de ezzel az okirat nem alakul át rendeletre szóló csekké.

A csekk kiállítójának a csekk adataiban kinyilvánított akaratát a Csr. sérthetetlennek tartja. Erre tekintettel, ha a csekk kiállítója a kedvezményezettet nem jelöli meg, mert számára nézve a pénz fölvevője közömbös, a Csr. nem ellenkezve a fél akaratával az ilyen csekk átruházását is üres csekkátruházásnak tekinti (Csr. 15. § [4] bek.), s az átruházott üres csekk – csakúgy mint a bemutatóra szóló csekk – egyszerű átadással tovább adható (Csr. 17. § [2] bekezdés). A Csr. anélkül, hogy elismerné a bemutatóra szóló csekk átruházásával annak rendeletre szóló csekké alakulását, az ilyen átruházáshoz – mint önálló nyilatkozathoz – egyetlen jogkövetkezményt fűz: az átruházó a csekk kifizetéséért felelőssé válik, azaz vele szemben is érvényesíthető lesz a megtérítési igény.

Az elveszett
csekk

Csr. 21. § Ha a csekk valakinek a birtokából bármi módon elvesz, az új csekkbirtokos azt csak akkor köteles kiadni – legyen az bemutatóra szóló csekk, vagy olyan átruházható csekk, amelyhez jogát a birtokos a 19. § szerint igazolja –, ha rosszhiszeműen szerezte, vagy ha a megszerzésével kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el.

Az elveszett csekk visszakövetelésének egyetlen lehetőségét ismeri el a Csr. Mivel főszabályként – s a legtöbb csekk esetében ez

állapítható meg – a mindenkori birtokost kell a csekkösszeg fölvevőjeként jogosultnak tekinteni, s a bemutatónak nem kell azt igazolnia, hogy milyen jogcímen jutott a csekk birtokához, a Csr. az elveszett csekk kiadását csak akkor teszi kötelezővé, ha az új csekkbirtokos a csekket rosszhiszeműen szerezte, vagy a megszerzésével kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el. Egyebekben a Csr. az elveszett csekk megsemmisítését, azaz a megsemmisítési eljárás megindításának a lehetőségét biztosítja.

Csr. 22. § Csekkben alapuló keresettel megtámadott személy a csekkbirtokossal szemben nem hivatkozhat olyan kifogásra, amely a kibocsátóval vagy valamelyik előbbi csekkbirtokossal fennálló személyes viszonyán alapul, kivéve, ha a csekkbirtokos a csekk megszerzésével tudatosan az adós hátrányára cselekedett.

A Csr. 17.§-a kapcsán már említést tettünk arról, hogy a csekkát ruházás a csekkből eredő jogokat és nem az átruházó – esetleges korlátozott – jogait ruhazza át a kedvezményezettre. A csekkát ruházó nyilatkozata csekkjogilag önálló, a korábbi átruházóktól és a kibocsátótól is független nyilatkozat, s az esetlegesen csak a megtérítési igény megindítását korlátozhatja. Erre tekintettel – ha az átruházó a Csr. 18. §-ának (1) alapján a felelősségét teljes egészében nem zárta ki, a vele szembeni megtérítési igény érvényesítése során – egy kivétellel – nem hivatkozhat a korábbi átruházókkal kapcsolatban őt megillető kifogásokra.

Csr. 23. § (1) Ha a csekkát ruházás e szavakat tartalmazza: „beszédre érvényes”, „behajtás végett”, „meghatalmazásul”, vagy pedig az egyszerű meghatalmazásra utaló más megjegyzést, a csekkbirtokos a csekkből eredő minden jogot gyakorolhat ugyan, de a csekket csak ilyen meghatalmazási csekkát ruházással ruházhatja át.

(2) A kötelezett ebben az esetben a csekkbirtokossal szemben csak olyan kifogásra hivatkozhat, amely az átruházó ellen érvényesíthető.

(3) A meghatalmazási csekkát ruházásba foglalt meghatalmazás nem szűnik meg sem a meghatalmazó halálával, sem azzal, hogy a meghatalmazó utóbb cselekvőképtelenné válik.

A csekk átruházásának alapesete – a csekk tulajdonjogának átruházása – mellett a Csr. lehetővé teszi a csekknek pusztán a csekkösszeg beszédésére való átruházását is. Az ilyen forgatmány a csekk tulajdonjogát nem ruhazza át, de a kedvezményezett minden más, csekkből eredő jogot gyakorolhat: a csekkösszeget felveheti, óvással élhet, megtérítési igényt érvényesíthet stb. Át is ruházhatja ezt a csekket, azzal a megkötéssel, hogy a csekk tulajdonjogát ő sem ruházhatja át, csak beszédésre adhatja tovább.

A Csr. 33. §-a alapján a kiállító halála vagy a csekk kibocsátása után bekövetkező cselekvőképtelensége nem érinti a csekk hatályát. Lényegileg ezt a szabályt erősíti meg a meghatalmazás kapcsán is a Csr., ezzel is tiszteltetben tartva a kiállítónak a csekk kitöltésekor rögzített akaratát, s azt a csekkjogi alapelvet, hogy az alakilag megfelelően kiállított csekk a kibocsátásával keletkezteti a benne foglalt jogokat és kötelezettségeket.

Csr. 24. § (1) Az óvás vagy azzal azonos hatályú nyilatkozat megtétele után, úgyszintén a bemutatásra megszabott határidő eltelte után történő csekkátruházásnak az a hatálya, mint a közönséges engedménynek.

(2) A nem keltezett csekkátruházást – az ellenkező bizonyításig – úgy kell tekinteni, hogy az az óvás vagy azzal azonos hatályú nyilatkozat megtétele előtt, illetve az előbbi bekezdésben meghatározott határidő eltelte előtt keletkezett.

A Csr. 15. §-a kapcsán említettük, hogy a Csr. a csekk forgathatóságának határidejét nem állapítja meg, illetve azt csak közvetett módon akként szabályozza, hogy a bemutatásra megszabott határidő lejártát vagy az óvás megtételét követően a csekkátruházásnak csekkjogi hatályt nem tulajdonít. A visszaélések megakadályozása érdekében – mert ha pl. a csekket a kifizető a bemutatáskor a birtokosnak nem fizette ki, s ezért ő azt a bemutatási határidőt követően keltezés nélkül átruházza – teszi a Csr. csekkjogilag kötelezetté, azaz a megtérítési igény kötelezettjévé a bemutatási határidő letelte utáni csekkátruházót.

5. A csekk-kezesesség

Csr. 25.§ (1) A csekk összegének kifizetését – egészben vagy részben – csekk-kezesességgel lehet biztosítani.

(2) Ezt a biztosítékot – a címzett kivételével – harmadik személy vagy a csekk egyik aláírója is nyújthatja.

26. § (1) A csekk-kezesességet a csekkre vagy a toldatra kell írni.

(2) A csekk-kezesességet kifejezik ezek a szavak: „kezesességet válllok” vagy más azonos értelmű kifejezés; a nyilatkozatot a kezesnek alá kell írnia.

(3) A csekk előlapjára írt pusztá aláírást kezesességnek kell tekinteni, kivéve a kibocsátó aláírását.

(4) A csekk-kezesességi nyilatkozatban meg kell jelölni azt a személyt, akiért a kezesességet vállalták. Ennek hiányában a kezesességet úgy kell tekinteni, hogy azt a kibocsátóért vállalták.

Csr. 27. § (1) A csekk-kezes kötelezettsége ugyanolyan, mint azé, akiért a kezesességet vállalta.

(2) Kötelezettségvállalása akkor is érvényes, ha a kötelezettség, amelyért kezesességet vállalt, semmis, kivéve, ha ez a semmisség alaki hibából ered.

(3) Ha a csekk-kezes a csekket kifizeti, a csekkből eredő jogokat megszerzi azzal szemben, akiért a kezesességet vállalta, valamint azokkal szemben, akik az utóbbi iránt a csekk alapján kötelezettek.

A csekk kibocsátója által a csekk kiállításával, illetve az átruházónak a forgatmánnyal vállalt kötelezettséget, a csekk összegének a kifizetését, részben vagy egészben csekk-kezesesség biztosíthatja. A csekk-kezes nem a kifizetőként megjelölt pénzüintézet mellé lép, hanem a kezes által megjelölt kibocsátó vagy forgató mellé. Kezesé-

get a címzett pénzüintézet nem is vállalhat, mivel kezessége – hasonlóan a Csr. 4. §-ával, az elfogadás tilalmával kapcsolatban említettekhez – veszélyeztetné a csekk fizetési papír jellegét, s azt hitelpapírrá avatná. A csekk bemutatáskor történő kifizetése – fedezet esetén – a pénzüintézet alapvető kötelezettsége. Amennyiben a csekk beváltásának nincs fedezete, a csekkbirtokos azonnal – mint kötelezett – fölléphetne a bankkal szemben, hiszen a csekk-kezes kötelezettsége megegyezik azéval, akiért a kötelezettséget vállalta. A címzett pénzüintézet kezességvállalása fedezetlen csekk kibocsátását ösztönözhetné, s ez csekk címén jelentene hitelt a kiállítónak.

A csekk kibocsátójáért a csekk pusztá aláírásával is kezességet lehet vállalni. Lényeges azonban, hogy ebben az esetben az aláírásnak a csekk előlapján kell szerepelnie, a Csr. ugyanis így választja el a kezességet jelentő aláírást a csekk hátlapján vagy toldatán szereplő pusztá aláírástól, amely üres csekkátruházást jelent.

A kezesség általános szabályaitól eltérően a csekk-kezes kötelezettségvállalása az általa biztosított kötelezettség semmissége esetén is érvényes. Pl.: a csekket részlegesen átruházó személyért vállalt kezesség érvényes, annak ellenére, hogy a részleges csekkátruházás a Csr. 15. §-ának (2) bekezdése alapján semmis. Vitatható, hogy a kezes kötelezettsége a példa szerinti esetben a csekken feltüntetett összeg egészére, vagy csak a részleges csekkátruházásban megjelölt összegre terjed ki. A Csr. 25. §-ának (1) bekezdés szerint a csekk összegének kifizetését részben is lehet csekk-kezességgel biztosítani (s a kezes itt részösszegre vállalt kezességet), viszont a Csr. 27. §-ának (1) bekezdése a csekk-kezes kötelezettségét az általa megjelölt személy kötelezettségével azonos mértékben állapítja meg (s a példában az átruházó a teljes összeg kifizetéséért felelős). Álláspontom szerint a csekk-kezes kötelezettsége ebben az esetben a részösszegre terjed ki, hiszen bár az a kötelezettség, amelyért kezességet vállalt, semmis, mégis az ő szándéka a részösszeg biztosítására irányult.

A csekk-kezesség
terjedelme

6. Bemutatás és fizetés

Csr. 28. § (1) A csekk megtekintéskor fizetendő. Minden ellenkező értelmű kikötés nem írottak tekintendő.

(2) Ha a csekket a rajta feltüntetett kiállítási nap előtt mutatják befizetés végett, azt a bemutatás napján kell kifizetni.

A csekk fizetési eszköz funkciójából következik, hogy az általa megtestesített követelés a csekk kiállítását követően azonnal esedékké válik, a csekkbirtokos ezen időponttól kezdve jogosult a csekket akár készpénzfizetés, akár bankszámlapénzként történő jóváírás céljából a címzettnek bemutatni.

A csekkfizetés tényleges időpontját – a bemutatási határidőn belül – a csekkbirtokos maga határozza meg azzal a Csr. 55. § (1) bek.-ben foglalt – korlátozással, hogy arra csak munkanapon kerülhet sor.

A csekk
bemutatása

A csekk abban az esetben is a bemutatáskor („megtekintéskor”) fizetendő, ha kibocsátója az esedékesség időpontját egy meghatározott időtartamnak, vagy határnapnak a kiállítást követően bekövetkező lejáráthoz köti. A Csr. 28. § (1) bek.-ése szerint kógens rendelkezés folytán ugyanis az ilyen – a kedvezményezett jogát korlátozó – rendelkezés semmis. Amennyiben egy követelés kiegyenlítésére a jogosult a kötelezettnek fizetési halasztást kíván adni, úgy e célra az értékpapírok közül nem a csekk, hanem a váltó a megfelelő eszköz. A Csr. 28. § (2) bekezdése annak érdekében, hogy kizárja a csekk hitelpapírként való felhasználását, előírja, hogy ha a csekken a keltezés valótlan, vagyis a kibocsátó a kiállítás napját „előre dátumozta”, úgy ezt a címzett nem veheti figyelembe, és erre az esetre is a Csr. 28. § (1) bekezdés egy mondatában előírt szabály az irányadó.

Bemutatósi
határidő

Csr. 29. § (1) A csekket fizetés végett 8 napon belül kell bemutatni, ha az ugyanabban az országban fizetendő, ahol kibocsátották.

(2) Ha a csekk más országban fizetendő, mint ahol kibocsátották, azt 20, illetve 70 napon belül kell bemutatni, aszerint, hogy a kibocsátás és a fizetés helye ugyanazon a földrészen vagy különböző földrészen van-e.

(3) E § alkalmazása szempontjából ugyanazon a földrészen kibocsátott és fizetendő csekkeknek kell tekinteni azt a csekket, amelyet európai országokban bocsátottak ki, és bármelyik földközi-tengerparti országban fizetendő, vagy fordítva.

(4) A fent említett határidők attól a naptól számítanak, amely a csekken mint kiállítási nap szerepel.

Csr. 30. § Ha a csekk olyan helyen fizetendő, ahol a naptári időszámítás más, mint a kiállítás helyén, a kiállítás napját a fizetés helyének időszámítása szerint kell megfelelő napra átszámítani.

A bemutatási
határidő
számítása

A Csr. 29. §-ának (1)–(3) bek.-e a csekk bemutatására eltérő, fix határidőket állapít meg, aszerint, hogy a csekk kiállításának és a fizetés teljesítésének helye egyazon, illetve különböző országban vagy földrészen van-e.

Eszerint a bemutatási határidő

a) 8 nap a belföldön kiállított és belföldön fizetendő csekk esetében, tekintet nélkül arra, hogy a csekküglyet lebonyolítására ugyanabban a városban vagy attól eltérő más helyen (ui. a helyközi csekk esete) kerül-e sor.

b) 20 nap, ha a csekket ugyanazon a földrészen, de nem a kibocsátási hely országában mutatják be fizetésre. (A Csr. 29. § [3] bekezdése alapján alkalmazni rendelt fikció szerint a Földközi-tenger partján fekvő észak-afrikai és ázsiai országok az Európában fekvő országokkal egy tekintet alá esnek.)

c) 70 nap, ha a csekk bemutatására nem a kiállítás helye szerinti földrészen kerül sor.

A 20 és 70 napos határidő szempontjából nincs jogi jelentősége annak a körülménynek, hogy belföldön a csekk kiállítása, bemutatása történt-e. A Csr. 29. § (4) bekezdése szerint a bemutatásra előírt határidőket a kiállítás napjától kell számítani, – a Csr. 56. §-ára

figyelemmel azonban – a kiállítás napját figyelembe venni nem lehet. Ezáltal a kiállítás vagy csekkátvétel órájának, s percének sincs jogi relevanciája. A Csr. 30. §-ában foglalt jogtechnikai jellegű rendelkezés alapján, ha a kiállítási és fizetési hely hivatalos időszámítása különböző (pl. egy a Gergely-naptárt alkalmazó ország és a mohamedán-naptárt használó iszlám ország közötti csekkügylet esetén), a fizetés helyén alkalmazott naptári számítás szerint kell a kiállítás napját megállapítani.

Csr. 31. § (1) A csekknek valamely leszámoló helyen történő bemutatása fizetés végett történő bemutatásnak számít.

Leszámoló hely

(2) A Magyar Nemzeti Bankot – ha a csekk címzettjével kötött szerződés alapján a leszámoló hely teendőit végzi – az (1) bekezdés alkalmazása szempontjából leszámolóhelynek kell tekinteni.

A „leszámolás” és a „leszámolóhely” fogalmak napjaink közgazdasági irodalmában, illetve gyakorlatában már nem használatosak. A Csr. 31. §-ának alkalmazásakor „leszámolási helyen” a klíring-elszámolóhely, „leszámoláson” pedig maga a klíring tevékenység értendő. „A klíring: olyan folyószámlarendszerű elszámolás két vagy több fél között, amely valamilyen bank bekapcsolásával a kölcsönös áruforgalom kiegyenlítését szolgálja. A klíring célja a készpénzelszámolás kikapcsolása, minimalizálása” (Világgazdasági Kiszótár, 1984. Kossuth, 213. o.).

Belföldi viszonylatban a klíring-elszámolóhely feladatait a Magyar Nemzeti Bank látja el, feltéve, hogy erre nézve a címzett pénztézzettel megállapodást kötött. „A klíring-elszámolás során a kereskedelmi partnereknek áruszállításaikkal kapcsolatban nem keletkező valutára szóló tartozásaik és követeléseik, áruik ellenértékét hazai pénznemben kapják meg, és az import ellenértékét is hazai pénznemben fizetik ki.” (Hegyi – Török – Gulyás – Metz – Sípos: a külkereskedelem technikája és szervezése, 1989., KJK, 43. o.)

Az előzőekben kifejtettekre figyelemmel a Csr. 31. § (1) bekezdésében a „fizetés végett történő bemutatás” kitétel úgy értelmezhető, hogy a kedvezményezett (külkereskedelmi kapcsolatban az exportőr) a csekk bemutatásakor annak hazai pénznemre átszámított összegét kapja meg.

Csr. 32. § (1) A csekk visszavonásának hatálya csak a bemutatási határidő elteltével kezdődik.

(2) Ha a csekket nem vonták vissza, a címzett a határidő lejárta után is teljesíthet fizetést.

A Csr. 32. §-a alapján a bemutatási határidő lejárta önmagában nem zárja ki a csekk pénzváltásának a lehetőségét. A címzett pénztézzet dönt arról, hogy az elkésetten bemutatott csekkre fizet-e vagy sem. A jogvesztés jogkövetkezményének kötelező alkalmazásához a Csr. a következő két feltétel konjunktív meglétét követeli meg:

A csekk visszavonása

a) a Csr. 29. §-ában előírt határidő alatt a csekknek a címzetthez történő bemutatására ne kerüljön sor;

b) a csekk kiállítója a csekket visszavonja.

A Csr. a csekkvisszavonásának módjára, idejére kifejezett rendel-

kezést nem tartalmaz. Kétségtelen mégis, hogy a visszavonás valójában a számlavezető pénzügyvezetőhöz címzett olyan ellenutasítás, melylyel a csekk kiállítója a csekken közölt feltétlen fizetési meghagyását teszi semmissé. Az ellenutasítás közlésére sor kerülhet a bemutatási határidő lejártá után vagy azt megelőzően. Ez utóbbi esetben azonban a címzettel közölt egyoldalú akaratnyilatkozat a bemutatási határidő eredménytelen elteltével lesz hatályos.

A közös néven nyitott csekkszámáról a számlatulajdonosok ellenkező írásbeli kikötés hiányában együttesen rendelkezhet. Ez esetben a csekk visszavonásához a csekket aláíró mindkét személy aláírása szükséges.

A kiállító halála,
csekkvétképtelensége

Csr. 33. § Sem a kiállító halála, sem a csekk kibocsátása után bekövetkező csekkvétképtelensége nem érinti a csekk hatályát.

A számlatulajdonos személy halála vagy csekkvétképtelenné válása a csekk által megtettesített sui generis követelés érvényesíthetőségét nem érinti. Jogértelmezési kérdésként merülhet fel azonban, hogy a számlakövetelés örököse jogosult-e az időközben elhunyt számlatulajdonos (örökgyó) által kiállított csekket a bemutatási határidő lejártát követően hatályosan visszavonni.

A Csr. a csekk visszavonására jogosultak körét taxative nem határozza meg, mégis – mint arra a Csr. 32. §-a kapcsán már utalás történt – a visszavonás lehetősége a csekkszámalszerződés jogosult pozíciójához kapcsolódik. A polgári jogi szerződésből származó jogok és kötelezettségek annyiban szállnak át, és így annyiban részei a hagyatékknak, amennyiben a szerződés maga nem szűnik meg. A jogosult halála általában nem, hanem csak akkor szünteti meg a szerződést, ha a szolgáltatás kifejezetten a jogosult eltartására irányult, vagy kizárólag az ő személyes szükségleteinek fedezésére lett volna alkalmas (Ptk. 323. § [2] bek.). A szerző álláspontja szerint, mivel a csekkszámala-szerződés jogosultjának halála – feltéve, hogy a számlavezető bankkal kötött szerződés eltérő rendelkezést nem tartalmaz – e szerződést automatikusan nem szünteti meg, a számlakövetelést megöröklő személy a címzett pénzügyvezetővel való megállapodása folytán a csekk visszavonására is jogosulttá válik.

Csr. 34. § (1) A címzett fizetés ellenében a csekkbirtokos által nyugtázott csekk kiadását követelheti.

(2) A csekkbirtokos a részfizetést nem utasíthatja vissza.

(3) Részfizetés esetében a címzett követelheti, hogy a részfizetést a csekkre feljegyezzék, és számára nyugtát adjanak.

A csekkre
történő fizetés
módja, feltétele

A csekk által megtettesített követelés teljesítésének előfeltétele, hogy a kibocsátó számlakövetelése arra fedezetet nyújtson. A pénzforgalmi jellegű bankszámla felett rendelkező jogi vagy magánszemély által kiállított csekk esetében a pénzügyi szerv a neki címzett csekket a kibocsátó számlatulajdonos által a csekken feltüntetett bankszámlán levő fedezet erejéig váltja be. „Ha a csekken feltüntetett bankszámlán nincs fedezet, a pénzügyi szerv a csekket – külön csekkfedezeti számla esetében – a csekkfedezeti számlán levő fedezet erejéig, csekkfedezeti számla hiányában, vagy annak fedezetlen-

sége esetén a kibocsátó elszámolási számláján lévő fedezet erejéig váltja be” (BK 49. pont). Lakossági csekk esetében – az Országos Takarékpénztár általános szerződési feltételei szerint – a számlatulajdonos az 500 Ft törzsbetét, a még el nem számolt költségek és a megrendelt nyomtatványok költsége összegét meghaladó számlakövetelése erejéig hozhat csekket forgalomba.

A kötelezett a teljesítéskor nyugtát követelhet, és követelheti a kötelezvény visszaadását (Ptk. 284. § [1] bek.). A szerződéses kapcsolatokra irányadó általános szabályokkal összhangban a Csr. 34. § (1) bek. is kifejezésre juttatja az utalványozottat megillető azon jogot, hogy a csekkbirtokostól a fizetés ellenében a nyugtázott csekk átadását követelje. A csekk kiszolgáltatásának azonban egy magánjogi kötelezettséget tanúsító egyéb okirat visszakövetelésénél jóval nagyobb jelentősége van. A csekk, mint értékpapír ugyanis nem csupán bizonyítási eszköz, hanem hordozója is a benne megtestesülő követelésnek, amely a kifizetés által önmagában nem, hanem csak a csekk visszaadása révén szűnik meg.

A Csr. e §-ának szövegezése kétségkívül arra utal, hogy a csekk kiadása nem minden esetben kötelező, a címzett pénzintézet dönthet arról, hogy jogát érvényesíti-e. A címzettnek azonban a csekkszámlaszerződés teljesítése során a Ptk. 277. § (2) bek.-ben foglaltakra figyelemmel – úgy kell eljárnia, ahogy az az adott helyzetben általában elvárható. Ennek alapján az utalványozottnak nemcsak joga, de a kibocsátóval szemben kötelezettsége is, hogy a fizetés ellenében a csekkbirtokostól a csekk kiadását követelje, ezáltal annak újbóli forgalomba hozatalát – a csekkel történő visszaélések lehetőségét elhárítva – lehetetlenné tegye. A csekk bevonása egyébként nemcsak a csekk-kötelezetteknek, hanem a címzettnek is az érdeke, mivel a beváltott csekk bizonyíték a kibocsátóval szemben arra nézve, hogy a csekk összegét kifizette, illetve, hogy azt az arra jogosult részére fizette ki.

A jogosult késedelembe esik, ha a nyugtát nem állítja ki, illetve az értékpapírt nem adja vissza (Ptk. 302. § (2) bek.). A Ptk. 303. § (3) bekezdésének cogens rendelkezésére figyelemmel, – a jogosult késedelme a kötelezett egyidejű késedelmét kizárja – ha a csekkbirtokos a csekk kiszolgáltatására nem hajlandó, a címzett a fizetés ez okból való megtagadása esetén nem esik késedelembe, terhére a szerződésszegés nem állapítható meg. (A jogosulti késedelem egyben a megtérítési igény érvényesítését is kizárja.)

A csekknek a címzett részére történő kiszolgáltatása – a Csr. 15. § (5) bekezdésében foglalt kivételtől eltekintve – nem minősül csekkátruházásnak, a csekkforgatmányozás jogkövetkezményei (pl. jog a továbbforgatáshoz) nem kapcsolódnak hozzá.

„Ha a bankszámlán lévő követelés a csekk összegének kifizetéséhez csak részben nyújt fedezetet, a pénzintézet a rendelkezésre álló fedezet erejéig részfizetést teljesíthet. A csekkbirtokos a részfizetést nem utasíthatja vissza. A részfizetés tényét a fizetést teljesítő pénzintézeti szerv – a kifizetett összeg és a fizetési nap megjelölésével,

Nyugtaátadás
kötelezettsége

A részfizetés

valamint cégszerű aláírásával ellátva – a csekk túloldalán tünteti fel. A részfizetést a kifizetett összeg átvételéről szóló, a pénzt felvevő személy által aláírt elismervény ellenében teljesíti a pénzüintézet és a csekket visszaadja a benyújtónak” (BK 50. pont).

A Csr. 34. § (2) bekezdésében foglalt rendelkezéstől való eltérés lehetősége kizárt, a részfizetés elfogadása kötelező. Nincs mód tehát Ptk. 285. §-ának szubszidiárius jelleggel történő alkalmazására. A csekkszámlasszerződésben a részteljesítést nem lehet kizárni, valamint a csekkbirtokos sem hivatkozhat a címmel szemben arra, hogy a részfizetés lényeges érdekét sérti. A részfizetés elfogadásáról szóló kogens rendelkezés bizonyos mértékig ellentmondásban áll a csekk fizetési eszköz funkciójával, vagyis azzal, hogy a csekk egy már a kiállításakor esedékes követelést közvetít a számlatulajdonos és a számlát kezelő pénzüintézet között. A csekkbirtokos – a megtérítési igény eredményes érvényesítéséig – akaratán kívül hitelezni kényszerül a csekk kiállítójának, átruházójának.

A fedezetlen
csekk

„Ha a készpénzfizetésre szóló csekk összegének kifizetéséhez a szükséges pénzügyi fedezet a kibocsátó bankszámláján a csekk bemutatásakor nem áll rendelkezésre, a számlavezető pénzüintézeti szerv a csekket nem váltja be, hanem azt visszaadja a bemutatónak” (BK 51. pont). Lakossági csekk esetében a fedezetlen készpénzcsekket a „Takarékpénztár a bemutatónak – a kifizetés megtagadása okának közlése nélkül – beváltatlanul visszaadja” (az OTP-csekk-számlaszerződés általános feltételeiből).

A fedezethiány megállapítását és ezzel összefüggésben a címzett beváltási kötelezettségét érintő jogértelmezési kérdés, hogy a csekk-kibocsátás fedezetül szolgáló számlakövetelésnek már a csekk kiállításakor, vagy pedig csak a csekk bemutatásának időpontjában kell rendelkezésre állnia. A csekknek a kibocsátását követően azonnal beálló esedékessége, pénzre válthatósága a kibocsátás időpontjában is pozitív számlaegyenleg meglétét teszi szükségessé. Várható követelésre (bevételre) számítva csekket kiállítani nem szabad. A csekkel való visszaélés – a későbbiekben ismertetésre kerülő – büntetőjogi tényállásának megvalósítása is a kibocsátás időpontjában fennálló elkövetői szándékhoz és vagyoni helyzethez igazodik. A címzett fizetési kötelezettségét azonban – feltéve, hogy a fedezethiány miatt a szerződést nem mondta fel – a bemutatáskori számlaegyenleg aktívuma alapozza meg, függetlenül attól, hogy azt megelőzően a bankszámlával (lakossági csekk esetén az átutalási betétszámlával) szembeni számlakövetelés a fizetésre nem nyújtott volna fedezetet. Ezt támasztja alá a BK már idézett 50. pontja, mely kifejezetten úgy rendelkezik, hogy a címzett a csekket akkor nem váltja be, ha a szükséges pénzügyi fedezet „a csekk bemutatásakor nem áll rendelkezésre”.

Előfordulhat, hogy a címzett fedezethiányra hivatkozva olyan csekk beváltását tagadja meg, amelynek fedezete – a számla javára időközben történt befizetés (átutalás) folytán – már biztosított. A szerző álláspontja szerint a címzett pénzüintézet mindaddig mente-

sül beváltási kötelezettsége alól, amíg a fedezetül szolgáló befizetés nála jóváírásra nem kerül. Nincs jogi jelentősége ez esetben annak sem, ha a csekk kiállítója — pl. az átutalási postautalvány „Feladó-vevényével” — utólag igazolja, hogy a csekk bemutatásának időpontjában a pénzügyi fedezetről már gondoskodott.

Abban az esetben, ha a címzettnél a kibocsátó több csekkjét mutatják be, és a számlakövetelés valamennyi fedezetére nem elegendő, a pénzügyi fedezetet a csekkek érkezési sorrendjét veszi figyelembe, tekintet nélkül arra, hogy esetleg a későbbi időpontban bemutatott csekk kiállítására a hamarabb érvényesített csekkhez képest korábban került sor. A címzettnél a csekk számlaszerződésen alapuló fizetési kötelezettsége a csekk bemutatásához kapcsolódik, a kibocsátás időpontja a pénzügyi fedezet szempontjából önmagában irreleváns.

Aki fedezetlen csekket bocsát ki vagy hoz forgalomba, amennyiben súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg, vétséget követ el és egy évig terjedő szabadságvesztéssel, javító-nevelő munkával vagy pénzbüntetéssel büntetendő. (Btk. 313. §.)

Visszaélés
a csekkel

„A pénzgazdálkodás rendjére vonatkozó jogszabályok határozzák meg, hogy a csekk mint fizetési eszköz, mikor kerülhet alkalmazásra. Az ezekben a jogszabályokban meghatározott fizetési rend védelmét szolgálja a büntetőjog azzal, hogy a fedezetlen csekk kibocsátását vagy forgalombahozatalát büntetni rendeli...” (Indokolás a Büntető Törvénykönyv javaslatához.) „A bűncselekmény elkövetési tárgya az a csekk, amelynek nincs fedezete. Az elkövetési magatartás a csekk kibocsátása vagy forgalmazása. A bűncselekmény szándékos, tehát az elkövető a csekk fedezetlen jellegével tisztában van, de ezzel csak haladékot kíván szerezni a fizetésre. (A Büntető Törvénykönyv magyarázata, 1986. K.J. K., 856. o.)

A csekkel való visszaélés szubszidiárius bűncselekmény. A Legfelsőbb Bíróság a terhelt terhére emelt törvényességi óvás alapján lefolytatott eljárás során megállapította, hogy a büntetőjog „...a fedezetlen csekk kibocsátását vagy forgalombahozatalát büntetni rendeli akkor, ha súlyosabb bűncselekmény nem valósul meg... Amennyiben (a terhelt) fizetése képtelensége nemcsak átmeneti, hanem tartós vagy végleges, magatartása csalást valósít meg. Az adott esetben a terhelt fizetése képtelensége végleges volt, s ezt maga is tudta...” (BH 1989. 1/9.)

Csr. 35. § Ha a címzett átruházható csekket fizet ki, köteles vizsgálni a csekkátruházások sorrendjének szabályszerűségét, az átruházók aláírásának valódiságát azonban nem.

Csekk-legitimáció

A Csr. 35. §-ában meghatározott, a címzettet terhelő kötelezettség, a csekkbirtokos tulajdonosi minőségének vizsgálatára irányul abból a szempontból, hogy a csekk tulajdonát a forgatmányok meg nem szakított láncolatában megszerezte-e. Jelen § ennek megfelelően nem alkalmazható akkor, ha a csekk átruházása nem jár együtt tulajdonosváltással, a csekket birtokló személy csak a forgató meghatalmazottja (Csr. 23. §) [1] bek.).

Rendeletre szóló csekk (Csr. 14. § [1] bek.) alapján a pénzügyi fedezet a kifizetést annak a részére teljesíti, aki a csekket a Csr. 19. §-ában foglalt követelményeknek eleget téve szerezte meg, és ily módon jogos csekkbirtokosnak számít. A csekkátruházások Csr. által megkívánt folyamatossága megszakad, ha a forgatmányozás kedvezmé-

nyezettjeként megjelölt személy nem azonos a sorban ezt követő átruházó aláírójával. A címzett a hátiratokon feltüntetett aláírások valóságát nem vizsgálja, ilyen követelmény pénzüintézzel szemben nem támasztható.

A Csr. 35. §-a a címzettet csak a rendeletre szóló csekk vizsgálatára kötelezi, a névre és a bemutatóra szóló csekkel összefüggő pénzüintézzeti feladatokról nem rendelkezik. A rekta-csekk forgatmánnyal nem, hanem csak közönséges engedmény alakjában és hatályával ruházható át (Csr. 14. § [2] bek.). A névre szóló csekk tulajdonának engedményezéssel történő átruházása esetén a kötelezett (a címzett) pénzüintézet követelheti az engedményezés megtörténtének igazolását. Ennek hiányában csak a saját veszélyére teljesíthet annak, aki engedményesként fellépett (Ptk. 328. § [4] bek.). „Megnevezett személyre szóló csekk beváltásánál – ha a csekket nem forgatták – a pénzüintézet azt vizsgálja, hogy a benyújtó a csekken megnevezett jogosulttal azonos személy-e és az összeget csak a csekken megnevezett személy részére fizetik ki” (BK 48. b. pont).

„A bemutatóra szóló csekk összegét a pénzüintézet annak fizeti ki, aki a csekket bemutatja” (BK 48. d. pont).

Abban az esetben, ha a készpénzfizetésről szóló csekk kedvezményezettje pénzforgalmi jellegű bankszámla tulajdonosa, a címzet pénzüintézet a csekk bemutatásakor azt is ellenőrzi, hogy a csekket bemutató személy az utalványos nevében jogosult-e eljárni.

„A készpénzfizetésről szóló csekk beváltásakor a csekkösszeg átvevőjének személyazonosságát a számlavezető pénzüintézzeti szerv a következők szerint vizsgálja:

a) Ha a csekket benyújtó személy a kedvezményezett számlatulajdonos dolgozója, a pénzüintézet a csekk összegét a benyújtó részére akkor fizeti ki, ha ebbeli minőségét személyi igazolvánnyal igazolja. Ha a csekken kedvezményezettként megjelölt számlatulajdonos csekkjét benyújtó személy nem a számlatulajdonos dolgozója, vagy nem szövetségi tagja, a pénzüintézet a csekk összegét csak akkor fizeti ki a benyújtó részére, ha az a számlatulajdonos által kiállított külön meghatalmazással igazolja, hogy a csekk összegének felvételével megbízták.

A meghatalmazásban a pénzfelvétellel megbízott személyt (név és személyi igazolvány-, illetve személyi szám) és a beváltandó csekket (sorszám, kiállítás napja, összeg) pontosan meg kell jelölni és a meghatalmazást a számlavezető pénzüintézzetnél bejelentett módon kell aláírni. Amennyiben a kedvezményezett és a kibocsátó bankszámláját nem ugyanaz a pénzüintézzeti szerv vezeti, a meghatalmazáson lévő aláírásokat a kedvezményezettnek a saját bankszámláját vezető pénzüintézzeti szervvel igazoltatnia kell. Beváltásnál a pénzüintézzeti szerv a benyújtó személyazonosságát igazolja és a megbízotti minőségét igazoló meghatalmazást a megbízottól bevonja” (BK 48. a. pont).

Csr. 36. § (1) Ha a csekk a fizetés helyén nem használatos pénznemről szól, összegét az ország pénznemében lehet fizetni, a fizetés napjának megfelelő érték szerint. Ha a bemutatáskor nem történt fizetés, a csekkbirtokos követelheti, hogy a csekkösszeget az ország pénzében – választása szerint – akár a bemutatás napjának, akár a fizetés napjának megfelelő árfolyamon fizessék.

(2) A fizetés helyén fennálló szokás határozza meg az idegen pénznem értékét. A kibocsátó azonban kikötheti, hogy a fizetendő összeget a csekken meghatározott árfolyam szerint számítsák.

(3) Az előbbi szabályokat nem lehet alkalmazni, ha a kibocsátó kikötötte, hogy a fizetésnek meghatározott pénznemben kell történnie (effektivitási záradék).

(4) Ha a csekk olyan pénznemre szól, amelynek a kiállítás és a fizetés országában ugyanaz a neve, de más az értéke, a vélelem az, hogy a fizetési hely pénznemét értették.

„Az 1. §-ban felsorolt egyezmények alkalmazása nem érinti a devizajogszabályok érvényét” (a Genfben, 1931. március 19-én megkötött csekkjogi egyezmények kihirdetéséről szóló 1965. évi 2. Tvr. 4. §). A Csr. 36. §-ában foglalt rendelkezések is csak annyiban alkalmazhatók, amennyiben nem ellentétesek a tervszerű devizagazdálkodásról szóló 1974. évi 1. tvr.-ben, valamint az annak végrehajtásáról szóló mód. 1/1974. (I. 17.) PM rendeletben foglaltakkal.

A Csr. 36. § (1) bekezdése alapján a címzett a csekkel érvényesített követelést – ha a csekk ettől eltérő rendelkezést nem tartalmaz – a fizetési hely hivatalos pénznemében teljesíti. Abban az esetben, ha a csekken feltüntetett pénzösszeg – a fizetési hely országához képest – idegen valutára szól, különösen nagy a jelentősége annak, hogy az átváltásra a hivatalos vagy a kibocsátó által megállapított árfolyamon, illetve, hogy mely időpont szerint érvényes árfolyamon kerül sor.

A Csr. 36. § (2) bek. az árfolyam megállapítására diszpozitív szabályt állapít meg. Eltérő rendelkezés hiányában az átváltási árfolyam meghatározására az adott fizetési hely szokása az irányadó (pl. Magyarországon a jegybanki árfolyam-meghatározás, máshol esetleg más, hatósági árfolyam-meghatározás). Főszabályként a fizetés időpontjában érvényes átváltási kulcsot kell alkalmazni. Kivételt képez az az eset, ha a csekkfizetés céljából való bemutatása eredménytelennek bizonyult (pl. a csekk kiegyenlítésére a bankszámlán nem volt meg a kellő fedezet). A csekkbirtokost megilleti a jog, hogy a később bekövetkező fizetés időpontjában érvényes árfolyam helyett, azon átváltási kulcs figyelembevételét követelje, mely az eredménytelen bemutatás alkalmával volt irányadó. (E rendelkezés a csekkbirtokost védi a fizetés elhúzódása miatti árfolyamvesztéssel szemben.)

A csekk kiállítója ez irányú kifejezett rendelkezésével a fizetési hely hivatalos valutaárfolyamának alkalmazása helyett, az átváltási árfolyamot a csekken előre meghatározhatja. Ez mind az ő, mind a csekkbirtokos számára csökkenti a bemutatásig eltelt időszak alatti árfolyamingadozásokból eredő kockázatot. Magyarországi viszonylatban a hatályos devizajog személyi hatálya alá tartozók esetében azonban az átváltási árfolyam előzetes meghatározására nincs lehetőség, mivel „tilos minden olyan szerződési kikötés... amely szerint devizaértéket forintra, vagy forintot devizaértékre a hivatalostól eltérő árfolyamon számítanak át” (1974. évi 1. tvr. 7. § [1] bekezdés).

A fizetés
pénzneme

A Csr. 36. § (3) bekezdése azáltal, hogy az effektivitási záradék alkalmazását elismeri, módot ad az előzőekben ismertetett szabályoktól való eltérésre. Az effektivitási záradék arra utal, hogy a csekk összegét a kiállítás pénznemében kell kifizetni (kirovó pénznem-lerovó pénznem). A devizagazdálkodásra vonatkozó jogszabályok határozzák meg, hogy mikor lehet valósággal (effektíve) idegen pénznemben vagy aranyban való fizetést érvényesen kikötni vagy teljesíteni (Ptk. 231. § [3] bek.). Csak a devizahatóság engedélyével szabad belföldiek között pénztartozással kapcsolatban olyan kikötést alkalmazni, amely devizaérték valóságos (effektív) szolgáltatására irányul (1974. évi 1. tvr. 7. § [2] bek. b.).

Ha a csekken megjelölt pénznem több országban azonos névvel van forgalomban (angol, ciprusi, szíriai, libanoni font, ausztrál, USA, hong-kongi dollár, török és olasz líra stb.), a fizetési hely pénznemét kell a csekken megjelöltnek vélelmezni.

Csr. 37. § (1) A kibocsátó vagy a csekkbirtokos a csekket áthúzással megjelölheti; ennek hatályát a következő § határozza meg.

(2) A megjelölés a csekk előlapjára helyezett két párhuzamos vonással történik. A megjelölés lehet általános vagy különleges hatályú.

(3) A megjelölés általános hatályú, ha csak két vonásból áll, vagy ha a vonások között a „bank” vagy azonos értelmű kifejezés szerepel; a megjelölés hatálya különleges, ha a vonások közé meghatározott bank nevét írják.

(4) Az általános hatályú megjelölést át lehet alakítani különlegessé, de a különleges hatályú megjelölést általánossá nem.

(5) A megjelölésnek vagy a bank nevének törlését meg nem történnel kell tekinteni.

Csr. 38. § (1) Az általános hatályú megjelöléssel ellátott csekket a címzett csak banknak vagy saját ügyfelének fizetheti ki.

(2) A különleges hatályú megjelöléssel ellátott csekket a címzett csak a meghatározott banknak, vagy ha az utóbbi maga a címzett, valamely ügyfelének fizetheti ki. A meghatározott bank azonban a csekk beszédésével másik bankot is megbízhat.

(3) Bank áthúzással megjelölt csekket csak valamelyik ügyfelétől vagy másik banktól szerezhet. Ilyen csekket bank csak a nevezettek számlájára szedhet be.

(4) Az olyan csekket, amelyen több különleges hatályú megjelölés szerepel, a címzett csak akkor fizetheti ki, ha a csekkel legfeljebb két megjelölés van, s közülük az egyik leszámoló hely által történő beszédés céljára szolgál.

(5) Ha a címzett vagy a bank a fenti rendelkezéseket megszegi, a csekkösszeg erejéig felel az okozott kárért.

Csr. 39. § (1) A kibocsátó vagy a csekkbirtokos megtilthatja a csekkek készpénzben történő kifizetését úgy, hogy a csekk előlapjára átlós irányban ráírja ezeket a szavakat: „elszámolásra” vagy azonos értelmű kifejezést.

(2) Ilyen esetben a címzett a csekket csak könyvelés útján számol-

hatja el (jóváírás, átutalás, kiegyenlítés). A könyvelés útján történt elszámolás fizetésnek számít.

(3) Az „elszámolásra” kifejezés törlése meg nem történtnek tekintendő.

(4) Ha a címzett a fenti rendelkezéseket megszegi, a csekkösszeg erejéig felel az okozott kárért.

Az áthúzással megjelölt (keresztezett) csekk alaki kellékeit a Csr. 37. §-a, tartalmi jellemzőit, valamint a rendelkezések megsértésének szankcióját a Csr. 38. §-a állapítja meg. A Csr. 39. §-a az elszámolási csekkre vonatkozó szabályokat tartalmazza.

„A csekk keresztvezése két párhuzamos vonallal történik. Általános keresztvezés (general crossing) esetén a két vonal között üresen hagyják vagy a vonalak közé a „bank” szót (angolban „and Co”) írják. Különleges keresztvezés („special crossing”) esetén pedig a két vonal között megnevezik azt a bankot, amelyik a címzett banknál a csekk beváltása céljából jelentkezik.

A keresztezett csekket beváltásra tehát mindig csak bank (bármely bank, illetve a megnevezett bank) mutathatja be a címzett banknál és közvetíti a csekk összegét a kedvezményezett felé. A keresztezett csekk Angliában terjedt el, kiállításának célja, hogy a csekkel való visszaéléseket elkerüljék” (Hegyí – Törzsök – Gulyás – Metz – Sípos, 1989., 279. o.). A keresztezett csekk kedvezményezettje csak a csekken megjelölt bank révén juthat a csekk összegéhez, másfelől ilyen csekket bank is csak valamely másik banktól, vagy a vele szerződéses kapcsolatban álló ügyfelétől szedhet be. A hazai pénzügyi gyakorlatban a csekk-keresztvezés nem nyert szélesebb körben polgárjogot.

A Csr. 38. § (4) bekezdése a különleges keresztvezéssel ellátott csekkre történő fizetést kizárja, ha a csekken kettőnél több megjelölés van, illetve, ha két beszedésre jogosult feltüntetése esetén azok egyike nem a leszámoló hely. A kettős, különleges hatályú jelölés alkalmazására ugyanis csak abban az esetben kerülhet sor, ha a csekken egyrészt a kedvezményezett számlavezető bankja, másfelől a nemzetközi klíring-elszámolásban részt vevő központ (Magyarországon az MNB) szerepel.

„Az elszámoló csekk alkalmazásakor a kibocsátó utasítja bankját, hogy az utalványos bankszámlájára vezesse át a csekken feltüntetett összeget számlakövetelése terhére. Az elszámoló csekken mindig szerepel a „csekk elszámolásra” kifejezés. A központi elszámolóhelyek alkalmazzák a tagok részére az egyenleg elszámolására. Szerepel azonban olyan esetekben is, amikor az a cél, hogy ne történjen készpénzfizetés, így ugyanis nő a biztonság és gyorsul a pénz forgási sebessége is. Előfeltétel, hogy mindkét félnek (kibocsátó és utalványos) legyen bankszámlája és a bankegyüttműködés is zavarmentes legyen az adott piacon” (Gyulaffy Béláné – dr. Berényi Mária: Fizetési módok, 1988, Interbank, 22. o.).

A keresztezett és az elszámolási csekk közötti legfontosabb különbség abban áll, hogy míg a keresztezett csekk szólhat elszámolás-

Az áthúzással
megjelölt csekk

Az elszámolási
csekk

ra és készpénzfizetésre is, addig elszámolási csekknél készpénzfelvételre nincs lehetőség.

„Ha az elszámolási csekk beváltásához szükséges fedezet a kibocsátó bankszámláján nem vagy csak részben áll rendelkezésre, a pénzintézet a készpénzfizetésre szóló csekkre vonatkozóan közöltek szerint jár el, azzal az eltéréssel, hogy a részfizetésről szóló jóváírást résztörlesztéssel teljesíti” (BK 52. pont).

A Csr. 38. § (5) bek. és a 39. § (4) bek. alapján a címzettet és – keresztezett csek esetében – a csekk benyújtására jogosult bankot kártérítési felelősség terheli, ha a Csr.-nek e csekk típusokra vonatkozó kötelezően alkalmazni rendelt szabályait megszegi és a kibocsátónak, kedvezményezettnek stb. kárt okoz. A Csr. azonban kártérítési felelősségük mértékét a csekken feltüntetett összegben maximálja.

7. Megtérítési igények

Csr. 40. § (1) A csekkbirtokos megtérítési igényt érvényesíthet a csekkátruházók, a kibocsátó és a többi kötelezett ellen, ha a kellő időben bemutatott csekket nem fizetik ki, és a fizetés megtagadását az alábbi módon igazolja:

1. közokirattal (óvás) vagy

2. a címzett által a csekkre írt és keltezett nyilatkozattal, amely megjelöli a bemutatás napját vagy

3. leszámoló hely keltezett nyilatkozatával, amely közli, hogy a csekket kellő időben bemutatták, de nem fizették ki.

(2) Az óvást közjegyző veszi fel.

A megtérítési
igény
szükségessége

A Csr. 40. § (1) bek.-e alapján a csekk kibocsátója, a csekkátruházók, valamint a csekk összegének kifizetéséért kezességet vállalók a csekk beváltásáért felelősséggel tartoznak. A megtérítési (visszkereseti) igény ily módon biztosítéka és egyszersmind szankciója is annak a kötelemnek, mely a kiállító, ill. a csekkforgató és a forgatmányos között létrejött. E jogi eszköz nélkül a csekkelfogadás kizárólag az érintettek egymás iránti bizalmán alapulna, és a csekk alkalmatlan lenne a pénzhelyettesítő funkció betöltésére.

A csekk kibocsátója a fizetésért fennálló felelősségét érvényesen nem zárhatja ki (1.12. §). A csekkátruházó azonban megtérítési kötelezettségét korlátozhatja oly módon, hogy a csekken a további forgatmányozást megtiltja (1.18. §). A Csr. – eltérően a Vár-tól – nem ad lehetőséget arra, hogy a jogos csekkbirtokos az igényét közvetlenül a címzettel szemben érvényesítse.

A visszkereseti jog elsődlegesen a csekkbirtokost illeti meg. A csekk bármely aláírója is felléphet azonban ezzel az igénnyel, feltéve, hogy a csekket visszaváltotta (Csr. 44. § [3] bek.).

A megtérítési igény garanciális jellegéből következik, hogy érvényesítésére értelemszerűen akkor kerülhet sor, ha a címzett a bemutatott csekket nem egyenlítette ki, vagy a klíringforgalomba való felhasználás céljából benyújtott csekket a klíring számlát vezető bank

nem fizette ki. A megtérítési igény részbeni fizetés esetében is biztosított a csekk ki nem egyenlített hányada erejéig. A csekkbirtokos által történő igényérvényesítéshez — a Csr. 43. §-a és 48. §-a kapcsán ismertetésre kerülő kivételektől eltekintve — a következő konjunktív feltételek teljesítése szükséges:

1. Az utalványos az előírt határidőn belül (Csr. 29. §-a) mutassa be a csekket és a

2. fizetés megtagadását az előírt módon — óvással vagy azzal azonos értelmű nyilatkozattal — igazolja.

Az óvás fontos, de nem kizárólagos bizonyítéka annak, hogy a kedvezményezett a bemutatási határidő lejárta előtt a csekket a címzettnek, illetve a leszámoló helyen eredménytelenül kísérelte meg beváltani. Eltérően a Vár-nak a váltón alapuló megtérítési igényre vonatkozó szabályaitól (Vár 44/A § [1] bek.) csekk esetén a kibocsátó nem zárhatja ki az óvást helyettesítő bizonyítási eszközök alkalmazását. Indokolt azonban felhívni a figyelmet arra, hogy sem a címzett, sem a leszámoló hely a megtérítési igény érvényesítéséhez szükséges nyilatkozattételre nem kötelezhető.

A közokirattal történő igazolás módjára, az óvás kötelező tartalmi elemeire a közjegyzőkről és egyes közjegyzői eljárásokról szóló 1/1984. (II. 29.) IM r. 27. §-ának a csekk- (és egyúttal a váltó-) óvatolás szabályai az irányadók.

Eszerint az óvásról felvett okirat tartalmazza

a) a csekk pontos szövegét,
b) az óvatolt (ti. aki ellen az óvást kérték) megjelölését,
c) az óvatolt személyhez intézett felszólítást, a felszólításra adott választ (így pl. a fizetés megtagadása okának közlését) vagy azt a megjegyzést, hogy a felszólításra miért nem válaszolt,

d) a megkísérelt, illetve megtörtént felszólítás helyét, évét, hónapját, napját és — ha szükséges — óráját,

e) a közjegyző aláírását, pecsétjét.

A közjegyző az óvást általában a helyszínen veszi fel. Kérelemre az óvást tartalmazó okiratról hiteles másolatot ad; amennyiben idegen nyelven kéri az okirat felvételét, azt az arra feljogosított közjegyző az adott idegen nyelven készíti el.

Csr. 41. § (1) Az óvást vagy az azonos értelmű nyilatkozatot a bemutatási határidő eltelte előtt kell felvenni, illetve kiállítani.

(2) Ha a csekket a határidő utolsó napján mutatják be, az óvást vagy az azonos értelmű nyilatkozatot a legközelebbi munkanapon is fel lehet venni, illetve ki lehet állítani.

Az óvást az azzal azonos értelmű nyilatkozatot

a) a csekk bemutatására nyitva álló határidőn belül,

b) ha a csekket a bemutatási határidő utolsó napján nyújtották be a címzetthez, úgy e határidő lejártát követő első munkanapon kell felvenni vagy kiállítani.

A határidő mindkét esetben meghosszabbodik azzal az időszakkal, mely alatt az óvás felvétele vagy a nyilatkozat megtétele elhárít-

A megtérítési
igény feltételei

Az óvás felvétele

hatatlan akadályba ütközik (l. részletesebben a Csr. 48. §-ához kapcsolódó ismertetésnél).

Csr. 42. § (1) A csekkbirtokos a fizetés hiányáról az őt közvetlenül megelőző átruházót és a kibocsátót az óvás napját vagy az azonos értelmű nyilatkozat kiállításának napját – „költség nélkül” kikötés esetében pedig a bemutatás napját – követő négy munkanapon belül értesíteni köteles. Mindegyik átruházó köteles az értesítés vételét követő két munkanapon belül a kapott értesítést – az előző értesítést küldő személyek nevének és címének megjelölésével – az őt közvetlenül megelőző átruházóval közölni egészen a kibocsátóig. Az említett határidők a megelőző értesítés kézhezvételétől kezdődnek.

(2) Ha az előző bekezdés értelmében valamelyik csekk-kötelezettnek értesítést adnak, azt ugyanolyan határidőben kezesével is közölni kell.

(3) Ha valamelyik átruházó címét nem jelölte meg, vagy olvashatatlanul írta, elegendő, ha az őt megelőző átruházót értesítik.

(4) Az értesítés bármilyen alakban teljesíthető, akár a csekk pusztá visszaküldése útján is.

(5) Az értesítésre kötelezettnek kell bizonyítania, hogy az értesítést a megszabott határidőben teljesítette. A határidő megtartottnak számít, ha az értesítést tartalmazó levelet az említett határidőn belül postára adják.

(6) Aki az értesítést a fent megjelölt határidőben nem teljesíti, nem veszti el jogait, de a mulasztásával okozott kárért – legfeljebb a csekk összegéig – felelős.

Értesítési kötelezettség

Az értesítési kötelezettség – összhangban a polgári jogi viszonyokban a felek kölcsönös együttműködési kötelezettségét előíró Ptk. 4. § (3) bekezdésével – azt a célt szolgálja, hogy a csekk-kötelezettek a velük szemben várhatóan érvényesítésre kerülő megtérítési igény teljesítésére felkészülhessenek, illetve, hogy a csekk beváltásának megghiúsulásáról ily módon tudomást szerezve, ők maguk is jelzéssel élhessenek a velük szemben helytállásra köteles átruházónál, kibocsátónál. A kibocsátónak – a beváltás megtagadásáról hírt kapva – módjában áll annak okáról a címzettől felvilágosítást kérni, szerződészegés esetén követelését a Polgári jog általános szabályai szerint érvényesíteni.

Az értesítési kötelezettség teljesítése nem minősül mellőzhetően előfeltételnek a megtérítési igény szempontjából, elmulasztása nem jár jogvesztéssel. A Csr. 52. §-ában szabályozott elévülési idő számítására sincs befolyással. A Csr. 42. § (6) bek. alapján azonban mind a kibocsátó, mind az a csekk-kötelezett, akit kár ért annak következtében, hogy a csekkbeváltás megtagadásáról nem értesült, a mulasztótól – a csekk összege erejéig – kártérítést követelhet. A kártérítési eljárás során – tekintettel arra, hogy az értesítés módja, formája nincs alakszerűségi szabályhoz kötve – a bizonyítási teher az értesítés kötelezettjére hárul.

Csr. 43. § (1) A kibocsátó, bármelyik átruházó vagy kezes a csekkre írt és aláírt ilyen kikötéssel: „költség nélkül”, „óvás nélkül” vagy más

azonos értelmű nyilatkozattal felmentheti a csekkbirtokost az alól, hogy megtérítési igényének érvényesítése végett óvást vétesse fel vagy azonos hatályú nyilatkozatot állíttasson ki.

(2) Ez a kikötés nem menti fel a csekkbirtokost sem az alól, hogy a csekekt a megszabott határidőben bemutassa, sem az alól, hogy a kötelező értesítéseket teljesítse. A határidő elmulasztásának bizonyítása azt terheli, aki arra a csekkbirtokossal szemben hivatkozik.

(3) Ha a kikötés a kibocsátótól ered, az a csekknek minden aláírójára kihat; ha pedig valamelyik átruházótól vagy kezestől származik, csak ezzel szemben érvényes. Ha a csekkbirtokos a kibocsátótól eredő kikötés ellenére óvást vétet fel, vagy azzal azonos hatályú nyilatkozatot állíttat ki, köteles viselni ennek költségét. Ha a kikötés valamelyik átruházótól vagy kezestől származik az óvás vagy azonos hatályú nyilatkozat költsége a csekk bármelyik aláírójától behajtható.

A Csr. e rendelkezése kivételt képez a 40. §-nak a megtérítési igény szükségességét és jogszerű voltát igazolni rendelő szabálya alól. A kibocsátó, bármelyik átruházó, valamint a kezes a csekkre írt és aláírt kifejezett nyilatkozattal ugyanis mentesítheti a csekkbirtokost a fizetés megtagadásának tanúsítása alól. A Csr. 43. § (3) bekezdése alapján a kibocsátó, illetve a többi csekk-kötelezett által tett nyilatkozathoz eltérő jogkövetkezmény járul. Míg a kibocsátó „költség nélkül”, „óvás nélkül” vagy más ezzel azonos értelmű nyilatkozata a csekkátruházások teljes láncolatára kihat, addig, ha ugyanezen kitétel valamelyik átruházótól vagy kezestől származik, annak csak a nyilatkozatot tevővel szemben van relevanciája.

A mentesítés lehetősége azon a megfontoláson alapul, hogy ha a visszkereset kötelezettje nem tart igényt arra, hogy számára a fizetés megtagadását óvatolással vagy más azonos értelmű nyilatkozattal igazolják, — mert pl. a kibocsátó arról a címzett tájékoztatása folytán amúgy is tudomást szerzett —, akkor ezt a jogszabály sem teszi kötelezővé.

A csekk-kiállítóját befolyásolhatja az a körülmény is, hogy el szeretné kerülni azoknak a költségeknek a felmerülését, melyeknek utólagos megtérítésére a Csr. 45. § 3. pontja alapján kötelezhető. A Csr. 43. § (3) bekezdése mintegy erre figyelemmel állapítja meg, hogy az a csekkbirtokos, aki a kibocsátótól eredő kikötés ellenére óvást vétet fel vagy azzal azonos hatályú nyilatkozatot állíttat ki, köteles vilni ennek költségét. (A többi csekk-kötelezett által adott mentesítés figyelmen kívül hagyása, a költségek viselésére nincs kihatással, mivel annak személyhez kötött volta — figyelemmel a kötelezettek egyetemleges felelősségére is — az igazolás beszerzését nem teszi szükségtelemmé.)

Az igazolás alóli mentesülés nem érinti az igényérvényesítéshez szükséges másik — a Csr. 40. § (1) bekezdésén alapuló — kötelezettséget, vagyis visszkeresettel ez esetben is csak akkor léphet fel a csekkbirtokos, ha a csekket az előírt határidőn belül (Csr. 9. §) bemutatta.

Az óvás
elengedése

Csr. 44. § (1) A csekk-kötelezettek a csekkbirtokos iránt egyetemlegesen felelősek.

(2) A csekkbirtokos jogosult a csekk-kötelezettekkel szemben akár egyenként, akár együttesen fellépni, anélkül, hogy figyelembe kellene vennie kötelezettségvállalásuk sorrendjét.

(3) Ugyanez a jog illeti meg a csekk bármelyik aláíróját, ha a csekket visszaváltotta.

(4) Az egyik csekk-kötelezett ellen indított kereset nem akadályozza az eljárást a többi csekk-kötelezettel szemben, még akkor sem, ha az utóbbiak az elsősorban perelt után következnek.

Az egyetemleges
felelősség

A csekk-kötelezettek egyetemleges felelősségével kapcsolatban az alábbiakat szükséges kiemelni:

a) A csekkbirtokos és a csekk visszaváltása folytán megtérítési igény érvényesítésére jogosult más személy az összes csekk-kötelezett ellen egyidejűleg éppúgy felléphet, mint az azok közül – pl. a végrehajthatóság szempontja alapján – kiválasztott egy vagy több személy ellen.

b) Az igényérvényesítés során a jogosultnak a forgatmányok sorrendjét figyelembe vennie nem kell. Az egyetemleges szabályon alapuló, a jogosultat megillető választási lehetőség egyedül a Csr. 18. §-a alapján korlátozható. Abban az esetben, ha az átruházó a további csekkátruházást megtiltja, vele szemben nem érvényesíthet megtérítési igényt az, akire a csekket utóbb ruházták át.

c) Minden csekk-kötelezett a megtérítési igény teljes összegének megfizetésére köteles.

d) Az egyik csekk-kötelezett ellen folyamatban lévő per nem zárja ki a többi csekk-kötelezett elleni fellépés lehetőségét mindaddig, míg valamelyik kötelezett a jogosult részére nem teljesített.

Csr. 45. § (1) A csekkbirtokos attól, aki ellen megtérítési igényét érvényesíti, követelheti:

1. a csekk ki nem fizetett összegét,
2. a bemutatástól számított 6%-os kamatot;
3. az óvás, az azonos értelmű nyilatkozat és az értesítések költségét, valamint az egyéb költségeket;
4. a csekk összege után számított háromezrelékes csekkjutalékot.

Csr. 46. § (1) Aki a csekket visszaváltotta, a vele szemben kötelezettekől követelheti:

1. a teljes kifizetett összeget;
2. ennek a kifizetés napjától számított 6%-os kamatát;
3. a felmerült költségeit;
4. a teljes kifizetett összeg után számított háromezrelékes csekkjutalékot.

A megtérítési
igény terjedelme

A Csr. 45–46. §-a taxativ felsorolását adja a csekkbirtokos, illetve a csekket visszaváltó személy által érvényesíthető igényeknek.

A visszkereseti összeg számításáról megállapítható, hogy a 45–46%-okban alkalmazott sorrend egyben a számítás sorrendje is. A csekkbirtokos a 6%-os késedelmi kamatot csak a csekken feltüntetett tőkeösszeg után veheti figyelembe, a költségek és a háromezrelé-

kes csekkjutalék után kamatot felszámítani nem lehet. Hasonlóképpen a csekket visszaváltó személy sem érvényesíthet kamatot a nála felmerült költségek kapcsán. Azáltal azonban, hogy a teljes, általa kifizetett összeg (a 45. § szerinti tőke és kamatösszeg, költség és csekkjutalék) után jogosult a kifizetés napjától számított 6%-os kamatra, a megtérítési igény terjedelme minden kötelezetti teljesítéssel kumulálódik.

A költségek közül az óvás felvételéért fizetendő illeték összegét indokolt kiemelni. Az It 32. § (3) bekezdése kizárólag a váltóóvatolás eljárási illetékéről rendelkezik. Figyelemmel azonban arra, hogy a közjegyzőkről és egyes közjegyzői eljárásokról szóló 1/1984. (II. 29.) IM r. a váltó- és csekkóvatolást tartalmilag azonosan, jogtechnikai szempontból pedig egységesen a 27. §-ban szabályozza, a váltó tekintetében megállapított összeg a csekkügyletekre is irányadó. Eszerint a csekkóvatolásért „az okirat értéke 1%-ának megfelelő, de legalább 300 Ft, legfeljebb 5000 Ft illetéket kell fizetni”. (Az óvási költségek megtéríthetőségére értelemszerűen irányadók a Csr. 43. § [3] bekezdése kapcsán ismertetett szabályok.)

Csr. 47. § (1) Az a kötelezett, aki ellen megtérítési igényt érvényesítettek, vagy érvényesíthetnek, a visszaváltás ellenében követelheti, hogy neki a csekket, az óvást vagy azonos értelmű nyilatkozatot és a nyugtázott számlát kiadják.

(2) Az az átruházó, aki a csekket visszaváltotta, saját csekkátruházását és az őt követő átruházásokat törölheti.

A csekk-kötelezett a megtérítési igény teljesítése ellenében követelheti

- a) magának a csekknek,
- b) az óvásnak vagy az azzal azonos értelmű nyilatkozatnak, továbbá
- c) az általa nyújtott fizetésről szóló nyugtázott számlának a kiadását. Ezen okiratok bármelyikének megtagadása esetén – a jogosulti késedelem folytán – a csekk-kötelezett késedelemét megállapítani nem lehet.

A csekk visszaváltása mellőzhetetlen előfeltétele annak (1. Csr. 44. § [3] bekezdését), hogy a volt csekk-kötelezett a csekkbirtokosok jogait gyakorolhassa. Ez teszi lehetővé továbbá, hogy a csekket korábban átruházó személy saját és az azt követő hátiratokat a csekkről törölhesse. Figyelemmel arra, hogy a megtérítési igény során most már őt terheli annak a bizonyítása, hogy a fizetést a csekkre megtagadták, a csekkbirtokostól, illetve attól akivel szemben teljesített, követelheti az erre vonatkozó igazolás kiadását.

„A kötelezett számára döntő fontosságú kérdés az, hogy szükség esetén bizonyítani tudja a teljesítés megtörténtét. Ezzel a teljesítés esetleges újrakövetelésével szemben tud védekezni” (Ptk. magyarázat, 1345. o.). A Ptk. 284. § (1) bekezdéshez fűzött magyarázat a csekkjogi megtérítési igény teljesítésére is irányadó azzal az eltéréssel, hogy a csekk átadása és a hátirat törlése folytán csekkjogi alapon az ismételt megtérítési igény lehetősége kizárt. Szükség lehet azon-

A megtérítési
igény teljesítése

ban a számlára akkor, ha a volt csekkbirtokos a polgári jog általános szabályai szerint kísérelné meg a már egyszer kiegyenlített összeg újbóli kifizettetését.

Csr. 48. § (1) Ha a csekk bemutatása, az óvás felvétele vagy az azonos értelmű nyilatkozat megtétele a megszabott határidőben elháríthatatlan akadályba ütközik (valamely állam törvényes rendelkezése vagy az erőhatalom más esete), a határidő meghosszabbodik.

(2) A csekkbirtokos köteles az őt megelőző átruházót az erőhatalom esetéről haladéktalanul értesíteni, és ezt az értesítést kelettel és aláírással ellátva a csekkre, vagy a csekk toldatára feljegyezni; egyebekben itt is alkalmazni kell a 42. § rendelkezéseit.

(3) Az erőhatalom megszűntével a csekkbirtokos köteles a csekket fizetés végett haladéktalanul bemutatni és az óvást, ha annak helye van, illetve az azonos értelmű nyilatkozatot felvételni.

(4) Ha az erőhatalom attól az időponttól számított 15 napon túl tart, amelyben a csekkbirtokos – akár a bemutatási határidő előtt is – az előző átruházót értesítette az erőhatalomról, a megtérítési igény bemutatás, óvás, illetve azonos értelmű nyilatkozat nélkül révényesíthető.

(5) Nem tekinthetők erőhatalomnak azok a tények, amelyek csak a csekkbirtokos személyét vagy azt a személyt érik, akit a csekk bemutatásával az óvás, illetve az azonos értelmű nyilatkozat felvételével megbízott.

Az erőhatalom
esete

A Csr. 48. §-a szerinti erőhatalom fogalom nem különbözik a vis-maior fogalmának a polgári jogban használatos értelmezésétől. Ide tartozik az állam törvényes rendelkezése, a különféle elemi csapások, tűzvész, árvíz, földrengés stb. A csekkben alapuló igény érvényesítésére előírt határidő elmulasztásakor azonban nem lehet erőhatalomra hivatkozni abban az esetben, ha a jelentkező akadály csak a csekkbirtokos vagy megbízottjának személyét érintette.

Az elháríthatatlan akadály bekövetkezésének tényéről a csekkbirtokos köteles haladéktalanul értesíteni az őt megelőző átruházót. Az értesítés módja nincs meghatározva, kötelező viszont annak megtörténtét – a teljesítés dátumával és a csekkbirtokos aláírásával együtt – a csekkre vagy a csekk-toldatra feljegyezni. Az értesítés elmulasztása esetére a Csr. 42. §-ban foglalt rendelkezések az irányadók.

A Csr. 48. §-a szerinti erőhatalom megállapításának jogkövetkezményei a következők:

a) A csekk bemutatására, az óvás, illetve az azzal azonos értelmű nyilatkozat megtételére előírt határidő az elháríthatatlan akadály időtartamával meghosszabbodik.

b) Ha a vis-maior állapota az erőhatalomról szóló értesítéstől számított 15 napot meghaladja, a csekkbirtokos mentesül a bemutatás, illetve az igazoló okiratok beszerzésének kötelezettsége alól.

Ad. a) A Csr. 48. §-a az erőhatalom súlyossága, tartóssága alapján, ahhoz eltérő jogi konzekvenciákat társít. A jogalkotói szándék elsődlegesen nem a megtérítési igény lényegi feltételeinek megváltoztatására irányult. A Csr.-nek a határidők meghosszabbítására vo-

natkozó rendelkezését, a Csr. 29. §-ának és 40. §-ának alkalmazása során érvényesülő olyan kivételként kell ehhez képest figyelembe venni, mely az ott előírtakkal érdemben azonos helyzetet kíván biztosítani a jogosultat terhelő kötelezettségek teljesítésére.

Ad. b) A megtérítési igény érvényesítésére – épp a jogintézmény garanciális jellege folytán – főszabályként csak abban az esetben van mód, ha a csekkbirtokos ezt megelőzően a címzettnél megkísérelte a csekket pénzre váltani. A Csr. 48. § (4) bekezdése azonban, ha az elháríthatatlan akadály tartósnak bizonyul, mentesíti a csekkbirtokost – a bemutatási határidő letelte előtt is – a Csr. 40. § (1) bekezdésében meghatározott követelmény teljesítése alól.

Amennyiben a csekk bemutatására nem volt lehetőség, úgy az igazolási kötelezettség (óvatolás, nyilatkozattétel) teljesítése fogalmilag kizárt. Ha viszont az elháríthatatlan akadály már a bemutatás után, de még az annak sikertelenségét bizonyító okirat elkészítését megelőzően következett be, a csekkbirtokosnak az óvatoltatási, illetve nyilatkozatbeszerzési kötelezettsége alól való jogszabályi mentesítése nélkül, az igényérvényesítésre nem lenne lehetőség.

Csr. 49. § A bemutatóra szóló csekk kivételével több azonos példányban állítható ki minden olyan csekk, amely más országban fizetendő, mint ahol kibocsátották – vagy annak a kibocsátási ország tengerentúli területén fizetendő vagy fordítva –, vagy amelyet valamely ország tengeren túli területén bocsátottak ki, és ott is fizetendő, vagy végül amelyet valamely ország tengeren túli területén bocsátottak ki és ugyanannak az országnak másik tengerentúli területén fizetendő. Ha a csekk több példányban készült, ezeket a példányokat magában az okirat szövegében számozni kell; enélkül mindegyik példányt önálló csekknek kell tekinteni.

Csr. 50. § (1) A csekkpéldányok egyikére teljesített fizetés a csekk-kötelezettséget megszünteti, míg ha nincs is kikötve, hogy ezzel a többi példány érvényét veszti.

(2) Az átruházó, aki a csekkpéldányokat különböző személyekre ruházta át, valamint az őt követő átruházók kötelezettek maradnak azoknak a vissza nem kapott példányoknak alapján, amelyek aláírásukat viselik.

A névre és a rendeletre szóló csekk azonos tartalommal, több példányban is kiállítható a Csr. 49. §-ában meghatározott esetekben. Az ily módon kiállított csek minden egyes – első, másod-, harmadstb. – példánya önmagában is megtestesíti a rajta feltüntetett pénzösszeg beváltására vonatkozó kibocsátói utasítást, mindamelllett, hogy valamennyi csekkpéldány a kibocsátó számlakövetelésének egyazon hányadára (összegére) vonatkozik. Ha viszont az okiratokról a számozás lemarad, úgy nem több példányban kiállított csek, hanem több önálló csekk kibocsátására kerül sor.

A több példányban történő csekk-kiállítás viszonylag szűkre szabott alkalmazási köréből is következik, hogy arra a földrajzi körülmények, a kibocsátási és a beváltási hely között nagyobb távolságok által indokolt biztonsági szempontok miatt kerülhet sor. Gyakorlati

A több példányban kiállított csekk

alkalmazásának — figyelemmel a következőkben részletezett veszélyforrásokra is — nincs komoly jelentősége.

A címzett azt a példányt fizeti ki, melyet a leghamarabb mutatnak be fizetésre. A csekkpéldányok egyikének beváltása főszabályként a csekk-kötelezettséget generálisan megszünteti. Eltérő azonban ahelyzet akkor, ha a forgató a csekk példányait különböző személyekre ruházta át. Ez esetben az a csekkbirtokos — aki egy másik csekkpéldány időközbeni beváltása folytán — a címzettől a csekk összegét nem kaphatta meg, megtérítési igénnyel élhet az átruházó és az őt átruházások láncolatában soronkövető azon személyek ellen, kiknek aláírása az adott csekkpéldányon szerepel.

Csr. 51. § Ha a csekk szövegét megváltoztatták, a változtatás után aláírók a megváltoztatott szöveg, az előtte aláírók pedig az eredeti szöveg tartalma szerint felelősek.

A csekk
megváltoztatása

A Csr. a csekkben szereplő szöveg megváltoztatásának eseteiről nem rendelkezik. Kétségtelen azonban, hogy arra csak igen szűk körben kerülhet sor, az okirat kötelező tartalmi kellékeit — a fizetendő összeget, a kiállítás helyét stb. — érintő korrekcióra nincs lehetőség.

Jogszerű változtatásnak számít pl. ha a Csr. 18. § (2) bekezdése alapján a csekkátruházó a további átruházást megtiltja. A csekkszövegben történt ezen változás előtt aláírókra a tilalomnak nincs jogi relevanciája, ugyanakkor a csekket ezt követően átruházók — ha megtérítési igény érvényesítésére kerül sor — nem hagyhatják figyelmen kívül e rendelkezést.

Csr. 52. § (1) A birtokos megtérítési igénye az átruházókkal, a kiállítóval és a többi kötelezettel szemben a bemutatásra megszabott határidő lejártától számított hat hónap alatt évül el.

(2) A csekk fizetésére kötelezettek megtérítési igénye a többi ilyen kötelezett ellen hat hónap alatt évül el attól a naptól számítva, amelyen a kötelezett kifizette a csekket, vagy amelyen az ellene beadott keresetet neki kézbesítették.

(3) Ha a jogosult a követelését elháríthatatlan akadály következtében nem tudja érvényesíteni, az elévülés nyugszik; az akadály megszűntével az elévülés folytatódik.

(4) Az elévülést csak a követelés bíróság előtt történő érvényesítése szakítja meg.

(5) Az elévülés nem zárja ki, hogy a jogosult a polgári jog általános szabályai szerint megtérítési igényt érvényesítsen a kibocsátóval vagy az átruházóval szemben ennek jogalap nélküli gazdagodása alapján. Ez az igény a polgári jog általános szabályai szerint évül el.

Csr. 53. § Az elévülés megszakadása csak arra a kötelezethez hat ki, akivel szemben a megszakító cselekmény történt.

A megtérítési
igény elévülése

Abban az esetben, ha a kiállító, a csekkátruházó, valamint a csekk-kezes a vele szemben fellépő jogosult követelését önként nem teljesíti, az igény peres úton érvényesíthető. Eltérően a váltópertől — ahol a Pp. az eljárás soron kívüli lefolytatására ad lehetőséget —, a csekkben alapuló peres követelés elbírálása során az általános eljárás-

rási szabályok az irányadók. (Az előkészítés alatt álló új polgári perrendtartás várhatóan valamennyi értékpapíron alapuló peres követelés elbírálására – az eljárás menetét gyorsító – speciális rendelkezéseket állapít meg.)

A megtérítési igény peres úton történő érvényesítésére a Csr. 52. §-a egységesen hathónapos elévülési határidőt határoz meg, eltérés a keresettel élők helyzetében, csak az elévülés kezdő időpontjának számítása szempontjából van. Míg a csekkbirtokos számára a bemutatási határidő lejártának (1. Csr. 29. §-át figyelemmel a 48. § [1] bekezdésére is) van jogi jelentősége, addig a csekk-kötelezettjének a csekkvisszaváltásának napja (Csr. 44. § [3] bek.), vagy ha erre nem került sor, úgy az ellene indult perben az idézés – és egyben a kereset – kézbesítésének időpontja a releváns. (Ez utóbbi rendelkezés eltér a Ptk. 325. § [2] bekezdésében foglaltaktól, mivel még a követelésnek – a csekk-kötelezett szempontjából történő – esedékessé válása előtt kezdetét veszi az elévülés.)

Az elévülés nyugvásával és megszakadásával kapcsolatban a következőkre szükséges felhívni a figyelmet:

a) A Ptk. 326. § (2) bekezdése alapján az elévülés nyugvása megállapítható, ha a jogosult igényét „menthető okból nem tudja érvényesíteni”. E rendelkezés alapján a jogosult személyében rejlő okok éppúgy a nyugvás alapjául szolgálhatnak, mint a külső akadályozó tényezők. A Csr. 52. § (3) bekezdése – a Ptk. hivatkozott §-ától eltérően – kizárólag az igényérvényesítés elháríthatatlan akadályát minősíti figyelembe vehető ténynek.

b) A Csr. 52. § (4) bekezdése szerint az elévülést egyedül a követelés bíróság előtti érvényesítése szakítja meg, e ponton is eltérve a Ptk.-ban foglalt elévüléssel kapcsolatos szabályoktól (1. Ptk. 327. § [1] bek.). A csekk-kötelezett peren kívül történő felszólításának éppúgy nincs e szempontból jogi jelentősége, mint a kötelezett által adott tartozáselismerő nyilatkozatnak.

A Csr. 52. §-ában meghatározott elévülési szabályok kizárólag a Csr. 40. §-án alapuló megtérítési igény bírósági úton történő érvényesítésére van kihatással. „Ez azonban természetesen nem zárja ki, hogy a jogosult a polgári jog általános szabályai szerint megtérítési igényt érvényesítsen a kibocsátóval, vagy az átruházóval szemben ennek jogalap nélküli gazdagodása alapján. A jogalap nélküli gazdagodásból eredő igény a polgári jog általános szabályai szerint évül el” (Kötelmi jog, 257. o.). (Azon körülményből, hogy a Csr. a jogalap nélküli gazdagodás szabályainak [Ptk. 361 – 364. §-ai] alkalmazására ad ez esetben lehetőséget, arra kell következtetni, hogy a csekk-kibocsátást a kiállító és a csekkbirtokos közötti alapszerződést megújító aktusként [novatio] értelmezi, mely által a csekkhez – mint értékpapírhoz – kapcsolódó jogcím keletkezésével egyidejűleg a tartozás eredeti jogcíme megszűnik.)

A Csr. 52. §-a szerinti elévülés nem érinti a kibocsátó és a címzett közötti számlaszerződésből eredő peres követelések érvényesítését,

Az elévülés
nyugvása,
megszakadása

Igényérvényesítés
a polgári jog
általános
szabályai szerint

melyre a Ptk.-nak a szerződészegésre vonatkozó szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Csr. 54. § (1) Ebben a törvényben „Bank”-on olyan személyek és intézmények is értendők, amelyeket a törvény a bankokkal egy tekintet alá von.

(2) E törvény alkalmazásában bank az olyan gazdálkodó szerv, amely alapszabálya vagy alapítólevele szerint bankszerződések kötésére jogosult.

Bank-fogalom
a Csr.
alkalmazásában

Jelenleg belföldön a bank (Apt. 31. §), a szakosított pénzügyintézet (Ápt. 32. §), valamint – az Ápt. 34/E §-ára figyelemmel és az Ápvh. 47. §-a által meghatározott körben – a pénzügyintézeti rendszerbe nem tartozó jogi személy végezhet pénzügyintézeti tevékenységet.

Csr. 55. § (1) Csekk bemutatása vagy óvása csak munkanapon történhet.

(2) Ha a csekkel kapcsolatos bármilyen cselekményre, különösen a bemutatásra, óvás, illetve azonos értelmű nyilatkozat felvételére a törvény által megszabott határidő utolsó napja törvényes munkaszüneti nap, a határidő a következő első munkanapra kitolódik. A közbeeső munkaszüneti napokat a határidőbe be kell számítani.

Csr. 56. § A törvényes határidőhöz nem számít hozzá az a nap, amelyen a határidő kezdődik.

Csr. 57. § Sem törvényes, sem bírói kíméleti időnek nincsen helye.

Egyes határidők
számítása

A Csr. 55. §-a alapján a csekket fizetés végett a címzettnél bemutatni, a fizetés megtagadása miatt a közjegyzőtől óvás felvételét kérni kizárólag munkanapokon lehet. Ehhez képest, ha a Csr. által valamely cselekmény elvégzésére előírt határidő utolsó napja munkaszüneti napra esik, a cselekményt a következő első munkanapon kell teljesíteni, illetve lehet követelni.

A Csr. az egyes csekkjogi cselekmények teljesítésére részben napokban (l. 29. §, 42. § [1] bek.), részben hónapokban (32. §) állapította meg a határidőket. E határidők számítása során a kezdő napot a határidőbe beszámítani nem lehet.

A „kíméleti idő” kifejezés a ma használatos jogi terminológiák között nem található meg. A lényege, hogy akár maga a törvény, akár annak felhatalmazása alapján a jogalkalmazó a jogszabály által megállapított határidő lejártát követően, egy adott cselekmény elvégzésére – mintegy méltányosságból – „türelmi időt” biztosíthatott. A Csr. alkalmazásában erre nincs lehetőség, az ún. erőhatalom tényéhez kapcsolódó határidő-meghosszabbodás nem tekinthető törvényi kíméleti időnek.

8. A csekk törvények ütközése

A nemzetközi külkereskedelmi forgalomban a csekkel való fizetés az áru ellenértéke kiegyenlítésének igen elterjedt módja. Különös fontossággal bírt ezért a nemzetközi csekkjogoknak a Genfi Csekkgyezmények keretében történt egységesítése. (Az angolszász jogrend-

szerhez tartozó országok ebben az egységesítésben nem vettek részt, eredményeit nem alkalmazzák.)

Nemzetközi
egyezmények

„A váltóról, illetve a csekről szóló anyagi jogi nemzetközi egyezmények jogforrástani jellegzetessége, hogy azok nemcsak a nemzetközi viszonylatban kiállított értékpapírokra vonatkoznak. Mivel ezek az egyezmények ún. nemzetközi egységes jogot (loi uniform) képeznek..., ezért szabályaik a tisztán belföldi forgalomban alkalmazott váltóra, illetve csekre is érvényesülnek. A váltóra, illetve a csekre vonatkozó anyagi jogi szabályok egységesítése a Genfi egyezményben részes államok között a kollízió lehetőségét kiküszöbölte ezen a területen. Az egységes anyagi jogi szabályokat megállapító egyezményekben nem részes államok viszonylatában azonban a jogösszeütközések lehetősége megmaradt. Ezek enyhítése érdekében – ugyancsak Genfben, a fenti egyezményekkel egyidejűleg – megállapodások születtek a váltóra, illetve a csekre vonatkozó kollíziós normák egységesítésére” (Mádl Ferenc – Vékás Lajos: Magyar Nemzetközi Magánjog, 1981, KJK, 300. o.).

A csekre vonatkozó törvények ütközése tárgyában kötött II. csekkegyezménynek is részese Magyarország, a ratifikált egyezményt – az annak belföldi végrehajtására vonatkozó kiegészítésekkel – a Csr. 58. §–64. §-ai tartalmazzák. Miután a kollíziós szabályokat nemzetközi szerződés szabályozza, az Nmjt. rendelkezéseinek alkalmazása kizárt. (L. Nmjt. 2. §-át.)

Csr. 58. § (1) Valamely személynek azt a képességét, hogy csekk útján kötelezettséget vállalhasson, hazájának törvénye határozza meg. Ha ez a hazai törvény úgy rendelkezik, hogy más ország törvénye az irányadó, ezt az utóbbi törvényt kell alkalmazni.

(2) Az a személy, aki az előbbi bekezdésben megjelölt törvény szerint csekk-kötelezettség vállalására nem képes, mégis érvényesen kötelezetté válik, ha a csekket olyan ország területén írta alá, amelynek törvénye szerint őt ez a képesség megilleti.

(3) A (2) bekezdésben foglalt szabály magyar természetes vagy jogi személy csekk-képességére nem érvényes.

A Csr. 58. § (1) bek.-e alapján elsődlegesen a csekket kiállító személy, vagy szervezet hazai joga az irányadó, mely vagy közvetlenül megállapítja a csekk útján történő kötelezettségvállalásnak a kibocsátó személyéhez kapcsolódó feltételeit, vagy meghatározza azt az országot, melynek joga ez esetben alkalmazandó.

Kollíziós szabály
a csekk-képesség-
re

Magyar viszonylatban a Ptk. az, amely megállapítja a személyek jogképességének és csekkvőképességének szabályait. A gazdálkodó szervezetek csekk-képességének vizsgálatánál a felszámolási eljárásról szóló mód. 1986. évi XI. tvr. 16. § (1) bek. b) pontjában foglaltakra is figyelemmel kell lenni. A felszámolás közzétételével „a gazdálkodó szervezet vagyonával kapcsolatos jogcselekményeket csak a felszámoló tehet”. Az idézett rendelkezés következtében a felszámolás közzétételével a gazdálkodó szervezet azon joga is megszűnik, hogy vagyona felől csekk útján rendelkezzen.

A Csr. 58. § (3) bekezdése a belföldi természetes és jogi személyek

tekintetében a jognyilatkozatok aláírásának helyén érvényes jog (a *lex loci actus*) alkalmazását kizárja.

Csr. 59. § (1) A fizetési ország törvénye határozza meg azokat a személyeket, akik csekk címzettjei lehetnek.

(2) Ha a csekk a címzett személyében rejlő ok miatt e törvény szerint érvénytelen, ez nem érinti azoknak a kötelezettségeknek érvényességét, amelyek olyan országban teljesített aláírásokon alapulnak, ahol a törvény ilyen érvénytelenségi okot nem ismer.

A címzettre
vonakozó
kollíziós szabály

Azt, hogy ki tekinthető a csekk címzettjének, a fizetési ország törvénye (*lex loci executionis*) határozza meg. A csekknek, a címzett személyben rejlő okok miatti érvénytelensége azonban csak részleges érvénytelenséghez vezet akkor, ha azoknak az országoknak a joga, ahol a csekk forgatmányozására sor került, ilyen érvénytelenségi okot nem ismer. Így noha a csekk beváltására a fizetési hely törvényére figyelemmel nem kerülhet sor, nincs akadálya annak, hogy a csekket aláírásukkal ellátó személyek ellen – feltéve, hogy a forgatás(ok) helye a fizetési helytől eltérő országban van – a csekkbirtokos megtérítési igényt érvényesítsen.

Csr. 60. § (1) A csekkre vonatkozó nyilatkozatok alakjára annak az országnak a törvénye az irányadó, amelynek területén e nyilatkozatokat aláírták. Ebből a szempontból azonban elegendő annak az alakiságnak a megtartása is, amelyet a fizetési hely törvénye ír elő.

(2) Ha a csekkre írt nyilatkozat az előbbi bekezdés értelmében nem érvényes ugyan, de megfelel a törvényeknek abban az országban, ahol a csekkre utóbb írtak valamilyen nyilatkozatot, a későbbi nyilatkozat érvényességét nem érinti az, hogy amegelőző nyilatkozat alakja szabálytalan.

A nyilatkozat
alakjára
vonakozó
szabályok

A csekkre vonatkozó nyilatkozatok alakjára elsődlegesen a nyilatkozat aláírásának helye szerinti ország joga (*lex loci actus*) az irányadó azzal, hogy ha a fizetési hely törvénye ennél kedvezőbb szabályokat állapít meg, úgy elegendő az ott előírt alakiságok teljesítése is.

Abban az esetben, ha a csekk mind a kiállítási, mind a fizetési hely joga szerint érvénytelen, de egy harmadik ország – pl. a forgatmányozás országának – joga szerint érvényesnek minősül, úgy az ott tett nyilatkozat (kötelezettségvállalás) érvényességére az azt megelőző nyilatkozatnak – egy más kiállítási hely szerinti – érvénytelensége nem hat ki.

Csr. 61. § A csekken alapuló kötelezettségek terjedelmét annak az országnak a törvénye határozza meg, amelynek területén a nyilatkozatokat aláírták.

Csr. 62. § (1) A megtérítési kereset megindításának határidejét valamennyi aláíróra az okirat kiállítási helyének törvénye határozza meg.

(2) Az elévülés nyugvására vagy megszakítására vonatkozó idegen jogszabályok Magyarország területén csak akkor alkalmazhatók, ha a kötelezetre nézve az 52. § (3) és (4)-es bekezdésben foglalt rendelkezéseknél nem kedvezőbbek.

Az elévülési idő számítására vonatkozó szabályokat az okirat kiállítási helye szerinti ország joga határozza meg. A külföldön kiállított csekkhez kapcsolódó megtérítési igény esetében az elévülés nyugvására, megszakadására a Csr. 52. § (3) és (4) bekezdésben foglaltaknál kedvezőbb rendelkezéseket Magyarországon figyelembe venni nem lehet.

Az elévülésre
vonatkozó
kollíziós
szabályok

Csr. 63. § (1) A fizetési ország törvénye határozza meg, hogy:

A fizetési hely
joga

1. a csekk szükségképpen megtekintésre fizetendő-e, vagy kibocsátható-e megtekintés után meghatározott időre is; mi a hatálya a valóságosnál későbbre szóló keltezésnek;

2. mi a bemutatás határideje;

3. helye van-e a csekk elfogadásának, igazolásának, megerősítésének, vagy láttamozásának, és mi az ilyen záradékok hatálya;

4. a csekkbirtokos követelhet-e, illetőleg köteles-e elfogadni részfizetést;

5. a csekk áthúzással megjelölhető-e, illetve ellátható-e „csak elszámolásra” szavakkal vagy valamely azonos értelmű kifejezéssel, mi az áthúzások, a „csekk elszámolásra” szavaknak vagy valamely azonos értelmű kifejezésnek a hatálya;

6. a birtokosnak van-e különleges joga fedezethez; miben áll ez a jog;

7. a kibocsátó visszavonhatja-e a csekket, vagy kifogást emelhet-e a csekk kifizetése ellen;

8. csekk elvesztése vagy ellopása esetén milyen intézkedéseket kell tenni;

9. szükséges-e a megtérítési igény fenntartásához óvás vagy azonos értelmű nyilatkozat az átruházókkal, a kibocsátóval és a többi csekk-kötelezettel szemben.

Csr. 63. § (2) Az elveszett csekk hirdteményi határideje egy hónap, s a megsemmisítési eljárásra a 105/1952. (XII. 20.) MT számú rendeletnek az értékpapírok megsemmisítésére vonatkozó szabályait kell alkalmazni.

A 105/1952. (XII. 28.) MT r. 45. §-ának (2) bekezdése szerint „az elveszett váltó vagy csekk megsemmisítésére vonatkozó eljárást a közjegyző előtt (32. § f) pont) a váltótörvényben, illetőleg a csekk-törvényben megállapított külön szabályok szerint kell lefolytatni”.

Az idézett rendelkezésnek a Csr. 63. § (2) bekezdésében foglaltakkal való összevetése alapján megállapítható, hogy az elveszett csekk megsemmisítésére a 105/1982. (XII. 28.) MT r.-nek az értékpapírokra vonatkozó általános szabályai az irányadók azzal az eltéréssel, hogy az elveszett csekket birtokló személy a közjegyzői hirdtemény kifüggesztésétől számított egy hónap alatt köteles az értékpapírt bemutatni, illetve ennek elmaradása esetén, az egyhónapos határidő lejártát követően kerül sor a csekk semmissé nyilvánítására.

Az elveszett
csekk

Csr. 64. § Az óvás alakját és felvételének határidejét, valamint a csekkre alapozott jogok gyakorlásához vagy fenntartásához szükséges egyéb cselekmények alakját annak az országnak a törvénye szabályoz-

za, amelynek területén az óvást fel kell vétetni, vagy a cselekményt végre kell hajtani.

Csr. 65. § A rendelet az 1965. évi január hó 26. napján lép hatályba.

(2) A csekkjogra vonatkozó korábbi jogszabályok, különösen az 1908. LV. III. számú csekk törvény hatályát veszti.

A váltójog szabályai

1. Bevezetés a váltójogba

„Akinek pénze van, csekkel fizet, akinek nincs, váltóval” – így tartja a pénzügyi közhely, amelyben mint minden közhelyben nagy adag igazság található. Tekintsük át röviden, hogy alakult ki ez a szereposztás e két értékpapírforma között, de elsősorban azt, hogy mi vezetett a váltó kialakulásához.

A váltó
kialakulása

A váltó kialakulásának időpontja egyértelműen nem határozható meg, de a kutatások szerint a XII. században már megállapítható a használata, sőt a XIV. századból már írott váltójogról is tudunk. A váltó kettős, hiteleszköz és fizetési eszköz funkciója közül ez idő tájt még a második dominált. Használatára évszázadokig elsősorban akkor került sor, ha a pénzadósnak lakóhelyétől távol kellett fizetést teljesítenie. Ekkor felkereste a lakhelyéhez legközelebbi pénzváltót, befizette nála a távollévő hitelező számára szánt összeget, s ennek ellenében elismervényt kapott, amely egyrészt elismerte a pénz átvételét, másrészt a máshol esedékes (vagy saját fiókja vagy megbízottja általi) kifizetést ígérte.

Ez a fajta adóslevél, illetve utalvány tekinthető a váltó (a saját, illetve az idegen váltó) őskének.

A váltójelentőségének további emelkedését, egyúttal a domináns funkció megváltozását eredményezte a kereskedelem jelentőségének, a kereskedelmi forgalom értékének nagymértékű növekedése. A kereskedőnek nyilvánvaló érdeke fűződött ahhoz, hogy bevásárló körútjára ne kelljen nagy mennyiségű készpénzt magával vinnie, illetve hogy az eladásaiából származó bevételt ne készpénz formában kelljen magánál tartania. A pénzhelyettesítő használata mellett szólt az is, hogy az eladások és vételek elváltak egymástól, és földrajzilag különböző helyeken történtek. A váltó tulajdonosának tehát a pénz helyett egy követelést megtestesítő dokumentum, egy fizetési ígéret volt a birtokában, ami egyrészt betöltötte a pénz szerepét is, azonban egyre inkább meghatározó mögöttes tartalmává a hosszabb-rövidebb időtartamú hitelügylet vált.

A váltó pénzhelyettesítő szerepének különösen az arany-, ezüst- és egyéb fém pénzek idején volt jelentősége, ami azonban a papírpénz elterjedésével háttérbe szorult és a váltó fizetőszköz szerepét a csekk vette át. A modern váltó a (kereskedelmi) hitelezés egyik fontos és ma is korszerű eszköze.

A rendkívül eltérő képet mutató nemzeti váltójogok egységesítésére 1930-ban Svájcban a genfi konferencián három nemzetközi egyezményt írtak alá, nevezetesen a következőket:

A váltó
szabályozása

- a) egyezmény az idegen és a saját váltóra vonatkozó egységes váltótörvény tárgyában;
 - b) egyezmény az idegen és a saját váltóra vonatkozó ütközésének rendezése tárgyában;
 - c) egyezmény az idegen és a saját váltó illetéke tárgyában.
- Magyarország már 1930-ban mindhárom egyezményt aláírta, kihir-

detésére azonban csak 1965-ben került sor az 1965: 1. tvr.-rel. Ugyanakkor az igazságügyminiszter az 1/1965. (I. 24.) IM rendelettel (a továbbiakban: Vár.) kihirdette a váltójogi szabályok egységes szövegét, amelynek részét képezték a csak hazánkban érvényesülő kiegészítő és végrehajtási rendelkezések is. 1965-ig az 1840-es váltójogi törvényt felváltó, német mintára készült 1876: XXVII. törvényt kellett alkalmazni.

Tekintettel arra, hogy a váltójog rendkívül specializálódott, különálló szabályrendszer, mai fülünk számára gyakran archaikusnak ható fogalmakkal, nem tűnik indokolatlannak némi előzetes ismerkedés az alapvetőbb váltójogi kategóriákkal, elsősorban Hidas János: „Váltójogi alapismeretek tájékoztatója” c. műve (a Magyar Nemzeti Bank kiadványa, 1985) alapján.

Behajtóforgatmány: lásd meghatalmazói forgatmány.

Bemutatásra szóló váltó: lásd megtekintésre szóló váltó.

Beszédesi forgatmány: lásd meghatalmazói forgatmány.

Bizományi váltó: olyan váltó, amelynél a kibocsátó a saját nevében, de megbízója számlájára állítja ki a váltót.

Címzett (régbben intézvényezett): az a személy, akit fizetésre utasítanak. Ha a címzett az utasításnak hajlandó eleget tenni, azaz a kötelezettséget elfogadja, elvállalja, elfogadóvá válik (lásd ott).

Diszkontálás: lásd leszámítolás.

Egyenes váltóadás: az idegen váltó elfogadója, illetve a saját váltó kiállítója.

Elfogadás: az a nyilatkozat, amellyel a címzett, tehát a fizetésre utasított a fizetési kötelezettséget elvállalja.

Elfogadó: az idegen váltó főkötelezettje (egyenes adósa). Mindig a címzett válik elfogadóvá, azután, hogy elfogadta a váltót, pontosabban a váltókötelezettséget.

Elfogadvány: az idegen váltó neve az elfogadás után, szemben az intézvénnyel, amelyet a címzett (intézvényezett) még nem fogadott el.

Elfogadvány-hitel: a bankra intézvényezett idegen váltó, azaz a bank adósának saját váltója. Olyan ügylet, amikor a bank a hitelképességét bocsátja ügyfele rendelkezésére. A bank báltót fogad el, amelyet az ügyfél, a vevő fizetésül használ fel. Lejáratkor a vevő megfizeti a váltó összegét az elfogadó banknak.

Fedezeti záradék: utasítás a címzettnek arra, hogy a fizetendő váltóösszeget kibocsátó (illetve esetleg más) számlája terhére számolja el. Formája általában „helyezze elszámolásba” vagy hasonló tartalmú záradék.

Fizetési hely: váltókellék, amelynek megjelölése nélkül az okirat nem minősül váltónak. Elegendő azonban ha a címzett neve mellett lakhelye is fel van tüntetve, mert ez esetben ez minősül fizetési helynek.

Fizetési nap: a váltó esedékességi időpontja, ami nem feltétlenül azonos a fizetés tényleges napjával.

Fogatmány: hátrattal történő váltójogi hatályú váltóátruházás.

Forgatmányos: az a személy, aki forgatmány útján megszerezte a váltót.

Forgató: az a személy, aki hátirattal átruházza a váltót.

Hátirat: a váltó hátoldalára vezetett átruházó nyilatkozat.

Idegen váltó: az a váltó, amelynek kibocsátója mást hív fel fizetésre, azaz nem saját fizetését ígéri, mint a saját váltó esetében.

Intézvény: az idegen váltó neve, amíg a címzett el nem fogadta.

Intézvényez: idegen váltót kibocsát.

Intézvényezett: lásd címzett.

Intézvényezett saját váltó: nevével ellentétben idegen váltó, amelyet a kibocsátója saját magának címez, tehát saját magára intézvényez. Használatára általában különböző helységekben lévő telephelyek esetén kerül sor.

Kedvezményezett: lásd forgatmányos.

Kiállító: csak saját váltónál előforduló fogalom; az a személy, aki saját fizetését ígéri. A saját váltó egyenes adója.

Kibocsátó: csak idegen váltónál előforduló fogalom; aki mást fizetésre utasít.

Látra szóló váltó: lásd megtekintésre szóló váltó.

Lát után bizonyos időre szóló váltó: lásd megtekintés után bizonyos időre szóló váltó.

Leszámitolás: később esedékes váltó megvásárlása az időközi kamatok levonásával.

Meghatalmazói forgatmány: olyan forgatmány, amely azt fejezi ki, hogy a váltóbirtokos nem saját nevében, saját joga érvényesítésére, hanem az előző forgató nevében jár el.

Megtekintésre szóló váltó: azonnal esedékes váltó.

Megtekintés után időre szóló váltó: amelyet előbb be kell mutatni elfogadás végett a címzettnek, saját váltó esetén pedig láttamozás végett a kiállítóknak, s a váltó ettől az időponttól számított meghatározott idő elteltékor válik esedékessé.

Megtérítési igény (korábban visszkereset): a váltóbirtokos követelése a kibocsátó és a többi váltókötelezett ellen, ha a váltót esedékességkor nem fizetik meg, illetve az esedékesség előtt is, ha az elfogadás hiánya vagy egyéb, jogszabályban meghatározott ok miatt a fizetés veszélyeztetve van.

Megtérítési váltó: a megtérítési igény jogosult által arra a személyre intézvényezett váltó, akit az eredeti váltójogviszonyból származó követelése érvényesítése végett perelne.

Megtérítési váltóadósok (korábban visszkereseti váltóadósok): a kibocsátó, a forgatók, valamint ezek kezesei.

Negatív rendeleti záradék: lásd rektaváltó.

Óvás: annak közhitelű igazolása, hogy a váltót az egyenes váltóadós esedékességkor nem fizette meg, noha a bemutatás szabályszerűen megtörtént, illetve hogy a címzett a váltót nem fogadta el, továbbá hogy az esedékességkori megfizetés egyéb okból veszélyeztetve van.

Óvatolás: óvás kezdeményezése.

Rektaváltó: a váltó forgatásának megtiltása negatív rendeleti záradék útján. Következésképpen, hogy a váltó mint olyan a későbbiekben már nem ruházható át.

Rendelvényes: a váltó első jogosultja; az első forgató.

Saját váltó: amelynek a kiállítója a saját fizetését ígéri.

Saját rendeletre szóló váltó: amelyen rendelvényesként a kibocsátó van megjelölve.

Solaváltó: egyetlen példányban kiállított váltó.

Telepes: az a harmadik személy, akit a kibocsátó vagy az elfogadó a fizetés teljesítésére kijelölt.

Telephely: a címzett lakóhelyétől különböző fizetési hely.

Telepített váltó: amelyet nem az intézőnyezett, hanem egy tőle különböző személy (általában bank) fizeti ki.

Telepítés: a váltónak a címzett lakóhelyétől különböző helyen vagy harmadik személynél való fizetésére vonatkozó előírás.

Toldal: a váltóhoz ragasztott papírszelet, amely arra szolgál, hogy a hátoldalon már el nem fűző forgatmányokat ezen helyezték el.

Tulajdoni forgatmány: az a váltóátruházás, amely a váltóból eredő valamennyi jogot átruházza (szemben a meghatalmazói, a zálog- és az utóforgatmánnyal).

Utóforgatmány: a fizetés hiánya miatti óvás felvétele után, illetve az ennek felvételére rendelkezésre álló idő lejártá utáni váltóátruházás.

Üres váltóátruházás: az átruházó üres névalírása a váltó hátoldalán a kedvezményezett megnevezése nélkül.

Váltóadósok: a váltóbirtokossal szemben egyetemlegesen kötelezett személyek. Lásd egyenes váltóadós, megtérítési váltóadós, váltókezes.

Váltóátruházás: lásd forgatmány.

Váltóhamisítás: hamis váltó írása, illetve valódi váltó adatainak meghamisítása.

Váltókezesség: a váltóra rávezetett vagy külön a váltóhoz mellékelt kezességi nyilatkozat.

Váltókötelezettek: váltóadósok.

Váltóvisszaélés: gyakoribb formái:

- a) szívességi váltó, amelynél a kibocsátónak a címmel szemben nincs követelése, utóbbi mégis elfogadja a váltót;
- b) pinceváltó: amelynél kibocsátóként vagy elfogadóként nem létező személyek nevét írják alá, majd a váltót átruházzák, értékesítik;
- c) váltónyargalás: ha a váltóadós esedékes váltókötelezettségét új váltó kibocsátása (kiállítása) és leszámítoltatása útján szerzett pénzzel fedezi;
- d) váltóuzsora: váltóval való elleplezése uzsorás követelésnek.

Viszontleszámítolás: a leszámítolással megvásárolt követelés, illetve az azt megtestesítő értékpapír megvétele más pénzügyintézet, általában a jegybank részéről, az esedékességig járó kamat összegének levonásával.

Visszkereset: lásd megtérítési igény.

Visszváltó: lásd megtérítési váltó.

Visszkereseti váltóadósok: lásd megtérítési váltóadósok.

Zálogforgatmány: olyan forgatás, amelynél a forgatmányos jogai korlátozottabbak, tulajdoni forgatmánnyal ő már nem ruházhatja át a váltót. Általában „értéke biztosítékul”, vagy „értéke zálogul” formulának a váltóra történő rávezetésével keletkezik.

2. A váltó fogalma

Vár. 1. § Az idegen váltó tartalmazza:

1. a váltó elnevezést az okirat szövegében, és pedig az okirat kiállítási nyelvén;
2. a határozott pénzösszeg fizetésére szóló feltétlen meghagyást;
3. a fizetésre kötelezett nevét (címet);
4. az esedékesség megjelölését;
6. annak a nevét, akinek részére vagy rendelkezésére kell a fizetést teljesíteni;
7. a váltó kiállítási napjának és helyének megjelölését;
8. a kibocsátó aláírását.

Idegen váltó

Vár. 2. § Az az okirat, amelyből az előbbi szakaszban megjelölt kellékek valamelyike hiányzik, nem váltó, kivéve a következő pontokban foglalt eseteket:

- a) Az olyan váltót, amelyen az esedékesség nincs megjelölve, megtekintésre szóló váltónak kell tekinteni.
- b) Külön megjelölés hiányában a címzett neve mellett feltüntetett helyet fizetési helynek és egyúttal a címzett lakóhelyének kell tekinteni.
- c) Ha a váltón a kiállításnak helye nincs megjelölve, a váltót úgy kell tekinteni, mintha a kibocsátó neve mellett megjelölt helyen állították volna ki.

Vár. 3. § (1) A váltó a kibocsátó saját rendelkezésére is szólhat.

(2) A váltó a kibocsátónak is címezhető.

(3) A váltó harmadik személy számlájára is kibocsátható.

Vár. 4. § A váltó szólhat úgy is, hogy harmadik személynél fizetendő, mégpedig akár a címzett lakóhelyén, akár más helyen.

Vár. 5. § (1) A megtekintésre vagy megtekintés után bizonyos időre fizetendő váltóban a kibocsátó kamatot köthet ki a váltóösszeg után. Minden más váltóban ezt a kikötést nem írottak kell tekinteni.

(2) A kamatlábat a váltóban meg kell jelölni; e megjelölés hiányában a kamatkikötést nem írottak kell tekinteni.

(3) Ha más nap nincs megjelölve, a kamat a váltó keltétől jár.

Vár. 6. § (1) Ha a váltóban a fizetendő összeg betűkkel és számokkal is szerepel, eltérés esetén a betűkkel kiírt összeg érvényes.

(2) Az olyan váltó, amelyben az összeg betűkkel vagy számokkal többször is szerepel, eltérés esetében a legkisebb összeg erejéig érvényes.

Vár. 7. § Ha a váltón olyan személy aláírása szerepel, aki váltókötelezettséget nem vállalhat, vagy ha azon hamis aláírás, nemlétező személy aláírása vagy olyan aláírás van, amely – bármely más okból – nem kötelezi az aláíró vagy azt a személyt, akinek nevében a váltót aláírták, ez a többi aláíró kötelezettségét nem érinti.

Vár. 8. § Ha valaki váltót ír alá olyan személy képviselőjeként, akinek képviseletére nem jogosult, a váltó alapján maga válik kötelezetté; ha fizet, ugyanazok a jogok illetik meg, amelyek az állítólagos képviseltet illeték volna. Ugyanez áll arra a képviselőre, aki a képviselői jog határait túllépte.

Vár. 10. § Ha a váltó a kibocsátáskor hiányos volt, és a pótlás a létrejött megállapodástól eltér, a váltóbirtokossal szemben a megállapodás megszegésére csak abban az esetben lehet hivatkozni, ha a váltót a váltóbirtokos rosszhiszeműen szerezte, vagy ha a megszerzéssel kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el.

Saját váltó

Vár. 75. § A saját váltó tartalmazza:

1. a váltó elnevezést az okirat szövegében, és pedig az okirat kiállításának nyelvén;
2. a határozott pénzüsszeg fizetésére szóló feltétlen kötelezettségvállalást;
3. az esedékesség megjelölését;
4. a fizetési hely megjelölését;
5. annak a nevé, akinek részére vagy rendelkezésére kell a fizetést teljesíteni;
6. a váltó kiállítási napjának és helyének megjelölését;
7. a kiállító aláírását.

Vár. 76. § Az az okirat, amelyből az előbbi szakaszban megjelölt kellékek valamelyike hiányzik, nem saját váltó, kivéve a következő pontokban foglalt eseteket:

- a) Az olyan saját váltót, amelyen az esedékesség nincsen megjelölve, megtekintésre szóló váltónak kell tekinteni.
- b) Külön megjelölés hiányában az okirat kiállításának helyét fizetési helynek és egyúttal a kiállító lakóhelyének kell tekinteni.
- c) Ha a saját váltón a kiállítás helye nincs megjelölve, a saját váltót úgy kell tekinteni, mintha a kiállító neve mellett megjelölt helyen állították volna ki.

A váltó szigorú alaki előírásoknak megfelelően kibocsátott meghatározott pénzüsszeg később esedékes fizetésére vonatkozó ígérvényt vagy felszólítást tartalmazó forgatható értékpapír. A váltó alapjogviszonyául szinte minden esetben hitelezési vagy kölcsönviszony szolgál, amely alapjogviszonytól a váltójogviszony az értékpapír kiállítása és a váltó speciális szabályai révén függetlenedik, mindegy önálló életre kel.

Váltókellékek

A váltó szempontjából meghatározó jelentőségű váltókellékek a következők:

– a „váltó” elnevezés szerepeltetése az értékpapír szövegében, azon a nyelven, amelyen az okirat készült. Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy a „váltó” szónak a *szövegben* kell szerepelnie, nem elegen-

dő, ha az csak a váltóblanketta tetején szerepel. Annak, hogy a váltó szó jelzős szerkezetben szerepel-e (saját váltó, idegen váltó) nincs jelentősége. Nem kötelező, de ajánlatos annak feltüntetése, ha a váltót több példányban állították ki, hogy az adott váltó hányadik példány. Váltónak tehát csak az az okirat tekintendő, ami magát kifejezetten ennek nevezi;

– *meghatározott pénzösszeg* fizetésére szóló *feltétlen* meghagyás, illetve saját váltó esetén feltétlen kötelezettségvállalás. Ez annyit jelent, hogy míg pl. a kikötött pénznem iránt közömbös a váltójog, nem tulajdonít jelentőséget annak, hogy a követelés az adott ország pénznemében lett-e megjelölve (az más kérdés, hogy pl. a magyar devizajog tiltja a tartozásnak külföldi pénznemben való meghatározását), addig alapvető fontosságúnak tekinti azt a tényt, hogy a váltó csak *pénzre* vonatkozhat (így pl. árura vagy értékpapírra nem!), valamint a pénztartozás *határozott* megjelölését. Ennek lényeges következménye az, hogy váltóban általában kamat – érvényesen – nem köthető ki. A kivételt a megtekintésre, illetve a megtekintés után bizonyos időre szóló váltó jelenti, ahol a Vár megengedi a kamat kikötést. E rendelkezésnek az a magyarázata, hogy míg a kelet után bizonyos időre, illetve a határozott napra szóló váltónál a kamat összege előre pontosan kiszámítható, addig a két másik lejáratípusnál a megtekintésre és a megtekintés után bizonyos időre szóló váltónál, ahol a megtekintés időpontja előre nem tudható, a kibocsátáskor a kamat sem tudható előre. A Vár. azonban előírja, hogy a kamatlábat a váltóban meg kell jelölni, ennek hiányában a kamatkiötés nem írott, azaz semmisnek tekintendő. A jogszabály a kamatfizetéssel kapcsolatban leszögezi azt az elvet is, hogy eltérő kikötés hiányában a kamat a váltó kiállításának napjától jár. Az összeg határozottságának kétség esetén történő megállapítását segítő szabályt is tartalmaz a Vár., amikor kimondja, hogy ha a fizetendő összeg betűkkel és számokkal is szerepel, eltérés esetén a betűkkel írt szöveg az érvényes, illetve ha az összeg betűkkel vagy számokkal többször szerepel, eltérés esetén a váltó a legkisebb összeg erejéig érvényes (6. §). A váltó szövegében a fizetésre szóló meghagyásnak feltétlennek kell lennie, azaz feltételhez kötött fizetés esetén a váltó kellékhianyos és nem tekinthető váltónak;

– idegen váltónál a fizetésre kötelezett (a címzett) *nevét*. A címzett megjelölésére azért van szükség, mert idegen váltó kiállításával a kibocsátó azt ígéri, hogy tartozását egy harmadik személy, a címzett fogja kiegyenlíteni. Ez a váltókellék a saját váltónál értelemszerűen nem található meg, hiszen abban a kibocsátó a *saját* fizetését ígéri. Másként ez úgy is értelmezhető, hogy saját váltó esetén jogszabálynál fogva minden esetben a kibocsátó a fizetésre kötelezett.

Meg kell említeni még, hogy a váltó a kibocsátónak is címezhető (ezt nevezik – megtevesztően – intézvényezett vagy címzett saját váltónak), s ilyen esetben a váltó ugyan formailag idegen váltó, de gyakorlatilag saját váltóként működik (3. § [2] bek.);

– az *esedékesség megjelölése*. Ez négyféle lehet:

- a) megtekintésre (vagy látra vagy bemutatóra) szóló,
- b) megtekintés után bizonyos időre szóló (pl. megtekintés utáni 15. napra),
- c) a kelet utáni bizonyos időre (pl. kelet utáni 180. napra),
- d) határozott napra (pl. 1990. december 28-ra).

A váltó esedékességét csak az előzőekben felsorolt módon lehet meghatározni, más módon meghatározott, valamint a több esedékességi időpontot tartalmazó váltó semmis. A váltójog közismert szigorát (*rigor cambialis*) enyhíti az a szabály, hogy az esedékesség megjelölésének hiánya miatt a váltó (a megtekintésre vagy látra szóló váltó) nem érvénytelen, hanem a megtekintéskor (a fizetés végett való bemutatáskor) esedékes (2. § a) p.).

Az esedékesség nem csak konkrét év, hó, nap megjelölésével történhet. Megfelelő dátum pl. a következő: „jövő év karácsonyán”. (Ez egyébként a Vár. 72. §-a folytán december 27-i esedékességet eredményez.) Kizárólagos szempont az, hogy a meghatározás határozott, egyértelmű legyen;

– a *fizetési hely megjelölése*. Ezzel kapcsolatban a jogszabály megszorítást nem tartalmaz, azonban a gyakorlat azt mutatja, hogy fizetési helyként a leggyakrabban az elfogadó számláját vezető bank szokott szerepelni (bankra telepített váltó). Megemlítendő, hogy elvben több címzett is elképzelhető, azonban fizetési hely ilyenkor is csak egy lehet. A fizetési hely megjelölésének hiánya sem semmisségi ok azonban, ha a címzett neve mellett lakcíme, székhelye is fel van tüntetve – ilyen esetben ez a fizetés helye (2. § b) p.). Természetesen, ha a címzett címe nincs feltüntetve (miután ez nem váltókellék, feltüntetése nem kötelező), már nélkülözhetetlen az érvényességhez a fizetési hely külön megjelölése;

– a *rendelvényesnek*, azaz annak a személynek a *megjelölése*, akinek részére vagy rendelkezésére a fizetést teljesíteni kell. Rendelvényes a váltó első jogosultja; az, akinek a kibocsátó a váltót átadja. Tőle indulhat ki a forgatások egybefüggő láncolata. Mivel a Vár. 11. §-ának (1) bekezdése értelmében minden váltó, még ha nem is szól kifejezetten rendeletre, forgatható, következik, hogy ha a váltóban nem szerepel az általánosan alkalmazott rendeleti záradék (*x-nek, vagy rendeletére*), az akkor is forgatható. Mindez nem jelenti azonban azt, hogy a forgathatóság érvényesen nem zárható ki. Ennek azonban az a következménye, hogy a váltó ilyenkor a továbbiakban már csak az engedmény – jóval szűkebb – joghatásával ruházható át, azaz ún. rektapapírrá degradálódik. Megemlítendő még, hogy a váltó a kibocsátó rendeletére is szólhat; ez az ún. saját rendeletre szóló (idegen) váltó (3. § [1] bek.);

– a *váltó kiállításának dátuma*. A dátumnak mind a kiállítás helyét, mind napját tartalmaznia kell; a váltó érvényességét a kiállítás dátumának valótansága nem befolyásolja;

– a *kibocsátó* (illetve saját váltó esetén a *kiállító*) *aláírása*. Ha a váltón fiktív személyek szerepelnek, a váltó nem válik ettől érvénytelenné. Ha a váltón hamis aláírás, nem létező vagy váltókötelezettség

vállalására nem jogosult személy aláírása szerepel, ez nem érinti a többi aláíró kötelezettségét. Ha pedig valaki olyan személy képviselőjeként, akinek képviselőtére nem jogosult, illetve a képviselőre jogosult ugyan, de ennek határait túllépte, a váltó alapján maga válik kötelezetté, és minden szempontból olyan helyzetbe kerül, mintha a kötelezettséget saját nevében vállalta volna (7. és 8. §).

Ha a váltó a kibocsátásakor hiányos volt, a pótlás elvileg a váltóbirtokos tetszésétől függ, azaz ha a pótlás a létrejött megállapodástól eltér, a megállapodás megszegésére csak akkor lehet hivatkozni, ha az a váltót rosszhiszeműen szerezte, vagy súlyos gondatlanságot követett el a megszerzéssel kapcsolatban (10. §).

A váltó a törvényi kellékeken túl számos egyéb, nem kötelezően előírt, részben jogi, részben technikai értékű kelléket is tartalmazhat. Ilyen lehet többek között:

- az értékzáradék, ami arra utal, hogy a váltó egy áruszolgáltatás ellenértéke;
- az avizózáradék, amely arról értesít, hogy a kibocsátó a váltó elszámolásának módjáról külön tájékoztatást ad a rendeltvényesnek;
- a lejárat nap megisméltése betűkkel;
- a pénzösszeg megjelölése a számon kívül betűvel, illetve a betűn kívül számmal;
- a kibocsátó (kiállító) címe (telephelye).

A jobb megértés érdekében itt kell szólni röviden a különböző csoportosítások szerinti váltótípusokról, amelyek közül már az eddigiekben is többet említettünk.

A váltó fajtái

a) Saját váltó – idegen váltó

(A kibocsátó és a főadós azonossága, illetve különbözősége szerint.) A két típus közötti meghatározott különbséget a kötelezett személye jelenti: míg a saját váltóban a kiállító arra tesz kötelező ígéretet, hogy a lejáratkor maga fog teljesíteni, addig az idegen váltóban egy másik természetes vagy jogi személyt szólít fel erre. Ennek folyománya, hogy a saját váltó alanyainak minimális száma kettő, míg az idegen váltóé három. Itt említjük meg azt is, hogy a különböző eredet és az eltérő funkciók miatt a legtöbb idegen nyelvben a saját váltóra és az idegen váltóra közös „váltó” jelentésű szó nem alakult ki, vagy pedig csak az idegen váltóra használatos. Promisory note, le billet á ordre, eigenes Wechsel a saját váltó elnevezése angolul, franciául és németül, míg az idegen váltóé bill of exchange, la lettre de change, der Wechsel.

b) Lejárat szerint

A lejárat (esedékesség) szerinti csoportosításról a váltókellékek között már szoltunk (l. a 33. §-t).

c) *Funkció szerint*

A váltó funkciója szerint meg szokás különböztetni a „rendes” váltót, amelynek különleges, vagy intézményesített jellege nincs, illetve az egyes sajátos váltóformákat. Ez utóbbiak közül említést érdemel a *mezőgazdasági váltó*, amely elsősorban a második világháború előtti magyar gyakorlatban fordult sűrűn elő, és amelynek jellegzetessége a hosszú lejáratú idő volt, a *fedezeti váltó*, amely adásvétel ellenértékéül került kiállításra, s azt a hitelező nem forgatta tovább, hanem magánál tartotta, s ha az adós időben, rendben megfizette adósságát, a váltót visszaadta neki, valamint a *kereskedelmi váltó*, amelyről a későbbiekben még szó lesz.

d) *Egyes speciális váltók*

Ilyenek elsősorban az *avalváltó* (a kezességgel megerősített váltó, a *solaváltó* (a csak egy példányban kiállított váltó), a *rektaváltó* (amelynek forgatása egy negatív rendeleti záradék következtében tilos, s amelyhez átruházása esetén már csak az engedmény joghatása fűződik és a *telepített váltó* (amelyet vagy nem az elfogadó fizet ki, vagy nem az elfogadó lakó-, illetve telephelyén fizetnek ki).

3. Váltóadás, váltóátruházás, bemutatás és elfogadás

Váltóadások

Vár. 28. § (1) Az elfogadással a címzett arra vállal kötelezettséget, hogy a váltót az esedékességkor kifizeti.

(2) Fizetés hiányában a váltóbirtokost — még ha az maga a kibocsátó is — a váltóból eredő közvetlen kereseti jog illeti meg az elfogadóval szemben mindarra, ami a 48. és 49. § értelmében követelhető.

Vár. 9. § (1) A kibocsátó felelős az elfogadásért és a fizetésért.

(2) A kibocsátó kizárhatja felelősségét a váltó elfogadásáért; minden olyan kikötést, amellyel a kibocsátó a fizetésért való felelősséget kizárja, nem írottak kell tekinteni.

Vár. 15. § (1) A váltóátruházó ellenkező kikötés hiányában felelős a váltó elfogadásáért és kifizetéséért.

(2) A váltóátruházó megtilthatja a további váltóátruházást; ebben az esetben nem felelős azokkal a személyekkel szemben, akikre a váltót utóbb ruházták át.

Vár. 47. § (1) A váltó kibocsátói, elfogadói, átruházói és kezesei a váltóbirtokos iránt egyetemlegesen kötelezettek.

(2) A váltóbirtokos jogosult a váltókötelezettekkel szemben akár egyenként, akár együttesen fellépni anélkül, hogy figyelembe kellene vennie kötelezettségvállalásuk sorrendjét.

(3) Ugyanez a jog illeti meg a váltó bármelyik aláíróját, ha a váltót visszaváltotta.

(4) Az egyik váltókötelezett ellen indított kereset nem akadályozza az eljárást a többi váltókötelezettel szemben, még akkor sem, ha az utóbbiak az elsősorban perelt után következnek.

Mindenekelőtt alapvető fontosságúnak tűnik megkülönböztetést tennünk a váltóadósok két fő csoportja, a főadós (vagy másképp egyenesadós) és a megtérítési (vagy régebbi szóhasználat szerint visszkereseti) váltóadósok között: míg az előbbi teljesítésére „normális” esetben kerül sor, azaz akkor, ha a váltót a lejáratkor annak rendje és módja szerint kifizeti, addig a megtérítési váltóadósok akkor kerülnek előtérbe, ha a címzett általi elfogadás, illetve az elfogadó általi fizetés körül problémák mutatkoznak.

Az idegen váltó *fő adósa* az elfogadó. Az elfogadással a címzett (aki ezzel az aktsussal alakul át „elfogadó”-vá) azt ígéri, hogy az esedékesség beállásakor a váltót kifizeti. Ha ez mégsem történik meg, a váltóbirtokos közvetlenül keresettel fordulhat az elfogadó ellen. Ez a jog abban az esetben is fennmarad, ha a váltóbirtokos bármilyen okból maga a kibocsátó (Vár. 28. §). A közvetlen keresetindítás joga azt jelenti, hogy annak érvényesítéséhez nincs szükség óvás felvételére a fizetés végetti bemutatás és a nemfizetés tényének igazolására, mitöbbször, a közvetlen keresetnek az előírt időben és módon történő fizetés végetti bemutatás sem feltétele, elegendő az, ha a váltókövetelés elévülési idején (az esedékességtől számított három éven) belül kerül sor a bemutatásra. Ha ennek nyomán az elfogadó nem teljesít, a váltóbirtokosnak megnyílik a lehetősége a közvetlen kereset megindítására (l. még a 70 – 71. §-sal kapcsolatban írtakat).

Megtérítési váltóadósnak az idegen váltó kibocsátóját és az átruházási láncolat résztvevőit, a forгатókat szokás nevezni. Az ő felelősségük másodlagos, az elfogadó magatartásának függvénye: akkor áll be, ha a címzett

a) a váltót már el sem fogadja vagy

b) elfogadta ugyan, de amikor eljön a fizetés ideje, az esedékesség, mégsem fizet.

A váltó kibocsátójának lehetősége van ugyan arra, hogy az elfogadásért jogszabálynál fogva fennálló felelősségét kizárja, viszont a fizetésért való felelősség kizárását „nem írottak”, semmisnek kell tekinteni (9. §).

A megtérítési váltóadósok másik kategóriájának, a forгатóknak (váltóátruházóknak) ennél még szélesebb felelősségkizárási lehetőségük van. A jogszabály ugyan kimondja felelősségüket mind az elfogadásért, mind pedig a fizetésért, azonban a forгатók ezt a felelősséget már nemcsak az elfogadás, hanem a fizetés tekintetében is kizárhatják. Ehhez azonban pl. „megtérítési igény nélkül” vagy más, hasonló jelentésű szövegnek a váltóra való rávezetése szükséges (15. §).

Az előzőeken kívül mind a kibocsátónak, mind a forгатónak lehetősége van arra is, hogy a váltó további átruházását megtiltsa (pl. „nem rendeletére” szavak feltüntetésével – 11. § [2] bek.). Ennek joghatására a következőkben még visszatérünk.

Fő adós

Megtérítési adós

Ugyancsak a későbbiekben foglalkozunk a váltóadósok harmadik típusával, a *váltókezessel* (30–32. §).

Szólni kell azonban még a váltóadósok *felelősségének* jellegéről, annál is inkább, mert a jogszabály felületes olvasása megtévesztő lehet. Megtévesztő lehet, mert – mint már említettük – ha az egyenes váltóadósnál megfelelő időben bemutatják a váltót, és az szabályosan teljesít, a váltó gyakorlatilag befejezi pályáját a piacon, s a többi adós mentesül. Ha azonban nem ilyen rendben zajlanak le az események, pl. az előírásoknak megfelelően megtörtént ugyan a fizetés végetti bemutatás (enélkül ugyanis a váltó többi adósa mentesült volna), az elfogadó azonban mégsem fizetett, a váltóbirtokos jogosult ki nem elégitett igényével, akár az egyenes, akár a megtérítési váltóadósok ellen fellépni, tekintettel arra, hogy a jogszabály értelmében a váltó kibocsátói, elfogadói, átruházói és kezesei a váltóbirtokos iránt egyaránt egyetemlegesen kötelezettek, s a váltóbirtokos jogosult ellenük akár külön-külön, akár együttesen fellépni, anélkül, hogy bármilyen kötelezettségvállalási időrendre figyelemmel kéne lennie (47. §). Megjegyzendő, hogy értelemszerűen csak a *váltóbirtokost megelőző* átruházókra és kezesekre áll a fenti szabály, hiszen lehetséges, hogy a váltóbirtokos bármilyen okból a forgatmányi láncnak nem a legvégén, hanem valahol a közepén helyezkedik el. Ilyenkor ha az út követőktől követelne teljesítést, azok azt rajta mint a sorban előttük állón behajthatnák. Ugyanezek a jogok megilletik a váltó bármelyik forgatóját, ha a váltót visszaváltotta. Ilyenkor saját átruházó nyilatkozatát és minden ezt követő nyilatkozatot törölhet a váltóról. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy csak az őt megelőzően kötelezettséget vállalók ellen léphet fel.

Az a körülmény tehát, hogy az adósok egyik kategóriáját *egyes* adósként, míg másik kategóriáját *megtérítési* adósként emlegetik, vagy az, hogy a váltót fizetés végett az egyenes váltóadósnál kell bemutatni, csak annyit jelent, hogy szabályos, „rendes” ügymenet mellett az egyenes adós fog fizetni; ha ez azonban nem így történik, a megtérítési adósok számára általában nincs menekvés. (Lásd a jelen alfejezet „megtérítési igény [visszkereseti jog]” margócimét.)

Vár. 11. § (1) Minden váltó, még ha nem is szól kifejezetten rendeletre, váltóátruházás (forgatmány) útján átruházható.

(2) Ha a kibocsátó a váltón ezeket a szavakat vette fel: „nem rendeletre”, vagy ha más azonos értelmű kifejezést vett fel, a váltó csak közönséges engedmény alakjában és hatályával ruházható át.

(3) A váltó átruházható a címzettre is, akár elfogadta a váltót, akár nem, továbbá a kibocsátóra vagy bármely más kötelezettre. Ezek a személyek a váltót tovább átruházhatják.

Vár. 12. § (1) A váltóátruházás csak feltétlen lehet. A váltóátruházáshoz fűzött bármilyen feltételt nem írottak kell tekinteni.

(2) A részleges váltóátruházás semmis.

(3) A bemutatóra szóló váltóátruházás üres váltóátruházásként érvényes.

Vár. 13. § (1) A váltóátruházási nyilatkozatot a váltóra vagy az

ahhoz csatolt lapra (toldatra) kell írni. Ezt a nyilatkozatot az átruházónak alá kell írnia.

(2) A váltóátruházásnak nem kell megjelölnie a kedvezményezettet, s az állhat az átruházó pusztá aláírásából is (üres átruházás). Az utóbbi esetben a váltóátruházás csak akkor érvényes, ha a váltó hátlapján vagy a toldaton szerepel.

Vár. 14. § (1) A váltóátruházás átruhazza a váltóból eredő valamennyi jogot.

(2) Üres váltóátruházás esetében a váltóbirtokos:

1. az üres váltóátruházást kitöltheti akár a saját nevére, akár más személy nevére;

2. a váltót újból átruházhatja akár üres váltóátruházással, akár más személy nevére;

3. a váltót harmadik személynek továbbadhatja anélkül, hogy az üres váltóátruházást kitölteni, és a váltót váltóátruházó nyilatkozattal látná el.

Vár. 16. § (1) A váltó birtokosát jogos váltóbirtokosnak kell tekinteni, ha jogát a váltóátruházások meg nem szakított láncolatával igazolja, akkor is, ha az utolsó váltóátruházás üres. A törölt váltóátruházásokat ebből a szempontból nem írottak kell tekinteni. Ha az üres váltóátruházásra másik váltóátruházás következik, az utóbbi váltóátruházás aláíróját úgy kell tekinteni, mint aki a váltót üres váltóátruházás útján szerezte meg.

(2) Ha a váltó valakinek birtokából bármi módon elvész, részére a váltót az a váltóbirtokos, aki jogát az előbbi bekezdésben meghatározott módon igazolja, csak akkor köteles kiadni, ha azt rosszhiszeműen szerezte, vagy ha a megszerzéssel kapcsolatban súlyos gondatlanságot követett el.

Vár. 17. § Váltón alapuló keresettel megtámadott személy a váltóbirtokossal szemben nem hivatkozhat olyan kifogásra, amely a kibocsátóval vagy valamelyik előbbi váltóbirtokossal szemben fennálló személyes viszonyán alapul, kivéve ha a váltóbirtokos a váltó megszerzésével tudatosan az adós hátrányára cselekedett.

Vár. 18. § (1) Ha a váltóátruházás e szavakat tartalmazza: „beszédre érvényes”, „behajtás végett”, „meghatalmazásul”, vagy pedig az egyszerű meghatalmazásra utaló más megjegyzést, a váltóbirtokos a váltóból eredő minden jogot gyakorolhat ugyan, de a váltót csak ilyen meghatalmazási váltóátruházással ruházhatja át.

(2) A kötelezett ebben az esetben a váltóbirtokossal szemben csak olyan kifogásra hivatkozhat, amely az átruházó ellen érvényesíthető.

(3) A meghatalmazási váltóátruházásba foglalt meghatalmazás nem szűnik meg sem a meghatalmazó halálával, sem azzal, hogy a meghatalmazó utóbb cselekvőképtelenné válik.

Vár. 19. § (1) Ha a váltóátruházás e megjegyzést tartalmazza: „értéke biztosítékul”, „értéke zálogul” vagy pedig az elzálogosításra utaló bármely más megjegyzést, a váltóbirtokos a váltóból eredő minden jogot gyakorolhat ugyan, de a váltóátruházásának csak olyan hatálya van, mint a meghatalmazási váltóátruházásnak.

(2) A kötelezett az ilyen váltóbirtokossal szemben nem hivatkozhat olyan kifogásra, amely az átruházóhoz való személyes viszonyán alapul, kivéve ha a váltóbirtokos a váltó megszerzésével tudatosan az adós hátrányára cselekedett.

Vár. 20. § (1) Az esedékesség utáni váltóátruházásnak hatálya ugyanaz, mint az esedékesség előttié. A fizetés hiánya miatt felvett óvás vagy az ennek felvételére megszabott határidő eltelte után azonban a váltóátruházásnak csak az a hatálya, mint a közönséges engedménynek.

(2) A nem keltezett váltóátruházást – az ellenkező bizonyításáig – úgy kell tekinteni, hogy az az óvás felvételére megszabott határidő eltelte előtt keletkezett.

A forgatmány
hatása

A Vár. 11. §-ának (1) bekezdése a váltó egyik meghatározó jellemzőjét deklarálja, nevezetesen azt, hogy ha kifejezetten ki nem zárják, a váltó a *jogszabály erejénél fogva* átruházható. A váltó átruházása, forgatása forgatmánnyal történik. A forgatmánynak háromféle hatást szokás tulajdonítani. Ezek:

- a) az átruházó,
- b) az igazoló (legitimáló),
- c) kötelező hatás.

a) A forgatmány átruházó hatása annyit tesz, hogy – szemben a pénzkövetelések átruházására általában szolgáló engedménnyezéssel, ahol az általános polgári jogi elveknek megfelelően az engedményes annyi jogot szerez, amennyivel az engedményező rendelkezett – váltóátruházásnál a forgatmányos nem azokat a jogokat szerzi meg, amivel a forgató rendelkezett, hanem azokat, amelyek a váltóból kitűnnek (14. § [1] bekezdés), azaz a keresettel megtámadott személy általában nem hivatkozhat olyan kifogásra a váltóbirtokossal szemben (legyen bár az egyébként lejárt, beszámításra alkalmas követelés is), amely a kibocsátóval, vagy egy korábbi váltóbirtokossal szemben fennálló személyes viszonyán alapult (17. §). Ennek, a váltó absztrakt jellegét eredményező szabálynak az értelme az, hogy így a forgatmányosok általában mentesülnek annak a kockázatától, hogy ellenük a váltóadós a kibocsátóval vagy egy korábbi forgatmányossal szembeni, az alapviszonyból eredő követelést érvényesítsen. Az elmondottakat nem szabad azonban úgy értelmezni, hogy a váltó absztrakt volta odáig terjed, hogy ha a váltóperben a váltóbirtokos akár alapjogviszonybeli ellenfelel, akár olyan személlyel kerül szembe, akinek más jogviszonyon alapuló követelése áll fenn vele szemben, az ne lenne érvényesíthető, feltéve, hogy a követelés egyébként lejárt és beszámításra alkalmas.

b) A váltóforgatás legitimációs hatását a Vár. 16. §-ának (1) bekezdése fogalmazza meg, amelynek értelmében a váltójogviszony jogosultjaként az léphet fel, akit a forgatmányok meg nem szakított láncolata ilyenként igazol. Természetesen az első forgatónak minden körülmények között a rendelvényesnek kell

lennie. Az üres forgatmány (lásd a későbbiekben) láncolatot nem szakítja meg, nem így a meghatalmazói (behajtói) forgatmány és a zálogforgatmány (lásd s későbbiekben), amelyeket tulajdoni forgatmány már nem követhet (18. és 19. §).

- c) A váltóátruházás *kötelező* hatásáról, arról, hogy a váltóátruházó – ha ilyenfajta felelősségét ki nem zárta – felelős a váltó elfogadásáért és kifizetéséért, „a váltóadósok” cím alatt tárgyaljuk.

A váltó átruházása a váltóra (általában annak hátlapjára), vagy a váltóhoz csatolt lapra (a toldatra) rávezetett nyilatkozattal történik. A nyilatkozat aláírója (cég esetén természetesen cégszerű aláírója) minden esetben az előző nyilatkozat kedvezményezettje kell legyen. Lényeges azonban, hogy a váltóátruházásnak nem kell megjelölnie a kedvezményezettet, sőt állhat az átruházó pusztá aláírásából is. Ezekben az esetekben beszélünk *üres forgatmányról* (13. §). Az üres forgatmány (üres váltóátruházás) esetén a váltóbirtokos számos lehetőség közül választhat. Ezeket a Vár. 14. §-ának (2) bekezdése sorolja fel.

Az olyan váltó, amelyben forgatmányosként a „bemutató” szerepel, üres váltóátruházásnak minősül (12. § [3] bekezdés).

A Vár. külön nevesítetten felhívja a figyelmet arra, hogy a váltó a címzettre is átruházható, akár elfogadta a váltót (bár ebben az esetben tulajdonképpen már elfogadónak kellene nevezni), akár nem. Ugyanígy átruházható a váltó a kibocsátóra is. Mindkét esetben logikus lehetne az is, hogy ezzel a váltó megszűnjön (hiszen ha a címzett és a váltóbirtokos ugyanazon személy, fizetési „kötelezettsége” saját magával szemben áll fenn, ha pedig a kibocsátó és a váltóbirtokos esik egybe, bezárult a kör, a váltóbirtokos saját maga részére kéri a fizetést; ez utóbbi helyzet különösen saját váltónál bizarr: a kiállító saját magának ígér fizetést), ennek ellenére a Vár. úgy rendelkezik, hogy ezek a személyek is továbbruházhatják a váltót (11. § [3] bekezdés).

A váltóátruházás tartalma szerinti három speciális forgatmányról kell még szólnunk; ezek az esedékesség utáni forgatmány, a beszédsi forgatmány és a zálogforgatmány.

- a) *Az esedékesség utáni forgatmánynak* joghatása azon múlik, hogy arra a nem teljesítés miatt felvett óvás (illetve az erre nyitva álló határidő eltelte) előtt vagy után kerül sor. Ha az óvási határidő előtt, a joghatása ugyanaz, mint az esedékesség előtti forgatmánynak. Ha azonban a váltóátruházásra az óvás (határidő eltelte) után kerül sor (*utóforgatmány*), annak hatálya – hasonlóan a negatív rendeleti záradék hatásához – csak a közönséges engedményével egyezik meg. A kérdés megítélésében az okozhat gondot, hogy a jogszabály nem írja elő azt, hogy a forgatmányt datálni kell. Ezért a Vár. azt a vélelmet állítja fel, hogy – ellenkező bizonyításig – úgy kell tekinteni, hogy a forgatmány az óvási határidő eltelte *előtt* keletkezett (20. §).

A forgatás
módja

A váltóátruházás
különös esetei

b) A *beszedési* (vagy meghatalmazói) *forgatmány* alapján fellépő személlyel szemben a váltóadás csak olyan kifogásra hivatkozhat, amelyre az átruházóval szemben is hivatkozhatna, tekintettel arra, hogy a beszedési forgatmányos az átruházó nevében jár el. A beszedési forgatmányost egyébként minden, a váltóból eredő jog megilleti, azonban a váltót csak ugyanilyen forgatmánnyal ruházhatja át (*nemo plus iuris*).

A meghatalmazó forgatmányos lehetőségei különösen:

- a váltóösszeget felveheti,
- óvással élhet,
- forgatója (meghatalmazója) előzőjét a fizetés meg nem történtéről értesítheti,
- a ki nem fizetett váltót peresítheti,
- a letett váltóösszeget felveheti,
- a váltót *ugyanilyen* forgatmánnyal másra ruházhatja.

A forgatmány beszedési jellegére a következő szövegrészek utalhatnak: „beszedésre érvényes”, „behajtás véget”, „meghatalmazásul” vagy bármi olyan szöveg, amelyből az átruházás beszedési jellege kiviláglik.

Fel kell még hívni a figyelmet arra, hogy a Ptk. meghatalmazásra vonatkozó szabályaival ellentétben a váltóban foglalt meghatalmazás nem szűnik meg a meghatalmazó halálával vagy cselekvőképtelenné válásával (18. §).

c) A váltókövetelés elzálogosítása történhet úgy, hogy a váltó birtokosa kötelezőjének birtokába adja – zálogtárgyként – a váltót. Miután azonban ez a megoldás számos problémát vetne fel – elsősorban a váltó elfogadásra, illetve fizetésre bemutatása során –, ilyen esetben célszerűbbnek tűnik a *zálogforgatmány* intézményének alkalmazása, amelynek alapján a váltóbirtokos minden váltóból eredő jogot gyakorolhat ugyan, de a váltót csak a beszedési (meghatalmazási) forgatmánnyal megegyező hatállyal ruházhatja át. A zálogforgatmány mintegy a tulajdoni és a beszedési forgatmány között félúton helyezkedik el a jog erőssége tekintetében: míg – hasonlóan a beszedési forgatmányhoz – a zálogforgatmányos sem szerez tulajdont az átruházással, addig azonban – eltérően tőle – nem a tulajdonos képviselőjében, hanem saját nevében jár el. Jogosult intézkedni a követelés behajtása iránt, s csak elszámolási (a követelését meghaladó, a váltóból származó bevétel kiadása iránti) kötelezettség terheli a tulajdonossal szemben. A zálogforgatmányossal szemben a váltóadás általában nem hivatkozhat olyan kifogásra, amely az átruházóhoz való személyes viszonyán alapul (19. §).

A Vár. tiltja – pontosabban semmisnek, illetve nem írtnak tekintendőnek minősíti – a feltételhez kötött, valamint a részleges váltóátruházást. A forgatmánynak zálogforgatmányi jellegére „biztosítékul”, „értéke biztosítékul”, „zálogul”, „értéke zálogul” vagy más hasonló szöveg utalhat.

A forgatás kizárására két módon kerülhet sor. A két mód joghatásai meglehetősen különbözőek.

A forgatás
kizárása;
a rektaváltó

a) A forgatást — ún. negatív rendeleti záradékkal (pl. „nem rendeletére”) — a kibocsátó kizárhatja (11. § [2] bekezdés). Az ilyen záradék jogkövetkezménye, hogy az ellenére történő váltóátruházás csak az engedmény hatályával bír. (Lásd bővebben a váltóátruházás hatásait tárgyaló részben.) Az ilyen váltókat nevezzük *rektapapírnak*.

b) Más a helyzet, ha a forgatást egy *váltóátruházó* tiltja meg (15. § [2] bekezdés). Erre „szavatosság nélkül” vagy „kötelezettség nélkül” kikötéssel is lehet utalni. E klauzulák is jelzik, hogy a váltóátruházó általi forgatáskizárásnak valójában nem annyira az átruházás megtiltása, mint a felelősség kizárása a célja. A kikötés alkalmazása következtében a papír váltó jellege megmarad, és nem válik rektapapírrá, sőt az ilyen záradékkal átruházó forgató is felelős marad azzal szemben, akire ő ruházta át a váltót, mint ahogy vele szemben is felelősek maradnak a *korábbi* váltóátruházók. A későbbi átruházások is hatályosak mindenki más vonatkozásában, sőt az átruházások összefüggő láncolata (amely ahhoz szükséges, hogy a mindenkori váltóbirtokos ilyenként legitimálva legyen — lásd a forgatmány legitimáló hatásáról írtakat) sem szakad meg (15. § [2] bekezdés).

Vár. 21. § A váltót esedékességéig akár annak birtokosa, akár egyszerű bírálója bemutathatja elfogadás végett a címzettnek, az utóbbi lakóhelyén.

Bemutatás
elfogadás végett

Vár. 22. § (1) A kibocsátó a váltóban — határidő kitűzésével vagy anélkül — kikötheti, hogy azt elfogadás végett be kell mutatni.

(2) A kibocsátó a váltóban megtilthatja az elfogadás végett történő bemutatást, kivéve ha a váltó harmadik személynél vagy nem a címzett lakóhelyén fizetendő, vagy ha a váltó megtekintés után bizonyos időre szól.

(3) A kibocsátó kikötheti azt is, hogy a váltót meghatározott határidő előtt elfogadás végett ne mutassák be.

(4) Ha a kibocsátó a bemutatást nem tiltotta meg, bármelyik váltóátruházó — határidő kitűzésével vagy anélkül — kikötheti, hogy a váltót elfogadás végett be kell mutatni.

Vár. 23. § (1) A megtekintés után bizonyos időre szóló váltót keltétől számított egy éven belül elfogadás végett be kell mutatni.

(2) A kibocsátó ennél rövidebb vagy hosszabb határidőt tűzhet ki.

(3) A váltóátruházók ezeket a határidőket megrövidíthetik.

Vár. 24. § (1) A címzett kívánhatja, hogy a váltót az első bemutatást követő napon neki másodsor mutassák be. Az érdekelt azt a kifogást, hogy ezt a kívánságot nem teljesítették, csak abban az esetben érvényesítheti, ha ez a kívánság az óvásban szerepel.

(2) A váltóbirtokos nem köteles az elfogadás végett bemutatott váltót a címzettnek hagyni.

A váltónak a címzett (elfogadó) általi kifizetéséhez vezető folyamat első lépcsője — általában — a bemutatás elfogadás végett. Az

elfogadás végetti bemutatáshoz általában a váltójogviszony minden szereplőjének érdeke fűződik. A bemutató váltóbirtokosnak, illetve a megtérítési váltóadósok megnyugtató lehet, hogy a címzett (aki az elfogadás pillanatától már elfogadóvá válik) vállalja a váltókötelezettséget, míg a címzettnek így nyílik módja arra, hogy felkészüljön a fizetésre.

Az ilyen bemutatásra az egyszerű bírláló (tehát a váltót *bármilyen módon* megszerző birtokos) is jogosult. Itt tehát nem szükséges az, hogy a bemutatót a forgatmányok összefüggő láncolata jogos váltóbirtokosnak mutassa. Főleges lenne, hogy a jogszabály itt is előírja a jogos váltóbirtokos közreműködését, hiszen a váltó elfogadásának megtagadása esetén fennálló jogi lehetőségek igénybevételekor majd úgyszólván igazolni kell a legitimációt, annak pedig csekély a valószínűsége, hogy valaki minden ok nélkül, csak a címzett „zaklatása” céljából eszközöljön váltóbemutatást.

A váltót minden esetben a címzettnek kell bemutatni, mégpedig annak lakóhelyén, függetlenül attól, hogy esetleg telepített vagy harmadik személynél fizetendő váltóról van-e szó, hiszen a fizetési kötelezettséget nem a telepes, hanem az elfogadó vállalja (21. §).

A bemutatás az esetek nagy többségében joga, de nem kötelessége a váltóbirtokosnak. Vannak azonban mindkét irányban kivételek.

Mindenképpen be kell mutatni a váltót akkor, ha 1. a kibocsátó ezt a váltóban előírta („elfogadás végett be kell mutatni”), 2. a váltó a megtekintés után bizonyos időre szól, de 3. nem tilthatja meg a kibocsátó a bemutatást akkor sem, ha a váltó harmadik személynél vagy nem a címzett lakóhelyén fizetendő. Az előbbi két esetben nem szükséges magyarázat, az utóbbi esetet pedig az indokolja, hogy az elfogadó akkor tudja a telepest vagy a harmadik személyt felkészíteni a fizetésre, ha erről időben tudomást szerez. (Bár a jogszabály nem garantálja, hogy e felkészítésre mindenképpen mód lesz, hiszen erre az esetre nem teszi kötelezővé a bemutatást, csak tiltja a bemutatás kibocsátó általi megtiltását.) Meg kell jegyezni, hogy formálisan a bemutatás után meghatározott időre szóló váltónál is csak a *bemutatás megtiltását zárja ki* a jogszabály és nem teszi kötelezővé a bemutatást, azonban az ilyen lejárati esetén fogalmi elem a bemutatás, s mint ilyen, nyilvánvalóan nem mellőzhető (22. § [1]–[2] bekezdés).

A bemutatást bármelyik forgató is kötelezővé teheti (kivéve ha azt a kibocsátó megtiltotta – 22. § [4] bekezdés). Ennek elmulasztása azonban csupán órá hat ki – arra csak ő hivatkozhat (53. § [3] bekezdés).

A kibocsátó a váltó elfogadásáért való felelősségét kizárhatja (9. § [2] bek.), azonban ha így is jár el, az elfogadás végetti bemutatás kikötésének mégis van értelme, ti. az elfogadásért való felelősség kizárása nem jelenti, nem jelentheti a fizetésért való felelősség kizárását (9. §). Ha azonban a váltó bemutatását a váltóbirtokos elmulasztja, az mentesíti a megtérítési váltóadósokat mind a fizetés hiánya, mind az elfogadás hiánya miatti megtérítési felelősség alól (53. § [2] bek.).

Nem lehet bemutatni elfogadás végett azt a váltót, amelynél a kibocsátó ezt kizárta. Az elfogadásra bemutatás *kizárására* a forgató nem jogosult. Mint az előzőekben szó volt róla, nem tiltható meg a bemutatás, ha a váltó harmadik személynél vagy nem a címzett lakóhelyén fizetendő vagy megtekintés után bizonyos időre szól.

Vegyes megoldás is elképzelhető: meghatározott határnapig a váltó nem mutatható be (22. § [3] bekezdés), ezután azonban kötelező a bemutatás.

A megtekintés után meghatározott időre szóló váltót, ha a kibocsátó eltérően nem intézkedik, valamint ha a forgatók a jogszabályi vagy a kibocsátó által előírt határidőt meg nem rövidítik, a kelezéstől számított egy éven belül kell megtekintésre bemutatni. A törvényi határidőt tehát a kibocsátó meg is hosszabbíthatja, meg is rövidítheti, a forgatók azonban csak rövidíthetnek rajta, de ez a joguk a kibocsátó által meghatározott határidőre is kiterjed (23. §).

Tekintettel arra, hogy a címzett esetleg csak az elfogadásra bemutatásból értesül fizetési kötelezettségéről, a jogszabály megadja a lehetőséget arra, hogy mintegy gondolkozási időt kérjen, azaz megkívánhatja, hogy a váltót az első bemutatást követő napon ismét mutassák be neki. Ha ennek a váltóbirtokos nem tesz eleget, elveszti megtérítési igényét, azonban erre az érdekeltek csak akkor hivatkozhatnak, ha ezt óvás rögzíti. A halasztási kérelem ugyanis, bár egyáltalán nem azonos az elfogadás megtagadásával, de mégis óvási ok. Ez az óvás másnap is, az ismételt bemutatás után, ha váltó elfogadását megtagadták, felvehető, de felvehető már az első elfogadtatási kísérlet napján is. Csak ez utóbbi esetben hivatkozhatnak az érdekeltek arra, hogy a címzett kérelmének a váltóbirtokos nem tett eleget, s ezért megtérítési igényét elveszítette. (L. még a 25. § [2] bek.-e kapcsán írtakat is.) Ha az első bemutatás a határidő utolsó napján történt, s a kibocsátó az egynapos türelmi időre igényt tartott, majd másnap nem fogadta el a váltót, az óvás még ezen a napon is felvehető (44. § [2] bekezdés).

A váltóbirtokos nem köteles az elfogadásra bemutatott váltót a címzettnek hagyni, viszont a címzett azt lemásolhatja.

Vár. 25. § (1) Az elfogadást a váltóra kell írni. Az elfogadást ez a szó: „elfogadom” vagy más hasonló értelmű szó fejezi ki; az elfogadást a címzett írja alá. A címzettnek a váltó előlapjára írt puszta aláírása elfogadás.

Az elfogadás

(2) Ha a váltó megtekintés után bizonyos idő múlva fizetendő, vagy ha a váltót külön kikötésnél fogva meghatározott időn belül elfogadás végett be kell mutatni, az elfogadást kelezni kell arról a napról, amelyen az elfogadás megtörtént, illetve – a váltóbirtokos kívánságára – a bemutatás napjáról. Kelezés hiányában a váltóbirtokosnak ahhoz, hogy megtérítési igényét a váltóátruházók és a kibocsátó ellen fenntartsa, e mulasztást kellő időben felvett óvással meg kell állapítatnia.

Vár. 26. § (1) Az elfogadásnak feltétlennek kell lennie, azonban a címzett azt az összeg egy részére korlátozhatja.

(2) Ha az elfogadás a váltó rendelkezéseitől bármely más irányban tér el, ez az elfogadás megtagadásának számít, az elfogadó azonban elfogadó nyilatkozatának tartalma szerint felelős.

Vár. 27. § (1) Ha a kibocsátó a váltóban a címzett lakóhelyétől eltérő fizetési helyet jelölt ki, annak a harmadik személynek megnevezése nélkül, akinél a fizetésnek történnie kell, ezt a személyt a címzett az elfogadásakor jelölheti meg. E megjelölés hiányában az elfogadót úgy kell tekinteni, mint aki az kötelezettséget vállalta, hogy a fizetés helyén maga fog fizetni.

(2) Ha a váltó a címzett lakóhelyén fizetendő, a címzett elfogadásában ugyanabban a helységben a fizetés teljesítésére más címet is megjelölhet.

Vár. 29. § (1) Ha a címzetta váltóra írt elfogadását a váltó visszadása előtt kitörölte, ez az elfogadás megtagadásának számít. Az ellenkező bizonyításáig a törlést úgy kell tekinteni, hogy az a váltó visszadása előtt történt.

(2) Ha azonban a címzett elfogadását a váltóbirtokossal vagy bármelyik váltókötelezettel írásban közölte, velük szemben elfogadó nyilatkozatának tartalma szerint felelős.

Az elfogadás a váltóra írt és aláírt nyilatkozattal (pl. „elfogadom”), vagy a váltó előlapjára írt aláírással történhet. Az elfogadással az elfogadó a váltó esedékességekori kifizetésére vállal kötelezettséget. Abból a jogszabályi fogalmazásból, hogy az elfogadást a váltóra kell írni, egyértelműen következik, hogy erre külön okmányban nem kerülhet sor, kevésbé egyértelmű és az irodalomban is vitatott azonban, hogy a toldaton történő elfogadás érvényes-e. Ennek megítélése annak függvénye, hogy a toldatot a váltó részének tekintjük-e vagy sem. A 13. § (1) bekezdésének abból a rendelkezéséből, hogy a forgatásnak vagy a váltón vagy a toldaton kell szerepelnie, álláspontunk szerint implicit módon az következik, hogy a toldat nem része a váltónak, bár azzal nyilvánvalóan szorosan összefügg. Ennek folyományaként úgy véljük, hogy érvényes elfogadás a toldaton nem eszközölhető (25. § [1] bekezdés).

Az elfogadást két esetben kell keltezni:

- a) ha a váltó esedékessége úgy van meghatározva, hogy az a megtekintés után bizonyos idővel fizetendő és
- b) ha a kibocsátó (illetve esetleg az egyik forgató) úgy rendelkezett, hogy a váltót meghatározott időn belül be kell mutatni elfogadásra.

Ha a címzett az elfogadásra egy nap haladékot kér (24. § [1] bekezdés), és keltezni sem hajlandó a váltót, ezt a bemutatónak óvással kell megállapíttatnia, ha megtérítési igényét a váltóátruházók és a kibocsátó ellen fenn kívánja tartani (25. § [2] bekezdés).

Az elfogadásnak feltétlennek kell lennie. Ha az elfogadó ennek ellenére feltételt fűzne az elfogadáshoz, vagy nyilatkozata bármi módon eltérne a váltó tartalmától, ez úgy minősül, mintha egyértelműen megtagadta volna az elfogadást. Ezért tehát a megtérítési váltóadósok (ha csak felelősségüket az elfogadásért ki nem zárták)

felelőssé tehetők. Az elfogadó felelősségét nyilatkozatának tartalma határozza meg.

Az elfogadás feltétlensége alól a jogszabály egy kivételt ismer, nevezetesen az elfogadásnak részösszegre korlátozását („elfogadom, de csak x forint erejéig”). Ez a nyilatkozat a részösszeg vonatkozásában érvényes elfogadásnak számít, ám a különbözet, az el nem fogadott rész tekintetében a megtérítési váltóadósok felelőssége (ha azt ki nem zárták) beáll (26. §). Ilyen esetben a váltóbirtokos részéről a helyes eljárás az, hogy az el nem fogadott összeg vonatkozásában óvatoltatja a váltót, nehogy erre a részre a visszkereseti jog elveszzen, s ennek alapján megtérítési váltókeresetet indít (46. § [1] bekezdés 1. pont) az el nem fogadott rész erejéig, míg az elfogadott részt a megfelelően elfogadott váltóra vonatkozó szabályok alapján esedékkességkor bemutatja fizetés végett (26. §).

A címzettnek a váltókötelezettség befolyásolására – túl azon, hogy elfogadhatja vagy visszautasíthatja a bemutatott váltót – csak egy lehetősége van: ha a kibocsátó a címzett lakhelyétől eltérő fizetési helyet jelölt meg, de a fizetést teljesítő személyt nem, ennek megjelölésére az elfogadásakor a címzett jogosult. Ezzel a jogával nem köteles élni – ha nem él vele, úgy kell tekinteni, hogy a fizetés helyén *maga* fog teljesíteni. Ha a fizetést teljesítő címtzettől különböző személy bemutatáskor már meg van jelölve a váltóban, a címzettnek módosításra nincs lehetősége. Ha azonban a váltó csak azt rögzíti, hogy a címzett lakóhelyén fizetendő, a címzett a fizetésre más címet is kijelölhet (27. §).

A címzettnek arra is lehetősége van, hogy elfogadó nyilatkozatát a váltó visszaadása előtt törölje; azonban ha elfogadását már a váltóbirtokossal vagy valamelyik váltókötelezettel írásban közölte, velük szemben nyilatkozatának megfelelően kötelezve marad és felelősséggel tartozik (29. §). Ilyenkor tehát a többiek számára a váltó el nem fogadottnak minősül, s indokolt a fellépés a megtérítési igényvel (aminek viszont feltétele az óvás, tehát nem ajánlatos azt elmulasztani).

Elfogadás
korlátozása

A címzett
lehetőségei
elfogadásakor

4. A váltókezesség

Vár. 30. § (1) A váltó összegének kifizetését – egészben vagy részben – váltókezességgel lehet biztosítani.

(2) Ezt a biztosítékot harmadik személy vagy a váltó egyik aláírója is nyújthatja.

Vár. 31. § (1) A váltókezességet a váltóra vagy a toldatra kell írni.

(2) A váltókezességet kifejezik ezek a szavak: „kezességet vállalok” vagy más azonos értelmű kifejezés; a nyilatkozatot a kezesnek alá kell írnia.

(3) A váltó előlapjára írt pusztá aláírást kezességnek kell tekinteni, kivéve a címzett és a kibocsátó aláírását.

(4) A váltókezességi nyilatkozatban meg kell jelölni azt a személyt,

akiért a kezességet vállalták. Ennek hiányában a kezességet úgy kell tekinteni, hogy azt a kibocsátóért vállalták.

Vár. 32. § (1) A váltókezes kötelessége ugyanolyan, mint azé, akiért a kezességet vállalta.

(2) Kötelezettségvállalása akkor is érvényes, ha a kötelezettség, amelyért kezességet vállalt, semmis, kivéve ha ez a semmisség alaki hibából ered.

(3) Ha a váltókezes a váltót kifizeti, a váltóból eredő jogokat megszerzi azzal szemben, akiért a kezességet vállalta, valamint azokkal szemben, akik az utóbbi iránt a váltó alapján kötelezettek.

Váltókezesség
jelentősége

Napjainkban, amikor pénzügyi életünkben az újraéledt váltó még csak néhány éves múltra tekinthet vissza, gyakori gond, hogy akinek váltófizetést ajánlottak fel, bizalmatlan. Egyrészt maga a váltó intézménye iránt, másrészt a kellő információ hiánya miatt a kibocsátó iránt. Ezen a bizalmatlanságon segítheti át a váltókezesség intézménye, amelyet egy általa ismert és megbízhatónak ítélt (jogi) személy, általában egy bank vállalhat. (A bank által vállalt kezesség külön előnye, hogy a Ptk. 274. §-ának [2] bekezdése értelmében ez mindig készfizető kezesség.)

A váltókezesség számos vonásában különbözik a polgári jogi kezességtől. Ezek közül a legfeltűnőbb, hogy a váltókezes a kötelezettségét úgy vállalja, hogy nem tudja, ki lesz adott esetben a jogosultja. Meg kell azonban jegyezni, hogy a két intézmény nem zárja ki egymást, illetve hogy váltóval kapcsolatban is vállalható polgári jogi kezesség. Erre általában akkor kerül sor, ha a kezesség jogosultja nem kívánja közhírré tenni bizalmatlanságát a címzet iránt.

Váltókezességet az adott váltóban érdekelt körön kívüli személyek, de a váltó egyik aláírója is nyújthat (30. § [2] bekezdés). Ez általában a telepes, a fizetést teljesítő harmadik személy, vagy a címzett (amíg elfogadóvá nem vált). Elvben nem kizárt, hogy az egyik váltókötelezett vállaljon kezességet, ennek azonban általában nincs sok értelme, hiszen – néhány ritka esetet kivéve – (megtérítési) adóskénti felelősségéhez képest kezesi felelőssége többlet-garanciát nemigen jelent.

Ellentétben az elfogadással (lásd az ott írtakat), a kezesség a váltón kívül a toldaton is érvényesen vállalható (31. § [1] bekezdés). A kezességvállalás oly módon történik, hogy „kezességet vállalok” vagy hasonló jelentésű klauzulát a váltóra vagy a toldatra révezetik, és megjelölik azt a személyt, akiért a kezességet vállalták. Kezességvállalásnak minősül a váltó előlapjára írt pusztá aláírás is (mégpedig az előzőekben írtaknak megfelelően a kibocsátóért vállalt kezességnek – 31. § [2]–[4] bekezdés).

Váltókezesség
terjedelme

A váltókezes kötelezettségének terjedelme azonos annak a kötelezettségével, akiért a kezességet vállalta. Vállalt kötelezettsége akkor is köti őt, ha kiderül, hogy az a kötelezettség, amelyért kezességet vállalt, semmis, kivéve, ha ezt a semmisséget alaki hiba okozta. Az előzőekben írt szabály alapján nyilvánvaló, hogy a címzettért mint leendő elfogadóért vállalt kezesség, ha az visszautasítja a váltó elfo-

gadását, semmis, ha azonban elfogadja azt, ettől az időponttól a kezességvállalás is hatályba lép. Ebben az esetben tehát feltételes kezességvállalásról van szó, ahol az elfogadás megtagadása bontó feltételnek minősül.

A polgári jogi kezességgel azonos szabályt is tartalmaz a Vár., amikor kimondja, hogy ha a kezes a váltót kifizeti, megszerzi a váltóból eredő jogokat azzal szemben, akiért a kezességet vállalta, továbbá azokkal szemben, akik ez utóbbi iránt a váltó alapján kötelezettek (32. §).

Az olyan váltót, amelyre kezességet vállaltak, gyakran *avalváltó*-nak nevezik, a kezességvállalást pedig *avalizálásnak*. (L. a 6. sz. iratmintát.)

5. A váltó esedékessége

Vár. 33. § (1) A váltó kiállítható:

- megtekintésre,
- megtekintés után bizonyos időre,
- kelet után bizonyos időre,
- határozott napra.

(2) A más vagy egymást követő több esedékességi időpontra szóló váltó semmis.

Vár. 34. § (1) A megtekintésre szóló váltó a bemutatáskor fizetendő. Az ilyen váltót keltétől számított egy éven belül kell fizetés végett bemutatni. A kibocsátó ennél rövidebb vagy hosszabb határidőt tűzhet. A váltóátruházó e határidőket megrövidítheti.

(2) A kibocsátó kikötheti, hogy a megtekintésre szóló váltót meghatározott nap előtt fizetés végett ne mutassák be. Ebben az esetben a bemutatási határidő ettől a napról kezdődik.

Vár. 35. § (1) A megtekintés után bizonyos időre szóló váltó esedékességét az elfogadástól, illetve az óvás keltétől kell számítani.

(2) Óvás hiányában a nem keltezett elfogadást az elfogadóval szemben úgy kell tekinteni, hogy az az elfogadás végett történő bemutatásra megszabott határidő utolsó napján keletkezett.

A váltóesedékesség lehetséges meghatározási módjait már a váltókellékek kapcsán érintettük. Az ott írtakhoz képest itt két esedékesség típusról, a megtekintésre szóló, illetve a megtekintés után bizonyos időre szóló váltóval kapcsolatban tartalmaz a jogszabály részletes előírásokat.

a) *A látra (megtekintésre) szóló váltó* a bemutatáskor azonnal esedékes. Fő szabály szerint egy éven belül kell fizetésre bemutatni, de ezt – hasonlóan az ilyen váltó elfogadásra bemutatásával kapcsolatos szabályhoz – a kibocsátó hosszabb vagy rövidebb időben is meghatározhatja, emezt a határidőt pedig (illetve ha a kibocsátó nem állapított meg eltérő határidőt, a jogszabályi egy évet) bármelyik forgató megrövidítheti (de nem hosszabbíthatja meg). Ugyanakkor a kibocsátó kikötheti, hogy

A
váltóesedékesség
típusai

egy adott időpontig a váltót ne mutassák be *fizetésre*; ilyenkor a bemutatásra rendelkezésre álló határidő ettől az időponttól kezdődik. Ilyen esetben a „tilalmi idő” alatt fizetésre bemutatott váltónál, ha a fizetés nem történik meg, ez nem szolgál alapul megtérítési igény érvényesítésére. Ha viszont a határidőt a váltóbirtokos elmulasztja, minden váltókötelezett elleni igényét elveszti ezzel, kivéve az elfogadó ellenieket, ha történt egyáltalán elfogadás (lásd még a 70. § [1] bekezdését).

- b) *A megtekintés után meghatározott időre szóló váltó esedékessége az elfogadástól, illetve ennek megtagadása esetén az óvás keltétől számítandó.*

Fel kell hívni a figyelmet arra, hogy az elfogadás és annak keltezése (ami a bemutatás időpontjának igazolását szolgálja a bemutatás – megtekintés – után bizonyos időre szóló váltónál) nem feltétlenül jár együtt. Ha a címzett a váltót elfogadja és keltezi, illetve ha megtagadja az elfogadást, a helyzet egyértelmű. Kérdés azonban, hogy mi a teendő akkor, ha ugyan a váltót a címzett elfogadta, de nyilatkozatát nem keltezte. Ilyen esetben a váltóbirtokosnak óvást kell felvetetnie (25. § [1] bekezdés), mert ha nem így jár el, akkor ugyan az elfogadóval szemben úgy kell tekinteni, hogy a nyilatkozat a bemutatásra nyitva álló időszak utolsó napján keletkezett, viszont a megtérítési váltóadósokkal szemben az óvás elmulasztása jogvesztéshez vezet. Az elfogadás megtagadása mellett, a bemutatás tényét igazolandó keltezés (óvás nélkül) váltójogi hatállyal nem bír. Nincs akadálya annak, hogy a bemutatási határidőn belül a váltóbirtokos egyszer már láttamozni megtagadott váltót ismételtén bemutassa a címzettnek. Ha ekkor a címzett azt láttamozza, a határidő számítása ettől az időponttól indul.

Esedékesség
számítása

Vár. 36. § (1) Kelet vagy megtekintés után egy vagy több hónapra kiállított váltó annak a hónapnak megfelelő napján esedékes, amelyben a fizetés teljesítendő. Megfelelő nap hiányában az esedékesség e hónap utolsó napja.

(2) Ha a váltó a kelettől vagy a megtekintéstől egy vagy több egész és egy fél hónapra szól, előbb az egész hónapokat kell számításba venni.

(3) Ha az esedékesség a hónap kezdetére, közepére (január közepe, február közepe stb.) vagy végére szól, ezen a hónap első, tizenötödik vagy utolsó naptári napját kell érteni.

(4) E kifejezések: „nyolc nap” vagy „tizenöt nap” nem egy, illetve két hetet, hanem valóságban nyolc, illetve tizenöt napi határidőt jelentenek.

(5) Ez a kifejezés: „fél hónap” tizenöt napot jelent.

Vár. 37. § (1) Ha a váltó határozott napon olyan helyen fizetendő, ahol a naptári időszámítás a kiállítás helyének időszámításától eltér, az esedékesség napját úgy kell tekinteni, hogy azt a fizetési hely időszámítása szerint állapították meg.

(2) Ha a kelet után bizonyos időre szóló váltó olyan helyen fizeten-

dő, ahol a naptári időszámítás más, mint a kiállítás helyén, a kiállítás napját a fizetés helyének időszámítása szerint kell a megfelelő napra átszámítani és a lejáratot ennek alapján kell megállapítani.

(3) A váltó bemutatásának határidejét az előbbi bekezdés szabályainak megfelelően kell kiszámítani.

(4) E szabályok nem alkalmazhatók, ha a váltó valamelyik kikötéséből vagy egyéb tartalmából kitűnik, hogy a szándék más szabályok alkalmazására irányult.

A Vár. részletesen szabályozza a különböző esedékességi időpontok számítását. Ezek a szabályok meglehetősen egyértelműek, különösebb magyarázatot nem igényelnek. Határidők számításával kapcsolatban lásd még a 72–74. §-t is.

6. A fizetés

Vár. 38. § (1) A határozott napra, valamint a kelet vagy megtekintés után bizonyos időre szóló váltó birtokosa köteles a váltót a fizetési napon vagy az azt követő két munkanap valamelyikén fizetés végett bemutatni.

Bemutatás fizetés végett

(2) A váltónak valamely leszámolóhelyen történő bemutatása fizetés végett történő bemutatásnak számít.

(3) Leszámolóhely a Magyar Nemzeti Bank.

A határozatlan időre, azaz megtekintésre szóló váltó fizetését megelőző eljárásról a 34. § kapcsán szóltunk. A Vár. 38. §-a a konkrét napi lejáráttal bíró váltó fizetését megelőző eljárást rendezi. Ezeket a váltókat birtokosa az esedékesség napján vagy az azt követő két munkanap valamelyikén köteles bemutatni fizetés végett. A bemutatónak ezúttal azonban – ellentétben az elfogadásra bemutatással – a legitim váltóbirtokosnak kell lennie. A bemutatás elmulasztása esetén a váltóbirtokos elveszti megtérítési igényre való jogát a megtérítési váltóadósokkal (a kibocsátóval, az átruházókkal és ezek kezesével) szemben, de nem veszti el követelését az elfogadóval s annak kezesével szemben.

A leszámolási rendszerbe bekapcsolt felek esetén a fizetésre bemutatás speciális módja az, ha a váltóbirtokos a váltót egy leszámolóhelyen (Magyarországon az MNB-nél) bemutatja. A leszámolási rendszer a készpénz nélküli fizetési forgalom egyik korszerű eszköze, alkalmazásának alapfeltétele, hogy a rendszerbe mindkét érintett fél be legyen kapcsolva.

Vár. 39. § (1) A címzett fizetés ellenében a váltóbirtokos által nyugtázott váltó kiadását követelheti.

A fizetés szabályai

(2) A váltóbirtokos a részfizetést nem utasíthatja vissza.

(3) Részfizetés esetében a címzett követelheti, hogy a részfizetést a váltóra feljegyezzék és számára nyugtát adjanak.

Vár. 40. § (1) A váltóbirtokos esedékesség előtt nem köteles a váltóra fizetést elfogadni.

(2) A címzett az esedékesség előtt csak saját kockázatára és veszélyére fizethet.

(3) Aki az esedékességkor fizet, kötelezettsége alól joghatályosan mentesül, kivéve ha terhére csalárdság vagy súlyos gondatlanság állapítható meg. A fizető köteles vizsgálni a váltóátruházások sorrendjének szabályszerűségét, az átruházók aláírásának valódiságát azonban nem.

A 38. § kapcsán már utaltunk arra, hogy a fizetés követelésére csak az tarthat igényt, akit az átruházások összefüggő láncolata jogos birtokosnak mutat.

A címzett (aki lehet elfogadó is, de az elfogadás meglétének vagy hiányának ekkor már nincs jelentősége) a fizetés ellenében követelheti, hogy a váltót átadják neki. Erre azonban csak a teljes (az esetleges kamattal együtt értendő) összeg kifizetése után tarthat igényt. Részfizetés esetén csak arra van joga, hogy nyugtát kapjon és részfizetését a váltóra feljegyezzék (39. §).

A váltóbirtokosnak megvan a joga arra is, hogy a címzettnek fizetésre bemutassa azt a váltót, amit az korábban megtagadott elfogadni, feltéve hogy erről annak idején óvást vettek fel. Neki csak joga volt, de nem kötelessége megtérítési igényt érvényesíteni a megtérítési váltóadósok ellen. Ehelyett megteheti azt, hogy bízva a címzett jobb belátásra térésében esedékességkor ismét bemutatja a váltót, de ezúttal fizetés végett.

A polgári jogtól eltérő szabályt tartalmaz a Vár. 40. §-a, amikor kimondja, hogy a váltóbirtokos az esedékesség előtt nem köteles fizetést elfogadni, a címzett csak saját kockázatára és veszélyére teljesíthet. E szabály egyértelműen a jogosult érdekeit védi, hiszen feltételezhető, hogy a címzett akkor kívánna idő előtt teljesíteni, ha tartozása terhesebb, mint ha ugyanazt a pénzt a pénzpiacon kívánná megszerezni. Ez a jogosult oldaláról azt jelenti, hogy pénze a pénzpiacinál előnyösebb feltételekkel fekszik a váltóban, tehát ezt az előnyös pozícióját valószínűleg nem kívánja feladni. A 40. § (3) bekezdésének rendelkezése nyomán azonban elmondható, hogy a fent említett szabály a fizetőt is védi: amíg esedékességkor történő fizetés esetén csak a forgatások sorrendjének szabályszerűsége vizsgálendő, valódiságuk azonban nem (hiszen erre – különösen egy elfogadásra be nem mutatott váltó esetén – nem is igen lenne mód), addig az idő előtti fizetésnél ez a szabály nem érvényesül (aki idő előtt akar fizetni, annak legyen módja arra, hogy az aláírások hitelességét ellenőrizze), s ily módon a forgatói aláírások egyikének hamissága esetén a kétszeres fizetés kockázata őt terheli (40. §).

Fizetés idegen
pénznemben

Vár. 41. § (1) Ha a váltó a fizetés helyén nem használatos pénznemről szól, összegét az ország pénznemében lehet fizetni az esedékesség napjának megfelelő érték szerint. Ha az adós késelemben van, a váltóbirtokos követelheti, hogy a váltóösszeget az ország pénznemében – választása szerint – akár az esedékesség napjának, akár a fizetés napjának megfelelő átfolyamon fizessék.

(2) A fizetés helyén fennálló szokás határozza meg az idegen pénz-

nem értékét. A kibocsátó azonban kikötheti, hogy a fizetendő összeget a váltóban meghatározott árfolyam szerint számítsák.

(3) Az előbbi szabályokat nem lehet alkalmazni, ha a kibocsátó kikötötte, hogy a fizetésnek meghatározott pénznemben kell történnie (effektivitási záradék).

(4) Ha a váltó olyan pénznemre szól, amelynek a kiállítás és a fizetés országában ugyanaz a neve, de más az értéke, a vélelem az, hogy a fizetési hely pénznemét értették.

A 41. § (1) bekezdésének első mondata három dolog egymáshoz való viszonyának tisztázását teszi szükségessé. Ezek: 1. maga a Vár. említett rendelkezése, 2. a Ptk. 231. §-ának (1) bekezdése és 3. a devizajog szabályai. A Ptk. 231. §-ának (1) bekezdése értelmében ellenkező kikötés hiányában pénztartozást a teljesítés helyén érvényben lévő pénznemben kell megfizetni. A jog – Ptk.-ban megfogalmazott – fő szabálya szerint tehát a fizetés a teljesítés helye szerinti pénznemben jár. Álláspontunk szerint az említett „ellenkező kikötés”-nek tekinthető jelen esetben a váltójognak a váltójogviszony létesítésével automatikusan a jogviszony mögöttes tartalmává váló idézett szabálya, ami azonban tulajdonképpen csak vagylagos szabályt vezet be, azzal, hogy kimondja: lehet a teljesítési hely pénznemében (is) fizetni. Ugyanakkor ez a fogalmazás természetesen nem zárja ki a kikötött pénznemben való fizetést sem. A Vár. 41. §-ának érvényesülését a fentiek alapján a Ptk. 231. §-a gyakorlatilag nem korlátozza. Nem mondható el ugyanez a devizajog szabályiaról. A ma hatályos magyar devizajog számos, itt számbajöhető korlátozást tartalmaz. Tiltja, illetve hatósági engedélyhez köti a külföldi részére való fizetést, pénztartozás forinttól eltérő pénznemben való kikötését, teljesítését, a teljesítésként kapott devizaérték birtokban tartását stb. E szabályok, illetve külföldön történő teljesítésnél a külszország devizajogának a figyelembevétele semmiképpen sem nélkülözhető.

Ezek után már csak egy kérdés merül fel, nevezetesen az, hogy ki jogosult eldönteni, hogy a fizetés a váltóban megjelölt vagy a fizetési hely szerinti pénznemben történjen-e. Ez ügyben a bekezdés első mondatának nyelvtani értelmezése („...a váltó ... összegét az ország pénznemében lehet fizetni...”) arra vezet, hogy a választásra az adós jogosult, mégpedig oly módon, hogy az átszámításkor az esedékes napi árfolyamot kell figyelembe vennie. Ezt támasztja alá az is, hogy ilyen megoldás mellett logikus csak a bekezdés második mondata, amelynek értelmében ha az adós késedelembe esik, a váltóbirtokos választhatja meg, hogy az esedékességekori vagy a fizetésekkori árfolyamon kívánja-e a teljesítést.

A váltóadós választási jogát a gyakorlatban a devizajogi rendelkezések nagymértékben korlátozhatják. Ha devizajog tiltja a váltóban meghatározott idegen pénznemben való teljesítést, a váltóadós értelemszerűen nem választhatja azt, hanem – ha el kívánja kerülni a késedelem, illetve a nem teljesítés következményeit – csak a belföldi pénznemben való teljesítés mellett dönthet.

Az árfolyam meghatározása történhet az adott hely szokása szerint (pl. Magyarországon jegybanki árfolyam-meghatározás, máshol esetleg más, hatósági árfolyam-meghatározás, megint máshol tőzsdei árfolyamjegyzés stb.), de ha a kibocsátó úgy rendelkezett, akkor az általa meghatározott módon kell számítani az árfolyamot. Ilyen lehet egy konkrét árfolyamnak vagy pedig az árfolyamszámítás módjának meghatározása (pl. egy meghatározott – esetleg külföldi tőzsdén jegyzett árfolyamnak a számítás alapjául való megjelölése – 41. § [2] bekezdés).

Az első két bekezdésben meghatározott szabályok nem alkalmazandók azonban akkor, ha a kibocsátó kifejezetten kikötötte (pl. „valósággal” vagy „effektíve” kifejezést alkalmazva), hogy a fizetés csak egy adott pénznemben történhet. (Kérdés persze, hogy mi a teendő pl. Braziliában, ahol 1987. és 1990. között három pénzreform folytán négyféle pénz volt forgalomban.

Ilyen esetben nyilvánvalóan a teljesítés időpontjában forgalomban lévő, „jogutód”-pénzben kell teljesíteni a fizetést, mégpedig a valutareformok esetén mindenkor meghatározott átváltási árfolyam figyelembevételével – 41. § [3] bekezdés.)

Ha a váltóban megjelölt pénznem több országban azonos névvel van forgalomban (jugoszláv és kuvaiti dínár, német és finn márka, svéd, norvég, dán, izlandi és csehszlovák korona, francia, svájci, belga, luxemburgi frank stb.), a fizetési hely pénznemét kell a váltóban megjelöltnek vélelmezni. Ha azonban ez a segítő szabály sem teszi megállapíthatóvá a pénznemet (pl. mert a váltóban megjelölt pénznem korona, a teljesítés helye pedig Svájcban van), a váltót mint olyat, amelyben a határozott pénzösszeget nem jelölték meg, kellékhányosnak és ezért érvénytelennek kell tekinteni.

Teljesítés bírói
letétbe
helyezéssel

Vár. 42. § (1) Ha a váltót a 38. §-ban megszabott határidőben fizetés végett be nem mutatják, mindegyik adós a váltóösszeget a váltóbirtokos veszélyére és költségére az illetékes bíróságnál letétbe helyezheti.

(2) A váltóadós a váltóösszeget lakóhelye vagy a fizetési hely szerint illetékes helyi bíróságnál helyezheti letétbe.

E § kapcsán csak arra kívánunk rámutatni, hogy a letétbe helyezéssel elérni kívánt hatás kiváltásához a teljes összeg letétbe helyezése szükséges. Ha azonban a címzett eleve csak részösszeg tekintetében fogadta el a váltót annak bemutatásakor, erre a részre teljesértékűen teljesíthet letétbe helyezéssel is.

A letétbe helyezésnek a váltóbirtokos veszélyére való teljesítésére utaló kitétel leginkább az inflációs és az esetleges árfolyamkockázati veszélyre vonatkozik – ezek a letéti teljesítéssel átszállnak a váltójosultra.

A letétbe helyezés részletes eljárási szabályaival a bíróságon kezelt letétekről szóló 11/1974. (XII. 17.) IM rendelet foglalkozik.

7. Megtérítési igény, óvás

Vár. 43. § (1) A váltóbirtokos megtérítési igényt érvényesíthet a váltóátruházók, a kibocsátó és a többi kötelezett ellen:

- az esedékességkor,
ha a fizetés nem történt meg;
- az esedékesség előtt is,
 1. ha az elfogadást egészben vagy részben megtagadták;
 2. ha a címzett – akár elfogadta a váltót, akár nem – csődbe jut, vagy fizetéseit megszünteti, még ha ezt bírósági határozat nem is állapította meg, avagy ha a vagyona vezetett végrehajtás sikertelen maradt;
 3. ha az elfogadás végett be nem mutatható váltó kibocsátója csődbe jut.

(2) A váltóbirtokos megtérítési igényét akkor is érvényesítheti, ha a címzett ellen kényszerfelszámolást rendeltek el.

A megtérítési igény (visszkereset) érvényesítésére kétféle időpontban kerülhet sor: az esedékességkor, illetve már az esedékesség bekövetkezte előtt is, a jogszabályban meghatározott körülmények fennállása esetén. Az igényérvényesítés formája közönséges bírósági keresetindítás.

Megtérítési igénygel az léphet fel, akit a forgatmányok összefüggő láncolata jogosultként mutat ki, továbbá az, aki – váltóadói kötelezettségét teljesítve – visszaváltotta a váltót. Mindkét igényjogosulti kör a megtérítési igényt csak a sorban előtte állók ellen érvényesítheti. Ez az előbbinél evidens, hiszen ő a sorban az utolsó, utóbbinál azonban ennek jelentősége van, hiszen ha a váltót visszaváltó váltóadós a sorban mögötte következőn hajtana be követelését, az ellene fordulhatna, s ebből az ördögi körből nem lenne mód a kilépésre – ahogy erről a (megtérítési) váltóadósokról szóló részben már volt szó.

Megtérítési igény alapjául szolgálnak – a 43. §-ban meghatározottakon túlmenően – a következő körülmények is:

- ha a megtekintés után bizonyos idő múlva fizetendő, illetve külön kikötésnél fogva meghatározott időn belül bemutatandó váltót az elfogadó nem keltezte (25. § [1] bekezdés);
- ha a váltó elfogadását valamilyen feltételhez kötötték (26. §);
- az irodalom általában elismeri a váltóbirtokos azon jogát is, hogy ha a címzett anyagi helyzetének súlyos rosszabbodását észleli és a bemutatás elfogadás végett meg van tiltva, a megtérítési igénygel a kibocsátó ellen forduljon még az esedékesség előtt. Ennek azonban feltétele a bemutatás teljes (nemcsak időleges) tilalma.

Vár. 44. § (1) Az elfogadás vagy a fizetés megtagadását közokirattal kell igazolni (óvás az elfogadás vagy a fizetés hiánya miatt).

(2) Elfogadás hiánya miatt az óvást az elfogadás végett történő bemutatásra megszabott határidőben kell felvenni. Ha a 24. § (1)

Megtérítési igény
időpontja és
jogosultja

Óvás

bekezdésében meghatározott esetben az első bemutatás a határidő utolsó napján történt, az óvást még a következő napon is fel lehet venni.

(3) Határozott napra, valamint kelet vagy megtekintés után bizonyos időre szóló váltó kifizetésének hiánya miatt az óvást az elmulasztott fizetés napját követő két munkanap valamelyikén kell felvenni. Megtekintésre fizetendő váltó kifizetésének hiánya miatt az óvást ugyanazok szerint a szabályok szerint kell felvenni, amelyeket az előbbi bekezdés az elfogadás hiánya miatt felveendő óvásra állapít meg.

(4) Az elfogadás hiánya miatt felvett óvás feleslegessé teszi a bemutatást fizetés végett és az óvást a fizetés hiánya miatt.

(5) Ha a címzett — akár elfogadta a váltót, akár nem — fizetéseit megszüntette, vagy ha a vagyona vezetétt végrehajtás sikertelen maradt, a váltóbirtokos csak akkor érvényesítheti megtérítési igényét, ha a váltót a címzettnek fizetés végett bemutatta, és az óvást felvette.

(6) Ha a címzett ellen — akár elfogadta a váltót, akár nem — csődöt nyitnak, úgyszintén, ha az elfogadás végett be nem mutatható váltó kibocsátója ellen nyitnak csődöt, a váltóbirtokos megtérítési igényének érvényesítéséhez elegendő a vonatkozó bírósági határozat bemutatása.

(7) Kényszerfelszámolási eljárás esetén az erre vonatkozó hivatalos értesítést kell bemutatni.

(8) Az óvást közjegyző veszi fel.

Vár. 44/A. § (1) A belföldiek közötti váltóforgalomban az óvást magára a váltóra írt és kelettel, valamint a címzett, illetőleg a fizetést teljesítő harmadik személy (4. §) aláírásával ellátott nyilatkozat helyettesítheti, kivéve, ha a kibocsátó a váltó szövegében közhitelű óvást kíván.

(2) Az (1) bekezdésben említett esetben a vélelem az, hogy a nem keltezett váltóátruházás az óvásnál korábban kelt.

Az elfogadás vagy a fizetés megtagadása miatti megtérítési igény érvényesítésének feltétele az, hogy ezt a tényt közokirat bizonyítsa. Erre a célra szolgál a váltóóvás. Az óvás annak közhitelű és kizárólagos bizonyító eszköze, hogy a váltóbirtokos jelentkezett elfogadás, illetve fizetés végett, továbbá hogy mikor, hol és kinek kísérelte meg bemutatni a váltót, illetve, hogy a címzett a váltót nem (vagy nem megfelelően) fogadta el, illetve hogy az elfogadó a váltót nem fizette ki.

Óvást az elfogadás hiánya miatt az aktuális egyszerű váltóbirtokos, azaz aki a váltót kézbe tartja, bírálja, vetethet fel, míg a fizetés hiánya miatt csak az, akit a forgatmányok összefüggő láncolata jogos birtokosként igazol.

Az óvás felvétele

Az óvást Magyarországon közjegyző veszi fel (44. § [8] bekezdés), azonban a Vár. 1985-ös módosítása, amely beiktatta a jogszabály szövegébe a 44/A. §-t, lehetővé teszi, hogy belföldiek közti váltóforgalomban az óvást a címzett (illetve a fizetésre kijelölt harmadik sze-

mély) által a váltóra rávezetett *nyilatkozat* helyettesítse, kivéve ha a kibocsátó a váltóban kifejezetten közhitelű óvást kívánt meg.

A váltó- (és egyúttal a csekk-) óvás nélkülözhetetlen tartalmi elemeit a közjegyzőkről és egyes közjegyzői eljárásokról szóló 1/1984. (II. 29.) IM rendelet 27. §-a határozza meg. Eszerint az óvásról felvet okirat tartalmazza

- a) a váltó pontos szövegét,
- b) az óvatolt (ti. aki ellen az óvást kérték) megjelölését,
- c) az óvatolt személyhez intézett felszólítást, a felszólításra adott választ, vagy azt a megjegyzést, hogy a felszólításra miért nem válaszolt,
- d) hogy ki, miért, milyen módon ajánlotta vagy teljesítette a közbenjáró elfogadást, fizetést,
- e) a megkísérelt, illetve megtörtént felszólítás helyét, évét, hónapját, napját és – ha szükséges – óráját,
- f) a közjegyző aláírását, pecsétjét.

A közjegyző az óvást általában a helyszínen veszi fel. Kérelemre az óvást tartalmazó okiratról hiteles másolatot ad, esetleg idegen nyelven is.

Megjegyzendő, hogy ha a bemutatás joga ki van zárva, ez egyidejűleg azt is jelenti, hogy az elfogadás hiánya miatt nem emelhető óvás. Természetesen a fizetés hiánya miatt – hiszen az azért való felelősség nem zárható ki – minden esetben felvehető óvás.

Az óvásra nyitvaálló határidők:

- a) *elfogadás hiánya miatt* az óvást az elfogadás végetti bemutatásra (lásd ott) nyitvaálló határidőben kell felvenni. Ha bemutatáskor a címzett élt azzal a jogával, hogy kérte, a váltót a következő napon másodszor is mutassák be neki (24. § [1] bekezdés), az óvást ezen a következő napon is fel lehet venni (44. § [2] bekezdés);
- b) *kifizetés hiánya miatt* az óvást
 - ba) határozott napra, illetve kelet vagy megtekintés után bizonyos időre szóló váltó esetén az elmulasztott fizetés napját követő két munkanap valamelyikén,
 - bb) megtekintésre szóló váltó esetén az elfogadás hiánya miatti óvásra vonatkozó szabályok szerintkell felvenni (44. § [3] bekezdés). A fizetési napon a fizetés hiánya miatti óvást még nem lehet felvenni.

Az elfogadás hiánya miatti óvás feleslegessé teszi a fizetés céljából történő bemutatást, és a fizetés hiánya miatti óvást is (44. § [4] bekezdés), nem zárja ki azonban azokat. Más kérdés, hogy ilyen esetben az óvás költségei már nem terhelhetik az adóst; azt az óvást kezdeményező váltóbirtokosnak kell állnia.

A 43. § leszögezi a váltóbirtokos lehetőségét arra, hogy ha a követelésének megfizetését fenyegetve látja, óvással biztosítsa jogát. Ennek részletes szabályait tartalmazza a 44. § (5)–(7) bekezdése, mely kimondja, hogy a váltóbirtokos csak akkor érvényesítheti idő előtti megtérítési igényét olyan alapon, hogy a címzett fizetéképtelenné vált, illetve hogy a vagyonára vezetett végrehajtás eredménytelen maradt (43. § [1] bek. 2. pont), ha a váltót a címzettnek *fizetés*

Az óvás
határideje

Az óvás
joghatásai

végett – sikertelenül – bemutatta, és az óvást felvette. A címzett, illetve a be nem mutatható váltó kibocsátója elleni csődeljárás megindítása esetén viszont a megtérítési igény érvényesítését már a csődeljárás megindításáról szóló bírói határozat is megalapozza. Kényszerfelszámolás esetén az erre vonatkozó hivatalos értesítést kell a megtérítési igény megalapozásául bemutatni.

Vár. 45. § (1) A váltóbirtokos az elfogadás vagy a fizetés hiányáról az őt közvetlenül megelőző átruházót és a kibocsátót az óvás napját vagy az óvás elengedésének esetében a bemutatás napját követő négy munkanapon belül értesíteni köteles. Mindegyik átruházó köteles az értesítés vételét követő két munkanapon belül a kapott értesítést – az előző értesítést küldő személyek nevének és címének megjelölésével – az őt közvetlenül megelőző átruházóval közölni, egészen a kibocsátóig. Az említett határidők a megelőző értesítés kézhezvételétől kezdődnek.

(2) Ha az előző bekezdés értelmében valamelyik váltókötelezettnek értesítést adnak, azt ugyanolyan határidőben kezesével is közölni kell.

(3) Ha valamelyik átruházó címét nem jelölte meg, vagy olvashatatlanul írta, elegendő, ha az őt megelőző átruházót értesítik.

(4) Az értesítés bármilyen alakban teljesíthető, akár a váltó pusztá visszaküldése útján is.

(5) Az értesítésre kötelezettnek kell bizonyítania, hogy az értesítést a megszabott határidőben teljesítette. A határidő megtartottnak számít, ha az értesítést tartalmazó levelet az említett határidőn belül postára adják.

(6) Aki az értesítést a fent megjelölt határidőben nem teljesíti, nem veszti el jogait; de a mulasztásával okozott kárért – legfeljebb a váltó összegéig – felelős.

Az értesítési kötelezettség azt a célt szolgálja, hogy jelezze a megtérítési váltókötelezettek számára azt, hogy a váltó körül gond van, s felkészlülhessenek a várható igényérvényesítésre. Értesíteni csak azt kell, aki a fizetésért felelős, azaz azt a forogatót nem, aki a fizetésért való felelősségét kizárta (15. § [1] bekezdés).

Felvetődhet, hogy az olyan óvásról, amely nem megtérítési igény megalapozásául szolgál, kell-e értesíteni az értesítendőket. Álláspontunk szerint a § (1) bekezdésének első mondatából („A váltóbirtokos az elfogadás vagy a fizetés hiányáról értesíteni köteles”) egyértelműen kiolvasható, hogy a § rendelkezéseinek célja nem az óvásról, hanem az elfogadás vagy fizetés hiányáról való értesítés, s ez egyúttal azt is jelenti, hogy csak az olyan óvás jár értesítési kötelezettséggel, amit e tárgyban vettek fel.

Nincs értesítési kötelezettség a Vár. 43. §-ának 2. és 3. pontjában meghatározott (csőddel összefüggő megtérítési igényekkel kapcsolatos) esetekben, amikor egyébként (a Vár. 44. §-ának [6] bekezdése alapján) óvást sem kell felvenni.

Vár. 46. § (1) A kibocsátó, bármelyik átruházó vagy kezes a váltóra írt és aláírt ilyen kikötéssel: „költség nélkül”, „óvás nélkül” vagy más azonos értelmű nyilatkozattal felmentheti a váltóbirtokost az alól a

kötelezettség alól, hogy megtérítési igényének érvényesítése végett akár elfogadás hiánya, akár fizetés hiánya miatt óvást vétesse fel.

(2) Ez a kikötés nem menti fel a váltóbirtokost sem az alól, hogy a váltót a megszabott határidőben bemutassa, sem az alól, hogy a kötelező értesítéseket teljesítse. A határidő elmulasztásának bizonyítása azt terheli, aki arra a váltóbirtokossal szemben hivatkozik.

(3) Ha a kikötés a kibocsátótól ered, az a váltónak minden aláírójára kihat; ha pedig valamelyik átruházótól vagy kezestől származik, csak ezzel szemben érvényes. Ha a váltóbirtokos a kibocsátótól eredő kikötés ellenére óvást vétet fel, köteles viselni ennek költségét. Ha a kikötés valamelyik átruházótól vagy kezesétől származik, az óvás felvételének költsége a váltó bármelyik aláírójától behajtható.

A kibocsátó vagy bármelyik átruházó és kezes (azaz a megtérítési váltóadósok) a váltóra írt és aláírt kifejezett nyilatkozattal (pl. „költség nélkül” vagy „óvás nélkül”) felmentheti a váltóbirtokost az óvatolási kötelezettség alól, tehát az alól, hogy megtérítési igényének óvás felvétele legyen a feltétele.

Ha a felmentés a kibocsátótól származik, az a váltó minden aláírójára kihat, azaz ha az egyenes adós az előírászerűen benyújtott váltóra teljesít, a megtérítési igény a váltó mindegyik aláírójával szemben óvás nélkül érvényesíthető. Ha valaki ennek ellenére mégis óvást vetett fel, annak költségei őt terhelik. Ha az óváselengedés az átruházótól vagy kezestől származik, ez csak őrá terjed ki. Ő tehát nem tart igényt arra, hogy számára az elfogadás vagy fizetés megtagadását közhitelűen igazolják, s csak ennek nyomán érvényesíthessenek vele szemben megtérítési igényt.

Vár. 48. § (1) A váltóbirtokos attól, aki ellen megtérítési igényét érvényesíti, követelheti:

A megtérítési igény terjedelme

1. a váltó el nem fogadott vagy ki nem fizetett összegét és – ha ezt kikötötték – a kamatot;

2. az esedékességtől számított hatszázalékos kamatot;

3. az óvás és az értesítések költségét, valamint az egyéb költségeket;

4. a váltó összege után számított háromezrelékes váltódíjat.

(2) Ha a megtérítési igényt az esedékesség előtt érvényesítik, a váltóösszeget leszámítolással csökkenteni kell. Ezt a váltóbirtokos lakóhelyén a megtérítési igény érvényesítésének napján érvényes hivatals kamatláb (bankkamatláb) alapján kell kiszámítani.

Vár. 49. § Aki a váltót visszaváltotta, a vele szemben kötelezettekől követelheti:

1. a teljes kifizetett összeget;

2. ennek a kifizetés napjától számított hatszázalékos kamatát;

3. a felmerült költségeit;

4. a teljes kifizetett összeg után számított háromezrelékes váltódíjat.

Vár. 50. § (1) Az a kötelezett, aki ellen megtérítési igényt érvényesítettek vagy érvényesíthetnek, a visszaváltás ellenében követelheti, hogy neki a váltót, az óvást és a nyugtázott számlát kiadják.

(2) Az az átruházó, aki a váltót visszaváltotta, saját váltóátruházását és az őt követő átruházásokat törölheti.

Vár. 51. § Ha a megtérítési igényt részelfoglalás esetében érvényesítik, az, aki a váltó összegének el nem fogadott részét kifizeti, követelheti, hogy a fizetést a váltón feljegyezzék, és neki arról nyugtát adjanak. Ezenfelül köteles számára a váltóbirtokos a váltó hitelesített másolatát és az óvást kiadni, hogy további megtérítési igényét érvényesíthesse.

Mindenekelőtt le kell szögezni, hogy az elvárásoknak megfelelő teljesítés esetén az *egyenes váltóadós*nak (azaz az elfogadónak) kizárólag a tőke, valamint ha ki volt kötve, a kamat szolgáltatása a kötelezettsége. Ha a dolgok nem mennek ilyen simán, s a megtérítési váltóadósoknak kell teljesíteniük az egyenes adós helyett, az alapkövetelésen túlmenően a következőket is meg kell fizetniük: a) az esedékességtől számított késedelmi kamatot (6%), b) az óvási és egyéb költségeket, és c) a 3 ezrelékes váltódíjat. A jogszabályban meghatározottakon túli igény semmilyen jogcímen nem érvényesíthető.

A különböző összegek számításáról általában (a váltódíj számításától eltekintve) elmondható, hogy a 48. § (1) bekezdésében (akár csak a 49. §-ban) meghatározott sorrend a számítás sorrendje is. Azaz a 6%-os késedelmi kamat számításánál a teljes, tehát a váltóban kikötött kamattal növelt tőkeösszeget kell alapul venni, de nem vehető figyelembe a költségek összege, valamint a váltódíj.

A váltódíj

A váltódíj tekintetében a jogszabály egyértelműen fogalmaz: az a váltó összege után jár, tehát csak a tőke alapján számítható. A költségekkel kapcsolatban egy dolgot kell megemlíteni, nevezetesen, hogy a váltóper költségei az „egyéb költségek” körén kívül esnek.

A váltót
visszaváltó igénye

A teljesítő, beváltó megtérítési adós gyakorlatilag az egyenes váltóadóssal azonos igényeket támaszthat előzőjével szemben, eltekintve attól, hogy az ő igény-menüjének első pontjaként a váltó összege és – esetleges – kamatai helyett az az összeg szerepel, amelyet a váltóért fizetett. Erre jön rá újra a kamat, majd a költségek és a váltódíj. Könnyen belátható, hogy a kumulálódó kamatok, költségek és váltódíjak minden lépésben az előzőnél hátrányosabbá teszik a teljesítést. Az a váltóadós tehát, aki a sor elején áll, minden bizonnyal jobban jár, ha nem várja meg, amíg a láncolat végén rákerül a sor, hanem elébe megy a követelésnek és mielőbb fizet.

Az átruházások
törlése

Az igények kielégítésének egyszerűsítését szolgálja az 50. §-nak az a szabálya, hogy az a kötelezett, aki ellen megtérítési igényt érvényesítenek (érvényesíthetnek), a visszaváltás ellenében megkapott váltón saját váltóátruházását és az ezt követőket törölheti.

Nem lehet élni az 50. §-ban meghatározott lehetőséggel, ha:

- a forgató kizárta felelősségét a fizetésért;
- a forgató – üres forgatmány révén – úgy adta tovább a váltót, hogy azon az ő neve nem szerepel;
- még nem vettek fel óvást (kivéve ha óváselengedés történt).

Ha a váltót nem fogadták el a teljes összegre, vagy nem fizették ki a teljes összeget, a váltóbirtokos a különbségre nézve óvást vetethet fel. Aki ennek nyomán fizet, ugyan a váltó birtokbaadását nem követelheti meg, de azt igen, hogy fizetését a váltón feltüntessék, kapjon egy hiteles váltómásolatot, nyugtát és kapja meg az óvást, hogy további megtérítési igényét érvényesíthesse.

Korlátozott
megtérítési igény

Vár. 52. § (1) Az, aki megtérítési igényt érvényesíthet – ellenkező kikötés hiányában – magát akképpen elégítheti ki, hogy megtekintésre szóló olyan új váltót (megtérítési váltót) állít ki valamelyik őt megelőző váltókötelezett címére, amely ennek lakóhelyén fizetendő.

Megtérítési váltó

(2) A megtérítési váltó a 48. és 49. §-ban megjelölt összegeken felül kiterjed az ügynöki díjra és a megtérítési váltó bélyegilletékére is.

(3) Ha a megtérítési váltót a váltóbirtokos bocsátja ki, a megtérítési váltó összegét megtekintésre szóló olyan váltó árfolyama szerint kell számítani, amelyet az eredeti váltó fizetésének helyéről az előző váltókötelezett lakóhelyére címeztek. Ha a megtérítési váltót valamelyik váltóátruházó bocsátja ki, összegét megtekintésre szóló olyan váltó árfolyama szerint kell számítani, amelyet a megtérítési váltó kibocsátójának lakóhelyéről az előző váltókötelezett lakóhelyére címeztek.

A megtérítési igényjogosultnak bírósági eljárás megindítása helyett – ellenkező kikötés hiányában – lehetősége van arra, hogy perlés helyett váltót intézvényezzon arra a személyre, aki ellen a keresetet indítaná. A megtérítési váltó csak a) megtekintésre szólhat, b) a címzett lakhelyét tartalmazhatja fizetési helyként, valamint c) a kibocsátónak az alapváltón szereplő valamelyik (bármelyik) előzőjét jelölheti meg címzettként. Egyebekben a megtérítési váltó semmiben sem tér el a közönséges idegen váltótól, sőt, általában még megtérítési váltói minősége sem állapítható meg. A címzett természetesen nem kötelezhető a megtérítési váltó kifizetésére; őt csak az alapváltó kötelezi.

Ha a váltóper már folyamatban van, megtérítési váltó kibocsátására többé nincs lehetőség.

A magyarországi váltóforgalomban a megtérítési váltó gyakorlatilag nem, vagy csak nagyon ritkán fordul elő.

Vár. 53. § (1) A megtekintésre vagy a megtekintés után bizonyos időre szóló váltó bemutatására,

A megtérítési
igény elvesztése

– az elfogadás vagy a fizetés hiánya miatt az óvás felvételére,

– az óvás elengedése esetében a fizetés végett történő bemutatásra megszabott határidő elteltével a váltóbirtokos elveszti jogát a váltóátruházó, a kibocsátó és – az elfogadót kivéve – a többi kötelezettel szemben.

(2) A váltóbirtokos, ha a váltót a kibocsátó által kikötött határidőben elfogadásra be nem mutatja, elveszti megtérítési igényét mind a fizetés hiánya, mind az elfogadás hiánya miatt, kivéve ha a kikötés tartalmából kitűnik, hogy a kibocsátó csak az elfogadásért való felelősséget akarta kizárni.

(3) Ha a bemutatás határidejének kikötését a váltóátruházás foglalja magában, arra egyedül az átruházó hivatkozhat.

Az alábbi határidők elmulasztása esetén a váltóbirtokos elveszti megtérítési igényét a megtérítési váltóadósokkal (kivéve az elfogadóval, a saját váltó kiállítójával és ezek kezesével) szemben:

- bemutatásra megszabott határidő (a megtekintésre vagy a megtekintés után bizonyos időre szóló váltó esetén);
- óvás felvételére rendelkezésre álló idő (akár az elfogadás, akár a fizetés hiánya miatt);
- a fizetés végetti bemutatásra nyitva álló idő (óváselengedés esetén);
- a kibocsátó által meghatározott elfogadás céljából történő bemutatásra megszabott határidő (amely nemcsak elfogadás, hanem a fizetés hiánya miatti megtérítési igény elvesztésével jár, kivéve ha a kikötés szövegéből egyértelműen megállapítható, hogy a kibocsátó kizárólag csak az elfogadásért való felelősségét akarta kizárni).

A fizetés végetti bemutatás elmulasztása nem eredményezi a megtérítési igény elenyészését, ha a váltót az elfogadás hiánya miatt már óvatolták (lásd 44. § [4] bekezdés).

A megtekintés után meghatározott időre szóló váltó esetén az elfogadás végetti bemutatás elmulasztása következtében nemcsak az elfogadás hiánya miatti, de a fizetés hiánya miatti megtérítési igény is elvész. Az elfogadás hiánya miatti igényérvényesítés elmulasztása általában csak az esedékesség előtti megtérítési igényt zárja ki, nem így azonban a megtekintés után meghatározott időre szóló váltónál, valamint akkor, ha kikötötték az elfogadás végetti bemutatást. Ezekben az esetekben az esedékesség utáni igényérvényesítés is kizárt.

8. A váltóbemutatás (óvás) elháríthatatlan akadályai

Erőhatalom,
törvényi
rendelkezés

Vár. 54. § (1) Ha a váltó bemutatása vagy az óvás felvétele a megszabott határidőben elháríthatatlan akadályba ütközik (valamely állam törvényes rendelkezése vagy az erőhatalom más esete), a határidő meghosszabbodik.

(2) A váltóbirtokos köteles az őt megelőző átruházót az erőhatalom esetéről haladéktalanul értesíteni és az értesítést kelettel és aláírással ellátva a váltóra vagy a váltó todatára feljegyezni; egyebekben itt is alkalmazni kell a 45. § rendelkezéseit.

(3) Az erőhatalom megszűnte után a váltóbirtokos köteles a váltót elfogadás vagy fizetés végett haladéktalanul bemutatni és az óvást, ha annak helye van, felvételni.

(4) Ha az erőhatalom az esedékességtől számított harminc napon túl tart, a megtérítési igény bemutatás, illetve óvás felvétele nélkül érvényesíthető.

(5) A megtekintésre vagy megtekintés után bizonyos időre szóló

váltóknál a harmincnapi határidő attól a naptól kezdődik, amelyen – akár a bemutatási határidő eltelte előtt is – a váltóbirtokos az őt közvetlenül megelőző átruházót az elháríthatatlan akadály esetéről értesítette, megtekintés után bizonyos időre szóló váltónál a harmincnapos határidő a váltóban megszabott bemutatási határidővel meghosszabbodik.

(6) Nem tekinthetők erőhatalomnak azok a tények, amelyek csak a váltóbirtokos személyét vagy azt a személyt érik, akit a váltó bemutatásával vagy az óvás felvételével megbízott.

A Vár. külön rendelkezéseket tartalmaz arra az esetre, ha az előírt határidőben

- a) a váltó bemutatása (akár elfogadás, akár fizetés végett),
- b) az óvás felvétele

elháríthatatlan akadályba ütközik. A törvény fő szabálya szerint ilyenkor az adott igény érvényesítésére rendelkezésre álló határidő a vis maior időtartamával meghosszabbodik. Megjegyzendő, hogy erről természetesen csak akkor lehet szó, ha adott határidő utolsó napján az erőhatalom még fennáll. Ellenkező esetben ugyanis semmi akadály annak, hogy a jogosult még az előírt időben teljesítse a szükséges jogcselekményt.

Ha a vis maior az adott határidő lejárta után szűnik meg, a jogosult haladéktalanul köteles az elmaradt jogcselekményt pótolni; ha azonban az erőhatalom folytán az esedékességet követő 30 napon belül ez nem tehető meg, a bemutatás és az óvás elhagyásával érvényesíthető a megtérítési igény. Ekkor időben már a jogosultat csak az elévülési idő korlátozza – azon belül bármikor felléphet megtérítési igénnyel.

A Vár. a vis maior kapcsán elfogadás és a fizetés meg nem történte esetére előírtakkal azonosan szabályozza az értesítési kötelezettséget. Eszerint a váltóbirtokos a sorban előtte álló forgatmányost (és ha van, annak kezesét), az pedig az őelőtte állót (és így tovább) köteles értesíteni, azzal a kiegészítéssel, hogy a váltóbirtokos által adott értesítést keltezéssel, aláírással ellátva a váltón vagy a toldaton fel kell jegyezni.

A vis maior fogalma nem különbözik az általános fogalomtól: ide tartozik az állam törvényes rendelkezése, a különféle elemi csapások, árvíz, tűzvész stb. Nem lehet azonban erőhatalomra hivatkozni olyan esetben, ha e tények csak a váltóbirtokos vagy megbízottja személyét érintik.

9. Közbenjárás

Vár. 55. § (1) A kibocsátó, bármelyik átruházó vagy kezes kijelölhet olyan személyt, aki a váltót szükséghelyzetben elfogadja vagy kifizeti.

(2) Szükséghelyzetben a váltót az alább meghatározott feltételekkel a megtérítési igénynek kitett bármelyik kötelezett érdekében közbenjáró személy elfogadhatja vagy kifizetheti.

A közbenjárás
általános
szabályai

(3) Közbenjáró lehet harmadik személy, lehet a címzett, vagy pedig – az elfogadó kivételével – oly személy is, aki a váltó alapján már kötelezett.

(4) A közbenjáró köteles közbenjárásáról a legközelebbi két munkanapon belül értesíteni azt, akinek érdekében közbenjárt. Ennek a határidőnek az elmulasztása esetében a mulasztással okozott kárért – legfeljebb a váltó összegéig – felelős.

A közbenjárás (intervenció) intézményét a váltójog az esetleges megtérítési igény, és a megtérítési igénnyel járó hosszabb, bonyolultabb, költségesebb eljárás kiküszöbölésére vezette be. Közbenjáráson „visszkereseti kötelezettség elvállalását, vagy a visszkereseti kötelezettség teljesítését értjük a kötelezettséget átvállaló részéről, azon célból, hogy a visszkeresetileg kötelezett a visszkereset következményeitől megszabadíttassék”. (Katona Gábor: A váltójog kézikönyve, 1931.)

Az egyszerűsítésen és a költségkímélésen túl a közbenjárás szükségességét támasztja alá az is, hogy a megtérítési igény-érvényesítés (amelyet Katona Gábor idézett művében még régi nevén visszkereseti jogként említ) az azzal kötelezett jó hírvének is árt. Ezt a szempontot tükrözi a közbenjárás korábbi elnevezése, „a névbecsülés” is.

A közbenjárás
alanyai

A közbenjárási eljárás szereplői a közbenjáró és az, akinek az érdekében a közbenjárás történt.

Közbenjáró általában a váltójogviszonyon kívül álló harmadik személy szokott lenni, de annak sincs akadálya, hogy közbenjáróként olyan személy kijelölésére kerüljön sor, aki a váltón kötelezettként szerepel. Nem lehet közbenjáró az elfogadó, lehet azonban a címzett, aki így megteheti azt, hogy a váltó alapjául szolgáló kötelezettségét nem ismeri el (nem tartozik a kibocsátónak), ezért a váltót elfogadni nem akarja, de „névbecsülésből” hajlandó elfogadni azt. Ezzel nem válik „igazi” elfogadóvá (egyenes adóssá), csak ugyanolyan megtérítési adóssá, mint akinek az érdekében közbenjárt.

Közbenjárás (az elfogadó kivételével, aki egyenes váltókötelezett) minden megtérítési váltóadás érdekében történhet, sőt, egy személy több közbenjárót is kijelölhet. E közbenjárók közül szükség esetén a váltó bármelyikük számára bemutatható; sorrend nincs meghatározva.

Közbenjárásra azonban nemcsak előzetesen a váltón feltüntetett személy jogosult, azt felajánlhatja a váltón ilyenként meg nem nevezett személy is. Ekkor azonban különbséget kell tenni a közbenjárók között attól függően, hogy elfogadást vagy fizetést ajánlanak-e fel. Az *elfogadásra* tett ajánlat visszautasítható. Ha azonban a váltóbirtokos nem ezt teszi, hanem „elfogadja az elfogadást”, elveszti azt a megtérítési igényét, ami egyébként megilletné őt az ellen, akinek az érdekében az elfogadás történt, és mindazok ellen, akik ezután (ti. azután, akinek az érdekében a szükséghelyzeti elfogadás történt) írták alá a váltót (56. § [3] bekezdés).

A *fizetésre* tett ajánlat – ha az a teljes összegre vonatkozik – csak

azzal a következménnyel utasítható vissza, hogy ennek folytán a váltóbirtokos elveszíti megtérítési igényét mindazok ellen, akik a fizetés következtében mentesültek volna, függetlenül attól, hogy a felajánlás előzetesen kijelölt vagy közbenjáróként meg nem nevezett személytől származik-e (61. §).

A váltón közbenjáróként meg nem jelölt személy által az elfogadásra tett ajánlatnál tehát annak megengedése esetén, míg fizetési ajánlatnál annak megtagadása esetén veszíti el a váltóbirtokos megtérítési igényét az ellen, akire tekintettel közbenjártak és az azt követő aláírók ellen.

Vár. 56. § (1) A közbenjáró elfogadásának helye van mindazokban az esetekben, amelyekben az elfogadás végett bemutatható váltó birtokosának megtérítési igénye az esedékesség előtt megnyílt.

(2) Ha a váltóban kijelölnek valakit avégből, hogy a váltót a fizetés helyén szükséghelyzetben elfogadja vagy kifizesse, a váltóbirtokos az esedékesség előtt megtérítési igényét az ellen, akitől a kijelölés ered és az utána következő aláírók ellen csak akkor érvényesítheti, ha a kijelölt személynek a váltót bemutatta és az elfogadás megtagadása esetében a megtagadást óvással igazolja.

(3) A közbenjárás más esetében a váltóbirtokos a közbenjáró elfogadását visszautasíthatja. Ha azonban megengedi, elveszti azt a megtérítési igényét, amely őt az esedékesség előtt megilletné az ellen, akinek érdekében az elfogadás történt és az utána következő aláírók ellen.

Vár. 57. § A közbenjáró elfogadását a váltóra kell írni, és azt a közbenjárónak alá kell írnia. A közbenjáró elfogadásában meg kell jelölni, hogy kinek az érdekében teljesítik; ilyen megjelölés hiányában az elfogadást úgy kell tekinteni, hogy az a kibocsátó érdekében történt.

Vár. 58. § (1) A közbenjáró elfogadó kötelezettsége a váltóbirtokossal s az azt követő átruházókkal szemben, akinek érdekében közbenjárt, ez utóbbi kötelezettségével azonos.

(2) Az, akinek érdekében a közbenjárás történt és előzői a 48. §-ban meghatározott összeg fizetése ellenében a közbenjáró elfogadása ellenére is követelhetik a váltóbirtokostól a váltónak — ha óvásnak helye van —, az óvásnak és a nyugtázott számlának a kiadását is.

Közbenjáró elfogadásnak azokban az esetekben van helye, amikor a megtérítési igény az esedékesség előtt nyílik meg (lásd 43. § [1] bekezdés), de ilyen esetben sem kerülhet sor rá, ha a váltó elfogadás végett nem mutatható be.

Ha váltón vagy a toldaton közbenjárót kijelöltek, a megtérítési igény az ellen, akitől a kijelölés származik, és az utána következő aláírók ellen csak akkor érvényesíthető, ha a váltót a közbenjárónak bemutatták, az az elfogadást megtagadta és ezt a megtagadást óvás igazolja. (Óváselengedésre itt is sor kerülhet.)

A váltón ki nem jelölt, önként jelentkező közbenjáróról az előző cím alatt szövegtünk.

Mint a korábbiakban már volt szó róla, a közbenjáró elfogadónak

A közbenjárás
elfogadása

(a váltóbirtokossal és azokkal a forgatmányosokkal szemben, akik azt követik az átruházási sorban, akire tekintettel ő közbenjárt) a felelőssége azonos annak a felelősségével, akinek az érdekében ő közbenjárt, azaz megtérítési és nem egyenes adósi felelősség. Felelőssége – amely, ellentétben a váltó kezesével, önálló váltóadói felelősség – azonban feltételes és korlátozott. Feltételes, amennyiben annak függvénye, hogy a váltót az óvási határidőn belül ne csak a címzettnél, hanem nála is bemutassák, s kötelezettsége megszűnik, ha ez nem történik meg, s korlátozott, amennyiben csak azokkal szemben áll fenn, akik azt a személyt követően írták alá a váltót, akire tekintettel ő közbenjárt.

Természetesen az, akinek érdekében a közbenjárás történt és az ő előzői a közbenjárás ellenére beválthatják a váltót, s egyúttal követelhetik annak, valamint az esetleges óvásnak és a nyugtának a kiadását.

A közbenjáró
fizetése

Vár. 59. § (1) A közbenjáró fizetésének helye van mindazokban az esetekben, amelyekben akár esedékességgkor, akár esedékesség előtt a váltóbirtokos megtérítési igénye megnyílt.

(2) A közbenjárónak azt az egész összeget ki kell fizetnie, amely azt a váltókötelezettet terheli, akinek érdekében a fizetést teljesíti.

(3) A közbenjáró fizetését legkésőbb azon a napon kell teljesíteni, amely a fizetés hiánya miatt az óvás felvételére engedett utolsó napot követi.

Vár. 60. § (1) Ha a váltót olyan közbenjáró fogadta el, akinek lakása a fizetés helyén van, vagy ha szükséghelyzet esetén a fizetésre kijelölt otlakó személy van, a váltóbirtokos köteles a váltót a fizetés helyén mindezeknek a személyeknek bemutatni és – ha ennek helye van – a fizetés hiánya miatt az óvást felvételre, mégpedig legkésőbb azon a napon, amely az óvás felvételére engedett utolsó napot követi.

(2) Ha ebben a határidőben az óvást nem veszik fel, annak kötelezettsége, aki közbenjárót jelölt ki vagy azé, akinek érdekében a váltót a közbenjáró elfogadta, és az utána következő átruházóké, megszűnik.

Vár. 61. § Ha a váltóbirtokos a közbenjáró fizetését visszautasítja, elvesztio megtérítési igényét azok ellen, akik a fizetés következtében mentesültek volna.

Vár. 62. § (1) A közbenjáró fizetését a váltóra írt elismervénnyel kell tanúsítani, és ebben meg kell jelölni azt a személyt, akiért a fizetést teljesítették. Ily megjelölés hiányában a fizetést úgy kell tekinteni, hogy azt a kibocsátó érdekében teljesítették.

(2) A váltót és – ha óvást vettek fel – az óvást a közbenjárónak ki kell adni.

Vár. 63. § (1) A közbenjáró fizető a váltóból eredő jogokat megszerzi az ellen, akinek érdekében fizetett és azok ellen, akik az utóbbival szemben a váltó alapján kötelezettek. A váltót azonban újból nem ruházhatja át.

(2) A közbenjáró fizetése esetében a kötelezettség alól mindazok az átruházók mentesülnek, akik az után a váltókötelezett után következnek, akinek érdekében a közbenjáró fizetett.

(3) Ha több közbenjáró ajánl fizetést, közülük az elsőbbség azt illeti, akinek fizetése következtében legtöbbször mentesülnek a kötelezettség alól. Az a közbenjáró, aki — noha ismeri a tényállást — mégis e szabály ellenére közbenjár, elveszti megtérítési igényét azok ellen, akik kötelezettségük alól mentesültek volna.

Szükséghelyzetben történő fizetésre minden olyan esetben sor kerülhet, ha a váltóbirtokosnak bármilyen okból és bármikor (akár esedékességkor, akár az előtt) megtérítési igénye nyílt. Szükséghelyzetben történő fizetésen nemcsak a tulajdonképpeni „névbecsülő” fizetés, hanem a „névbecsülő” elfogadótól eredő fizetés is értendő. A közbenjárónál a fizetést az óvatolt váltóval kell kezdeményezni. (Óvásra csak — akár a kibocsátó, akár a közbenjáró által tett — óváselengedés, valamint a Vár. 44. §-ának [6] bekezdésében felsorolt esetekben nem kell, hogy sor kerüljön.)

Ha a fizetés hiánya miatt óvatolt váltón közbenjárói elfogadás vagy szükséghelyzet esetére szóló fizetőkijelölés van, a váltóbirtokos a váltót köteles e személy(ek)nek bemutatni, feltéve, hogy lakhelyük a fizetés helyén található.

Ha

- ez nem történik meg,
- megtörténik, de nevezettek nem fizetnek, s a váltóbirtokos elmulasztja emiatt a váltót óvatoltatni,

a megtérítési igény az ellen, aki közbenjárót jelölt ki (illetve akire tekintettel a közbenjáró a váltót elfogadta) és az őt követő forgatmányosok ellen elenyézik.

A közbenjáró fizető a fizetés által a váltóbirtokosnak minden, az elfogadó, a „névbecsült” és ennek előzői elleni jogaiba lép, mégpedig nem mint engedményes, hanem mint önálló váltóhitelező, aki a váltón alapuló jogokat a korábbi váltóbirtokos jogaitól függetlenül gyakorolhatja. Ennélfogva követelheti, hogy a váltót és az esetleges óvást kiadják neki.

Véleményünk szerint ma is osztható a Kúria azon 1910-ből származó döntése, miszerint ha a szükséghelyzeti fizetés nem a szükséghelyzeti elfogadótól származik, „névbecsülésből való fizetésről csak akkor lehet szó, ha a fizetés úgy teljesített, hogy e tekintetben kétség ne maradjon fenn”.

A szükséghelyzeti fizetés esetén is érvényesül a Vár. 40. § (1) bekezdésének azon rendelkezése, amelynek értelmében a váltóbirtokos esedékesség előtt nem köteles a váltóra fizetést elfogadni. Ha ezt egybevetjük az 59. § (3) bekezdésének azon szabályával, amely szerint a fizetést legkésőbb azon a napon kell teljesíteni, amely a fizetés hiánya miatti óvás felvételére engedett utolsó napot követi, azaz az esedékesség utáni harmadik napon, láthatjuk, hogy meglehetősen szűk határok között válogathat a névbecsülő a fizetési napok között. (És ez az időszak látra szóló váltónál még rövidebb is lehet.)

Ha a közbenjáró fizet, a kötelezettségtől mindazok mentesülnek, akik az átruházási láncolatban az után következnek, akinek az

érdekében ő közbenjárt. Ez utóbbi azonban nem mentesül: közbenjárójával szembenkötelezett marad.

Végezetül még kiemeljük, hogy közbenjárói fizetés csak váltókötelezettségben lévő személyért vállalható, meghatalmazási (beszedési) forgatmányosért nem. Miután őellene megtérítési igényt nem lehet érvényesíteni, ez értelmetlen lenne.

10. Váltó több példányban, váltómásolat

Vár. 64. § (1) A váltó több azonos példányban állítható ki.

(2) Ezeket a példányokat magában az okirat szövegében számozni kell; enélkül mindegyik példányt önálló váltónak kell tekinteni.

(3) Ha a váltó szövegéből nem tűnik ki, hogy csak egyetlen példányban készült, a váltóbirtokos követelheti, hogy – költségére – neki a váltó több példányát adják ki. E célból a váltóbirtokosnak az őt megelőző átruházóhoz kell fordulnia, ez pedig a megkeresést az őt megelőző átruházóhoz juttatja, és így tovább mindaddig, amíg a megkeresés a kibocsátóhoz kerül. Az átruházók kötelesek a váltóátruházást az új példányokra újból ráírni.

Vár. 65. § (1) A váltópéldányok egyikére teljesített fizetés a váltókötelezettséget megszünteti, még ha nincs is kikötve, hogy ezzel a többi példány érvényét veszti. A címzett azonban kötelezett marad minden oly elfogadott példány alapján, amelyet vissza nem kapott.

(2) Az átruházó, aki a váltópéldányokat különböző személyekre ruházta át, valamint az őt követő átruházók kötelezettek maradnak azoknak a vissza nem kapott példányoknak alapján, amelyek aláírásukat viselik.

Vár. 66. § (1) Aki a példányok egyikét elfogadás végett elküldötte, köteles a többi példányon megjelölni annak nevét, akinél az elfogadás végett elküldött példány található. Ez a személy köteles ezt a példányt bármely másik példány igazolt birtokosának kiadni.

(2) A kiadás megtagadása esetében a váltóbirtokos csak akkor érvényesítheti megtérítési igényét, ha óvással igazolja, hogy

1. felhívására az elfogadás végett kiküldött példányt neki nem adták ki vagy

2. az elfogadás vagy a fizetés valamelyik másik példány alapján nem volt biztosítható.

Több azonos
példány

Az *idegen* váltót több példányban is ki lehet állítani. Ha a kiállítás csak egy példányban történik (sólaváltó), ennek nem kell a váltó szövegéből kiderülnie. Ha viszont több példány kiállítására kerül sor, ezeket a váltó szövegében számozni kell, mert ha nem így történik, új váltó kiállításának minősül. A mindenkori váltóbirtokos (feltéve, hogy a váltóból nem tűnik ki az, hogy csak egy példányban készült) igényt tarthat további váltópéldány(ok) kiállítására, s ezt az igényét előzőjénél kell benyújtania, aki az ő előzőjéhez kell forduljon, és így tovább a kibocsátóig. A forgatmányosok kötelesek a másodpéldányokon a váltóátruházást ismételtelen feltüntetni. Az el-

fogadó azonban elfogadó nyilatkozatát csak egy példányon tüntetheti fel (kivéve ha a másodpéldányokon korlátozó nyilatkozatot tesz), különben minden elfogadás alapján kötelezetté válik.

Az az átruházó, aki azt a súlyos hibát követi el, hogy különböző váltópéldányokat különböző személyekre forgatja (valamint mindazok, akikre a forgatások történtek), mindegyik példány alapján kötelezett marad, kivéve, ha a „fölös” példányokat visszakapja. Erre leginkább úgy kerülhet sor, hogy aki megduplázta (különböző személyekre ruházta) a váltópéldányokat, jobb belátásra tér, és az egyik ágtól visszavásárolja azt. Erre a megtérítési igény alapján előbbutóbb amúgy is kénytelen lesz, hiszen az elfogadó teljesítése csak a főágon található forgatmányosokat mentesíti; a mellékág forgatmányosai megtérítési igényükkel pedig szükségszerűen visszajutnak a „feledékeny” előzőjükhöz.

Aki a váltó elfogadása iránt intézkedik, köteles mindegyik példányon megjelölni annak a személynek a nevét (és helyes, ha célszerűségi okokból a címét is feltüntetni), akinél az elfogadással ellátott példány található. Ez a megőrző köteles a mindenkori váltóbirtokos kérésére ezt a példányt kiadni. Ellenkező esetben a váltóbirtokos csak óvás nyomán érvényesítheti megtérítési igényét, ha azzal igazolja, hogy

1. nem adták ki neki a kérdéses váltót *vagy*
2. másik példány alapján igénye nem volt biztosítható.

Itt azonban a vagy kötőszóra külön ki kell térnünk. Egyetértően idézünk Hidas – Szilágyi: A váltó a külgazdasági gyakorlatban című művéből (Bp., 1987; 80–81. o.). „A magyar jogszabály az óvással igazolandó két körülményt (az elfogadásra küldött váltó ki nem adását, illetőleg az elfogadás vagy fizetés más példánya alapján kieszközölhetetlen voltát) a *vagy* kötőszóval kapcsolja egybe, holott a helyes kötőszó az *és* lenne. Sem a Genfi Egyezmény hivatalos francia szövege, sem az angol szöveg a két pont közé semmiféle kötőszót nem illeszt, a német jogszabály azonban igen («dass die Annahme oder die Zahlung *auch nicht* auf eine andere Ausfertigung zu erlangen war»), és így kifejezésre juttatja a két mozzanat együttes fennforgásának követelményét. Ha – mondjuk – a második példány alapján az elfogadtatás vagy éppen a fizetés kieszközölhető volt, akkor az óvásnak nincs célja.” Másképpen: ha ugyan az elfogadott váltót nem adták ki a második példány birtokosának, de az a második példány alapján kielégítést kapott, nincs ok az óvásra. Hasonlóképpen nincs rá ok, ha ugyan a második példány alapján igénye nem volt biztosítható, de megkapta a kérdéses váltót. Óvni tehát csak akkor van miért, ha mindkét momentum egyidejűleg fennáll.

Végül fel kell hívnunk a figyelmet arra, hogy saját váltó nem állítható ki több példányban, s az irodalom egységes abban, hogy az idegen váltónál sem igazán célszerű. Itt az szól általában mellette, hogy míg az egyik példány elfogadása folyamatban van, addig a másik példány tovább forgatható.

Vár. 67. § (1) A váltóról minden birtokosa másolatokat készíthet.

(2) A másolatnak az eredetit a rajta levő váltóátruházásokkal és az összes egyéb megjegyzésekkel együtt híven kell feltüntetnie. A másolat meg kell jelölni, hogy mint másolat meddig terjed.

(3) A másolat ugyanolyan módon és ugyanazokkal a jogkövetkez-

Váltómásolat

ményekkel ruházható át és látható el váltókezességi nyilatkozattal, mint az eredeti váltó.

Vár. 68. § (1) A másolaton meg kell jelölni, hogy az eredeti okirat kinek a kezében van. Ez az utóbbi személy köteles az okiratot a másolat igazolt birtokosának kiadni.

(2) A kiadás megtagadásának esetében a váltóbirtokos azok ellen, akik a váltómásolatot átruházták, vagy akiknek azon kezességi nyilatkozatuk van, csak úgy érvényesítheti megtérítési igényét, ha óvással igazolja, hogy felhívására az eredetit neki nem adták ki.

(3) Ha az eredeti váltó a másolat kiállítását megelőző utolsó váltóátruházás után „innen kezdve a váltóátruházás csak a másolaton érvényes” vagy hasonló értelmű más megjegyzést tartalmaz, az eredetire utóbb rávezetett váltóátruházás semmis.

A váltóról minden birtokosa készíthet másolatot. Azon meg kell jelölni, hogy meddig terjed a másolat, és mi az a pont, ahonnan a lemásolt váltó saját jogán él tovább. Egyidejűleg fel kell tüntetni (a másolat hitelességének ellenőrizhetősége érdekében), hogy ki az, akinél az eredeti található. Ilyenkor természetesen az eredeti váltó már nem forgatható tovább, amit „innen kezdve csak a másolaton forgatható” vagy hasonló tartalmú klauzulával kell jelezni. Ha viszont a váltón nincs olyan megjelölés, amiből az derülne ki, hogy meddig terjed a másolat, illetve honnan számít új-eredeti váltónak, az egész váltómásolatnak tekintendő, és mint ilyen természetesen nem forgatható.

Az eredeti váltó megőrzője éppúgy kiadási kötelezettséggel terhelt, mint a másodpéldánynál, és éppúgy óvással kell igazolni, ha ennek nem tett eleget. A megtérítési igényt a váltóbirtokos a váltó másolati részén szereplők ellen (tehát azok ellen, akik az eredeti váltót ruházták át) csak az eredeti váltó birtokában vagy az előző bekezdésben említett óvás nyomán érvényesítheti.

11. Megváltoztatás, elévülés, határidők

A váltó
megváltoztatása

Vár. 69. § Ha a váltó szövegét megváltoztatták, a változtatás után aláírók a megváltoztatott szöveg, az előtte aláírók pedig az eredeti szöveg tartalma szerint felelősek.

E kérdéskörrel kapcsolatban itt csak annyit kívánunk megjegyezni, hogy álláspontunk szerint, ha az összes aláíró tudtával és egyetértésével történt a váltó szövegének megváltoztatása, azt úgy kell tekinteni, mint ha a váltót eredetileg is a korrigált szöveggel állították volna ki.

Elévülés

Vár. 70. § (1) Az elfogadóval szemben a váltóból eredő minden követelés a váltó esedékességétől számított három év alatt évül el.

(2) A váltóbirtokos követelései az átruházók és a kibocsátó ellen egy év alatt évülnek el a kellő időben felvett óvás keltétől, az óvás elengedésének esetében pedig az esedékességtől számítva.

(3) Az átruházó követelése a többi átruházó és a kibocsátó ellen hat

hónap alatt évül el attól a naptól számítva, amely napon az átruházó a váltót kifizette, vagy amely napon az ellene beadott keresetet neki kézbesítették.

(4) Ha a jogosult a követelését elháríthatatlan akadály következtében nem tudja érvényesíteni, az elévülés nyugszik, az akadály megszűntével az elévülés folytatódik.

(5) Az elévülést csak a követelés bíróság előtt történő érvényesítése szakítja meg.

(6) Az elévülés nem zárja ki, hogy a jogosult a polgári jog általános szabályai szerint megtérítési igényt érvényesítsen a kibocsátóval vagy a váltóátruházóval szemben ezek jogalap nélküli gazdagodása alapján. Ez az igény a polgári jog általános szabályai szerint évül el.

Vár. 71. § Az elévülés megszakítása csak arra a kötelezettre hat ki, akivel szemben a megszakító cselekmény történt.

A váltókövetelés érvényesíthetőségére nyitva álló időt a szereplők személye határozza meg, nevezetesen az, hogy a követelést ki érvényesíti ki ellen. Ennek függvényében az elévülési határidők a következők:

- a) az *elfogadóval* (illetve a saját váltó kiállítójával) szemben (egyes váltókereset) az esedékességtől számított 3 év;
- b) megtekintésre szóló váltó esetén az a) pontbeli 3 éves határidő
 - ha a váltót nem mutatták be, a bemutatási határidő lejártától,
 - ha bemutatták, a bemutatástól, illetve az erről felvett óvástól számít;
- c) a *megtérítési váltóadósok* (kibocsátó, átruházók, kezesek) elleni igényérvényesítés határideje
 - ha a *váltóbirtokos* lép fel, az óvástól (óvás elengedése esetén az esedékességtől) számított egy év,
 - ha az *átruházó* lép fel a kibocsátó, illetve előzői ellen (megtérítési igény): a váltó kifizetésétől, illetve az ellene beadott kereset kézbesítésétől számított 6 hónap.

Fontosnak tartjuk ezen a helyen kiemelni azt, ami az eddigiekből is kiderült már, miszerint az elfogadó elleni fellépésnek szinte kizárólagos behatárolója az elévülési szabály. Eltérően a megtérítési váltóadósok elleni igényérvényesítéstől sem az óvás, sem a váltó esedékességekori bemutatása nem feltétele az elfogadó (saját váltó esetén a kiállító) elleni fellépésnek. A megtérítési adósok ellen (megtérítési igény érvényesíthetőségéhez számos egyéb feltételt kell teljesíteni, ez azonban nem befolyásolja a váltó főadósának, az elfogadónak a kötelezettségét.

A 70. § (6) bekezdésével kapcsolatban ismét idézünk Katona Gábor már említett művéből (i. m. 246. o.):

„A törvényben szabályozott elévülés csakis a kereseti jog elévülésére, nem pedig a váltón alapuló követelési jognak az elévülésére vonatkozik (nem tartozatlan fizetés, ha az adós az elévülés dacára fizet, még akkor sem, ha tévedésben volt az elévülést illetőleg). A fenti szabály szorososan a törvényben felsorolt kereseti és visszkere-

seti igényekre alkalmazandó, de nem pl. az értesítés elmulasztása miatti kártérítés iránti vagy a ... gazdagodási keresetre...”

Megemlítjük, hogy elfogadhatónak, bár a mai legfelsőbb bírósági gyakorlat által meg nem erősítettnek – ugyan nem is cáfoltnak – tartjuk a Kúria fenti szerző által is említett 310. számú, 1907-ben elfogadott elvi határozatát, miszerint a váltójogi elévülést előzetesen kizárni vagy annak tartamát az elévülési idő letelte előtt kelt szerződéssel meghosszabbítani nem lehet, ugyanakkor azonban nincs akadálya a befejezett elévülésről való lemondásnak.

A magyar váltójog az alapjául szolgáló genfi egyezménytől eltérően rendezi az elévülés nyugvásának és megszakadásának kérdéskörét. E szabályokkal kapcsolatban fel kell hívnunk a figyelmet a Vár. 82. §-ának (2) bekezdésére, melynek értelmében az elévülés nyugvására és megszakadására vonatkozó, a magyar szabályoktól eltérő idegen jogszabályok Magyarország területén csak akkor alkalmazhatók, ha azok a kötelezettekre nézve a 70. § (4) és (5) bekezdésében foglalt rendelkezéseknél nem kedvezőbbek.

Egyes határidők
számítása

Vár. 72. § (1) Ha a váltó esedékessége törvényes munkaszüneti napra esik, a fizetést csak az esedékességet követő első munkanapon lehet követelni. Hasonlóképpen csak munkanapon lehet teljesíteni az elfogadás végett a bemutatást és az óvást, valamint a váltóra vonatkozó többi cselekményt is.

(2) Ha ezeknek a cselekményeknek valamelyikét határozott időn belül kell teljesíteni, és a határidő utolsó napja törvényes munkaszüneti nap, a határidő a következő első munkanapra kitolódik. A közbeeső munkaszüneti napokat a határidőbe be kell számítani.

Vár. 73. § A törvényes vagy kikötött határidőhöz nem számít hozzá az a nap, amelyen a határidő kezdődik.

A különböző esedékességi idők kiszámításának módját a Vár. 36–37. §-a tartalmazza (lásd ott). Részben ezekhez a szabályokhoz csatlakoznak a 72. és 73. § határidőszámításra vonatkozó szabályai.

Az esedékesség, az elfogadás végetti bemutatás, az óvás, valamint az összes többi váltócselekményre vonatkozik az a szabály, hogy ha az adott határnap munkaszüneti napra esik, a cselekményt a következő első munkanapon kell teljesíteni, illetve lehet követelni. Ugyanez a helyzet akkor, ha e cselekményeket meghatározott határidőn belül kell teljesíteni, s e határidő utolsó napja esik munkaszüneti napra. Itt azonban külön kiemeli a Vár., hogy a határidő folyása alatti közbeeső munkaszüneti napok nem hosszabbítják meg a határidőt; azokat a határidőbe be kell számítani.

Kíméleti idő

Vár. 74. § Sem törvényes, sem bírói kíméleti időnek nincsen helye.

A Vár. határozottan és egyértelműen leszögezi, hogy sem törvényes, sem bírói kíméleti időnek nincs helye. Ezek után már csak az a kérdés merülhet fel, hogy mi is az a kíméleti idő, amit a jogszabály oly kategorikusan tilt. Nos a kíméleti idő a régi váltójog intézménye, az 1840-es magyar váltótörvény még ismerte, azonban már az 1876-os törvény megszüntette. Lényege az volt, hogy az esedékesség után vagy maga a törvény, vagy annak felhatalmazása alapján a bíró a

fizetésre bizonyos türelmi időt engedhetett. A türelmi idő hosszúságától függően „kíméleti napokról” vagy „kíméleti órákról” lehetett beszélni. (Megjegyzendő, hogy az 1876-os váltótörvénynek azt a szabályát, hogy a fizetést a lejárat napján déli 12 óráig kellett teljesíteni, Kuncz Ödön: „A magyar kereskedelmi és váltójog vázlata” című műve (1929) II. kötetének 415. oldalán található okfejtésében törvényi kíméleti időnek tekintette. Álláspontja némileg vitathatónak tűnik; a jelenlegi rendszer azt eredményezné, hogy az esedékeség napjának ma már fizetésre nyitva álló mind a 24 órája csak mint „kíméleti idő” lenne fizetésre felhasználható.)

12. A saját váltó különös szabályai

Vár. 75. § A saját váltó tartalmazza:

1. a váltó elnevezést az okirat szövegében, és pedig az okirat kiállításának nyelvén;
2. a határozott pénzüsszeg fizetésére szóló feltétlen kötelezettségvállalást;
3. az esedékesség megjelölését;
4. a fizetési hely megjelölését;
5. annak a nevét, akinek részére vagy rendelkezésére kell a fizetést teljesíteni;
6. a váltó kiállítási napjának és helyének megjelölését;
7. a kiállító aláírását.

Vár. 76. § Az az okirat, amelyből az előbbi szakaszban megjelölt kellékek valamelyike hiányzik, nem saját váltó, kivéve a következő pontokban foglalt eseteket:

- a) Az olyan saját váltót, amelyen az esedékesség nincsen megjelölve, megtekintésre szóló váltónak kell tekinteni.
- b) Külön megjelölés hiányában az okirat kiállításának helyét fizetési helynek és egyúttal a kiállító lakóhelyének kell tekinteni.
- c) Ha a saját váltón a kiállítás helye nincs megjelölve, a saját váltót úgy kell tekinteni, mintha a kiállító neve mellett megjelölt helyen állították volna ki.

Vár. 77. § (1) A saját váltóra is alkalmazni kell – amennyiben annak jellegével nem ellentétes – azokat az idegen váltóra vonatkozó rendelkezéseket, amelyeknek tárgya:

- a váltóátruházs (11 – 20. §),
- az esedékesség (33 – 37. §),
- a fizetés (38 – 42. §),
- a megtérítési igény a fizetés hiánya miatt (43 – 50. és 52 – 54. §),
- a fizetés szükséghelyzetben (55. és 59 – 62. §),
- a váltómásolat (67 – 68. §),
- a váltó megváltoztatása (69. §),
- az elévülés (70 – 71. §),
- a munkaszüneti napok, a határidők számítása és a kíméleti idő eltöltése (72 – 74. §).

(2) Ugyancsak alkalmazni kell a saját váltóra is azokat a rendelkezéseket, amelyeknek tárgya harmadik személynél vagy a nem címzett lakóhelyén fizetendő váltó (4. és 27. §), a kamatok kikötése (5. §), eltérés a fizetendő összeg megjelölésében (6. §), valamely aláírás következményei a 7. §-ban meghatározott tényállás esetében, valamint a meghatalmazás nélkül eljáró vagy a meghatalmazást túllépő személy aláírásának következményei (8. §) és a kitöltetlen váltó (10. §).

(3) Alkalmazni kell a saját váltóra a kezességre vonatkozó rendelkezéseket (30–32. §) is; a 31. § (4) bekezdésében említett esetben – ha a kezes nem jelöli meg azt a személyt, akinek érdekében a kezességet vállalta – úgy kell tekinteni, hogy a kezességet a saját váltó kiállítója érdekében vállalták.

Vár. 78. § (1) A saját váltó kiállítóját ugyanolyan kötelezettség terheli, mint az idegen váltó elfogadját.

(2) A megtekintés után bizonyos időre fizetendő saját váltót a kiállítónál láttamozás végett a 23. §-ban meghatározott határidőben kell bemutatni. A megtekintéstől számított határidő attól a naptól folyik, amelyről a kiállító a váltón aláírt láttamozást keltezte. Ha a kiállító e láttamozást és keltezést megtagadja, ezt óvással (25. §) kell igazolni, s ennek keltétől számít a megtekintés utáni határidő.

A saját váltó kellékei gyakorlatilag megegyeznek az idegen váltó kellékeivel, azzal az értelemszerű eltéréssel, hogy a fizetésre „kötelezett” (aki persze idegen váltónál sem „kötelezet” – csak a jogszabály pontatlan szóhasználatában –, legfeljebb fizetésre felkért) megjelölése hiányzik, hiszen itt a kiállító a *saját* fizetését ígéri.

A 76–78. § alapján általánosságban elmondható, hogy a saját váltóra ugyanazok a szabályok vonatkoznak, amelyek az idegen váltóra, annyi különbséggel, amennyit a két váltótípus különbsége feltétlenül indokol. A saját váltó sajátosságairól lásd még a váltótípusoknál és a váltókellékeknél írtakat.

13. Váltótörvények ütközése

Váltóval történő fizetésre nemritkán a külkereskedelmi forgalomban is sor kerül. Ezért bírt különös jelentőséggel a nemzetközi váltójogoknak a genfi egyezmények talaján való egységesítése. Mindazonáltal az egyes belső jogszabályok bizonyos eltéréseket és többlétszabályokat alkalmazhattak a genfi szöveghez képest, másrészt számos, főleg angolszász jogrendszerű állam (köztük olyan gazdasági súlyú államok, mint az USA, Nagy-Britannia, Kanada, India, Dél-Afrika, Ausztrália, Izrael vagy Hong Kong) nem részese a genfi váltóegyezményeknek. Ezért van komoly jelentősége a kollíziós szabályoknak, amelyeket a három genfi egyezmény egyike határozott meg. A kollíziós problémákat általában rendező 1979: 13. tvr. (a nemzetközi magánjogról) hatálya a nemzetközi szerződésekből eredő szabályokra, s így a váltójogiakra sem terjed ki, bár az sem okozott volna problémát, mert nincs ellentmondás köztük.

Vár. 79. § (1) Valamely személynek azt a képességét, hogy idegen vagy saját váltó útján kötelezettséget vállalhasson, hazájának törvénye határozza meg. Ha ez a hazai törvény úgy rendelkezik, hogy más ország törvénye az irányadó, ezt az utóbbi törvényt kell alkalmazni.

(2) Az a személy, aki az előbbi bekezdésben megjelölt törvény szerint nem váltóképes, mégis érvényesen kötelezetté válik, ha a váltót olyan ország területén írta alá, amelynek törvénye szerint őt ez a képesség megilleti.

(3) A (2) bekezdésben foglalt szabály magyar természetes vagy jogi személy váltóképességére nem érvényes.

A váltóképességről a Vár. (egyébként itt is a nemzetközi magánjogi kódexszel egyezően) úgy foglal állást, hogy azt az adott személy hazájának joga határozza meg. Ez hazánkban a Polgári Törvénykönyv, amely megállapítja a személyes jogképességének és cselekvőképességének szabályait. Speciális váltójogi jogképességi vagy cselekvőképességi szabályok nincsenek; aki cselekvőképes az általános polgári jogi értelemben, az egyúttal aktív és passzív váltóképességgel is rendelkezik (azaz mint váltójogosult is és mint váltókötelezett is szerepelhet), de aki cselekvőképtelen, aktív váltóképességgel az is rendelkezik.

„Egyébként sem a szenvedő (passzív), sem a cselekvő (aktív) kifejezések nem fedik azt a fogalmat, amelyet kifejezni akarnak, mert a szenvedő (passzív) váltóképesség jogképesség is és cselekvőképesség is. Jogképesség annyiban, amennyiben valaki váltói kötelezettséget vállalhat, cselekvőképesség, amennyiben saját cselekvősége által vállalhat váltói kötelezettséget.” (Katona Gábor: i. m. 2. o.)

A 79. § (1) bekezdésében lefektetett elvet rontja le az a magyar jogtól némileg idegen szabály, hogy ha az előzőek értelmében valaki nem váltóképes, mégis érvényesen kötelezetté válik, ha a váltót olyan ország területén írta alá, amelynek törvénye szerint ezt megtehetette (79. § [2] bekezdés).

A magyar jogalkotás nem is fogadta el általános szabálynak a (2) bekezdés rendelkezését: a (3) bekezdés ezt a szabályt rontja le, amikor kimondja, hogy az csak külföldi természetes vagy jogi személy váltóképességére alkalmazható.

Vár. 80. § (1) Az idegen és a saját váltóra vonatkozó nyilatkozatok alakjára annak az oszágnak a törvénye irányadó, amelynek területén e nyilatkozatokat aláírták.

Formai előírások

(2) Ha az idegen vagy a saját váltóra írt nyilatkozat az előbbi bekezdés értelmében nem érvényes ugyan, de megfelel a törvényeknek, abban az államban, ahol a váltóra utóbb írtak valamilyen nyilatkozatot, a későbbi nyilatkozat érvényességét nem érinti az, hogy a megelőző nyilatkozatok alakja szabálytalan.

Vár. 81. § (1) Az idegen váltó elfogadóját és a saját váltó kiállítóját terhelő kötelezettségek terjedelmét annak a helynek a törvénye határozza meg, ahol ezeket a váltókat fizetni kell.

Váltókötelezettségek tartalma

(2) Az idegen vagy a saját váltó alapján kötelezett más személyek

aláírásának hatályát annak az országnak törvénye határozza meg, amelynek területén ezek az aláírások keletkeztek.

Határidők,
elévülés

Vár. 82. § (1) A megtérítési kereset megindításának határidejét valamennyi aláíróra az okirat kiállítási helyének törvénye határozza meg.

(2) Az elévülés nyugvására vagy megszakítására vonatkozó idegen jogszabályok Magyarország területén csak akkor alkalmazhatók, ha a kötelezettre nézve a 70. § (4) és (5) bekezdésében foglalt rendelkezéseknél nem kedvezőbbek.

Alapkövetelés
megszerezhetősége

Vár. 83. § Az okirat kiállítási helyének törvénye határozza meg, hogy az idegen váltó birtokosa megszerzi-e azt a követelést, amely az okirat kiállításának alapjául szolgált.

Részelfogadás,
részfizetés

Vár. 84. § (1) Annak az országnak a törvénye, ahol az idegen váltó fizetendő, szabályozza azt a kérdést, hogy az elfogadás az összeg egy részére korlátozható-e, és hogy a váltóbirtokos köteles-e részfizetést elfogadni vagy sem.

Óvás és más
jogérvényesítések
módja

(2) Ugyanezt a szabályt kell alkalmazni a saját váltó fizetésére is.

Vár. 85. § Az óvás alakját és felvételének határidejét, valamint az idegen és a saját váltóra alapozott jogok gyakorlásához vagy fenntartásához szükséges egyéb cselekmények alakját annak az országnak törvénye szabályozza, amelynek területén az óvást fel kell vétetni, vagy a cselekményt végre kell hajtani.

A váltó elveszése

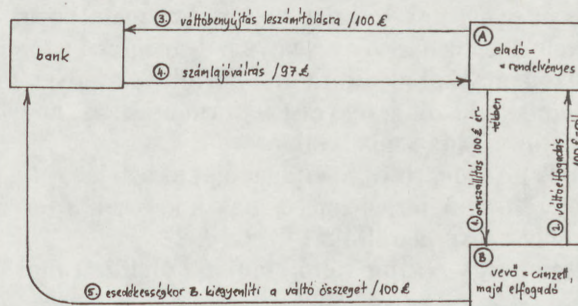
Vár. 86. § Annak az országnak a törvénye, ahol az idegen vagy a saját váltó fizetendő, határozza meg azokat az intézkedéseket, amelyeket az idegen vagy a saját váltó elvesztése vagy ellopása esetén tenni kell.

14. Leszámítolás, viszontleszámítolás

Leszámítolás
(diszkontálás)

A leszámítolás olyan pénzügyi művelet, amely azt a célt szolgálja, hogy a váltóbirtokos a váltó esedékessége előtt pénzéhez juthasson, mégpedig oly módon, hogy váltóját eladja. A „vételárból” a vevő levonja a hátralevő idővel arányos kamatot. A vevő elvileg bárki lehet, a gyakorlatban azonban kizárólag bankok foglalkoznak leszámítolással.

A következő egyszerű ábra jól szemlélteti a váltómozgást az alapjául szolgáló áruvásárlástól a leszámítolásig (Fogaras: Banküzemtan című műve nyomán):

A leszámítoláskor levonandó kamat számítása általában a következő módszerrel történik:

$$\text{levonandó kamat} = \frac{\text{váltóösszeg} \times \text{lejáratig hátralévő napok száma} \times \text{leszámítolási kamatláb}}{36\,000}$$

A váltóleszámítolási kamatláb közvetlenül összefügg a jegybank által meghatározott viszontleszámítolási kamatlábbal: általában annál 1-2%-kal magasabb. Ez jelenti a kereskedelmi bankok hasznát.

A leszámítolás technikailag úgy történik, hogy a váltóbirtokos a váltót a bankra forgatja (a leszámítolás báltójogilag közönséges forgatás). A bank messzemenően vizsgálja, hogy a váltó megfelel-e a tartalmi és formai követelményeknek, a váltókötelezett hitelképes, fizetőképes-e, valamint hogy kereskedelmi váltó esetén (lásd ott) a váltó lejáratát nem hosszabb-e egy évnél.

A bankok a leszámítolás útján megszerzett váltókat a jegybanknál viszontleszámíttathatják. A refinanszírozás alapvető gazdaság szabályozó eszköz a jegybank kezében. Erről így ír Hidas – Szilágyi „A váltó a külgazdasági gyakorlatban” című művük 129. oldalán: „a viszontleszámítolási kamatláb csökkentése kihat a kereskedelmi bankok által az ügyfeleknek felszámított kamat mértékére is, azaz olcsóbbá válik a hitel és a váltók leszámítolása. Ez tehát serkentő hatást gyakorolt – közöttük az exportőrök – eladási ügyleteire, egyben konjunktúrát serkentő hatása is lehet. Ha viszont a gazdaságpolitika célja a fékezés (az inflációs veszély csökkentése), akkor a jegybank megemeli a visszleszámítolási kamatlábat, ez tovább gyűrűzhet a többi hitel kamatlábjára, tehát a hitelek megdrágulnak, az eladók jobban meggondolják hitel- (váltóhitel-) eladásait.”

Itt ragadjuk meg az alkalmat, hogy a viszontleszámítolásra és a leszámítolásra vonatkozó adatokon keresztül bemutassuk a váltóforgalom utóbbi években egyre növekvő jelentőségét.

	85	86	87	88	89
	december 31-én				
	milliárd forintban				
leszámított váltóállomány	1,6	6,5	11,9	10,9	17,3
viszontleszámított váltóállomány	–	–	4,6	28,6	31,2

**Viszontleszámítolás
(rediszkontálás)**

15. A váltóval kapcsolatos egyéb rendelkezések

Mint a korábbiakban már szoltunk róla, a váltójogi igényérvényesítésnek két válfaja ismeretes, nevezetesen a közvetlen váltókereset, amely a megtérítési váltóadósokkal szemben indítható. Ha önként egyik váltókötelezett sem hajlandó a váltóra fizetést teljesíteni, az igényt peres úton kell érvényesíteni. 1984-ben, amikor a kereskedel-

**Polgári
perrendtartás**

mi hitelezés elismerésével egyidejűleg a váltó visszahelyezett jogai-
ba, több váltójogi szabály került be a Polgári perrendtartásról szóló
1952: III. törvénybe, abból a célból, hogy alkalmassá tegy a törvényt
a váltó jellegzetességeiből adódó speciális feladatokra. E szabályok
a következők:

Pp. 38. § A váltóra alapított per a váltó fizetési helyének bírósága
előtt is megtámadható.

Pp. 124. § (3) Váltóperben a bíróság soron kívül jár el. A tárgyalást
– ha egyéb intézkedésre nincs szükség – legkésőbb a keresetlevélnek
a bírósághoz érkezésétől számított nyolcadik napra kell kitűzni.

Pp. 316. § (1) A fizetési meghagyás iránti kérelem elintézésére a ...
124. § (3) bekezdése ... rendelkezései megfelelően irányadók...

Pp. 317. § d) Az elnök a fizetési meghagyást az ellenfél meghallga-
tása nélkül bocsátja ki. A fizetési meghagyásnak tartalmaznia kell ...
azt a meghagyást, hogy a kötelezett a követelésnek a meghagyás
kézbesítésétől számított 15 nap – váltón alapuló követelés esetén 3
nap – alatt tegyen eleget és az összszszerűen meghatározott eljárási
költségeket is fizesse meg...

Pp. 319. § (1) A fizetési meghagyás ellen a kötelezett annak kézbesíté-
sétől számított 15 nap – váltón alapuló követelés esetében 3 nap –
alatt a helyi bíróságnál akár írásban, akár szóval ellentmondással
élhet...

Egyebekben a váltókövetelések érvényesítésére az általános szabá-
lyok vonatkoznak.

Illeték

Az illetekekről szóló 1986: I. törvény 32. §-ának (3) bekezdése
értelmében „a váltóóvási eljárásért, az értékpapír- és okiratmegsem-
misítési eljárásért az okirat értéke 1%-ának megfelelő, de legalább
300 Ft, legfeljebb 5000 Ft illetéket kell fizetni”.

Kereskedelmi
hitel

Az 1945 utáni magyarországi gazdasági körülmények között a
váltó csak papíron, elméletben létezett. Nem változtatott ezen a genfi
egyezmények 1965-ös (a csatlakozásunk után 35 évvel végre megtör-
tént) kihirdetése sem. Az áttörést az 1984: 25. tvr. és a 36/1984. (X.
31.) MT rendelet jelentette, amelyek az Ápt. és az Ápvh. módosításá-
val megeremtették a kereskedelmi hitelezés feltételeit. Mivel a váltó
a kereskedelmi hitelből származik, a váltók között pedig meghatáro-
zott forma a kereskedelmi (áru-) váltó, kézenfekvő, hogy ez a lehető-
ség a váltó újjászületését is meghozta.

Ápt. 44. § b) A vállalati gazdálkodó szervezetek – külön jogsza-
bályban meghatározott feltételekkel – ...kereskedelmi hitelt nyúj-
thatnak, illetőleg előleget adhatnak egymásnak és a velük áruszállítási
vagy szolgáltatási kapcsolatban álló állampolgároknak, illetve ilyenek-
ket ezektől igénybe vehetnek...

Ápvh. 67/A. § (1) A vállalati gazdálkodó szervezetek (Ápt. 6. § [1]
bek.) egymással és a velük áruszállítási vagy szolgáltatási kapcsola-
tban álló állampolgárokkal – ideértve ezek társaságait is – megáll-
podhatnak abban, hogy a szerződés szerinti pénzbeli ellenszolgáltatás
teljesítése az áru-, illetőleg egyéb szolgáltatás esedékességét megelőző-
en (előleg) vagy pedig azt követő időpontban (kereskedelmi hitel) válik

esedékessé. Az előleg és a kereskedelmi hitel a továbbiakban együtt: kereskedelmi hitelezés.

(2) A vállalati gazdálkodó szervezetek – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – kereskedelmi hitelezésre valamennyi jogszerűen rendelkezésükre álló pénzügyi forrásukat felhasználhatják.

(3) A kereskedelmi hitelezés időtartama egy évnél hosszabb nem lehet. A kamat mértékében a felek állapodnak meg, ennek során eltérhetnek a Ptk. 232. §-ának (2) bekezdésében meghatározott mértéktől.

Fel kell hívnunk a figyelmet egy gyakori tévedésre. Bankok nemegyszer megtagadták váltó leszámítolását vagy avalizálását azzal az indokkal, hogy egy éven túli lejáratú váltó nem létezik, illetve ha igen, az törvényt sértő. Nyilvánvaló, hogy a félreértés oka az Ápvh. imént idézett 67/A. §-ának (3) bekezdése, valamint a kereskedelmi hitel és a váltó közötti imént vázolt szoros kapcsolat. Kétségtelen, hogy ha a váltó mögöttes tartalma kereskedelmi hitel, lejáratára nem lehet hosszabb egy évnél. Azonban a váltóforgalom magánszemélyek között sem kizárt (ha nem is gyakori), és gazdálkodó szervezetek között sem feltétlenül alapul kereskedelmi hitelen.

E tévhitet erősítette a Magyar Nemzeti Bank 428/1984. (PK 20.) MNB közleménye, amely azt deklarálta, hogy a Bank leszámítolása csak akkor vesz át váltót, ha – többek között – ennek lejáratára nem hosszabb egy évnél. E közleményt azonban a 404/1987. (PK 2.) MNB közlemény hatályon kívül helyezte.

A váltómegsemmisítési eljárás – pontosabban annak hiánya – a közeljövő egyik sürgető jogalkotásai feladatára mutat rá. Az ok: a 105/1952. (XII. 28.) MT rendelet 45. §-ának (2) bekezdése értelmében az elveszett váltó vagy csekk megsemmisítésére vonatkozó eljárást a közjegyző előtt a váltótörvényben, illetve a csekk törvényben megállapított külön szabályok szerint kell lefolytatni. Láttuk azonban, hogy a váltótörvény egyáltalán nem rendelkezik a megsemmisítésről.

A hiba nem az 1952-es MT rendeletben van: keletkezésekor még hatályban volt az 1876: XXVII. tc., ami viszont megnyugtatóan rendezte a megsemmisítést.

Meg kell jegyezni, hogy más nézetek szerint a probléma feloldható azzal, hogy mivel a váltó ugyanolyan jellegű értékpapírnak tekinthető, mint a csekk – a váltó esetében a csekkre vonatkozó megsemmisítési szabályokat alkalmazzuk.

Végezetül néhány gyakorlati tanáccsal szeretnénk szolgálni, illetve néhány gyakorlati problémára felhívni a figyelmet (részben Hubert Mária: „A magyar értékpapírijog” [Budapest, 1988/89. MJSz kiadvány] című műve alapján).

1. A váltón valóban minden szónak jelentősége van!
2. Nem célszerű a váltót túl nagy összegről kiállítani (kibocsátani). A nagyszámú váltó nehezen forgatható; praktikusabb több, kisebb összegű váltó alkalmazása. A módszer arra is alkalmas, hogy az egyenes váltóadás fizetési kötelezettségét

Megsemmisítés

Gyakorlati tanácsok

széthúzza, amennyiben a váltók esedékességét különböző időpontokra időzítjük, s ezzel fizetési kötelezettségének terhe-
se csökkenhet.

3. A 2. pontban írtakból következik, hogy aki abban a helyzetben van, hogy forgatmányossá váljon, csak olyan összegű váltót fogadjon el, amit adott esetben tovább tud forgatni.
4. Lehetőleg csak jó bonítású adósok (főleg egyenesadós) által fémjelzett váltót szabad elfogadni.
5. Jót tesz a váltónak, ha valamelyik adósáért egy bank vállalt kezességet.
6. Minél többször forgatott egy váltó, annál biztonságosabb.
7. Célszerűbb, gazdaságosabb a váltót tovább forgatni, mint leszámíttatni.
8. Alaposan megvizsgálandó a váltó abból a szempontból, hogy forgatását nem korlátozták-e, illetve hogy nincs-e a láncolatban korlátozott értékű (meghatalmazói vagy zálog-) forgatmány.
9. Tévhit, hogy a váltó egyévesnél hosszabb lejáratú nem lehet.
10. A pénzforgalomról szóló 4/1986. (XII. 28.) MNB rendelkezés 7. §-ának (3) bekezdése, amely szerint azonnali beszedési megbízás alkalmazható akkor is, ha a váltót a váltójogi előírások szerint *fizetés végett* bemutatják, nem jelenti azt, hogy a megtérítési igény is érvényesíthető lenne prompt inkasszóval.
11. Már említettük, hogy a gyakorlatban túlnyomórészt pénzintézetre telepített váltók vannak forgalomban. Ezek beszedése úgy történik, hogy a váltóbirtokos azonnali beszedési megbízást állít ki és nyújt be bankjához. Ha a váltóbirtokosnak és váltóadósnak egyaránt van (inkasszóképes) bankszámlája, a telepes megbízott pénzintézet az inkasszó alapján intézkedik az iránt, hogy a váltó az esedékesség napján a váltóadós számláját vezető pénzintézetnél legyen (lásd még a pénzforgalomról szóló 4/1986. [XII. 28.] MNB rendelkezés 7. §-át, valamint az ugyanilyen tárgyú 412/1987. [PK 17.] MNB közlemény 26. pontját).
12. Aki üres forgatmánnyal jut váltó birtokába, elkerülheti, hogy visszkereseti adóssá váljon. Ha a váltót nem tölti ki saját nevére és úgy adja tovább, vagy egyből hitelezője (a következő forgatmányos) nevére tölti ki, kimarad azoknak a sorából, akik felelnek a váltókövetelés behajtásáért (még akkor is, ha bizonyítható, hogy a váltó átment a kezén).

Kötvény, kincstárjegy

1. A kötvény típusú értékpapír

Ptk. 338/A. § (1) A pénzkövetelésről szóló értékpapír kiállítója (kibocsátója) feltétlen és egyoldalú kötelezettséget vállal arra, hogy ő maga vagy az értékpapírban megnevezett más személy az értékpapír ellenében meghatározott pénzüsszeget szolgáltat az értékpapír jogosultjának.

Az értékpapír

(2) Értékpapírnak csak olyan okirat tekinthető, amely jogszabályban meghatározott kellékekkel rendelkezik és kiállítását (kibocsátását) a jogszabály lehetővé teszi.

(3) Értékpapírt – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – bemutatóra és névre szólóan lehet kiállítani.

Ptk. 338/B. § (1) Értékpapírban meghatározott követelést érvényesíteni, arról rendelkezni, azt megterhelni csak az értékpapír által, annak birtokában lehet.

(2) Az értékpapír átruházásának módjára – jogszabály eltérő rendelkezései hiányában – a váltóra vonatkozó szabályokat kell alkalmazni. A kiállító, az átruházó és az értékpapíron kötelezettséget vállaló más személy felelősségére, valamint a kötelezett által felhozható kifogások körére a külön jogszabályok rendelkezései irányadók.

(3) Ha jogszabály másként nem rendelkezik, az értékpapír átruházásával az értékpapírból eredő valamennyi jog átszáll az új birtokosra, függetlenül attól, hogy az átruházó milyen jogokkal rendelkezett.

Ptk. 338/C. § Értékpapírt – külön jogszabály szerint – valamely dologra vonatkozó tulajdonjogról vagy más jogról, illetőleg tagsági viszonyból eredő jogosultságról is ki lehet állítani. Erre az értékpapírra – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – a pénzkövetelésről szóló értékpapír szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Az értékpapír olyan okirat, amelyet valamiféle jogosultságról állítottak ki és amely megtestesíti a benne tanúsított jogosultságot és egyúttal valamiféle forgalmi értékkel is rendelkezik. Az értékpapírnál a benne foglalt jog nem választható el magától az értékpapírtól, azt rendszerint külön érvényesíteni sem lehet és nem lehet mással bizonyítani, mint magával az értékpapírral. Ezáltal az alanyi jog az értékpapírban nemcsak megtestesül, hanem tulajdonképpen dologiasodik is. Az értékpapírban kifejezett jog pedig csak az értékpapír birtokában gyakorolható és ez biztosítja az értékpapír megszerzőjét afelől, hogy a jogot csak ő gyakorolhatja. Az értékpapír formájában

is eltér az egyéb okiratoktól, s e sajátosságából adódóan szigorú alakszerűségekhez kötött.

Egyébként az idézett Ptk. szabályból azt a következtetést nem lehet levonni, hogy a Ptk. az értékpapírok közül kizárólag a pénzkövetelésről szóló értékpapírokkal foglalkozik, mivel a Ptk. 338/C. §-a – amire még visszatérünk – az egyéb értékpapír-változatokra is – jogszabály eltérő rendelkezése hiányában – a pénzkövetelésről szóló értékpapír szabályait rendeli alkalmazni.

A Ptk. előbbieken ismertetett azon szabályozásából következően pedig, amely szerint értékpapírnak az az okirat tekinthető, amelynek kiállítását vagy kibocsátását, pontosabban értékpapírként történő kiállítását és kibocsátását a jogszabály teheti lehetővé, arra lehetne következtetni, hogy ezt a kibocsátási lehetőséget realizálja a közel-múltban megjelent 1990. évi VI. törvény, amely az egyes értékpapírok nyilvános forgalombahozataláról és forgalmazásáról, valamint az értéktőzsdéről rendelkezik. Arra lehet tehát e külön, az értékpapírokkal foglalkozó jogi szabályozás megjelentetéséből következtetni, hogy amennyiben a Ptk.-ban megállapított kellékelvárhatóságot külön jogszabály pontosítja és az annak megfelelő értékpapír kibocsátását egyben lehetővé is teszi, akkor egy ilyen jogszabály tulajdonképpen az ún. értékpapírjog általános részét testesíthetné meg és ezzel általános vonatkozásban könnyíthetné meg az értékpapír kibocsátását. Erről azonban szó sincs. Az 1990. évi VI. törvény ugyanis semmilyen körülmények között nem tekinthető az általános értékpapírjog alapszabályának és ebből következően nem is ad általános fogalmat az értékpapírról és hatálya is az értékpapírok közül csak egyeseknek és azoknak is kizárólag nyilvános kibocsátására és forgalmazására vonatkozó kérdéseket rendez. Ugyanakkor az 1990. évi VI. törvény 2. § (1) bekezdése – amely pozitív oldalról határozza meg, hogy a törvény hatálya alá milyen értékpapírok tartoznak – a külön nevesített kötvényen és részvényen túlmenően – minden olyan értékpapírt e körbe sorol, amely a Ptk. alapján, jogszabályban meghatározott módon és alakszerűséggel sorozatban kibocsátott, a kibocsátója és a birtokosa közötti – hitelezési vagy tagsági – jogviszonyból eredő jogokat és kötelezettségeket átruházható módon testesíti meg.

Egyúttal ehhez a rendelkezéshez kapcsolódó törvényjavaslati indokolás helyesen rögzíti azt, hogy a Ptk. jelenleg nem ad általános fogalmat az értékpapírról, csak azt határozza meg, hogy Magyarországon a polgári jog mit ismer el értékpapírnak.

Értékpapírjog
hiánya

A két idevonatkozó, most ismertetett és legfrissebbnek számító jogi szabályozás egybevetéséből tehát egyértelműen állapítható meg, hogy változatlanul nincs Magyarországon általános értékpapírjog, vagy ha úgy tetszik, az értékpapírjognak általános része, amely alkalmas lenne egyfelől általánosítottan meghatározni, hogy milyen formai kellékekkel kell az értékpapíroknak rendelkezniük, másrésztől pedig, hogy milyen általános kibocsátási lehetőség a jogszabályilag megengedett. A tárgyaltak szempontjából ily módon azt a követ-

keztetést kell levonni, hogy értékpapírnak kizárólag az olyan okiratok tekinthetők — a tartalmi követelményeken túlmenően —, amelynek kibocsátását konkrét jogszabály teszi lehetővé és konkrét jogszabály határozza meg az adott értékpapír érvényességhez szükséges kellékminimumát. Ilyen jogszabályok szerintünk csupán a váltóról, csekkről, kötvényről, kincstárjegyről, vagyonjegyről, letéti jegyről, részvényről, valamint a közraktári jegyről szóló jogszabályok. A részvényekről a gazdasági társaságokról szóló 1988. évi VI. törvény, a közraktári jegyről a kereskedelmi törvényről szóló 1875. évi XXXVII. törvénycikknek a közraktári ügyletekről szóló része rendelkezik. A részvényről és a közraktári jegyről rendelkező jogszabályok tehát nemcsak az érintett értékpapírokkal foglalkoznak, az ezen kívül felsorolt értékpapírokról szóló jogszabályok azonban magának az értékpapírnak és az ahhoz szorosan tartozó kérdéseknek a szabályozására szorítkoznak. Így kénytelenek vagyunk azt a következtetést is levonni, hogy a felsoroltakon kívüli, értékpapírként viselkedő egyéb okiratok az értékpapírok alaki, és kibocsátására vonatkozó formai előírásoknak meg nem felelés következtében csak okiratoknak tekinthetők.

Az értékpapírokat közgazdasági szempontból, különféle ismérvek alapján a legkülönbözőbb csoportokba szokás sorolni. Jogilag azonban a csoportosításnak kétféle szempontja tekinthető elfogadottnak; az egyik az a szerinti csoportosítás, hogy az értékpapírok milyen módon ruházhatók át, a másik pedig, hogy milyen természetű az értékpapír jogviszony alapjául szolgáló mögöttes jogviszony.

Az értékpapírok az átruházhatóság szempontjából általában két csoportra oszthatók és az átruházhatóság jellege szerint különböztethetünk meg bemutatóra és névre szóló értékpapírokat. Ennek azonban a most tárgyaltak szempontjából nincs jelentősége, de a másik, az alapul szolgáló jogviszony szerinti csoportosítás már jelentőséggel bír.

Az értékpapírba foglalt, vagyoni viszonyt kifejező alanyi jog természetű szerint a jogirodalom megkülönböztet tagsági viszonyt kifejező, dologi jogi és kötelmi jogi értékpapírokat. Az értékpapírban megtestesülő jogok tehát valamilyen részesedési jogra, dolog feletti rendelkezésre vagy követelésre irányulnak. A tagsági viszonyt kifejező értékpapírok tipikus változata a részvény, amely értékpapírba foglalja a jogosult tagságijogát a részvénytársaságban. Ehhez hasonlít hazai viszonyaink között a szövetkezeti vonalon ismertté vált részjegy, amely azonban értékpapírrá nyilvánítását a mai napig nem érte el.

A dologi jogi értékpapírok dologi jogot, és pedig tulajdonjogot vagy zálogjogot testesítenek meg és ezáltal az adott dolog, illetőleg áru felett a tulajdonjog, illetőleg a zálogjog tartalma alatt meghatározott rendelkezési jogot biztosítják anélkül, hogy az áru átadása szükséges lenne. A dologi jogi értékpapírok közül jelenleg is jogi elismerésben részesül a közraktári jegy.

A követelésre irányuló jogot biztosító ún. kötelmi jogi értékpapí-

Az értékpapírok
fajtái

rok esetében az értékpapír a jogosultnak valamiféle kötelmi jogi természetű követelését testesíti meg. A kötelmi jogi papírok legtöbbször pénzkövetelésre adnak jogot, ezért ezt a típusú értékpapírt az irodalom sokszor pénzpapíroknak is nevezi. Klasszikusan testesíti meg a kötelmi természetű követelést a váltó és a csekk, de ebbe a körbe kell sorolni a kötvények bizonyos változatait is. A Ptk. értékpapírral foglalkozó újonnan beiktatott fejezete lényegileg a jogtudomány által kialakított csoportosítási szempontokat teszi magáévá és e szerint – túlmenően azon, hogy az átruházhatóság szempontjából is a bemutatóra és a névre szóló értékpapírok között különböztet – az értékpapíroknak háromféle változatáról tesz említést, nevezetesen a pénzkövetelésről szóló értékpapírról, illetőleg arról az értékpapírról, amelyet tagsági viszonyból eredő jogosultságról lehet kiállítani.

A pénzkövetelésről szóló értékpapírok körén belül is további elhatárolás szükséges. Így viszonylag élesen el kell választani egymástól azokat az értékpapírokat, amelyek kizárólagosan vagy legalábbis elsődlegesen fizetéstechnikai szerepkörük miatt kerültek előtérbe, és bár pénzkövetelésre irányuló kötelmi jogi értékpapírok, mégis döntően a készpénzkímélő módzatok elterjedését hivatottak biztosítani. A másik alcsoportot azok az értékpapírok képezik, amelyek mögött az alapviszony hitelezési jogviszonnal kapcsolatos. Egyébként a felsorolt pénzkövetelésről szóló és elismertnek számító értékpapírok közül az itt tárgyalásra kerülő kötvényen és kincstárjegyen kívül a váltó és a vagyonjegy is hasonló jellegű.

Az öt önállóan nevesített, pénzkövetelésről szóló értékpapírok között mindenekelőtt a váltó és a másik négy, tehát a kötvény, a kincstárjegy, a vagyonjegy és a letéti jegy között kell éles különbséget tenni abból a szempontból, hogy a mögöttes jogviszony megtakarítási jellegű-e vagy attól teljesen független. Természetesen a kötvény, a kincstárjegy, a vagyonjegy és a letéti jegy alcsoportján belül is eltérően jelentkeznek a megtakarítási szempontok, de egyértelműen elhatárolódnak a váltótól abból a szempontból, hogy a váltó esetében a megtakarítási jelleg már eleve fel sem merül. Az csupán egy kiegészítő és önmagában nem meghatározó jellegű, formai vonatkozású elhatárolható szempont, inkább kiegészítő szempont lehetne, hogy míg a kötvény, a kincstárjegy, a vagyonjegy és a letéti jegy sorozatban és csakis sorozatban kerülhet kibocsátásra, addig a váltó kibocsátására mindig egyedileg, konkrét, egyedi viszonyok keretén belül kerül sor. Az tehát, hogy a váltó ebbe a támakörbe nem sorolható, ugyancsak nem lehet vitás.

Jóval nehezebb azonban a kötvény, a kincstárjegy elhatárolása a vagyonjegytől és a letéti jegytől, különösképpen azért, mert e nevesített változatok közül is vannak olyanok, amelyekben egyértelműen a megtakarítási elemek válnak meghatározóvá, pontosabban az értékpapírt vásárló részéről a megtakarítási elképzelések a fontosabbak. Ebből a megközelítésből különösen a kötvény és a letéti jegy között volna nehéz határvonalat húzni.

Nem lehet elhanyagolni azonban a kibocsátói oldalon jelentkező

szempontokat. Ebben az esetben – már túlmenően azon, hogy mind a négy most tárgyalandó értékpapír esetében a kibocsátó válik a hitelezői, adósi jogviszonynak kötelezettjévé, vagyis adósává – a kibocsátási szempontok el nem hanyagolható mértékben eltérőek. A kötvény esetében a döntő elem az, hogy a megtakarítás és a beruházás között szoros a kapcsolat. A kötvényt annak kibocsátója alapvetően a kötvény kibocsátásából származó jövedelemből kívánja a csakis arra a célra irányuló beruházását megvalósítani. A letéti jegy ezzel szemben nem konkrét beruházási célra fordítását jelenti az értékpapír vásárló megtakarításként rendelkezésre bocsátott pénzeszközeiből, hanem azt a pénzügyi források bővítésére hasznosítják. Egyébként a letéti jegy kizárólagos célja a pénzügyi források bővítése, bármilyen jellegű aktív bankügyletek folytatásához szükséges pénzeszközök megteremtése érdekében. Ebből adódóan a letéti jegy kibocsátására csakis a pénzügyi jogosultak, szemben a kötvény változatával, amelynél a pénzügyi kívül a kibocsátásra jogosult az állam, a központi költségvetési szerv, a tanács, a gazdálkodó szervezet és a külföldi részvétellel működő gazdasági társulás is.

A letéti jegy értékpapír mivolta ellenére jóval közelebb áll a takarékbetét bankügyelet-típusához, ezért célszerűbbnek látszott a letéti jeggyel nem az értékpapírokat tárgyaló, hanem a takarékbetétekkel foglalkozó fejezetben foglalkozni.

Ami pedig a vagyonyjegyet illeti: a vagyonyjegy kibocsátói köre közelít a kötvény kibocsátására jogosultak köréhez és bár a kettő nem vág teljesen egybe, a hasonlóság szempontjából az a meghatározó, hogy a vagyonyjegyet sem a pénzügyi, hanem a gazdálkodó szervek bocsáthatják ki, mégpedig igen széleskörre kiterjesztetten, így vagyonyjegy kibocsátására jogosult az állami vállalat, az egyes jogi személyek vállalata, a belföldi jogi személyek társulásai, a szövetkezetek, az egyéb gazdálkodó szervezetek, valamint a trösztök.

A vagyonyjegy némileg a szövetkezeti részjegyhez, ezáltal kicsit a részvényhez is közelítő egyfajta részesedési jogot is megtestesítő értékpapír. Vásárlója a vállalat tőkéjéhez járul hozzá azzal, hogy a vagyonyjegy kibocsátásából származó összeg a vállalati vagyonalap részévé válik és a vagyonyjegy tulajdonosa ennek fejében kap évente változó nagyságú, a vállalat eredményességétől függő osztalékot. Ugyanakkor nem is részvénytípusú értékpapír, mert tulajdonosi jogot nem testesít meg, beleszólási jog nem kapcsolódik hozzá.

A vagyonyjegyet az itt tárgyalandó értékpapírfajtáktól az is elválasztja, hogy nemcsak ellenérték fejében lehet hozzájutni, annak következtében, hogy a jogszabály lehetővé teszi, hogy a kibocsátó ellenérték nélküli vagyonyjegyet is forgalomba hozzon és dolgozói körében juttatott vagyonyjegyeket osszon szét.

Ezen túlmenően is a vagyonyjegynek jellemzőek a kötvénytől eltérő vonásai is. Így mindenekeztől az, hogy a vagyonyjegy korlátozottan forgalomképes, hisz csak a vállalattal munkaviszonyban álló dolgozók körében forgatható. Ebbőlkövetkezően a vagyonyjegy-kibocsátásban – eltérően a kötvény változatától – nem kell részt vennie a pénzügyi szervezetnek. Ehhez pedig szükséges azt a formai megközelítési szempontot is hozzátenni, hogy ha a pénzügyi, ellentétben a kötvény

Vagyonjegy

esetével, a vagyonjegy kibocsátásában nem vesz részt, akkor a vagyonjeggyel kapcsolatban nem is kerül előtérbe a bankok szerepe, következésképpen bankügyletről sem lehet beszélni, azaz a bankügyletekkel foglalkozó kézikönyv tárgykörében sincs helye.

Említést érdemlő további eltérése a vagyonjegynek a kötvénytől az, hogy hozadéka nem rögzített, az a nyereség függvényében változik, s a vállalat saját vagyonát végérvényesen növeli. A vagyonjegyre pedig se állami, se banki garancia általában nincs.

2. A kötvény fogalma, típusai

Kötvény fogalma

Köt. 1. § (1) A népgazdaságban rendelkezésre álló jövedelmek hatékonyabb felhasználása, illetőleg kiegészítése érdekében kötvényt lehet kibocsátani.

(2) A kötvény bemutatóra vagy névre szóló értékpapír. A kötvényben a kibocsátó (az adós) kötelezi magát, hogy az ott megjelölt pénzüsszegnek az előre meghatározott kamatát vagy egyéb járulékait, valamint az általa vállalt esetleges szolgáltatásokat (a továbbiakban együtt: kamat), továbbá a pénzüsszeget a kötvény mindenkor tulajdonosának (a hitelezőnek) a megjelölt időben és módon megfizeti, illetőleg teljesíti.

(3) Az azonos névértékű kötvényhez ugyanabban a kibocsátásban azonos hitelezői jogok fűződnek.

Köt. 2. § (1) A kötvénynek tartalmaznia kell:

- a) a kibocsátáshoz szükséges felhatalmazást,
- b) a kötvény elnevezését és kibocsátásának célját,
- c) a kötvény típusának megjelölését (bemutatóra vagy névre szóló),
- d) a kötvény névértékét és sorszámát,
- e) a kibocsátónak és képviselőjének megnevezését,
- f) névre szóló kötvény esetén a kötvénytulajdonos megnevezését,
- g) az átruházásra vonatkozó esetleges korlátozást,
- h) a kamat- és beváltási (törlesztési) feltételeket,
- i) a kötvény összegének visszafizetését és a kamat megfizetését biztosító esetleges kikötéseket, pénzintézet által vállalt bankgarancia vagy kezesség esetén az ezt vállaló pénzintézet megnevezését,
- j) a kötvény kiállításának helyét és napját,
- k) a kibocsátó aláírását.

(2) Az az okirat, amelyből az (1) bekezdésben megjelölt kellékek valamelyike hiányzik, nem kötvény.

A kötvény olyan közforgalmú értékpapír, amelyben annak kiállítója arra kötelezi magát, hogy az abban megjelölt pénzüsszeget, s annak előre meghatározott kamatát megfizeti. A kötvényt más hasonló értékpapírtól főleg előre megállapított fix kamatozása különbözteti meg.

A kötvénykibocsátás elősegíti az államra és az egyéb szervezetekre váró olyan nagyobb feladatok megoldását, amelyek általában a költségvetés keretében a rendes bevételekből vagy a rendelkezésre álló saját pénzeszközökből nem oldhatók meg.

Hazai viszonylatban a kötvény – figyelmen kívül hagyva az ötvenes évek béke-, illetve államkölcsön kötvényeit – hosszú időn keresztül nem került alkalmazásra, főként annak eredetileg tőkés viszonyok közötti meghonosodására tekintettel. A kötvény ugyanis tőkés viszonyok között kockázatmentes pénzelhelyezési lehetősége folytán vált nagymértékben elterjedtté. Az utóbbi időszakban azonban rájöttek arra, hogy a kötvény minden modern pénzügyi eszközszer rendszer egyik elemévé is válhat, és mint a szabad pénzforrások ideiglenes átcsoportosítására szolgáló értékpapír, fel is használható. Ennek jegyében került sor a magas szintű jogi szabályozásra; a kötvényről szóló 1982. évi 28. tvr. megalkotására, amelyet a 65/1982. (XII. 4.) MT rendelet, valamint a 97/1982. (XII. 27.) PM rendelet hajt végre.

A kötvény bizonyos vonatkozásban nem áll távol a takarékbetét-től, de mégsem az, illetőleg még csak nem is annak egyik változata, hanem a betét és a hitel olyan sajátos ötvözete, amely a Polgári Törvénykönyvben még önállóan szabályozott változatként felvételt sem nyert, de általános szabályaiban nevesítetlenül is beilleszthető, elsősorban hitel jellege következtében. A kötvénykibocsátás lényegét tekintve ugyanis olyan hitelügylet, amelyben a kibocsátó az adós, a kötvény vásárlója a hitelező, a kötvény pedig, mint értékpapír, a kibocsátó adósságát és kötelezettségeit – a hitelezőnek járó törlesztési és kamatszolgáltatásokat – testesíti meg.

A kötvény – típusát illetően – bemutatóra vagy névre szóló.

A kötvény típusai

A kötvény – akár bemutatóra, akár névre szóló – lényegi eleme az átruházhatóság és mind a kibocsátását, mind pedig a vásárlását illetően az önkéntesség.

A kötvény a kibocsátó adósságát és kötelezettségeit megtestesítő, bemutatóra vagy névre szóló értékpapír, amelynek kellékeit maga a törvény határozza meg.

3. Kötvénykibocsátás, átruházás, beváltás

Köt. 3. § (1) Kötvény kibocsátására jogosult:

- a) az állam,
- b) a központi költségvetési szerv (Ápt. 38. § [2] bek.),
- c) a tanács,
- d) a pénzügyintézet (Ápt. 29. § [1] bek.),
- e) a gazdálkodó szervezet (Ptk. 685. § c) pont),
- f) a külföldi részvétellel működő gazdasági társulás.

(2) A külföldre szóló kötvénykibocsátáshoz a Minisztertanács jóváhagyása szükséges.

Köt. 4. § A kötvénykibocsátás lebonyolítása a pénzügyintézetek feladata.

A kibocsátók körének meghatározásával kapcsolatban meg kell különböztetni a kibocsátás kezdeményezőjét és a lebonyolítót. Ennek megfelelően a kötvény kibocsátására az állam, a tanácsok, a

Kötvény
kibocsátására
jogosultak

pénzintézetek és a gazdálkodó szervezetek, valamint a külföldi részvétellel működő gazdasági társulások jogosultak. A kötvénykibocsátás lebonyolítása pedig a pénzintézetek feladata, függetlenül attól, hogy ki az adott kötvénytípus kibocsátója.

Köt. 5. § (1) A kötvény átruházható; az átruházással a kötvényből eredő valamennyi jog átszáll az új kötvénytulajdonosra.

(2) A névre szóló kötvény átruházása a kötvényre vagy az ahhoz csatolt lapra (toldatra) az átruházó által aláírt nyilatkozattal történik.

(3) A kötvényátruházáshoz fűzött bármilyen feltétel, illetőleg a részleges kötvényátruházás semmis.

Köt. 6. § (1) A kötvény átruházását jogszabály vagy a kibocsátó korlátozhatja. A korlátozást tartalmazó jogszabály csak törvény, törvényerejű rendelet vagy minisztertanácsi rendelet lehet.

(2) A kötvénynek a korlátozásba ütköző átruházása semmis.

A kötvény átruházható, az átruházással a kötvényből eredő valamennyi jog átszáll az új kötvénytulajdonosra. A kötvény átruházását azonban akár jogszabály, akár a kibocsátó korlátozhatja. Az eddigi tapasztalatok azonban nem tették szükségessé a jogszabályban biztosított korlátozási lehetőségekkel élést. Viszonyaink közepette a kötvénykibocsátás, és különösen a kötvények forgatása nem ölt olyan mértéket, amely bármiféle korlátozást megállapító gyakorlati állami beavatkozást igényelhetne. A kötvénytulajdonosok biztonsága indokolhatja, hogy a kötvénybe fektetett jövedelmeket a pénzüket átadó jövedelemtulajdonosok szükség esetén visszaszerezhessék. Ennek ellenére elvileg adott annak a lehetősége, hogy a kötvény átruházását magas szintű jogszabály vagy maga a kibocsátó korlátozza. A kötvényátruházás egyébként csak feltétlen lehet; az átruházáshoz fűzött bármilyen feltétel semmis. Ugyancsak semmis a részleges kötvényátruházás.

A kötvény bevezetésekor a kibocsátásban és a vásárlásban való érdekelttség szempontjából alapvető volt a kölcsönösen előnyös kamatfeltételek jogszabályi úton való meghatározása. A jogi szabályozás abból indult ki, hogy a kölcsönös előnyök akkor lesznek megállapíthatók, ha a kötvény kamata a betéti és hitelkamat között helyezkedik el, hiszen így a kötvénykibocsátó kevesebbet fizet, mintha bankhitelt venne igénybe, a kötvényvásárló viszont többet kap, mintha banki betétet váltana. Természetesen a kamat mértékének megállapításánál az sem volt elhanyagolható szempont, hogy a kötvény likviditása a betéthez képest még a biztosított forgathatóság mellett is jóval korlátozottabb.

A lakosság által vásárolható kötvények kamata tekintetében ezek a szempontok olyan jogszabályi megfogalmazást kaptak, miszerint a kötvény kamata nem haladhatja meg az állampolgároknak adott kölcsönök után felszámítható mindenkori legmagasabb kamat, jutalék, egyszeri kezelési költség együttes mértékének felső határát.

A későbbiek során azonban a kötvény elterjedéséhez fűződő érdek növekedése miatt a kamatkorlátozó rendelkezéseket oldani kívánták. Így a jelenleg hatályos jogszabályi rendelkezés szerint a kamat

mértékét a Ptk. 232. § (2) bekezdésében foglaltaktól eltérően a kibocsátó határozhatja meg. Ez gyakorlatilag azt jelenti, hogy a kamat mértékének nincs felső határa, s minthogy a kamatfizetési kötelezettség a kibocsátót terheli, nem lehet problematikus az, hogy a kamat mértékét is a kamat megfizetésére kötelezett állapítsa meg.

Ez a kamat felső határát feloldó jogi szabályozás azonban a magánszemélyek tekintetében kiegészítésre szorul.

A belföldi magánszemélyek betéteinek és pénzügyi kölcsöneinek kamatfel-tételeiről a 7/1988. (XII. 31.) MNB számú rendelkezés rendelkezik. Ennek alapvető célja – most a kölcsönöket figyelmen kívül hagyva –, hogy pénzügyi magánszemély részére betéti kamatot legfeljebb olyan mértékben fizethet, amelyet még ez a jogszabály lehetővé tett, pontosabban magasabb kamatot, mint ami a jogszabályban rögzítésre kerül, a pénzügyi intézetnek nincs joga kamatként fizetnie. Ennek a jogszabálynak eredeti 1. § (2) bekezdése akként rendelkezett, hogy ennek a jogszabálynak a hatálya kiterjed elnevezésétől és formájától függetlenül minden magánszemély által elhelyezett megtakarításra, de az értékpapírokra nem vonatkozik. Ez utóbbi tekintetében történt a legutóbbi módosítás és a 10/1989. (XII. 30.) MNB sz. rendelkezés, a 7/1988. (XII. 31.) MNB rendelkezés 1. § (2) bekezdése helyébe a következő rendelkezést léptette: „(2) Az (1) bekezdés a) pontjának alkalmazásában betét alatt kell érteni – elnevezésétől és formájától függetlenül – minden, a magánszemélyek által elhelyezett megtakarítást, ideértve az olyan értékpapírokat is, amelyeket magánszemélyek is megszerezhetnek.”

Minthogy a kötvény megszerzésére az állampolgárok is jogosultak, a kötvényi kamatokra a jogszabály kamat felső határt oldani szándékozó rendelkezése ellenére ez az MNB rendelkezés lényegileg behatárolja a kötvények kamatának a felső határát is, vagyis jelenleg irányadónak kell tekinteni az MNB elnöki rendelkezésének idevonatkozó kamatszabályát. Ennek lényege pedig a következő: a pénzügyi intézet által fizetett kamat az egy éven belüli lejáratú, előre meghatározott időre lekötés esetén az évi 22%-ot; az egyéves, illetőleg egy éven túli, de három éven belüli lejáratok esetén az évi 26%-ot nem haladhatja meg.

A hivatkozott jogszabályból több következtetést le kell tehát vonni. Az egyik következtetés az lehet, hogy a szóban forgó kamatkorlátozások csak azokra a kötvényekre vonatkoznak, amelyeknek kibocsátója pénzügyi intézet, minthogy a Magyar Nemzeti Bank elnökének hivatkozott rendelkezése csak a pénzügyi intézetek kezét köti meg a kamatok tekintetében. A másik további következtetés levonása pedig inkább gyakorlati, mint elvi jelentőségű. Azért gyakorlati jelentőségű, mert a kötvények lejáratára három éven túli. De ezt elvi értelemben megállapítani nem lehet, hiszen e tekintetben ma már jogszabályi korlátozás nincs. Az igaz, hogy a kötvény általában hosszabb lejáratú értékpapírnak minősül és a hosszabb lejárat alatt feltétlenül a három éven túli lejáratot szokás érteni. Ennek ellenére nincs olyan kötvény szabályozásbeli korlátozás, amely tiltaná azt, hogy kötvények esetében három éven belüli lejárat kerüljön megállapításra. Tulajdonképpen ilyen korlátozást a bevezetési szabály sem tartalmazott, mindössze olyan rendelkezés került eredetileg meghatározásra, hogy a kötvény beváltását a kibocsátástól számított öt éven belül meg kell kezdeni és 15 éven belül be kell fejezni. Ebből következően már az eredeti jogszabály is tulajdonképpen a kibocsátók eseti mérlegelésére bízta a lejárat feltételek megállapítását, azaz eleve nem zárta ki a három éven belüli lejárat megállapíthatóságát.

Ami pedig a kötvények beváltását illeti, lényegileg az előbbiekből következően az is rögzíthető, hogy ma már e tekintetben sincs jogszabályi korlátozás, mert azt az eredeti első kötvényszabályozásbeli rendelkezést, miszerint legkésőbb 15 éven belül a kötvényeket be kell váltani, az 1987-es jogszabályi módosítás feloldotta. E vonatkozás-

A kötvény
beváltása

ban tehát a kamat és a beváltási (törlesztési) feltételek egyaránt a szabad megállapodás tárgyát képezik, illetőleg e vonatkozásban az az irányadó, amit a kötvény kibocsátója e vonatkozásban megállapít.

A beváltás tekintetében a gyakorlatban két változat alakult ki. Az egyik az a változat, amikor a visszafizetés a kötvény lejártakor egy összegben esedékes. A másik elterjedt változat pedig az, amikor a visszafizetés részletekben, évente, az előre meghatározott időszakok letelte után történik.

Kamatfizetés

A kötvény után járó kamat esetében pedig az a kialakult tipikus gyakorlat, hogy a kötvénytulajdonos évente a kamatszelvény bemutatása ellenében kapja meg a kamatot, de az is elterjedt, amikor a kamat a kötvény visszafizetésekor egy összegben esedékes. A kamat összegét egyébként a kibocsátás előtt meghirdetik és az az egész futamidő alatt a lejáratig változatlan marad. Ez alól elvileg az a kivétel, amikor már eleve változó kamatozású kötvényt hirdet meg a kibocsátó, és a változó kamatozású kötvények kamatmértékét valamilyen feltételhez köti, mindenekelőtt a kibocsátó eredményességének függvényében határozza meg. Gyakorlatilag pedig az jelenti a kamat változását, amikor menet közben – anélkül, hogy erre a kibocsátó eredetileg elkötelezte volna magát – az inflációs helyzetre figyelemmel a kamaton felül prémiumot nyújt a kötvénytulajdonosoknak annak érdekében, hogy a kötvénytulajdonosok minél tovább megtartsák kötvényeiket. Ez egyfelől nem fogható fel kötelezettségként, csak jól felfogott érdekként kibocsátói vonalon, másfelől pedig valójában nem kamatlábváltozást eredményez, hanem prémiumkifizetést, ami nem a kamatlábat módosítja, de gyakorlatilag mégis ugyanazt az eredményt éri el vele a kibocsátó.

Kötvény megsemmisítése

A kötvény elvesztése vagy megsemmisülése esetére az értékpapírok bírói úton történő megsemmisítésére vonatkozó általános szabályok az irányadók, tehát a megsemmisítési eljárás lefolytatása a közjegyzők feladata. A közjegyző „illetékességét” a kötvény kibocsátójának vagy a kötvény birtokosának illetékessége határozza meg. A kötvény megsemmisítését annak utolsó birtokosa kérheti.

A megsemmisítés iránti kérelemben meg kell jelölni a kibocsátót, a kötvény lényeges tartalmát és elő kell adni, egyben valószínűsíteni kell a kérelmezési jogosultságot.

Ha külön kéri, a közjegyző meghagyja a kötvény alapján fizetésre kötelezettnek, hogy további rendelkezésig fizetést ne teljesítsen, illetőleg, hogy az időközben esedékessé váló összeget helyezze bírósági letétbe.

A közjegyző egyébként arra hívja fel a kötvény birtokosát, hogy a kötvényt a hirdeteménynek a bíróság hirdetőtábláján való kifüggesztésétől számított 1 év alatt mutassa be, mert ellenkező esetben akötvényt semmissé fogja nyilvánítani. Ha a hirdeteményi idő alatt a kötvényt bemutatják, a közjegyző az eljárást megszünteti. Ha pedig a hirdeteményi idő alatt a kötvényt nem mutatják be, illetőleg annak hollétére vonatkozó adatot sem jelentenek be, a közjegyző a

kötvényt semmissé nyilvánítja. A közjegyző erről határozatot hoz és azt a kérelmezővel és a kibocsátóval közli.

A kötvény függetlenül attól, hogy hitel vonzata a meghatározó, legalábbis közgazdasági értelemben, sokt ekintetben hasonlít a takarékbetétkönyvre is. Ily módon az idevonatkozó jogi szabályozás e hasonlatosságra, illetőleg a betéti jellegre figyelemmel a kötvényekre is megállapított egyes, a takarékbetéteseket megillető jogokat. Így a kötvényt köztartozás és polgári jogi tartozás biztosítására lefoglalni, arra zálog- vagy megtartási jogot szerezni nem lehet. A lefoglalás alóli mentesség az ügyleti biztosíték céljára szolgáló kötvényre azonban nem terjed ki. Ezek a jogok azonban megszüntetésre kerültek, az 1988. január 1. után kibocsátott kötvények esetében. Az állami vagyonával 1988-ig szavatolt az olyan kötvényen feltüntetett kötelezettségek teljesítéséért, amelyeknek tulajdonosa belföldi magánszemély is lehetett. Az állami szavatosság tehát független volt attól, hogy ki a kötvény kibocsátója. Vagyis az állampolgárnak nem volt rizikója még a gazdálkodó szervek részéről kibocsátott kötvények megvásárlásában sem, hisz a gazdálkodó szerv csődjének következményeit az állampolgárral – de csak a belföldi állampolgárral – szemben magára vállalta az állam.

Az állami szavatosság 1988 után is fennmaradt, de csak a tanácsok és a központi költségvetési szervek kibocsátásaira, illetőleg az 1987. december 31-ig történt kötvénykibocsátásokra.

1988-tól tehát a lakossági kötvényekre is megszűnt az automatikus állami garancia.

Köt. 7. § (1) A kötvényen alapuló követelés nem évül el; a kötvény névértékben mentes mindennemű adó és illeték alól. Az illetékmentesség magánszemélyek esetében a kötvény után járó kamatra is kiterjed.

A kibocsátás időpontjától függetlenül az a jogosultság, hogy a kötvényen alapuló követelés nem évül el, továbbá az, hogy a kötvény névértékben mentes mindennemű adó- és illeték alól. Az illetékmentesség egyébként a magánszemélyek esetében a kötvény után járó kamatokra is kiterjed.

Ez a jogi szabályozás tehát más megközelítésben azt jelenti, hogy a kötvényekre járó kamatok ma már nem adómentesek és a kamattörvények után az állampolgárok és a vállalatok egyaránt kötelesek adózni. Más kérdés, hogy nem azonos rendszerben és hogy az állampolgárok esetében a magánszemélyek jövedelemadóztatásáról szóló jogszabályok az általános adózási feltételekhez képest kedvezőbb adózási megoldásokat tartalmaznak.

Az állami szavatosság

Elévülés adó- és illetékmentesség

4. A kötvénnyel kapcsolatos pénzügyi feladatok

Megbízás

Mint az előbbieken már utaltunk rá, a kötvénykibocsátás lebonyolítása pénzügyi feladat. Ez a jogszabály rendelkezése szerint oly módon nyert megfogalmazást, hogy a kötvény kibocsátásának lebonyolításával a kibocsátónak – a pénzügyi kivételével – pénzügyi intézetet kell megbízni. A kötvénykibocsátás előfeltétele, hogy a kibocsátó valamely pénzügyi intézettel a lebonyolításra megbízási szerződést kössön.

A megbízási szerződésben pedig különösen a kibocsátás meghirdetéséről és a kötvények értékesítéséről kell rendelkezni.

Kibocsátási terv

A kibocsátás alapját a kibocsátási terv képezi. A kibocsátási tervet nem a pénzügyi intézetnek, hanem a kibocsátónak kell elkészítenie, s az más kérdés, hogy esetleg ennek összeállításában a pénzügyi intézet is részt vesz és a kibocsátónak esetleges nagyobb tapasztalata alapján tanácsokat is ad.

A kibocsátói tervnek különösen a következőket kell tartalmaznia:

- a kibocsátás teljes összegét, a címletbeosztást és a kötvények darabszámát;
- a kötvényen alapuló kötelezettségek teljesítésének tervezett pénzügyi fedezetét;
- a kötvényvásárlók szervezett körét;
- a meghirdetés módját, zárt körű jegyzés esetén az érdekeltek tájékoztatásának módját;
- ha a kibocsátó gazdálkodó szervezet, a pénzügyi helyzetére vonatkozó tájékoztatást.

A kibocsátási tervhez mellékelni kell a kötvénytervezet szövegét.

Megbízási szerződés tartalma

A kibocsátói terv elkészítésének alapján kerülhet sor a megbízási szerződés megkötésére. A megbízási szerződésnek pedig a következőket kell tartalmaznia:

- a kibocsátás meghirdetésének tartalmát és módját;
- a kötvények értékesítésének módját;
- a már kibocsátott kötvényekkel kapcsolatos pénzügyi műveletek lebonyolítását.

A célszerű azonban az, hogy a kötelező elemeken túlmenően a kibocsátó szélesebb körű megbízást is adjon a pénzügyi intézetnek, esetleg a kibocsátott kötvények teljes körű gondozására vonatkozó megbízást is.

Pénzügyi intézet kötvény

Az eddigiek során a kötvényről általában esett szó, ezek között egyfelől arról, hogy a kötvény kibocsátására többek között a pénzügyi intézet is jogosult, másfelől pedig arról, hogy ha a kötvény kibocsátója nem pénzügyi intézet, kötelező a pénzügyi intézetek lebonyolítói feladatokkal való megbízása. Ennek az alpontnak keretében azt mutatjuk be, hogy milyen a szorosabban bankügyleti témakörbe tartozó pénzügyi intézeti kötvénykibocsátás.

Először is az szorul egyértelmű tételre, hogy a pénzügyi intézetekre is ugyanazok a szabályok vonatkoznak, mint a többi kibocsátóra, ha

maguk kívánnak kötvényt forgalomba hozni, leszámítva azt, amiről már ugyancsak szó esett, hogy ilyenkor szükségtelen a lebonyolítói feladatokkal egy másik pénzügyintézetet megbízni.

Ily módon a szabályok azonosságára való tekintettel célszerűbbnek tűnik, ha egy konkrét pénzügyintézeti kötvényt mutatunk be, mégpedig az Országos Takarékpénztár által kibocsátottat, különös figyelemmel arra, hogy a könny érdeklődésére leginkább számot tartó állampolgárok esetében talán a legnagyobb érdeklődésre a legnagyobb lakossági pénzügyintézet ügyletei tarthatnak számot.

Ezek után röviden ismertetjük annak a kötvénynek a lényegét, amelyet az Országos Takarékpénztár bocsátott ki 1987-ben saját kötvényként, és amely jelenleg is forgalomban van.

Az Országos Takarékpénztár az akkor még ehhez szükséges pénzügyminiszteri engedély alapján 3 milliárd forint névértékben bocsátott ki „Takarékpénztári kötvény”-t 10 ezer, 50 ezer és 100 ezer forintos címletekben. A kibocsátás célja az Országos Takarékpénztár lakásépítési forrásainak bővítése volt.

A kötvény kamataként az OTP évi 12%-ot állapított meg azzal, hogy a kötvény lejáratára 7 év.

A törlesztés 1991-től kezdődően, tehát 4 év elteltével 4 egyenlő részletben válik esedékessé, évente 25%-os részlettörlesztési összegben, a törlesztő szelvények ellenében.

A kamatozás kétféle módon került megállapításra.

Az egyik esetében az évi 12%-os kamat a kamatszelvevények évente történő beváltásával realizálható, a kötvényhez csatolt kamatszelvevények ellenében.

A másik esetben ha a kötvény tulajdonosa a kamat és a törlesztő szelvényeket évente nem váltja be, és a kötvénylejáratkor azt egybefüggően és hiánytalan állapotban mutatja be, úgy a kötvénytulajdonos részére a névérték és annak 12%-os kamatos kamata kerül megállapításra, ami a kamatos kamat évi változását figyelembe véve 17,3%-os hozamot jelent.

A kötvény egyébként oly módon került kibocsátásra, hogy a kötvény tulajdonosa maga határozhatta meg, hogy melyik kamatfeltételt választja.

A Takarékpénztár, minthogy fix kamatozású kötvényt bocsátott ki, és nem változó kamatozásút, a kamatfeltételeket nem változtatta, de az infláció mértékére figyelemmel kamatnövelés helyett egyoldalú kamatprémium-kifizetést határozott el. A kamatprémium mértékét 6%-ban állapította meg és annak esedékességét 1990. november 2-tól kezdődi időponttal vállalta megfizetni.

5. A kincstárjegy

A kincstárjegyet hazánkban a kincstárjegyről szóló 1987. évi 23. tvr. vezette be 1988-tól kezdődő hatállyal és azzal indokolva, hogy bár az állami költségvetés egyensúlya javult, a költségvetés évközi likviditás-igénye nagyobb az addig megszokottnál és ennek áthidalására jó eszközül szolgálhat ez az értékpapír.

A kincstárjegy az állam rövid lejáratú hitelszükségletének fedezetére szolgál, így a törvényerejű rendelet azt is kötelező jelleggel mondja ki – ellentétben a kötvény szabályozásával –, hogy a kincstárjegy beváltását a kibocsátástól számított egy éven belül be kell fejezni. Ez azt jelenti, hogy a lejárat alsó határa nincs megállapítva, de a felső igen, mert legfeljebb egyéves lejáratú lehet.

Kincstárjegy fogalma

A kincstárjegy fogalmát illetően az rögzíthető, hogy olyan pénzkövetelésre irányuló értékpapír, amelyben az állam arra kötelezi magát, hogy az ott megjelölt pénzeszköznek előre meghatározott kamatát, továbbá a pénzösszeget a kincstárjegy mindenkori tulajdonosának a megjelölt időben és módon megfizeti.

A kincstárjegy típusai

A kincstárjegy típusát illetően bemutatásra szóló értékpapír, amelyhez azonban az átruházhatóságot maga a törvényerejű rendelet deklarálja.

Kincstárjegy kamatozása

A kincstárjegy kibocsátásával keletkező államadósság növekedésének mértékéről a jogszabály szerint az évi költségvetési törvény rendelkezik, következésképpen a minden évben kibocsátásra kerülő kincstárjegyekről önállóan és évente kell rendelkezni. Ez értelemszerűen jelenti azt is, hogy mindig az adott viszonyoknak megfelelő mértékben kerül sor az új kincstárjegy kamatozásának megállapítására. A kincstárjegyek kamatmértékének változására jellemző, hogy az 1988. év során első ízben kibocsátott kincstárjegyek bruttó évi kamatlába 8%-os volt, háromhavi lekötés esetén, 9% hathavi lekötés esetén és 10% kilenchi lekötés esetén. A kamatokat pedig már eleve 20%-os forrásadó terhelte.

A kamatmérték bemutatásából következően már az is megállapítható, hogy a gyakorlatban a 3, 6 és a 9 havi lejáratú kincstárjegyek kerültek alkalmazásra. Egyébként a kincstárjegyek kamatozásának mértékváltozását érzékeltetően a jelenlegi kamatmértékeket is érdemes bemutatni, amelyek egyébként az 1989. december 13-tól kezdődően eladott kincstárjegyek esetében érdekesek. Így a háromhavi lekötésű kincstárjegy évi bruttó kamata 22, a hathavi 23 és a 9 havi 24%-os.

A kincstárjegyet belföldi jogi személyek és társaságok, valamint magánszemélyek egyaránt megvásárolhatják és a kincstárjegyen felüntetett kötelezettségek, tehát a névérték és a kamat kifizetése teljesítéséért a vásárlói körtől függetlenül az állam szavatol.

A kincstárjegy kibocsátója

A kincstárjegy kibocsátásának pénzügyi lebonyolítója a Budapest Bank Rt., a kincstárjegyeket azonban a Budapest Bank Rt.-vel kötött megállapodás alapján valamennyi pénzügyi intézet forgalmazza.

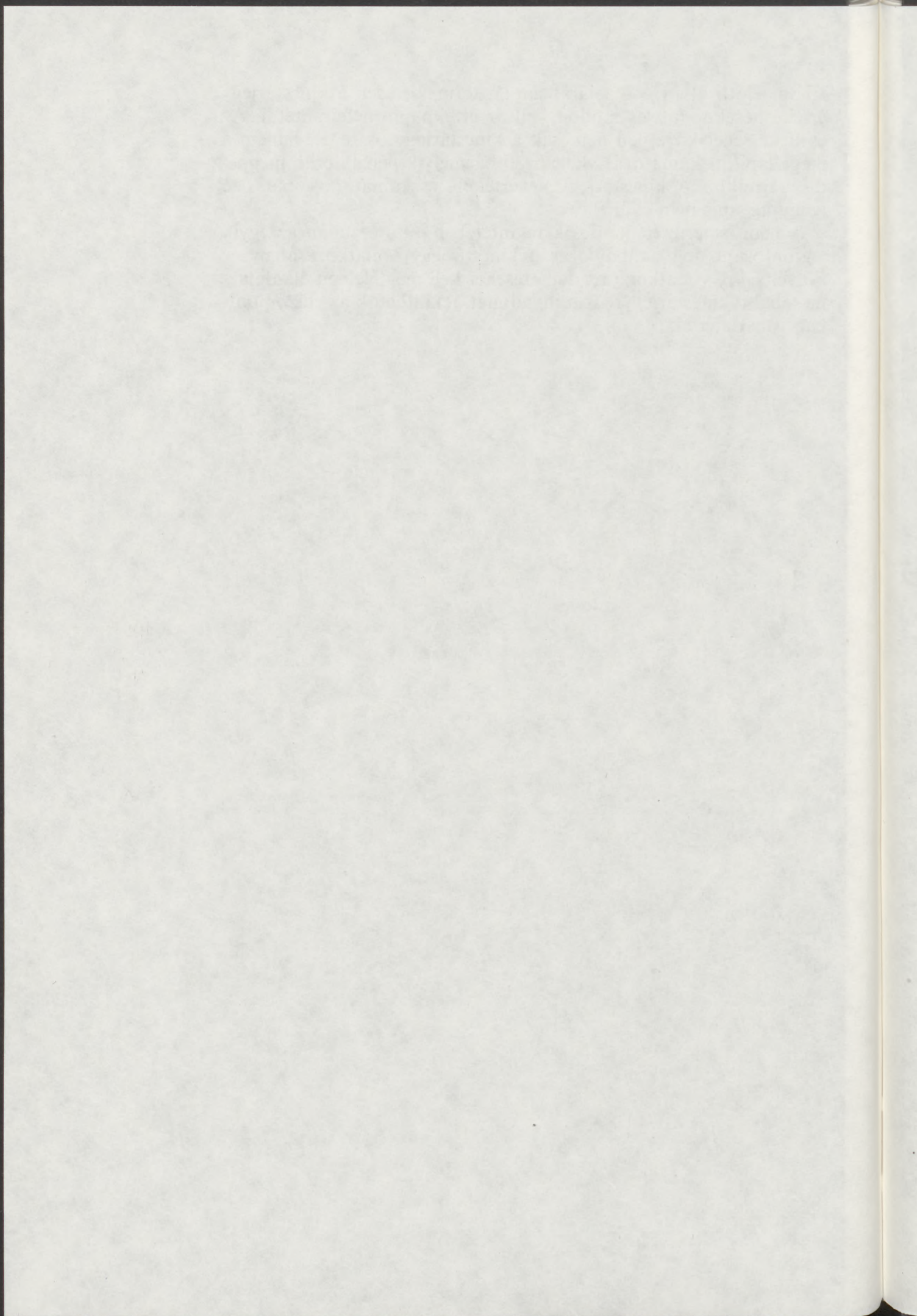
A kincstárjegy kamata adóköteles. Ebből következően ha a kincstárjegy tulajdonosa magánszemély, akkor az adót kamatfizetéskor a beváltó pénzügyi intézet vonja le a kamatból és csak a nettó kamatot fizeti ki. Ha a kincstárjegyet jogi személy mutatja be, számára a bruttó kamatot fizetik ki, amelyet a vállalat bevételei között szerepeltet, s többi jövedelmével összevonva adózik utána.

A lejárat előtti jogosultságok

Nagyon lényeges szabály, hogy a kincstárjegy csak a lejáratig kamatozik, és az esedékesség előtt kamat nem jár, s a kincstárjegy összegét sem lehet visszakövetelni. A lejárat előtti forgalmazásra természetesen van lehetőség; az eladható másnak, vagy pénzügyi intézetnek, ha az hajlandó az értékpapírt megvásárolni. A kamatot illetően pedig ennek keretében a megvásárló az átruházóval szabadon állapodhat meg és alku tárgya, hogy teljes kamatot, az eladáskori időarányos kamatot vagy esetleg csökkentett mértékű kamatot fizet a

lejárat előtti átvevő. A lejárat napját természetesen a kincstárjegy értékesítésekor hiteles módon kell az értékpapíron feltüntetni. Az esedékességet követően nemcsak a kincstárjegy összegét, hanem a megállapított kamatot is visszafizeti bármelyik pénzüintézet, mégpedig bármikor. A kincstárjegy névértékére és kamatára vonatkozó igény ugyanis nem évül el.

A nem ismertett kérdések tekintetében – s ez talán az egyik legfontosabb jogi szabályozás a kincstárjegy vonatkozásában – kötvényekre vonatkozó rendelkezéseket kell megfelelően alkalmazni, tehát a kincstárjegyre is irányadónak tekinthetők az előző pontban ismertettek.

A takarékbetét-szerződés

1. A takarékbetét-szerződés általában

Ptk. 533. § (1) Takarékbetét-szerződés alapján a pénzüintézet köteles a betevőtől takarékbetétkönyv vagy más okmány ellenében pénzt átvenni és annak összegét a szerződés szerint visszafizetni.

(2) A takarékbetétet bemutatóra szólóan vagy a rendelkezési jog fenntartásával lehet elhelyezni. A takarékbetét elhelyezhető a pénzüintézetnél más kedvezményezett részére is.

(3) A pénzüintézet a takarékbetét után a betételhelyezés idejére kamatot, illetőleg – nyeresémbetét esetén – a sorsolás eredményétől függően nyeresémbetétet fizet ki.

(4) A takarékbetét visszafizetéséért az állam helytáll. A takarékbetét összegének visszafizetésére és a kamat, továbbá a nyeresémbetét kifizetésére vonatkozó követelés nem évül el.

Betét fogalmán a takarékbetétkönyvben elhelyezett pénzt szokás érteni. Ez azonban túlzott leegyszerűsítést jelent. A szakirodalom szerint mindazokat a pénzösszegeket betétnek kell tekinteni, amelyeket a betétesek takarékbetétkönyv vagy más okmány ellenében takarékbetétként helyeznek el.

Megállapítható, hogy a betét és a takarékbetétkönyvben elhelyezett pénz nem azonos fogalom, hiszen nemcsak a takarékbetétkönyv, hanem az egyéb okmány ellenében elhelyezett pénzösszeg is betét, ha azt takarékbetétként helyezik el. Így betétnek minősül például az iskolai takarékkakció keretében való takarékkassza, jóllehet nem takarékbetétkönyv, hanem más okmány, adott esetben takarékbélyeg ellenében történik a pénz elhelyezése.

Azonban az idézett szakirodalmi álláspont is bizonyos mértékig a fogalom indokolatlan leszűkítését jelenti, mivel nemcsak a kifejezetten takarékbetétként történő pénz elhelyezése minősül betétnek.

Miután a fogalom tisztázása a szakirodalomban leggyakrabban előforduló nézetekkel való bizonyos szembenállást is jelent, indokolt kitérőt tenni az érthetőség kedvéért. Ez a kitérő a gazdálkodó szervezet bankszámla- és betétszerződésének témájához vezet el.

A Ptk. korábbi rendszerében a takarékbetét-szerződés és a számlaszerződés intézménye volt ismert. A takarékbetét-szerződés intézménye jellegénél fogva nem vonatkozhatott a gazdálkodó szervekre, így a szóban forgó szervezetek pénzelhelyezéseit a „számlaszerződések” rendszerébe kellett valahogyan beleilleszteni. Ez a rendszer megfelelő is volt mindaddig, amíg a gazdálkodó szervezetek kötelesek voltak

A betét fogalma

Gazdálkodó
szervek
betétszerződése

minden pénzeszközüket bankszámlán tartani, illetve mindenre kiterjedő pénzforgalmukat bankszámlán keresztül lebonyolítani, és a gazdálkodó szervezetet a pénzelhelyezés tekintetében önálló döntési jog nem illethette meg. Az említett kötelező előírás az új gazdaságirányítási rendszerben azonban részint kevésbé szigorú formát öltött (valamivel szélesebb lett a gazdálkodó szervek lehetősége a fizetések készpénzben történő teljesítésére), részint fokozatosan felismerték annak népgazdasági előnyeit, ha a gazdálkodó szervek is tartósabban kötik le pénzeszközeiket. Ez utóbbira vonatkozó döntést pedig rábízták a gazdálkodó szervekre, és a jogszabályi kötelezés helyett az ösztönzést helyezték előtérbe, vagyis rendszeressé tették azt, hogy a pénzeszközeiket meghatározott időre lekötő gazdálkodó szervek e tartós pénzelhelyezés esetére kamatot is kapjanak. Ez az újszerű megoldás a pénzeszközök egyre határozottabb elkülönítését is indokolta. S mivel ez a típusú pénzelhelyezés ettől függetlenül kötelezővé tette változatlanul a bankszámlán történő kezelést, kialakult a tipikus bankszámla (egyszámla, pénzforgalmi számla stb.) mellett a betétszámla is. Ez utóbbi lényege pedig – amellet, hogy az önkéntességet is előtérbe helyezte – éppen abban rejlett, hogy a pénzügyi intézet az így hozzáférhető pénzeszközzel a lekötés időtartama alatt számolhatott, azzal rendelkezhetett, az így lekötött pénzeszközöket egyéb célra felhasználhatta, vagyis a pénzeszköz elsősorban ezáltal öltött betéti jelleget.

Ennek ellenére a Ptk. korábbi rendszere a szóban forgó betéti viszonyok szabályozását továbbra is beolvasztotta a számlaviszonyba, amely annak semmiféle jellegzetességét nem volt alkalmas kifejezni. Az új Ptk. ezt a problémát felismerve, módosított a korábbi rendszeren. Így jelenleg szabályozza egyfelől a gazdálkodó szervekre és állampolgárokra egyaránt vonatkozó bankszámlaszerződés intézményét (Ptk. 529. §), másfelől elkülönítve egymástól az elsősorban gazdálkodó szervekre vonatkozó betétszerződést (Ptk. 530. §) és az állampolgári betétügyeket rendező takarékbetét-szerződést (Ptk. 533 – 535. §).

A Ptk. rendszerében tételes polgári jogi megközelítéssel is egyértelművé vált tehát, hogy a gazdálkodó szervek pénzelhelyezése esetében is létezik a betét, mégpedig a bankszámlán megjelenő betét. Mindez pedig azt is jelenti, hogy a betét jellegét nem a formája, hanem a tartalma határozza meg, vagyis – legalábbis, ami a gazdálkodó szervek pénzelhelyezését illeti – az ily módon elhelyezett pénzeszköz akkor is betét, ha az számlabetétként és nem takarékbetétként került a pénzügyi intézethez.

A betétszerződés

Általános következtetésként mindebből annyit érdemes levonni – s ez már nem kizárólag tételesjogi, hanem közgazdasági vonatkozású is –, hogy elsősorban akkor kerül előtérbe a betét fogalma, ha a pénzeszköz a pénzügyi intézetnél történő elhelyezése az elhelyező részéről (legalábbis az adott formában) nem jogszabályi kötelezettségen alapul, a pénzeszköz általában hosszabb-rövidebb, de meghatározott időre az elhelyező akarata alapján kerül elhelyezésre, lekötésre,

vagyis a pénz elhelyezése általában valamiféle takarékosági, tartalékolási elképzeléssel van kapcsolatban.

A Ptk. betétszerződés intézményével foglalkozó 530. §-a nem szűkíti le ezt a gazdálkodó szervek betétére. Az utolsó mondatból: „Ha a szerződő fél gazdálkodó szervezet, jogszabály eltérően rendelkezhet” ugyanis következik, hogy a betétszerződés nem kizárólag gazdálkodó szervezetekre létesített intézmény, s mivel egyéb megkötés nincs, természetes, hogy állampolgárokra is vonatkozhat.

Ezt támasztja alá egyébként a Ptk. 535. §-ának (2) bekezdése is, amely kimondja, hogy „magánszemélyek által bankszámlaszerződés keretében elhelyezett pénzeszközökre a takarékbetét-szerződés szabályait kell megfelelően alkalmazni”. Ebből is le lehet vonni azt a következtetést, hogy a Ptk. is lehetővé teszi a takarékbetét-szerződés tipikus intézménye mellett az állampolgári számlabetét intézményének az érvényesülését, amennyiben a pénzeszközök pénzintézetnél történő elhelyezése bankszámlaszerződés, betétszerződés keretében történik. Az előbbiekhöz azt érdemes még hozzátenni, hogy az állampolgárok szerződése – pontosabban a pénzeszközök elhelyezésére vonatkozó bankszámlaszerződés – is betétszerződésnek, pénzeik pedig betétnek tekinthetők.

A Ptk. 530. §-ának abból a kitételéből, miszerint: „betétszerződés alapján a pénzintézet köteles a szerződő fél által lekötött pénzeszközök után kamatot fizetni...” az a következtetés vonható le, hogy a betét fogalmához szorosan kapcsolódik a kamat is.

A betét fogalmát ezek után, összegezésésképpen a következőkben lehet meghatározni:

Betétnak kell tekinteni azokat a pénzeszközöket, amelyeket a betétesek takarékbetétkönyv vagy más okmány ellenében takarékbetétként vagy számlabetétként helyeznek el.

A betét fogalma tehát a szakirodalomban megjelenőnél szélesebb, mert mind a takarékbetét, mind a számlabetét beletartozik. Ezek után a takarékbetétkönyv fogalma is könnyebben világossá tehető. Takarékbetétkönyv a takarékbetét (és nem számlabetét), tehát a pénzeszköz takarékbetétként történő elhelyezését tanúsító okmány egyik változata. Ugyanezt tanúsíthatja egyéb okmány is, például az iskolai takarékosági akcióan kibocsátásra kerülő meghatározott címletű takarékbélyeg. Egyszerűbb fogalmazással: A takarékbetétkönyv okmány, amely az ügyfél birtokába kerül, a betét (vagyis a pénzeszköz) pedig a pénzintézetébe.

Természetesen ugyanez vonatkozik az egyéb e körbe tartozó okmányokra is. Tisztázásra ezután csak a betétszámla fogalma vár.

Ezzel kapcsolatban tulajdonképpen arra kell választ adni, hogy a betétszámla és a bankszámla azonos fogalmat takar-e.

A két fogalom nem esik egybe. A bankszámla a szélesebb fogalom, amelybe csak többek között tartozik bele a betétszámla. A bankszámla ugyanis a legkülönfélébb lehet. A betétszámlán kívül bankszámlának kell tekinteni a pénzforgalmi számlát, elszámolási számlát stb. A betétszámlának eddig egyik sajátos változata a csekkszám-

**Takarékbetét-
könyv fogalma**

Betétszámla

la; vagyis az a változat, amelynél a számlabetétes bankszámláján lévő követelése felett csekkel is rendelkezhet. Innét az oly gyakran használt elnevezés: csekkszámlabetét.

Szükségesnek tartjuk ezzel kapcsolatban megjegyezni a következőket is, bár ez már némileg túlmegy a fogalom tisztázásán, s inkább egy lényeges gyakorlati szempontra kívánja a figyelmet felhívni.

Sem a betétszámla, sem a bankszámla nem jogi (nem elsősorban jogi), hanem a számvittel kapcsolatos fogalom, vagyis a pénzügyi intézmény olyan technikai-számviteli eszköze, amelynek segítségével feltünteti a számlatulajdonos vagyont szaporító, illetőleg a csökkentő változásokat, azaz az ügyfél javára vagy terhére történő fizetéseket. A számlabetét, ugyanúgy mint az annake egyik speciális változatát jelentő csekkszámlabetét pedig a betétszámlán, csekkszámlán (bankszámlán) nyilvántartott számlatulajdonos tényleges vagyont képező pénzeszeget.

Végezetül pedig a fogalmi elhatárolást illetően a következők rögzítése szükséges: A takarékbetétek és a számlabetétek között a különbségek formaiak; mindekelőtt az, hogy a számlabetétek esetében a betétforgalmat folyamatosan és pontosan csak a pénzügyi intézmény nyilvántartása rögzíti, a betétes követelést így kizárólag a pénzügyi intézmény tartja nyilván számlaszerűen. Más kérdés, hogy időközönként, általában havonta, egyenlegértékesítő formájában a számlabetétes is tájékoztatja a pénzügyi intézményt számlájának állásáról, illetőleg a betét elhelyezése alkalmával a számlabetétes is kap valamiféle igazolást – többnyire a szerződés egy példányát – a jogviszony létrehozásáról. A takarékbetét esetében pedig a pénzügyi intézmény olyan okmányt – betétkönyvet, bélyeget vagy egyéb okiratot – is bocsát a takarékbetétes rendelkezésére, amely mindig pontosan mutatja és egyúttal bizonyítja a takarékbetét-követelés összegét. Természetesen bizonyos különbségek ezen kívül is vannak a csekkszámlabetét és a takarékbetét változatok között, ami azonban éppen az eltérő formák miatt adódik. Például hogy a számlabetét esetében nem biztosíthatják a számlabetétesek teljes anonimitását, mint a bemutatóra szóló takarékbetétek esetében, mert a csekkszámlabetét elhelyezése ellenében a csekkszámlabetétesek nem kapnak olyan okmányt, amely a későbbi fizetések egyedüli alapját képezhetné. Ezért szükséges, hogy a csekkszámlabetétek esetében a csekkszámlabetétes megnevezze magát, a számlát nevére nyissák meg, a számla feletti rendelkezés biztosítása érdekében aláírás mintáját is adja meg. Ezek és a még hasonló jellegű takarékbetét és csekkszámlabetét közötti eltérések azonban nem meghatározóak és a teljesen eltérő szabályozást sem indokolhatják.

Takarékbetét-szerződés a Ptk.-ban

A Ptk.-nak a takarékbetét-szerződésre vonatkozó szabályozásában néhány kitétel kissé elavult, a tételes jogi szabályozással már nincs is összhangban. Így a pénz átvételi kötelezettségére vonatkozó szabály még abból az időszakból maradt fenn, amikor a takarékbetét-konstrukciókat a jogszabályok hozták létre és tették értelemszerűen a pénzügyi intézmények kötelezettségévé a betétek feladatkörükhöz szorosan hozzátartozó elfogadását. Ezzel kapcsolatban már itt meg kell jegyezni, hogy a Ptk. által lehetővé tett takarékbetét-szerződésekre vonatkozó külön jogszabály ezt a kötelezettséget nem is emeli ki. Más kérdés, hogy a pénzügyi intézmény a pénz átvételére irányuló kötelezettség jelen viszonyaink közepette akkor is terheli, ha a konkrét takarékbetét-szerződési formát egyébként a jogi szabályokkal összhangban üzletszabályszerűen intézményesíti.

A Ptk. a takarékbetét-szerződés kétféle típusát különbözteti meg, a bemutatóra szólót és azt, amelyiket a rendelkezési jog fenntartásával lehet elhelyezni. Tulajdonképpen ezt a sajátos utóbb említett

típust egészíti ki az a változat, amikor a takarékbetét elhelyezője más kedvezményezettet jelöl meg betétesként.

A Ptk. — s ezzel tulajdonképpen további változatszerű megkülönböztetést is tesz — elhatárolja egymástól a kamatozó és a nyeresémbetéteket. Azt rögzíti ugyanis, hogy a pénzintézet a takarékbetét után a betételhelyezés idejére kamatot, illetőleg — nyeresémbetét esetén — a sorsolás eredményétől függően nyeresémet fizet ki.

A Ptk. takarékbetét-szerződés szabályozási részének egyik legjelentősebb része a takarékbetéteseket megillető legfontosabb jogoknak és kedvezményeknek a deklarálása. Így mindenekelőtt azt, hogy a takarékbetét visszafizetéséért az állam helytáll, és hogy mind a betét összegének visszafizetésére, mind a kamat, illetőleg a nyeresémény kifizetésére vonatkozó követelés nem évül el.

2. A takarékbetét

Tt. 1. § (1) Takarékbetét: a gyűjtésére jogosult pénzintézetnél (a továbbiakban: pénzintézet) takarékbetét-szerződés (Ptk. 533. §) alapján betétkönyv vagy más okirat (a továbbiakban: okirat) ellenében elhelyezett pénzösszeg.

(2) Takarékbetét bármilyen összegben — bemutatóra szólóan vagy a rendelkezési jog fenntartásával (névre szólóan vagy egyéb megkötéssel) — minden jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság és természetes személy elhelyezhet. Takarékbetét más kedvezményezett részére is elhelyezhető.

Tt. 2. § (1) A pénzintézet a takarékbetét után az általa közzétett kamatfeltételek és általános szerződési feltételek alapján a szerződésben meghatározott kamatot vagy egyéb hozadékot (a továbbiakban együtt: kamat) fizet vagy nyeresémbetét esetén — a sorsolás eredményétől függően — nyeresémet nyújt.

(2) A Magyar Nemzeti Bank elnöke a takarékbetétek kamatának mértékére a lekötési idő tartamához igazodó felső határ(ok)at állapíthat meg.

(3) A nyeresémény takarékbetétek nyereséményalapja számításának módját — a (2) bekezdésben foglalt felső kamathatárokra figyelemmel — a pénzintézet határozza meg. A számítás módját az általános szerződési feltételekben kell megállapítani.

Tt. 3. § (1) Takarékbetét

a) lekötési idő meghatározása nélkül (látra szólóan),

b) előre meghatározott lekötési időre (lekötéssel) helyezhető el.

(2) A pénzintézet a szerződés szerinti lekötési idő előtt felvett takarékbetét után — a tényleges elhelyezés idejére — járó kamatnak a kamatfeltételekben meghatározott hányadát fizeti ki.

(3) A takarékbetétbe történő befizetést, abból történő kifizetést, valamint a kamat jóváírását az okiraton fel kell tüntetni. Kifizetés csak az okirat egyidejű bemutatása mellett teljesíthető.

A takarékbetétről szóló 1989. évi 2. tvr. tulajdonképpen a takarékbetétek átfogó szabályozását tartalmazó 1952-ben megalkotott betétjogszabályok helyébe lépett. A szabályozás hatálybalépését követően eltelt 3,5 évtized alatt számos olyan pénzügyminiszteri rendelet is született, amely a szabályozási körébe vont betétkonstrukcióval, a kamatok konkrét mértékének meghatározására is kiterjedően részletes szabályokat tartalmazott.

A most említett szabályozások alapjául szolgáló eredeti viszonyokra azonban meghatározó kihatású változások következtek be. Létrejött a kétszintű bankrendszer, amelynek létrehozása során a Magyar Nemzeti Bank feladatává tették a monetáris irányítás részeként a betéti és hitelkamatok mértékének megállapítását is. Ugyanakkor időközben több olyan magas szintű jogi szabályozás lépett hatályba – mindenekelőtt a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló törvény –, amelyek a takarékbetétekről szóló eredeti jogszabályok rendelkezéseit vagy módosították, vagy azzal ellentétes rendelkezéseket tartalmaztak.

A bankrendszer szervezeti változása is alapvető befolyással kellett hogy legyen a takarékbetéti szerződésekre, mert míg korábban e vonatkozásban a jogszabályok az Országos Takarékpénztár számára biztosítottak monopolhelyzetet (csak később oldották ezt részlegesen a takarékszövetkezetekre kiterjesztő szabályok) az új szervezeti felépítés az univerzális bankok rendszerét hozta létre és ez indokoltta, sőt szükségessé tette azt, hogy a kifejezetten lakossági feladatokat ellátó Országos Takarékpénztár és takarékszövetkezetek mellett a többi bankok is megkapják a lakossági betétgyűjtés lehetőségét, illetőleg a betéti szerződéskötésekre való jogosultságot.

Elsősorban ezek a változások tették fenntarthatatlanná azt a gyakorlatot, hogy a pénzügyminiszter szabályozza normatív úton az egyes konkrét betétkonstrukciókat, ezen belül pedig a kamatokra is kiterjedő részletes betéti feltételeket. Olyan új takarékbetéti szabályozásra volt tehát szükség, amely a pénzügyi lehetőségeihez igazodva rugalmasan tud reagálni a helyzetre és erre csak olyan rendszer lehetett alkalmas, aminél az egyes betétformák feltételeit maguk a betétgyűjtésre felhatalmazott pénzintézetek dolgozhatják ki. Az új betéti jogi szabályozásnak ehhez kellett rugalmas kereteket biztosítani, ugyanakkor a betétesek részére is szükséges volt a megfelelő garanciák biztosítása, mégpedig általánosított formában, azaz normatív úton.

A takarékbetétről szóló, s előbbi célokat megvalósítani szándékozó új jogi szabályozásból a következők szorulnak kiemelésre:

A
takarékbetét-
szerződés alanyai

A takarékbetét-szerződés adósi pozíciójában továbbra is csak a pénzintézet jelenhet meg, de nemcsak a korábban erre kijelölt Országos Takarékpénztár és Takarékszövetkezet, hanem mindaz a pénzintézet, amely alapszabályában a takarékbetétek gyűjtésére felhatalmazást kap.

A takarékbetét-szerződés hitelezői oldalán most már deklaráltan nemcsak a magánszemélyek, hanem minden jogi személy, továbbá a jogi személyiséggel nem rendelkező gazdasági társaság is megjelenhet. A normatív jellegű konstrukciós szabályozás megszüntetésének következtében a betétes érdekét az az új szabályozás fejezi ki, miszerint a pénzintézet a takarékbetét után az általa közzétett kamatfeltételek és általános szerződési feltételek alapján tartozik a szerződés-

ben meghatározott kamatot vagy egyéb hozadékot fizetni, illetőleg nyeresémbetét esetén a sorsolás eredményétől függően nyeresémbetét nyújtani.

Tekintettel arra, hogy a rendkívül nagy hitelkereslet miatt a betétek esetén már korábban is erős kamatverseny alakult ki a pénzüintézetek között, ami a pénzüintézeteket a betéti kamatok sokszor indokolatlan mérvű növelésére ösztökélte, szükségesnek látszott, hogy a nem kívánatos méretű kamatnövelési verseny visszaszorításra kerüljön, miéért a jogszabály lehetőséget biztosít a Magyar Nemzeti Bank elnöke számára arra, hogy a betétkamatok esetében felső határt, illetve felső határokat állapítson meg. Jelenleg ennek a törvényerejű rendeletben adott felhatalmazásnak az alapján a Magyar Nemzeti Bank elnöke a 10/1989. (XII. 30.) MNB számú rendelkezéssel módosított, a belföldi magánszemélyek betéteinek és pénzüintézeti kölcsöneinek kamatfeltételeiről szóló 7/1988. (XII. 31.) MNB számú rendelkezés rendelkezik. Ennek lényege, hogy a pénzüintézet a nála elhelyezett betétekre az MNB rendelkezésben megállapított kamatplafonon belüli kamatot fizethet. Jelenleg – bár hangsúlyozni kell, hogy ezek nemcsak az elmúlt időszakban, hanem várhatóan a jövőben is sűrűn kerülnek módosításra – a következő kamatplafonokat rögzítik: az egy éven belüli lejáratú, lekötés nélküli betétek esetén az évi 14%-ot; az egy éven belüli lejáratú, előre meghatározott időre lekötött betétek esetén az évi 22%-ot, az egyéves, illetve egy éven túli, de három éven belüli lejáratú betétek esetén az évi 26%-ot nem haladhatja meg a kamat.

A kamat felső határa

Az említett bankok között elharapódzott kamatversenyre tekintettel a szóban forgó MNB elnöki rendelkezés azt is rögzíti, hogy a korlátozás szempontjából betéti kamatnak minősül minden betétből származó jövedelem, függetlenül attól, hogy milyen címen fizették ki. Így nemcsak a kamat, hanem a prémium vagy bármilyen jellegű juttatás beleszámít abba a felső határba, amit az adott időszakra éppen a Magyar Nemzeti Bank elnöke megállapít. Azt is rögzíti ez a rendelkezés, hogy a kamat felső határára vonatkozó rendelkezésbe az is beleszámít, amit a magánszemélyeknek a kamat adójaként kell fizetniük a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló jogszabályi rendelkezés szerint. Ez jelenleg egyébként 20%-os adómértéket jelent, amihez hozzá kell tenni mindjárt azt is, hogy ez a magánszemély számára több szempontból is előnyös. Először is azért, mert a 20%-ot a jövedelem nagyságától függetlenül kell adóként fizetni, de az sem elhanyagolható kedvezmény ebből a szempontból, hogy a betétből származó kamatjövedelem nem kell a kamatot élvező magánszemély egyéb jövedelmével összevonni, tehát a kamatjövedelem az egyébként progresszív adómértékre nincs befolyással.

Azt is e témakörben kell – ismételtelen – rögzíteni, hogy a kamat felső határanak szabályozása szempontjából jelenleg a megtakarítás formájának elnevezése sem bír jelentőséggel és ez akkor is irányadó, ha a lakossági megtakarítás nem takarékbetéti, hanem értékpapír formát ölt. Ez annak érdekében szükséges, hogy egyik pénzüintézet se tudjon a másik rovására kedvező versenyfeltételeket biztosítani, pontosabban a megtakarítás takarékbetéti formájától való eltérése se biztosíthatson lehetőséget a megtakarítani szándékozó lakossági pénzeszközök más pénzüintézettől való elcsábításra.

Az új jogi szabályozás a kialakult gyakorlatnak megfelelően a takarékbetét elhelyezésének két alapváltozatát, a lekötési idő meghatározása nélküli és a meghatározott időre lekötött takarékbetét

A lekötési idő

változatát intézményesíti. A korábbi jogi szabályozástól eltérően azonban a betétesek érdekeire tekintettel lehetőséget biztosít arra, hogy a meghatározott időre elhelyezett, de a szerződés szerinti lekötési idő lejártáig előtt felvett takarékbetétek esetében is fizethető legyen kamat. Természetesen ennek mértéke alacsonyabb kell hogy legyen annál, mintha a betétes a szerződés szerinti lekötési idő lejártáig hagyta volna takarékbetétét a vele szerződő pénzintézetnél.

Azt azonban ez a jogszabály már mindenképpen a pénzintézetek belátására bízta, hogy ténylegesen milyen kamatfeltételeket állapít meg e most tárgyalt esetre vonatkozóan.

Bamutatóra
szóló, névre szóló

Az új jogszabály – a Ptk. rendelkezéseivel egybevetően – lehetővé teszi a bemutatóra szóló és a névre szóló, fenntartással való betételhelyezést, de a fejlődő banktechnika lehetőségeire figyelemmel elvi utat nyit ahhoz is, hogy a fenntartásos takarékbetétek esetében a név megjelölése helyett a betétes egyéb feltételt határozzon meg a betétre visszafizetésének feltételül.

Kedvezményezett
a szerződésben

Tt. 10. § Nagykorú betétes a takarékbetét elhelyezésekor úgy rendelkezhet, hogy elhalálása esetén a takarékbetétet az általa megjelölt kedvezményezett részére kell visszafizetni. Az így elhelyezett takarékbetét nem tartozik a takarékbetétes hagyatékához, a kedvezményezett a takarékbetét felett a hagyatéki eljárás lefolytatásától függetlenül rendelkezhet.

Tt. 11. § Több személy által együttesen elhelyezett takarékbetét esetében – egybehangzóan meghatározott feltétel vagy korlátozás hiányában – valamennyi betétes egyetemlegesen jogosult a takarékbetét feletti rendelkezésre.

Tt. 12. § (1) A takarékbetét kamatozása – ha a szerződés másként nem rendelkezik – a befizetést követő napon kezdődik és a kifizetést megelőző napon végződik.

(2) A takarékbetét után járó kamat – a takarékbetétből történő teljes kifizetés esetét kivéve – minden év december hó 31. napján esedékes.

(3) A fel nem vett kamatot az esedékességkor a takarékbetét összegehez hozzá kell adni (tőkésítés).

Tt. 13. § (1) A pénzintézet nem jogosult a takarékbetét után járó kamat mértékének egyoldalú módosítására, kivéve ha ezt a jogát a szerződésben kikötötte.

(2) Az új kamatmértéket legalább tizenöt nappal a módosítást megelőzően a napilapok útján és a pénztártermekben kifüggesztett hirdetésben kell jelenteni.

(3) Amennyiben a betétes a pénzintézet módosítását nem fogadja el, úgy jogában áll a szerződést felmondani. A felmondási idő lejártáig a pénzintézet az eredetileg megállapított kamat megfizetésére köteles.

(4) A felmondási idő harminc nap, ha a szerződés másként nem rendelkezik.

A Ptk. teremtette elvi lehetőségeken belül az új jogi szabályozás konkretizálja azt az elmúlt időszakban bevált gyakorlatot, amely arra biztosít lehetőséget, hogy nagykorú betétes úgy helyezzen el

takarékbetétet, hogy az ne tartozzon a takarékbettéés hagyatékához és a takarékbetét összegét, valamint kamatait vagy nyereseményét a hagyatéki eljárás lefolytatásától függetlenül az általa meghatározott kedvezményezett részére fizesse vissza a pénzüintézet.

Tekintettel arra, hogy a gyakorlatban nagymértékig elterjedt a több személy által együttesen történő betételhelyezés – különösen házastársak között –, ezért a jogszabály most már ennek elvi lehetőségét külön is kimondja és ezt a lehetőséget megteremtő deklarációt azzal is kiegészíti, hogy ha nincs az összes betételhelyező által egybehangzóan meghatározott korlátozás a takarékbetét feletti rendelkezésre, akkor valamennyi együttesen elhelyező bettéés egyetemlegesen jogosult a takarékbetét feletti rendelkezésre.

A korábbi jogszabályok általános vonatkozásban nem teljeskörűen szabályozták a kamatszámítás módját, és ez gyakorta jogvitákra adott alkalmat. Az új jogi szabályozás ezért külön foglalkozik a kamatozás számítási kérdéseivel és így kimondja, hogy amennyiben a szerződés másként nem rendelkezik, a takarékbetét kamatozása a befizetést követő napon kezdődik és a kifizetést megelőző napon végződik. Egyébként már itt megemlítjük, hogy például a takaréklevel esetében a korábbi jogi szabályozás, illetve az azáltal teremtett konstrukciók szerződéses alapra helyezése fenntartva ezt a rendszert más módon állapítja meg a kamatszámítás módját. Erről természetesen konkrétan majd a takaréklevel kapcsán szólunk.

A jogszabály azt is kimondja, hogy a takarékbetét után járó kamar – a takarékbetétből történő teljes kifizetés esetét kivéve – minden év december hó 31. napján esedékes és ehhez az az új jogi szabály is hozzátartozik, ami egyébként eddig is így volt, csak most került deklarálásra, hogy a fel nem vett kamatot az esedékességkor a takarékbetét összegéhez hozzá kell adni, azaz a kamatokkal a betétet tőkésíteni kell.

Az új takarékbetéti szabályozásnak talán legfontosabb – a régi szabályozástól eltérő – rendelkezése az, hogy lehetőséget teremt a kamatmeghatározás szempontjából rugalmas takarékbetét-szerződések kötésére. A korábbi jogi szabályozás a konstrukcionális részletszabályok megállapításának rendszeréből következően a régi takarékbetét-szerződések ebből a szempontból rendkívül rugalmatlannak voltak, hisz nem tették lehetővé a takarékbetétek kamatmértékének módosítását sem lefelé, sem felfelé. A kamat változását igénylő körülmények hatására így mindig amikor indokoltá vált a kamat módosítása, új jogszabályi rendelkezésre volt szükség. Ez sem jogelméleti, sem gyakorlati problémát azonban annak következtében nem jelentett, hogy az elmúlt évtizedekre az infláció volt a jellemző, miértis a betétek kamatait nem lefelé, hanem felfelé kellett megváltoztatni. Az új jogi szabályozás e vonatkozásban azt tűzte ki döntő fontosságú szabályozásként célul, hogy a pénzüintézetek a jogszabály hatályba lépésétől kezdődően már úgy köthessenek betétszerződéseket, hogy a kamatmértékek megváltoztatására jogszabály hozatala nélkül is lehetőségük legyen.

**Együttesen
elhelyező
betétesek**

**Kamatszámítás
módja**

**Kamatmeghatá-
rozás**

Ehhez kapcsolódik egyébként az új jogszabálynak a kissé bonyolultnak tűnő átmeneti szabályozási rendszere, amely azonban alapvetően azt a reális célt szolgálja, hogy a már korábban megkötött sok milliós betétszerződés esetében is, meghatározott türelmi idő leteltével, módja legyen a pénzügyintézetnek az új rendszer szerinti kamatváltoztatási megoldási lehetőségeket beépítve az intézményesített szerződésmódosításra. E vonatkozásban abban nyújt a törvényerejű rendelet segítséget a pénzügyintézetek számára, hogy amennyiben az egyes betéti változatokra meghatározott türelmi idő letelte után sem hajlandó a korábbi betétes ügyfél a korábbi betétszerződési feltételeket az új jogszabály szerinti feltételekre módosítani, akkor a lekötött betétek a jogszabály erejénél fogva válnak látra szóló betétekké, vagyis olyan betétekké, amelyeknek a kamatozása kedvezőtlen a betétesek számára. (Az Alkotmánybíróság 13/1990. (VI. 18.) AB határozata a Tt. 17. §-át alkotmányellenesség miatt semmisnek nyilvánította.)

A kamatváltoztatás lehetőségét biztosító jogszabályi rendelkezés ugyanakkor súlyt helyezett arra is, hogy ennek ellentételeként a betétesek érdekeit szolgálóan garanciális rendelkezéseket is tartalmazzon. Így mindenekelőtt azt, hogy a pénzügyintézeteknek a kamat mértékének egyoldalú módosítására általában nincsen lehetősége, csak akkor, ha ezt a jogát a szerződésben konkrétan kikötötte. Idetartozik továbbá az a garanciális jellegű szabály is, miszerint a pénzügyintézet a kamat mértékének megváltoztatását, illetőleg az új kamatmértéket legalább 15 nappal a módosítást megelőzően köteles napilapok útján és a pénztártermekben kifüggesztett hirdetésekben bejelenteni. Amennyiben pedig a betétes a pénzügyintézet módosítását nem fogadja el, úgy jogában áll a szerződést felmondani. A felmondás esetében pedig a felmondási idő lejártáig – amely ha a szerződés másként nem rendelkezik 30 nap – a pénzügyintézet az eredetileg megállapított kamat megfizetésére köteles. Ennek természetesen akkor lenne csak gyakorlati jelentősége, ha az inflációs politika megváltozna és ellentétes irányú változások következnenek be és ebből adódóan az infláció mértéke csökkenésének arányát figyelembe véve a pénzügyintézeteknek a kamatokat lefelé elmozdulva kellene megváltoztatni.

– Ugyancsak a betétesek érdekét szolgáló garanciális rendelkezések körébe tartozik az az új szabályozás, miszerint a pénzügyintézet köteles a takarékbetétre vonatkozó jogszabályokban, valamint az üzletszabályzatában foglalt rendelkezéseket, az általános szerződési feltételeket és a kamatmértékeket a pénztártermekben kifüggeszteni. Ennek konkretizálására majd az egyes betétformák bemutatása kapcsán térünk vissza.

Megsemmisítés

Tt. 15. § A takarékbetét elhelyezéséről kiállított okirat elvesztése vagy megsemmisülése esetére az okiratok megsemmisítésére vonatkozó általános szabályok az irányadók.

Az eddigi felemás szabályozással szemben a takarékbetét elhelyezéséről kiállított okirat elvesztése vagy megsemmisülése esetére az új jogszabály az okiratok (értékpapírok) megsemmisítésére vonatkozó

szabályok alkalmazását rendeli. Ez gyakorlatilag azt jelenti – mi-ként ezt viszonylag részletesebben a kötvényekkel foglalkozó résznél ismertettük –, az illetékes közjegyzők jogosultak a megsemmisítési eljárás lefolytatására, mégpedig függetlenül attól, hogy az elveszett vagy megsemmisült betétkönyv bemutatóra szóló vagy fenntartás-hoz kötött. A korábbi felemás szabályozást illetően ez a korábbiak-ban oly módon nyert szabályozást, hogy a bemutatóra szóló betétek közjegyzői hatáskörbe tartoztak, a fenntartásos betétkönyv meg-semmisítése pedig a betétszerződést kötő pénzügyi feladata volt. Ezt az utóbbi, hatósági jellegű feladatot kívánta a felemás eljárás felszámolásának szempontján túlmenően a jogi szabályozás felszá-molni, és mindkét változatra a közjegyzői hatáskört biztosítani. Ez a közjegyzői hatáskör azonban egy kissé sérelmes a betétjüket fenntartással elhelyezők számára, mert míg a korábbi pénzügyi eljárás egy hónap alatt lefolytatható volt, addig a közjegyzői eljárás most már erre vonatkozóan is egy év. Más kérdés, hogy fenntartással elhelyezett takarékbetétkönyvek esetében kisebb a rizikója a pénzin-tézetnek, a megsemmisítési eljárás befejezése előtti betétkiszolga ltá-snak, így az ügyfelekkel való jó kapcsolat biztosítása érdekében általában legalább részki fizetésekre a pénzügyi intézetek saját kockáza-tukra ilyen esetekben is vállalkoznak.

3. A takarékbetétszerű szerződések

A számlaszerűen vezetett betétszerződési formák közül ide sorol-tuk konkrétan az átutalási, a lakáscélú és a nyugdíj-előtakarékossági betétet, továbbá a letéti elnevezést viselő gépkocsi- és lakásigénylési letétet. A Ptk. 535. § (2) bekezdésében foglalt szabályozás ugyanis akként rendelkezik, hogy a magánszemélyek által bankszámlaszer-ződés keretében elhelyezett pénzeszközökre a takarékbetét-szerző-dés szabályait kell megfelelően alkalmazni.

Elvi alapok

A Ptk. változatlanul megmaradt korábbi rendszerén belül, ugya-nis még ma is jelentősége van – ha jelentősen korlátozott mértékben is – a magánszemélyek és a gazdálkodó szervezetek, illetőleg egyéb jogi személyek betétei között. Nyilvánvalóan alapvetően a csak a magánszemélyeket megillető különféle, és éppen a takarékbetét-szer-ződés Ptk.-ban intézményesített típusához kötött betéteseket megil-lető jogok és kedvezmények szempontjából. Ily módon a gyakorlat szempontjából nagyobb jelentősége van annak, hogy magánszemé-lyek vagy a magánszemélyek körén kívül állók kötik-e a betéti szerződést, mint annak, hogy a betéti szerződés formája bankszámla, illetőleg betétszerződés, vagy takarékbetét-szerződés. Ebből kiindul-va a könyvön belül az egyes témák fejezetenkénti elhelyezésénél is azt tartottuk fontosabbnak, hogy magánszemélyek vagy nem ma-gánszemélyek kötik a szóban forgó betéti jellegű szerződést. Az átutalási betét, a lakáscélú betét és a nyugdíj-előtakarékossági betét esetében pedig az döntötte el az idesorolást, hogy ezeknél a konkrét

betétformáknál kizárólagos a magánszemélyek egyik félként való jogviszonyban történő részvétele. Lényegileg ugyanez a helyzet a gépkocsi- és a lakásigénylési letét esetében, amelyet szintén csak kizárólag magánszemélyek jogosultak a pénzüintézzettel szerződést kötni.

Kiegészítő szempontként talán még érdemes megemlíteni, hogy az átutalási betétet, pontosabban az átutalási betétre vonatkozó korábbi külön konstrukciós jogszabályt szintén a takarékbetétről szóló 1989. évi 2. sz. törvényerejű rendelet helyezte hatályon kívül, következésképpen – bár elméletileg éppen a bevezető szakaszaiból következően vitatható módon – ezt a betétszerződési formát a jogszabályalkotók is inkább – számlaszerű kezelésük ellenére – takarékbetétként fogták fel. Ami pedig a lakáscélú betéteket, a nyugdíj-előtakarékossági betéteket, valamint a gépkocsi- és a lakásigénylési letétet illeti, azokra részben vagy egészben még az új betéti szabályozást követően is külön konkrét jogszabályok vonatkoznak, vagy legalábbis erre vonatkozóan is tartalmaznak konkrét előírásokat és ezek az előírások természetüket tekintve a takarékbetéti változatokhoz közelítik ezeket a formákat is.

Ami pedig a gépkocsi- és a lakásigénylési letétet illeti, annál talán még az is kiemelésre szorul, hogy elnevezésükből következően ezek nemcsak takarékbetétnek, hanem az általánosabb fogalom szerinti betétnek sem volnának minősíthetők, mégis tartalmi megközelítés esetén ezek is megfelelnek a betétekkel szemben támasztható jogi követelményeknek és banki kezelésük is számlaszerűen történik, tehát oly módon, mint például a lakáscélú betétek vagy az átutalási betét. Tulajdonképpen a gépkocsiletét és a lakásigénylési letét esetében még azt a megjegyzést is meg merjük kockáztatni, hogy legalábbis banki szempontból ez a változat nem letét, hanem betét, természetesen egyszerűen betét és nem takarékbetét.

Az egyes változatok közül az általános jellemzőkön túlmenően azokat a konkrét feltételeket ismertetjük, amelyeket az Országos Takarékpénztár alkalmaz, illetőleg amelyeket üzletszabályzatilag intézményesített. Egyúttal arra is felhívjuk a figyelmet, hogy az idetartozó formák kamatfeltételeit is közöljük, de ez inkább csak tájékoztatási célt szolgál, mivel ezen a téren elég gyakoriak a módosítások, vagyis nem kizárt, hogy a könyv megjelenésének időpontjában már a közölt kamatfeltételek túlhaladottá válnak. Ezért azt javasoljuk olvasóinknak, hogy a mindenkori kamatfeltételekről mindig az adott időszakban kell meggyőződni, aminek lehetősége adott, hisz a pénzüintézetek kötelesek pénztártermeikben mindig az aznapra irányadó kamatfeltételeiket tartalmazó hirdetményeiket közzétenni.

**Kamatozó
könyves
takarékbetét**

A kamatozó könyves takarékbetét esetén a pénzüintézet a betétes részére mindig takarékbetétkönyvet szolgáltat ki, amelyben valamennyi változást, a forgalmakat naprakészen tünteti fel.

A takarékbetétkönyv az ügyfél birtokában van, tehát a takarékbetétkönyvből forgalmazni csak annak egyidejű bemutatásával lehet, mégpedig attól függetlenül, hogy az bemutatóra szólóan vagy fenn tartással került elhelyezésre.

A kamatozó könyves takarékbetétet

- lekötési idő meghatározása nélkül, ún. látra szólóan, vagy
- előre meghatározott lekötési időre, vagyis lekötéssel lehet elhelyezni.

A takarékbetétet lekötni

- egy évre,
- két évre vagy
- három évre lehet.

A most bemutatásra kerülő takarékbetétek kamatmértéke a könyv elkészítésének időszakában, vagyis 1990 áprilisában a következő:

A látra szóló takarékbetét évi kamatmértéke 8%, méghozzá nettó 8%. Ezzel kapcsolatban kiemelésre szorul, hogy a lekötés nélküli látra szóló betétek esetében a pénzüintézet csak nettó kamatmértéket állapít meg, illetőleg közöl, mivel a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló törvény ezt a betéti formát, pontosabban ennek a betéti formának kamatjövödelmét adómentessé nyilvánította. Ily módon a bruttó kamatláb mérték megjelölése ennél a formánál szükségtelen, mint ahogy szükségtelen közölni azoknál a változatoknál is a bruttó kamatmértéket, amelyeket ugyancsak adómentességi körbe sorol a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló törvény. Erre természetesen az egyes formák bemutatásánál szükséges utalni. (Egyébként ennek az elsőként bemutatásra kerülő betétformának a keretében a többi betéti formára kiterjedően is már itt jelezzük, hogy mindegyiknél az 1990 áprilisában irányadó kamatmértékeket ismerteti a könyv.)

A lekötött takarékbetétek esetében már a személyi jövedelemadóról szóló törvény nem mentesíti a kamatjövödelmet, miéztis a megfelelő tájékoztatás célját az szolgálja, hogy a nettó és a bruttó kamattételek is közlésre kerüljenek. Ezzel összefüggően – ugyancsak a további formákra is vonatkoztatandóan – megemlíteni szükséges, hogy a személyi jövedelemadóról szóló törvény szerint a kamatjövödelem utáni 20%-os jövedelemadó a betétet terheli, de méltányosságból a bruttó kamatmérték alapul vételével számított 20%-os kamatadót jelen körülmények között a pénzüintézetek betétes ügyfelei helyett magukra vállalják.

A lekötött kamatozó takarékbetétek kamata a következő:

- egyéves lekötés esetén évi 19%-os nettó, 23,75%-os bruttó;
- kétéves lekötés esetén évi 19,5% a nettó, 24,375% a bruttó;
- hároméves lekötés esetén évi 20% a nettó, 25% a bruttó kamatmérték.

Ennek a takarékbetétnek kamatozása – az általános előírásokkal egybevágóan – a befizetést követő napon kezdődik és a kifizetést megelőző napon végződik.

Minthogy a takarékbetétekről szóló jogszabály a kamatszámítás módjának közlését is kötelezővé teszi, így bemutatjuk azt a képletet is, amelynek alapul vételével az Országos Takarékpénztár a kamatot számítja.

$$K = \frac{\text{tőke} \times \% \times \text{napok száma}}{360 \times 100}$$

A lekötési idő lejártá előtt felvett betéteknél a pénzüintézet csökkentett mértékű kamatot térít, méghozzá a mindenkori látra szóló betéti kamatnak 2%-kal csökkentett mértékű kamatát. Ez a kamattérítési lehetőség azonban csak az új jogi szabályozás hatálybalépésétől kezdődően lehetséges, ezért az 1989-et megelőző időszakra ennek a kamattérítésnek nincs visszamenőleges hatálya, tehát a korábbi betétek esetében a jogszabály megjelenésének, illetőleg hatálybalépésének időpontját megelőző időszakra kamatot a lekötési idő lejártá előtt felvett betétek esetében nem térít és a jogszabály hatálybalépését követő részidőre 6%-os kamatot nyújt a pénzüintézet ügyfeleinek.

Egyébként a lekötési idő lejártá előtt felvett betéteknél a kamatvisszaszámolás mindig a még fennálló legrégebbi betétből történik, az ügyfél érdekében.

A takarékbetét elhelyezésének sajátos formája a takaréklevél, amelynek ellenében a pénzintézet jogosult pénzt átvenni és köteles annak összegét kamataival együtt a szerződés szerint visszafizetni.

A takaréklevelet ugyancsak egyaránt lehet bemutatóra szólóan és fenntartással elhelyezni.

A takaréklevél-betétek korábban csak fix címletűek voltak, 1990. március 1-jétől kezdődően azonban már – akár „takaréklevél-betét plusz” elnevezéssel, akár enélkül – bianco jellegű is lehet.

A takaréklevél-betét elsősorban a több évre takarékoskodók számára előnyös, kamata progresszív, az eltelt idő arányában növekszik.

A fix címletű takaréklevél-betétek 5000, 10 000, 20 000 és 50 000 Ft összegre szólnak. A takaréklevél-betét kamat teljes naptári hónapok után kerül térítésre és azt – ellentétben a kamatozó könyves takarékbetétek változatával – csak a betéti összeg felvételével, azaz a betét megszüntetésével együtt lehet kifizetni. A takaréklevél esetében tehát arra nincs lehetőség, hogy a betétes a tőke összegétől függetlenül csak a kamatot vegye fel külön.

A takaréklevél jellegéből, különösen a fix címletekből adódik az is, hogy a takaréklevélre elhelyezett összeghez újabb összeget hozzátenni, vagy abból részösszeget felvenni nem lehet. Ennek ellenére azonban arra a pénzintézet lehetőséget biztosít, hogy a nagyobb összegű takaréklevél-betétekre, részösszeg jellegű kifizetést teljesítve, a fennmaradó összegnek megfelelő részt kisebb címletű takaréklevélre kicserélje. Ebben az esetben az elhelyező kívánságára a bennmaradó összeget a kamatozás kezdő időpontjának fenntartásával, tehát jörfolytonosan cseréli ki kisebb címletű takaréklevéltre.

A takaréklevél-betét kamatozása másként alakul a fix címletű, valamint az 500 ezer Ft-ot el nem érő bianco, takaréklevél-betétek esetében és az 500 000 Ft-ot elérő, vagy azt meghaladó névértéküként kiállított takaréklevél-betét plusz változata esetében. A fix címletű és az 500 ezer Ft-ot el nem érő bianco takaréklevél-betétek kamatozása a következő:

- egy éven belüli megszüntetés esetén kamattérítés nincs, amihez azt is hozzá kell tenni, hogy még az a csökkentett mértékű kamattérítés sem illeti meg a betétest, ami a kamatozó könyves takarékbetétek esetében került bemutatásra;
- egy év utáni felvét esetén évi 19%-os nettó, 23,75%-os bruttó;
- két év utáni felvét esetén évi 19,5% nettó, 24,375% bruttó;
- 5 év utáni felvét esetén évi 20,4% nettó, 25,5% bruttó és
- 6 év utáni felvét esetén évi 20,8% nettó, 26% bruttó a kamatmérték.

Szükséges azonban azt is kiemelni a kamatozás tekintetében, hogy a hat év elteltét követően a takaréklevél-betét tovább kamatozik (tehát az értékpapírok kamatozási rendszerétől alapjaiban eltérő módon), csupán a kamatprogresszió áll meg és ettől kezdődően bármeddig is hagyja a betétes pénzét takaréklevél-betétben, mindvégig a legkedvezőbb progresszív mértékű kamatszázalék alapulvételével kamatozik tovább betétje.

A takaréklevél-betét plusz új formációján belül a kamatozás mértéke nem ahhoz kapcsolódik, hogy új, bianco jellegű takaréklevél-betétről van-e szó vagy a hagyományosnak tekinthető fix címletűről, hanem a kamatozás mértékét a szerint állapítja meg a pénzintézet, hogy milyen a takaréklevél-betét valóságos névértéke. Így a legalább 100 ezer Ft, vagy a feletti kerek 100 ezer Ft-onként

emelkedő fix névértékig 400 ezer Ft-tal bezárólag a takaréklevél-betét plusz bianco változatok is a fix címletű takaréklevél-betétek feltételeinek megfelelően kamatoznak.

Eltérő a kamatozás feltétele az 500 ezer Ft-ot elérő és az a feletti kerek 100 ezer Ft-onként emelkedő névértékű, bianco típusú takaréklevél-betét plusz változatok esetében. Ennél a kamatozás mértéke a következő:

- egy éven belüli megszüntetés esetén kamattérítés nincs, és ugyancsak nem részesül a betétes a csökkentett mértékű kamatban sem;
- egy év utáni felvétel esetén évi 19% nettó, 23,75% bruttó;
- két év utáni felvétel esetén évi 19,5% nettó, 24,375% bruttó;
- három év utáni felvétel esetén évi 20,8% nettó, 26% bruttó a kamatmérték.

A takaréklevél-betétek kamatozása egyébként eltér a kamatozó könyves takarékbetétek, illetőleg az általános, jogszabályilag rögzített kamatszámítási rendszertől, mert a betét az elhelyezés hónapjának első napjától a megszüntetést megelőző hónap utolsó napjáig a teljes időtartamra azzal a kamatlábbal kamatozik, amelyet az eltelt idő szerinti kamatsáv meghatároz. Figyelembe kell venni azonban az ugyanazon kamatsávra korábban érvényes alacsonyabb kamatlábakat és ezek nem visszamenőleges hatályú változásait is.

A könyves betétek sajátos változatát képezik a nyeresémbetétek, amelyek után a pénzügyintézet nem kamatot térít, hanem a meghatározott időközönként megtartott sorsoláson a szerencsés nyerteseknek a kamatból képzett nyeresémalapból sorsol nyeresémet. A nyeresémbetéteknek jelenleg három alformája ismert; a pénznyeresémbetét, a gépkocsinyeresémbetét és a lakásnyeresémbetét.

Nyeresémbetét

Lássuk ezeket egyenként.

A *pénznyeresémbetétek* esetén negyedévenként (január, április, július, október hónapok első napjaiban) tart sorsolást a pénzügyintézet, amelyen a betétben elhelyezett összeg meghatározott százalékát lehet nyerni.

A pénzügyintézet a nyeresémalap képzéséhez, annak fedezetére a betéti összegek alapján évi 8%-os kamatszámítás alapulvételével biztosítja a nyeresémet kifizetésére fordítandó pénzeszközöket.

Minden 1000 darab forgalomban lévő pénznyeresémbeték-takarékbetétkönyv alapján – a negyedévi átlagbetét után – negyedévenként:

- egy darab 250%-os;
- három darab 100%-os;
- hét darab 50%-os;
- 28 darab 25%-os

nyeresémet kerül kisorsolásra.

Ennél a konstrukciónál a 20%-os nyeresémetilleték a nyertest terheli. Ez viszont azt eredményezi, hogy – jóllehet a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló törvény erre a változatra adómentességet nem biztosít – mégsem kell kamatadót fizetni. Ennek az alapja azonban nem az, hogy a nyeresémet miatt nem kerül előtérbe a kamatjövedelem adóztatása, mert ebből a szempontból közömbös lenne, hogy a kamatjövedelmet a betétesek, illetőleg a nyertesek kamatként vagy kamatot helyettesítő nyeresémetként kapják meg, hanem az, hogy a jövedelemt vagy illeték, vagy adó terheli, a kettő együttes terhe méltánytalan volna. Ebben az esetben tehát a nyeresémetilleték fizetési kötelezettsége váltja ki nevesítetlenül is az adómentességet.

Gépkocsinyeresémbetétet 5000 Ft-os és 10 000 Ft-os címletekben lehet váltani.

A betétkönyvek háromhavonként – február, május, augusztus, november hónapokban – vesznek részt a sorsolásban, amelyen a pénzügyintézet nyeresémetként gépkocsikat sorsol ki.

A 10 000 Ft-os gépkocsinyeremény-betétek nyerési esélye kétszerese az 5000 Ft-os címletű betétekének.

A nyeremények képzésének módozata évi 10%-os kamatmérték alapulvételével történik.

A tárgynyeremény jellegéből következően – jöllehet az illetékfizetési kötelezettség a nyeremény miatt ennél a változatnál is fennáll – nem terhelheti a nyertest, ezért az előbbivel azonos mértékű, tehát 20%-os nyereményilleték ebben az esetben a nyereményalapot terheli.

A lakásnyeremény-betétet 10 000 Ft-os, 25 000 Ft-os és 50 000 Ft-os címletekben lehet váltani.

A pénztézet a lakásnyeremény-betét után nyereményként lakásokat sorsol ki, évente két alkalommal. A sorsolásra jogosító időszak minden naptári év január 1-jétől június 30-ig, illetve július 1-jétől december 31-ig tart. A pénztézet ezen időszak leteltét követő 45 napon belül tartja meg a sorsolást.

A nyereményalap illetékterhét illetően ugyanaz a helyzet, amit a gépkocsinyeremény-betétek kapcsán kifejtettünk, vagyis a 20%-os nyereményilleték ebben az esetben is a nyereményalapot terheli. A nyereményalap képzése egyébként szintén a gépkocsinyeremények rendszeréhez hasonlóan évi 10%-os kamat alapulvételével történik.

KST-betét

A kölcsönös segítő takarékpénztárak a dolgozók önkéntes egyesülését jelentik azzal a céllal, hogy saját szervezetük útján havonta rendszeresen gyűjthessék össze tagjaik a megtakarított pénzüket és abból saját körükön belül kölcsönöket vehessenek fel.

A szóban forgó takarékpénztárak minden olyan vállalatnál, szervezetnél, üzemnél megalakíthatók, ahol a jelentkezők száma eléri az 50 főt. A betét elhelyezése, a visszafizetés, illetőleg az igényelt kölcsönök folyósítása helyben történik.

A KST-betétek egyéves időszakra szólnak és egy év után a kamat mértéke 10%. Ennél a betéti formánál a kamat után jövedelemadó fizetési kötelezettség nincs, mivel a magánszemélyek jövedelemadójáról rendelkező törvény e tekintetben konkrét adómentességet állapít meg.

A takarékbetétekre vonatkozó jogi szabályozásbeli konstrukciós változást követően is – legalábbis a kölcsönös segítő takarékpénztárak szervezetét és feladatukat illető egyes kérdések vonatkozásában – változatlanul irányadó a 34/1957. (XI. 15.) PM sz. rendelet, amely a kölcsönös segítő takarékpénztárak feladatairól szól.

A KST-betétek sajátos változatnak tekinthetők, elhelyezésük a tagok önkéntes elhatározásán alapul. A KST-tag a KST-be való belépéskor belépési nyilatkozatot állít ki és ebben határozza meg azt a havi, vagy esetleg félhavi betétösszeget, amelyet rendszeresen kíván elhelyezni.

A KST tagjai részére névre szóló tagsági könyvet állít ki, amely a tag által vállalt betéti összegek befizetésének feljegyzésére szolgál. Egyébként ez többnyire még ma is úgy történik, hogy a tag a befizetésről bélyeget kap és a bélyegeket ragasztják be a tagsági könyvbe.

A KST-bélyegekre külön fizetést teljesíteni nem lehet, s jöllehet az a betételhez tanúsító okmány, önmagában mégsem forgalomképes és csak akkor alkalmas felhasználásra, ha saját tagsági könyvbe ragasztják be. És végül e vonatkozásban arra a sajátosságra kell a figyelmet felhívni, miszerint az az általánosként megfogalmazott jogosultság, miszerint a betétes alapvető joga a betét visszafizetésének követelése, ennél a változatnál egy bizonyos mértékű korlátozásra szorul, mert az évi visszafizetések során a KST a jogszabály erejénél

fogva jogosult levonásba hozni a tag esedékessé vált ki nem egyenlített kölcsöntartozását.

Az iskolai takarékbélyeg-betét az iskolai takarékoságnak különös változata, amelynek alapvető célja a tanulóifjúság takarékoságra való nevelése.

A fix címletű iskolai takarékbélyegeket a tanulók az iskolai takarékosági megbízott pedagógustól vásárolják és folyamatosan ragasztják gyűjtőlapokra. Ennek a takarékosági formának időtartama a tanidőnek megfelelően szeptembertől a következő év júniusáig tart. A betétes a megtakarítás után egyszeri alkalommal évi 5%-os kamattérítésben részesül, ami után kamatjövedelem-adót szintén nem kell fizetni, a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló törvény kifejezett mentességet biztosító rendelkezése következtében.

A betét kamatokkal együtt történő felvételére akkor van lehetőség, ha a takarékosági megbízott a gyűjtőlapokat összegezi, aláírja és azt az iskola bélyegzőjével ellátja.

A TTT tipikus példája annak a változatnak, amikor takarékosági célból pénz pénztintézetnél történő elhelyezése okmány ellenében történik, mégpedig olyan okmány ellenében, amely megtestesíti ugyan a követelést, de értékpapírnak mégsem tekinthető, mivel annak külön jogszabállyal történő értékpapírrá nyilvánítására nem kerül sor.

A TTT formában elhelyezett betéti összeg az elhelyezés napjától évi egyszeri 12%-kal – minden teljes hónapra 1%-kal – kamatozik, legfeljebb 36 hónapig.

A kamatot külön nem lehet felvenni, azt a pénztintézet csak a betéti összeg felvételével egyidejűleg fizeti ki.

Ez a betétforma lekötés nélküli, amiből áttételesen következik, hogy nem kell a kamatjövedelem után személyi jövedelemadót fizetni.

A betéti okmány fix címletű, 100 Ft névértékű és bemutatóra szóló. Amennyiben a betéti okmányt tulajdonosa elveszíti, úgy az okirat elvesztése esetére vonatkozó általános szabályok az irányadók.

Az átutalási betét annak érdekében került bevezetésre, illetőleg nyert szabályozást, hogy az az állampolgárok kényelmét szolgálja, döntően azért, hogy a számlát kezelő pénztintézet az átutalási betétszámlán elhelyezett betéti összegből egyenlítsen ki a számlatulajdonos közszolgáltatási díjait, valamint rendszeres átutalásait, illetőleg egyéb megbízásos kifizetéseit.

Az átutalási betétszámla lényege, hogy a betéttulajdonos a pénztintézetnél számlaviszony keretében abból a célból helyez el pénzeszközöket, hogy a pénztintézet a megbízásnak megfelelően a számlatulajdonos helyett teljesítsen a számlatulajdonos kényelmi szempontjait biztosító különféle szolgáltatásokat.

Az egészen rövid távú takarékoskodásra ez a betétforma a legalkalmasabb, minthogy kamata havonként kerül megállapításra és az adott hónapban való betétszámlán elhelyezés a kamatfizetési kötelezettség alapja. A kamat mértéke évi 14%, ami a lekötés nélküli jellegre figyelemmel jelenleg az adható legmagasabb kamatmérték.

Tízén túliai takarékbetétje

Átutalási betét

És érdemességéhez még azt is hozzá kell tenni, hogy éppen lekötés nélküliségéből adódóan, de nevesítetten mentesíti a kamatjövedelmet az adófizetés alól a magánszemélyek jövedelemadójáról rendelkező törvény.

Ennek a betétformának talán a legfontosabb kiegészítő célja, amely lehetővé teszi, hogy az átutalási betétszámlán elhelyezett összeg felett a számlatulajdonos csekkkel is rendelkezzen. Az átutalási betétszámlán elhelyezett betéti összegek feletti csekkkel való rendelkezési lehetőség alapvető célja a magánszemélyek pénzforgalmának korszerű lebonyolítására szolgál, a készpénz nélküli lakossági pénzforgalom szélesítését jelenti.

Fontos e vonatkozásban megemlíteni, hogy nem automatikusan valamennyi átutalási betétszámla-tulajdonos rendelkezhet csekkkel az átutalási betétszámlán elhelyezett pénzei felett, hanem csak azok, akik erre vonatkozóan külön szerződést kötnek a pénzintézettel. Technikáját tekintve az értelemszerűen kétféle szerződés kötését tételezi fel. Először is mint előfeltételt is jelentőt, azt, hogy az ügyfél a pénzintézettel átutalási betétszámla-szerződést kössön. Ez az átutalási betétszámla-szerződés, illetve az e szerződésen alapuló jogviszony jellemzője, hogy a takarékbetétre vonatkozó Ptk.-ban is rögzített jogintézmény lényegét viseli magán, de ráépül a bankszámla- és betétszerződés ugyancsak Ptk.-ban tipizált jogintézményére, de ezen kívül e vegyes jogviszonynak keretein belül megjelennek a megbízási szerződés elemei is.

Az ügyfél a számlaszerződésen megadja állandó és egyéb megbízásait, egyúttal megadja a számla feletti rendelkezés formáját és az aláírásbejelentőn aláírását. A számlaszerződés a pénzintézet részéről történő visszaigazolással lép hatályba, de a számlaszerződésben adott megbízásokat a pénzintézet első ízben csak akkor teljesíti, ha az ehhez szükséges pénzeszközöket a számlatulajdonos már befizette. A későbbiek során a pénzintézet a megbízásokat akkor is jogosult (csak nem köteles) teljesíteni, ha arra a számlán lévő összeg nem nyújt teljes fedezetet. Ha a számlán lévő betéti összeg nem elegendő a megbízások teljes körű teljesítéséhez, akkor a pénzintézet a hiányzó összeget megelőlegezi, de csak akkor, ha a számlatulajdonost hitelképes szerződő partnerként kezeli. Egyébként a számlatulajdonos az átutalási betétszámla-szerződésben arra is kötelezettséget kell vállaljon, hogy az átutalási betétszámlán folyamatosan legalább olyan összeget tart, illetve havonta legkésőbb a hónap megadott napjáig arra befizet, amely az abban a hónapban esedékes megbízásokat fedezi.

A pénzintézet a számla megnyitásakor, majd évente egy alkalommal átutalási postautalványokat bocsát a számlatulajdonos rendelkezésére, amelynek felhasználásával teljesíthető a befizetés akár az Országos Takarékpénztárnál, akár a Takarékszövetkezetnél vagy a Postahivatalnál. Az átutalási betétszámlára befizetést egyébként többféle módon lehet teljesíteni, így készpénzzel, a már említett átutalási postautalvánnyal és átutalással.

Ehhez a szerződési elemhez kapcsolódik az, hogy az átutalási betétszámla-tulajdonos az átutalási betétszámlán lévő követelésről bármikor rendelkezhet és arról készpénzt is vehet fel. A készpénzfelvételi lehetőség az utóbbi időben kiszélesedett és most már arra is lehetőség van, hogy készpénzt a számlatulajdonos ne csak az átutalási betétszámláját vezető pénzintézetenél, illetve pénzintézeti egység-

nél, hanem a pénzügyintézet többi egységénél is felvegyen, a betétszámla legutolsó havi számlakivonatának és személyi igazolványának bemutatása mellett.

Az átutalási betétszámla-tulajdonosok, ha a most ismertetett átutalási betétszámla-szerződést mint előfeltételt képező szerződést megkötötték, akkor van lehetőség a második, vagyis a kiegészítő szerződés megkötésére, amely az átutalási betétszámla-tulajdonost most már konkrétan arra jogosítja fel, hogy átutalási betétszámlája felett ne csak az eddig ismertetett módon, hanem speciális módon, azaz csekkkel is rendelkezék számlaköveteléséről.

A csekk, mint értékpapír, fizetési eszközként való használata ily módon kétféle jogviszonyt tételez fel. Az egyik jogviszony – amelyet átutalási betétszámla-jogviszonynak kell tekinteni – a számlatulajdonos és a pénzügyintézet között jön létre.

A másik jogviszony – amelyet már csekkjogviszonynak kell tekinteni – olyan jogviszony, amelyben három személy szerepel. A számlatulajdonos, mint a csekket kibocsátó, a címzett, vagyis az átutalási betétszámlát vezető pénzügyintézet, és a kedvezményezett, akinek a részére a kibocsátó utasításának megfelelően a pénzügyintézet kifizeti, vagy elszámolja a csekken, mint értékpapíron szereplő összeget. (Más kérdés, ha kivételesen a kibocsátó egyben kedvezményezett is, akkor ebben a csekkviszonyban is ténylegesen csak két személy szerepel, vagyis csupán formailag lehet három különböző jogcímű résztvevőről beszélni.)

A kétféle (illetőleg a harmadikkal kiegészített) jogviszony lényege bemutatásának az az idevonatkozóan leglényegesebb mondanivalója, hogy a csekkjogviszony feltételezi az átutalási csekk számla-betét jogviszonyt, anélkül ugyanis csekk kibocsátására nem kerülhet sor.

Ami pedig az átutalási betétre épülő lakossági csekk lényegét illeti, a következőket érdemes rögzíteni.

A csekk lényege, hogy az erre jogosult állampolgár, vagyis az egyéb feltételeknek is megfelelő, átutalási betétszámlával rendelkező átutalási betétszámla-tulajdonos a pénzügyintézet által rendelkezésére bocsátott csekkürlap kitöltésével és csekké, mint értékpapírrá, való átalakításával különleges módon rendelkezhet az átutalási betétszámláján elhelyezett betéti összegek felett és a csekkürlap szabályszerű kiállításával, vagyis a csekk kibocsátásával arra utasíthatja a pénzügyintézetet, hogy a csekk alapján átutalási betétszámla-követelése terhére meghatározott pénzösszeget fizessen.

A csekkkel való rendelkezésnek nemcsak abból a szempontból van jelentősége, hogy ily módon készpénzkímélő módon, korszerűen lehet rendelkezni, hanem ennek segítségével lehetőség nyílik kereskedelmi, vendéglátóipari, szolgáltató stb. vállalatoknál készpénz nélkül vásárolni, fizetni, illetőleg szolgáltatást igénybe venni.

A lakáscélú betétek körében – amelyet a pénzügyintézet ugyancsak számlaszerűen kezel – háromféle alformát lehet jelenleg megkülönböztetni; nevezetesen az ifjúsági takarékbetétet, az új otthon betétet, valamint a lakástakarékossági betétet.

Lakossági csekk

Lakáscélú
betétek

Először azonban a mindhárom betétre vonatkozó – jogszabályban rögzített – és lakásépítéssel, vásárlással kapcsolatos rendelkezéseket ismertetjük. Ennek lényege, hogy a szerződésileg vállalt feltételek, a rendszeres betételhelyezés teljesítése esetén a betétes a külön jogszabályban, illetőleg a hitelezési irányelvekben meghatározott feltételek szerinti külön kölcsönben is részesülhet, a betét után járó kamattérítésen felül.

A külön kölcsönre jogosítottságot megállapító külön jogszabály jelenleg a lakáscélú megtakarításokról szóló 90/1987. (XII. 29.) PM sz. rendelet, amelyet a lakáscélú támogatásról rendelkező 35/1989. (IV. 30.), a 16/1990. (I. 31.) MT sz. rendeletekkel módosított 106/1988. (XII. 26.) MT sz. rendelet, valamint az ennek végrehajtása tárgyában kiadott, 106/1988. (XII. 26.) és 3/1990. (II. 1.) PM – BM sz. rendelettel módosított 77/1988. (XII. 27.) PM – ÉVM sz. rendelet szabályaival való összefüggésben kell megítélni.

A lakáscélú megtakarítás jelenleg összefoglaló elnevezést fed, kifejezetten ilyen szerződési címet viselő változat a gyakorlatban nincs, csak a már említett ifjúsági takarékbetét, új otthon-betét és lakástakarékossági etét, és ezeknek képezi gyűjtőfogalmát a lakáscélú megtakarítás elnevezése. Ez pedig értelemszerűen azt jelenti, hogy a lakáscélú támogatásról szóló jogszabályok rendelkezései egyaránt vonatkoznak a mindhárom konkrét alformájú lakáscélú betét változatára.

A kedvezmények között nem a külön kölcsön igénybevételének a lehetősége a legjelentősebb, hanem sokkal inkább az, hogy a lakáscélú megtakarításhoz az állam támogatást nyújt, konkrétan a kölcsön törlesztésének megfizetéséhez. Erre vonatkozóan az az irányadó alaprendelkezés, hogy az állam a törlesztőrészletek megfizetéséhez a törlesztés első öt évében a havi törlesztés 70, a következő öt évben a havi törlesztőrészlet 40%-ának megfelelő törlesztési támogatást nyújt a kölcsönt folyósító pénzügyintézetten keresztül, de azzal a megkötéssel, hogy a törlesztési támogatások az esedékes kamatok összegét nem haladhatják meg.

Ezenkívül lehet, de vitathatatlanul ma már jóval kisebb előnyt jelentő külön kölcsön felvételi jogosultságról beszélni. A külön kölcsön felvételének lehetőségét a lakáscélú megtakarításokról szóló 90/1987. (XII. 29.) PM sz. rendelet szabályozza, amely ahhoz igazodóan biztosít a betétes számára külön kölcsönt, hogy milyen havi betétösszeg fizetését vállalta, illetőleg milyen többletfizetést teljesített stb. Ennek elég bonyolult és részletes szabályait – minthogy az már a kölcsönnyújtás témakörébe tartozik – ennek a fejezetnek a keretében nem kívánjuk ismertetni. Egyébként annyit azért szükségesnek tartunk megemlíteni, hogy a külön kölcsön kamatmértéke kedvezőbb az egyéb, ún. üzleti lakáskölcsönök kamatánál (csak tájékoztatásul említjük meg, hogy jelenleg a kedvezményesnek számító kölcsön évi kamatmértéke 24,5%, az üzleti jellegű hasonló kölcsönöké pedig 26,5%). A külön kölcsönt egyébként a pénzügyintézetek kötelesek nyújtani a lakáscélú megtakarítással rendelkezők számára, és ez áttételesen azt a kedvezményt is biztosítja, hogy a külön kölcsön fogalmát feltételező alapkölcsönt is – az egyéb feltételektől függetlenül – a kedvezőbb kamatozás mellett nyújtja a pénzügyintézet, mivel a jogszabály e vonatkozásban akként fogalmaz, hogy: „Azoknak a kölcsönöknek – kölcsönhányadoknak – a kamata, amelyek törlesztéséhez támogatást vesznek igénybe, nem térhet el a törlesztési támogatás igénybevétele nélkül törlesztendő kölcsönök – kölcsönhányadok – kamatától.”

Fel kell hívni a figyelmet a lakáscélú támogatásokról szóló jogszabály 1990. február 1-jével hatályba lépő azon módosítására, miszerint 1991. július 1-jétől kezdődően a pénzüintézet a kölcsön törlesztésére csak annak a részére nyújthat kiemelt törlesztési támogatást, aki lakáscélra legalább havi 1000 Ft-ot takarít meg betétben és a megtakarítás időtartama 1991-ben egy év. Ez az időtartam 1992. évtől kezdődően évente egy évvel növekszik, amíg az öt évet nem éri el. Ugyanez a rendelkezés azt is rögzíti, hogy a pénzüintézet a lakáscélra takarékoskodók részére – ha az előbbieken rögzített feltételeknek megfelelnek – az e minőségükben járó kölcsön folyósítását nem tagadhatják meg.

A lakáscélú megtakarítások általános, s különösen kölcsönnyújtási kötelezettséghez tapadó kedvezményeinek általános vonatkozású ismertetését követően rátérünk az egyes konkrét lakáscélú változatok ismertetésére.

Az ifjúsági takarékbetét esetén a betételhelyező saját részére vagy az általa megnevezett személy javára öt éven keresztül havonta rendszeresen, 100-zal osztható forintösszegű befizetéseket teljesít. Betételhelyező a 14. életévét betöltött személy, valamint jogi személy lehet, kedvezményezett pedig 35. év alatti természetes személy.

Az ifjúsági takarékbetétről, valamint a hozzá kapcsolt fiatal házások áruvásárlási kölcsönéről korábban külön jogszabály (43/1980. [XII. 10.] PM sz. rendelet) rendelkezett, de ezt a jogszabályt alapjában véve a lakáscélú megtakarításokról szóló 90/1987. (XII. 29.) PM sz. rendelet hatályon kívül helyezte és a továbbiakban, az átmeneti rendelkezésben foglaltakat kivéve, az ifjúsági takarékbetétre is az általánosságban megfogalmazott jogszabályi rendelkezések vonatkoznak, illetőleg azt a megengedett lehetőségek keretei között egészíthetik ki a pénzüintézetek üzletszabályzati rendelkezésük keretei között.

A takarékbetétek témaköréhez tartozóan annak ismertetése a legfontosabb, hogy a lakáscélú megtakarítások kamata a szerződésben vállalt feltételek teljesítése esetén nem lehet kevesebb a hároméves tartós lekötésű takarékbetétek kamatmértékénél.

Ezzel a rendelkezéssel kapcsolatban az szorul kiemelésre, hogy a szóban forgó jogszabály megalkotásakor még az ún. konstrukcióteremtő jogszabályok voltak hatályban és azok konkrétan határozták meg a hároméves tartós lekötésű takarékbetétek kamatmértékét. Ebben az időszakban tehát nem lehetett vitát a lakáscélú megtakarítások kamatmértéke sem. A hároméves tartós lekötésű takarékbetétekre is kiterjedően azonban 1989. február 1-jétől kezdődő hatállyal az 1989. évi 2. sz. tvr. a korábbi jogszabályt hatályon kívül helyezte és többek között a hároméves tartós lekötésű takarékbetétek kamatmértékének megállapítását is a pénzüintézetek hatáskörébe utalta. Ebből levezethetően úgy kell a lakáscélú megtakarításokról szóló jogszabály idevonatkozó rendelkezéseit értelmezni, hogy az adott pénzüintézet a lakáscélú megtakarítások kamatmértékét is maga jogosult megállapítani, de csak azon keresztül, hogy milyen kamatmértéket állapít meg a nála intézményesített hároméves tartós lekötésű takarékbetétek esetében kamatmértékként. Más szóval: amit saját hatáskörében állapít meg a hároméves tartós lekötésű takarékbetétek kamatmértékéül, az már kötelezettséget jelent számára, hogy ennél kevesebbet nem állapíthat meg a lakáscélú megtakarítások körébe tartozó betétkonstrukciók kamata tekintetében sem. Az ifjúsági takarékbetét jelenlegi kamatmértékei a következők:

- egy éven belüli megszüntetés esetén kamattérítés nincs;
- az egy éven túli, de öt éven belüli felvétel esetén, ha a betét lakáscélú felhasználásra történt, a kamat évi 18%;
- ha az egy éven túli, de 5 éven belüli felvételnél a betét felhasználása nem

lakás céljára történt, a kamat mértéke évi 14,4% nettó, 18% bruttó kamatmértékű;

- 5 éven túli felvétel esetén, ha a felhasználás lakáscélú, évi 22% nettó és egyben ugyanilyen százaléku a bruttó kamatmérték;
- az 5 éven túli felvétel, de a betét nem lakáscélú felhasználása esetén évi 17,6% a nettó és 22% a bruttó kamatmérték.

A bruttó és a nettó kamatok eltérését, illetve azonosságát az alapozza meg, hogy a személyi jövedelemadóról szóló törvény a kamattörvényt csak abban az esetben teszi adómentessé, ha a felhasználás lakáscélú.

Új otthon-betét esetében a feltételrendszer minden vonatkozásban megegyezik az ifjúsági betté kapcsán ismertetett feltételekkel, mégis azzal az eltéréssel, hogy az új otthon-betét kedvezményezettje életkortól függetlenül lehet bárki.

A *lakástakarékossági betét* esetében a lakáscélú megtakarításokról szóló 90/1987. (XII. 29.) PM sz. rendelet ugyancsak hatályon kívül helyezte a lakástakarékossági betétről szóló 67/1982. (XI. 26.) PM sz. rendeletet, de az ifjúsági betéttől némileg eltérő módon, mégpedig akként, hogy a korábban nyitott ilyen célú betétkonstrukciók tovább élhetnek, de az 1988. január 1-jei lakáscélú megtakarításokról szóló jogszabály hatálybalépését követően újabb ilyen típusú betétek elhelyezésére már nem kerül sor.

Egyebekben pedig a lakástakarékossági betétek feltételeit illetően ugyancsak irányadónak lehet tekinteni az ifjúsági betét kapcsán itt kifejtetteket, és természetesen azokat az általános rendelkezéseket, amelyeket a lakáscélú megtakarításokról rendelkező jogszabály kapcsán mindhárom alformát képező betét tekintetében e pont keretében kifejtettünk.

Nyugdíj-előtakarékossági betét

A nyugdíj-előtakarékossági betétforma is a számlaszerűen vezetett számlabetétek sajátos változatát képviselik és két alváltozata kerül alkalmazásra; nevezetesen „az életbiztosítással egybekötött nyugdíj-előtakarékossági betét”, valamint a „nyugdíj-előtakarékossági betét” megnevezésű.

„Az életbiztosítással egybekötött nyugdíj-előtakarékossági betét” a 35 – 50 év közötti betétesek sajátos takarékosági formája, takarékoskodási lehetősége, de oly módon, hogy a pénzügyi kiegészítő szolgáltatásként életbiztosítási szerződést is köt és a biztosítási esemény bekövetkezése esetére életbiztosítási szolgáltatást is nyújt, amely igazodik a betétre befizetett összeghez, valamint függ a szerződéskötés és a biztosítási esemény bekövetkezése között eltelt időtartamtól, de a biztosítási összeg a 150 ezer Ft-ot nem haladhatja meg.

Ennél a betéttel és biztosítással kombinált jogviszony létesítésénél a szerződést kötő betételhelyező azt vállalja, hogy saját javára tetszés szerinti, de legalább 10 ezer Ft-os induló összeget helyez el betétben és 10 éven át rendszeresen azonos, de minimum 300 Ft összegű havi befizetést teljesít.

A szerződésben vállalt összeget módosítani, illetve a betétből részösszeget felvenni nem lehet.

A 10 éves időszak lejárta előtt felbontott szerződéseknél egy éven belül kamattérítés nincs.

A szerződés megkötésének időpontjától számított

- a második évben történő megszüntetés esetén 19% a nettó, 23,75% a bruttó;
- a harmadik évben történő megszüntetés esetén 19,5% a nettó, 24,375% a bruttó;
- a negyedik és ötödik évben történő megszüntetés esetén 20% a nettó, 25% a bruttó;
- a hatodik évben történő megszüntetés esetén 20,4% a nettó, 25,5% a bruttó;
- és a hatodik év után történő megszüntetés esetén 20,8% a nettó, 26% a bruttó évi kamat mértéke.

A takarékosági időszak után a betét a továbbiakban az akkor érvényben lévő legmagasabb takarékbetét-kamatláb, plusz 1% szerint kamatozik.

A betételhelyező a befizetések kamatos kamattal növelt összege felett az alábbiak szerint rendelkezhet:

- felveszi a neki járó összes pénzt, vagy annak egy részét;
- a teljes, vagy fennmaradó összeget tovább kamatoztatja;
- azonnal, vagy egy későbbi időponttól kezdődően meghatározott negyedévenkénti járadék formájában veszi fel az esedékes kamatokat;
- az összegyűjtött betétet és annak további kamatait folyamatosan, vagy egy későbbi időponttól kezdődően meghatározott időszak alatt, negyedévenkénti egyenlő részekben veszi fel.

A járadékfizetés időszaka alatt a tőke vagy annak egy része már bármikor felvehető. Egyébként az életbiztosítással egybekötött betét jogfolytonosan átvezetethető életbiztosítás nélküli betétbe, de ebben az esetben az életbiztosítási szolgáltatás csak az átvezetés időpontjáig áll fenn.

Az életbiztosítási szolgáltatás fedezetét a kamaton felül további évi 1% képezi. Az életbiztosítási szolgáltatást csak a befizetési időszak alatt és legfeljebb a biztosított 60 éves koráig kapja meg a szerződés mellékletét képező életbiztosítási kötvényen megnevezett személy.

A betételhelyező a magánszemélyek jövedelemadójáról szóló törvény rendelkezései szerint adókedvezmény igénybevételére is jogosult, melynek mértéke az alapösszegeen felüli évi befizetések 20%-a, maximum 7200 Ft.

A szóban forgó betétszerződést a munkáltatók is megköthetik dolgozóik javára, amely a munkáltatók számára sem előnytelen, az általános célkitűzéseiken túlmenően amitt is, mert a betétszámlára befizetett összegeket az egyéb bér jellegű költségek terhére számolhatják el.

Az *életbiztosítás nélküli nyugdíj-előtakarékossági betét* szerződését életkori kötöttségek nélkül minden személyi igazolvánnyal rendelkező állampolgár megkötheti. Egyébként megköthetik az előző alváltozatnál ismertetettek figyelembe véve a munkáltatók is saját dolgozóik javára.

Ennél a szerződéses változatnál a betételhelyező vállalja, hogy tetszés szerinti, de legalább 10 ezer Ft induló alapösszeget helyez el betétben és 10 éven át rendszeresen bármilyen összeget, de minimum 300 Ft-ot fizet havonta.

Ennél a változatnál – némileg ellentétben az előző alváltozat szerinti szerződési formával – a betételhelyező egyszerre nagyobb összeget is befizethet a számlára és felemelheti bármilyen 100-zal osztható összegre a szerződésben vállalt havi részlet összegét is. E többletfizetések pedig ugyanúgy kamatoznak, mint az eredetileg vállalt részletbefizetések.

A 10 éves időszak lejártá előtt felbontott szerződések esetében a kamatozás megegyezik az előzőekben ismertetett életbiztosítással egybekötött nyugdíj-előtakarékossági betét változatának kamatozásával. A 10 éves takarékosági időszak lejártakor azonban ennél a formánál a pénzintézet a kamatos kamaton felül évi plusz 1% prémiumot is térít.

Egyebekben ennek a változatnak a szabályai megegyeznek az életbiztosítással kombinált betétformának a feltételeivel.

A személygépkocsik megrendelése vásárlásáról szóló 95/1988. (XII. 22.) MT rendelet akként rendelkezik, hogy új személygépkocsira vonatkozó vásárlási szerződés megkötésének feltétele, hogy a megrendelő személygépkocsi-igénylési letétet helyezzen el pénzügyintézetnél és ennek megtörténtét a szerződés megkötése előtt igazolja.

A személygépkocsi-igénylési letétet – az e célra nyitott számlán – a személygépkocsi forgalmazására jogosult jogi személy által megbízott pénzügyintézet kezeli.

Az igénylési letét összege jelenleg a személygépkocsi vételárának 40%-a.

A személygépkocsi-letét idevonatkozó számlabetét jellegű természetéhez leginkább kapcsolódó elem az, hogy a pénzügyintézet a letéti összeg után – számlabetéti jellegére figyelemmel – betéti kamatot fizet. Jelenleg ennek a kamatnak a mértékét a 95/1988. (XII. 22.) MT sz. rendelet módosítását jelentő 9/1990. (I. 29.), illetőleg a 38/1990. (III. 4.) MT sz. rendelet rendezi.

Ennek lényege, hogy a pénzügyintézet nem maga határozza meg minden feltételtől függetlenül a fizetendő betéti kamat mértékét, hanem oly módon, ahogy ezt a most hivatkozott rendeletek állapítják meg. E vonatkozásban tehát nem egyszerűen arról van szó, hogy a kamatok mértékének felső határát a Magyar Nemzeti Bank állapítja meg és ehhez van kötve a számlavezető pénzügyintézet, hanem ezen túlmenően ahhoz is, amit e vonatkozásban az irányadó, s a személygépkocsik megrendeléses vásárlásával foglalkozó minisztertanácsi rendeletek rögzítenek. E szerint

- a pénzügyintézet a letét után térített kamat mértékét maga állapítja meg, de a kamat mértéke – a letét elhelyezésének egész időtartamára – nem lehet magasabb:
 - két évet meghaladó időtartamú letét esetén a Magyar Nemzeti Bank elnöke által megállapított mindenkori látra szóló betéti kamatnál;
 - az egy évet meghaladó, de két évet meg nem haladó időtartamú letét esetén a mindenkori látra szóló betéti kamat mértékét 70%-ánál, és
 - az egy évet meg nem haladó időtartamú letét esetén a mindenkori látra szóló betéti kamat felső határának 50%-ánál.
- További nem felső, hanem alsó határt jelentő jogszabályi korlátozás még az, hogy az egy évnél rövidebb időtartamú letét kamatainak mértéke évi 6%-nál sem lehet kevesebb.

A szóban forgó jogszabályok e vonatkozásban külön is deklarálják, hogy kamatnak számít minden, a pénzügyintézet által térített összeg, függetlenül a kifizetés jogcímétől. Tehát a kamatkorlátozás szempontjából nemcsak a kamatként, hanem a prémiumként, árkiegészítésként vagy bármilyen más címen kifizetett összegek is számításba veendőek.

A jogszabály az 1990. január 1. napját követő időszakra rendeli alkalmazni ezt a kamatszabályozást.

Az ismertetett kamathatárokról figyelemmel jelenleg a pénzügyintézet a gépkocsi-letétek után egy éven belüli felhasználás esetén évi 7%, két éven belüli, de egy év utáni felhasználás esetén évi 10%, két év utáni felhasználás esetén pedig évi 14%-os kamatot térít.

E témakör kapcsán végül arról is említést teszünk, hogy a gépkocsi kiutalásakor a megrendelőnek, a pénzügyintézet viszonylatában a számlatulajdonosnak a vételárat az akkor érvényes vételár szerint a teljes összegre ki kell egészítenie és a számlakezelő pénzügyintézet a teljes befizetett összegről állít ki számlatulajdonosa részére a gépkocsi átvételére jogosító csekket.

A lakások elosztásáról és a lakásbérletről szóló jogszabályok foglalkoznak a lakásigénylés rendszerével és többek között lehetővé teszik a tanácsok részére annak rendeleti előírását, hogy a lakásigénylés elfogadását igénylési letét fizetéséhez kössék. Az idevonatkozó jogszabályok azt is rögzítik, hogy az igénylési letétet és kamatait a kiutalt lakásra megállapított lakáshasználati díj megfizetésére kell felhasználni, illetőleg hogy az igénylési letét az igénylőt illeti meg, ha igénylését a kiutalás előtt visszavonta, vagy ha a lakáshasználatbavételi díjat az igénylőnek nem kell fizetnie, vagy pedig ha a lakásügyi hatóság a lakáskiutaló határozatot visszavonta.

Az ismertetett jogalapon nyugvó tanácsi rendelkezéseknek megfelelően a tanácsi lakásigénylőknek a tanács által meghatározott összegben lakásigénylési letétszámlát kell nyitniuk.

A lakásigénylési letét után a pénzügyintézet által fizetendő kamat mértéke egy éven belül évi 2%, egy év után pedig évi 5%.

4. Takarékbetétszerű értékpapírok

Mind az egyértelműen értékpapírnak számító letéti jegy, mind az értékpapírként „kezelt” más megnevezésű fizetési kötelezvények sajátossága, hogy azokat kizárólag a pénzügyintézetek bocsáthatják ki, mégpedig forrásaik bővítésére, ugyanolyan célból tehát, mint ahogy elfogadnak ügyfeleiktől betéteket. Az ilyen értékpapírok vagy fizetési kötelezvények mindig a pénzügyintézetek által önmagukra kibocsátott és kamatozó fizetési kötelezvények, amelyeknek alkalmazására a betétkönyvi választékok növelése érdekében került sor, illetőleg egyéb szempontok miatt betétkönyvek helyett kerülnek kibocsátásra. Az ilyen típusú fizetési kötelezvényekre ugyanazok a jellemző sajátosságok, mint a betétekre, mindenekelőtt tehát az, hogy a pénzügyintézetek előre megállapított kamatot fizetnek a kibocsátás napjától a visszaváltás napjáig.

Az is kétségtelen azonban, hogy a szóban forgó értékpapírokat, illetőleg fizetési kötelezvényeket valamelyest a betétektől elhatárolhatja az, hogy jelentősebb forgalomképességük, más megközelítéssel nagyobb a likviditásuk, mint a betéteké. Ezeknek a változatoknak, különösen ha tényleg értékpapírnak minősíthetők, jelentős másodlagos értékpapír piacuk is van. Meg kell jegyeznünk, hogy a takarékbetétekhez való sorolásuk mellett szóló érvnek számított az is, hogy az ilyen jellegű fizetési kötelezvényeket, tehát talán a letéti jegy változatát kivéve – a pénzügyintézetek az egymás közötti verseny következményeképpen bocsátják ki nagy előszeretettel, mert ezzel nagyobb lehetőség kínálkozik a versenysemlegesség érdekében megállapított kamat felső határok betartásának kijátszására. Igaz, ez az MNB elnökének jelenleg hatályos rendelkezésére figyelemmel az 1990-től kezdődően ilyen jellegű kibocsátásokra már nem lehet igaz, de éppen az említettekkel összefüggésben került sor a már bemutatott MNB elnöki szabályozásra.

Elvi alapok

A letéti jegy – mint már az előző fejezetben is utaltunk rá – egyértelműen értékpapír. A letéti jegyhez hasonló fizetési kötelezvény a pénztárjegy, az értékjegy, a takarékjegy. Ezek szerintünk nem minősülnek értékpapírnak, vagyis más megközelítéssel inkább a takarékbetét kritériumainak felelnek meg.

A pénzügyintézet a pénz elhelyezése ellenében olyan okmányt bocsát az elhelyező rendelkezésére, amely a takarékbetétről szóló 1989. évi 2. sz. tvr. 1. § (1) bekezdésében említett okiratnak felel meg, vagyis az ezekre kiszolgáltatott okmány nem más, mint az az okirat, amelyet egyes takarékbetétek esetében az elhelyezett pénzösszeg ellenében szolgáltat ki a pénzügyintézet. Ha ugyanis a nem vitásan takarékbetétnek minősíthető takaréklevéllal, vagy akár az iskolai takarékbélyeggel vagy KST-betéttel hasonlítjuk össze, akkor meghatározóvá válik a hasonlóság, szinte állíthatjuk: az azonosság.

Letéti jegy

A letéti jegyet az 1988. évi 18. tvr. vezeti be, egyúttal elvégezvén azt a Ptk.-ban előírt „feladatot”, hogy ezt a megtakarítási formát értékpapírrá nevezze ki.

A letéti jegy bemutatóra vagy névre szóló értékpapír.

A letéti jegyben a pénzügyintézet, mint adós, arra kötelezi magát, hogy a pénzösszeget, valamint a pénzösszeg előre meghatározott kamatát a letéti jegy mindenkori tulajdonosának, illetőleg birtokosának, vagyis a hitelezőnek a megjelölt időben és módon megfizeti.

A letéti jegy a közleplejárati értékpapírok kategóriájába tartozik, minthogy a jogszabály kötelező rendelkezésénél fogva beváltását a kibocsátástól számított egy éven túl kell megkezdeni és három éven belül be is kell fejezni.

A letéti jegynek tartalmaznia kell:

- a kibocsátó megnevezését;
- a letéti jegy típusának megjelölését, vagyis azt, hogy az bemutatóra vagy névre szóló;
- névre szóló letéti jegy esetén az értékpapír tulajdonosának megnevezését;
- a letéti jegy névértékét és sorszámát;
- a kamat- és beváltási, azaz törlesztési feltételeket;
- a letéti jegy kiállításának helyét és napját; valamint
- a kibocsátó aláírását.

Ha az értékpapír jogszabályban megjelölt és most felsorolt kellékeinek bármelyike hiányzik, az nem értékpapír, illetőleg mint letéti jegy semmis.

A letéti jegy egyébként átruházható, de az átruházáshoz fűzött bármilyen feltétel, illetőleg a részleges átruházás semmis.

A névre szóló letéti jegy átruházása a letéti jegy hátoldalára, az átruházó által aláírt nyilatkozattal történik.

A letéti jegyen alapuló követelés a beváltásra előírt határidő lejártát követő 10 év alatt évül el. A letéti jegy elvesztése vagy megsemmisülése esetére az értékpapírok bírói úton történő megsemmisítésére vonatkozó általános szabályok az irányadók.

Minthogy a letéti jegy – mint arra már utaltunk – jellegét

tekintve a takarékbetétkönyvek helyett kerül kibocsátásra, idevonatkozóan talán a leglényegesebb eleme a letéti jegyre járó kamatokkal kapcsolatos. E vonatkozásban a jogszabály a kamat mértékének meghatározását a kibocsátó pénzügyintézetre bízta, de egyúttal felhatalmazta a Magyar Nemzeti Bank elnökét arra, hogy a letéti jegy kamatának mértékére felső határt állapítson meg. Ez a felső határ megállapítás nem kötelezettség, csak lehetőség a Magyar Nemzeti Bank elnöke számára. Jelenleg ezzel a lehetőséggel a Magyar Nemzeti Bank elnöke élni kíván és 11/1989. (XII. 30.) MNB sz. rendelkezésével a letéti jegy kamatának felső határát 1990. január 1-jével kezdődő hatállyal 26%-ban állapította meg.

Ezzel összefüggően kiemelni szükséges, hogy az értékpapírok körében, érteve alatta természetesen a hitel jellegű értékpapírokat, ez az általános jellegű kamat felső határ megkötés kivételesnek számít, mert az az értékpapírokra is kiterjedő kamat felső határ rögzítés, amelyről a takarékbetétek kapcsán esett szó, kizárólag azokra az értékpapírokra vonatkozott, amelyeket magánszemélyek is megszerzhettek. Ily módon ezt a most ismertetett kamat felső határt rögzítő szabályt úgy kell értelmezni, hogy a letéti jegy kamata a 26%-ot akkor sem haladhatja meg, ha azt nem állampolgárok szerzik vagy szerezhetik meg.

Magánszemélyek esetén a tulajdonost e vonatkozásban is a 20%-os lineáris személyi jövedelemadó fizetési kötelezettség terheli, amely kötelezettség akkor is fennáll, ha a pénzügyintézet a letéti jegyre nem kamatot, hanem – mint a gyakorlatban sokszor –, kamatot és prémiumot is fizet. Az adófizetési kötelezettség alapja tehát a kamat és prémium együttes összege.

Egyébként jelenleg többféle kibocsátású letéti jegy van szinte valamennyi pénzügyintézetnél forgalomban és ezeknek kamatmértéke többnyire ahhoz igazodik, hogy mikor került sor a kibocsátásra, azaz abban az időszakban milyen kamat felső határok voltak érvényben. Gyakori ugyanakkor az, hogy a jogszabály kamatváltoztatást kimondó rendelkezésének hatálybalépésétől kezdődő időszakra a pénzügyintézetek a forgalomban lévő még alacsonyabb kamatozású letéti jegyeket is prémiummal egészítik ki.

A forgalomban lévő letéti jegyek többsége alternatív kamatozású, ami azt jelenti ez esetben is, hogy az értékpapíron feltüntetett névérték és kamat egy év után is kifizetésre kerül, de ha a tulajdonos egybefüggően és hiánytalanul mutatja be a letéti jegyet kamatszelveivel együtt, akkor a beváltáskor a kamatos kamattal növelt névértéket kapja meg. Ehhez pedig azt szükséges hozzátenni, hogy a hároméves lejáratig illeti meg csak a kamat, illetőleg a kamatos kamat a letéti jegy tulajdonosát.

A pénztárjegyet mint rövid futamidejű megtakarítási formát az Országos Takarékpénztár hozta forgalomba belföldi jogi személyek, magánszemélyek és gazdálkodó szervezetek részére.

A pénztárjegy bemutatóra szóló és szabadon átruházható okirat, de az értékpapír Ptk.-ban megfogalmazott követelményeinek nem felel meg. Ettől függetlenül használata lényegileg megegyezik az értékpapírokéval és a pénztárjegy tulajdonosa szinte ugyanazokkal

Pénztárjegy

a gyakorlati jogosultságokkal rendelkezik, mint a letéti jegy értékpapírnak a tulajdonosa.

A pénztárjegy már egy hét elteltével is kamatfizetési kötelezettséget keletkeztethet, futamideje azonban maximum 26 hét lehet.

Évi nettó kamata 17,6%, ami évi 22%-os bruttó kamatnak felel meg. A kamatozás a váltás napjával kezdődik és a megszolgált kamat elszámolása a betöltött hetek után történik. A futamidő megállapításánál az elhelyezés napját figyelembe kell venni, a visszaváltás napját viszont már nem.

A pénztárjegy fix címletű, címletei: 10 ezer Ft, 100 ezer Ft és 1 millió Ft.

Értékjegy

Az értékjegy elnevezésű okiratot – amely szerintünk ugyancsak nem meríti ki a Ptk.-ban meghatározott értékpapír kritériumokat – a Magyar Takarékszövetkezeti Bank Rt. bocsátotta ki maximálisan egyévi lejáratra, de oly módon, hogy az értékjegy már 7 nap után is felvehető.

A kibocsátó az értékjegyet azok számára bocsátotta ki, akik az értékjegy megvásárlásakor még nem tudják biztosan, hogy milyen hosszú időre kívánják tőkájükeg lekötöni. Ezért az értékjegy kamatozását a következők szerint állapították meg: az értékjegy kamata időarányosan:

- 7 nap után évi 8%,
- 14 nap után évi 12%,
- 1 hónap után évi 16%,
- két hónap után évi 20%,
- három hónap után évi 22%,
- 1 év után évi 24%.

A kibocsátó az előbb említett vásárlói körre figyelemmel lehetővé tette, hogy az értékjegy a lejárat után tovább kamatozzék és így az egy éven túli beváltás esetére 26,2% kamatot vállal megfizetni.

Valamennyi kamatmérték természetesen bruttó, azaz ebből levonaásra kerül a lineáris 20%-os személyi jövedelemadó szerinti kamatjövdelemadó.

Postatakarékjegy

A postatakarékjegyet a Postabank bocsátotta ki 5 ezer Ft-os 10 ezer Ft-os, 100 ezer Ft-os és 1 millió Ft-os fix címletekben.

A postatakarékjegy bemutatóra szól, s szerintünk ugyanúgy nem minősíthető értékpapírnak, csupán okiratnak, mint a pénztárjegy vagy az értékjegy.

A postatakarékjegy bemutatóra szóló típusával a kibocsátó kifejezésre kívánja juttatni, hogy a magánszemélyekre ugyanúgy számít vásárlóként, mint a vállalati befektetőkre. A Postabank a bemutatóra szóló okirat egyéb irányú hátrányainak ellensúlyozásaként kiegészítő szolgáltatásként vállalja a postatakarékjegy letétkénti őrzését.

A postatakarékjegy bruttó évi kamata 26%, ami jelenleg a takarékbetétekre vonatkozó kamatmaximálást jelentő jogi szabályozásra figyelemmel a legmagasabb kamatfizetési kötelezettség vállalását jelenti.

Iratmintatár

1. Bankszámlaszerződés jogi személyek, vállalatok részére

Bankszámlaszerződés

1. Szerződő felek egyrészről

..... (a továbbiakban: Számlatulajdonos),

másrészről (a továbbiakban: Bank).

2. A Bank a Számlatulajdonos megbízása alapján vezeti a
pénzforgalmi jelzőszámú bankszámlát. E bankszámla számát a Bank – a Számlatulajdonos legalább két
hónappal előbb történő előzetes értesítését követően – jogosult megváltoztatni.

A bankszámla megnyitásának időpontja:

A bankszámlát vezető bankszerv neve és címe:

A Számlatulajdonos levelezési címe:

3. A Bank az e szerződésben meghatározott módon nyilvántartja a Számlatulajdonos rendelkezésre álló
pénzeszközöket, és teljesíti az azok terhére érkező fizetési megbízásokat, a Számlatulajdonos javára érkező
pénzeszközöket – kifejezett eltérő rendelkezés hiányában – e számlán írja jóvá.

E bankszámla tulajdonosa a Számlatulajdonos, a Bank a Számlatulajdonos bankszámlái felett bármiféle
rendelkezést – hacsak jogszabály, vagy a szerződő felek közötti megállapodás kifejezetten eltérően nem
rendelkezik – kizárólag a Számlatulajdonostól fogad el.

A Bank a bankszámla vezetése és a Számlatulajdonos rendelkezéseinek teljesítése során köteles minden-
ben úgy eljárni, hogy ezáltal hozzájáruljon a Számlatulajdonos fizetéseinek és egyéb pénzügyi elszámolásai-
nak zavartalan és gyors teljesítéséhez, elősegítse pénzeszközei hatékony felhasználását.

4. A Számlatulajdonos a Bank részére díjat (jutalékot) fizet. A díjfizetés jogcímét, mértékét, valamint
azoknak a költségeknek a meghatározását, amelyeket a díjak nem tartalmaznak, a szerződéshez melléklet
díjjegyzék tartalmazza. A díjjegyzék megtekinthető a Bank valamennyi üzleti helyiségében. A díjjegyzék
változásáról a Bank a Számlatulajdonost minden esetben előre értesíti. A kitett és az átadott díjjegyzék
közötti eltérés esetén a kitett mértékek az irányadóak.

A bankszámlák vezetésével kapcsolatos díjak megfizetése utólag, minden naptári negyedév utolsó napján
esedékes, ha azonban a szerződés bármely oknál fogva negyedév közben jár le vagy szűnik meg, az
esedékesség napja ez utóbbi időpont.

A díjak megfizetése úgy történik, hogy a Bank a negyedévi zárlat keretében megterheli a Számlatulajdo-
nos bankszámláját. Amennyiben a Bank a Számlatulajdonos bankszámláját fedezethiány miatt nem tudja
megterhelni, a késedelem idejére a Számlatulajdonos késedelmi kamatot fizet, amelynek a mértéke évi ...%.

5. A Bank a Számlatulajdonos bankszámláin nyilvántartott követelése után kamatot térít, amelynek a
mértéke évi ...%. A kamat megfizetése a díjak megfizetésével együtt esedékes. Nem jár kamat a Számlatulaj-
donos azon bankszámlái után, amelyeket a Bank zároltan kezel, mert kikerültek a Számlatulajdonos
rendelkezése alól.

6. A Bank a Számlatulajdonos pénzeszközeinek nyilvántartására és fizetési forgalmának lebonyolítására
a Számlatulajdonos részére a főszámla mellett elkülönített számlákat nyit. E szerződés teljesítése során az
elkülönített számlákat és a főszámlát egyaránt érteni kell a bankszámla vagy számla kifejezés alatt.
A főszámla mellett nyitható számlákat a Bank Számlarendje tartalmazza.

A Bank és a Számlatulajdonos – a Számlatulajdonos székhelyének (telephelyének), valamint a Bank
szervezeti adottságainak figyelembevételével – közösen határozzák meg az egyes bankszámlák vezetésének
helyét.

7. A Számlatulajdonos az erre a célra rendszeresített megfelelő nyomtatvány alkalmazásával, nevének jól olvasható feltüntetésével és két bankszámla felett rendelkezni jogosult személy aláírásával jogosult a bankszámla felett rendelkezni.

A Számlatulajdonos vezetője — az erre a célra rendszeresített aláírásnyilvántartó lapokon — jelenti be a bankszámlája felett rendelkezni jogosult személyeknevét és a bankszámla feletti rendelkezés során alkalmazandó aláírásuk mintáját. A bejelentés során meghatározható, hogy ki kivel együtt jogosult aláírni, más — különösen összehatárhoz kötött — korlátozás nem tehető.

A bejelentett aláírásokat a Bank mindaddig köteles érvényesnek tekinteni, amíg azokat kifejezetten vissza nem vonták. A Bank köteles a megbízásokon a bejelentett aláírások meglétét gondosan megvizsgálni, és ha a megbízásokon az aláírásra jogosulatlan, vagy a bejelentett mintától eltérően aláíró személy aláírása van, a Bank köteles a megbízást — az ok megjelölésével — visszaküldeni.

8. Ha a fizetési megbízáson a jogosult számlatulajdonos megnevezése és pénzforgalmi jelzőszáma eltér, a Bank jogosult a pénzforgalmi jelzőszám alapján teljesíteni a megbízást.

A Bank — az ok pontos megjelölésével — visszaküldi a megbízást a benyújtónak, ha felismeri, hogy a megbízást tévesen vagy hiányosan állították ki, és a helyesbítés, illetve a kiegészítés rövid úton nem lehetséges.

A fizetési megbízásokon a közlemény rovatban feltüntetett adatok vagy utasítások a fizetés címzettjének szólnak, ezért azok a Bank jogait és kötelezettségeit nem érintik, azok helyességét a Bank nem vizsgálja.

9. A Bank a fizetési megbízások teljesítése során az e szerződéshez mellékelte tájékoztató alapján jár el. A Bank a megbízásokat általában a bankszámla tárgynapi fedezete erejéig teljesíti, az olyan jellegű megbízásoknál azonban, amelyek teljesítése érdekében haladéktalanul kell intézkedni, csak az intézkedés időpontjában rendelkezésre álló fedezetet veszi figyelembe.

A szükséges mértékű fedezet hiánya esetén a Bank a megbízások teljesítését a Számlatulajdonossal kötött külön megállapodás szerint tartja függőben vagy küldi vissza.

A teljesítéshez szükséges fedezet hiányában a Bank jogosult, de nem köteles teljesíteni a fizetési megbízást. A Bank abban az esetben teljesíti a fizetési megbízást, ha annak fedezetét biztosítva látja, és a Számlatulajdonos köteles pótolni a Bank által a megbízás teljesítése érdekében megelőlegezett fedezetet.

10. A Számlatulajdonos a terhelés megkezdéséig jogosult visszavonni fizetési megbízását. A Bank szükség esetén távbeszélő útján is elfogadja a Számlatulajdonos fizetési megbízásainak visszavonását vagy fizetési forgalmát érintő más rendelkezését, ebben az esetben az érintett megbízások teljesítését függőben tartja, de érdemi bankműveletet csak — az általános szabályok szerinti — írásbeli megerősítés után végez.

11. A Bank a Számlatulajdonosnak szóló írásbeli értesítéseket és okmányokat arra a címre köteles küldeni, amelyet a Számlatulajdonos e célra megadott a részére, kérésre másolatot ad az általa elküldött értesítéséről.

A Bank a Számlatulajdonos részére szóló iratokat, értesítéseket általában nem köteles ajánlottan, tértivevénnyel postára adni. Az elküldést megtörténtnek kell tekinteni, ha az eredeti irat másolata, vagy kézjeggyel ellátott példánya a Bank birtokában van, vagy pedig az elküldést kézjeggyel ellátott feladójegyzék vagy feladóvevény igazolja. Ez a szabály nem vonatkozik azokra az üzleti levelekre, amelyeket jellegüknek megfelelően fokozott biztonságkell kezelni.

A Bank a megbízások teljesítéséről és a bankszámla egyenlegének ezzel összefüggő változásairól a Számlatulajdonost bankszámlakivonattal értesíti, és ezt a könyvelést követő első munkanapon a Számlatulajdonos rendelkezésére bocsátja.

Ha a megbízás teljesítése bármely ok miatt akadályba ütközik, a Bank haladéktalanul köteles erről tájékoztatni a Számlatulajdonost.

A Bank és a Számlatulajdonos egymást késedelem nélkül értesítik az ügylet szempontjából jelentős körülményekről, tényekről, egymáshoz intézett kérdéseikre idejében válaszolnak, valamint haladéktalanul felhívják egymás figyelmét az esetleges változásokra, tévedésekre, mulasztásokra.

Bármelyik fél jogosult úgy tekinteni, hogy a másik fél tudomásul vette és elfogadta az értesítésben foglaltakat, ha arra 30 napon belül nem érkezett észrevétel vagy kifogás.

12. A Bank a saját hibáján alapuló jóváírás vagy terhelés esetében jogosult a tévedést a Számlatulajdonos rendelkezése nélkül is helyesbíteni. A helyesbítésről a Számlatulajdonost — az ok megjelölésével — értesíteni kell.

A Bank a Számlatulajdonos bármelyik bankszámlája tekintetében jogosult követeléseit érvényesíteni, illetve beszámítani. A Banknak ez a joga magában foglalja azt a jogot is, hogy saját követeléseire erejéig megszüntetheti a Számlatulajdonos terhére szóló fizetési megbízások teljesítését, amennyiben megítélés szerint a követelések megtérülése egyébként bizonytalan.

13. A Bank a Számlatulajdonossal való kapcsolata során tudomására jutott tényeket és adatokat banktitokként kezeli. Amennyiben a titoktartási kötelezettséget a jogszabályok korlátozzák, az ebből eredő

következményekért a Bank nem felelős. Nem tartozik a banktitok körébe, hogy a Bank mely jogi személyek részére és milyen számon vezet pénzforgalmi bankszámlát.

A Bank a Számlatulajdonos külön felhatalmazása nélkül is jogosult az általa használt és a Számlatulajdonossal is megismertetett típuszöveg szerinti bankinformációt díjmentesen megadni, hacsak a Számlatulajdonos ezt írásban kifejezetten meg nem tiltotta. A Bank az alapinformáción felül bankinformációt kizárólag a Számlatulajdonos kifejezett, írásbeli felhatalmazása alapján az abban meghatározott keretek között nyújt.

14. A Bank jogosult harmadik személy közreműködését igénybe venni, ha ez a Számlatulajdonostól kapott megbízás teljesítése érdekében szükséges. A Bank a harmadik személyért úgy felel, mintha saját maga járt volna el. Ha a közreműködő felelősségét jogszabály vagy üzletszabályzat korlátozza, a Bank felelőssége is ehhez igazodik.

15. A Bank megtéríti a Számlatulajdonosnak a fizetési megbízások késedelmes vagy hibás teljesítéséből eredő kárát. A Bank egyébként is minden a rendelkezésre álló eszközzel elősegíti a késedelem hátrányos következményeinek elhárítását.

16. E szerződést a Számlatulajdonos és a Bank egyező akarattal kölcsönösen módosíthatja és kiegészítheti. A szerződés módosítása akkor is létrejön, ha a Számlatulajdonos 30 napon belül nem válaszol a Banknak az e szerződésben foglalt egyes feltételek megváltozásáról szóló értesítésére.

A szerződésben hivatkozott tájékoztatók és mellékletek a bankszámlaszerződés elválaszthatatlan részét képezik, módosításukra a bankszámlaszerződés módosítására vonatkozóak irányadók.

17. E szerződés határozatlan időre szól.

A szerződést bármelyik fél indokolás nélkül, írásban, ... napra felmondhatja.

18. A bankszámlaszerződésben nem szabályozott kérdésekben a Polgári Törvénykönyvnek a bankszámlaszerződésre és a megbízásra vonatkozó szabályai, a pénzforgalomról szóló jogszabályok, valamint a jogszabályok felhatalmazása alapján a végrehajtásuk érdekében kiadott MNB közlemények, továbbá a Bank üzletszabályzata az irányadók.

19. Egyéb kikötések:

Kelt

.....
(Számlatulajdonos)

.....
(Bank)

Mellékletek!

2. Betéti keretszerződés

Szerződés

1. Szerződő felek egyrészről a

..... (a továbbiakban: Betéttulajdonos), másrészről a

..... (a továbbiakban: Bank).

2. A Betéttulajdonos e szerződés alapján jogosult eseti szerződések megkötése nélkül, az itt meghatározott feltételekkel betéteket elhelyezni.

3. A betét elhelyezése úgy történik, hogy a Betéttulajdonos bankszámlája terhére átvezetési megbízást nyújt be, amelyen a közlemény rovatban „Betételhelyezés a ... sz. keretszerződés alapján ... napi lekötésre!” szöveget tünteti fel. A lekötés ideje bármely 30 napot meghaladó időtartam lehet. A betét összegét a Betéttulajdonos ezer forintra kerekítve állapítja meg. Az átvezetési megbízáson a jóváírandó számla számát (amely egyben a megnyitásra kerülő betétszámla száma) a Bank tölti ki.

4. A Bank a betét összegének a betétszámlán történő jóváírásáról haladéktalanul, bankszámlakivonat megküldésével értesíti a Betéttulajdonost.

5. A lekötés kezdő időpontja a bankszámlakivonat keltének napja. Az átvezetési megbízást a Bank az érkezést követő napon teljesíti, ha a bankszámlán a szükséges fedezet rendelkezésre áll. Fedezet hiányában a Bank az átvezetési megbízást visszaküldi.

6. Minden egyes lekötés a Betéttulajdonos által az átvezetési megbízáson – illetve a betét elhelyezésének meghosszabbítását közlő levélben – megjelölt időtartam utolsó napjáig tart. Lejáratkor a Bank a betét és a kamat összegét jóváírja a Betéttulajdonos sz. bankszámláján.

7. A betétet a Betéttulajdonos bármikor jogosult felmondani. Az egyes lekötési időkhöz tartozó felmondási időt a melléklet tartalmazza.

8. A kamat, továbbá az azonnali hatályú felmondás esetén, illetve felmondási idő kivására esetén járó kamat mértékét a melléklet tartalmazza.

9. A Bank a mellékletben meghatározott kamatok mértékét jogosult megváltoztatni. A Bank a kamatváltozásról haladéktalanul értesíti a Betéttulajdonost. A kamatváltozás kizárólag az értesítést követően elhelyezett betétekre terjed ki.

10. E szerződés határozatlan időre szól, bármelyik fél ... napra jogosult felmondani. A felmondást követően a Bank újabb elhelyezéseket nem fogad el, de a már elhelyezett betétekre a szerződésben foglaltakat továbbra is alkalmazni kell.

11. Az e szerződésben nem rendezett kérdésekben a Polgári Törvénykönyvnek a betétszerződésre vonatkozó rendelkezései, továbbá a Bank üzletszabályzata az irányadóak.

Kelt

.....
(Betéttulajdonos)

.....
(Bank)

Melléklet!

3. Betéti szerződés

Betéti szerződés

1. Szerződő felek egyrészlől a

..... (a továbbiakban: Betéttulajdonos),
másrészlől a (a továbbiakban: Bank).

2. A betét összege forint, azaz forint.

3. A betét összegének elhelyezéséről a bankszámlája terhére kiállított megbízás útján a Betéttulajdonos gondoskodik.

4. A betétszámla száma:

5. A betét elhelyezésének napja:

6. A kamat mértéke évi ...%. A kamat megfizetése a betét megszűnéskor esedékes.

7. A betétet a Betéttulajdonos bármikor jogosult ... napos felmondási idővel felmondani. Felmondás esetén a következők szerint jár a Betéttulajdonos részére a kamat:

8. A betét lejáratára:

A betét lejáratakor – meghosszabbítás, illetve a Betéttulajdonos eltérő rendelkezése hiányában – a Bank a betét és a kamat összegét átutalja a Betéttulajdonos számú bankszámlájára javára.

9. Az e szerződésben nem rendezett kérdésekben a Polgári Törvénykönyvnek a betétszerződésre vonatkozó része, valamint a Bank üzletszabályzata az irányadóak.

Kelt

.....
(Betéttulajdonos)

.....
(Bank)

Melléklet!

4. Elszámolási számla-szerződés

Számlaszerződés

amelyet egyrészt az Országos Takarékpénztár fiókja

(a továbbiakban: Takarékpénztár), másrésztől

..... (név, cégszöveg)

(lakcím, telephely) (a továbbiakban: számlatulajdonos) alulírott napon a következők szerint kötötték meg:

1. A Takarékpénztár a számlatulajdonos részére „Elszámolási számla” rovatolással számlát nyit és vállalja, hogy a számlatulajdonos rendelkezésére álló, a számlára befizetett, átutalt stb. pénzeszközöket kezeli és nyilvántartja, azok terhére a szabályszerű pénzforgalmi megbízásokat teljesíti, a számlatulajdonost a számla javára és terhére írt összegekről, valamint a számla egyenlegéről értesíti. A számla megnyitása csak az adóhatóság által adott nyilvántartási szám bemutatásával egyidejűleg történhet.
2. A számla felett a számlatulajdonos, illetve annak a mindenkori jogszabályok szerinti képviselője, megbízottja vagy meghatalmazottja rendelkezhet. A számlatulajdonos a számlanyitás alkalmával az e célra rendszeresített nyomtatványon a számla felett rendelkezők nevét és aláírásmintáját bejelenteni tartozik.
Az aláírásbejelentést a Takarékpénztár mindaddig érvényben levőnek tekinti, amíg a számlatulajdonos az aláírási jogban beállott változást a Takarékpénztárnak írásban be nem jelenti.
3. A számlatulajdonos tudomásul veszi, hogy elszámolási számláját a Magyar Nemzeti Bank általános érvénnyel bevonja a mindkét irányú beszedési megbízás- (inkasszó-) és elszámolási utalvány forgalomba.
4. Amennyiben a számlatulajdonos követelése felett készpénzcsekkkel is kíván rendelkezni, csekkfüzetet a jelen szerződés megkötésével egyidejűleg vagy bármikor igényelhet.
5. A számlatulajdonosnak kifizetési, átutalási megbízásait, továbbá a beszedési megbízásokat stb. a Takarékpénztár csak akkor teljesíti, ha az elszámolási számlán a szükséges fedezet rendelkezésre áll. A fedezetlen megbízásokat a Takarékpénztár teljesítés nélkül visszaküldi. A fedezetlen készpénzcsekket a Takarékpénztár a bemutatónak – a kifizetés megtagadása okának közlése nélkül – beválatlanul visszaadja.
6. A Takarékpénztár a számlatulajdonos elszámolási számláján könyvelt összegek után, számlakivonatnaként, minden bankszerű szolgáltatásért díjat, jutalékot számít fel, és más szervek (pl. posta) által a Takarékpénztárnak felszámított költségeket a számlatulajdonosra áthárítja.
A díjak, jutalékok és költségek mértéke a következő:
a) forgalmi jutalék, a teljes tartozik forgalom 2 ezreléke, minimum 5,- Ft;
b) számlakivonat díja a mindenkori postaköltség + 2,- Ft (visszatartás esetén is).
c) Ezeket a díjtételeket a szerződő felek közös megegyezéssel bármikor módosíthatják. Közös megegyezéssel történő módosításnak minősül, ha a Takarékpénztár az új díjtételeket 15 nappal korábban írásban közli a számlatulajdonossal és a számlatulajdonos e határidőn belül ez ellen nem emel kifogást. Kifogásolás esetén akár a számlatulajdonos, akár a Takarékpénztár jogosult a szerződést írásban felmondani.
A felmondási idő lejártáig az OTP az eredeti díjtételeket alkalmazza.
A szerződő felek közös megegyezéssel a szerződést bármikor megszüntethetik.
A szerződő felek jogosultak továbbá a szerződést felmondani a másik félhez intézett írásbeli bejelentéssel. A felmondás a következő hó utolsó napjával a szerződést megszünteti.
7. A Takarékpénztár vállalja, hogy a pénzforgalom lebonyolításához szükséges nyomtatványokkal a számlatulajdonost ellátja.
8. Az elszámolási számla kamatozása:
a) A számla a szerződéskötés időpontjában és azt követően az OTP által közzétett Hirdetményben feltüntetett kamatláb szerint kamatozik.
b) A számlán elhelyezett pénzeszközök írásbeli rendelkezés alapján, megállapodás szerinti lekötési idővel és kamatmértékkel lekötethetők.

5. Devizaszámla-szerződés

Devizaszámla-szerződés

(belföldi természetes személy) részére

1. Szerződő felek egyrészről
..... (a továbbiakban: Bank),
másrészről a Számlatulajdonos.

A Számlatulajdonos neve:

Lakcíme:

Levelezési címe:

A Számlatulajdonos a nevének, lakcímének vagy levelezési címének megváltozásáról haladéktalanul értesíteni köteles a Bankot.

2. A devizaszámla száma:

a) A devizanem:

b) A Bank a befizetés mindenkori devizanemében (külön alszámlán) vezeti a számlát.

(az a) és b) közül a nem kívánt törlendő)

A Bank devizaszámla-vezető helyének elnevezése és címe:

3. A devizaszámla-szerződéssel a Bank kötelezettséget vállal arra, hogy a Számlatulajdonos részére a devizabetéteket deviza értékben számlán kezeli, nyilvántartja, annak javára, illetve terhére – az ide vonatkozó devizahatósági rendelkezésekben szabályozott módon és feltételek szerint – devizaértékben jóváírásokat, kifizetéseket és átutalásokat, illetőleg a Számlatulajdonos kívánására forintkifizetéseket teljesít. A számla javára, illetve a terhére írt összegekről, valamint a számla egyenlegéről a Bank a Számlatulajdonost értesíti. A Számlatulajdonos rendelkezhet ezen értesítések visszatartása iránt. Az értesítések visszatartásából eredő mindennemű következmény a Számlatulajdonost terheli.

4. A Számlatulajdonos a számlanyitás alkalmával az e célra rendszeresített nyomtatványon jelentheti be aláírásmintáját. A Számlatulajdonos – a devizahatóság által meghatározott körben – a számlája felett rendelkezni bejelentheti hozzátartozóit is, ebben az esetben a hozzátartozók nevét és aláírásmintáját is fel kell tüntetnie a nyomtatványon.

5. A devizaszámlákra befizethető valuták-devizák nemét és azokat a jogcímeiket, amelyek alapján a valutákat-devizákat a devizaszámlán jóvá lehet írni, a devizahatóság állapítja meg.

A Bank a devizaszámlákat a befizetésre kerülő valuta-deviza elszámolás viszonylatától függően

– rubelelszámolású devizában,

– nem rubelelszámolású (konvertibilis, illetve annak minősülő) devizában vezeti.

Azt, hogy viszonylaton belül a számla milyen devizanemben kerüljön megnyitásra, illetve vezetésre, a jelen szerződés megkötésével egyidejűleg adott rendelkezéssel a Számlatulajdonos határozza meg.

A Bank a Számlatulajdonosnak az egyes viszonylaton belül megnyitott devizaszámláján a viszonylaton belüli bármely devizanemben történő befizetést jóváírja abban a devizanemben, amiben a számla megnyílt.

6. Amennyiben a devizahatósági rendelkezések igazolás meglétét írják elő, a Bank a valutában vagy csekkben teljesített befizetéseket, a devizából eredő bankátutalásokat, illetve forintbefizetéseket devizaértékben csak akkor írja jóvá, ha a Számlatulajdonos az igazolást a Banknak előzetesen vagy a befizetéskor

átadja. A devizaszámlára történő befizetés jogcímét, valamint a befizetendő valuta-deviza összegét a devizahatóság, vagy az általa felhatalmazott szerv igazolja.

7. A Bank jogosult a tévedésen alapuló jóváírásokat vagy terheléseket a Számlatulajdonos külön rendelkezése nélkül helyesbíteni.

8. A devizaszámlán fennálló követelés felhasználási jogcímait a mindenkor érvényes devizahatósági rendelkezések határozzák meg. A Számlatulajdonos vagy meghatalmazottja a számla felett csak írásban rendelkezhet. Ha a Számlatulajdonos által adott hiányos vagy pontatlan átutalási megbízást a külföldi bank nem teljesíti, ezért a Bank nem vállal felelősséget, és az emiatt felmerülő költséggel megterhelheti a Számlatulajdonos számláját.

9. A Számlatulajdonos a vonatkozó devizahatósági rendelkezésekben meghatározottak szerint kifizetés iránt intézkedhet hozzátartozói részére.

A Számlatulajdonos elhalálása esetén a jogerős hagyatékátadó végzés alapján örökösöképt igazol belföldi személy a számlakövetelést devizában örökli.

10. A devizaszámlán fennálló követelés után a Bank kamatot térít és azt a számla devizanemében írja jóvá. A Bank kamatot akkor fizet, ha a befolyt összeg – a devizahatósági előírások szerint – devizaszámlán jóváírható.

A Bank a kamatmértéket a Számlatulajdonos értesítése nélkül jogosult megváltoztatni. A mindenkori kamatmérték a számlavezető helyen kifüggesztve található és az üzleti órák ideje alatt bármikor megtekinthető. A kamat jóváírása az év végén (illetve a számla megszüntetésekor) esedékes.

11. A Számlatulajdonos által fizetendő költségek és jutalékok mértékét e szerződés melléklete tartalmazza. E mértékeket a Bank a Számlatulajdonos előzetes értesítését követően jogosult megváltoztatni. A mindenkori mértékek a kamatmértékekkel azonos módon tekinthetők meg a Bankban.

A költségek és jutalékok felszámítása a számla devizanemében történik, megfizetésük a megbízás teljesítésével egyidejűleg esedékes. A devizaszámlán fennálló követelés teljes felhasználása esetén a Bank az előjegyzett költségeken felül – a diszpozíció jellegétől függően – a várható külföldi költségek fedezetére visszatartást eszközölhet.

12. A devizaszámlára történő átutalás esetén – attól függően, hogy az összeget milyen devizában kívánják elhelyezni – az alábbi számlaszámokat kell alkalmazni:

- (USD)
- (CHG)
- (GBP)
- (DEM)
- (ATS)

13. A devizaszámlák titkosak, beleértve létezésüket, számlaszámukat és forgalmukat, valamint a számlával kapcsolatos minden adatot. A számláról felvilágosítást a Bank csak a Számlatulajdonosnak vagy az általa megbízott személynek ad. Ezen kívül a Bank csak a jogszabályban meghatározott esetben adhat felvilágosítást.

14. E szerződés határozatlan időre szól és csak írásban mondható fel. A felmondási idő a Bank által történő felmondás esetén legalább 15 nap.

15. A szerződésben nem rendezett kérdésekben a mindenkori devizarendelkezések, valamint a Bank üzletszabályzata az irányadóak.

16. Egyéb kikötések:

Kelt

.....
(Számlatulajdonos) (Bank)

Melléklet:
Költségek és jutalékok jegyzéke
Üzletszabályzat

6. Folyószámla-hitelszerződés

Szerződés

1. Szerződő felek
egyrésről a Bank
(a továbbiakban: Hitelnyújtó),

másrésről a
(továbbiakban: Hitelfelvevő).

2. A Hitelnyújtó-tól az eddigi elszámolási számla helyett, de változatlan pénzforgalmi jelzőszámmal folyószámlát nyit a Hitelfelvevő részére. A Hitelnyújtó – eltérő rendelkezés hiányában – a Hitelfelvevő javára szóló fizetéseket e számlán írja jóvá, és a fizetéseit e számla terhére teljesíti.

3. A Hitelnyújtó a folyószámlán a 2. pontban megjelölt időponttól hitelkeretet tart a Hitelfelvevő rendelkezésére. A hitelkeret összege:

..... hónapokban Ft, azaz forint,

..... hónapokban Ft, azaz forint,

..... hónapokban Ft, azaz forint.

4. A Hitelnyújtó a 3. pontban megjelölt kereten belül – a Hitelfelvevő külön rendelkezése nélkül – kölcsönt folyósít a Hitelfelvevő részére akkor és annyiban, amikor és amennyiben ez a számla terhére teljesítendő fizetési rendelkezések teljesítéséhez szükséges. A kölcsön folyósítása (a folyószámlahitel igénybevétele) úgy történik, hogy a Hitelnyújtó a hitelkeret terhére teljesíti azokat a fizetési rendelkezéseket, amelyek teljesítéséhez a Hitelfelvevő bankszámlakövetelése nem nyújt fedezetet.

5. A folyószámlán jóváírt összegek – amennyiben meghaladják a tárgynapon teljesítendő fizetési rendelkezéseknek az összegét – a Hitelfelvevő külön rendelkezése nélkül csökkentik az igénybevett hitel összegét.

6. A Hitelfelvevő a 2. pontban meghatározott időponttól kezdődően, a hitelszerződés fennállása alatt, a hitelkeret igénybe nem vett összege után rendelkezéstartási jutalékot fizet, amelynek mértéke a rendelkezésre tartott összeg évi ... százaléka.

7. A Hitelfelvevő a folyószámlahitel igénybevétele útján folyósított kölcsön után a kölcsöntartozás fennállásának időtartamára kamatot fizet, amelynek mértéke mindenkor ... százalékponttal magasabb, mint a megfelelő jegybanki refinanszírozási kölcsön kamata.

A Hitelnyújtó kötelezettséget vállal arra, hogy a kamatváltozásról a Hitelfelvevőt haladéktalanul értesíti. A kamatváltozás azt megelőző időszakra járó kamat mértékét nem érintheti.

8. A jutalékok és a kamatok megfizetése úgy történik, hogy a Hitelnyújtó a negyedévi zárlat keretében megterheli a Hitelfelvevő elszámolási számláját. Amennyiben az elszámolási számlán a szükséges fedezet nem áll rendelkezésre, a késedelem idejére a Hitelfelvevő késedelmi kamatot fizet, amelynek mértéke évi 20%.

9. Ez a szerződés időre szól; azt a Hitelfelvevő azonnali hatállyal, a Hitelnyújtó – hacsak a Polgári Törvénykönyv 525. §-ában meghatározott feltételek be nem következnek – 15 napos felmondási idővel jogosult felmondani. A szerződés lejártával és a szerződés felmondásával a folyószámla átalakul elszámolási számlává, és a szerződés alapján igénybe vett kölcsönösszegek esedékessé válnak.

10. Az e szerződésben nem szabályozott kérdésekben a Hitelnyújtó és a Hitelfelvevő által-n kötött Bankszámlaszerződésben, valamint a Polgári Törvénykönyvnek és más jogszabályoknak a hitel- és kölcsönszerződésekre vonatkozó szabályai, valamint a Hitelnyújtó általános üzleti feltételei az irányadóak.

....., 1990.

.....
Hitelnyújtó

.....
Hitelfelvevő

7. Hitelszerződés

Szerződés

1. Szerződő felek

egyrésről a

(a továbbiakban: Hitelfelvevő)

másrésről a Bank

(a továbbiakban: Hitelnyújtó).

2. A hitel összege Ft, azaz forint.

3. A hitel célja

4. A hitel nyilvántartására megnyitott

számla elnevezése:

alszámla száma:

részletező számla száma:

5. A Hitelnyújtó a hitel összegét a következőképpen tartja a hitelfelvevő rendelkezésére:

összeg	rendelkezésretartás	kezdet
..... Ft,-n
..... Ft,-n
..... Ft,-n
	rendelkezésretartás vége-n
-n
-n

A hitel rendelkezésretartási jutalékának mértéke évi ... százalék. A rendelkezésretartás jutalék megfizetése minden naptári negyedév végén esedékes. A lejáratkor a Hitelnyújtó minden más fizetés teljesítését megelőzően megterheli a Hitelfelvevő folyószámláját.

6. Ha az 5. pont szerinti eljárás 15 napon belül nem vezet eredményre – figyelemmel a bírósági végrehajtásról szóló többször módosított 1979. évi 18. sz. törvényerejű rendelet 17. §-ában foglaltakra – e szerződés alapján végrehajtásnak van helye.

7. A Bank a rendelkezésretartás ideje alatt a Hitelfelvevő kezdeményezése alapján e hitelszerződés keretei között kölcsönszerződéseket köt, vagy más hitelműveletet végez.

8. E hitelszerződés megszűnik a kölcsönszerződés, illetve a kölcsönszerződések létrejöttével, de legkésőbb-n.

9. Az e szerződésben nem szabályozott kérdésekben a Polgári Törvénykönyv szabályai, valamint a bankhitelezésre vonatkozó jogszabályok és a Hitelnyújtó általános üzleti feltételei érvényesülnek.

Kelt:

.....
Hitelfelvevő

.....
Hitelnyújtó

8. Rövid lejáratú kölcsönszerződés

Kölcsönszerződés

1. Szerződő felek egyrészről a

.....
(a továbbiakban: Kölcsönfelvevő),

másrészről a Bank

(a továbbiakban: Kölcsönnyújtó).

2. A kölcsön összege: Ft, azaz

..... forint.

3. A kölcsön nyilvántartására megnyitott

számla elnevezése:

alszámla száma:

részletezőszámla száma:

4. A Kölcsönnyújtó a kölcsön összegét a Kölcsönfelvevő folyószámláján való jóváírással folyósítja. A folyósítás időpontja:

5. A kölcsön lejáratának időpontja:

6. A kölcsön kamata évi ... százalék.

7. Lejáratkor a Kölcsönnyújtó minden más fizetés teljesítését megelőzően megterheli a Kölcsönfelvevő folyószámláját.

8. Az e szerződésben nem szabályozott kérdésekben a Felek között megkötött bankszámlaszerződés, hitelszerződés, valamint a Polgári Törvénykönyv szabályai és a Kölcsönnyújtó általános üzleti feltételei az irányadók.

Kelt:

.....
Kölcsönfelvevő

.....
Kölcsönnyújtó

9. Hosszú lejáratú kölcsönszerződés

Kölcsönszerződés

1. Szerződő felek

egyrésze a

(a továbbiakban: Kölcsönfelvevő),

másrésze a Bank

(a továbbiakban: Kölcsönnyújtó).

2. A kölcsön összege:

..... Ft, azaz forint.

3. A kölcsön nyilvántartására megnyitott

számla elnevezése:

alszámla száma:

részletező számla száma:

4. A kölcsönnyújtó a kölcsön összegét a következőképpen tartja a kölcsönfelvevő rendelkezésére:

összeg	igénybevételi lehetőség megnyílása	igénybevételi megszűnése	lehetőség
..... Ft-n-n-n
..... Ft-n-n-n
..... Ft-n-n-n
..... Ft-n-n-n
..... Ft-n-n-n

A rendelkezéretartási jutalékmértéke évi ... százalék.

5. A kölcsön kamata évi ... százalék.

6. A Kölcsönnyújtó fenntartja magának azt a jogot, hogy a kölcsön kamatát a pénzüpi kamatlábak változása esetén megváltoztassa. Erről a Kölcsönfelvevőt haladéktalanul tájékoztatni köteles. A kamatváltozás nem érinti az értesítést megelőző időszakra járó kamat mértékét.

7. Az egyes kölcsönösszegek lejáratának időpontja az igénybevételi lehetőség megszűnését követő ... munkanap. A lejáratkor a Kölcsönnyújtó minden más fizetés teljesítését megelőzően megterheli a Kölcsönfelvevő folyószámláját.

8. Ha a 7. pont szerinti eljárás 15 napon belül nem vezet eredményre – figyelembe véve a bírósági végrehajtásról szóló többször módosított 1979. évi 18. számú törvényerejű rendelet 17. §-ban foglaltakra – e szerződés alapján végrehajtásnak van helye.

9. Az e szerződésben nem szabályozott kérdésekben a Felek között megkötött bankszámlaszerződés, hitelszerződés, valamint a Polgári Törvénykönyv szabályai, valamint a Kölcsönnyújtó általános üzleti feltételei az irányadóak.

Kelt:

.....
Kölcsönfelvevő

.....
Kölcsönnyújtó

10. Beruházási kölcsönszerződés

Kölcsönszerződés (beruházás finanszírozására)

1. Szerződő felek:

egyrésztől a

(a továbbiakban: Kölcsönfelvevő),

másrésztől a Bank

(a továbbiakban: Kölcsönnyújtó).

2. A Kölcsönnyújtó kötelezettséget vállal arra, hogy a Kölcsönfelvevő részére bankkölcsönt nyújt.

A kölcsön célját, mindazokat a lényeges adatokat, körülményeket és indokokat, amelyek a kölcsönnyújtás alapjául szolgálnak, valamint a Kölcsönfelvevő adatszolgáltatási kötelezettségének tartalmát e szerződés melléklete tartalmazza.

3. A bankkölcsön összege

..... Ft, azaz forint.

4. A Kölcsön ütemezése

..... évben Ft, azaz
forint,

..... évben Ft, azaz
forint.

5. A Kölcsönnyújtó a bankkölcsön rendelkezéstartására, igénybevételére és törlesztésére a Kölcsönfelvevő részére hitelszámlát nyit. A hitelszámla elnevezése és száma:

6. A Kölcsönnyújtó a kölcsönt a következők szerint tartja a Kölcsönfelvevő rendelkezésére:

..... Ft-ot, azaz forintot,

.....-tól-ig,

..... Ft-ot, azaz forintot,

.....-tól-ig

..... Ft-ot, azaz forintot,

.....-tól-ig.

Az itt megjelölt határidők letelte után a Kölcsönfelvevő a kölcsön igénybevételére nem jogosult.

7. A Kölcsönfelvevő a rendelkezéstartás időtartama alatt a bankkölcsön összegén belül bármilyen összeget jogosult igénybe venni.

8. A Kölcsönfelvevő a hitelszámlán rendelkezésre tartott összeg felett akár a saját, akár harmadik fél bankszámlája javára jogosult rendelkezni.

9. A bankkölcsön törlesztése

A Kölcsönfelvevő a kölcsön összegét a következők szerint köteles megfizetni:

..... Ft-ot, azaz forint

.....-n,

..... Ft-ot, azaz forint
..... -n,

..... Ft-ot, azaz forint
..... -n,

A bankkölcsön törlesztéséről a Kölcsönfelvevő a bankszámlája terhére adott megbízással rendelkezik. Ha a törlesztésre szolgáló megbízás a lejárat napján reggel 9 óráig nem érkezik meg, a Kölcsönnyújtó a lejárt kölcsön összegével a hitelszámla javára megterheli a Kölcsönfelvevő elszámolási számláját. A Kölcsönnyújtó abban az esetben is jóváírja a 4. pontban megjelölt hitelszámlán a lejárt kölcsön összegét, ha a Kölcsönfelvevő elszámolási számláján nem áll rendelkezésre a törlesztéshez szükséges fedezet. Az esedékeségkor meg nem fizetett kölcsöntartozás nyilvántartására a Kölcsönnyújtó külön hitelszámlát nyit.

10. A Kölcsönfelvevő a bankkölcsön rendelkezéstartásának időtartama alatt rendelkezéstartási jutalékot fizet, amelynek mértéke a rendelkezéstartás kezdő időpontjától számított

- negyedéven belül a rendelkezésre tartott összeg évi ... százaléka,
- féléven belül a rendelkezésre tartott összeg évi ... százaléka,
- háromnegyed éven belül a rendelkezésre tartott összeg évi ... százaléka,
- éven belül a rendelkezésre tartott összeg évi ... százaléka.

11. A Kölcsönfelvevő a bankkölcsön igénybevétele után a kölcsöntartozás fennállásának időtartamára kamatot fizet, amelynek mértéke mindenkor ... százalékponttal magasabb, mint a megfelelő jegybanki refinanszírozási kölcsön kamata.

A Kölcsönnyújtó kötelezettséget vállal arra, hogy a kamatváltozásról a Kölcsönfelvevőt haladéktalanul értesíti. A kamatváltozás az azt megelőző időszakra járó kamat mértékét nem érintheti.

12. A Kölcsönfelvevő a bankkölcsön törlesztésének elmulasztása esetén a késedelem idejére az e szerződésben kikötött kamaton felül további évi hat százalékos mértékű késedelmi kamatot fizet.

13. A jutalékok és a kamatok megfizetése úgy történik, hogy a Kölcsönnyújtó a negyedévi zárlat keretében megterheli a Kölcsönfelvevő elszámolási számláját. Amennyiben az elszámolási számlán a szükséges fedezet nem áll rendelkezésre, a késedelem idejére a Kölcsönfelvevő késedelmi kamatot fizet, amelynek mértéke évi 20%.

14. A kölcsön felmondása

A Kölcsönfelvevő a kölcsönt, vagy annak egy részét jogosult a 8. pontban megállapított időpont (időpontok) előtt is megfizetni, ilyenkor azonban köteles a Kölcsönnyújtót legalább harminc nappal a fizetést megelőzően értesíteni.

A Kölcsönnyújtó a kölcsönt csak a Polgári Törvénykönyvben meghatározott esetekben jogosult felmondani. E szerződés súlyos megszegésének minősül, ha a Kölcsönfelvevő valamely biztosíték létrehozására, kiegészítésére, illetve fenntartására, valamint a tájékoztatására és adatszolgáltatására vállalt kötelezettségének nem tesz eleget.

15. Az e szerződésben nem szabályozott kérdésekben a Kölcsönfelvevő és a Kölcsönnyújtó között-n létrejött bankszámlaszerződés, az-n létrejött szerződés, valamint a Polgári Törvénykönyvnek és más jogszabályoknak a bankkölcsönszerződésekre vonatkozó rendelkezései, valamint a Kölcsönnyújtó általános üzleti feltételei az irányadóak.

A számú mellékletek e szerződés elválaszthatatlan részét képezik.

Kelt:

.....
Kölcsönfelvevő

.....
Kölcsönnyújtó

11. Általános üzleti feltételek hitelviszonyokra

A Bank hitelviszonyokra vonatkozó üzleti feltételei

ALKALMAZÁSI KÖR

1.1.1.

Az általános üzleti feltételek alkalmazásában Felek az Üzletfél és a Bank. Üzletfél az a jogi személy, jogi személyiséggel nem rendelkező szervezet, valamint magánszemély, amelynek részére a bank pénzügyi szolgáltatást nyújt.

1.1.2.

Az általános üzleti feltételek rendelkezései vonatkoznak a Bank és az Üzletfél közötti mindennemű üzleti kapcsolatra.

1.1.3.

A Bank és az Üzletfél közötti jogviszony tartalmát szerződések állapítják meg. Az általános üzleti feltételek irányadóak mindazokban a kérdésekben, amelyekről az adott esetre vonatkozó szerződés kifejezetten nem rendelkezik.

1.2.1.

A fizetés teljesítésének a helye a Bank és az Üzletfél kapcsolatában a Banknak az a szervezeti egysége, ahol az Üzletfél részére a számlát vezetik. Betételhelyezés, törlesztés, illetve a Bank javára bármely fizetés teljesítésének időpontja az a nap, amelyen a Bank az Üzletfél számláját megterheli. Ha a fizetés teljesítése nem a Banknál vezetett számla terhére történik, a teljesítés időpontja az a nap, amelyen az összeg megérkezett a Bank számlájára, illetve amelyen azt befizették a Bank pénztárába. A Bank fizetési kötelezettsége teljesítésének időpontja az a nap, amelyiken az összeget az Üzletfél bankszámláján jóváírták.

EGYÜTTMŰKÖDÉS, TÁJÉKOZTATÁS

2.1.1.

A Bank és az Üzletfél a kölcsönös együttműködés követelményeinek megfelelően egymást késedelem nélkül értesítik az ügylet szempontjából jelentős körülményekről, tényekről, az ügylettel összefüggő, egymáshoz intézett kérdésekre idejében válaszolnak, valamint haladéktalanul felhívják egymás figyelmét az esetleges változásokra, tévedésekre és mulasztásokra. A Felek haladéktalanul értesítik egymást elnevezésük, címük, képviselőjük megváltozásáról, valamint a személyüket, jogi státusukat érintő minden egyéb változásról. Az e kötelezettségek elmulasztásából eredő kár a mulasztó Felet terheli.

2.1.2.

Az Üzletfél köteles 30 napon belül értesíteni a Bankot, ha nem érkezett meg időben valamely általa a Banktól várt értesítés, különösen, ha az fizetési megbízás teljesítésére, illetve pénzkövetelés jóváírására vonatkozik. E kötelezettség elmulasztásának következményei az Üzletfelet terhelik.

2.1.3.

Az Üzletfél nem jogosult a Bankkal kötött szerződések alapján fennálló követeléseit – a Bank hozzájárulása nélkül – harmadik személy részére átruházni.

ÍRÁSBELISÉG

3.1.1.

Mind a Bank, mind az Üzletfél az egymásnak szóló értesítéseket, megbízásokat, üzeneteket, valamint a szerződéseket kötelesek írásba foglalni, illetve írásban megerősíteni.

3.1.2.

A telefonon vagy más, nem írásos formában kapott közlés visszaigazolása esetén a másik Fél azonnal köteles jelezni a közlés és az írásbeli visszaigazolás közötti eltérést.

3.1.3.

Az Üzletfél felel minden olyan kárért, amely a telefon-, táviró- vagy telexkapcsolat során előforduló tévedés, félreértés vagy hiba eredménye, hacsak a kár nem a Bank hibájából ered. Különösen vonatkozik ez arra az esetre, ha a Bank az Üzletfél külön kérésére írásos megerősítés kézhezvétele előtt teljesít rendelkezést.

ELLENÉRTÉK

4.1.1.

Az Üzletfél a Bank szolgáltatásaiért kamatot, jutalékot, illetve díjat fizet. A szolgáltatás teljesítése során, a szokásos mértéket meghaladóan felmerült költségek, különösen postaköltségek, az esetleges hatósági eljárás költségei, illetékek az Üzletfelet terhelik.

4.1.2.

A bankszolgáltatások ellenértékének mértékét elsősorban a szerződések tartalmazzák. Olyan szolgáltatás tekintetében, amelyekről, illetve amelyek ellenértékéről a szerződés nem rendelkezik, a Bank „Díjjegyzék”-e az irányadó. A „Díjjegyzék” megtekinthető a Bank valamennyi üzleti helyiségében, és a Bank az Üzletfél kívánságára annak legutóbbi változatát részére átadja. A Bank a „Díjjegyzék”-et a folyószámlatulajdonos Üzletfél részére megküldi, és annak változásáról öt minden esetben előre értesíti. A kitett és az átadott „Díjjegyzék” közötti eltérés esetén a kitett mértékek az irányadóak.

4.1.3.

Az egyes szerződésekben rögzített kamatok és egyéb díjak a szerződés fennállása alatt egyoldalúan csak a szerződésben rögzített módon változhatnak.

4.1.4.

Pénztartozás késedelmes teljesítése esetén a jogszabályban megjelölt mértékű késedelmi kamatot kell fizetni.

4.1.5.

Az ellenértékek megfizetése – eltérő kikötés hiányában – utólag, minden naptári negyedév végén esedékes. Ha azonban a díjfizetés alapjául szolgáló szerződés bármely ok miatt negyedév közben jár le vagy szűnik meg, az esedékesség napja az utóbbi időpont.

4.1.6.

Az ellenértékek megfizetése úgy történik, hogy a Bank a negyedévi zárlat keretében megterheli az Üzletfél bankszámláját.

4.1.7.

A kamatokat és az időtartamhoz kötött díjakat, valamint jutalékokat naptári napokra, a következő képlet alapján kell kiszámítani:

$$\frac{\text{a tőke összege} \times \text{a \% mértéke} \times \text{a naptári napok száma}}{36\,000}$$

A MEGBÍZÁSOK ÉRKEZÉSE

5.1.1.

A meghatározott időben teljesítendő megbízásokat olyan időpontban kell a Banknak átadni, hogy a teljesítéshez szükséges idő a Bank rendelkezésére álljon.

A MEGBÍZÁS TELJESÍTÉSÉHEZ SZÜKSÉGES ADATOK

6.1.1.

Minden megbízásnak és rendelkezésnek egyértelműen tartalmaznia kell a teljesítéshez szükséges adatokat. Ha korábbi rendelkezés módosításáról, megerősítéséről vagy ismétléséről van szó, azt kifejezetten ilyenként kell megjelölni.

6.1.2.

Ha az Üzletfél a megbízásnak az általános gyakorlattól eltérő vagy meghatározott időpontban való teljesítését igényli, erre külön fel kell hívnia a Bank figyelmét.

6.1.3.

Ha a megbízó a megbízás teljesítéséhez szükséges adatokat tévesen vagy hiányosan adja meg, az ebből eredő kárért a Bank nem felel.

6.1.4.

A Bank a saját tévedésén alapuló jóváírást vagy terhelést az Üzletfél rendelkezése nélkül is jogosult helyesbíteni. A helyesbítésről – az ok feltüntetésével – az Üzletfelet értesíteni kell.

ÉRTESÍTÉS A MEGBÍZÁSOK TELJESÍTÉSÉRŐL

7.1.1.

A Bank a megbízások teljesítéséről bankszámlakivonattal, vagy más, erre alkalmas módon értesíti az Üzletfelet.

7.1.2.

Ha a megbízás teljesítése bármely ok miatt akadályba ütközik, az Üzletfelet a Bank erről haladéktalanul értesíti.

BANKSZÁMLAKIVONAT

8.1.1.

A Bank a bankszámlák egyenlegének a megbízások teljesítésével kapcsolatos változásairól bankszámlakivonattal értesíti az Üzletfelet. A Bank legkésőbb a teljesítést követő munkanapon elküldi az Üzletfél részére a Bankszámlakivonatot.

8.1.2.

Úgy kell tekinteni, hogy az Üzletfél elfogadta a bankszámlakivonaton foglaltakat – annak egyes tételei és egyenlege tekintetében egyaránt –, ha a bankszámlakivonat tartalmára, illetve mellékleteire, annak kézbesítésétől számított 30 napon belül nem tett észrevételt.

BIZTOSÍTÉKNYÚJTÁS

9.1.1.

Az üzleti kapcsolat fennállása alatt a Bank bármikor jogosult megfelelő jogi biztosítékok nyújtását, vagy a már adott biztosítékok kiegészítését kérni az Üzletfőtől, olyan mértékben, amilyen mértékben az a követelése megtérülésének biztosításához szükséges.

9.1.2.

A Bank az Üzletfél bármely bankszámlája – a betét, a bizományosi és a gesztori számla kivételével – terhére jogosult követeléseit érvényesíteni, illetve beszámítani. A Bank jogosult arra, hogy saját esedékes követelése erejéig függőben tartsa az Üzletfél terhére szóló fizetési megbízások teljesítését, amennyiben megítélése szerint a követelések megtérülése egyébként bizonytalan.

9.1.3.

Ha a biztosítékul leköötött vagyontárgyak értéke és az Üzletfél tartozása közötti arány a szerződéskötés időpontjában fennállott arányhoz képest megváltozik, a Felek kötelesek az eredeti arányt – a biztosítékok kiegészítésével, illetve feloldásával vagy más módon – helyreállítani.

A BIZTOSÍTÉKOK KEZELÉSE

10.1.1.

Az Üzletfél köteles gondoskodni a Bank biztosítékul szolgáló valamennyi vagyon, jog és követelés fenntartásáról, értéke megőrzéséről, arról, hogy a fizetés a Bank részére megtörténjék, valamint – a Bank felszólítására – a követelések érvényesítéséről, köteles továbbá a használatában lévő, a Bank javára biztosítékul leköötött vagyontárgyakat rendeltetésszerűen kezelni, üzemeltetni, megőrzésükről gondoskodni. Ha biztosítékul a termelésben, illetve a kereskedelemben részt vevő, egyedileg meg nem határozott, elhasználható vagy helyettesíthető dolog szolgál, akkor az Üzletfél köteles az elhasználódott vagy értékesített vagyontárgyakat pótolni.

10.1.2.

Ha valamely biztosítékul szolgáló jog gyakorlása vagy követelés érvényesítése a leköötés időtartama alatt esedékessé válik, a Bank jogosult a jogot gyakorolni, illetve a követelést érvényesíteni. Az érvényesítés során befolyt összegeket a Bank jogosult biztosítékként kezelni, ha pedig ez nem szükséges, jóváírja az Üzletfél bankszámláján, illetve átutalja az Üzletfél által megjelölt bankszámlára. A jog gyakorlása, illetve a követelés érvényesítése a Banknak akkor kötelessége, ha annak elmulasztása a jog, illetve a követelés elenyészéséhez, vagy érvényesíthetlenné válásához vezetne, vagy érvényesítését a továbbiakban lényegesen megnehezítené.

BIZTOSÍTÁS

11.1.1.

Az Üzletfél köteles a biztosítékul lekötött vagyontárgyakat minden kár esetére teljes értékben biztosítani, és a biztosítási szerződésben, illetve kötvényben feltüntetni, hogy a biztosítási összeget a Bankra engedményezte. Az Üzletfél a biztosítási szerződést – amíg a vagyontárgyak kölcsön visszafizetésének biztosítékául szolgálnak – a Bank hozzájárulása nélkül nem módosíthatja és nem szüntetheti meg. Az Üzletfél a Bank felhívására köteles a biztosítási kötvényt részére átadni. A Bank a befolyó biztosítási összeget esedékesség előtt is az Üzletfél tartozásának csökkentésére fordíthatja, ha az Üzletfél a vagyontárgyakat nem pótolja.

A BIZTOSÍTÉKOK ÉRVÉNYESÍTÉSE

12.1.1.

Ha az Üzletfél esedékességkor nem teljesíti kötelezettségeit, a Bank jogosult érvényesíteni bármely biztosítékból fakadó jogát a jogszabályi előírásoknak megfelelő módon úgy, ahogy az a banki követelések kielégítését a legeredményesebben szolgálja, lehetőség szerint az Üzletféllel való előzetes egyeztetést követően és az Üzletfél érdekeinek figyelembevételével.

TÁJÉKOZTATÁS, ELLENŐRZÉS

13.1.1.

Az Üzletfél köteles tájékoztatni a Bankot a biztosítékok értékében, értékesíthetőségében, behajthatóságában beálló minden változásról. A Bank bármikor jogosult ellenőrizni – akár a helyszínen is – a biztosítékok meglétét, és azt, hogy az Üzletfél a biztosítékokkal kapcsolatos, valamint a Bankkal kötött szerződések alapján egyébként őt terhelő kötelezettségeknek eleget tesz-e. Az ellenőrzés során az Üzletfél köteles a Bankkal mindenben együttműködni, és az ellenőrzéshez szükséges minden adatot megadni.

13.1.2.

Az Üzletfél a Bankkal szembeni – bármely hitelügyletből eredő – tartozásának fennállása alatt köteles rendszeresen a Bank rendelkezésére bocsátani év végi, valamint évközi mérlegeit és üzleti beszámolóit. A Bank a helyszínen jogosult betekinteni az üzleti könyvekbe és más nyilvántartásokba, ha az Üzletfél tartozása eléri vagyonának tíz százalékát.

13.1.3.

A Bank jogosult beszerezni minden olyan iratot, amelyet szükségesnek vél megvizsgálni a biztosítékok nyújtásával, kezelésével, feloldásával és érvényesítésével kapcsolatban, kezdeményezni a szükséges hatósági és bírói eljárást, valamint közreműködőt igénybe venni a biztosítékok megőrzéséhez és érvényesítéséhez.

KÖLTSÉGEK VISELÉSE

14.1.1.

A biztosítékok nyújtásával, fenntartásával, kezelésével és érvényesítésével kapcsolatos minden szükséges kiadás az Üzletfelet terheli.

A HITELMŰVELET ÁLTALÁBAN

15.1.1.

A Bank hitelműveletet hitelszerződés alapján, vagy a hitelügyletre vonatkozó eseti szerződés alapján végez.

15.1.2.

A Bank a hitelszerződést és a hitelügyletre vonatkozó bármely egyéb szerződést kizárólag a Polgári Törvénykönyvben meghatározott esetekben jogosult felmondani. Ilyen esetekben a felmondás azonnali hatályú is lehet. Ebből a szempontból az együttműködési és a tájékoztatási kötelezettség megszegése súlyos szerződésszegésnek, a bankszámlaszerződés felmondása, valamint a Bank hozzájárulása nélkül további hiteltartozás vállalása fedezet elvonására irányuló magatartásnak minősül.

15.1.3.

A Felmondás nem érinti a Bank által – a szerződés alapján – harmadik személlyel szemben vállalt kötelezettségeket, azonban az Üzletfél köteles a Bank kívánságára a teljesítéshez szükséges fedezetet a Bank rendelkezésére bocsátani.

HITELSZERZŐDÉS

16.1.1.

Hitelszerződés alapján a Bank meghatározott ideig az Üzletfél részére hitelkeretet tart rendelkezésre, és a hitelkeret terhére hitelműveleteket végez, így különösen: kölcsönt folyósít, váltót leszámítol, elfogad, aláírásával megerősít, követelést megvásárol, bankgaranciát vállal.

16.1.2.

A hitelszerződés tartalmazza a hitel igénybevételének módját és feltételeit. Ha a szerződéskötéskor nem határozható meg valamennyi lényeges kikötés, a Felek azokat – a hitelszerződés alapján – hitelműveletre vonatkozó további szerződésben rögzítik.

16.1.3.

Az Üzletfél a rendelkezésére tartott összeg után rendelkezéstartási jutalékot, a hitelszerződés keretében végzett hitelműveletért pedig kamatot, illetve díjat fizet.

16.1.4.

Az Üzletfél bármikor jogosult a hitelszerződést részben vagy egészben felmondani.

FOLYÓSZÁMLAHITEL

17.1.1.

A Bank az Üzletfél folyószámláján – folyószámlahitel-szerződésben rögzített összegű – hitelkeretet tart az Üzletfél rendelkezésére. E hitelkeret a folyószámla fedezetének részét képezi.

17.1.2.

A Bank az Üzletfél külön rendelkezése nélkül a folyószámlahitel-keret terhére kölcsönt folyósít úgy, hogy teljesíti azokat a fizetési megbízásokat, amelyek teljesítéséhez az Üzletfél bankszámlakövetelése egyébként nem nyújtana fedezetet. A Bank a kölcsön törlesztésére és a hitelkeret ismételt feltöltésére fordítja az Üzletfél folyószámláján jóváírt összegeket, amennyiben azok meghaladják a tárgynapon teljesítendő fizetési rendelkezések összegét.

BANKKÖLCSÖN

18.1.1.

A Bank a kölcsönt – a szerződésben rögzített feltételeknek megfelelően – hitelszámlán az Üzletfél rendelkezésére tartja, vagy az Üzletfél folyószámláját, illetve az általa megjelölt más számlán való jóváírással folyósítja.

18.1.2.

Az Üzletfél a rendelkezéstartás időtartama alatt a bankkölcsön összegén belül bármilyen összeget jogosult igénybe venni, és a hitelszámlán rendelkezésre tartott összeg felett akár a saját bankszámlája, akár közvetlenül harmadik fél javára jogosult rendelkezni.

18.1.3.

A Felek kölcsönösen együttműködve keresik meg a legkedvezőbb megoldást, ha az Üzletfél részéről a bankkölcsön törlesztésének a szerződésben meghatározott esedékességi időpont előtti teljesítése válik szükségessé.

18.1.4.

A kölcsönszerződések a bankkölcsönök kamatát az uralkodó pénzügyi, általában a jegybanki kamat mértékéhez kötve állapítják meg. Ennek változásáról a Bank köteles az Üzletfelet haladéktalanul tájékoztatni.

VÁLTÓÜZLETEK

19.1.1.

A Bank hitelügylet eszközeként olyan váltót fogad el, amely megfelel a következő feltételeknek:

- a) sértetlen és jól olvasható,
- b) az esedékességig hátralévő idő a kibocsátásától, illetve a kiállításától számított egy évet nem haladja meg, és a benyújtásától számítva nem kevesebb mint 15 nap,
- c) fizetési helyként a Banknak vagy valamely más pénzügyintézetnek a számlavezető helye van megjelölve.

19.1.2.

A Bank által – az Üzletfél megbízásából – elfogadói vagy kezességi nyilatkozattal ellátott, illetve más módon megerősített váltó alapján a Bank által teljesített fizetés esetén az Üzletfél megtérítési kötelezettségére a bankgaranciára vonatkozó szabályok megfelelően érvényesek.

19.1.3.

Váltóleszámítolás esetében az előzőeken felül további feltétel, hogy

a) a váltón szerepeljen legalább két, a Bank által hitelképesnek tartott jogi vagy természetes személy aláírása,

b) a váltó el legyen látva a bankszámla feletti rendelkezésre bejelentett módon aláírt átruházási nyilatkozattal, valamint, idegen váltó esetében, címzett elfogadó nyilatkozatával.

19.1.4.

Váltók leszámítolása esetén a Bank jogosult a kifizetett összeget visszatérhelni az Üzletfélre, ha a váltókat bemutatáskor nem fizetik ki.

19.1.5.

A Bank jogosult az általa leszámított váltókat már azok esedékessége előtt visszatérhelni az Üzletfélre, ha a váltó alapján fizetésre kötelezett fél váltóit megóvatolják, vagy ha a Bank tudomása szerint annak üzleti helyzete oly mértékben megromlik, amely a kötelezettség megfizetését súlyosan veszélyezteti.

19.1.6.

A Bank a váltót akkor köteles – nyugtázva – az Üzletfélnek kiadni, ha annak ellenértékét teljes egészében megkapta.

FAKTORING-ÜZLETEK

20.1.1.

Az Üzletfél rendes üzletmenetében keletkezett követeléseknek a Bank részére, engedményezés útján való átruházásáról és leszámítolásáról szóló, egyedi vagy keretjellegű faktoring-szerződés alapján a Bank megvásárolja a követeléseket, átvállalja a kötelezettek fizetéseképtelenségével kapcsolatos kockázatot, valamint ellátja a követelések további nyilvántartását és érvényesítését.

20.1.2.

Faktoring-szerződés tárgyául kizárólag olyan követelések szolgálhatnak, amelyeknek az átruházása az Üzletfél számára nincs megtiltva, amelyekkel szemben a kötelezettek sem ellenkövetelést nem érvényesíthetnek, sem pedig kifogást nem támaszthatnak.

20.1.3.

Az Üzletfél köteles a követelések érvényesítésében adatok szolgáltatásával, a követelésekkel kapcsolatos okiratok átadásával és minden egyéb szükséges módon közreműködni, amennyiben a Bank ezt igényli.

20.1.4.

Az Üzletfél haladéktalanul köteles megfizetni a Bank részére azokat az összegeket, amelyeket a kötelezett – a követelésnek a bankra való átruházása ellenére – részére fizetett meg.

20.1.5.

A Bank haladéktalanul tájékoztatja az Üzletfelet, ha a kötelezett megtagadja a fizetést. A Bank a követelés érvényesítése során az Üzletféllel együttműködve jár el. Az Üzletfél a követelés érvényesítésének bármely szakaszában jogosult a kötelezett helyett fizetni. Ebben az esetben a Bank köteles a követelést és az azzal kapcsolatban birtokábanlévő valamennyi iratot az Üzletfél részére visszaszolgáltatni.

20.1.6.

A Bank jogosult késedelmi kamattal és az igényérvényesítés során felmerült költségekkel megnövelni visszatérhelni az Üzletfélre a megelőlegezett összeget, ha jogerős megállapítást nyer, hogy a kötelezett jogosan tagadta meg a követelésnek a Bank részére való megfizetését. Ugyanez a jog illeti meg a Bankot akkor is, ha az Üzletfél megtévesztette vagy ha az Üzletfél pénzügyi helyzete bizonytalanná teszi a követelés megtérülését. Az Üzletfél kívánságára a Bank ilyen esetben is köteles folytatni a követelés érvényesítéséhez szükséges eljárást.

12. Takarékcsekk-szerződés

Szerződés

- (név)
- (cím), a
számú átutalási betétszámla tulajdonosa társtulajdonosa (a továbbiakban: számlatulajdonos) és az Országos Takarékpénztár
..... fiókja (a továbbiakban: Takarékpénztár) az alulírott napon az alábbiakban állapodnak meg:
1. Jelen szerződés kiegészítése a fenti számú átutalási betétszámlára vonatkozó szerződésnek.
 2. A Takarékpénztár jelen szerződés alapján – 15 napon belül – takarékcsekket bocsát a számlatulajdonos rendelkezésére, amely készpénzfelvételre és vásárlások, illetve szolgáltatások ellenértékének kiegyenlítésére, valamint magánforgalomban felhasználható. A csekkfüzet 10 darab össze nem függő lapból áll, ára 40 forint, amellyel a kiszolgáltatást követően a fenti számú átutalási betétszámlát a Takarékpénztár megterheli. A csekkfüzet kézhezvételekor az azon szereplő átutalási betétszámla számot és a személyi számot (illetve a személyi igazolvány számot) a számlatulajdonos köteles ellenőrizni, s a csekkfüzetet a legnagyobb gondossággal megőrizni.
 3. A takarékcsekk használatára, kitöltésére, a fedezet biztosítására a „Szerződési feltételek”-ben felsorolt szabályok az irányadók, amelynek betartására jelen szerződés aláírásával mindkét fél kötelezettséget vállal.
 4. A számlatulajdonos jelen szerződés – a nála levő fel nem használt takarékcsekk egyidejű átadásával – írásban bármikor felmondhatja.
 5. A szerződésben foglaltak be nem tartása esetén a Takarékpénztárnak joga van jelen szerződést és a számlatulajdonos átutalási betétszámláját bármikor, azonnali hatállyal felmondani, a még fel nem használt takarékcsekket bevonni, s a tartozást illetményletiltás, illetve peres eljárás útján behajtani. Fedezetlen csekk kibocsátása esetén a Takarékpénztár jogosult a Büntető Törvénykönyvben foglaltak alapján a számlatulajdonossal szemben büntető feljelentést tenni.
 6. A jelen szerződésben nem szabályozott kérdésekben az 1965. évi 2. sz. tvr., a 10/1974. (IX. 25.) IM sz. rendelettel módosított 2/1965. (I. 24.) IM sz. rendelettel, a 37/1967. (X. 12.) Korm. sz. rendelet, a 34/1967. (XII. 24.) PM sz. rendelet, a 17/1980. (VII. 7.) PM sz. rendelet, valamint a Polgári Törvénykönyv előírásai az irányadók.

.....
(a csekkszerződést kötő aláírása)

személyi szám:
(személyi igazolvány szám)

munkahely:
(nyugdíjtörzsszám)

Két néven, külön-külön rendelkezéssel vezetett számla esetén:

Tudomásul veszem a jelen szerződésben foglaltakat, valamint azt, hogy a fenti számú átutalási betétszámlánkat ezt követően a kinnlevő takarékcsekk visszaszolgáltatása nélkül nem szüntethetem meg.

.....
(a társtulajdonos aláírása)

személyi szám:
(személyi igazolvány szám)

munkahely:
(nyugdíjtörzsszám)

.....
OTP cégszerű aláírása

Szerződési feltételek

1. Takarékcsekket csak az átutalási betétszámla-tulajdonos bocsáthat ki, a rendelkezésre álló fedezet erejéig. Fedezetlen csekk kibocsátása a Btk. 313. §-a szerint minősülő bűncselekmény. (Várható követelésre számítva csekket kiállítani nem szabad.)
2. A takarékcsekket jól olvashatóan, tintával, golyóstollal vagy írógéppel kell kitölteni. A felvenni kívánt összeget számmal és betűvel azonosan kell megjelölni, a kiállítás hónapját betűvel kell feltüntetni, s ezt követően a csekket – a Takarékpénztárnál bejelentett módon – alá kell írni. A csekk felhasználásakor a számlatulajdonosnak személyi igazolvánnyal igazolnia kell magát.
3. Az OTP-vel erre szerződést kötött kereskedelmi, vendéglátóipari, szolgáltató stb. vállalatoknál a számlatulajdonostól a takarékcsekket 500–20 000 forint értékhatár közötti fizetések kiegyenlítésére elfogadják.
4. A takarékcsekket a számlatulajdonos 500–20 000 forintos összeghatár között az ország egész területén bármely takarékpénztári fióknál, postahivatalnál vagy takarékszövetkezetnél készpénzre beválthatja. Ennélmagasabb összegről kiállított csekk ellenében a kibocsátó csak az átutalási betétszámlát vezető takarékpénztári fióknál igényelhet készpénzkifizetést, illetve a magasabb összegről szóló csekket más takarékpénztári fióknál úgy nyújthatja be, hogy annak ellenértékét az a számlavezető fióktól való beszédés után bocsátja majd rendelkezésére (körülbelül 6–8 nap).
6. A takarékcsekk bemutatási határideje 8 nap, a takarékpénztári fiókok, postahivatalok és a takarékszövetkezeti egységek arra ezen belül teljesítenek készpénzkifizetést; a kereskedelmi, vendéglátóipari, szolgáltató stb. vállalatok azonban a csekket csak a kiállítástól számított 3 napon belül fogadják el, mert annakmég a bemutatási határidőn belül a Takarékpénztárhoz benyújtásra kell kerülnie. Nyolc napnál régebben kiállított csekket csak a számlavezető fióknál lehet fizetésre benyújtani, maximum a kiállítástól számított egy évig. Egy évnél korábban kiállított és bármilyen okból be nem váltott takarékcsekket rontottként kell kezelni. A takarékcsekket a bemutatási határidőn belül joghatályosan visszavonni nem lehet.
7. A számlatulajdonos az általa szabályosan kiállított és aláírt takarékcsekket harmadik személynek bármelyik fióknál történő készpénzfelvét céljából átadhatja. Ezekre a csekkre aláírás- és fedezetvizsgálat, valamint a benyújtó személyazonosságának igazoltatása után történik kifizetés. Harmadik személynek átadott takarékcsekket úgy lehet megnevezett személyre szóló csekké tenni, hogy a csekk előoldalán a kedvezményezett nevének feltüntetésével egyidejűleg a „vagy a bemutatónak” szöveget törölni kell. Ez esetben a Takarékpénztár csak a csekkben megnevezett személynek teljesíti a kifizetést. Enélkül a csekket az OTP bemutatóra szóló okiratnak tekinti, s nem vizsgálja, hogy az azon esetleg szereplő kedvezményezett és a benyújtó személy azonos-e. Harmadik személy a takarékcsekket vásárlások kiegyenlítésére nem használhatja fel.
8. A csekkürlap és a kiállított takarékcsekk olyan okiratok, amelyek – a devizajogszabályok értelmében – az ország területéről nem vihetők ki.
9. A szabályszerű kiállítás és aláírás után elveszett takarékcsekk harmadik személynek történő kifizetését a számlatulajdonos vagy a csekk birtokosa a számlavezető fióknál – a csekk nyomdai sorszáma és az azon levő adatok pontos közlése mellett – írásban letilthatja, majd ezt követően kell a közjegyzői megsemmisítési eljárás megindítását kezdeményeznie. A kiállítás előtt elveszett csekkürlapokat letiltani nem kell (hiszen azokat – a számlatulajdonos aláírása nélkül – harmadik személy nem használhatja fel). A számlavezető fióknál azonban ezt is be kell jelenteni. Az elveszett csekket, illetve csekkürlapokat a Takarékpénztár csak 3 hónap elteltével tekinti felhasználtnak. [Az elveszett csekk(ek) megkerülését természetesen haladéktalanul jelenteni kell.]
10. Újabb csekkfüzetet a számlatulajdonos a csekkfüzetben található igénylőlap felhasználásával igényelhet. Az igénylőlapot kitöltve és a bejelentett módon aláírva – személyesen vagy postai úton – kell a számlavezető takarékpénztári fiókhoz eljuttatni (az igényléshez a rontott csekkürlapokat mellékelni kell, hogy azzal a kinnlevő csekk nyilvántartott darabszámát csökkenthessük). Az új csekkfüzet kiadására irányuló igényt a Takarékpénztár akkor teljesíti, ha a számlatulajdonos bonítása az eltelt idő alatt nem változott (munkabérből való, illetve nyugdíjútutalása még fennáll, vagy legalább 10 000 forint követeléssel rendelkezik), számláján nem fordult elő átmeneti tartozás, s korábban kiadott csekklapjait szabályszerűen használta fel. Újabb csekkfüzetet akkor bocsátunk a számlatulajdonos rendelkezésére, ha saját nyilvántartásaink szerint legfeljebb 2 darab csekklap áll rendelkezésre.
11. A takarékcsekket használatával kapcsolatban az alábbiakra hívjuk fel a számlatulajdonos figyelmét: – a csekkürlapok sorszáma az átvételekor célszerű feljegyezni;

- a csekkűrlapokat lehetőleg a nyomdai sorszámok szerinti emelkedő számsorrendben kell felhasználni;
- az üres csekklapokat és a személyi igazolványt nem célszerű együtt tartani;
- az új csekkfüzetigényléskor figyelembe kell venni, hogy a felhasznált csekk általában csak 8 – 10 nap elteltével jut el a Takarékpénztárhoz, s kerül a számlán lekönyvelésre, így azzal a számlatulajdonosnál levő csekkek darabszáma saját nyilvántartásunkban csak ennyi idő után csökken.

13. Váltóleszámitolási keretszerződés

KERETSZERZŐDÉS

1. A szerződő felek

egyrésztől (továbbiakban: Leszámitoltató),
másrésztől a Bank
(továbbiakban: Leszámitoló).

2. A Leszámitoló váltóleszámitolási keretet nyit a Leszámitoltató részére.

A keret

a) összege: Ft, azaz forint,

b) megnyitásának napja:

c) megszűnésének napja:

3. A Leszámitoltató a rendelkezésre álló keret terhére jogosult váltókat leszámítolás végett átruházni a Leszámitolóra.

A Leszámitoló az alaki követelményeknek megfelelő és a keret megszűnésének napját meg nem haladó lejáratú váltókat a rendelkezésre álló szabad keret erejéig leszámítolja.

4. A leszámítolási kamatláb mértéke, ha a váltó leszámítolása és esedékessége közötti időtartam nem hosszabb, mint

a) száz nap: %

b) száznyolcvannap: %

c) háromszázhatvanöt nap: %

A leszámítolás időpontja az a nap, amelyen a Leszámitoló a váltó ellenértékét a Leszámitoltató folyószámlájának javára jóváírásra indítja. A leszámítolás napját a Leszámitoló nem tekinti kamatnapnak.

5. A szerződő felek jogosultak e szerződést 15 napos felmondási idővel felmondani.

6. A szerződésben nem szabályozott kérdésekben a Leszámitoló általános üzleti feltételei az irányadóak.

Kelt:

.....
Leszámitoltató

.....
Leszámitoló

14. Megtekintésre fizetendő váltó, kamatkikötéssel

10.000, Ft és 20% kamattal
összeg számmal

Budapest, 1990. jan. 1.
A kiállítás helye, ideje

Fizessen e váltó alapján Fehér Rt
vagy rendeletére ~~Fizessen Ft-ot és annak a kiállításától szármított évi 20 % kamattal~~
összeg bettivel

Budapest bemutatáskor
A fizetés helye Az esedékesség megelőlése

Kék BT (cím) Fekete Kft

A címzett neve és pénzforgalmi jelzőszáma
cégyszerű aláírás
A kibocsátó aláírása

A váltó azonosító száma
(a pénzüintézet tölti ki).

P. 41 (T) - Pj 85424 G

15. Saját váltó

Budapest 10.000,- Ft
A kiállítás helye összeg számmal

..... 1990. jún. 30.
..... ideje

Fizetek e váltó alapján Fehér Rt-nak
vagy rendelkezésre Fizetési forintot

.....
összeg betűvel

Budapest
A fizetés helye

.....
Az esedékesség megjelölése

.....
Fekete Kft

.....
cégszerű aláírás
A kiállító aláírása és pénzforgalmi jelzetszáma

.....

A váltó azonosító száma
(a pénzintézet tölti ki).

P. 90 (T) - 88/1134
II R Mgt.sz. Sz.

16. Címzett saját váltó

Budapest 10.000,- Ft
A kiállítás helye
összeg számmal

....., 1990. jan. 1.
ideje

Fizessen e váltó alapján Fekete Kft
vagy rendeletére
Tízezer forintot
összeg betűvel

.....-nak

Budapest
A fizetés helye
1990. június 30.
Az esedékesség megjelölése

Kék BT (cím)
Kék BT

.....
A címzett neve és pénzforgalmi jelzőszáma
cégszerű aláírás
A kibocsátó aláírása

.....

A váltó azonosító száma
(a pénztintézet tölti ki).

F. 41 (T) - FJ 851454 G

17. Bankra telepített váltó

Budapest 1990. jan. 1.
 A kiállítás helye ideje

10.000,- Ft
 összeg számmal

Fizessen e váltó alapján Fehér Rt-nak
 vagy rendelkezésre Tízezer forintot
 összeg bettivel

Budapest, Zöld Bank Rt 1990. június 30.
 A fizetés helye Az esedékesség megjelölése

Kék BT (cím) Fekete Kft

..... cégszerű aláírás
 A kibocsátó aláírása

..... A címzett neve és pénzforgalmi jelzőszáma

[Empty rectangular box]

A váltó azonosító száma
 (a pénzintézet tőlti ki).

P. 41 (T) - Pj 851424 G

18. Saját rendeletre szóló (idegen) váltó

Budapest 10.000,- Ft
A kiállítás helye összeg számmal

....., 19 90. jan. 1.
A kiállítás helye ideje

Fizessen e váltó alapján Fekete Kft-nak

vagy rendeleitére Tízezer forintot
összeg betívvel

Budapest
A fizetés helye 1990. június 30.
Az esedékesség megjelölése

Kék BT (cím)
Fekete Kft

.....
A címzett neve és pénzforgalmi jelzőszáma
cégszerű aláírás
A kibocsátó aláírása

.....

A váltó azonosító száma
(a pénztézetet tölti ki).

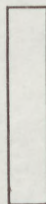
P. 41 (T) - Pj 851424 G

19. Avalváltó (kezességgel megerősített váltó)

Kék BT
(cégszerű aláírás)

Kék BI-ért
Zöld Bank
(cégszerű aláírás)

A váltó azonosító száma
(a pénzintézet tölti ki).

P. 41 (T) - P/ 851.624 G

Budapest 19... 90. jan. 1.
A kiállítás helye ideje

10.000, Ft
összeg számmal

Fizessen e váltó alapján Fehér Rt-nak

vagy rendeletére Hízezer forintot
összeg betűvel

Budapest
A fizetés helye

1990. június 30.
Az esedékesség megjelölése

Kék BI (cím)

Fekete Kft

A címzett neve és pénzforgalmi jelzőszáma

cégszerű aláírás
A kibocsátó aláírása

20. Rektaváltó (Nem forgatható váltó)

Budapest	90. jan. 1.	10.000,- Ft
A kiállítás helye	19... ideje	összeg számmal
Fizessen e váltó alapján Fehér Rt		-nak
de nem		
XXgy rendeletére Hízezer forintot		összeg betűvel
Budapest		1990. június 30.
A fizetés helye		Az esedékesség megjelölése
Kék BT (cím)		Fekete Kft
A címzett neve és pénzforgalmi jelzőszáma		cégszerű aláírás
		A kibocsátó aláírása

A váltó azonosító száma
(a pénzintézet tölti ki).

P. 41 (T) — Pj 851424 G

21. Váltó, megtekintés utáni meghatározott időre

Kék BT
cégszerű aláírás
Bp. 1990. jún. 20.

[]
A váltó azonosító száma
(a pénzintézet tölti ki).

P. 41 (T) - Pj 551424 G

Budapest 1990. jan. 1.
A kiállítás helye ideje

10.000, Ft és 20 % kamattal
összeg számmal

Fizessen e váltó alapján Fehér Rt

.....-nak

vagy rendelkezésre ~~Fizetési forrásokat és ennek a kiállításától számított évi 20 % kamattal~~
összeg betétvel

legkésőbb 1990. június 30-ig elfogadás végett be kell mutatni!

Budapest
A fizetés helye

.....
a bemutatást követő 15. napon
Az esedékesség megjelölése

Kék BT (cím)

Fekete Kft

.....
A címzett neve és pénzforgalmi jelzőszáma

cégszerű aláírás

.....
A kibocsátó aláírása

22. Váltó, az elfogadás korlátozásával

9.000,- Ft-ra
Kék BT
(cégszerű aláírás)

A váltó azonosító száma
(a pénzintézet tölti ki).

P. 41 (T) - PJ 851424 G

Budapest 19....., 90. jan. 1.
A kiállítás helye ideje

10.000,- Ft
összeg számmal

Fizessen e váltó alapján Fehér Rt

.....-nak

vagy rendelkezésre Hfezezer forintot

összeg betűvel

Budapest

1990. június 30.

A fizetés helye

Az esedékesség megjelölése

Kék BT. (cím)

Fekete Kft

A címzett neve és pénzforgalmi jelzőszáma

cégszerű aláírás
A kibocsátó aláírása

23. Váltó, felmentés az óvatolási kötelezettség alól

Kék BT
(cégszerű aláírás)

Kék BT-ért
Zöld Bank
óvás nélkül
(cégszerű aláírás)

A váltó azonosító száma
(a pénzügyeset tölti ki).

P. 41 (T) — FJ 851424 G

Budapest 1990. jan. 1.
A kiállítás helye ideje

10.000, Ft
összeg számmal

Fizessen e váltó alapján Fehér Rt-nak

vagy rendelésére Tízezer forintot
összeg betűvel

Budapest
A fizetés helye
1990. június 30.
Az esedékesség megjelölése

Kék BT (cím)
Fekete Kft

A címzett neve és pénzforgalmi jelzőszáma
cégszerű aláírás
A kibocsátó aláírása

24. Váltóóvás

2470/1990. ügyszám

Közjegyzői okirat

..... ÓVÁS

Én, doktor Laposa Jenő budapesti közjegyző hitelesen bizonyítom, miszerint a „FÖLDGÉP” Általános Mélyépítő Vállalat váltóbirtokosnak azon megkeresésére, hogy a következő szövegű váltót, amelynek pontos másolata a következő: „Budapest, 1989. 10. 27. – 10 500 000, – forint. Fizetek e váltó alapján «FÖLDGÉP» Általános Mélyépítő Vállalatnak vagy rendeletére Tízmillióöttszázezer forintot. Budapest, Magyar Nemzeti Bank. A fizetés ideje: 1990. március 20. Az esedékesség megjelölése «CSUTEK» CSÚCS-TECHNIKA SZÁMÍTÁSTECHNIKAI ÉS INNOVÁCIÓS GMK. 1065, BP., BAJCSY ZS. ÚT 21. MNB; 218-98299 + 46096. Olvashatatlan aláírás. A kiállító aláírása és pénzforgalmi jelzőszáma” fizetés végett mutassam be; alulírt napon délelőtt 10 1/4 órakor e váltót fizetés végett a „CSUTEK” GMK telephelyén Nagymarosi Mihály (1 390425 0167) 1024, Budapest II., Kitaibel Pál utca 12. szám alatti lakos (AU-VII. 243 675) GMK-vezetőnek bemutatam, s nevezettől azt a választ kaptam: a váltót most nem tudja kifizetni.

.....
Míról a fent nevezett megkereső fél jogai megóvására és fenntartására kiadtam ezen óvási közokiratot sajátkezű aláírással és hivatalos bélyegzőmmel megerősítve.
Kelt Budapesten, 1990. Ezerkilencszázkilencvenedik év március hó 22. Huszonkettedik napján.

P. H.

.....
közjegyző

25. A váltóóvás általános mintája

..... ÓVÁS

Én,

közjegyző hitelesen bizonyítom, miszerint

azon megkeresésére, hogy a következő szövegű

..... váltót, amelynek pontos másolata a következő:

.....

.....

.....

.....

.....

.....

..... fizetés

véggett mutassam be; alulírt napon órakor

.....

.....

.....

.....

.....

.....

Miről a fentnevezett megkereső fél jogai megóvására és fenntartására kiadtam ezen óvási közokiratot

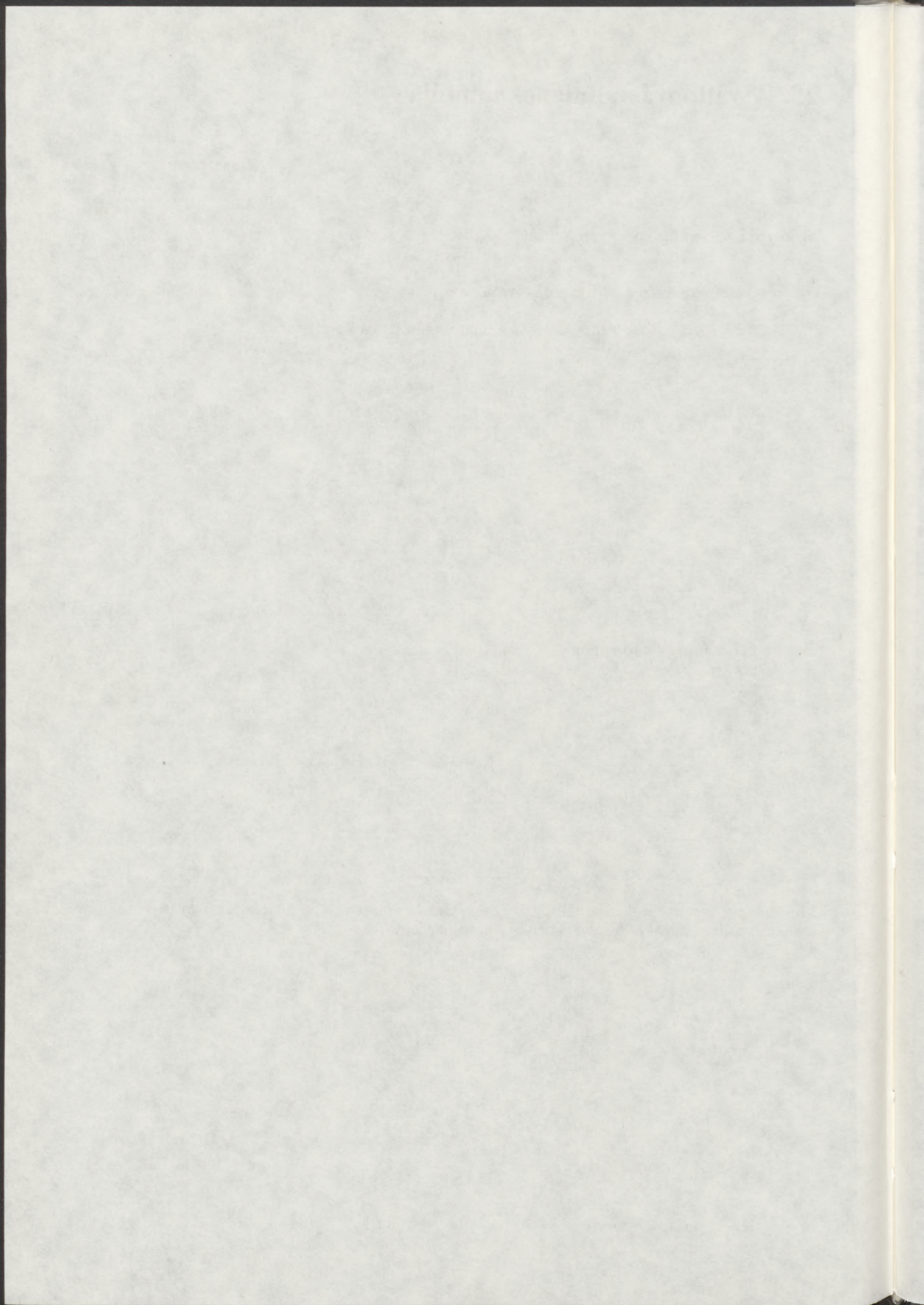
sajátkezű aláírással és hivatalos bélyegzőmmel megerősítve.

Kelt

.....

P. H.

.....
közjegyző

Tárgy- és névmutató

A

- Adatok igazolása számla nyitásról 74
- adatszolgáltatási kötelezettség megszegése 63
- adatszolgáltatás készpénzforgalomról 141
- adó- és illetékmentesség kötvénynél 311
- adós hitelképtelensége 62
 - megtévesztő magatartása 72
- azonnali beszédési megbízás 84
 - – – jelentősége 93

Á

- Állami garancia devizaszámlánál 116
 - szavatosság kötvénynél 311
 - támogatás 72
- áthúzással megjelölt csekk 231
- átutalási betét 333
 - betétszámla 68
 - megbízás kiállítására 85
 - postautalvány 137
- átutalás jelentősége 87
- átutalással való fizetés 85

B

- Bank által történő fizetés feltételei 166
 - díjazása 82
- bankellenőrzés akadályozása 63
- bank és alapügylet szereplői 167
 - – ügyfél kapcsolata 13
- bankfelügyeleti szabályok 29
- bankfiók címe 75
- bank fő kötelezettsége 76
- bankgarancia célja 165
- bank és biztosítás 171
 - fogalma 165
- bankhitel funkciója 27
 - helye a gazdaságban 25
 - ismérvei 28
 - sajátosságai 27
- bankhitelt biztosító zálogjog 180
- banki tevékenység 13
 - – jellege 15

- bankjog átmeneti helyzetben 25
 - tárgya 9
- bankkölcsön 40
 - felhasználása 48
 - kamata 53
- bankkölcsön-szerződés jellege 12
- bankköltség devizaszámlánál 116
 - felszámítása 83
- bank körülményeinek megváltozása 44
- bank-számla fajtái 67
 - felett rendelkezők 70
 - fogalma 67
- bankszámla jóváírás 41
 - megnyitása és megszüntetése 70
 - megterhelésének joga 78
- bankszámlapénz 26, 43
- bankszámlaszám 75
- bankszámlaszerződés alanyai 69
 - időtartalma 83
 - jellege 12
- bankszámla-szerződéskötési kötelezettség 69
- bankszámlaszerződés módja 83
 - tartalma 73
- bankszámlák közötti elszámolás 85
- banktitok 80
- bankügyletek jogforrásai 16
 - típusai 20
- bankügyletet biztosító mellékkötelezettség 157
- bankügylet fogalma 9
 - formája 22
 - helye a jogrendszerben 10
- bankügyleti formák 20
- bánatpénzpótló garancia 175
- befizetés pénzügyi pénztárnál 137
 - postahivataloknál 137
- behajthatatlanság 162
- belföldiek devizaszámlája 110
- belföldi postautalvány 137
- bemutatóra szóló csekk 210
 - – takarékbetét 326
- beszámítás lehetősége 79
- beszédési forgatmány 262
 - megbízás 88

- – lebonyolítása 88
- – nyomtatványai 91
- betételhelyezés és kifizetés 150
 - módja 102
- betét fogalma 317
- betéti keretszerződés 102
- betét lekötése 103
 - összege 102
- betétszámla 319
- betétszerződés 101, 318
 - alanyai 102
 - és takarékbetétszerződés elhatárolása 101
 - felmondása 103
 - lejárta 104
- biztosítéknyújtás kötelezettsége 38
- biztosítékok megteremtése 38
- bíróság illetékessége 84

C

- Cégnyilvántartás és bankszámla 74
- cél megghiúsulása kötvénynél 49
 - megjelölése kölcsönnél 49
- Cottely István 31

Cs

- Csekk alakja 205
- csekkátruházás esetei 215
 - különös esetei 220
- csekkátruházási nyilatkozat 216
- csekk átruházhatósága 215
- csekk-átruházó felelőssége 217
- csekk bemutatása 221
- csekkbemutatás határideje 222
- csekkbemutatási határidő számítása 222
- csekkbirtokos jogai 217
 - megtérítési igénye 232
 - – igényének feltételei 233
- csekk címzettjére vonatkozó kollíziós szabályok
 - elévülésre vonatkozó kollíziós szabályok 245
 - elfogadásának tilalma 209
 - elhatárolása váltótól 202

- fajai 203
- csekkfizetés pénzneme 229
- csekk fogalma 200
 - gazdasági jelentősége 201
 - kamatozása 211
- csekk-kezesség 220
 - terjedelme 221
- csekk kiállításának napja és helye 207
- csekk-kiállító halála 224
- csekk-kibocsátás alapja 213
- csekk kibocsátójának felelőssége 213
 - kifizetése harmadik személynél 211
 - kifizetője 219
- csekk-kötelezettek egyetemleges felelőssége 236
- csekk legitimáció 227
- csekkmegtérítési igény elévülése 240
 - – elévülésének nyugvása 241
 - – teljesítése 237
 - – terjedelme 236
- csekk megváltoztatása 240
 - pótolható alaki kellékei 218
- csekkre fizetés módja 224
 - vonatkozó nemzetközi egyezmények 243
- csekk számlaszerződés 213
- csekk tartalma 204
 - története 219
- csekk törvények ütközése 242
- csekk vevője 210
 - visszavonása 223

D

- Devizaengedély 107
- devizafelhasználás 114
- devizahatósági engedély gazdálkodó szervezetnek 121
- deviza helyett forintfedezet 107
- devizaszámla 108
 - fajai 110
 - felhasználói köre 111
 - fogalma 107
 - lekötése 115
 - sajátosságai 108
- diszkontálás 296
- díjak és jutalékok 53
- díjfizetés késedelme 82

E

- Egyetlen bankszámla 68
- egyoldalú kamatváltoztatás 54
- egyszeri kezesség 163
- együttesen elhelyezett betétek 325
- elektronikus pénz 27
- elévülés kötvénynél 311
- elfogadványhitel 36
- elkülönített számla 67
- előleg visszafizetési garancia 174
- előtörlesztés 56
 - korlátai 57
- elszámolás-forgalom jogcímei 126
 - jogcímeinek magyarázata 130
- elszámolási csekk 231
 - különbözet kiegyenlítése 96
 - utalvány 98
 - – jelentősége 98
 - – kitöltése 99
- elvesztett csekk 218, 245
 - készpénzfelvételi utalvány bejelentése 145
- elzálogosított követelés teljesítése 186
- engedményezés feltételei 191
 - fogalma 190
 - jogi következménye 192
- eredeti felmondási okok 58
- erőhatalom esete 238
- eseti megbízás beszédre 94
- exportőrért vállalt bankgarancia 174

É

- Értesítés engedményezésnél 191
- értesítési kötelezettség 95
 - – csekk megtérítési igénynél 234
 - – váltó megtérítési igénynél 278
- értékjegy 344
- értékpapír fogalma 301
- értékpapír-jog hiánya 302
- értékpapírok fajai 303
- érvénytelenített utalványfelszólamlás 149

F

- Factoring 34
 - típusai 35
- fedezetelvonás 60

- és átszervezés 61
- fedezet fogalma 50
- fedezetigazolás esetei 196
 - fogalma 195
 - nyújtása 134
- fedezetlen csekk 226
- feladójegyzék 154
- felmondási idő kölcsönnél 63
 - jog gyakorlása zálognál 187
 - ok kölcsénnél 58
- felmondás kölcsönszerződésnél 56
 - súlyos szerződésszegésnél 61
- felszólamlás a postai befizetésekre 138
- felvásárlási készpénzutasalvány 152
 - – beváltása 146
- fizetés bank által 166
- fizetések általános szabályai 134
- fizetési csekk 203
 - hely csekknél 207
 - meghagyás 205
 - megbízás fedezethiány esetén 77
 - mód kódjeleinek magyarázata 128
 - módok bonyolítási szabályai 134
- fizetésre kötelezett csere csekknél 206
- fizetés szűkhelyzetben 287
- fizetőkezes jogai 163
- fix vagy mozgó kamat 54
- folyószámlahitel 32
- folyószámlaszerződés fogalma 105
- fő adós váltónál 257
- funkció szerinti váltó 256

G

- Garancia elhatárolása más jogintézményektől 170
 - és akkreditív 172
- garáns bank, 169, 176
- gazdasági rendeltetés 58
- gazdálkodó szervek betétszerződése 317
 - – csekkje 208
 - – devizafizetési 117, 121
- gépkocsi betét 340
- gépkocsi-nyeremény betétkönyv 20

H

- Halász Sándor 219
- határidő beszédési megbízásnál 93
- határidős beszédési megbízás 88

határidő számítása váltó elévülésénél 292

határozatlan idejű bankszámlaszerződés 83

határozott idejű bankszámlaszerződés 83

házipénztár 136

házipénztári pénzkészlet 136

házipénztár napi záróállománya 138

hiányos csekk 213

hitelcsekk 203

hitelezési formák 27

hitelező érdekeinek védelme 59

hitel és kölcsön elhatárolása 31

– jelentősége 26

hiteljog 25

hitelkeret rendelkezésre tartása 37

hitelképesség vizsgálata 38

hitelkérő kötelezettsége 37

hitelműveletek 30

– csoportjai 30

– végzésének feltételei 37

hitelszerződés formája 39

– tartalma 36

– tárgya 31

I

Idegen váltó 251

ideiglenes számla 75

illeték váltóóvási eljárásért 298

importőrért vállalt bankkezeség 172

iskolai takarékbélyegbetét 331

J

Jegybank 28

jegybanki ellenőrzés 29

– feladatkör 124

jellegkódok magyarázata 133

jogcímkódok magyarázata 128

jogkövetkezmény beállta 64

jogos csekkbirtokos 218

jogszabályon alapuló kezesség 158

– – megbízás beszédese 94

– és bírósági határozaton alapuló zálogjog 178

jogviszony kezességgel és garanciával kapcsolatban 168

jóváírás jogcíme szerinti mérték 111

jutalékfizetési kötelezettség 39

K

Kamat 82

– a betét után 104

– devizaszámla után 115

kamatfizetési kötelezettség 51

– módok 55

kamatfizetési kötvény után 310

kamat funkciója 52

– meghatározása 51

– mint bevétel 52

kamatozó könyves takarékbetét 328

kamatszámítás takarékbetétnél 325

kamat takarékbetétnél 321

kereskedelmi hitelezés 26

kezesek egyetemleges felelőssége 163

kezes kötelezettsége 160

kezesség és garancia jogi természete 169

kezességi szerződés 157

kezesség járulékos jellege 160

– vállalásának alakszerűsége 160

– szabadulása kötelezettség alól 164

képviselő aláírása csekken 212

késedelmi kamat 83

készfizető kezesség 162

készpénzfizetési módok 137

készpénzben teljesíthető kifizetések 136

készpénzbevételek kezelése 136

készpénzellátás 143

készpénzfelvételi utalvány 140, 144

– – kiállítása 141

készpénzfelvétel szabályai 144

készpénzforgalom 136

– jogcímei 126

készpénzkifizetés 41, 100

készpénzkímélő fizetések 157

kétszintű bankrendszer 28

kielégítés óvadékból 188

kifogás határidős megbízás ellen 89

kifogásolási jog 95

kincstárjegy fogalma 313

– kamatozása 314

– kibocsátója 314

– típusai 314

kiutalás távirati postautalvánnyal 149,

155

kizárólagos illetékesség 84
kíméleti idő 292
kollíziós szabályok csekk-képességre
243
kombinált hitel- és kölcsönszerződés 32
konvertibilis deviza jóváírása 110
kölcsönátadás megtagadása 44
kölcsön átvételének kötelezettsége 46
– fedezete 50
– fenntartása 45
kölcsönösszeg visszakövetelése 58
kölcsönszerződés 31
– elemei 40
kölcsönvevő kötelezettségei 45
– tulajdona 43
kölcsön visszafizetése 55
kötvényátruházás 308
kötvény beváltása 309
– fogalma 306
– kamata 308
– kibocsátásra jogosultak 307
kötvénykibocsátási terv 312
kötvény megsemmisítése 310
– típusai 307
közbenjárás alanyai 284
– elfogadása 285
– váltónál 283
közbenjáró fizetése 286
közreműködő 81
KST betét 332
külkereskedelmi fizetések 121
– importszerződés 118
különálló bankszámlák 68

L

Lakáscélú betét 335
lakásigénylési betét 341
lakásnyeremény-betét 332
lakossági csekk 335
– devizaszámla 109, 115
lejárat szerinti váltó 255
lekötési idő takarékbetétnél 323
leszámítolás 296
letétcsekk 203
letéti jegy 342
listás megbízás beszédese 94
loro számla 108

M

Magyar Nemzeti Bank mint jegybank
123
megállapodás terv szerinti fizetésben 94
megbízás esetenkénti kiutalásra 151
– kötvénykibocsátásra 312
megtérítési adós 257
– váltó 281
MNB zálogjoga 179
munkabérhitel 48

N

Nem létező aláírás csekken 212
névre-szóló csekk 203
– takarékbetét 324
nostro számla 108

Ny

Nyereménybetét 331
nyugdíj-előtakarékossági betét 338
nyugtaátadás kötelezettsége 225

Ó

Óvadék és zálogjog különbsége 188
– felhasználása 189
– fogalma és rendeltetése 187
– járulékos jellege 189
– tárgya 188
óvás-elengedés váltó-megtérítési igény-
nél 278
óvás feltétele váltó-megtérítési igénynél
276, 233
– határideje váltómegtérítési igénynél
277
– joghatásai váltómegtérítési igénynél
277
– váltómegtérítési igénynél 275

P

Petrik Ferenc 41
pénzfelvételre jogosult megnevezése 151
pénzfizetésre szóló határozat végrehaj-
tása 90
pénzforgalmi betétkönyv 150
– jelzőszám 75

- nyomtatvány 133
- szabályozás 125
- számjelek 125
- számlák 67
- pénzforgalom fogalma 123
- pénz funkciója 123
- pénzintézet felelősségének korlátozása 81
 - felmondási joga 62
- pénzintézeti kötvény 312
 - postautalvány 147
 - tevékenység köre 13
- pénzintézet követelésének felemelése 78
 - létesítése 29
- pénzkövetelésről szóló értékpapír 304
- pénztárjegy 344
- pénzteremtő kereskedelmi bankok 26
- pénz tulajdonba adása 41
- pénzügyi fedezet előzetes biztosítása 146
 - jogi elemek bankszámlaszerződésben 73
- polgári jogi elemek bankszámlaszerződésben 73
 - perrendtartás váltóval kapcsolatban 289
- postatakarékjegy 344

R

- Rediszkontálása 297
- refinanszírozási tevékenység 28
- rejtett bankkezeség 36
- rektaváltó 263
- rendeletre szóló csekk 203
- rendelkezésre bankszámlával 79
- rendelkezési jog betétről 104
- rendelkezésre tartási jutalék 53
- részletfizetés csekknél 225
 - engedélyezése 162
- rubelelszámolású deviza jóváírása 111

S

- Saját váltó 252
 - – különös szabályai 293
- speciális váltó 256
- storno díj 56
- súlyos szerződészegés fogalma 61

Sz

- Szabad bankválasztás 29
- számlanyitás 73
- számlatulajdonos címe 75
 - rendelkezési joga 76
- Szász János 27
- szerződési szabadság korlátai 72

T

- Takarékbetét 321
- takarékbetétkönyv fogalma 319
- takarékbetét megsemmisítése 327
- takarékbetétszerződés 317
 - alanyai 322
 - és a Ptk. 320
- takarékbetétszerű értékpapírok 341
 - szerződések 327
- takaréklevélbetét 330
- telepek pénzellátása 155
 - pénzforgalmának lebonyolítása 155
- telepi számla 68, 155
- teljesítés helye törlesztésnél 57
- teljesítési segéd 81
- terv szerinti fizetés 95
 - – – jelentősége 97
- téves bérszámfejtés 137
- tízen túliak takarékbetétje 333
- több példányban kiállított csekk 239
- törlesztés ideje 55
 - módjai 55
- törvényi engedmény 195
- transzfergarancia 174
- tulajdonszerzés és kölcsön 42

U

- Utalvány postára adása 154
 - telepítése a bankszámlára 138
- utazási csekk 204
- utóforgatmány 261

Ú

- Újlaki József 219

Ü

- Ügyfél és bank kapcsolata 13
- üzleti biztosíték 115

- konstrukció 21
- üres forgatmány 261
- üzletszabályzat 84
- üzletszabályzaton alapuló megbízás be-
szedése 95

V

- Vagyonjegy 305
- váltóadós 256
 - felelőssége 258
- váltóátruházás 258
 - különös esetei 261
 - törlése 280
- váltó bemutatása elfogadás végett 263
 - – fizetés végett 271
- váltóbemutató elháríthatatlan akadály 282
- váltóbevéltásért nyújtott bankkezesesség 173
- váltóbirtokos megtérítési igénye 275
- váltódíj 280
- váltó elévülése 290
 - elévülési határideje 291
 - elfogadása 265
 - elfogadásának korlátozása 267
- váltóesedékesség számítása 270
 - típusai 269
- váltó fajtái 255
- váltófizetés idegen pénznemben 272
 - szabályai 271
- váltó fogalma 251
- váltóforgatmány 260
 - hatása 260
- váltójogi fogalmak 248
- váltókellékek 252
- váltókezes 260, 267
- váltókezesesség jelentősége 268
 - terjedelme 268
- váltóképesség 295

- váltó kialakulása 247
- váltókötelezettség tartalma 295
- váltókövetelés beszédese 89
- váltóleszámítolás 33
 - előfeltételei 33
- váltóleszámítolási szerződés 33
- váltómásolat 288
- váltómegsemmisítés 299
- váltó megtérítési igény elvesztése 281
- váltó megtérítési igény terjedelme 279
- váltó megváltoztatása 290
 - szabályozása 247
 - teljesítésének bírói letétbe helyezése 274
 - több példányban 288
- váltótörvények ütközése 294
- váltót visszaváltó igénye 280
- vegyes vállalatok devizaszámlái 116
- vételárkezesesség 172
- világbanki hitelek 48
- viszontleszámítolás 297
- visszaélés csekkel 227
- visszafizetési garancia 177
- visszterhes és ingyenes engedmény 194

Z

- Zálogból kielégítési elsőbbség 182
- zálogforgatmány 262
- zálogjog célja 177
 - dologi hatálya 177, 183
 - esetén fedezetelvonás 60
 - járulékos jellege 179
 - követelése bankügyletnél 185
 - lehetősége 79
 - tárgya 179
- zálog szerzése követelésen vagy jogon 184
- zálogszerződés fogalma 177
- zálogtárgyból kielégítés biztosítékai 181
- Zoltán Ödön 41

Jogszabálymutató

Ápvh.

az Ápt. végrehajtásáról szóló 23/1979.
(VI. 28.) MT r.
67/A. § 298

Ápt.

az állami pénzügyekről szóló 1979: II.
tv.
29. § (2) bek. 123
44/B. § 298

Bet.

1988. évi XXIV. törvény a külföldiek
Magyarországon történő befektetése-
iről
31–32. § 116
33. § 117

BK

412/1987. (PK 17.) MNB közlemény a
REK végrehajtására
1–10. § 70
11. § 134
12–13. § 135
14. § 136
15–18. § 89
19–26. § 89
27–30. § 90
31–36. § 96
37–39. § 97
41. § 138
43. § 140
44. § 151
45. § 152
46. § 153
53–57. § 136
58–64. § 137
65–67. § 138
68–70. § 144
71–78. § 145
79. § 146
80–81. § 156
83–86. § 146

87–92. § 147
93–98. § 148
99–102. § 149
103–108. § 150
109–111. § 151
116–118. § 77
119–123. § 156
124–127. § 90
130–131. § 134
211–213. § 133
214–215. § 134
222. § 86
223. § 87
224–225. § 91
226–229. § 92
230. § 97
231–234. § 99
235–238. § 100
421–422. § 139
423–425. § 140
432–434. § 141
511–513. § 134

Csr.

a csekkjogi szabályok szövegének köz-
zétételéről szóló 2/1965. (I. 24.) IM r.
1. § (1) bek. 204
1. § (2) bek. 208
2. § 208
3. § 213
3–4. § 209
5–6. § 210
7–8. § 211
9–11. § 212
12–13. § 213
14. § 214
15. § 215
16. § 216
17–18. § 217
19–21. § 218
22–23. § 219
24–27. § 220
28. § 221
29–30. § 222

31–32. § 223
33–34. § 224
35. § 226
36. § 228
37–39. § 230
40. § 232
41. § 233
42–43. § 234
44–46. § 236
47. § 237
48. § 238
49–50. § 239
51–53. § 240
54–57. § 242
58. § 243
59–62. § 244
63. § 245

Dsz.

a belföldiek devizaszámlájáról szóló 99/
1989. (IX. 18.) MT r.
1–3. § 109
4–8. § 110

Kár.

a külkereskedelmi szerződésekkel kap-
csolatos devizafizetések lebonyolítá-
sának rendjéről szóló 52/1990. (III.
21.) MT rendelet
1–3. § 117
4–5. § 118
6–9. § 119
10. § 120

Köt.

a kötvényről szóló 1982. 28. tvr.
1–2. § 306
3–4. § 307
5–6. § 308
7. § (1) bek. 311

MNBt.

a Magyar Nemzeti Bankról szóló 1967:
36. tvr.
1. § 124

Pp.

Polgári perrendtartásról szóló és több-
ször módosított 1952. évi III. törvény
38. § 300
124. § (3) bek. 298
316. § (1) bek. 298
317/d. § 298
319. § (1) bek. 298

Pr.

a pénzforgalomról és bankhitelről szóló
39/1984. (XI. 5.) Mt r.
2. § 69
2/A. § 69, 74
3. § 72
4. § 76
5. § 77
6. § 85
7. § (3) bek. 51
8. § (1) bek. 48
8. § (2) bek. 48, 180
9. § 180
10–11. § 181

Ptk.

a Magyar Köztársaság Polgári Tör-
vénykönyvéről szóló 1959. évi IV.
törvény
249. § 165
251. § 177
262. § 180
263. § 184
264. § 186
270. § 187
271. § 189
272. § 157
273. § 158
274. § 161
275. § 163
276. § 163
328. § 190
329. § 192
330–331. § 194
338/A–338/C. § 301
522. § (1) bek. 30
522. § (2) bek. 39

523. § (1) bek. 40, 55
523. § (2) bek. 40
524. § (1) bek. 44
524. § (2) bek. 45
525. § (1) bek. 58
525. § (2) bek. 62
526. § (1)–(2) bek. 30
527. (1) bek. 64
529. § (1)–(3) bek. 67
530. § 101
531. § 105
533. § 317

REK

a pénzforgalomról szóló 4/1986. (XII.
28.) MNB sz. rendelkezés

3–4. § 85
5–8. § 88
9. § 95
10. § 98
11. § 100
12–13. § 101
14–17. § 143
18. § 144
18/A. § 157
19. § 155
20–21. § 77
23. § (1) bek. 101

Tt.

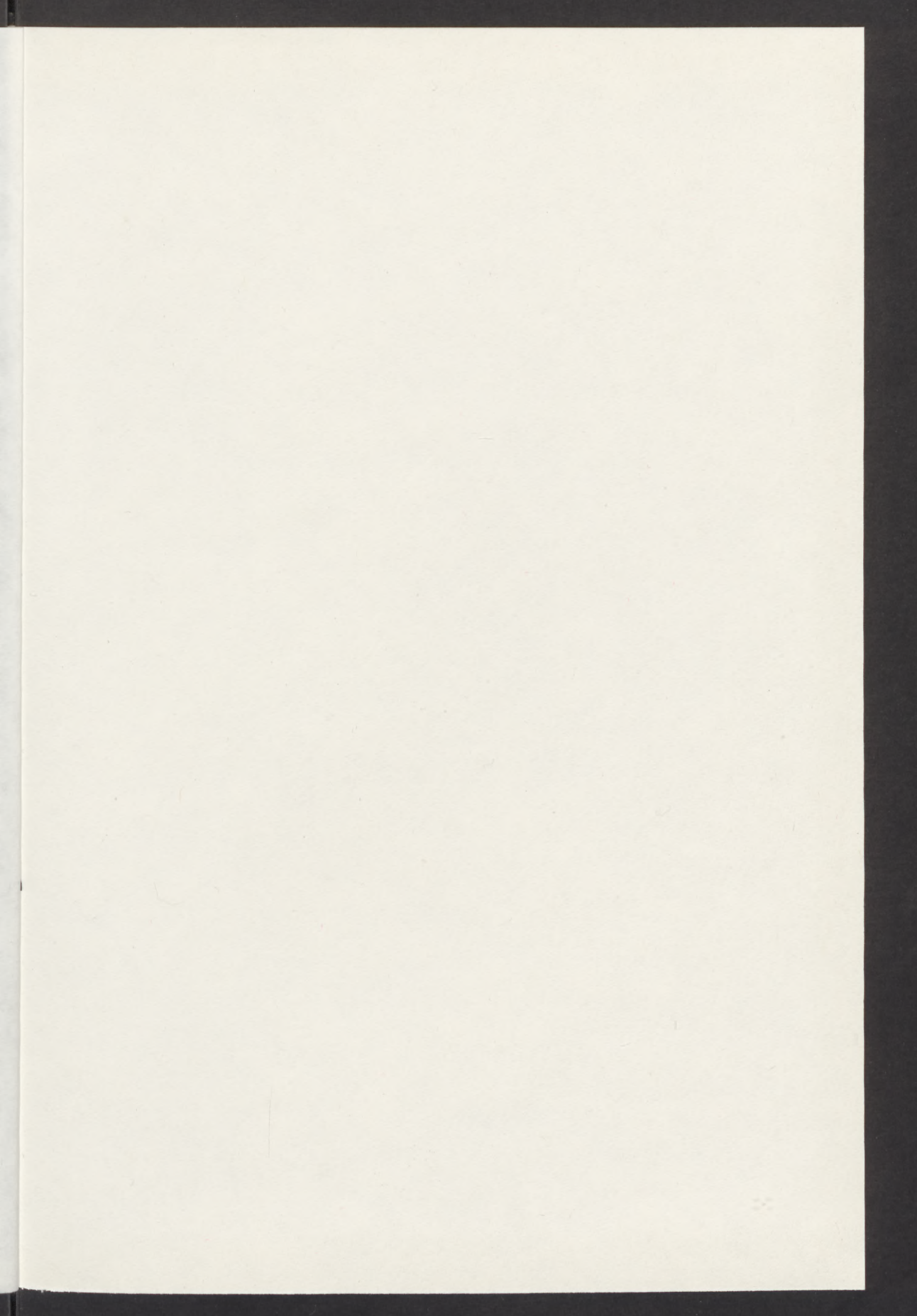
a takarékbetétéről szóló 1989. évi 2. tvr.
1–3. § 321
10–13. § 324
15. § 326

Vár.

a váltójogi szabályok szövegének köz-
zétételéről szóló 1/1965. (I. 24.) IM r.
1–6. § 251
7–8. § 252

9. § (1) bek. 256
10. § 252
11–13. § 258
14. § 259
15. § (1) bek. 256
16–19. § 259
20. § 260
21–22. § 263
23. § (1) bek. 263
24. § (1)–(2) bek. 263
25–26. § 265
27. § 266
28. § 266
29. § 266
30–31. § 267
32. § 268
33–35. § 269
36–37. § 270
38–40. § 271
41. § 272
42. § 274
43–44. § 275
44/A. § 276
45–46. § 278
47. § 256
48–50. § 279
51. § 280
52–53. § 281
54. § 282
55. § 283
56–58. § 285
59–63. § 286
64–66. § 288
67. § 289
68–70. § 290
71. § 291
72–74. § 292
75–76. § 253, 293
77. § 293
78. § 294
79–81. § 295
82–86. § 296

5882-2

1928